

Глава първа

Фамилното име на баща ми беше Пирип, а аз бях кръстен Филип и тъй като детският ми език не бе успял да сглоби от двете имена нещо по-дълго и по-разбираемо от Пип, нарекох се сам Пип, а после и другите започнаха да ме наричат така.

Това, че фамилното име на баща ми е било Пирип, научих от надписа върху надгробната му плоча и от думите на сестра ми, мисис Джо Гарджъри, омъжена за ковача. Не бях виждал никога нито баща си и майка си, нито техни портрети (защото те бяха живели много време преди появата на фотографията) и първите ми представи за тях бяха свързани съвсем неоснователно с надгробните им плочи. От формата на буквите върху бащината ми надгробна плоча получих странната представа, че той е бил широкоплещест, едър, мургав мъж с черна къдрава коса. А от вида и израза на надписа „и Джорджиана, съпруга на гореспоменатия“ извадих детинското заключение, че майка ми е била болнава и с лунички. Петте малки надгробни плочи, дълги по фут и половина и наредени до гробовете на родителите ми в памет на петте ми братчета – които се бяха отказали от опита да печелят прекалено рано прехраната си сред всеобщата борба, – ми бяха вдъхнали благоговейно поддържаната вяра, че те са се родили легнали по гръб, с ръце в джобовете, без да ги извадят оттам, докато са били на тоя свят.

Ние живеехме в блатиста местност, край речен завой* на двадесет мили от морето. Струва ми се, че първата си най-ярка и обширна представа за света получих в една паметна студена привечер. Тогава именно открих, че обраслият с коприва неприветлив кът е гробище; че Филип Пирип, бивш жител на тази енория, и Джорджиана, съпруга на гореспоменатия, са умрели и погребани; че Александър, Бартоломю Ейбръхам, Тобайъс и Роджър, малолетни деца на гореспоменатите, са също умрели и погребани; че тъмната пуста равнина зад гробището, из която пасат кравите, пресечена от язове, могилки и шлюзове, са блатата; а ниската оловносива ивица зад тях е реката; че далечното диво леговище на вятъра е морето, а дребното треперещо същество, разплакано от страх пред цялата тая гледка, е Пип.

[* __Блатиста местност край речен завой__ – Дикенс често се е разхождал с приятели до село Кулинг и неговото пусто гробище. То се намира на ниския полуостров между устията на Темза и река Медуей, на около седем мили от дома на Дикенс в Гадс Хил (където той живял от 1860 до 1870 година) и недалеч от град Рочестър, графство Кент, който е, разбира се, прототип на града с катедралата, в който живеят Пъмбълчук и мис Хавишам.]

В гробището на село Кулинг имало дванадесет малки гроба на братята и сестрите от едно семейство, които били погребани заедно. Дикенс, за да не злоупотреби с доверието на читателите, ги намалил на пет. В Кулинг има разрушен замък, който не се споменава в романа. Правени са опити да се докаже, че църквата в романа прилича повече на тази в съседното село Лоуър Хайъм, а ковачницата на Гарджъри вероятно е била създадена по подобие на тази в село Чок. Не е изключено Дикенс да е съчетал спомените си за селцата, разположени между Гадс Хил и Темза.]

– Я млъкни! – се раздаде страшен глас и един човек изникна между гробовете до входа на църквата. – Не реви, дяволче, иначе ще те заколя!

Страшен човек в груби сиви дрехи, с тежка окова на крака. Човек без шапка, със скъсани обувки, вързал главата си с някакъв вехт парцал. Човек измокрен, изкалян, изранен от камъни, ожулен от тръни и коприва; той куцаше, трепереше, озърташе се втренчено и ръмжеше, а зъбите му тракаха, когато ме улови за брадичката.

– Ох, моля ви се, сър, не ме колете! – замолих го изплашено аз. – Моля ви се, сър, недейте!

– Кажи, как ти е името? – попита човекът. – Хайде, по-скоро!

– Пип, сър.

– Повтори! – каза той, като ме гледаше втренчено. – По-ясно!

– Пип, Пип, сър.

– Къде живееш? – продължи човекът. – Покажи ми къщата!

Посочих към мястото, където се намираше нашето село, на около една миля от църквата, между елите и подкастрените дръвчета в крайбрежната низина.

Човекът ме погледна за миг, обърна ме с главата надолу и изтърси джобовете ми. В тях имаше само парче хляб. Когато църквата се върна на предишното си място – защото човекът беше толкова ловък и силен, че я преобърна пред очите ми и звънарната ѝ се озова под нозете ми, – когато, казвам, църквата се върна на предишното си място, аз седях разтреперан на един висок надгробен камък, а човекът ядеше лакомо хляба ми.

– Ех ти, паленце – рече той, като се облизваше, – какви тлъсти бузки имаш!

Струва ми се, че те бяха наистина тлъсти, при все че по онова време бях нисък и слаб за годините си.

– Проклет да съм, ако не ги изям! – каза човекът, клатейки заплашително глава. – И, кажи-речи, съм готов да ги изям!

Аз изказах сериозно надеждата, че няма да ги изяде, и се залових по-здравео за надгробния камък, върху който ме бе настанил отчасти за да не падна оттам, а отчасти и за да не се разплача.

– Я слушай – попита човекът, – къде е майка ти?

– Ей тук, сър – отговорих аз.

Той трепна, втурна се да бяга, после се спря и погледна през рамо.

– Ей тук, сър – обясних плахо, – „и Джорджиана“. Тя е майка ми.

– А-а! – рече той, като се върна. – А оня до нея баща ти ли е?

– Да, сър – отвърнах. – И той е тук; „бивш жител на тази енория“.

– Аха-а! – промълви той и се замисли. – А с кого живееш... ако речем, че те оставя да живееш, макар да не съм решил още.

– Със сестра си, сър... мисис Джо Гарджъри... Жената на ковача Джо Гарджъри, сър.

– На ковача ли, казваш? – повтори той. И погледна крака си.

След като погледна няколко пъти мрачно ту крака си, ту мене, той се приближи до надгробния камък, улови ме за раменете и ме наведе назад, докдето можеше да стигне, така че неговите очи ме гледаха властно от горе на долу, а моите го гледаха безпомощно от долу на горе.

– Слушай – каза той. – Сега ще се реши дали да те оставя жив. Знаеш ли какво е пила?

– Да, сър.

– А знаеш ли какво е лапане?

– Да, сър.

След всеки въпрос той ме навеждаше още повече, за да почувствувам по-силно опасността и безпомощността си.

– Ще ми донесеш пила. – Той ме наведе пак. – Ще ми донесеш и нещо за лапане.

– Наведе ме още веднъж. – Ще ми донесеш и двете. – Пак ме наведе. – Инак ще ти извадя сърцето и дробчето. – И пак ме наведе.

Бях толкова изплашен и замаян, че се вкопчих с две ръце в него и му казах:

– Ако обичате да ме изправите, сър, няма да ми се завива свят и ще ви разбера по-добре.

Той така ме отхвърли назад, че църквата се преобърна с ветропоказателя надолу. После ме изправи върху камъка, като продължаваше да ме държи за раменете, и заговори още по-заплашително:

– Утре заран рано ще ми донесеш пилата и лапането. Ще ми донесеш и двете при ей оная стара батарея.* Ако ги донесеш, без да кажеш някому, че си ме видял или че си видял някакъв човек насам, ще останеш жив. Ако не ги донесеш или не изпълниш, каквото ти казах, ще ти извадя сърцето и дробчето, ще ги опека и ще ги изям. И да не мислиш, че съм сам? При мене е скрит един такъв момък, че в сравнение с него аз съм просто ангел. Този момък чува всичко, което казвам. Той си знае как да улови което момче му дотрябва и как да измъкне сърцето и дробчето му. Никое момче не може да се укрие от него. И да заключи вратата, и да се свие в леглото, и да се сгуши, и презглава да се завие, и да си мисли, че е на топло и на скрито, оня момък ще се примъкне до него и ще го заколи. Аз едва го въздържам да не те сграбчи още сега и с голяма мъка го държа по-далечко от тебе. Е-е, какво ще кажеш?

[* __Оная стара батарея__ – батареята при Клиф Крийк с една от старите

платформи, които са защищавали Лондон откъм морето. По времето на Дикенс тя е били разрушена.]

Казах, че утре рано ще му занеса при батареята пили и каквото намеря за ядене.

– Кажи: „Господ да ме порази, ако не го направя!“ – каза човекът.

След като повторих клетвата, той ме свали от камъка и продължи:

– А сега не забравяй какво ми обеща, не забравяй оня момък и тичай в къщи!

– Л-лека нощ, сър! – промънках аз.

– Още по-лека! – каза той, като огледа студената мокра равнина. – Ех, да бях жаба или змиорка!

При тия думи той обгърна с две ръце разтрепераното си тяло, сви се – сякаш да не се разпадне – и закуца към ниската църковна ограда. Докато го гледах как се провира между копривата и трънките, които отделяха зелените могилки, в детското си въображение реших, че той се пази от мъртъвците, които протягат безшумно ръка от гробовете си, за да го уловят за глезена и да го дръпнат при себе си.

Когато стигна до ниската църковна ограда, той я прескочи като човек, чиито нозе са отекли и вдървени, после ме потърси с поглед. Аз се обърнах и хукнах с все сили към къщи. Но след малко пак се обърнах и отново видях, че човекът бе тръгнал към реката, като продължаваше да се държи с две ръце и стъпваше внимателно с пребитите си нозе по големите камъни, разхвърляни тук-там из блатата, за да може да се минава из тях при поройни дъждове или по време на прилив.

Спрях се да го погледам; блатата се простираха като дълга, водоравна черна ивица; също тъй дълга водоравна ивица, но по-тясна и по-светла беше реката, а небето беше смесица от огненочервени и плътночерни ивици. Край брега на реката едва можах да различа две черни сенки – единствените изправени предмети в цялата местност; единият беше фарът, по който моряците определяха пътя си – много грозен, ако го видите отблизо: като нанизано на прът разковано буре; другият беше бесило с останки от верига, на която някога е бил обесен пират. Човекът вървеше с накуцване към бесилото, сякаш беше оживелият пират, който се връща, за да увисне пак на въжето. Аз изтръпнах при тази мисъл; а като видях, че кравите вдигнаха глави да го погледнат, се запитах дали и те не мислят така. После се огледах за ужасния момък, но не открих никаква следа от него. Въпреки това отново се изплаших и затичах към къщи, без да се спирам.

Глава втора

Сестра ми, мисис Джо Гарджъри, която беше над двадесет години по-възрастна от мене, имаше в собствените си очи, както и в очите на съседите ни, заслугата, че ме е отгледала „с двете си ръце“. Тъй като по онова време трябваше да открия сам смисъла на тия думи и като знаех, че тя има навика да вдига своята твърда и тежка ръка не само върху мене, но и върху съпруга си, аз смятах, че е отгледала и двама ни с двете си ръце.

Сестра ми не беше някоя красавица. Аз предполагах, че пак с двете си ръце тя бе накарала Джо Гарджъри да се ожени за нея. Джо беше светлокос човек с дълги къдрави коси и гладко лице. А очите му бяха толкова светли, че синият им цвят се сливаше сякаш с бялото. Беше тих, добродушен, кротък, отстъпчив, простоват, мил човек – Херкулес по сила и по слабост.

Сестра ми, мисис Джо, беше черноока, чернокоса, с толкова червено лице, че понякога се питах дали не го мие с ренде за индийско орехче вместо със сапун. Беше висока, едра и носеше почти винаги завързана на гърба дебела престилка с четвъртито нагръдниче, по което бяха набодени игли и карфици. Постоянното носене на тази престилка тя смяташе за своя голяма заслуга и за вина на Джо. В същност аз не разбирах защо трябва да я носи и защо никога не я сваля.

Ковачницата на Джо беше до къщата ни, дървена като почти всички къщи в нашия край по онова време. Когато дотичах в къщи, ковачницата беше затворена и Джо седеше сам в кухнята. Тъй като ние бяхме другари по нещастие и споделяхме винаги тайните си, и сега още щом отворих вратата и го зърнах седнал насреща в ъгъла на камината, Джо ми повери една тайна.

– Мисис Джо излиза дванадесет пъти да те търси, Пип. Ей сега излезе пак за тринадесети път. Мисли му, като се върне.

– Истина ли?

– Да, Пип; а най-лошото е, че взе и Гъдела.

При тази неприятна вест аз започнах да въртя единственото копче на жилетката си и загледах унило огъня. Гъдела беше пръчка с навосъчен край, изгладена от честия допир с моя гръб.

– Както си седеше тук, скочи, грабна Гъдела и изхвъркна като бясна. Такава работа – каза Джо, като разбърка с машата огъня през долната част на решетката, и повтори: – Като бясна изхвъркна, Пип.

– Отдавна ли излезе, Джо? – Аз винаги го смятах за дете като самия мене, само че по-голямо на ръст.

– Ами – каза Джо, като погледна холандския часовник* – има пет минути, откак се разбесня, Пип. Аха, май че се връща! Скрий се зад вратата, моето момче, и се сгуши зад кърпата.

[* __Холандски часовник__ – В същност това не е холандски, а немски часовник. Тези часовници са били направени само от дърво, с изключение на зъбчатите им колела. Те били много евтини и поради това широко разпространени сред по-бедните слоеве от населението.]

Послушах съвета му. Сестра ми, мисис Джо, блъсна вратата, не можа да я разтвори докрай, отгатна какво я задържа и веднага потърси причината с пръчката си. Свърши се с това, че ме хвърли (аз служех често за гюлле в семейните й разправии) към Джо, който – готов да ме приеме винаги и при всякакви условия – ме настани до камината и ме ограда спокойно с огромната си нога.

– Къде беше, малка маймуно? – каза мисис Джо, като тупна с крак. – Казвай направо къде беше, докато аз се измъчвах от страх и тревоги, иначе ще те измъкна от въгъла ти, ако ще да сте петдесет пиповци и петстотин гарджъровци!

– Бях на гробищата – казах аз от мястото си, като плачех и се потривах.

– На гробищата! – повтори сестра ми. – Ако не бях аз, отдавна щеше да бъдеш на гробищата. Кой те отгледа с двете си ръце?

– Вие – казах аз.

– Я кажи, защо съм го направила? – извика сестра ми.

– Не зная – проплаках аз.

– А аз зная! – каза сестра ми. – Зная, че никога вече не бих сторила такова нещо. И зная още нещо: че откакто си се родил, ни веднъж не съм свалила тази престилка. Не ми стига, че съм жена на ковач (и то на Гарджъри), ами още съм и твоя майка!

Но аз гледах унило огъня и не слушах вече думите й. Защото в злобно святкащите въглени пред мене се редяха беглецът от блатата с веригата на крака, тайнственият момък, пилата и ужасната клетва, поради която трябваше да извърша кражба в родния си дом.

– Да! – каза мисис Джо Гарджъри, оставяйки Гъдела на мястото му. – На гробищата, то се знае! Лесно ви е на вас да казвате: на гробищата. – В същност само един от нас бе изрекъл тази дума. – Скоро ще ме пратите вие на гробищата и ще бъдете чудесна двойка без мене!

Докато тя нареждаше масата за чай, Джо погледна над коляното си към мене, сякаш искаше да прецени каква двойка ще бъдем, ако мрачното предсказание се сбъдне. После, както винаги във време на домашни бури, започна да наблюдава със сините си очи мисис Джо, подръпвайки с дясната си ръка своите светли коси и бакенбарди.

Сестра ми приготвяше филиите с масло по един и същ бърз и рязък начин. Най-напред притискаше с лявата си ръка хляба до нагръдника на престилката – откъдето у него се забиваше някоя карфица или игла, която попадеше после в устата ни. След това вземаше с ножа малко масло и го размазваше, както аптекарят приготвя якия, като обръщаше сърчно ножа ту от едната, ту от другата страна и го изтриваше о кората, за да обере всичкото масло. Най-после изтриваше за последен път ножа в якията, отрязваше една дебела филия, разрязваше я на две половини още преди да я отдели напълно от хляба, и даваше едната на Джо, другата на мене.

При все че бях гладен тази вечер, аз не смеех да изям пая си. Знаех, че ще трябва да запазя нещо за моя страшен познат и за неговия още по-страшен приятел.

Знаех, че мисис Джо е много пестелива стопанка, та може да не намеря нищо в килера. Затова реших да пусна хляба с маслото в крачолата на панталона си.

Но усилието да се реша на такава постъпка ми се стори ужасно. Като че трябваше да скоча от покрива на висока къща или да се хвърля в дълбока река. Задачата ми се затрудняваше още повече от нищо неподозиращия Джо. Както вече споменах, ние бяхме братя по нещастие и поради добродушното ни заговорничество бяхме свикнали да се надпреварваме кой по-скоро ще изяде хляба си, като си го показвахме мълчаливо от време на време, за да се похвалим един другиму, а след това още по-усърдно го отхапвахме. Тази вечер Джо ми показа на няколко пъти своята все по-намаляваща филия, за да ме подбуди към обичайното приятелско съревнование; но всеки път виждаше, че аз държа на едното си коляно жълтата чаша чай, а на другото – непокътнатата филия. Най-после взех отчаяното решение да изпълня намерението си колкото е възможно по-неусетно. Използувах един миг, когато Джо извърна глава, след като ме бе погледнал, и пуснах филията в крачолата си.

Джо беше явно огорчен, защото предполагаше, че съм си загубил апетита, и отхапа замислено една хапка, която никак не му се услади. Той я дъвка повече от другите, мисли дълго и най-после я гълтне като лекарство. Когато наведе глава на една страна, за да отхапе още един залък, погледът му се спря на мене и той видя, че филията ми бе изчезнала.

Учудването и огорчението, с които Джо задържа хляба пред устата си, бяха толкова явни, че не се изплъзнаха от вниманието на сестра ми.

– Какво става пак? – запита свадливо тя, като остави чашата си.

– Слушай какво – промърмори Джо и поклати укорно глава към мене. – Ти, моето момче, ще си навлечеш някоя беля. Тая хапка ще ти заседне някъде. Не може да си я сдъвкаш, Пип.

– Какво става пак? – повтори сестра ми още по-рязко от преди.

– Добре ще да е да повърнеш мъничко, Пип – каза разтревожено Джо. –

Приличието си е приличие, ама здравето е по-важно.

Сестра ми бе вече съвсем разгневена, затова се нахвърли върху Джо, сграбчи го за бакенбардите и почна да блъска главата му в стената; а аз в това време поглеждах виновно от ъгъла си.

– Ще ми кажеш ли сега какво става, прасе такова? – каза задъхано сестра ми.

Джо я погледна отчаяно; после също тъй отчаяно отхапа от хляба си и погледна към мене.

– Нали знаеш, Пип – каза тържествено той с буза, надута от току-що отхапвания залък, говорейки така поверително, сякаш бяхме съвсем сами, – ние с тебе сме приятели и аз няма никога да те издам. Ама такова нещо... – той помести стола си, погледна пода между нас, след това пак мене – да нагълташ така цяла филия...

– Нагълтал я, без да я сдъвчеш ли? – извика сестра ми.

– Знаеш ли, моето момче – каза Джо все още с пълни уста, като гледаше не мисис Джо, а мене, – и аз гълтах така, когато бях на твоите години, виждал съм и други момчета да гълтат така; но никога не съм виждал да гълтат като тебе; добре, че още не си умрял от това гълтане.

Сестра ми се хвърли върху ми и ме сграбчи за косите, като изрече само ужасните думи:

– Я ела да ти дам лекарство!

Някакъв лекар звяр бе възкресил по онова време славата на катранената вода*1 като всецелечно лекарство и мисис Джо имаше винаги запас от нея в бюфета, защото вярваше, че целебността е равна на отвратителността ѝ. Понякога ми даваха за засилване толкова много от този еликсир, щото се страхувах, че мириша отдалеко на катран като нова ограда. Поради сериозното ми състояние тази вечер трябваше да изпия цял пайнт*2 от това лекарство, което мисис Джо ми наля в устата, стискайки главата ми под мишница като ботуш в събувало. Джо се отърва с половин пайнт, който го накараха да изпие (за най-голямо негово неудоволствие, както дъвчеше бавно и замислено пред огъня), защото му било прилошало. Ако съдя по себе си, сигурно му бе прилошало след, а не преди лекарството.

[*1 Катранената вода се приготвяла от смесването на равни количества студена вода и дървен катран. Макар че тя може да се използва като дезинфекциращо средство, славата ѝ на всецелечно лекарство е чисто суеверие.]

[*2 __Пайнт__ – мярка за течност, равна приблизително на 1/2 литър.]

Угризенията на съвестта са ужасно нещо и за възрастния, и за детето; но когато заедно с това тайно бреме детето се измъчва и от друго в крачолата на панталона си, мога да ви уверя, че го е сполетяло наистина тежко изпитание. Греховното съзнание, че ще ограбя мисис Джо – не помислях дори, че ще ограбя Джо, защото никога не ми минаваше през ум, че той е стопанинът в къщи, – и необходимостта да придържам постоянно с ръка филията в крачолата си, докато седях или когато ме изпращаха за нещо в кухнята, без малко щяха да ме накарат да полудея. А когато огънят се разгоря и пламна от вятъра, който духаше откъм блатата, стори ми се, че чувам навън гласа на човека с оковите, на когото се бях заклел да не го издавам; този глас твърдеше, че не може и не иска да гладува до утре, а трябва да се наяде още сега. След това си мислех: ами ако неговият приятел, когото той едва е държал да не ми изтръгне сърцето, се поддаде на вроденото си нетърпение или сбърка уреченото време и реши, че може да изяде сърцето и дроба ми не утре, а още тази нощ? Ако някога на някого са настръхвали косите от ужас, то моите положително настръхнаха тази вечер. Или може би само така се казва?

Беше Бъдни вечер и от седем до осем часа според холандския часовник аз трябваше да разбърквам с медна пръчка* коледния пудинг. Опитах се да върша това с товара в крачолата си (при което си спомних пак за човека с товара на неговия крак), но видях, че е немислимо филията да не изскочи от долния му край при глезена. За щастие успях да се измъкна и да скрия в моята таванска стаичка този дял от съвестта си.

[* __Медна пръчка__ – пръчката, с която са разбърквали прането в казана в деня, определен за пране.]

– Чуваш ли нещо? – попитах аз, когато свърших бъркането и се греех до камината, преди да ме пратят да спя. – Топове ли гърмят, Джо?

– Ех – каза Джо, – пак е офейкал някой каторжник.

– Какво е това офейкал, Джо? – попитах аз.

Мисис Джо, която бързаше винаги сама да обясни нещата, каза раздражено:

– Избягал, избягал! – давайки разяснението така, както даваше и катранената вода.

Като видях, че мисис Джо наведе глава над ръкоделието си, аз запитах само с устните си Джо:

„А какво е това каторжник?“

Джо отговори също само с устни нещо много сложно, от което аз можах да разбера само думата „Пип“.

– Някакъв каторжник е избягал снощи, щом като изгърмя топът – каза на глас Джо. – За него вече стреляха. А сега стрелят, види се, за втори.

– Кой стреля? – попитах аз.

– Досадно хлапе! – обади се сестра ми, като ме погледна намръщено. – Само разпитва. Не питай, за да не те лъжат.

Аз си казах, че тя не е много любезна към себе си, щом намеква, че ще чуя лъжа, ако я разпитвам. Но тя беше любезна само към гостите.

В това време Джо засили любопитството ми, като се помъчи да изрази с широко разтворените си уста някаква дума, която аз изтълкувах: „сърдита е“. Затова посочих мисис Джо и се опитах да го запитам по същия начин: „Тя ли?“ Но Джо не ме разбра, а отвори пак уста, за да произнесе безгласно някаква съвсем особена дума, която никак не разбрах.

– Мисис Джо – казах аз с последна надежда, – кажете ми, ако обичате, откъде стрелят?

– Господ да те благослови! – извика тя, но така, като че ми пожелаваше тъкмо обратното. – От кораба-каторга*!

[* __Кораб-каторга__ – стари кораби, които са се използвали като затвори за осъдените на депортиране. Депортирането на престъпници било фактически прекратено през 1852 година, а корабите-каторги били окончателно затворени през 1858 година. Те били закотвени близо до Ъпнор, при устието на река Медуей, но Дикенс е използвал художествените си права и ги е разположил върху Темза.]

– А-а! – казах аз и погледнах Джо. – От кораба-каторга!

Джо се поизкашля укорно, сякаш искаше да рече: „Нали ти казах?“

– Ами какво е каторга, моля ви се? – попитах аз.

– Това момче няма ли да млъкне! – извика сестра ми, като клатеше глава и ме сочеше с вдянатата игла. – Отговориш ли му на един въпрос, ще ти зададе още десет! Корабът-каторга е плаващ затвор, отвъд блатата.

– А кого ли затварят в тия кораби и за какво? – казах аз тихо и унило, говорейки като че само на себе си.

Мисис Джо вече не се сдържа и скочи веднага.

– Слушай, приятелче – каза тя, – аз не съм те отгледала с тия две ръце, за да вадиш душата на хората. Това би било срам за мене, а не похвала. В каторгата пращат хора, които убиват, крадат, мамят и вършат други лоши неща; а най-напред тия хора почват с това, че питат и разпитват. Хайде върви сега да спиш!

Никога не ми давах свещ, за да си светя, когато отивах да спя, и докато се качвах в тъмнината с писнали уши – защото мисис Джо ме бе поначукала с напръстника си в подкрепа на последните си думи, – аз чувствах с ужас колко удобно е за мене, че корабът-каторга е толкова близо. Защото очевидно отивах нататък: най-напред бях започнал да питам и разпитвам, а сега се готвех да ограбя мисис Джо.

Много често след този далечен ден съм се замислял колко малко хора знаят колко потайно става едно изплашено дете. Няма значение дали страхът му е неоснователен – достатъчно е да съществува. Аз се боях до смърт от момъка, който жадуваше за сърцето и дроба ми; боях се до смърт от човека с оковата на крака; боях се до смърт от себе си поради изтръгнатото от мен ужасно обещание; не можех да се надявам, че ще се отърва с помощта на всемогъщата си сестра, която ме отблъскваше на всяка стъпка; и не смеех да помисля какво ли не биха ме принудили да сторя, както бях заставен да мълча от страх.

Колкото и за кратко да задремвах тази нощ, сънувах, че силното пролетно течение ме влече по реката към кораба-каторга; когато минах покрай бесилото, призракът на пирата почна да ми вика през една тръба, че е по-добре да се върна на брега и да не отлагам обесването. При все че ми се спеше, аз се страхувах да заспя, защото знаех, че щом съмне, трябва да открадна каквото мога от килера. Не можех да сторя това през нощта, защото по онова време свещ не се запалваше лесно – трябваше огниво, а да получа искра от него, значеше да вдигна шум като самия пират с веригите си.

Щом черната кадифена завеса зад прозорчето ми почна да посивява, аз станех и слязох долу; всяка дъска по пътя ми и всяко скърцане на дъските викаше след мене: „Дръж крадеца!“ и: „Събуди се, мисис Джо!“ В килера, където през това годишно време имаше повече запаси от друг път, се изплаших страшно от един заек, закачен за задните крака, който сякаш ми намигна, когато се бях полуобърнал към него. Нямах време да проверявам така ли е, нямах време да избирам, нямах време за нищо, защото не трябваше да губя нито миг. Откраднах малко хляб, парче сирене, около половин буркан кълцано месо (като завързах всичко в носната си кърпа заедно със снощната филия), малко бренди от една глинена бутилка (отлях го в стъклено шише, където приготвих тайно в стаята си настойка от сладка папрат, а глинената бутилка допълних от една стомна в кухненския бюфет), един кокал с много малко месо по него и чудесен, кръгъл, дебел пай със свинско. Пая видях едва на излизане, когато ме обзе любопитство да надзърна какво е скрито така грижливо в една захлупена глинена паница; като видях, че е пай, аз го взех с надеждата, че е приготвен за по-късно, та няма скоро да забележат липсата му.

От кухнята имаше врата за ковачницата; отключих я, дръпнах резето и намерих една пила между сечивата на Джо. После затворих пак с резето и ключа, отворих вратата, откъдето бях влязъл снощи, затворих я и хукнах към замъглените блатата.

Глава трета

Утрото беше мразовито и много влажно. Видях как прозорчето ми бе овлажняло отвън, като че някой призрак бе плакал цяла нощ и вместо с кърпичка бе изтривал сълзите си в прозореца. Сега влагата обвиняваше като гъста паяжина голите плетища и рядката трева, спускайки се от вейка на вейка и от стрък на стрък. Стобори и врати бяха подгизнали от влага, а мъглата откъм блатата беше толкова гъста, че можах да

видя дървения пръст, който показваше на хората пътя към нашето село (и беше съвсем излишен, защото те не идваха никога насам), едва когато стигнах до него. А докато гледах стичащите се от него струйки, той се стори на угнетената ми съвест като призрак, който ме обрича на кораба-каторга.

Когато стигнах до блатата, мъглата стана толкова гъста, щото, вместо аз да тичам към предметите, изглеждаше, че те тичат към мене. Това ми беше крайно неприятно, тъй като бях с гузна съвест. Шлюзовете, язовеите, бреговете се надхвърляха върху ми из мъглата, сякаш крещяха съвсем ясно: „Това момче носи чужд пай със свинско! Дръжте го!“ Кравите се втурнаха също тъй ненадейно срещу мене, гледаха ме втренчено, изпусаха пара от ноздрите си и сякаш казваха: „Аха-а, ето го малкия крадец!“ Един бивол с бяло около шията – който измъчената ми съвест оприличи на пастор – ме загледа така упорито, когато минавах край него, и с такъв укор заклати тъпата си глава, че аз му измънках: „Не можех да постъпя другояче, сър! Не го взех за себе си!“ Тогава той наведе глава, изпусна цял облак пара из ноздрите си, даде един ритник със задните си крака, завъртя опашка и изчезна.

Аз вървах все към реката; но колкото и да бързах, не можах да стопля краката си, сковани от влажния студ, както кракът на човека, при когото отивах, беше скован от оковата. Познавах много добре пътя за батареята, защото един неделен ден бях ходил там с Джо и Джо, седнал на един стар топ, бе казал, че когато ме зачислят при него за редовен чирак, чудно ще се повеселим тук. Но объркан от мъглата, аз се озовах много по-надясно, затова трябваше да се върна назад покрай реката по разхвърляните из калта камъни, като се залавях за коловеите, които задържаха прилива. Вървах колкото можех по-бързо, минах през една канавка, която помнех, че е много близо до батареята, и щом се изкачих по могилката зад тази канавка, видях моя познат. Той седеше гърбом, със скръстени ръце и клюмаше, сякаш бе дълбоко заспал.

Помислих, че ще го зарадвам, като се приближа ненадейно със закуската му, затова пристъпих тихо и го побутнах по рамото. Той скочи веднага, но не беше моят познат, а съвсем друг човек.

И той беше облечен в груби сиви дрехи, с тежка окова на крака, и той куцаше, говореше с пресипнал глас, беше премръзнал – също като другия; само че лицето му не беше същото, а на главата му имаше широкопола шапка с ниско дъно. Всичко това видях само в един миг, защото можах да го видя само за миг; той ме изруга с някакво проклетие, посегна да ме удари, но не ме достигна, едва се задържа прав от усилието – после затича в мъглата, препъна се на два пъти и се изгуби от погледа ми.

„Това трябва да е момъкът!“ – помислих си аз и сърцето ми се разтуптя при тази мисъл. Предполагам, че щях да усетя болка в черния си дроб, ако го знаех къде се намира.

Скоро стигнах до батареята, където намерих човека, когото търсех; той ме чакаше, като се свиваше и подскачаше насам-нататък – сякаш цяла нощ се бе свивал и подскачал, докато ме бе чакал. Личеше, че е съвсем премръзнал. Струваше ми се, че ей сега ще се строполи пред мене и ще умре от студ. Очите му изразяваха такъв ужасен глад, щото когато му подадох пилата и той я остави на земята, ми мина през ум, че би се опитал да я изяде, ако не бе видял вързопчето. Този път той не ме преобърна с главата надолу, за да вземе, каквото имам, а ме остави да развържа сам вързопа и да изпразня джобовеите си.

– Какво има в бутилката, момче? – попита той.

– Бренди – отговорих аз.

Той почна да гълта кълцаното месо – сякаш не го ядеше, а бързаше колкото може по-скоро да го скрие някъде, – но скоро престана, за да глътне малко от питието. През всичкото време така ужасно трепереше, че едва успя да задържи гърлото на бутилката между зъбите си, без да го прегризе.

– Като че ви тресе – забелязах.

– И аз така мисля, момче – съгласи се той.

– Тия места са много лоши – казах аз. – Вие сте лежали в тресавището, а тук се хваща ужасна треска. И ревматизъм.

– Все ще смогна да закуся, преди да ме умори треската – отговори той. – Ще закуся, дори да зная, че веднага след това ще ме обесят на ей онова бесило. Обзалагам се, че дотолкова ще мога да устоя на треската.

Той гложгаше кокала, а в същото време гълташе кълцаното месо, хляба,

сиренето, пая, като се вглеждаше през всичкото време в мъглата и дори преставаше да дъвче, за да се послуша. Някакъв действителен или въображаем шум – звън откъм реката или пръхтене на животно из блатата – го накара да трепне и да ме запита внезапно:

– Не ме ли излъга, дяволче? Не си ли довел някого?

– Не, сър, не.

– И не поръча никому да тръгне подир тебе?

– Не!

– Добре – каза той. – Вярвам ти. Трябва да си наистина зло пале, ако на твоите години би помогнал да подгонят един окаян затворник, и без това подгонен към бунището!

Нещо щракна в гърлото му, сякаш там имаше скрит часовник, който ей сега ще удари. После той изтри очи с грубия скъсан ръкав.

Жал ми беше за него и като видях как, след като изяде всичко, се залови за пая, се осмелих да кажа:

– Много се радвам, че го харесахте.

– Каза ли нещо?

– Казах: много се радвам, че го харесахте.

– Благодаря, момчето ми, харесах го.

Често бях наблюдавал как яде голямото ни куче*; и забелязах, че този човек яде по същия начин. Отхапваше бързо големи хапки също като кучето. И ги гълташе бързо една след друга, озъртайки се на всички страни, докато ядеше, сякаш се страхуваше, че някой може да се яви ненадейно и да му грабне пая. Беше толкова неспокоен, щото мисля, че не можа да усети сладостта му, а ако би се хранил заедно с друг човек, сигурно би захапал госта си. Съвсем като нашето куче.

[* __Голямото ни куче__ – това куче не се появява никъде в романа, макар в глава осемнадесета Джо да казва на Джагърс, че има куче. Странно е едно такова голямо куче да бъде толкова тихо.]

– Страх ме е, че за него няма да остане нищо – казах плахо аз, след като се подвоумих дали е учтиво да направя такава забележка. – Не ще мога да намеря и да донеса нищо повече.

Позволих си този намек, защото наистина не можех да намеря и да донеса нищо повече.

– Да оставя за него ли? За кого? – запита моят приятел, като престана да хруска една коричка от пая.

– За момъка, дето говорихме. Който се крие с вас.

– Аха-а! – отвърна той, като се засмя грубо. – За него ли? Да, да. Само че на него не му трябва ядене.

– На мене пък ми се стори, че му трябва – казах аз.

Човекът престана да яде и ме погледна изпитателно и смаяно.

– Така ли ти се стори? Кога?

– Преди малко.

– Къде?

– Ей там – казах аз, като посочих с пръст; – ей там клюмаше; беше заспал и аз помислих, че сте вие.

Той ме сграбчи за яката и ме загледа така свирепо, щото помислих, че пак му минава през ум да ме заколи.

– Облечен беше също като вас, само че с шапка – обясних аз цял разтреперан; – и... и... – аз се мъчех да се изразя по-неоскърбително – и той... имаше нужда от пила. Нима не чухте топа снощи?

– Значи, наистина са стреляли! – каза той като че на себе си.

– Чудно, че се съмнявате – отвърнах аз, – защото ние го чухме в къщи; а ние сме по-далеко, пък и всички врати и прозорци бяха затворени.

– Слушай – каза той. – Когато човек е сам из тая пустош с празна глава и празен корем, чува цяла нощ само топовни гърмежи и човешки гласове. И само това ли? Той вижда как войници в червени куртки идват с факли да го заловят. Чува как викат номера и името му, как тракат пушки, чува заповеди: „Готови! Целете се право в него, момчета!“ Как го залавят... А в същност няма нищо! Та тая нощ аз видях не веднъж, а сто пъти как войници – дявол да ги вземе! – ме гонят и тропат с ботуши. А пък топове! И след като съмна съвсем, виждах как мъглата трепере от топовната

стрелба. Ами оня човек – досега той говореше така, сякаш бе забравил, че съм пред него – забеляза ли го какъв беше?

– Лицето му беше в синини – казах аз, спомняйки си нещо, което не зная как бях забелязал.

– Тук ли? – извика той, като се удари безмилостно по лявата буза.

– Да, там.

– Къде е сега? – Той пхна останалата храна в пазвата на сивото си палто. – Покажи ми накъде тръгна. Ще го настигна като хрътка. Само да не беше това проклето желязо на крака ми! Дай ми пилата, момче!

Посочих му мястото, където мъглата бе погълнала другия мъж; той вдигна глава и погледна за миг натам. После седна на измачканата мокра трева и почна да стърже като луд с пилата оковата, без да обръща внимание нито на мене, нито на протрития си окървавен крак, сякаш и кракът му беше безчувствен като пилата. Като го гледах така възбуден, аз пак се изплаших от него, а пък се страхувах и да не се забавя много въвн от къщи. Затова казах, че трябва вече да си вървя, но той не ме чу и аз реших, че ще е най-добре да се измъкна незабелязано. Когато го зърнах за последен път, той бе навел глава над коляното си и стържеше с все сила оковата, като ругаеше нетърпеливо и нея, и крака си. А когато се спрях в мъглата да се послушам, той още ругаеше и пилата още стържеше.

Глава четвърта

Бях уверен, че в кухнята ще намеря полицаия, дошъл да ме отведе под стража. Но в къщи нямаше никакъв полицаи, нито бяха открили кражбата. Мисис Джо беше улисана да подреди къщата за празника, а Джо беше принуден да стои на прага на кухнята, за да не стъпи в лопатата за смет – където винаги попадеше, когато сестра ми се заемаше да почисти основно домакинството.

– Къде се беше запилял? – бе коледното приветствие на мисис Джо към мене, когато се показах заедно със съвестта си.

Казах й, че съм ходил да слушам коледната служба.

– Добре! – процеди мисис Джо. – От тебе може да се очаква и по-лошо нещо. „Разбира се!“ – помислих аз.

– Ако не бях жена на ковач, а на това отгоре и робиня, на която не остава време да си свали престилката, и аз щях да отида на коледната служба – каза мисис Джо. – Това е любимата ми служба, затова никога не мога да я чуя.

Като видя, че лопатата за смет е прибрана от прага, Джо влезе в кухнята след мене, при което мисис Джо го стрелна гневно, а той изтри примирително носа си с опакото на ръката и щом видя, че тя извърна поглед, направи тайно кръст с двата си показалеца, за да ми покаже с този уговорен помежду ни знак, че мисис Джо е ядосана. Това беше нещо толкова обичайно за нея, щото ние двамата с Джо по цели седмици приличахме на паметници на кръстоносци с тази разлика, че те са изобразени с кръстосани крака*, а ние бяхме с кръстосани показалци.

[* __Изобразени с кръстосани крака__ – неправилно се е смятало, че когато рицарите, погребани в английските гробища, са изобразени с кръстосани крака, това показва, че са участвували в кръстоносните походи.]

Очакваше ни разкошен обяд – две пълнени печени кокошки и солени свински бут с гарнитура от зеленчуци. Чудесният пай с месо бе приготвен още вчера (затова липсата на кълцано месо не бе забелязана), а пудингът беше вече на огъня. Поради тези изключителни приготовления закуската ни бе най-безцеремонно отменена.

– Да не мислите, че още от сутринта ще ви храня и поя и ще мия съдове, когато ме чака толкова работа? – каза мисис Джо.

Тя ни подаде по един резен, сякаш бяхме две хиляди войници в усилен поход, а не мъж и момче у дома си; а от една кана на полицата изпихме със стеснение по някоя глътка мляко, разрежено с вода. През това време мисис Джо закачи чисти бели пердета, смени пъстрата завеска пред широкото огнище и отвори малката гостна в края на коридора, която се отваряше само веднъж в годината, а през останалото време почиваше под хладния блясък на станиола, който покриваше всичко, включително четирици съвършено еднакви кученца на камината с черни муцунки и кошнички с цветя в

зъбите. Мисис Джо беше чистница, но притежаваше необикновеното умение да прави чистотата по-неприятна и непоносима от нечистотата. Чистотата напомня благочестието и някои хора постъпват по същия начин с вярата си.

Винаги заета с много работа, сестра ми ходеше на църква чрез наместничество; с други думи, в църква ходехме Джо и аз. Джо беше набит мъж, типичен ковач по външност; в празнично облекло приличаше на нагиздено градинско плашило. Каквото и да облечеше в празник, не му отиваше – и го дразнеше. На днешния празник той излезе от стаята си, когато камбаните вече весело звънтяха, крайно нещастен в неделното си облекло на каещ се грешник. Що се отнася до мене, за сестра ми аз бях, струва ми се, малолетен престъпник, заловен още при раждането от полицейския акушер, който ме бе предал на нея, за да ме отгледа, както повелява оскърбеното всевластие на закона. С мене винаги се отнасяха така, като че бях настоявал да се родя въпреки повелите на разума, вярата и нравствеността и въпреки разубеждаването на най-добрите ми приятели. Дори когато ме водеха да ми поръчат нови дрехи, на шивача се даваше нареждане да ги ушие като униформа от поправителен дом, та в никой случай да не мога да движа свободно ръцете и краката си.

Затова когато отивахме на църква, ние с Джо трябва да сме били вълнуващо зрелище за състрадателните сърца. А при това телесните ми мъки бяха нищо в сравнение с душевните. Страхът, който ме обземаше при всяко приближаване на мисис Джо към килера или при всяко нейно излизане от стаята, можеше да се сравни само с угризението на съвестта за постъпката ми. Угнетен от греховната си тайна, аз размишлявах дали, ако и се доверя, църквата би била достатъчно могъща да ме закриля от отмъщението на оня момък. Реших, че когато свещеникът каже след прочитане на съобщенията за предстоящите бракове: „А сега се изкажете!“, аз трябва да стана и да кажа, че искам да поговорим насаме в ризницата* и не знаей дали, ако не беше Коледа, а обикновен неделен ден, не бих прибегнал до това крайно средство, което би смаяло малцината богомолци.

[* __Ризница__ – олтарно помещение, където се пазят богослужебни одежди и предмети и където католическите и протестантските свещеници се обличат и размишляват преди богослужението.]

У нас щяха да обядват черковният певец мистър Уопсъл, дърводелецът-колар мистър Хъбъл и мисис Хъбъл, както и чичо Пъмбълчук, заможен житар от съседния град, който идваше със собствен кабриолет (той беше чичо на Джо, но мисис Джо си го бе присвоила). Обедът щеше да започне в един и половина. Когато се върнахме в къщи с Джо, трапезата беше сложена, мисис Джо облечена, обедът готов, входната врата отключена за гостите (тя беше винаги заключена), с една дума, всичко беше великолепно. А за кражбата – пак нито дума.

Времето за обема дойде, без да ми донесе успокоение; дойдоха и гостите. Освен римски нос и широко плешиво теме мистър Уопсъл имаше и дълбок глас, с който особено много се гордееше; познатите му бяха уверени, че ако му се удаде случай, той би сложил свещеника в джоба си; а сам той признаваше, че ако службата и църквата стане „достъпна за всички“, непременно би се отличил. Но тъй като службата в църквата не беше „достъпна за всички“, той беше, както казах, само певец. И пееше наистина съкрушително „амин!“; а когато обявяваше псалом – като прочиташе винаги целия първи стих, – оглеждаше най-напред богомолците, сякаш искаше да каже: „Чухте нашия приятел отгоре*; бъдете любезни да изслушате сега това!“

[* __Нашият приятел отгоре__ – намек за използването на амвона на три етажа. Псалтът седи на най-долния етаж и подсказва отговорите, а свещеникът чете молитвите на втория, като отива на най-горния етаж за проповедта.]

Аз отварях вратата на гостите, като си давах вид, че това е нещо обичайно у нас – и посрещнах най-напред мистър Уопсъл, след това мистър и мисис Хъбъл и най-после чичо Пъмбълчук. Трябва да кажа, че ми беше строго забранено да го наричам чичо.

– Мисис Джо – каза мистър Пъмбълчук, едър, запъхтян, трмав възрастен мъж с уста на риба, с тъпи изпъкнали очи и щръкнала светла коса, сякаш го бяха душили, преди да тръгне, – по случай празника, мадам, ви нося бутилка шери, а нося ви, мадам, и бутилка портвайн.

Той идеше у нас всяка Коледа и всеки път, уловил като гири двете бутилки, изричаше тия думи като някаква голяма новина. А мисис Джо отговаряше всяка Коледа,

както отговори и сега: „Ах, чи-чо Пъмбъл-чук! Колко сте любезен!“ Той възразяваше, както възрази и сега: „Защото го заслужавате. Как сте – живо-здро-во? Ами Петачето?“ – „Петачето“ бях аз.

В такива случаи ние обядвахме в кухнята, после отивахме в гостната да ядем орехи, портокали и ябълки; това преминаване напомняше преобличането на Джо от работни в празнични дрехи. Сестра ми беше необикновено весела днес; изобщо пред мисис Хъбъл тя беше много по-любезна, отколкото пред други гости. Доколкото си я спомням, мисис Хъбъл беше дребна суха женица с къдрави коси и небесносиня рокля; тя се смяташе все още за млада, защото била много по-млада от мистър Хъбъл, когато преди много, много време се омъжила за него. А мистър Хъбъл, доколкото си го спомням, беше висок, едър, прегърбен старец, който миришеше на талаш и ходеше така разкрачен, че докато бях малък, когато го срещах по улицата, виждах между краката му цели мили от нашата околност.

В това избрано общество аз бих се чувствувал неловко дори да не бях извършил кражбата в килера. Не защото бях притиснат до самия ъгъл на масата и тя опираше в гърдите ми, а лакътят на мистър Пъмбълчук – в очите ми, нито за това, че не ми позволяваха да разговарям (аз не желаех да разговарям), нито защото ме гощаваха само със сухи кокоши крака или с ония свински части, с които свинята най-малко би се гордяла приживе. Не, не бих се оплаквал от всичко това, стига да ме оставяха на мира. Но не ме оставяха на мира. Всички смятаха, че не бива да пропуснат ни една възможност да заговорят за мене и да ме клъвнат с нещо. Тези душевни убождания ме измъчваха така жестоко, като че бях нещастно биче на испанска арена.

Мъчението започна още щом седнахме да обядваме, Мистър Уопсъл издекламира театрално молитвата – струва ми се, че тя беше религиозна смесица от призрака на Хамлетовия баща и Ричард III, – като я завърши с подobaващото пожелание да бъдем искрено благодарни. При тия думи сестра ми ме стрелна с поглед и промълви укорително:

– Чуваш ли? Бъди благодарен.

– Особено ти, момче – каза мистър Пъмбълчук, – бъди благодарен на тия, които са те отгледали с двете си ръце.

Мисис Хъбъл поклати глава, погледна ме тъжно, сякаш предчувствуваше, че от мене няма да излезе нищо добро, и запита:

– А защо младите са все неблагодарни?

Тази нравствена загадка не беше по силите на гостите; само мистър Хъбъл можа да я разреши рязко с думите:

– Защото са покварени още от рождение.

Тогава всички промълвиха:

– Така е!

И ме изгледаха особено недружелюбно и оскърбително.

Положението и влиянието на Джо пред гости бяха още по-малки (ако това изобщо беше възможно), отколкото когато бяхме сами. Но той винаги ме подкрепяше и утешаваше по своему, доколкото му беше възможно; на обед ми сипваше повече сос, ако имаше такъв. Днес имаше много сос, така че Джо можа да ми сипе в чинията почти половин пайнт.

Малко по-късно през време на обета мистър Уопсъл направи доста строга преценка на проповедта, която бяхме чули, и намекна каква проповед би произнесъл той, ако службата в църквата „беше достъпна за всички“. След като благоволи да запознае присъстващите с някои глави от това слово, той забеляза, че според него темата на днешната проповед е била зле избрана, а това било още по-неоправдано, като се знае колко теми просто „се натрапват“.

– Така е – каза чичо Пъмбълчук. – Точно се изразихте, сър! Толкова много теми се натрапват на тия, които знаят как да ги уловят. Там е цялата работа. Няма нужда да търсиш надалеко тема, ако умееш да я уловиш за опашката. – Чичо Пъмбълчук помисли малко и добави: Вземете свинята например. Ето ви тема! Ако търсите тема, вземете свинята!

Точно така, сър. Каква поука за младите – започна мистър Уопсъл; и още преди да продължи, знаех, че ще вмъкне и мене, – каква поука може да се извлече от този текст.

(– Слушай хубавичко – клъвна ме в скоби сестра ми.)

Джо ми сипа още малко сос от печеното.

– Свинята – продължи с плътния си глас мистър Уопсъл, посочвайки с вилица смутеното ми лице, сякаш ме бе назвал по име, – свинята е била другар на блудния син. Лакомията на свинята се дава за пример на младите. – (Аз помислих веднага колко много тези думи подхождат за него, защото току-що бе похвалил свинята, че е тлъста и сочна.) – А това, което е осъдително за свинята, е много по-осъдително за младежа.

– Или за девойката – подсказа мистър Хъбъл.

– Разбира се, че и за девойката, мистър Хъбъл – съгласи се малко раздразнено мистър Уопсъл, – но между нас няма девойка.

– Освен това – каза мистър Пъмбълчук, като се обърна рязко към мене – помисли колко трябва да си благодарен. Ако се бе родил квичашо прасенце...

– Та той беше тъкмо такова – каза натъртено сестра ми.

– Само че аз говоря за четирикрако прасенце – каза мистър Пъмбълчук. – Ако се бе родил прасенце, щеше ли да бъдеш сега тук? Нямахте, то се знае...

– Би могъл да бъде, само че в такъв вид – каза мистър Уопсъл, като кимна към чинията.

– Аз не говоря за такъв вид, сър – възрази мистър Пъмбълчук, който не обичаше да го прекъсват. – Искях да кажа, да бъде между по-възрастни и по-добри хора от него, да се просвещава от разговорите им и да тъне в разкош. Нима щеше да се радва на всичко това? Не, нямаше. А каква съдба би имал тогава? – обърна се той пак към мене. – Щяха да те предлагат за толкова шилинга, колкото е продажната цена на такава стока на пазара. Месарят Дънстабъл щеше да те вземе от сламата, на която лежиш, да те стисне под лявата си мишница, а с дясната щеше да разкопчее палтото си, да извади джобното си ножче от жилетката, да пролее кръвта ти и да те довърши. Тогава никой не би те отгледал с двете си ръце. Не, разбира се!

Джо ми поднесе още сос, но аз не посмях да си сипя.

– Много грижи трябва да ви е създал, мадам – каза съчувствено мисис Хъбъл на сестра ми.

– Грижи ли? – повтори сестра ми. – Грижи ли? – и се впусна да изброява всички болести, с които се бях провинил, всичкото безсъние, което бях причинил, всички места, от които и в които бях падал, всички повреди, които си бях нанесъл, всички поводи, при които бе пожелавала да умра, а аз се бях заинатявал да живея.

Предполагам, че римляните много са си досаждали един на друг със своите носове и затова може би са станали такъв размирен народ. Във всеки случай римският нос на мистър Уопсъл ми досаждаше толкова много, докато се разказваха провиненията ми, че ми се искаше да го уловя и да го дърпам, докато собственикът му прореве. Но изтърпяването досега беше нищо в сравнение с ужасните чувства, които ме обзеха след мълчанието, последвало разказа на сестра ми, при което (както чувствавах с мъка) всички ме гледаха с възмущение и ненавист.

– И все пак – каза мистър Пъмбълчук, връщайки ловко разговора към темата, от която се бяха отклонили – печеното свинско е разкошно, нали?

– Да ви наля ли бренди, чичо? – каза сестра ми.

О, господи, дойде най-последващ часът! Чичо Пъмбълчук щеше да открие, че брендито е слабо, щеше да каже това и аз бях загубен! Като улових здраво с две ръце крака на масата под покривката, аз зачаках съдбата си.

Сестра ми отиде да вземе глинената бутилка, върна се с нея и наля бренди: никой освен мистър Пъмбълчук не пиеше. Проклетникът почна да върти чашата си... вдигна я, погледна я срещу светлината, остави я... удължавайки мъчението ми. През това време мисис Джо и самият Джо разчистваха бързо трапезата, за да приготвят място за пая и пудинга.

Аз не можех да отделя поглед от мистър Пъмбълчук. Стиснал здраво крака на масата с ръце и нозе, видях как окаяникът потупа весело чашата, вдигна я, усмихна се, отметна глава назад и изпи брендито. В следващия миг всички гости бяха обзети от неизразимо смущение: защото той скочи от стола, завъртя се няколко пъти, като че се гърчеше от коклъш, и изхвъркна навън; след това видяхме през прозореца как се навежда, храчи и криви лице като обезумял.

Аз продължавах да се държа здраво за масата, а мисис Джо и Джо изтичаха при него. Бях сигурен, че съм го убил, макар и да не знаех как. В това ужасно състояние

за мене бе истинско облекчение, когато го въведоха в кухнята и той, след като изгледа гостите така, като че щяха да му противоречат, се отпусна на стола си със съдбоносния стон:

– Катран!

Долял бях бутилката с катранена вода! И знаех, че ще му стане още по-зле. Затова стиснах толкова силно масата, че от напрежение едва не я помръднах, като днешните медиуми.*

[* —Днешните медиуми— — подигравателен намек за подвизите на спиритистите, които твърдели, че могат (освен много други неща) и да призват невидима ръка, която да помести маса. Прочуто е описанието на един медиум-мошеник от поета Робърт Браунинг, съвременник на Дикенс, в стихотворението му „Мистър Слъдж – медиумът“ от стихосбирката му *Dramatis Personae* (1864).]

– Катран ли? – извика смаяно сестра ми. – Че как е могъл да попадне там катран?

Но чичо Пъмбълчук, който беше всевластен в нашата кухня, не пожела да слуша нищо, а махна повелително с ръка и поиска горещ джин с вода. Сестра ми, започнала вече заплашително да се замисля, трябваше да отиде за джина, топлата вода, захарта и лимоновата кора, които щеше да размеси заедно. Спасен бях за още някое време. И продължавах да стискам крака на масата, този път с чувство на гореща благодарност.

Постепенно се успокоих дотолкова, че извадих ръце и започнах да ям пудинга си. Мистър Пъмбълчук също си взе пудинг. Взеха си и другите. Като изядохме пудинга, мистър Пъмбълчук засия отново под благотворното влияние на горещия джин. Мислех, че ще мине благополучно и днешният ден, когато сестра ми каза на Джо:

– Подай чисти чинии... студени.

Аз веднага стиснах пак крака на масата и се притиснах в нея така, като че тя ми беше най-задушевен приятел от детинство. Предвиждах какво ще последва и чувствавах, че този път съм наистина загубен.

– А сега – каза сестра ми, като се обърна най-любезно към гостите – ще трябва да опитате прекрасния подарък от чичо Пъмбълчук.

Ще опитат ли? Не трябваше и да се надяват!

– Ще ви кажа какво е – каза сестра ми, като стана. – Пай! Чудесен пай със свинско.

Гостите промърмориха нещо за благодарност. Чичо Пъмбълчук, чувствавайки заслугата си към другите, каза доста весело (като имаме пред вид състоянието му):

– Хайде, мисис Джо, дайте да опитаме тоя пай със свинско!

Сестра ми влезе да го донесе. Чух стъпките ѝ към килера. Видях как мистър Пъмбълчук си играе с ножа, как римските ноздри на мистър Уопсъл се надуват от възбудения апетит, чух забележката на мистър Хъбъл, че „вкусен пай със свинско може да се хапне без вреда след всяко ядене“, чух как Джо каза: „И ти ще хапнеш от него, Пип.“ И досега не знаех дали само мислено изпищях, или всички чуха писъка ми. Чувствавах, че не мога повече, че трябва да избягам. Пуснах крака на масата и се втурнах презглава навън.

Но не стигнах по-далеко от входната врата, защото там се сблъсках с цяла команда войници с мускети: един от тях протегна към мене чифт белезници и каза:

– Пипнахме ли те, измамнико? Хайде!

Глава пета

Появата на отряда войници, които издрънчаха с прикладите на напълнените си мускети пред прага ни, накара всички гости да скочат изумени от трапезата, а мисис Джо, която влизаше с празни ръце в кухнята, да ги изгледа втрещено, недовършила учуденото си вайкане:

– Господи боже... къде се дяна... тоя пай!

Когато мисис Джо се спря и загледа, ние със сержантът вече бяхме в кухнята; новата опасност ме бе опомнила донякъде. Именно сержантът ми бе заговорил навън, а сега гледаше гостите и стопаните, протегнал любезно към тях белезниците с дясната си ръка и сложил лявата на рамото ми.

– Извинете, дами и господа – каза той, – но както вече обясних пред вратата

на това юначе (в същност не ми бе обяснил нищо), изпратен съм в името на краля и търся ковача.

– А позволете да запитам, за какво ви е той? – обади се рязко сестра ми, която веднага се засегна, че някой може да търси Джо.

– Мисис – отвърна любезният сержант, – от мое име бих отговорил: за да имам честта и удоволствието да се запозная с прекрасната му съпруга; но от името на краля ще отговоря, че имам малко работа с него.

Всички сметнаха това държане на сержанта за много учтиво и мистър Пъмбълчук дори каза гласно:

– Добре говори.

– Виждате ли, ковачо – каза сержантът, открил вече кой е Джо, – тези белезници не са в ред, ключалката е повредена и не може да се затваря добре. А ще ни трябват веднага, затова бихте ли им хвърлили един поглед, ако обичате?

Джо им хвърли един поглед и се произнесе, че ще трябва да запали огъня в ковачницата и работата ще отнеме час и половина, а може и два.

– Така ли? Бихте ли се заловили тогава веднага да ги поправите, ковачо? – каза свойски сержантът. – Това е кралска работа. Ако моите хора могат да ви бъдат от полза, веднага ще ви помогнат.

С тези думи той извика войниците, които нахълтаха един след друг в кухнята и струпаха в един ъгъл оръжието си. После застанаха, както стоят войници: едни скръстиха нехайно ръце, други мърдаха коляно или рамо, трети разхлабваха колан или чанта, отваряха вратата и протягаха навън шиите си, стегнати във високи яки, за да плюнат в двора.

Аз не съзнавах, че забелязвам всичко това, защото не бях на себе си от уплаха. Но като разбрах, че белезниците не са за мене и появата на войниците отпрати на заден план изчезването на пая, започнах постепенно да събирам разпръснатите си мисли.

– Бихте ли ми казали колко е часът? – обърна се сержантът към мистър Пъмбълчук като към човек, чиято способност да преценява хората оправдава предположението, че може да има представа и за времето.

– Точно два и половина.

– Не сме зле тогава – каза сержантът, като размисли; – и два часа да се забавя тук, пак ще успея. Колко смятате, че има оттук до блатата? Не повече от една миля, предполагам?

– Точно една миля – каза мисис Джо.

– Ще успеем. Ще започнем обграждането, щом мръкне. Заповедта е: малко преди мръкване. Ще успеем.

– Каторжници ли, сержанте? – запита свойски мистър Уопсъл.

– Да – отвърна сержантът. – Двама. Сигурно са още из блатата, а няма да се измъкнат оттам, преди да мръкне. Да е виждал някой от вас такива птици?

Всички освен мене заявиха убедено, че не са виждали. За мене никой не се досети.

– Както и да е – каза сержантът, – те ще попаднат в клопката много по-бързо, отколкото смятат. Хайде, ковачо! Ако сте готов, и негово величество кралят е готов.

Свалил сакото, жилетката и връзката си, сложил кожената престилка, Джо влезе в ковачницата. Един от войниците отвори дървените ѝ капаци, друг запали огъня, трети взе меховете, останалите наобиколиха бързо пламналия огън. След това Джо почна да чука по звънтящата наковалня. А ние станахме да гледаме как работи.

Интересът към предстоящото преследване не само погълна вниманието на всички, но дори пробуди щедрост у сестра ми. Тя наля за войниците една кана вино от бурето, а на сержанта поднесе чаша бренди. Но мистър Пъмбълчук каза рязко:

– Дайте му вино, мадам. Уверен съм, че във виното няма катран.

При тия думи сержантът му благодари и каза, че предпочита питие без катран; затова, ако не е неудобно, би изпил чаша вино. Когато му го поднесоха, той вдигна на здравица за негово величество, честити празника, изпразни на един дъх чашата и се облиза.

– Хубаво нещо, а, сержанте? – каза мистър Пъмбълчук.

– Знаете ли какво ще ви кажа? – отвърна сержантът. – Подозирам, че това винце е от вашата изба.

– А защо? – запита със самодоволен смях мистър Пъмбълчук.
– Защото – отговори сержантът, като го потупа по рамото – сте човек, който разбира.

– Така ли мислите? – каза мистър Пъмбълчук с предишния си смях. – Още една чашка?

– Само че с вас. Да се чукнем... веднъж... и още веднъж! Звън звън! Това се казва музика! Наздраве. Да живеете хиляда години и все така да разбирате от хубаво!

Сержантът изпразни и тази чашка, а сигурно не би си отказал и от трета. Увлечен от гостоприемството си, мистър Пъмбълчук съвсем забрави, че бе донесъл виното като подарък; взел бутилката от мисис Джо, той черпеше като весел стопанин. Почерпи дори и мене. Толкова не му се свидеше виното, че поиска да донесат и втора бутилка, която раздаде със същата щедрост след свършването на първата.

Докато ги гледах как са се струпали около наковалнята и как се забавляват, аз си казах, че моят приятел от блатата се превърна в подправка към обема. Гостите не бяха се веселили почти никак, докато неговата личност не оживи празненството. Но сега, когато всички предвкусяваха залавянето на „двамата злодеи“, когато меховете ревяха срещу бегълците, огънят се разгаряше против тях, димът бързаше да ги догони, Джо чукаше и звънтеше заради тях, зловещите сенки по стената се люшкаха заканащо, а пламъкът се извисяваше или стихваше и червените му искри се пръскаха и гаснеха – на състрадателното ми детско въображение се струваше, че бледният следобед навън бе побледнял от жал към тия клетници.

Най-после Джо привърши работата и бученето и звънът стихнаха. След като облече палтото си, той се одързости да предложи някой от нас да придружи войниците, за да види как ще мине обграждането. Мистър Пъмбълчук и мистър Хъбъл отказаха, защото предпочитаха да изпуснат по една лула в обществото на дамите; но мистър Уопсъл каза, че би отишъл, ако отиде и Джо. Джо отговори, че е готов да отиде и ако мисис Джо позволи, ще вземе и мене. Уверен съм, че ако мисис Джо не любопитствуваше да научи как ще свърши тая работа, никога и за нищо на света не бихме получили позволение да отидем. Тя каза само:

– Ако доведеш момчето с разцепена от куршум глава, не очаквай да събирам парчетата ѝ.

Сержантът се сбогува учтиво с дамите, а с мистър Пъмбълчук се раздели най-приятелски; съмнявам се все пак дали в трезвено състояние би оценил достойнствата му така, както ги оцени под влияние на пийването. Войниците взеха мускетите си и се строиха. Мистър Уопсъл, Джо и аз получихме строго нареждане да стоим назад и да не издаваме глас, като стигнем до блатата. Когато излязохме в мразовития ден и тръгнахме бодро към целта си, аз прошепнах изменнически на Джо:

– Надявам се, че няма да ги намерим, Джо.

А Джо ми прошепна:

– Цял шилинг бих дал, ако са успели да офейкат, Пип.

Никакви безделници от селото не се присъединиха към нас, защото времето беше студено и неприветно, пътят мрачен, ходеше се мъчно, мръкваше, а хората се грееха пред камините и си гледаха празника. Тук-там някой надникна през прозорците към нас, но никой не излезе. Отминахме пътепоказателя на кръстопътя и поехме право към гробището. Тук спряхме за няколко минути по знак на сержанта, докато двама-трима войници се пръснаха да огледат гробовете и църковния вход. След като те се върнаха, без да са открили нищо, излязохме през страничната врата на гробището направо към блатата. Тук поради силния източен вятър и лапавицата Джо ме взе на гръб.

Едва сега, когато дойдохме в тъжната пустош, където преди осем-девет часа бях видял и двамата избягали затворници, аз си помислих за пръв път с ужас дали, ако ги открием, моят познат няма да предположи, че именно аз съм довел войниците. Нали ме запита дали не лъжа и каза, че трябва да съм наистина зло пале, ако помогна да го подгонят? Нима ще си помисли, че съм наистина лъжец и пале и съм го издал?

Безполезно беше да си задавам сега този въпрос. Аз бях на гърба на Джо, а Джо прескачаше канавките като кон на състезание и насърчаваше мистър Уопсъл да не изоставя или да не се препъне с римския си нос. Войниците крачеха пред нас в дълга верига, на голямо разстояние един от друг. Вървахме в същата посока, по която бях тръгнал сутринта, преди да се заблудя в мъглата. Сега мъглата не бе още паднала или пък вятърът я бе разнесъл. В червеникавото сияние на залеза се виждаха ясно и

фарът, и бесилото, и хълмът с батареята, и отсрещният бряг на реката – всичко в еднакъв бледосин цвят.

От широкото рамо на Джо, със сърце, което скачаше като ковашки чук, аз се оглеждах и търсех следа от бегълците. Но нищо не виждах и не чувах. Мистър Уопсъл ме изплаши неведнъж със сумтенето и пухтенето си, докато свикнах с тези звуци и почнах да ги отличавам от това, което търсехме. Трепнах изплашено, когато ми се счу, че някой стърже с пила; оказа се, че е само звънче на овен. Овците престанаха да пасат и ни загледаха плахо; а кравите, извърнали глави от вятъра и лапавицата, ни гледаха сърдито, сякаш смятаха, че ние сме виновни и за двете; но освен тях и потръпването на гаснещия ден в стръкчетата трева нищо не нарушаваше студения покой на блатата.

Войниците продължаваха да вървят към старата батарея, а ние се движехме малко по-назад от тях, когато изведнъж всички спряхме. Защото тук, върху крилата на вятъра и дъжда, до нас бе достигнал проточен вик. После втори. Идваха някъде отдалеко, откъм изток, проточени и гръмки. Като че викаха двама-трима души – ако се съдеше по сливането на звука.

Когато ние с Джо ги настигнахме, сержантът и най-близките войници разговаряха полугласно за тия викове. Джо (който имаше добър слух) се послуша за миг и потвърди; потвърди и мистър Уопсъл (който имаше лош слух). Сержантът, решителен мъж, заповяда да не се отговаря на виковете, а да се измени посоката и войниците да тръгнат към изток „с удвоени крачки“.

Надясно (към изток) тръгнахме и ние. Джо подскачаше сега толкова бързо, че трябваше да се държа здраво, за да не се търкулна от мястото си.

В същност той тичаше и дори за пръв път се обади само с две думи:

– Ех, че гонитба!

Ние се спускахме и изкачвахме по бреговете, прескачехме шлюзове, цапахме из язове, промъквахме се през корави тръстики: никой не гледаше къде върви. Колкото повече приближавахме, толкова по-ясно личеше, че виковете не са на един човек. Понякога като че замлъкваха; тогава войниците се спираха. Когато се подновяваха, войниците се втурваха още по-бързо, и ние подир тях. След малко приближихме дотолкова, че можахме да чуем глас, който викаше:

– Убийство!

А друг:

– Каторжници! Бегълци! Стража! Насам за избягалите каторжници!

След това и двата гласа като че заглъхнаха поради сборичкване, после виковете се подновиха. Войниците хукнаха напред като стрели, а подир тях и Джо.

Когато приближихме съвсем, сержантът се втурна пръв, последван от двама войници. Докато ги настигнем, те се бяха вече прицелили.

– И двамата са тук! – извика запъхтяно сержантът, като се измъкваше от дълбоката канавка. – Предайте се и двамата! Дявол да ви вземе, зверове такива! Пуснете се!

Записка вода, запръска кал, разнесоха се проклетия и удари и няколко войници, втурнали се през канавката в подкрепа на сержанта, измъкнаха поотделно и другия, и моя каторжник. И двамата бяха окървавени и запъхтени, и двамата ругаеха и се бореа; но аз ги познах, разбира се, веднага.

– Имайте пред вид – каза моят каторжник, като изтриваше с окъсания си ръкав кръвта от лицето си и отърсваше от пръстите си оскубана коса, – аз го залових! Аз ви го предавам! Имайте пред вид това!

– Няма какво да имаме пред вид – каза сержантът. – Няма да имаш полза от това, човече, защото и ти си от същата пасмина. Дайте белезниците!

– Та аз не очаквам никаква полза. Не ми и трябва друга полза – каза с жесток смях моят каторжник. – Аз го улових. Той знае, че е тъй. Това ми стига.

Другият каторжник беше съвсем побледнял и не само отдавна подутата му и посиняла лява буза, но и целият беше в синини и рани. Докато им надяваха белезниците, той не проговори и дори се облегна на един войник, за да не падне.

– Запомни, войниче... опита се да ме убие – бяха първите му думи.

– Опитал съм се да го убия ли? – отвърна презрително моят каторжник. – Опитал съм се и не съм успял? Аз го улових и ви го предадох; ето какво направих. Не само му попречих да избяга от блатата, но го домъкнах... върнах го дотук. Този негодник е

джентълмен, ако обичате. Сега каторгата си възвръща чрез мене своя джентълмен. Да го убия ли? Та струваше ли си труда, когато можех да сторя нещо по-лошо – да го довлека дотук?

Другият пак повтори запъхтяно:

– Той се опита... опита се... да ме... убие. Бъдете... бъдете свидетели.

– Слушайте – каза моят каторжник на сержанта. – Аз се измъкнах съвсем сам от каторгата; никой не ми помогна; реших и го свърших. Бих могъл да се измъкна и от тия замръзнали блата... Погледнете крака ми: никаква окова нямам... ако не бях открил, че тоя е тук. Да го оставя да избяга? Да се възползува от моята хитрост? Да му послужа пак за оръдие? Още веднъж? Не, не, не! Дори да бях издъхнал в оная яма – той показва несръчно канавката с окованите си ръце, – така бих го стиснал, че непременно щяхте да го намерите в ръцете ми.

Другият, явно изплашен до смърт от другаря си, повтори:

– Той се опита да ме убие. Нямах да съм жив досега, ако не бяхте дошли.

– Лъже! – каза свирепо моят каторжник. – Лъжец се е родил, лъжец ще си умре. Погледнете го: не е ли изписано това на лицето му? Нека ме погледне в очите! Няма да посмее!

Другият се опита да се усмихне презрително – без да може все пак да спре в някакво определено изражение треперенето на устните си, – погледна войниците, погледна към блатата и небето, но наистина не погледна противника си.

– Виждате ли го? – продължи моят каторжник. – Виждате ли какъв е негодник? Виждате ли как се щурат и блуждаят очите му? Така гледаше и когато ни съдеха двамата. Ни веднъж не ме погледна.

Другият продължаваше да свива пресъхналите си устни и да върти неспокойно очи насам-натам, докато най-после ги спря за миг върху противника си и каза:

– Много си за гледане! – поглеждайки почти подигравателно окованите му ръце. При тия думи моят каторжник така се разяри, че щеше да се нахвърли върху него, ако не бяха се намесили войниците.

– Нали ви казах – обади се другият каторжник, – че щеше да ме убие, ако можеше.

Той се разтрепера отново, а по устните му се появиха бели петънца – като ситен сняг.

– Стига приказки! – каза сержантът. – Запалете факлите.

Докато един от войниците, който носеше кошница вместо пушка, се наведе да я отвори, моят каторжник се огледа за пръв път наоколо си и ме видя. Аз бях слязъл от гърба на Джо още пред канавката и не бях мръднал оттогава. Щом ме забеляза, аз го погледнах втренчено, размахвах леко ръце и поклатих отрицателно глава. Очаквал бях да ме види, за да се опитам да го уверя в невинността си. Но по нищо не можах да узная дали е разбрал намерението ми, защото той ме погледна някак особено, а пък и всичко стана само в един миг. Но и цял час или дори цял ден да ме бе гледал, пак нямаше да си спомням по-ясно напрегнатото му от взирането лице.

Войникът с кошницата скоро запали огън, после три-четири факли, остави една за себе си и раздаде останалите. Беше вече почти тъмно, но сега се стъмни съвсем, а скоро стана още по-тъмно. Преди да тръгнем, четирима войници застанаха в кръг и дадоха два изстрела във въздуха. След малко видяхме, че светнаха и други факли: едните някъде зад нас, другите из блатата по отсрещния бряг на реката.

– Добре – каза сержантът. – Ходом, марш!

Не бяхме изминали много от пътя, когато пред нас дадоха три топовни изстрела – толкова силни, че нещо сякаш се пръсна в ухото ми.

– Чакат те на кораба! – обърна се сержантът към моя каторжник. – Знаят, че се връщаш. Не провличай крак, драги! Постегни се!

Водеха ги поотделно, всеки заобиколен от стража. Джо ме водеше за ръка, в другата си ръка държеше факла. Мистър Уопсъл бе предложил да се върнем в къщи, но Джо бе решил да види докрай всичко, затова тръгнахме с войниците. Сега вървахме по доста добра пътечка, която минаваше все покрай брега на реката, като се отклоняваше тук-там, за да заобиколи някой яз, някоя малка вятърна мелница* или кален шлюз. Когато се обърнах, видях, че другите факли се движат след нас. От нашите факли се стичаха големи горещи капки и аз ги виждах как димят и блещукат по пътеката. А наоколо беше непрогледен мрак. Нашите факли стопляха със смолистия си пламък

околния въздух. А това беше сякаш приятно на двамата каторжници, които куцукаха между мускетите. Тяхното куцукане не позволяваше да вървим по-бързо; освен това те бяха толкова изтощени, че два-три пъти трябваше да спираме, за да си починат.

[* Малките вятърни мелници са се използвали, за да подпомагат регулирането на притока на приливна вода в канавките, които са отводнявали блатата.]

След като пътувахме така около час, стигнахме до една дървена колиба и малък пристан. В колибата имаше стража, която запита кои сме; сержантът отговори. После влязохме в колибата, където миришеше на тютюн и вар, гореше силен огън и лампа, имаше стойка за мускети, барабан и нисък дървен одър, напомнящ огромна гладачна дъска, на която биха могли да се сместят десетина войници. Легналите там трима-четирима войници в шинели не проявиха особено любопитство към нас, а само приповдигнаха глави, погледнаха ни сънливо и пак ги отпуснаха. Сержантът поговори с някого, записа нещо, след това другият каторжник бе отведен под стража и изпратен пръв на кораба-каторга.

Моят каторжник не ме погледна повече ни веднъж. Докато бяхме в колибата, той седеше пред огнището и гледаше замислено огъня или поставяше последователно на решетката ту единия, ту другия си крак, като гледаше замислено и тях, сякаш ги жалеше за неотдавнашните им мъки. После се обърна ненадейно към сержанта:

– Искам да кажа нещо за бягството си. За да не заподозрат по моя вина други хора.

– Можеш да кажеш, каквото искаш – отвърна сержантът, като го гледаше студено, със скръстени ръце, – но няма защо да го казваш тук. Ще имаш достатъчно възможност да говориш и да слушаш, преди да се свърши всичко, нали знаеш!

– Зная, само че тая работа е съвсем друга. Човек не може да гладува; поне аз не мога. И си взех нещо за лапане от ей онова село... където е църквата... до самите блата.

– Искаш да кажеш, че си откраднал – каза сержантът.

– И ще ви кажа откъде. От ковача.

– Я гледай! – каза сержантът, като погледна Джо.

– Я гледай, Пип! – каза Джо, като ме погледна.

– Разни кокалаци, глътка спирт и един пай.

– А вие забелязахте ли да ви е откраднат пай, ковачо? – запита поверително сержантът.

– Жена ми забеляза тъкмо когато вие влизяхте. Не разбра ли, Пип?

– Така! – каза моят каторжник, като се обърна унило към Джо, без да ме погледне. – Значи, вие сте били ковачът. Тогава ще ви кажа със съжаление, че изядох пая ви.

– Да ти е сладко... ако речем, че е бил мой – каза Джо, като си припомни мисис Джо. – Ние не знаем какво си сторил, клети друже, но не искаме да умреш от глад. Нали, Пип?

Това, което бях чул сутринта, захърка отново в гърлото на каторжника и той се обърна гърбом към нас. Лодката се бе върнала. Войниците, които го пазеха, бяха готови; ние отидохме след него до пристана от стволоче и камъни и видяхме как го качиха в лодката, карана от каторжници като него. Никой не изглеждаше изненадан, заинтересуван, зарадван или огорчен от това, че го вижда, никой не продума, само някой от лодката изрева като на псета:

– Тръгвайте!

И веслата плеснаха във водата. Факлите осветяваха черния кораб-каторга, оставен малко по-далечко от тинестия бряг като прокълнат ноев ковчег. Заклучен, преграден и закотвен с тежки ръждясали вериги, корабът-каторга се стори на моите детски очи окован като самите каторжници. Видяхме как лодката се приближи до борда, как моят каторжник се качи и изчезна в кораба. След това хвърлените във водата догарящи факли изпращяха и угаснаха, сякаш всичко и завинаги бе вече свършено за него.

Глава шеста

Душевното ми състояние след кражбата, от която така неочаквано ме оневиниха,

никак не ме задължаваше да я призная откровено; но мисля, че в основата му имаше все пак и нещичко добро.

Доколкото си спомням, аз не изпитвах никакво угризение на съвестта към мисис Джо, когато престанах да се страхувам, че могат да разкрият постъпката ми. Но аз обичах Джо – в ония далечни дни може би само за това, защото той ми позволяваше да го обичам – и по отношение на него не беше толкова лесно да примиря съвестта си. Чувствувах ясно (особено когато го видях да търси пилата си), че трябва да му кажа истината. Но все пак не я казах, защото се опасявах да не ме сметне за по-лош, отколкото бях. Страхът, че може да загубя доверието на Джо и седнал вечер в ъгъла край огнището, да гледам унило моя завинаги загубен другар и приятел, връзваше езика ми. Моето болезнено въображение си представяше, че ако Джо узнае всичко, щом го видя да подръпва русите си бакенбарди, ще смятам, че размишлява за станалото. Ако Джо узнае, щом погледне случайно поднесеното днес вчерашно ядене или пудинг, навярно ще се пита дали не съм влизал в килера. Ако Джо узнае, щом някога през по-нататъшния ни съвместен живот пивото му се стори безвкусно или гъсто, аз ще се изчервявам от мисълта дали не подозира, че съм налял катран в него. С една дума, от страх не извърших това, което знаех, че е редно да сторя, както от страх бях извършил онова, което знаех, че не бива да сторя. По онова време не познавах никого на тоя свят и не подражавах на нито един от многобройните му обитатели, постъпващи по същия начин. Като истински самобитен гений, бях избрал сам поведението си.

Почнах да заспивам още щом се отдалечихме от кораба-каторга, затова Джо ме взе пак на гръб и така ме върна в къщи. За мистър Уопсъл пътят трябва да е бил много досаден, защото той беше в толкова лошо настроение от преумора, че ако църквата би била на негово разположение, сигурно би отлъчил всички участници в нашия поход, като се започне от Джо и мене. Но сега, в качеството си на прост мирянин, той постоянно падаше в калта и така невероятно се измокри, че като свали палтото си, за да го изсуши край огъня в кухнята, панталоните му можеха да послужат като веществено доказателство, за да го обесят, ако падането в калта се наказваше със смърт.

В това време аз залитах из кухнята като малък пианица, защото ме бяха оставили неочаквано на земята дълбоко заспал и се бях събудил на топло, на светло и сред глъчка. Когато се опомних (с помощта на силен удар по гърба и ободрителното възклицание на сестра ми: „Ох! Виждало ли се е някога такова момче!“), чух, че Джо разказва признанието на каторжника, а гостите изказваха предположенията си как ли е влязъл в килера. След като прегледа внимателно всичко, мистър Пъмбълчук дойде до заключението, че каторжникът се е качил най-напред на покрива на ковачницата, оттам е минал на покрива на къщата, откъдето се е спуснал в кухнята през комина по въже, което е направил, като е нарязал одеялото си. И тъй като мистър Пъмбълчук говореше самоуверено и се возеше в собствена кола – без да отстъпва никому път, – всички се съгласиха, че трябва да е било така. Наистина мистър Уопсъл извика гръмко:

– Не! – с лекото озлобление на уморен човек; но като нямаше собствено обяснение и беше без палто, никой не му обърна внимание; освен това, както бе застинал с гръб към огъня да се суши, от задната му страна се вдигаше пара; а това съвсем не внушаваше доверие.

Тази вечер не чух нищо друго; защото сестра ми сметна, че сънливостта ми е оскърбителна за гостите, грабна ме за яката и така властно ме поведе да спя, щото ми се стори, че съм обут с петдесет чифта обувки, които ме препъват в стъпалата.

Описаното от мен настроение ме обзе още преди да стана сутринта, и не ме напусна дори когато поводът за него бе отдавна забравен и се спомняше само в изключителни случаи.

Глава седма

По времето, когато бях зачел в гробището надписите върху семейните ни надгробни плочи, аз едва знаех да сричам. Не можех дори да схвана правилно техния съвсем прост смисъл, защото смятах, че изразът „съпруга на горепоменатия“ е почтителен намек за отиването на баща ми в по-горен свят; а ако за някой от умрелите ми роднини би било казано „долупоменатия“, не се съмнявам, че бих си

съставил най-лошо мнение за този родственик. Не бяха точни и познанията ми за богословските понятия, които изучавах задължително в катехизиса; защото много ясно помня, че поради обещанието „да вървя по същия път през целия си живот“ аз се чувствах задължен да вървя из селото все в една и съща посока, без да се отклоня някога надолу към работилницата на коларя или нагоре към мелницата.

Когато пораснех, щях да стана чирак на Джо; но докато стигнех до тази чест, мисис Джо смяташе, че не бива да ме разглезват. Затова вършех не само каквото ми кажеха в ковачницата, но ако на някой съсед дотрябваше момче да гони птиците, да събира камъни или да върши нещо друго от тоя род, с тези занимания удостоявах се все мене. А за да не се урони достойнството на нашето семейство, на полицата в кухнята имаше една касичка, където всички знаеха, че пускам спечелените пари. Предполагам, че тези пари са били внасяни може би за изплащане на държавен дълг. Но едно е положително: че никога не се надявах да се възползувам от това богатство.

Пралелята на мистър Уопсъл имаше вечерно училище*1 в нашето село, с други думи, тази смешна старица с ограничени средства и неограничен брой недъзи спеше всеки ден от шест до седем часа вечерта пред младежите, които ѝ плащаха по два пенса седмично, за да имат поучителната възможност да я гледат как спи. Тя живееше под наем в една малка къщица, където и мистър Уопсъл живееше на горния етаж; ние, учениците, го чувахме как чете гръмогласно, като тупа от време на време с крак по пода. Предполагаше се, че мистър Уопсъл „изпитва“ всяко тримесечие учениците. В същност в такива случаи той запретваше маншетите, разрошваше косата си и ни декламираше монолога на Марк Антоний над трупа на Цезар. Следваше неизменно одата на Колинс за Страстите*2, в която особено много се възхищавах от мистър Уопсъл в ролята на Отмъщението, когато захвърляше с гръм окървавения си меч и грабваше с унищожителен поглед тръбата, заклеимяваща войните. Това, което изпитвах тогава, няма нищо общо с по-късните ми чувства, когато сам опознах Страстите и ги сравнявах с Колинс и Уопсъл – в ущърб и на двамата джентълмени.

[*1 __Вечерно училище__ – това е пример за единствения начин на обучение, който се е практикувал в повечето части на Англия, преди държавата да поеме образованието в свои ръце в средата на 19-и век. Филип Колинс в „Дикенс и образованието“ (Макмилан, 1963) отбелязва: „По правило училищата за малки деца (ръководени от необразовани жени) били крайно лоши. Много от тях били като това, което посещава Пип. За всяка подробност от това смешно описание можете да намерите доказателства в бележките на «Отчети за началното образование» на Манчестърската статистическа организация от 1834–1835 година“.]

[*2 __Одата на Колинс за Страстите__ – написана от Уилям Колинс (1721–1759), един от най-видните английски поети на 18-и век.

„... Отмъщението неспокойно се надига.
Той захвърли окървавения си меч със гръм.
И със смразяващ поглед взе тръбата,
заклеимяваща войната.
Никога пророческите звуци не са били скръбни...“

Монолога на Марк Антоний, за който става дума, е, разбира се, прочутият монолог от трагедията на Шекспир „Юлий Цезар“.]

Освен споменатото учебно заведение пралелята на мистър Уопсъл държеше в същата стая малко дюкянче. Тя не знаеше нито каква стока има, нито кое колко струва; но в едно чекмедже имаше омазнена тетрадка, която служеше за ценоразпис, и с помощта на този оракул Биди вършеше всички търговски сделки. Биди беше внучка на пралелята; признавам, че не съм в състояние да разреша гатанката какви бяха роднинските ѝ връзки с мистър Уопсъл. Тя беше сирак като мене; като мене беше отгледана „с две ръце“. Най-забележителното нещо в нея бяха, струва ми се, крайните ѝ части: косата ѝ се нуждаеше винаги от вчесване, ръцете от измиване, а обущата от закръпване и поправка на токовете. Това описание не се отнася за един ден от седмицата. В неделя тя отиваше на черква много спретната.

Главно със собствени сили и подпомаган повече от Биди, отколкото от пралелята на мистър Уопсъл, аз се провирах из азбуката като из трънак, измъчван и издраскван от всяка буква. След това попаднах между ония разбойници – деветте цифри, които

всяка вечер измисляха нов начин да се прикрият и да станат неузнаваеми. Най-после започнах наслуки да чета, да пиша и да смятам в съвсем ограничени размери.

Една вечер седях с плочата си в ъгъла край камината и се мъчех да напиша писма на Джо. Мисля, че бе минала цяла година от преследването из блатата; във всеки случай минало бе много време, а навън беше пак зима и мраз. С оставения в краката ми до огнището буквар за справка аз успях след час-два да напиша с печатни букви и да изпоцапам следното послание:

„Милий Джо вярвам да си много добре вярвам скоро ще мога да те уча Джо а като по стъпя прите Бе Джо ще е чудо вярвай ми Пип.“

Никак не беше необходимо да се разбирам с Джо чрез писмо, защото той седеше до мене и бяхме сами. Но аз му предадох собственоръчно това писание (заедно с плочата), а Джо го прие като някакво чудо на образоваността.

– Я гледай, Пип, мили! – извика той, разтворил широко сините си очи. – Та ти си се изучил, а?

– О, не съм още – казах аз, като гледах плочата в ръцете му и се страхувах, че съм писал разкрито.

– Ето едно Д и едно чудесно Ж и О значи Джо, Пип?

Никога не бях чувал Джо да прочете гласно нещо повече от тази едносрична дума, а миналата неделя, когато случайно бях оставил молитвеника ни наопаки, забелязах, че това не представляваше никакво неудобство за Джо. Като исках да използвам случая, за да открия дали трябва да започна съвсем отначало, когато реша да уча Джо, аз казах:

– Прочети по-нататък, Джо!

– По-нататък ли, Пип? – каза той, като загледа бавно и изпитателно писаното.

– Едно, две, три. Да, тук има три Д, три Ж и три О. Д-ж-о, цели три Джо, Пип.

Аз се наклоних към Джо и с помощта на показалеца си му прочетох цялото писмо.

– Чудесно! – каза Джо, когато свърших. – Изучил си се ти.

– А как ще напишеш Гарджъри, Джо? – запитах аз със скромно покровителствен тон.

– Не мога да го напиша – отговори Джо.

– Да речем, че опиташ?

– Не може и да речем – каза Джо. – Макар че ужасно обичам да чета.

– Така ли, Джо?

– Ужасно. Дай ми – продължи Джо – някоя хубава книга или вестник и ме остави пред хубав огън – друго не ми трябва. Господи! – каза той, като потърка коленете си. – Като забележиш някое д, някое ж и о и си кажеш: „Ето най-после един Джо“, четенето става толкова приятно!

От тия думи аз заключих, че образованието на Джо е като използването на парата – още в пелени. И продължих разпита си с въпроса:

– Не си ли ходил на училище, Джо, когато си бил като мене?

– Не, Пип.

– А защо не си ходил на училище, когато си бил малък, Джо?

– Защо ли, Пип? – каза Джо, като взе машата и се залови да разравя полека огъня през долния край на решетката (обичайното му занимание, когато се замислеше за нещо). – Ще ти кажа. Баща ми, Пип, обичаше да пие, а щом се напиеше, започваше да бие безжалостно майка ми. Така биеше само нея и мене. Мене удряше така, както трябваше да удря по наковалнята си... Слушаш ли, Пип, и разбираш ли какво казвам?

– Да, Джо.

– Затова майка ми и аз бягахме няколко пъти от баща ми; после майка ми тръгна да работи и рече: „Джо – рече, – сега, ако е рекъл господ, ще почнеш да учиш, чедо“ – и ме заведе в училище. Само че баща ми имаше толкова добро сърце, че не можеше да живее без нас. Затова дойде с много свят и вдигна такава олелия пред къщата, където живеехме, че хората трябваше да ни изоставят и да ни предадат на него. Той ни заведе в къщи и пак започна да ни бие. Ей това, Пип – каза Джо, като престана да разравя огъня, – беше пречка за учението ми.

– Разбирам, клети Джо.

– Само не забравяй, Пип – каза Джо, като чукна веднъж-дваж безстрастно по

горния край на решетката, – ако трябва да отдадем всекиму дължимото и го съдим справедливо, баща ми имаше добро сърце; разбираш ли?

Не разбирах, но не казах нищо.

– Както и да е – продължи Джо, – такива хора трябва, и без тях не може, нали, Пип?

Това разбрах и се съгласих, че е така.

– Затова баща ми не се противи да ме дадат на работа и аз тръгнах да уча сегашния си занаят, който беше и негов, само че той не го работеше; вярвай, Пип, работех мъжки. След време започнах да издържам баща си и го издържах, докато получи _поплектически удар_. И все ми се искаше да напишат на надгробната му плоча ей това:

„Макар в живота той да е грешил, с добро сърце на тоя свят е бил.“

Джо изрече това двустийше с такава очевидна гордост и внимателна изразителност, че аз запитах дали не го е съчинил сам.

– Аз го съчиних – отговори Джо. – На един дъх го съчиних. Сякаш изковах с един удар цяла подкова. Никога през живота си не бях се смайвал толкова... сам не можех да повярвам. Да си кажа правата, просто не вярвах, че е моя работа. Както казах, Пип, искаше ми се да го издялат върху надгробната му плоча; но както и да ги издялаш – и с едри, и с дребни букви, – стиховете струват пари, затова тая работа не стана. За погребението отидоха доста пари, а колкото останаха, трябваша за майка ми. Тя беше болнава и съвсем се сломи. Не го преживя дълго, горката; скоро почина и тя.

Сините очи на Джо се овлажниха; той изтри едното, после другото с най-неподходящ и неудобен предмет – с дръжката на машата.

– Останах аз тогава съвсем самичък – каза Джо – и се запознах със сестра ти. А сестра ти, Пип – Джо ме погледна решително, сякаш знаеше, че няма да се съглася с него, – е прекрасна жена.

Въпреки волята си аз погледнах недоверчиво огъня.

– Каквото и да мислят за нея роднините или другите хора, сестра ти, Пип – след всяка следваща дума Джо удряше с машата горния край на решетката, – се-стра ти е пре-красна же-на!

Аз не можех да измисля нищо друго и отговорих само:

– Радвам се, че мислиш така, Джо.

– И аз също – отвърна Джо. – И аз се радвам, че мисля така, Пип. Какво значение има за мен, че на някои места е малко по-червена и че кокалите и са повечко?

Аз отговорих дълбокомислено, че щом няма значение за него, за другите пък съвсем няма.

– То се знае – съгласи се Джо. – Така е. Прав си, моето момче. Когато се запознах със сестра ти, хората разправяха само едно – как те отглеждала с двете си ръце. Всички я хвалеха за това, и аз заедно с другите. А пък ти – продължи Джо с такова изражение, като че виждаше нещо наистина много противно, – ако знаеш, мили, какъв дребен и слаб беше, щеше просто да се презираш.

Не много доволен от тия думи, аз казах:

– Защо ще мислиш за мене, Джо!

– Ех, мислех аз за тебе, Пип – отвърна нежно и чистосърдечно Джо. – Когато предложих на сестра ти да се венчаем и да заживеем заедно, щом реши, че може да се пренесе в ковачницата, аз й казах: „Донесете и малкия! Господ да го благослови, горкичкия! – рекох на сестра ти. – И за него ще се намери място в ковачницата.“

Аз се разплаках, хвърлих се на шията на Джо и почнах да му искам прошка, а той хвърли машата, прегърна ме и каза:

– Та ние с тебе, Пип, сме още оттогава приятели! Не плачи, моето момче!

След това кратко прекъсване Джо продължи:

– Такива работи, Пип. Така стана тя. А сега, като искаш да ме учиш, Пип, трябва да ти кажа още отсега, че съм тъп, ужасно тъп и по-добре ще е мисис Джо да не знае какво сме намислили. Тая работа трябва да стане някак тихомълком. А защо тихомълком ли? Ей сега ще ти кажа, Пип.

Той взе пак машината; съмнявам се дали би могъл да продължи обяснението си без нея.

– Защото сестра ти е от управляващите.

– От управляващите ли, Джо? – смаях се аз, защото ми мина през ум смътното предположение (а трябва да добавя и надежда), че Джо се е развел с нея и тя се е омъжила за някой лорд от адмиралтейството или държавното съкровище.

– От управляващите – каза Джо. – Искам да кажа, че обича да управлява и двама ни.

– О-о!

– А тя не обича в къщи да има учени хора – продължи Джо. – Най-малко ще й хареса аз да съм учен, защото се бои да не се разбунтувам. Да не стана метежник, нали разбираш?

Щях да отговоря с въпрос и дори започнах: „А защо...“, но Джо ме прекъсна:

– Чакай малко. Зная какво ще кажеш, Пип; ала почакай малко! Не отричам, че сестра ти ни поваля от време на време. Не отричам, че ни понахоква и се нахвърля здраво върху ни. Когато сестра ти се разлюти, Пип – Джо заговори почти шепнешком и погледна към вратата, – чистосърдечие то налага да признаем, че е Страшилище.

Джо изрече тази дума така, като че тя започваше най-малко с дванадесет главни С-та.

– Защо не се разбунтувам ли? Това ли щеше да кажеш, когато те прекъснах, Пип?

– Да, Джо.

– Как да ти кажа – започна Джо, като взе машината с лявата си ръка, за да може да подръпва с дясната бакенбардите си, а аз не очаквах нищо добро, когато го виждах в това спокойно занимание; – сестра ти има ум – море. Ум – море.

– Какво, какво? – запитах аз с надеждата да го поставя натясно. Но намирайки отговор много по-бързо, отколкото очаквах, Джо ме слиса, като заобиколи въпроса и каза с унесен поглед:

– Такъв ум има тя... А пък аз го нямам – продължи той, като отвърна най-сетне поглед от огъня и започна пак да подръпва бакенбардите си. – Освен това, Пип, не забравяй никога, че аз толкова се нагледах как майка ми се трудеше, трепеше, мъчеше и през целия си живот не видя покой, та ужасно се боя да не съгреша с нещо пред жена; по-лесно ми е пред себе си да съгреша и да си навлека беда. Най-бих искал, Пип, всичко да се струпва върху мене; за тебе, моето момче, да няма Гъдел, аз да поема всичко; ала в живота има и добро, и зло, Пип; само че ти не вземай много присърце злото.

При все че бях още съвсем малък, от тази вечер започнах да се възхищавам повече от Джо. Ние се чувствахме и след това равни, както и по-рано. Но сега, когато го гледах и мислех за него в спокойни минути, изпитвах някакво ново чувство – като че той беше някъде по-високо в душата ми и аз трябва да вдигам поглед към него.

– Както и да е – каза Джо, като стана да хвърли дърва в огъня, – холандският часовник се е потрудил и приближава вече осем, а нея още я няма. Дано кобилката на чичо Пъмбълчук да не се е подхлъзнала на леда!

Мисис Джо отиваше от време на време в пазарни дни да помогне на чичо Пъмбълчук при купуването на домакински потреби и храни, за които беше нужно мнението на жена; защото чичо Пъмбълчук беше ерген, а нямаше доверие в прислужницата си. Днес беше пазарен ден и мисис Джо бе отишла при него.

Джо стъкми огъня, помете пред огнището, след това и двамата излязохме да се заслушаме за кабриолета. Нощта беше мразовита, духаше силен вятър, земята беше побеляла от замръзналия сняг. Ако някой трябва да прекара такава нощ из блатата, непременно ще замръзне, помислих си аз. А когато погледнах звездите, размислих колко страшно ще е човек да ги гледа, когато замръзва, без да зърне помощ или състрадание в безброя мигащи светлинки.

– Кобилката се чу – каза Джо. – Звънчетата й звънят като камбанки.

Тя препускаше по-бързо от друг път и подковите й звънтяха напевно по твърдия път. Ние изнесохме стол, за да помогнем на мисис Джо да слезе по-лесно, разровихме огъня, та прозорчето да светне по-ярко пред тях, и прегледахме дали всичко в кухнята е на мястото си. Привършвахме приготовленията си, когато те пристигнаха завити до уши. Помогнахме на мисис Джо да слезе, чичо Пъмбълчук слезе подир нея,

покри кобилката с попона и всички влязохме в кухнята, където внесохме толкова студен въздух, че всичката топлина от огнището бе сякаш погълната от него.

– А сега – каза мисис Джо, като отметна бързо и възбудено шала и качулката, която увисна на гърба ѝ заедно с панделките си, – ако и този път не ни е благодарно това момче, надали ще ни бъде благодарно някога.

Аз се постарях да придам на лицето си толкова благодарно изражение, колкото това беше възможно за момче, което не знае защо трябва да е благодарно.

– Само дано не го разгледят там. Малко ме е страх.

– Тя не е от тия, мадам – каза мистър Пъмбълчук. – Тя си знае работата.

Тя ли? Аз погледнах Джо, като се опитвах да изразя със свити устни и вежди въпроса: „Коя тя?“ И Джо ме погледна, като се опитваше да зададе със свити устни и вежди въпроса: „Коя тя?“, но тъй като сестра ми го залови на местопрестъплението, той почеса носа си с опакото на ръката, поглеждайки примирително, както винаги в такива случаи.

– Е-е! – викна трескаво сестра ми. – Какво се стресна? Да не се е запалила къщата?

– Някой – започна учтиво Джо – рече тя.

– _Тя_ си е _тя_, струва ми се – каза сестра ми. – А може според тебе мис Хавишам да е _той_. Но такова нещо и ти не вярвам да измислиш.

– Мис Хавишам... от града ли? – каза Джо.

– А да не би да има мис Хавишам на село? – отвърна сестра ми. – Тя иска момчето да ходи да играе у дома ѝ. И ще ходи, то се знае. И ще играе – каза сестра ми, като заклати заканително глава към мене, за да ме насърчи към игра и веселие, – иначе ще го науча!

Слушал бях за мис Хавишам от града – всички из околността бяха слушали за нея – и знаех, че тя е необикновено богата и сурова дама, която живее самотно в голям мрачен дом, грижливо ограден против крадци.

– Ех, то се знае – каза смаяният Джо. – А откъде ли познава Пип?

– Глупости! – извика сестра ми. – Кой е казал, че го познава?

– Някой рече – започна пак учтиво Джо, – че искала да ходи да играе у дома ѝ.

– А нима не е могла да попита чичо Пъмбълчук дали не познава някое момче, което да играе у нея? Нима не е възможно чичо Пъмбълчук да е наел от нея някой участък земя и да отива от време на време – няма да кажем веднъж на шест месеца или на три месеца, защото ти не можеш да разбереш дотолкова, а от време на време да отива да си плати наема? Нима не може тъкмо тогава тя да е попитала чичо Пъмбълчук не познава ли някое момче, което да играе у нея? А нима чичо Пъмбълчук, който винаги мисли и се грижи за нас – макар че ти, Джоузеф, може и да не мислиш така – (тя изрече това с горчив упрек, сякаш Джо беше възможно най-безсърдечният племенник), – нима не може да ѝ е споменал за това момче, което се перчи тук – (тържествено заявявам, че никога не съм се перчил) – и на което цял живот доброволно робувам?

– Добре казано! – извика чичо Пъмбълчук. – Правилно! И съвсем вярно! Добре казано, наистина. Сега, Джоузеф, знаеш вече как е станала тая работа.

– Не, Джоузеф – продължи все така укорително сестра ми, докато Джо потъркваше виновно нос с опакото на ръката си, – още не знаеш, макар че може и да не мислиш така. Може да мислиш, че знаеш, ала не знаеш, Джоузеф. Не знаеш, че чичо Пъмбълчук, каквото и да мислим ние, предполага, че момчето ще си намери щастието при мис Хавишам и предложи да го заведе още тази нощ в града с кабриолета, да го остави в дома си да пренощува и утре заран да го предаде лично на мис Хавишам. Господи, помилуй! – извика сестра ми, като захвърли ядосано качулката си. – Аз съм се разприказвала тук с някакви си диванета, а пък чичо Пъмбълчук чака, кобилката зъзне пред вратата и момчето е потънало в кал и мръсотия от главата до петите!

С тия думи тя ме сграбчи, както орел сграбчва агне, наведе лицето ми над една дървена копанка, почна да полива главата ми с вода, да я сапуниства, да я търка, да я изтрива, да я изтупва, сресва и стърже, докато аз наистина премахвах. (Тук му е мястото да отбележа, че от всички хора аз съм сигурно най-добре запознат с безмилостния допир на венчалните пръстени до човешкото лице.)

След измиването ме преоблякоха в кораво прано бельо като млад покаяник във власеница и ме стегнаха в тесен мъченически костюм. След това мистър Пъмбълчук ме

прие важно като шериф и ми държа слово, което положително бе чакал с нетърпение да произнесе:

– Бъди вечно благодарен на всичките си приятели, момче, а най-вече на тия, които са те отгледали с двете си ръце!

– Сбогом, Джо!

– Бог да те благослови, моето момче.

Не бях се разделил досега с Джо и било от разчувствуване, било от останалата в очите ми сапунена пяна отначало не можах да видя от кабриолета ни една звезда. Но скоро те замигнаха една след друга, без да хвърлят все пак ни най-малка светлина върху въпроса, защо в същност отивам да играя у мис Хавишам и на какво в същност трябва да играя там.

Глава осма

Заведението на мистър Пъмбълчук на главната улица в пазарния град миришеше на пипер и брашно, както подобава на магазин за зърнени храни и семена. Според мене той беше твърде щастлив човек, щом имаше толкова много малки чекмеджета в магазина си; когато надниквах в някое от по-близките до пода и виждах там завързаните пакетчета от амбалажна хартия, аз се питах дали луковиците и семената за цветя не чакат само някой хубав ден, за да изскочнат от затвора си и да се разцъфтят.

Тази мисъл ме занимаваше на сутринта след пристигането ми. Вечерта ме изпратиха веднага да спя в една таванска стаичка с пречупен покрив, толкова нисък в ъгъла, където беше леглото, че керемидите бяха на един фут от веждите ми. Същата сутрин открих някаква особена връзка между семената и кадифените панталони. Както мистър Пъмбълчук, така и продавачът му в магазина носеха кадифени панталони; а кадифените панталони толкова миришеха на семена и семената толкова миришеха на кадифени панталони, че просто не можех да ги различа. По същото време забелязах, че мистър Пъмбълчук извършва търговската си дейност, като наблюдава общаря отсреща, чиято дейност се състоеше в това, да не отделя поглед от коларя, който преуспяваше в живота, като държеше ръце в джобовете си и съзерцаваше хлебаря, а той, от своя страна, стоеше пред вратата си, прозяваше се и следеше аптекаря. Изглежда, че единственият човек на главната улица, който се занимаваше с работата си, беше часовникарят, винаги наведен над масичката си с увеличително стъкло на окоето и винаги наблюдаван от някоя група мъже в платнени ризи, струпани пред витрината му.

Мистър Пъмбълчук и аз закусихме в осем часа в стаята зад магазина, а продавачът в това време изпи чаша чай и изяде крайшник хляб с масло върху чувал с грах в самия магазин. Аз се чувствах ужасно пред мистър Пъмбълчук. Той не само споделяше разбирането на сестра ми, че трябва да ми се предлага нищожно количество храна с цел по-скоро да бъда наказан; не само ми даваше колкото може повече корички с колкото може по-малко масло и наливаше толкова топла вода в млякото ми, че би било по-честно да ме остави изобщо без мляко, но и репликите му към мене представляваха изключително въпроси из аритметиката. Когато го поздравих учтиво с „Добро утро“, той отвърна тържествено:

– Колко е седем по девет, момче?

А какво можех да отговоря аз, посрещнат по такъв начин на чуждо място и на празен стомах? Бях гладен, но още преди да глътна първата хапка, той ме обсипа с въпроси, които продължиха до края на закуската:

– А седем по седем? По четири? По осем? По шест? По две? По десет?

И така нататък. След всеки отговор аз едва успявах да глътна една хапка или една лъжица, когато идваше нов въпрос; а в това време мистър Пъмбълчук си седеше спокойно, не беше принуден да отгатва нищо и (прощавайте за израза) се тъпчеше лакомо с препечена франзела и бекон.

Затова много се зарадвах, когато часът удари десет и ние тръгнахме за дома на мис Хавишам, при все че няхах представа как трябва да се държа там. След четвърт час пристигнахме пред къщата ѝ – мрачна стара тухлена сграда с безброй железни решетки. Много от прозорците бяха зазидани, а всички на долния етаж бяха с ръждясали решетки. Пред къщата имаше градина с желязна ограда и след позвъняването трябваше да почакаме някой да ни отвори. Докато чакахме пред вратата, аз надзърнах

вътре (в това време мистър Пъмбълчук пак попита: „А по четиринадесет?“, но аз се престорих, че не го чувам) и видях зад къщата голяма пивоварна. Ала, изглежда, там отдавна вече не се вареше пиво.

Един прозорец се отвори, един ясен глас запита:

– Как се казвате?

Моят спътник отговори:

– Пъмбълчук.

Гласът отвърна:

– Така!

Прозорецът се затвори и след малко на двора се показва девойка с ключове в ръка.

– Ето Пип – каза мистър Пъмбълчук.

– Това ли е Пип? – отговори девойката, която беше много хубава и изглеждаше много надменна. – Влез, Пип.

Мистър Пъмбълчук също тръгна, но тя го спря до вратата.

– Желаете да видите мис Хавишам ли? – попита тя.

– Ако мис Хавишам желае да ме види – отвърна смутено мистър Пъмбълчук.

– Знаете, че не желае – каза девойката.

Тя изрече това така решително и непоколебимо, че мистър Пъмбълчук въпреки оскърбеното си достойнство не можа да възрази. Само ме погледна строго – сякаш аз го бях оскърбил! – и си тръгна, като каза с упрек:

– Momче, дано държането ти прави чест на тия, които са те отгледали с двете си ръце!

Аз все още се страхувах, че той ей сега ще се върне и ще ме запита през вратата: „А по шестнадесет?“ Но това не стана.

Младата водачка заключи вратата и ме поведе през двора. Във всяка пукнатина между пометените плочи растеше трева. Тясна пъточка водеше към пивоварната; дървената врата, която преграждаше пътеката, беше отворена, цялата пивоварна зад нея беше също отворена; всичко до другия край на двора беше празно и изоставено. Студеният вятър като че духаше там по-силно, отколкото отсам вратата и свиреше пронизително из разтворените помещения като между мачтите на кораб в открито море.

Девойката забеляза, че гледам нататък, и каза:

– Ти можеш да изпиеш всичкото пиво, което се вари там, и пак да не ти стане нищо.

– И аз мисля така, мис – отговорих срамежливо аз.

– По-добре да не варят сега пиво, защото може да се вкисне; какво ще кажеш, момче?

– Така изглежда, мис.

– Никой и не мисли да вари – Добави тя. – Тая работа е отдавна изоставена и всичко си стои неизползувано, докато съвсем се събори. А пивото в зимниците е толкова много, че може да залее цялата Манър Хаус.

– Така ли се нарича тази къща, мис?

– Това е едно от имената й, момче.

– И други имена ли има, мис?

– Има още едно. _Сатис_. На гръцки, на латински, на староеврейски или може би и на трите езика – все ми е едно как е в същност – това значи „Доволство“.

– „Дом Доволство“! – казах аз. – Странно име, мис.

– Да – отговори тя. – Но то си има значение. Когато нарекли така този дом, искали да кажат, че който и да бъде собственикът, няма да се нуждае от нищо друго. Изглежда, че в ония времена хората са се задоволявали с малко. Хайде не се зазяпвай, момче.

При все че толкова често и с твърде неласкателно пренебрежение ме наричаше „момче“, девойката беше почти на моята възраст. Но тъй като беше девойка, при това хубава и самоуверена, изглеждаше много по-голяма. А към мене се държеше с такова презрение, сякаш беше пълнолетна и при това кралица.

В къщата влязохме през една странична врата – главният вход беше затворен отвън с двойна верига – и първото нещо, което забелязах, беше, че всички коридори са тъмни. Девойката взе останената запалена свещ и ме поведе през няколко коридора, после по една тъмна стълба. Навсякъде си светехме със свещта.

Най-после стигнахме пред една врата и тя каза:

– Влез.

Повече от стеснение, отколкото от учтивост, аз казах:

– След вас, мис.

Но тя отговори:

– Не ставай смешен, момче; аз няма да вляза.

И си тръгна с презрително безразличие. А най-лошото беше, че отнесе със себе си свещта.

Почувствувах се крайно смутен и дори поуплашен. Но като не ми оставаше да сторя нищо друго, освен да почукам на вратата, аз почуках, а отвътре ми казаха да вляза. Влязох в една голяма стая, осветена от много восъчни свещи. Никаква дневна светлина не проникваше тук. Стаята беше навярно спалня, ако се съди по мебелите, при все че видът и предназначението на повечето от тях ми бяха съвсем неизвестни. Най-ярко личеше една покрита маса с огледало в позлатена рамка. Предположих, че това трябва да е тоалетната маса на някоя знатна дама.

Не зная дали бих направил толкова бързо това откритие, ако до масата не бях видял самата знатна дама. Седнала в кресло, облакътена на масата и подпряла глава на ръката си, тя беше най-чудноватата дама*, която бях виждал или щях някога да видя.

[* —Тя беше най-чудноватата дама, която бях виждал.— — Джеймс Пейн — второстепенен писател, твърди, че той е дал на Дикенс идеята за мис Хавишам. Тя действително съществувала и той я познавал. Той заявил, че описанието на Дикенс „не е ни най-малко преувеличено“.]

Облечена беше в скъп бял атлаз, дантели и коприна. Обущата ѝ бяха също бели. От главата ѝ се спущаше бял воал, в косите ѝ имаше сватбени портокалови цветчета; само че и косите бяха бели. На шията и по ръцете ѝ блестяха скъпоценни накити, други искряха по масата. Наоколо бяха разхвърляни по-скромни рокли и полуподредени за път куфари. Тя не бе завършила обличането си, защото беше само с една обувка – другата беше на масата до ръката ѝ, – воалът не беше подреден, не бе сложила часовника с верижката, а пред огледалото заедно с накитите бяха натрупани безразборно още дантели, носна кърпичка, ръкавици, цветя и молитвеник.

Аз не видях наведнъж всичко това, при все че още отначало видях повече, отколкото може да се предположи. Но забелязах веднага, че всички бели вещи са били бели някога, много отдавна, а сега бяха загубили блясъка си, бяха потъмнели и пожълтели. Видях, че булката в булчинската рокля бе повехнала като роклята и цветята и единственото живо нещо в нея беше блясъкът на хлътналите ѝ очи. Видях, че роклята е била облечена някога върху закръглената снага на млада жена, която бе станала само кожа и кости. Помня, че ме бяха завели веднъж на панаир да видя призрачната восъчна фигура на някаква чудновата личност, положена тържествено на смъртен одър. Друг път ме бяха завели в една от старинните църкви из блатата да видя някакъв скелет в прогнили скъпи дрехи, изровен под един свод в черковното подземие. Восъчната фигура и скелетът като че ме гледаха сега с подвижни, тъмни очи. Бих заплакал, ако можех.

– Кой е тук? – запита дамата край масата.

– Пип, мадам.

– Пип ли?

– Момчето на мистър Пъмбълчук, мадам. Дойдох... да играя.

– Ела по-близо, да те видя. Ела насам.

Сега именно, когато заставах пред нея и се стараех да не я гледам, забелязах подробно всички околни предмети и видях, че нейният часовник и големият часовник в стаята бяха спрели на девет без двадесет.

– Погледни ме – каза мис Хавишам. – Не се ли боиш да погледнеш жена, която не е видяла слънце, откакто ти си се родил?

Трябва да призная, че не се побоях да изрека огромната лъжа, изразена в отговора:

– Не.

– Знаеш ли какво имам тук? – каза тя, като скръсти ръце от лявата си страна.

– Да, мадам – казах аз (като си спомних момъка на моя каторжник).

– Какво имам тук?

- Сърце.
- Разбито!

Тя изрече тази дума важно, натъртено, с тайнствена, почти самодоволна усмивка. Като поддържа още малко ръцете си върху сърцето, тя ги свали полека, сякаш ѝ тежаха.

– Уморена съм – каза мис Хавишам. – Искам да се развлека, а не понасям вече хората. Играй!

И най-свадливият читател ще се съгласи навярно, че надали беше възможно при дадените обстоятелства да се поиска нещо по-трудно от едно нещастно хлапе.

– Понякога имам чудновати хрумвания – продължи тя. – Сега ми хрумна да погледам някого как играе. Хайде! – Тя размърда нетърпеливо пръстите на дясната си ръка. – Играй, играй, играй!

Спомняйки си заплахата на сестра ми, че ще ме научи, ако не играя, изпитах за миг отчаяната мисъл да се понеса из стаята като кабриолета на мистър Пъмбълчук. Но почувствах, че не ме бива за тая работа, отказах се и загледах мис Хавишам с изражение, което ѝ се стори упорито, както ми каза, след като се нагледахме един на друг:

– Да не си твърдоглав и упорит?

– Не, мадам. Много ми е жал за вас и много съжалявам, че не мога да играя. Ако се оплачете от мене, ще си изпатя от сестра ми, затова щях да играя, ако можех; но тук всичко е толкова ново; толкова странно; толкова хубаво... и тъжно... – Аз млъкнах, изплашен, че може да съм казал повече, отколкото трябва, и ние пак се загледахме.

Преди да заговори отново, тя отвърна поглед, погледна роклята си, тоалетната масичка и най-последно образа в огледалото.

– Толкова ново за него – промълви тя – и толкова старо за мене; толкова странно за него, толкова познато за мене; толкова тъжно и за двама ни! Повикай Естела!

Тъй като тя още се гледаше в огледалото, предположих, че говори на себе си и не мръднах.

– Повикай Естела! – повтори тя, като ме стрелна с поглед. – Това можеш да сториш. Повикай Естела. От вратата.

Да изляза на тъмно в тайнствения коридор на една непозната къща и да извикам „Естела“ на надменната девойка, която нито се виждаше, нито ми обръщаше внимание, като чувствам, че е ужасна волност да я викам по име, беше почти толкова тежко, колкото и да играя по заповед. Но Естела най-последно се обади и свещта ѝ заблещука като звезда из тъмния коридор.

Мис Хавишам ѝ даде знак да се приближи, взе от масата един накит и го сложи най-напред на прекрасната млада шия, после върху хубавите тъмни коси.

– Един ден ще бъде твое, мила, и ти ще умееш да го носиш както трябва. Ела сега да поиграеш на карти с това момче.

– С това момче ли? Та то е просто селянче!

Стори ми се, че мис Хавишам отговори – но сам не повярвах на ушите си:

– Какво? Така ще можеш да разбиеш сърцето му!

– На какво можеш да играеш, момче? – запита презрително Естела.

– Само на „съсипвам ближния си“, мис.

– Съсипи го – каза мис Хавишам на Естела.

Седнахме да играем карти.

Сега именно аз разбрах, че не само двата часовника, но и всичко в стаята беше отдавна замряло. Забелязах, че мис Хавишам постави накита на масата точно там, отдето го бе взела. Докато Естела раздаваше картите, аз погледнах пак тоалетната маса и видях, че оставената там пожълтяла бяла обувка изобщо не е била обувана. Погледнах необутия крак и видях, че пожълтият бял копринен чорап е съвсем скъсан. Ако всичко тук не бе замряло, ако избелелите и извехтели вещи не бяха така неподвижни, нито пожълтялата булчинска рокля на измършавялата снага щеше да прилича на погребална дреха, нито булчинският воал щеше да прилича на саван.

Мис Хавишам седеше неподвижна като труп и ни гледаше как играем на карти; а дантелите и панделките по булчинската ѝ рокля изглеждаха направени от пожълтяла хартия. Аз не знаех тогава, че случайно изровените отдавнашни мъртъвци се превръщат

веднага на прах; но по-късно съм си мислил често, че мис Хавишам правеше тъкмо такова впечатление – сякаш ще се превърне пред очите ни в прах, ако в стаята нахлуе дневна светлина.

– Той нарича валетата джековци* – каза презрително Естела още преди да свършим първата игра. – А какви напукани ръце и какви груби обуца има!

[* По времето на Дикенс хората от простолюдието си наричали валетата „джековци“.]

Никога не бе ми идвало наум да се засрамя от ръцете си; но сега те ми се сториха съвсем жалки. Презрението на Естела към мене беше толкова силно, че и аз се заразих от него.

Тя спечели играта и аз започнах да раздавам картите, като сбърках при раздаването – нещо съвсем естествено, защото знаех, че тя очаква да сбъркам; и наистина тя ме обвини веднага, че съм глупаво и недодялано селянче.

– А ти не казваш нищо за нея – обърна се мис Хавишам към мене, като продължаваше да ни гледа. – Тя каза толкова неприятни работи за тебе, а ти не казваш нищо за нея. Как я намираш?

– Не ми се иска да кажа – смънках аз.

– Кажи ми на ухото – каза мис Хавишам и се наведе.

– Мисля, че е много горделива – прошепнах аз.

– Друго?

– Че е много хубава.

– Друго?

– Че много обижда. (В това време Естела ме гледаше с невероятно отвращение.)

– Друго?

– Струва ми се, че бих искал да си отида.

– И да не я видиш никога, при все че е толкова хубава?

– Не зная дали няма да поискам да я видя пак, но сега ми се иска да си отида.

– Скоро ще си отидеш – каза гласно мис Хавишам. – Изиграйте още една игра.

Ако не бях видял тайнствената ѝ усмивка, щях да бъди почти сигурен, че мис Хавишам не може да се усмихва. Сега тя беше едновременно неспокойна и унесена – това изражение ѝ бе останало навярно още от времето, когато всичко наоколо ѝ бе замряло и изглеждаше, че нищо вече не може да я оживи. Гърдите ѝ бяха хлътнали и тя се бе прегърбила; гласът ѝ бе заглъхнал и тя говореше съвсем тихо, с безжизнена напевност; изглеждаше, че и телом, и духом, и отвън, и отвътре е била сломена от някакъв съкрушителен удар.

Изиграхме още една игра и Естела пак спечели. Тя захвърли на масата всички карти, които бе спечелила от мене, сякаш се отвращаваше от тях.

– Кога ли да дойдеш пак? – каза мис Хавишам. – Чакай да помисля.

Готвех се да ѝ напомня, че днес е сряда, когато тя ме прекъсна с предишното нетърпеливо махване с пръстите на дясната ръка.

– Не, не! Аз не искам и да зная дните през седмицата, нито седмиците през годината. Ела пак след шест дни! Чуваш ли?

– Да, мадам.

– Естела, заведи го долу. Дай му да хапне нещо и го остави да поскита и да погледа. Тръгвай, Пип.

Аз тръгнах за долния етаж подир свещта, както се бях качил подир нея, и Естела я остави на същото място, откъдето я бе взела. Преди да отвори страничната врата, аз предполагах смътно, че навън трябва вече да се е мръкнало, затова съвсем се обърках от внезапно нахлулата дневна светлина и ми се стори, че съм прекарал много, много часове в странната стая със свещите.

– Ще трябва да почакаш тук, момче – каза Естела; и изчезна, като затвори вратата.

Аз се възползувах от това, че останах сам на двора, за да разгледам напуканите си ръце и груби обуца. Мнението, което си съставих за тези допълнения към личността ми, не беше благоприятно. Те не ме бяха смущавали никога досега, но сега ме смущаваха като просташки притурки. Реших да запитам Джо защо ме е научил да наричам валетата от картите за игра джековци. Искаше ми се Джо да е бил по-изтънчено възпитан, защото тогава и аз щях да бъда възпитан по-добре.

Естела се върна с малко хляб, месо и канче пиво. Тя остави канчето на

плочите, а хляба и месото ми подаде, без да ме погледне, с такова незачитане, като че бях виновно куче. Почувствувах се така унижен, наранен, отритнат, оскърбен, ядосан и огорчен – не мога да намеря точната дума за това страдание... само бог знае какво беше то, – че сълзи бликнаха от очите ми. В същия миг девойката ме погледна, зарадвана, че ме е разплакала. Това ми даде сили да съдържа сълзите си и да я погледна. Тя тръсна презрително глава – като почувствува навярно, че се е зарадвала преждевременно – и ме остави сам.

Когато си отиде, потърсих място да се скрия и отидох зад една врата по пътеката за пивоварната, облакът се на стената, долепих чело до ръката си и заплаках. Плачех, ритях с крак стената, скубех си косите: толкова горчиви бяха чувствата ми и толкова остро беше безименното страдание, търсещо отдушник.

Възпитанието, което бях получил от сестра си, ме бе направило твърде чувствителен. Това, което децата възприемат и чувствуват най-остро в своя малък свят – безразлично кой ги възпитава, – е несправедливостта. Несправедливостта, изпитвана от детето, може да е малка; но и то е малко, малък е и неговият свят, а малкото му дървено конче е за него нещо като едър ирландски жребец. Откакто се помня, аз водех в душата си непрекъсната борба с несправедливостта. Едва се бях научил да говоря, когато вече разбрах, че сестра ми е несправедлива към мене със своето своенравно и насилническо държане. Бях дълбоко убеден, че макар и да ме отглежда с двете си ръце, тя няма право да ме възпитава с бой. Запазвах това убеждение въпреки всички наказания, мъмрения, оставяния без храна или сън и други изправителни мерки от тоя род; и на постоянното ми връщане към тази мисъл в моя самотен и беззащитен живот аз отдавам до голяма степен своята душевна плахост и чувствителност.

Този път се отървах от оскърблението, като го изритах в стената и изскубах от косата си; после изтрих лице с ръкава си и се върнах на двора. Хлябът и месото не бяха лоши, пивото ме стопли и ободри и аз скоро се свързах дотолкова, че почнах да разглеждам наоколо си.

Тук всичко беше наистина изоставено, до самия гълъбарник зад пивоварната, така блъскан и изкривен на пръта си от силните ветрове, че ако вътре имаше гълъби, те биха се чувствували като в бурно море. Но в гълъбарника нямаше гълъби, както нямаше нито коне в конюшната, нито свини в свинарника, нито слад за пиво в склада, нито мирис на зърно и пиво в буретата и казана. Дейността и мирисът на пивоварната се бяха изпарили навярно с последните й кълба дим. В един съседен двор бяха струпани празни бурета, които още напомняха с възкиселия си дъх отдавнашните добри времена; но този дъх беше толкова кисел, че не можеше да даде представа за изчезналата бира; в това отношение тези отшелници приличаха на всички други.

Зад пивоварната имаше запустяла градина със стар, не много висок зид, по който аз се покатерих и видях, че запустялата градина е на къщата и е обрасла с гъсти бурени; но през жълтозелените пътеки минаваше утъпкана следа, сякаш някой се разхожда там от време на време; по тая пътека си бе отишла и Естела. Впрочем тя като че беше навред, защото, щом се поддадох на изкушението да се кача на буретата и тръгнах по тях, видях, че и тя върви по буретата, струпани в другия край на двора. Тя беше гърбом към мене, държеше с две ръце своите прекрасни, разплетени тъмни коси и изчезна от погледа ми, без да се обърне ни веднъж. Така стана и в самата пивоварна – в просторното, постлано с плочи помещение, където още стояха съдовете, в които някога бяха варили пиво. Щом влязох там и – потиснат от мрачния му вид – почнах да се оглеждам наоколо, застанал до вратата, видях, че тя мина покрай загасналите печи, изкачи се по леката желязна стълба и изчезна през една галерия високо над главата ми, сякаш отиде право на небето.

Тъкмо на това място и в тоя миг моето въображение ми изигра странна шега. Тя ми се стори странна тогава и още по-странна след години. Когато обърнах очи – малко замъглени от мразовитата светлина – към една голяма греда в ниския ъгъл на сградата вдясно от мене, видях там една обесена фигура. Тя беше облечена в пожълтели бели дрехи, само с една обувка; можех дори да видя, че извехтелите рюшове на дрехата са от жълтеникава хартия, а лицето беше на мис Хавишам и всичките му черти мърдаха така, като че тя се опитваше да ме извика. Изплашен от тази фигура и уверен, че тя не е била тук до преди миг, аз най-напред избягах, после се спуснах към нея. И още повече се изплаших, като не я видях вече.

Само мразовитата светлина от веселото небе, хората, които минаваха зад желязната дворна врата, и животворното влияние на хляба, месото и бирата можаха да ме опомнят. Но и с тяхна помощ не бих се свързал може би толкова бързо, ако не бях видял, че Естела идва с ключовете, за да ме изпрати. Ако ме види изплашен, казах си аз, тя ще има още по-голямо основание да ме презира; а не трябваше да го има.

Като ме погледна победоносно, сякаш ликуваше от това, че ръцете ми са напукани и обущата груби, тя отключи и отвори вратата. Аз тръгнах да излизам, без да я погледна, но тя ме побутна леко.

– Защо не плачеш?

– Защото не искам.

– Не, искаш – каза тя. – Очите ти са подути от плач и ей сега може пак да заплачеш.

Тя се изсмя презрително, бутна ме да изляза и заключи вратата след мен. Отидох право у мистър Пъмбълчук и с безкрайно облекчение видях, че той не е в къщи. Като казах на продавача кой ден трябва да отида пак у мис Хавишам, аз поех пътя към ковачницата, докдето имаше цели четири мили; и докато вървях, размишлявах за всичко, което бях видял, като си вътпявах, че съм просто селянче с напукани ръце и груби обуща; че съм възприел непростимия навик да наричам валетата джековци; че съм много по-прост, отколкото си представях миналата вечер, и съм изобщо на най-ниското житейско стъпало.

Глава девета

Когато се прибрах в къщи, сестра ми поиска да й разправа веднага всичко за мис Хавишам, отрупа ме с въпроси, заудря ме по врата и гърба и заблъска унизително лицето ми в стената на кухнята, защото не съм отговарял достатъчно подробно.

Ако и другите деца са се страхували колкото мене, че няма да ги разберат – нещо твърде вероятно, защото нямам никакво особено основание да се смятам за някакво чудовищно изключение, – този страх именно обяснява детската мълчаливост и затвореност. Аз бях убеден, че ако опиша мис Хавишам така, както я бях видял, няма да ме разберат. Не само това: убеден бях, че няма да разберат и самата мис Хавишам; а при все че и аз не я разбирах, струваше ми се, че ще постъпя грубо и предателски, ако представя не само нея, но и мис Естела пред преценката на мисис Джо. Затова казах колкото е възможно по-малко и затова блъскаха лицето ми в стената на кухнята.

Най-лошото бе, че досадният стар Пъмбълчук, обзет от непоносимо любопитство да научи всичко, което съм чул и видял, привечер пристигна запъхтян с кабриолета си, за да чуе подробностите. А само като видях мъчителя си с рибите очи и отворената уста, с въпросително щръкналите червеникави коси и с жилетка, издута от глупавата му аритметика, аз млъкнах съвсем.

– Е, момче – започна чичо Пъмбълчук, щом седна на почетното място край огъня, – как изкара в града?

– Добре, сър – отговорих аз; а сестра ми ме заплаши с пестник.

– Добре ли? – повтори мистър Пъмбълчук. – Това не е отговор. Я ни разправи, момче, какво разбираш, като казваш „добре“.

Възможно е мозъкът да придобива особена упоритост от допира на челото с варта; както и да е, моето упорство стана непреклонно именно поради това, че челото ми беше побеляло от варта на стената. Аз поразмислих малко, после отговорих така, като че бях открил съвсем нова мисъл:

– Разбирам „добре“.

Сестра ми изкрещя гневно и се готвеше да се нахвърли върху ми – при което аз не можех да разчитам на никаква защита, защото Джо работеше в ковачницата, – но мистър Пъмбълчук се намеси:

– Не, не губете спокойствие. Оставете това момче на мене, мадам, оставете го на мене.

След това мистър Пъмбълчук ме обърна към себе си, сякаш щеше да ме подстригва, и каза:

– Най-напред (за да турим ред в мислите си), на какво са равни четиридесет и три пенса?

Аз размислих какво ще стане, ако отговоря: четиристотин лири, но като реших, че от толкова пари не мога да очаквам нищо добро, отговорих колкото можах по-точно, и все пак сбърках с около осемнадесет пенса. Тогава мистър Пъмбълчук ме накара да повторя цялата таблица за парични знаци, като се почне от „дванадесет пенса са равни на един шилинг“ и се стигне до „четиридесет пенса са равни на три шилинга и четири пенса“, после запита победоносно, сякаш ме бе сразил:

— А сега на колко са равни четиридесет и три пенса?

На което аз отговорих след продължително обмисляне:

— Не зная.

Бях толкова отегчен, че наистина се съмнявам дали съм знаел.

Мистър Пъмбълчук завъртя глава като свредел, с който сякаш искаше да изтръгне отговора ми, и каза:

— Дали четиридесет и три пенса не са равни например на седем шилинга, шест пенса и три фартинга?

— Да! — казах аз. И макар че сестра ми ме плесна веднага, аз бях извънредно доволен от това, че моят отговор провали шегата му и го накара да млъкне.

— Слушай, момче, как изглежда мис Хавишам? — започна пак мистър Пъмбълчук, когато се съвзе, като скръсти ръце на гърдите си и пусна в ход свредела.

— Много висока и тъмнокоса — казах аз.

— Така ли е, чичо? — запита сестра ми.

Мистър Пъмбълчук смигна утвърдително, от което веднага заключих, че той не е виждал никога мис Хавишам, защото тя съвсем не беше такава.

— Добре! — каза самодоволно мистър Пъмбълчук. Ето как трябва да се държи човек с него! Струна ми се, мадам, че почваме да го оправяме.

— Уверена съм, чичо — отвърна мисис Джо. — Бих желала той да е винаги с вас; защото вие най-добре знаете как да се държите с него.

— А сега, момче, какво правеше тя, когато влезе днес при нея? — запита мистър Пъмбълчук.

— Седеше — отговорих аз — в черна кадифена карета.

Мистър Пъмбълчук и мисис Джо се спогледаха смаяно — и имаше защо! — после и двамата повториха:

— В черна кадифена карета ли?

— Да — казах аз. — А мис Естела... мисля, че е племенницата й... й подаваше през прозорчето кейк с вино на златна табличка. И тримата получихме кейк и вино на златни табличка. Аз изядох моя дял зад каретата, защото тя ми каза да застана там.

— Имаше ли още някой там? — запита мистър Пъмбълчук.

— Четири кучета — отговорих аз.

— Големи или малки?

— Грамадни — казах аз. — Те се биеха за телешките котлети в една сребърна кошница.

Мистър Пъмбълчук и мисис Джо се спогледаха съвсем смаяни. Аз бях напълно обезумял — като полудял от мъчения свидетел — и бях готов да казвам какво ли не.

— А къде беше тази карета, за бога? — попита сестра ми.

— В стаята на мис Хавишам. — Те пак се спогледаха. — Само че беше без коне. — Това спасително заключение добавих, след като отхвърлих безумната мисъл да впрегна четири богато нагиздени коня.

— Възможно ли е такова нещо, чичо? — запита мисис Джо. — Какво разправя момчето?

— Ще ви кажа, мадам — каза мистър Пъмбълчук. — Моето мнение е, че трябва да е било стол-носилка. Тя, знаете ли, е своенравна... много своенравна... толкова своенравна, че може да прекара целия си живот в стол-носилка.

— Виждали ли сте я някога така, чичо? — запита мисис Джо.

— Как да я видя — отвърна той, принуден да признае истината, — когато никога в живота си не съм я виждал? Не съм я зървал дори.

— Боже мой, чичо! Но все пак сте говорили с нея?

— Нали знаете — отвърна сърдито мистър Пъмбълчук, — когато отидох там, спрях пред вратата на стаята й, вратата беше отворена и тя ми приказваше отвътре. Знаете, че беше така, мадам. А момчето отиде там да играе. На какво играхте, момче?

— Играхме със знамена! — отвърнах. (Моля да се има пред вид, че и аз сам се

учудвам, когато си спомня какви лъжи им наприказвах тогава.)

– На знамена! – повтори сестра ми.

– Да – казах аз. – Естела развяваше синьо знаме, аз червено, а мис Хавишам развяваше от прозорчето на каретата друго, цялото обсипано със златни звездички. После всички размахваме саби и викаме „ура“.

– Саби ли? – повтори сестра ми. – А откъде взехте саби?

– От един бюфет – отговорих аз. – Там видях и пистолети... и сладко... и хапчета. В стаята не влизаше никаква светлина отвън; но горяха много свещи.

– Истина е, мадам – потвърди мистър Пъмбълчук, като кимна важно. – И аз видях, че е така.

И двамата ме загледаха отново; загледах ги и аз, като се престорих най-нахално на съвсем простодушен, и започнах да гледа с дясната си ръка десния крачол на панталона си.

Ако ми бяха задали още въпроси, сигурно щях да се издам, защото вече бях намислил да спомена, че на двора има балон и бих направил това съобщение, ако не се колебаех между него и друга измислица – че в пивоварната има жива мечка. Но те бяха дотолкова заети да обсъждат чудесата, които им бях разказал, че аз се отървах. Разговорът им по този въпрос още не бе приключен, когато Джо се върна от работа, за да пийне чашка чай. А сестра ми, повече за да облекчи собственото си съзнание, отколкото да осведоми Джо, му разказа всички измислени от мен преживелици.

Когато видях как Джо ококори сините си очи и загледа безпомощно и смаяно из кухнята, почувствувах, че ме обзема разкаяние; но само към него – в никакъв случай не и към другите двама. Към Джо и само към Джо аз се чувствувах като някакво малко чудовище, докато тримата разискваха какви последици може да има за мене познанството и благоволенieto на мис Хавишам. Те не се съмняваха, че мис Хавишам ще направи нещо за мене; съмненията им се отнасяха само до начина, по който ще го направи. Сестра ми твърдеше, че ще получа „имот“; мистър Пъмбълчук предполагаше, че ще бъде щедро дарение, с което ще мога да изуча някой благороден занаят – например търговия със зърнени храни и семена. Джо се изложи страшно и пред двамата, като направи забавното предположение, че може да ми подарят някое от кучетата, които се борели за телешките котлети.

– Ако не можеш да измислиш нещо по-умно с глупавата си глава – каза сестра ми – и ако имаш работа, по-добре върви си гледай работата.

Той отиде да си я гледа.

Когато мистър Пъмбълчук си замина, а сестра ми започна да мие съдовете, аз се промъкнах в ковачницата при Джо и го изчаках да си довърши работата. След това му казах:

– Искам да ти обадя нещо, Джо, докато огънят не е угаснал.

– Така ли, Пип? – рече Джо, като дръпна към наковалнята столчето, на което подковаваше конете. – Кажи тогава. Какво има, Пип?

– Джо – започнах аз, като улових запретнатия му ръкав и почнах да го мацкам между пръстите си, – помниш ли какво има у мис Хавишам?

– Как да не помня? – каза Джо. – Нали ни разказа чудеса?

– Лошото е там, Джо, че всичко това не е вярно.

– Какво говориш, Пип? – извика Джо, като се отдръпна слисан. – Да не би... ти...

– Да, Джо. Излъгах.

– Все пак не си измислил всичко, нали? Сигурно не си измислил, че има черна кадифена ка... рета.

Аз поклатих отрицателно глава.

– Но кучета трябва да е имало, Пип, нали? Казвай, Пип – започна умолително Джо, – ако не е имало телешки котлети, кучета поне е имало?

– Не, Джо.

– Нито едно куче ли? Едно кученце поне? Казвай!

– Не, Джо, никакво куче.

Аз не отделях от Джо отчаяния си поглед, а той ме наблюдаваше все така смаян.

– Пип, мили, така не може, моето момче! Помисли само! Докъде смяташ да стигнеш по тоя път?

– Ужасно, Джо, нали?

– Ужасно ли? – извика Джо. – Не, страшно! Какво те прихвана?

– Не зная какво ме прихвана, Джо – отвърнах аз, като пуснах ръкава на ризата му, и седнах с наведена глава в пепелта до нозете му; – но по-добре щеше да е, ако не бе ме учил да наричам валетата джековци; по-добре щеше да е обущата ми да не са толкова груби и ръцете ми толкова попукани.

След това казах на Джо, че се чувствам много нещастен, но не можех да обясня това на мисис Джо и на Пъмбълчук, защото те бяха много груби към мене; че у мис Хавишам имаше много хубава и ужасно горделива девойка, която каза, че съм бил най-обикновено селянче, каквото съм си наистина; че искам да не съм обикновен и лъжите произлязоха някак от тия неща – макар и сам да не зная как.

Случаят беше чиста метафизика – така трудна за Джо, както и за мене. Но Джо го извлече из областта на метафизиката и по този начин се справи с него.

– Едно нещо трябва да помниш винаги, Пип – каза Джо, след като поразмисли, – лъжата си е лъжа. Откъдето и да произлиза, до нея не трябва да се стига, защото тя идва от бащата на лъжата и към него отвежда. Никога вече не лъжи, Пип. Така няма да се отървеш от това, че си обикновен, моето момче. А и не разбирам защо пък ще си толкова обикновен. Ти дори си доста необикновен. Ето ти си необикновено дребен и необикновено учен.

– Не, Джо, аз съм прост и изостанал.

– Ами я си припомни какво писмо написа снощи! Дори с печатни букви. Аз съм виждал писма... ех, и то писма, написани от благородници... а кълна ти се, че не бяха написани с печатни букви – каза Джо.

– Нищо не зная аз, Джо. Ти просто се мамиш. И нищо повече.

– Както и да е, Пип – каза Джо, – и да е, и да не е така, преди да станеш необикновено учен, надявам се, че ще станеш обикновен учен, нали? И кралят, дето седи на престола с корона на главата, нямаше да може да пише с печатни букви законите, ако не е учил азбуката още като обикновен принц... Така я – добави Джо, като поклати многозначително глава, – ако не е започнал с първата и не я е изучил до последната буква. Знам аз колко труд е това, макар и да не съм могъл да го извърша.

Тези мъдри слова звучаха обнадеждаващо и ме насърчиха.

– А дали хората с дребни звания и печалби не е по-добре да си дружат с такива като тях, вместо да ходят да играят с големци... Да не забравя: знаме поне имаше, нали?

– Не, Джо.

– Жалко, че и знаме не е имало, Пип. Пък какво е по-добре и по-зле, няма да решаваме сега, защото може да разярим сестра ти, а такова нещо и през ум не бива да ни минава. Слушай сега, Пип, какво ще ти каже един истински приятел. Твоят верен приятел ще ти каже ей това: ако не можеш да станеш необикновен, като вървиш по правия път, никога няма да станеш необикновен по кривите пътеки. Затова никога не лъжи, Пип, ако искаш да живееш спокойно и да умреш щастлив.

– Не ми ли се сърдиш, Джо?

– Не, моето момче. Но като си спомни човек какви чудни и дръзки неща наприказва – за телешките котлети и кучешката борба, – твоят искрен доброжелател ще те посъветва, Пип, да поразмислиш за тях горе, когато си легнеш. Само това ще ти кажа, моето момче. И друг път да не правиш така.

Когато се качих в стаичката си и си казах молитвата, аз не забравих поръчението на Джо; но детското ми съзнание беше все още толкова разстроено и непризнателно, че дълго след като си легнах, мислех колко прост би се сторил Джо – бедният ковач – на Естела, колко груби биха й се сторили обущата и колко напукани ръцете му. Мислех си, че Джо и сестра ми седят сега в кухнята, където бях и аз, преди да се кача да спя, а мис Хавишам и Естела никога не седят в кухнята – защото са неизмеримо по-високо от такъв прост живот. Заспах със спомена за „преживяното“ у мис Хавишам, сякаш бях прекарал там седмици и месеци, а не само няколко часа; и сякаш този спомен беше от много отдавна, а не само от днес.

Този ден бе за мене паметен, защото дълбоко ме промени. Но така се случва във всеки живот. Представете си, че от кой да е живот бъде заличен някой ден и помислете колко различна посока би поел той. Оставете за миг книгата, читателю, и помислете за дългата, желязна или златна, трънена или цветна верига, която никога не би ви обвързала, ако първото й звено не е било изковано в някой паметен за вас

ден.

Глава десета

След един-два дни аз се събудих с щастливата мисъл, че най-добрият начин да стана необикновен ще бъде да измъкна от Биди всичките ѝ знания. За постигане на този блестящ замисъл, щом отидох вечерта у старата пралеля на мистър Уопсъл, споменах пред Биди, че имам особени причини да искам да се издигна в живота и затова ще ѝ бъда много признателен, ако пожелае да сподели с мене знанията си. Много услужлива девойка, Биди каза веднага, че е готова да го стори и още след пет минути започна да изпълнява обещанието си.

Учебният план или курс, установен от пралелята на мистър Уопсъл, имаше, накратко казано, следната програма: учениците ядяха ябълки и си пускаха сламки в гърба, докато пралелята на мистър Уопсъл успееше да събере сили, за да се промъкне към тях с брезовата си пръчка. Учениците посрещаха с присмех нападението, после се нареждаха и започваха да си предават шумно една изпокъсана книжка. В тази книжка имаше – или по-точно, бе имало някога азбука, цифри, таблици и няколко страници с упражнения за четене. Щом томчето тръгнаше от ръка на ръка, пралелята на мистър Уопсъл изпадаше в унес – било, че ѝ се доспиваше, било от пристъп на ревматични болки. Тогава учениците си устройваха сами състезателен изпит по обувкознание, за да се установи кой може най-силно да настъпи пръстите на другите. Това умствено занимание продължаваше, докато Биди се втурнеше към тях с три извехтели библии (които изглеждаха като изсечени неумело от някой пън), напечатани по-нечетливо от всички антикварни книги, които някога съм виждал, и изпъстрени с ръждиви петна и всякакъв вид насекоми, смазани между листовете им. Тази част от обучението се оживяваше обикновено от двубой между Биди и непокорните ученици. След прекратяване на битката Биди ни посочваше някоя страница и всички почвахме да четем в оглушителен хор, както си знаехме – или по-точно, както не знаехме, – ръководени от пискливия, еднообразен глас на Биди, без да имаме понятие или почит за това, което четяхме. След известно време тази ужасна врява събуждаше пралелята на мистър Уопсъл, която се довлечаше наслуки до някой от нас и му издърпваше ушите. С това урокът ни приключваше и ние изхвърквахме навън с кряска на победители в науката. Справедливостта налага да отбележа, че не беше забранено ученикът да си служи с плоча или с мастило (ако ги има), но тази част от програмата не можеше да се провежда лесно зиме, защото малкото дюкянче, където се водеше обучението – а то заедно с това беше гостна и спалня на пралелята на мистър Уопсъл, – се осветяваше едва-едва само с една парафинова свещ, на която никога не чистеха нагара.

Аз разбирах, че при тези условия ще е потребно много време, за да стана необикновен; въпреки това реших да се опитам и още същата вечер Биди започна да прилага нашето споразумение, като ми даде някои сведения от малкия ценоразпис, отдел „Нерафинирана захар“, и ми зададе за домашно да преписвам едно главно староанглийско Д, което самата тя бе преписала от заглавието на някакъв вестник и което – преди да ми каже какво е – аз смятах за катарам.

В нашето село имаше, то се знае, странноприемница и Джо обичаше, разбира се, да изпуши там една лула. Тази вечер бях получил от сестра си строго поръчение да отида на връщане от училище в „Тримата весели лодкари“ и непременно да се прибера с Джо. Затова и тръгнах към „Тримата весели лодкари“.

На стената до вратата на кръчмата бяха записани с тебешир невероятно много сметки, които според мене никой не плащаше. Те стояха там, откакто се помнех, и растяха по-бързо от мене. Но в нашия край имаше премного тебешир, затова хората може би не пропускаха възможност да го използват.

Тъй като беше събота вечер, стопанинът поглеждаше доста мрачно тези сметки; но аз бях дошъл за Джо, а не за него. Затова само го поздравих и отидох направо в задната стая, където пламтеше силен огън и Джо пушеше лулата си в обществото на мистър Уопсъл и един непознат. Джо ме поздрави както винаги с: „Е, Пип, здравей, моето момче!“ Той не бе доизрекъл още тия думи, когато непознатият се обърна и ме погледна.

Никога не бях виждал този тайнствен човек. Главата му бе клюмнала на една

страна, а едното му око беше все полузатворено, сякаш се прицелваше с невидима пушка. Той пушеше с лула, която извади от устата си, издуха полека дима, без да сваля поглед от мене, и ми кимна. Кимнах и аз, той ми кимна още веднъж и се посмести на пейката, за да мога да седна и аз.

Но тъй като бях свикнал, когато идвах в това често посещавано място, да сядам до Джо, аз казах: „Благодаря, сър“, и се отпуснах на отсрещната пейка, където Джо ми бе направил място. След като погледна Джо и забеляза, че вниманието му е насочено другаде, непознатият ми кимна пак, после потърка някак особено крака си.

– Вие казвате – обърна се непознатият към Джо, – че сте ковач.

– Да, казах – отговори Джо.

– Какво ще пиете, мистър... в същност вие не си казахте името.

Джо си каза името и непознатият го назова сега по име:

– Какво ще пиете, мистър Гарджъри? Аз черпя. Да полеем приказката си.

– Да ви кажа правичката – каза Джо, – не съм свикнал да ме черпят.

– Не сте свикнали ли? – отвърна непознатият. – По един път, и то в събота вечер, може. Хайде изберете нещо, мистър Гарджъри!

– Добре, няма да развалям компанията – рече Джо. – Ром.

– Ром – повтори непознатият. – А ще ни каже ли какво обича и другият джентълмен?

– Ром – отговори мистър Уопсъл.

– Три пъти ром! – извика непознатият към стопанина. – Донеси чашите!

– Този джентълмен – започна Джо с намерението да представи мистър Уопсъл – трябва да го чуete в черква. Той е нашият черковен певец.

– Аха! – отвърна бързо непознатият, като втренчи поглед в мене. – Самотната черквица до блатата, с гробове наоколо?

– Същата – каза Джо.

Непознатият измърмори нещо, без да извади лулата си, после си простря краката на скамейката, където седеше сам. Той имаше широкопола пътническа шапка с увиснали краища. А главата под нея беше завързана с носна кърпа, та косите не се виждаха. Стори ми се, че се поусмива лукаво, докато гледаше към огъня.

– Аз не познавам този край, джентълмени, но изглежда, че покрай реката е доста пусто.

– Край повечето блатата е пусто – каза Джо.

– То се знае, то се знае. А случва ли се да срещате нататък цигани или скитници?

– Не – отговори Джо. – Само някой избягал каторжник от време на време. Ала и те не се срещат лесно. Нали, мистър Уопсъл?

Запазвайки всичката си важност при спомена за своето безславно приключение, мистър Уопсъл потвърди, но неохотно.

– Изглежда, че ви се е случвало да гоните такива бегълци? – запита непознатият.

– Случи ни се веднъж – отговори Джо. – В същност виждате ли, на нас не ни се искаше да ги уловят; просто отидохме да погледаме, аз, мистър Уопсъл и Пип. Нали, Пип?

– Да, Джо.

Непознатият пак ме погледна с присвити очи, сякаш се прицелваше в мене с невидимата си пушка, и каза:

– А тая торбичка с кокали как се казва?

– Пип – отвърна Джо.

– Кръстното му име ли е Пип?

– Не, не е кръстното му име.

– Тогава презимето?

– Не – каза Джо, – то е нещо като прякор. Той си го съчини сам, когато беше малък, и така си му остана.

– Син ли ви е?

– Как да кажа – започна замислено Джо, и то не защото имаше какво да обмисля в случая, а защото в „Тримата весели лодкари“ беше прието да се замислят, докато разговарят и пушат с лулите си; – как да кажа... не, не ми е син.

– Племенник? – продължи непознатият.

– Как да кажа – рече Джо, все така дълбоко замислен, – не е... няма да ви излъжа, не ми е племенник.

– А какъв ви е, дявол да го вземе? – запита непознатият. Стори ми се, че той зададе този въпрос прекалено настойчиво.

По този повод в разговора се намеси мистър Уопсъл; като човек, който знае всички роднински връзки, защото званието му го задължава да помни кои роднини не могат да встъпват в брак, той обясни роднинството между мене и Джо. После използва случая да изреве в заключение един цитат от „Ричард III“, като сметна, че е обяснил напълно откъде е този монолог с думите „какво казва поетът“.

Тук му е мястото да отбележа, че щом заговореше за мене, мистър Уопсъл смяташе за необходимо да разчорли косите ми и да ми ги навре в очите. Не мога да разбера защо всички хора от неговата категория, които ни идваха на гости, ме измъчваха по същия начин, щом заговоряха за мене, но не си спомням някой гост да ме е забелязвал и едрата му ръка да не се е опитала да ме покровителствува по този измъчващ окото начин.

През това време непознатият гледаше само мене и ме гледаше така, сякаш бе решил най-после да ме застреля. Но не бе продумал ни веднъж, след като бе споменал дявола; едва когато донесоха чашките с ром, той изгърмя своя необикновен изстрел.

Този изстрел не беше словесна забележка, а пантомима, отредена само за мен. Той не престана да ме гледа, докато разбъркваше рома с вода, после го опита, и то не с лъжичката, която му бе донесена, а с пила.

Свърши тая работа така, че никой освен мене не видя пилата; а след като я свърши, изтри пилата и я прибра в джоба си. Аз познах веднага пилата, разбрах, че непознатият познава моя каторжник, и го загледах като омагьосан. Но той се облегна на пейката, без да ми обръща внимание, и заговори за репите.

В събота вечер всички в нашето село чувстваха със задоволство, че са си свършили работата и могат да си починат, преди да я подновят; затова Джо се осмеляваше в събота да остане в кръчмата половин час по-късно. Когато този половин час и ромът се свършиха едновременно, Джо стана и ме улови за ръка.

– Почакайте малко, мистър Гарджъри – каза непознатият. – Мисля, че имам някъде из джобовете един лъскав нов шилинг. Ако е още там, останал е за момчето.

Той порови из една шепа дребни монети, извади шилинга, уви го в някаква омачкана хартийка и ми го подаде.

– За тебе е – рече той. – Хубаво помни: само за тебе.

Аз му благодарих, втренчил почти безочливо поглед в него и стиснал ръката на Джо. Непознатият се сбогува с Джо и мистър Уопсъл (който си тръгна с нас), а мене само погледна със своето прицелващо се око... не, не ме погледна дори, защото го бе затворил!... Но с едно затворено око могат да се извършат чудеса.

Ако имам желание да говоря на връщане към къщи, щях да говоря само аз, защото мистър Уопсъл се отдели от нас още пред вратата на „Тримата весели лодкари“, а Джо държа през всичкото време устата си отворена, за да се проветри и отмирише от рома. Но аз бях така слисан от напомнянето за моята някогашна постъпка и някогашен познат, та не можех да мисля за нищо друго.

Сестра ми не беше в много лошо настроение, когато влязохме в кухнята, и това необичайно обстоятелство насърчи Джо да й разправи за новия шилинг.

– Обзалагам се, че е фалшив! – заяви тържествуващо мисис Джо. – Инак нямаше да го даде на момчето! Я да го видим!

Извадих го от хартията и се оказа, че не е фалшив.

– А това какво е? – попита мисис Джо, като хвърли шилинга и грабна хартията. – Две банкноти по една лира?

Да, тъкмо две омазнени банкноти по една лира*, обиколили сигурно всички пазари за добитък из графството. Джо грабна шапката си и хукна към „Тримата весели лодкари“, за да върне двете лири на собственика им. Докато го чакахме, аз седях на обичайното си място и гледах разсеяно сестра си, уверен, че човекът вече си е отишъл.

[* — Две омазнени банкноти по една лира. — Тази подробност е едно от средствата, с които Дикенс определя времето на действието в романа, а то е времето на неговото детство. Банкноти по една лира не са били в обръщение в периода между 1826 и 1914 година.]

След малко Джо се върна и каза, че не го намерил, но обадил в „Тримата весели лодкари“ къде може да намери парите си. Сестра ми уви банкнотите в една хартия и ги прибра под изсушените розови листенца във вазичката с форма на чайник, която украсяваше горната полица на бюфета в гостната. Много дни и нощи стояха те там – за да ме мъчат като кошмар.

Аз отидох да спя, но постоянно се събуждах от размисъл за непознатия, който се прицелваше в мене с невидимата си пушка, и за моето престъпно, грубо, просташко тайно приятелство с един каторжник – което бях вече забравил. Не ми даваше покой и мисълта за пилата. Обзе ме ужас, че тази пила може да се появи пак, когато най-малко я очаквам. Когато успях най-после да заспя с мисълта, че идната сряда ще отида у мис Хавишам, сънувах, че в стаята ми се промъкна една пила, без да се вижда кой я държи. И се събудих с вик.

Глава единадесета

В уговорения ден аз отидох пак у мис Хавишам, където при колебливото ми позвъняване на вратата се появи Естела. Тя ме пропусна да вляза, заключи както и преди вратата и тръгна пак пред мен из тъмния коридор, където бе оставила свещта си. Без да ми обръща внимание, тя взе свещта, после погледна през рамо, каза надменно:

– Днес трябва да минеш оттук – и ме поведе към съвсем друга част на къщата.

Коридорът беше дълъг и изглежда, че обикаляше целия квадратен приземен етаж на Манър Хаус. Ние минахме само едната му страна, после Естела се спря, остави свещта и отвори една врата. Дневната светлина се появи отново и аз се озовах в постлан с плочи малък двор, преграден отсреща от отделено жилище, принадлежало може би на управителя или на главния счетоводител на вече несъществуващата пивоварна. Върху външната стена на тази къща имаше часовник. И той като часовника на самата мис Хавишам и онзи в стаята ѝ бе спрял на девет без двадесет.

През една отворена врата влязохме в мрачна ниска стая от приземния етаж в задната страна на сградата. В стаята имаше няколко души, към които се присъедини и Естела, като ми каза:

– Ти, момче, трябва да застанеш ей там и да чакаш, докато те повикат.

Тъй като „ей там“ означаваше прозореца, аз отидох до него, застанах стеснително и загледах навън.

От прозореца се откриваше гледка към двора, и то към най-грозния кът на изоставената градина, към редица полуизгнили зелени стъбла и един чимшир, подрязан някога като пудинг, а сега покарал на върха вейки от друг цвят, като че тази част от пудинга се бе залепила в тавичката и изгоряла. Така простичко размишлявах аз, докато гледах чимшира. През нощта бе превалиял сняг, който не бе се задържал никъде другаде, но в това усойно сенчесто кътче на градината той не бе се стопил, още и вятърът удряше с малките му зрънца прозореца, сякаш искаше да ме набие, задето бях дошъл тук.

Забелязах, че идването ми прекъсна разговора в стаята и всички започнаха да ме наблюдават. Аз не виждах нищо освен пламтенето на огъня, отразено в стъклото на прозореца, но съзнанието, че ме разглеждат така внимателно, ме вцепени.

В стаята имаше три дами и един господин. Не бях стоял и пет минути до прозореца, когато, сам не зная как, разбрах, че всички са подлизурковци и измамници, но всеки се преструва, че не смята другите за подлизурковци и измамници, защото, ако покаже, че знае това, би се изложил сам като подлизурко и измамник.

Всички изглеждаха разсеяни и мрачни, сякаш очакваха нечие благоволение, и най-разговорливата дама трябваше да прави усилие, за да прогони прозявката си. Тази дама, именувана Камила, ми напомняше много моята сестра, с тази разлика, че беше по-възрастна от нея и имаше тъпо изражение (както забелязах, когато я зърнах за миг). Когато я опознах по-добре, започнах наистина да мисля, че чертите ѝ са били дадени по милост от провидението: толкова безизразно и мъртво като стена беше лицето ѝ.

– Милото клетниче – каза дамата така рязко, както говореше и сестра ми. – То само си е враг.

– Много по-похвално би било да е враг другиму – каза господинът – и много по-естествено.

– Братовчеда Реймънд – забеляза друга дама, – ние трябва да обичаме ближния си.

– Сара Покет – отговори братовчедът Реймънд, – ако човек сам не си е ближен, кой друг ще му е ближен?

Мис Покет се засмя, Камила също, и каза (спирайки една прозявка):

– Как го измислихте!

Но струва ми се, че тази мисъл се хареса на всички. Дамата, която не бе проговорила досега, каза важно и натъртено:

– Съвсем вярно.

– Горкото! – продължи Камила. (Знаех, че всички ме наблюдаваха през това време.) – Колко е странно! Би ли повярвал някой, че когато умря жена му, Том наистина не разбра колко е важно децата му да носят най-пълнен траур. „Господи – каза той, – какво значение има това, Камила, за горките осиротели деца? Стига им, че са в черно.“ Също като Матю. Как го измисли!

– Добри черти има той – каза братовчедът Реймънд; – не мога да отрека добрите му черти. Но никога не е имал и няма да има усет за приличие.

– Както знаете, аз бях принудена да бъда твърда – заяви Камила. – „Не стига – казах – заради доброто име на семейството. Без пълен траур семейството ще се посрами.“ Плаках от сутринта до обяд, разстроих храносмилането си, най-послед той избухна според навика си и изруга: „Прави, каквото искаш.“ Слава богу, винаги ще се утешавам с мисълта, че излязох веднага, макар да валеше проливен дъжд, и купих, каквото трябва.

– Той го плати, нали? – запита Естела.

– Не е важно кой е платил, мило дете – отговори Камила. – Аз го купих и тази мисъл ще ме успокоява често, когато се събуждам нощем.

Иззвъняването на далечен звънец, придружено от някакъв плач или вик откъм коридора, по който дойдох, прекъсна разговора и накара Естела да ми каже:

– Хайде, момче!

Когато се обърнах, всички ме изгледаха с най-голямо презрение, а докато излизях, чух, че Сара Покет каза:

– Да, сигурна бях! Какво ли още ще й хрумне! – а Камила прибави възмутено:

– Виждало ли се е такова хрумване? Как го измисли!

Както вървахме със свещта през тъмния коридор, Естела се спря ненадейно, обърна се и застанала съвсем близо до мен, каза с обичайната си насмешливост:

– Е-е?

– Да, мис – отговорих аз, като правех усилие да не се блъсна в нея.

Тя ме загледа, загледах я, разбира се, и аз.

– Красива ли съм?

– Да, мисля, че сте много красива.

– Обиждам ли те?

– Не колкото миналия път – отговорих аз.

– Не толкова ли?

– Не.

Задавайки последния въпрос, тя избухна и докато й отговарях, ми удари една плесница.

– А сега? – попита тя. – Казвай, невъзпитано зверче, какво мислиш за мене сега?

– Няма да ви кажа.

– Защото ще го кажеш горе, така ли?

– Не – казах аз, – не затова.

– Защо не заплачеш пак, негодяйче?

– Защото никога вече няма да плача за вас – отвърнах аз.

Струва ми се, че това беше едно съвсем невярно твърдение, защото в душата си плачех за нея и само аз знаех колко страдания ми причини тя по-късно.

След това продължихме да се качваме и срещнахме един мъж, който слизаше опипом по стълбата.

– Кой е този? – попита мъжът, като се спря и ме загледа.

– Едно момче – каза Естела.

Мъжът беше едър, необикновено мургав, с извънредно широко лице и голяма ръка. Той ме улови за брадичката с голямата си ръка и повдигна лицето ми, за да го разгледа при светлината на свещта. Темето му беше преждевременно оплешивяло, а гъстите черни вежди бяха щръкнали. Дълбоките очи гледаха неприятно остро и подозрително. Той имаше плътна верижка за часовник и плътни черни точки сочеха къде щяха да бъдат брадата и бакенбардите му, ако не ги бръснеше. Аз не го познавах и не можех да предвидя тогава, че той ще изиграе роля в живота ми, но случаят ми даде възможност да го разгледам добре.

– От селата, нали? – каза той.

– Да, сър – отговорих аз.

– Как дойде тук?

– Мис Хавишам ме повика, сър – обясних аз.

– Добре! Дръж се прилично! Много момчета съм виждал и всички сте лоша пасмина. Та внимавай – каза той, като хапеше големия си показалец и ме гледаше намръщено, – дръж се прилично.

При тези думи той ме пусна – а това ме зарадва, защото ръката му миришеше на парфюмиран сапун – и продължи да слиза по стълбите. Питам се дали не е лекар; не, казах си, надали; ако беше лекар, щеше да се държи по-приветливо. Нямах много време да обмисля този въпрос, защото скоро влязохме в стаята на мис Хавишам, където и тя, и всичко наоколо ѝ беше точно така, както го бях оставил.

Естела ме остави до вратата и аз не мръднах оттам, докато мис Хавишам, седнала до тоалетната си маса, не погледна към мен.

– Така – каза тя, без да се стресне или изненада. – Времето мина, значи!

– Да, мадам. Днес е...

– Чакай, чакай, чакай! – пресече ме тя с нетърпеливо движение на пръстите си.

– Не искам да зная. Искаш ли да играеш?

Бях принуден да отговоря малко смутено:

– Мисля, че не, мадам.

– И на карти ли не искаш? – запита тя, като ме гледаше изпитателно.

– На карти може да играя, мадам, ако искате.

– Щом тази къща ти се струва стара и мрачна като гробница, момче – каза нетърпеливо мис Хавишам, – и щом не искаш да играеш, искаш ли да работиш?

На този въпрос можех да отговоря с по-леко сърце, отколкото на първия, и казах, че искам да работя.

– Иди тогава в отсрещната стая – рече тя, като посочи със сухата си ръка стаята зад мене – и ме чакай там.

Минах площадката на стълбището и влязох в посочената стая. И в тази стая с тежък, спарен въздух не проникваше дневна светлина. Във влажната старомодна камина бяха запалили неотдавна огън, готов по-скоро да загасне, отколкото да се разгори, а неприятният дим, който изпълваше стаята, изглеждаше по-студен от чистия въздух – също като нашата блатна мъгла. Няколко свещи от студените разклонени свещници осветяваха слабо стаята или по-точно едва разсейваха нейния мрак. Стаята беше голяма и трябваше да е била някога приятна, но сега всичко тук беше извехтяло, изпрашено, мухлясало. На най-видно място имаше дълга маса, постлана като за банкет – в деня, когато и животът, и часовниците в тази къща бяха спрели едновременно. Насред покривката имаше нещо като ваза, така обвита в паяжини, че формата ѝ не личеше; а докато гледах жълтата покривка, от която вазата изглеждаше поникнала като черна гъба, пъстри паяци влизаха и излизаха от нея, като че някакво важно събитие се бе току-що разчуло в тяхното общество.

Чух и мишки да тичат зад дъските на ламперията, сякаш същото събитие бе развълнувало и тях. Само хлебарките не обръщаха внимание на възбуждението и пълзяха около камината с важността на късогледни, глухи и свадливи старци.

Тези пълзящи гадинки бяха приковали вниманието ми и аз ги наблюдавах отдалеко, когато мис Хавишам сложи ръка на рамото ми. В другата си ръка тя държеше бастун с извита дръжка, на който се подпираше като магьосница – господарка на този дом.

– Тук – каза тя, сочейки с бастуна дългата маса – ще бъде положена, когато умра. Тук ще дойдат да ме гледат.

Изпълнен със смътен страх, че тя може да се качи ей сега на масата и да се превърне веднага в мъртвешката восъчна фигура от панаира, аз се свих цял, когато ме докосна.

– А това – запита тя, като посочи пак с бастуна, – това, увитото в паяжини, какво е?

– Не мога да позная какво е, мадам.

– Това е голям кейк. Сватбен кейк. Моят!

Тя огледа втренчено стаята, после се облегна на мен, дръпна ме за рамото и каза:

– Хайде, води ме!

От това разбрах, че работата ми ще бъде да развеждам мис Хавишам из стаята. Затова започнах да я върша без отлагане; мис Хавишам се облегна на рамото ми и може би под влияние на първото ми вълнение под този покрив, ние тръгнахме с бързина, която напомняше кабриолета на мистър Пъмбълчук.

Мис Хавишам не беше много здрава, та скоро каза:

– По-бавно!

Но все пак продължихме да обикаляме доста дълго и нетърпеливо; докато вървахме, тя пак ме дръпна за рамото, изкриви уста и тъй като нейните мисли летяха бързо, аз помислих, че се движим бързо. След малко тя каза:

– Повикай Естела!

Аз излязох на площадката и изревах това име, както бях сторил и миналия път. А щом зърнах свещта на Естела, се върнах при мис Хавишам и ние продължихме да обикаляме стаята.

Щях да бъда недоволен дори ако Естела бе видяла сама заниманието ни; а тъй като тя водеше със себе си трите дами и господина, които бях видял долу, просто не знаех къде да се дяна. От учтивост щях да спра, но мис Хавишам ме дръпна за рамото и ние продължихме да обикаляме, при което чувствавах засрамено, че другите ще сметнат мене виновен за това незачитане.

– Мила мис Хавишам – каза мис Сара Покет. – Колко добре изглеждате.

– Не е вярно – отвърна мис Хавишам. – Само жълта кожа и кости.

Камила засия при този упрек към мис Покет, погледна тъжно мис Хавишам и промълви:

– Милата душица! Как би могла да изглежда добре, горката? Как го измислихте!

– А вие как сте? – каза мис Хавишам, като се обърна към Камила. Бяхме близо до нея и аз, разбира се, щях да спра, но мис Хавишам не пожела. Понесохме се по-нататък, при което чувствавах, че съм крайно противен на Камила.

– Благодаря, мис Хавишам – отговори тя, – добре съм, доколкото е възможно.

– Защо, какво ви е? – запита необикновено рязко мис Хавишам.

– Нищо особено – отвърна Камила. – Не желая да излагам на показ чувствата си, но нощем мисля за вас повече, отколкото силите ми позволяват.

– Не мислете за мен тогава – отвърна рязко мис Хавишам.

– Лесно е да се каже! – отговори Камила със сподавен стон, при което горната ѝ устна трепна и сълзите ѝ протекоха. – Реймънд знае колко джинджифил и амоняк трябва да вземам нощем. Той знае как ми треперят краката. Но задухът и нервното треперене са нещо обикновено за мен, щом се загрижа за хората, които обичам. Ако не бях толкова предана и чувствителна, щях да имам по-добро храносмилане и железни нерви. Бих искала, разбира се, да е така. Но да не мисля за вас нощем... как го измислихте!

И тя се разрида.

Доколкото разбрах, този Реймънд беше тук присъстващият джентълмен мистър Камила. Той дойде веднага на помощ и каза утешително и ласкаво:

– Камила, скъпа, всеизвестно е, че чувствата ви към семейството дотолкова подкопават вашето здраве, че единият ви крак е станал по-къс от другия.

– Аз не смятам – забеляза важната дама, чийто глас бях чул само веднъж, – че щом мислиш за някого, мила, имаш право да очакваш нещо от него.

Мис Сара Покет, която, както забелязах сега, беше дребна, суха, мургава, набръчкана старица с малко лице, направено сякаш от орехови черупки, и с широка котешка уста, само че без мустаци, подкрепи това мнение с думите:

– Разбира се, че не, мила. Хм!

– Да мислиш за някого, е лесно – каза важната дама.
– Да, това е най-лесното – съгласи се мис Сара Покет.
– О, да – извика Камила, чието вълнение като че се издигаше от нозете към гърдите. – Разбира се, слабост е да си толкова предан, но аз не мога да я преодолеея. Здравето ми щеше да е много по-добро, то се знае, ако не бях такава. И все пак, дори да можех, не бих се променила. Много страдам, но когато се събудя нощем, за мен е истинска утеха, като си помисля, че имам такава сърце.

Тя се разрида отново.

През това време мис Хавишам и аз продължавахме да обикаляме и ту се отърквахме о гостите, ту се отдалечавахме в другия край на мрачната стая.

– Вижте Матю! – каза Камила. – Страни от роднините, никога не идва да види как е мис Хавишам! Аз лежах с часове на кушетката в безсъзнание, с прерязани връзки на корсета, с клюмнала глава и разпилени коси, а краката ми кой знае къде...

– Много по-горе от главата ви, мила – каза мистър Камила.

– Цели часове прекарах така заради странното и необяснимо поведение на Матю, но никой не ми благодари.

– Мисля, че не би и трябвало – прекъсна я важно дамата.

– Виждате ли, мила – добави мис Сара Покет (учтива, но злобна личност), – би трябвало да се запитате от кого сте очаквали благодарност.

– Без да очаквам благодарност – продължи Камила, – аз прекарах часове в това състояние. Реймънд знае как треперех, как джинджифилът никак не ми помогна, как ме чули у акордьора на пиана отсреща, как горките му дечица помислили погрешно, че някъде гукат диви гълъби... а сега да ми казват... – Камила сложи ръка на гърлото си и оттам започнаха да се разнасят такива звуци, сякаш в него се образуваха съвсем нови неизвестни на света химически съединения.

Когато бе споменато името на Матю, мис Хавишам се спря заедно с мене и погледна говорещата. Тази промяна в държанието ѝ накара Камила да прекрати веднага научните си химически опити.

– Матю ще дойде най-после да ме види – каза строго мис Хавишам, – когато ме сложите на ей тази маса. Мястото му ще бъде ей там. – Тя удари масата с бастуна си. – До главата ми! Там ще бъде вашето място! Там на мъжа ви! Тука – на Сара Покет! Тук – на Джорджиана! Всички научихте къде ще застанете, когато дойдете да пирувате след смъртта ми. А сега се махайте! При всяко име тя удряше с бастуна си определено място на масата. После каза:

– Хайде! Води ме!

И пак тръгнахме.

– Мисля, че не ни остава друго, освен да се подчиним и да си отидем – забеляза Камила. – Все пак е нещо да видиш, макар и за кратко, тази, която обичаш и на която си задължен. Ще си спомням с тъжно задоволство това, когато се събудя през нощта. Бих искала и Матю да има тази утеха, ала той сам я пренебрегва. Решила съм да не показвам чувствата си, но много тежко е да ти кажат, че ще пируваш при смъртта на роднина... като че си людоедът от приказките... и да те изгонят. Как го измисли!

Тъй като мистър Камила я улови под ръка, когато тя сложи длан на развълнуваната си гръд, мисис Камила стана неестествено твърда, възнамерявайки, както предполагам, да се задави и да припадне, щом излязат, прати една въздушна целувка на мис Хавишам и си отиде, придружена от мъжа си. Сара Покет и Джорджиана се дебнеха коя да остане последна, но Сара беше толкова, че не можеха да я изиграят, и заобиколи Джорджиана с такова изкусно пълзене, че я принуди да си отиде първа. След това Сара Покет подчерта самостоятелното си сбогуване с едно:

– Бог да ви пази, скъпа мис Хавишам! – а лицето ѝ, напомнящо орехова черупка, се усмихна с прощаващо състрадание на чуждите слабости.

Докато Естела изпращаше със свещ гостите, мис Хавишам продължи да се разхожда с ръка на рамото ми, но все по-бавно и по-бавно. Най-после спря пред огъня, погледна го, помърмори няколко мига и каза:

– Днес е рожденият ми ден, Пип.

Канех се да ѝ пожелаая още много рождени дни, когато тя вдигна бастуна си.

– Не понасям да ми го напомнят. Не разрешавам да ми го напомнят нито тези, които бяха ей сега тук, нито кой да е друг. Те идват на рождения ми ден, но не

смеят да ми говорят за него.

И аз, разбира се, не дръзнах да го спомена.

– На този ден – каза тя, като посочи с бастуна си купчината паяжини върху масата, без да я докосва, – много време преди да се родиш, тази смет е била донесена тук. И двете се разпаднахме. Мишките изгризаха нея, а по-остри от мишите зъби изгризаха мене.

Тя бе подпряла гърди на бастуна, докато гледаше масата; роклята ѝ, някога бяла, беше съвсем пожълтяла и овехтяла; някога бялата покривка на масата беше съвсем пожълтяла и извехтяла; всичко наоколо можеше да рухне от най-лекото докосване.

– Когато рухна изцяло – каза тя с мъртвешки поглед – и когато ме сложат мъртва на масата във венчална рокля (а това ще стане и ще е последното ми проклятие върху него), добре ще бъде да се случи на рождения ми ден.

Тя гледаше масата, сякаш виждаше там простряното си тяло. Аз не мръдвах. Естела се върна и застана също тъй неподвижно. Струва ми се, че дълго стояхме така. От тежкия въздух в стаята и от дълбокия мрак, надвиснал в отдалечените ѝ ъгли, ми мина през ум тревожното хрумване, че и Естела, и аз можем веднага да започнем да се разпадаме.

Най-после, отърсвайки се от своя унес не постепенно, а изведнъж, мие Хавишам каза:

– Хайде играйте на карти! Защо не сте почнали още?

При тези думи ние се върнахме в стаята ѝ и седнахме, както и по-рано; аз бях обран, както и по-рано; а мис Хавишам ни наблюдаваше, както и по-рано, през цялото време, насочваше вниманието ми към красотата на Естела и я изтъкваше още повече, като украсяваше със своите скъпоценни накити гърдите и косата ѝ.

И Естела се държеше към мен, както и по-рано, с тази разлика, че не благоволи да разговаря. След като изиграхме пет-шест игри, определиха деня за новото ми идване и ме отведоха на двора, където ме нахраниха пак като куче. След това ме оставиха да поскитам на воля.

Не е важно дали вратичката в градинския зид, по който се бях покатерил миналия път, е била тогава отворена, или не. Важното е, че тогава не видях вратичка, а сега я видях. Тя беше отворена и като знаех, че Естела бе изпратила гостите, защото се бе върнала с ключове в ръка, аз влязох в градината и заскитах из нея. Тя беше съвсем запустяла. По стари корени от дини и краставици бяха покарали разни вехти шапки и обувки, а очукани тенджери растяха тук-там като плевели.

След като разгледах градината и парника, където имаше само една повалена лоза и няколко бутилки, попаднах в усамотения ъгъл, който бях гледал от прозореца. Уверен, че в къщата няма никой, аз надзърнах през един прозорец и за най-голяма моя изненада срещнах втренчения поглед на блед младеж със зачервени клепачи и светли коси.

Този блед младеж изчезна веднага и след миг се озова до мене. Когато го зърнах, той беше наведен над книгите си, а сега видях, че е изцапан с мастило.

– Здравсти, приятелю! – каза той.

Тъй като бях забелязал, че на такова безлично обръщение се отговаря обикновено по същия начин, и аз казах „Здравсти“, като изпуснах от учтивост думата „приятелю“.

– Кой те пусна тук? – каза той.

– Мис Естела.

– Кой ти позволи да се мотаеш тук?

– Мис Естела.

– Ела да се бием – каза бледият младеж.

Какво друго можех да сторя, освен да го последвам? И след това се запитвах често: какво друго можех да сторя? Държането му беше така решително, а аз бях така изненадан, че тръгнах като омагьосан след него.

– Впрочем спри за миг – каза той и се обърна, след като бяхме направили едва няколко стъпки. – Трябва да ти дам повод за боя. Ето!

Той плесна предизвикателно ръце, протегна изкусно назад единия си крак, дръпна ме за косата. Плесна пак ръце, наведе глава и ме удари с нея в корема.

Последната постъпка, присъща само на бик, беше не само голяма волност, но и

особено неприятна веднага след ядене. Затова аз го ударих и се готвех да го ударя повторно, когато той каза:

– Аха, така ли? – и започна да подскача назад и напред в неизвестен за мен танц.

– По правилата на играта! – каза той, като скочи от левия си крак на десния. – Само по правилата! – И скочи от десния крак на левия. – Ела сега на терена да свършим предварителните церемонии!

Той почна да се мята назад-напред, а аз безпомощно гледах.

При все че се страхувах тайно от него, като видях колко е ловък, аз имах и нравствено, и физически убеждението, че мястото на светлокосата му глава не е под лъжичката ми и съм в правото си да не я зачитам, щом се е натрапила по този начин. Затова го последвах безмълвно до едно отдалечено кътче на градината между две стени, преградено с купчина смет. Той запита доволен ли съм от мястото, а след като му отговорих утвърдително, ме помоли да го извиня за малко и отиде някъде, но скоро се върна с шише вода и гъба, напоена с оцет.

– И за двама ни – каза той, като ги остави до стената. После свали не само сакото и жилетката, но и ризата си с весело, деловито и кръвожадно изражение.

При все че не изглеждаше много здрав – лицето му беше пълчиво, а устните изприщени, – тези страшни приготовления ме ужасиха съвсем. Прецених, че е приблизително на моята възраст, но беше много по-висок и умееше много изящно да се извива. Обаче лактите, коленете, китките и петите на този млад джентълмен, облечен в сив костюм (преди да го свали за борбата), бяха много по-развити от останалите части на тялото му.

Сърцето ми се сви, когато той започна да ме разглежда от глава до пети с очевидно добро познаване на анатомията, сякаш искаше да избере костта, която ще удари. Никога в живота си не съм бил така изненадан, както когато му нанесох първия удар и го видях паднал по гръб с лице в ракурс, по което течеше кръв от ударения нос.

Но той скочи веднага, изтри се много сръчно с гъбата и се приготви отново да напада. Втората най-голяма изненада в живота ми бе да видя, че е пак по гръб и ме наблюдава с посиняло от удара ми око.

Неговата храброст ми вдъхна дълбоко уважение. Не изглеждаше силен, нито веднъж не ме удари тежко, всеки път го повах, но той скачаше веднага, изтриваше се с гъбата или отпиваше вода от шишето, много доволен, че си е сам секундант според правилата, после се спускаше към мен с такова дръзко изражение, щото мислех, че най-после ще ме довърши. Беше целият в синини, защото, признавам със съжаление, ударите ми ставаха все по-силни; но винаги се изправяше, докато най-сетне падна зле и удари тила си в стената. Обаче и след този поврат в борбата той се изправи, завъртя се объркано няколко пъти, без да ме види; после пропъзля на колене до гъбата, подхвърли я и каза запъхтяно:

– Ти победи, значи.

Той изглеждаше така смел и безобиден, че – макар и да не бях предложил борбата – аз изпитах от победата си не радост, а само тъжно удовлетворение. Струва ми се дори, че докато се обличах, се чувствах като някакво диво вълче или друг звяр. Облякох се все пак, като бършех мрачно от време на време зачервеното си лице, и казах:

– Мога ли да ти помогна?

А той отговори:

– Не, благодаря.

Тогаваш аз му казах:

– Всичко хубаво – на което той отговори:

– И на тебе.

Когато се върнах в дворчето, видях, че Естела чака с ключовете. Тя не ме запита нито къде съм бил, нито защо съм я накарал да ме чака; лицето ѝ бе поруменяло, сякаш ѝ се бе случило нещо приятно. Вместо да отиде към вратата, тя се върна в коридора и кимна да я последвам.

– Ела насам! Можеш да ме целунеш, ако искаш.

Целунах я по бузата, която тя ми поднесе. Какво ли не бих дал, за да целуна бузата ѝ. Но почувствах, че тази целувка бе дадена на грубото просто момче като

някоя подхвърлена пара` и няма никаква стойност.

Било поради гостите за рождения ден, било поради играта на карти и битката престоят ми бе продължил толкова, че когато наближих към дома, фарът на пясъчния нос отвъд блатата вече блестеше в черното нощно небе, а пещта на Джо очертаваше огнена пътека през шосето.

Глава дванадесета

Аз започнах да се безпокоя твърде много за бледия млад джентълмен. Колкото повече мислех за борбата и си го спомнях, паднал по гръб, с все по-подуто и окървавено лице, толкова по-сигурен бях, че нещо ще ми се случи. Чувствах, че кръвта на бледия млад джентълмен тежи на съвестта ми и законът ще отмъсти за нея. Без да имам ясна представа за наказанията, на които подлежа, все пак разбирах, че селянчетата не могат да се скитат из областта, да вършат пакости в благородническите домове, да се въвират безнаказано сред ученолюбивата английска младеж. Няколко дни дори си стоях в къщи и поглеждах предпазливо през вратата на кухнята, преди да отида, където ме прашаха, от страх, че може да ме сграбчат служителите от затвора на Графството. Тъй като панталоните ми бяха изцапани с кръв от носа на бледия млад джентълмен, аз се опитах да изпера късно през нощта това доказателство за моята вина. Пръстите ми бяха издрани от зъбите на бледия млад джентълмен и аз измъчвах въображението си да измисля за пред съдиите най-невероятни обяснения за тези улики.

Страхът ми стигна своя връх в деня, когато трябваше да отида пак там, където бях извършил насилието. Дали нарочно изпратени от Лондон слуги на правосъдието не ме дебнат зад вратата? Дали мис Хавишам няма да предпочете да отмъсти лично за обидата, нанесена на нейния дом, като се надигне в своето мъртвешко облекло, извади пистолет и ме застреля? Дали подкупени момчета – някоя многочислена шайка от наемници – няма да се хвърлят върху мене в пивоварната, за да ме пребият? Убедително доказателство за увереността ми в благородството на бледия млад джентълмен е обстоятелството, че нито за миг не си го представих съучастник в тази отплата; винаги смятах, че отмъщението ще бъде дело на безразсъдните му роднини, подбудени от състоянието на лицето му и възмутени от обезобразените фамилни черти.

Както и да е, трябваше да отида в дома на мис Хавишам и отидох. А ето че нищо не последва неотдавнашната борба! За нея не бе направен дори намек, в къщата нямаше и следа от бледия млад джентълмен. Вратичката беше пак отворена и аз разгледах градината, надникнах дори през прозорците в страничната къща; но не можах да видя нищо, защото капаните им бяха затворени. Навсякъде беше пусто и тихо. Само в ъгъла, където стана битката, можах да открия доказателство за съществуването на младия джентълмен. Там имаше следи от кръвта му, които захрих с пръст от градината.

На широката площадка между стаята на мис Хавишам и салона, където беше сложена дългата трапеза, видях градински стол – лек стол на колелца, който се движи с тикане отзад. Той бе оставен там след последното ми посещение и аз започнах още същия ден редовната си служба да возя в него мис Хавишам (когато се уморяваше да се разхожда с ръка на рамото ми) из стаята ѝ, в преддверието и из другата стая. Тези обиколки ние повтаряхме, повтаряхме – понякога по три часа поред. Казвам, че ги повтаряхме многократно, защото веднага бе уговорено да идвам през ден по обяд за това возене и защото ще разкажа накратко случките през последните осем-девет месеца.

Колкото повече свиквахме един с друг, толкова по-разговорлива с мен ставаше мис Хавишам, питаше ме какво съм учил и какъв възнамерявам да стана. Аз ѝ казах, че ще се уча на занаят при Джо; добавях, че не зная нищо, но искам да науча всичко, като се надявах да ми предложи подкрепата си, за да постигна тази желана цел. Но тя не направи нищо; напротив, изглеждаше, че предпочита да си остана неук. Никога не ми даде пари или нещо друго освен обичайния обяд, нито пък спомена, че ще ми се заплаща за труда.

Естела беше все около нас, въвеждаше ме и ме извеждаше, но никога не ми каза, че мога да я целуна пак. Понякога беше съвсем студена; друг път ставаше снизходителна или се държеше свойски, а понякога ми казваше рязко, че ме мрази. Мис

Хавишам често ме питаше шепнешком или когато останахме сами: „Нали все повече се разхубавява, Пип?“ А когато отговарях утвърдително (защото Естела наистина се разхубавяваше), мис Хавишам като че поглъщаше с явна радост думите ми. Когато играехме на карти, тя се наслаждаваше жадно на променливите настроения на Естела. Понякога, когато тези промени биваха така бързи и противоречиви, че аз се чудех какво да кажа или да направя, мис Хавишам я прегръщаше нежно и шепнеше на ухото ѝ нещо, което аз долавях така: „Разбий сърцата им, моя гордост и надежда, разбий безмилостно сърцата им!“

Джо обичаше да си тананика в ковачницата откъс от някаква песен с припев за Стария Клем*. Това не беше много пристойна почит към светеца покровител; защото мисля, че Стария Клем е бил покровител на ковачите. Песента наподобяваше ритмични удари върху наковалня и беше просто лиричен повод за повтаряне почитаното име на Стария Клем. „Бийте с чука, хей, момчета – Стари Клем! Всеки удар – един звън – Стари Клем! Чукай, чукай, та изчукай – Стари Клем! За юнака ти звънти – Стари Клем! Ти жаравата раздухай – Стари Клем! Пламти мощно и високо ти искри – Стари Клем!“ Един ден, наскоро след появяването на стола с колелца, мис Хавишам ми каза ненадейно, като размърда нетърпеливо пръсти: „Пей! По-скоро, по-скоро!“ И аз затананиках, без сам да очаквам, тази песенчица, докато тиках стола из стаята. Песента ѝ се понрави и тя започна да ми приглася унесено, като че пееше насън. Оттогава ни стана навик да я пеем когато се разхождахме; често пъти заедно с нас пееше и Естела, но дори когато пеехме и тримата, песента ни отекваше в мрачната стара къща по-тихо и от най-лекото полъхване на вятъра.

[* __Стария Клем__ – химн на ковачите за техния светец-покровител, Св. Клемънт. Ковачите от корабостроителницата в Чатам са марширували с тази песен на уста на годишния си празник – 23 ноември, денят на св. Клемънт. Дикенс ги е чул като момче, а вероятно и по-късно е имал тази възможност.]

Какъв можех да стана аз при тази обстановка? Как можеше да не повлияе тя на моя нрав? Чудно ли е, че и мислите ми бяха замъглени като погледа, когато излизях от мъгливите жълти стаи на дневна светлина?

Аз щях да разкажа може би на Джо за бледия млад джентълмен, ако не бях се изложил предварително с чудовищните измислици, които бях вече признал. Сега чувствувах, че за Джо бледият млад джентълмен ще бъде подходящ пътник за черната кадифена карета; затова не му казах нищо. Освен това обзелото ме още в началото нежелание да давам възможност на други хора да преценяват мис Хавишам и Естела се засилваше с течение на времето. Доверявах се само на Биди и само на горката Биди разказвах всичко. Тогава не знаех защо постъпих точно така и защо Биди изслуша с такъв интерес разказа ми, но сега ми се струва, че зная.

През това време в кухнята у нас ставаха съвещания, които засилваха непоносимо раздражението ми. Онова магаре Пъмбълчук имаше обичай да идва често у нас вечер, за да разисква със сестра ми моето бъдеще, и мисля (без да изпитвам никакво разкаяние за това намерение), че ако можех да извадя някоя чивия от кабриолета му, бих го направил. Този окаяник беше такъв тъпак, че не можеше да разисква бъдещето ми, ако не бях пред него – сякаш му служех за помагало, – затова ме дръпваше (обикновено за яката) от стола ми в ъгъла, където си стоях мирно, туряше ме пред огъня, като че ще ме пече, и започваше:

– И така, мадам, ето момчето! Ето момчето, което отгледахте с двете си ръце. Дигни главата си, момче, и бъди вечно благодарен на тези, които са те отгледали с двете си ръце. И така, мадам, що се отнася до това момче!... – След това започваше да разрошва косата ми – както вече споменах, откакто се помня, в душата си не признавах никому правото да постъпва така – и ме държеше за ръкава пред себе си: зрелище, глупаво като самия него.

Тогава той и сестра ми се впускаха в такива безсмислени предположения за мис Хавишам и това, което тя би направила от и за мен, че ме обземаше мъчително желание да заплача от злоба, да се нахвърля върху Пъмбълчук и да го смажа от бой. В тези разговори при всяко обръщение към мен сестра ми като че ми вадеше по един зъб, а самият Пъмбълчук, който се бе самоназначил за мой настойник, ме наблюдаваше пренебрежително, считайки, че се е заел с крайно неизгодна сделка, като бе решил да изгради щастието ми.

Джо не участвуваше в тези разисквания. Но често го намесвах в тях, защото

мисис Джо разбираше, че той не одобрява намерението да ме отдалечат от ковачницата. Бях вече на възраст да започна ученето на занаята при Джо; и когато Джо седеше с ръжен на коляното и разбъркваше замислено пепелта през долния край на решетката, сестра ми така явно тълкуваше тази невинна постъпка за израз на несъгласие от негова страна, че се спущаше върху него, измъкваше ръжена от ръцете му, раздрусваше Джо и захвърляше ръжена. Тези разисквания завършваха винаги много неприятно. Внезапно, без какъвто и да е повод, сестра ми прекъсваше прозявката си, поглеждаше ме, сякаш случайно, и се нахвърляше върху ми с думите:

– Хайде, стига си се въртял тук! Върви да спиш! Достатъчно грижи ни създаде тая вечер! – Като че ги бях молил да ми досаждат до смърт.

Това продължи дълго и изглеждаше, че ще продължава още доста време, когато един ден мис Хавишам се спря изведнъж, както вървеше подпряна на рамото ми, и каза малко недоволно:

– Ти много порасна, Пип!

Намерих за най-добре да подсказва чрез замисления си поглед, че това е станало навярно по независещи от мен причини.

Тя не каза нищо повече, но скоро пак спря и ме погледна отново, после пак; след това бе доста време намръщена и в лошо настроение. На следващия път, след като свършихме обичайната си разходка и аз я отведох до тоалетната и маса, тя ме спря, като размърда нетърпеливо пръсти:

– Как се казваше твойт ковач?

– Джо Гарджъри, мадам.

– Имам пред вид майстора, при когото щеше да се учиш.

– Да, мис Хавишам.

– Най-добре ще е да почнеш веднага. Дали Гарджъри би дошъл тук заедно с теб, като донесе и договора, как мислиш?

Изказах увереност, че за него ще е чест да бъде поканен тук.

– Нека дойде тогава.

– Кога, мис Хавишам?

– Нали знаеш, не ме интересува времето. Да дойде по-скоро, и то с тебе.

Когато се върнах вечерта и предадох тази покана за Джо, сестра ми „побесня“ повече от всякога. Тя ни запита за парцал ли я смятаме, как дръзваме да се отнасяме така с нея, за какво общество благоволяваме да я считаме подходяща? След като изчерпа цял порой от такива въпроси, тя хвърли върху Джо един свещник, разрида се, измъкна ръжена – което винаги беше лош признак, – сложи си плътната престилка и започна гневно да чисти. Като не се задоволи само с измитане, грабна едно ведро и четка за дъски и ни изгони да треперим в задния двор. А когато дръзнахме да се промъкнем пак в къщи в десет часа вечерта, тя запита Джо защо не се е оженил на времето за някоя чернокожа робиня. Нещастният Джо не отговори, само подръпваше бакенбардите си и ме гледаше унило, сякаш мислеше, че би било наистина по-умно да постъпи така.

Глава тринадесета

За мене бе истинско изпитание да видя на следващия ден как Джо облича празничните си дрехи, за да ме придружи до мис Хавишам. Все пак, щом смяташе, че в случая трябва да е в параден костюм, не беше моя работа да му казвам, че изглежда много по-добре в работното си облекло; особено като знаех, че той се подлага на това страхотно неудобство само заради мене и само заради мен издърпа яката на ризата си отзад толкова високо, че косата на тила му щръкна като кичур перушина.

Докато закусвахме, сестра ми заяви, че има намерение да дойде с нас до града и ще остане при чичо Пъмбълчук, откъдето – както се изрази тя – ще я вземем, след „като си свършим работата с важните дами“, намерение, от което Джо, изглежда, не очакваше нищо добро. Ковачницата бе затворена за цял ден и Джо написа с тебешир на вратата (както правеше при всяко от редките си отсъствия) краткото съобщение „Отсъствувам“, придружено от една стрелка, указваща пътя, който бе поел.

Тръгнахме пеш; сестра ми вървеше напред с голяма боброва качулка и с кошница, наподобяваща държавния печат*1, в която имаше чифт дървени обувки*2, допълнителен

шал и дъждобран, при все че времето беше ясно. Не зная дали носеше тия неща, за да се самонаказва или от тщеславие; но по-склонен съм да мисля, че искаше да покаже какво има – както Клеопатра или друга самозабравила се владетелка би изложила на показ богатството си при някое тържествено шествие.

[*1 __С кошница, наподобяваща държавния печат__ – отнася се не до самия държавен печат, а вероятно до голямата торба, в която той се пази.]

[*2 __Дървени обувки__ – галоши с дебели дървени подметки, които са се носели, за да предпазят дамските обувки от калните пътища.]

Щом стигнахме до дома на Пъмбълчук, сестра ми се обърна вътре и ни остави. Тъй като приближаваше пладнe ние с Джо побързахме към дома на мис Хавишам. Отвори както винаги Естела; щом я видях, Джо свали шапката си, улови я с двете си ръце и я задържа в равновесие, сякаш щеше да претегля нещо в нея и се боеше да не сбърка с някой грам.

Без да ни погледне, Естела ни поведе по добре познатия ми път. Аз вървах след нея, Джо след мене. Когато се обърнах в коридора, Джо още държеше най-внимателно шапката си и ни следваше с големи крачки, но на пръсти.

Естела ми каза, че трябва да влезем и двамата, затова хванах Джо за ръкава и го въведох при мис Хавишам. Тя седеше до тоалетната си маса и веднага се обърна към нас.

– О! – каза тя на Джо. – Ти ли си съпруг на сестрата на това момче?

Надали бих могъл да си представя някога милия Джо толкова неприличащ на себе си и толкова наподобяващ някаква чудновата птица; той стоеше безмълвен, с разрошена перушина и отворена уста, сякаш искаше червейче.

– Ти ли си съпруг на сестрата на това момче? – повтори мис Хавишам.

Колкото и да беше неприятно, през време на разговора Джо се обръщаше към мене вместо към мис Хавишам.

– Искам да кажа, Пип – започна Джо едновременно убедително, доверчиво и крайно почтително, – че се ожених за сестра ти, когато бях, както се казва (ако нямаш нищо напротив), ерген.

– Така! – каза мис Хавишам. – И си отгледал момчето с намерение да го изучиш на твоя занаят; така ли, мистър Гарджъри?

– Нали знаеш, Пип – отговори Джо, – че ние си бяхме приятели, и двамата смятахме да направим това, от което ще ни е най-добре. Ала ето що, Пип: ако имаш нещо против занаята – да речем, че има чернилка, сажди и тъй нататък, – нали знаеш, по това ще помислим.

– Възразявало ли е нещо момчето? Обича ли занаята? – запита мис Хавишам.

– Както знаеш, Пип – отговори Джо, засилвайки досегашната смесица от убедителност, доверие и почит, – това е твое съкровено желание. – Още преди да продължи, видях, че му хрумва да приспособи за случая своята епитафия:

– В живота ти не си сгрешил, че все с това желание си бил!

Напразно се стараех да му внуша, че трябва да говори на мис Хавишам. Колкото повече му подсказвах със знаци това, толкова по-доверчиво и вежливо говореше той с мене.

– Донесе ли договора за приемането му на работа? – запита мис Хавишам.

– Нали видях, Пип – отговори Джо така, като че му бяха задали неуместен въпрос, – че го сложих в шапката си; тук е, значи.

С тези думи той извади договора и го даде не на мис Хавишам, а на мен. Струва ми се, че се срамувах за милия Джо – да, срамувах се за него, – когато видях, че Естела стои зад стола на мис Хавишам и се усмихва злорадо. Взех договора и го подадох на мис Хавишам.

– Не си ли очаквал от момчето възнаграждение, загдето го вземаш на работа? – каза мис Хавишам, докато преглеждаше договора.

– Джо! – укорих го аз, когато той не отговори. – Защо не отговаряш?

– Пип – прекъсна ме обидено Джо, – искам да кажа, че на такъв въпрос няма какво да се отговаря, защото знаеш, че отговорът е само НЕ. Нали знаеш, Пип, че е НЕ; защо ще го казвам?

Мис Хавишам го погледна и като че го прецени много по-добре, отколкото допусках при сегашното му държане; после взе една торбичка от масата зад себе си.

– Пип поспечели нещичко тук – каза тя. – В тази торбичка има двадесет и пет

гвинеи. Дай я на господаря си, Пип!

Изгубил сякаш напълно ума си от учудване пред тази странна жена и странна стая, и сега дори Джо продължаваше да говори на мене.

– Много си щедър, Пип – каза Джо, – приемам с благодарност, макар че нито съм очаквал, нито съм помислял за такова нещо. А сега, мили – каза Джо (от което аз най-напред пламнах, после се смръзнах, като предположих, че това свойско обръщение се отнася за мис Хавишам и Естела), – сега, мили, да си изпълним дълга! Да си изпълним дълга един към друг и към тия, които предадоха щедрия ти подарък... за да се задоволят... ония... които никога... – Тук вече пролича, че Джо изпада в страшно затруднение, от което се измъкна победоносно с думите: – А от мене да е далече! – Тези думи бяха толкова приятни и убедителни за него, че той ги повтори.

– Сбогом, Пип! – каза мис Хавишам. – Изведи ги, Естела.

– Да дойда ли пак, мис Хавишам? – запитах аз.

– Не. Твой господар сега е Гарджъри. Още една дума, Гарджъри!

След като го повика така, докато аз излизах, тя му каза отчетливо и натъртено:

– Момчето се държа добре тук и това е възнаграждението му. Ти, като честен човек, няма да очакваш, разбира се, нищо повече.

Никога не можах да разбера как Джо се бе измъкнал от стаята ѝ; знаех само, че когато стигна до стълбището, започна стремително да се качва, вместо да слиза, и не обърна никакво внимание на предупрежденията, докато не го върнах насила. След една минута ние се озовахме на улицата, вратата бе заключена и Естела изчезна. Когато останахме отново сами и на светло, Джо се облегна на зида и каза:

– Чудна работа!

Той стоя толкова време така, като повтаряше често: „Чудна работа!“ – щото помислих, че няма вече да се опомни. Най-после удължи забележката си с думите: „Наистина чуд-на ра-бо-та, Пип!“ След това постепенно се разприказва и можа да тръгне.

Имам основание да мисля, че съзнанието на Джо се проясни от преживяното изпитание, щото по пътя към Пъмбълчук той намисли хитроумен план. Основанието ми се подкрепя от това, което стана в гостната на Пъмбълчук, където намерихме сестра ми в разговор с омразния семенар.

– Е-е! – извика сестра ми, като се обърна едновременно и към двамата ни. – Какво става с вас? Чудно как благоволихте да се върнете при такива нищожни хора! Наистина е чудно!

– Мис Хавишам – каза Джо, като ме гледаше втренчено, сякаш правеше усилие да си припомни нещо – настоятелно поръча да предадем нейните... поздравите ли каза или уважение, Пип?

– Поздрави – казах аз.

– Така си спомням и аз – отговори Джо, – нейните поздравите на мисис Джо Гарджъри.

– Много са ми дотрябвали! – забеляза сестра ми, при все че бе поласкана.

– И би желала – продължи Джо, като ме изгледа пак така втренчено, сякаш правеше усилие да си спомни нещо – здравословното ѝ състояние да ѝ позволи... нали, Пип?

– Да има удоволствието – добавих аз.

– Да покани на гости някои дами – каза Джо. И пое дълбоко дъх.

– Ех! – извика сестра ми, като погледна по-меко мистър Пъмбълчук. – Би могла да започне с тази любезност, но по-добре късно, отколкото никога. А какво даде на тоя непрокопсаник?

– Нищо не му даде – каза Джо.

Мисис Джо щеше да избухне, но Джо продължи:

– Каквото даде, е за приятелите му. А като казвам приятели, обясни тя, разбирам сестра му, мисис Дж. Гарджъри. Така рече: Мисис Дж. Гарджъри. Може и да не знаеше – добави Джо, като се замисли, – дали е Джо или Джордж.*

[* —Дали е Джо или Джордж— мис Хавишам не би се двоумила дали е Джо или Джордж, защото на английски Джо се пише с J, а Джордж с G. В случая авторът иска само да изтъкне неграмотността на Джо.]

Сестра ми погледна към Пъмбълчук, който погладя облегалките на дървеното си

кресло и поглеждайки ту нея, ту огъня, закима, като че е знаел предварително всичко това.

– И колко получи? – запита сестра ми, като се засмя. Да, засмя се!

– Какво ще кажат уважаемите присъстващи за десет лири? – запита Джо.

– Ще кажат, че е доста добре – отговори рязко сестра ми. – Не са много, но е доста добре.

– А за повече? – каза Джо.

Ужасният измамник Пъмбълчук веднага кимна и каза, като поглади облегалките на стола си:

– Повече са, мадам!

– Да не смятате... – започна сестра ми.

– Да, така смятам – каза Пъмбълчук, – но почакайте. Продължавай, Джоузеф.

Смело! Продължавай!

– Какво ще кажат уважаемите присъстващи за двадесет лири? – продължи Джо.

– Ще кажат, че е отлично... – отговори сестра ми.

– А са повече от двадесет лири – каза Джо.

Жалкият лицемер Пъмбълчук кимна пак и каза с покровителствен смях:

– Повече са, мадам. Продължавай, Джоузеф!

– Да не протакам тогава – каза радостно Джо и подаде торбичката на сестра ми.

– Двадесет и пет лири са.

– Двадесет и пет лири, мадам – повтори като ехо подлият измамник Пъмбълчук и стана да ѝ стисне ръката; – които вие напълно заслужавате, както казах, когато поискахте мнението ми. Да ви са честити!

Постъпката на тоя мошеник би била ужасна дори ако бе спрял дотук; но той утежни още повече вината си, като ме взе под своя опека и си присвои правото на покровителство, надминавайки с това всичките си досегашни престъпления.

– Виждате ли, Джоузеф и негова съпруго – каза мистър Пъмбълчук, като ме улови за лакътя, – аз съм човек, който изкарва докрай започнатата работа. Това момче трябва да бъде незабавно обвързано. Така действвам аз. Незабавно обвързано.

– Само господ знае, чичо Пъмбълчук – каза сестра ми (като грабна парите), – колко сме ви задължени.

– Няма какво да мислите за мене – отговори дяволският житар. – Сторил съм, каквото би сторил всеки човек. Но това момче трябва да бъде обвързано. И да ви кажа право, аз съм решил да свърша тая работа.

Тъй като съдиите заседаваха наблизко в градския съвет, ние отидохме веднага да ме запишат за чирак на Джо. Казвам, че отидохме; в същност обаче Пъмбълчук ме изтласка дотам така, като че ме бе заловил да бъркам в нечий джоб или да подпалвам купа сено: и наистина общото впечатление в съда беше, че съм заловен на местопрестъплението; защото, докато Пъмбълчук ме тикаше пред себе си в тълпата, чух как някои питаха: „Какво е направил?“ А други казваха: „Още е млад, а не изглежда да е цвете...“ Един благ и добронамерен човек ми даде дори някаква брошурка с гравюра, представяваща окован млад злодей и озаглавена: „За прочит в килията“.

Градският съвет ми се стори много чудноват, с по-високи от черковните тронове, зад които надничаха хора; с важни съдии (един от тях с напудрена перука), облегнати на столовете си със скръстени ръце; едни смъркаха енфие, други дремеха, трети пишеха или четяха вестници; с черни лъскави портрети по стените, които изглеждаха на неартистичното ми око като комбинация от глазура за торта и якия за рани. Тук именно, в един ъгъл на тая зала, моят договор бе надлежно подписан и заверен и аз бях „обвързан“. Мистър Пъмбълчук ме държеше през цялото време, сякаш се бяхме отбили тук на път към бесилото само за да се извършат тези дребни предварителни формалности.

Излязохме пак на улицата и като се отървахме от момчетата, възбудени от надеждата да ме видят подложен на публични мъчения и крайно разочаровани, като откриха, че наоколо ми се бяха събрали само приятели, ние се върнахме в дома на Пъмбълчук. Там сестра ми изпадна в самозабрава от двадесет и петте гвинеи и поиска непременно да ознаменуваме този щастлив случай с обед в „Синият глиган“, като мистър Пъмбълчук доведе с кабриолета си Хъбъллови и мистър Уопсъл.

Речено-сторено; и така аз прекарах един крайно тъжен ден. Защото всички бяха убедени, че съм напълно излишен в тяхното веселие. Не стига това, но когато не

знаеха какво друго да приказват, ме питаха защо не се радвам. И аз трябваше да казвам, че се радвам, макар че никак не се радвах.

Те бяха възрастни хора и използванаха правото си да вършат, каквото искат. Мошеникът Пъмбълчук, изтъкнат като благодетел, комуто се дължи всичко станало, зае почетното място на трапезата; а когато се разприказва за постъпването ми на работа при Джо и подчерта със злорадство, че подлежа на затвор, ако играя на карти, пиянствувам, закъснявам, дружа с пропаднали хора или върша други волности, смятани почти неизбежни в договора за приемането ми на работа, той ме накара да застана пред стола до него за по-голяма нагледност на приказките му.

От това голямо празненство помня още, че не ме оставиха да заспя и щом ме видяха да клюам, ме събуждаха и ме караха да се веселя; че късно вечерта мистър Уопсъл издекламира Одата от Колинс и захвърли окървавения си меч с такъв грохот, щото келнерът дойде и каза: „Търговците от долния етаж ви поздравяват и напомнят, че тук не е цирк.“ На връщане всички бяха в най-добро настроение и пяха „О, прекрасна леди!“*. Мистър Уопсъл пееше басовата партия и уверяваше гръмко (в отговор на любопитната и досадна особа, която най-безочливо иска да научи всички чужди тайни), че той именно е човекът, чиито побелели кичури се развяват и е изобщо най-окаяният пилигрим.

[* — „О, прекрасна леди!“ — популярна и много лесна песен за три гласа. Текст и музика – Томас Мур (1779–1852).]

Накрая си спомням, че когато влязох в стаичката си, бях истински нещастен и дълбоко убеден, че никога няма да обикна занаята на Джо. Някога го харесвах, но сега вече – не.

Глава четиринадесета

Тежка мъка е да се срамуваш от родния си дом. Тази мъка може да е напълно заслужено наказание за проявената черна неблагодарност, но уверявам ви, че е много тежка.

Поради лошия нрав на сестра ми родният дом не ми е бил никога приятен, но Джо го бе превърнал в светиня и аз вярвах в нея. Вярвах, че гостната ни стая е изящен салон; вярвах, че входната ни врата е тайнствен вход на господен храм, чието тържествено отваряне се придружава от жертвоприношение на печени птици; вярвах, че кухнята ни е чисто, макар и не разкошно помещение; вярвах, че ковачницата е пламтящ път към независимия живот на възрастен мъж. И само в една година всичко се промени. Всичко ми се струваше сега грубо, просто и аз не бих искал за нищо на света мис Хавишам и Естела да го видят.

Доколко за това неблагодарно отношение бях виновен аз, доколко мис Хавишам и доколко сестра ми, не е от значение сега нито за мене, нито за другите. Промяната в мен бе настъпила, беше свършено дело. Добро или зло, простимо или непростимо, то бе вече станало.

Някога ми се струваше, че когато запретна ръкави и вляза в ковачницата като чирак на Джо, това ще е за мене отличие и щастие. Но когато то се сбъдна, аз чувствавах само, че съм потънал в праха на въглищата, а паметта ми е потисната от спомени, по-тежки от самата наковалня. И по-късно ми се е случвало (както навярно на повечето хора) да чувствавам, че плътна завеса закрива сякаш всичко интересно и прекрасно в живота, като ми оставя само една мрачна готовност да търпя. Но никога тази завеса не бе падала така тежко и плътно, както в момента, когато животът ми пое пътя към чиракуването при Джо.

Спомням си, че по-късно през време на това чиракуване имах обичай да отивам в неделя вечер на гробищата и да сравнявам там на мръкване бъдещето си с ветровитите блата, откривайки известно сходство между тях; те бяха еднакво скучни и жалки, а зад тях се разстилаше незнаен път, мъгла, море. Така угнетен се чувствавах още от първия ден на чиракуването си; но със задоволство си спомням, че никога не се оплаквах пред Джо. Това беше в същност и единствената ми добра проява от онова време.

Защото, при все че бях доволен и от други неща, за които ей сега ще кажа, заслугата за тях не беше моя, а на Джо. Не моето постоянство, а постоянството на

Джо бе причина да не избягам и да не стана войник или моряк. Не у мене, а у Джо имаше такова дълбоко уважение към трудолюбието, че макар и не особено охотно, аз работех все пак усърдно. Невъзможно е да се определи какво голямо влияние излъчва наоколо си един добър, честен и верен на дълга си човек; но напълно възможно е да се почувствува как то те докосва, когато минеш край него; и аз съзнавам съвсем ясно, че всички добри страни на моето чиракуване се дължаха на простичкия, винаги доволен Джо, а не на мене, неспокойния и недоволен мечтател.

Кой би могъл да каже към какво се стремях? И аз дори не бих могъл да кажа, защото сам не знаех към какво се стремя. Ужасяваше ме мисълта, че в някой злополучен миг, когато съм най-мрачен и неугледен, щом вдигна поглед, ще зърна как Естела ме наблюдава между дървените капаци на ковачницата. Гнетеше ме страхът, че рано или късно ще ме намери с очернени ръце и лице, зает с мръсната си работа, ще злорадствува и ще ме презира. Колко пъти след мръкване, когато надувах духалото и пеехме „Стария Клем“, аз си спомнях как пеехме тази песен у мис Хавишам и виждах в огъня лицето на Естела с прекрасните, развявани от вятъра коси, с презрителния поглед... Колко пъти в такива вечери поглеждах към тъмните квадрати, очертани на стената от дървените капаци, и сякаш виждах как тя отдръпва лицето си, уверен, че най-после е дошла.

После, когато се прибирахме за вечеря, кухнята и яденето ми се струаха по-жалки от всеки друг път и неблагоприятното ми сърце се срамуваше още повече от родния дом.

Глава петнадесета

Тъй като бях вече много голям за училището на пралелята на мистър Уопсъл, обучението ми при тази смешна жена бе прекратено. Все пак това стана едва след като Биди ми предаде всичките си знания, като се почне от ценоразписа и се свърши с веселата песничка, която бе купила някога за половин пени. Макар че в тази литературна творба бяха донякъде смислени само началните стихове:

Когато отидох в град Лондон, господа!
Тра-ла, ла-ла!
Тра-ла, ла-ла!
Хубавичко ме измамиха, господа!
Тра-ла, ла-ла!
Тра-ла-ла-ла! —

все пак в желанието си да се образовам аз научих най-добросъвестно наизуст това съчинение; и не си спомням да съм се съмнявал в достойнствата му; струваше ми се само (както ми се струва и сега), че „тра-ла-ла“-тата бяха много повече от самото съдържание. Подтикван от жаждата за знания, аз предложих на мистър Уопсъл да ме удостои с малко интелектуални трохици, което той благоволи да стори. Но тъй като се оказа, че аз му бях потребен само като фигурант, за да ми противоречи, да ме прегръща и оплаква, да ме заплашва, сграбчва, пробожда с меч и бие, както му падне, скоро се отказах от този вид обучение; мистър Уопсъл обаче бе успял вече да ме понатупа доста добре в поетичната си ярост.

Щом научех нещо, аз се стараех да го споделя с Джо. Това твърдение звучи толкова хубаво, че не мога да го оставя без обяснение. Искях Джо да не е толкова неук и прост, за да е по-достоеен за моето общество и по-малко да заслужава укорите на Естела.

Обучението си водехме при старата батарея край блатата; а учебните ни пособия бяха една счупена плоча и парче от калем, към който Джо прибавяше винаги една лула тютюн. Не забелязах ни веднъж Джо да си спомня нещо от ученото през миналия неделен ден или изобщо да научи нещо от моето преподаване. Но тук, край батареята, той пушеше лулата си с много по-съсредоточено изражение, отколкото където и да е другаде — дори с изражение на учен, — сякаш считаше, че невероятно много е напреднал в учението. Милят човек! Бих искал наистина да е така!

Приятно и спокойно беше в този край, където зад насипите се плъзгаха платната

на плаващи по реката лодки, изглеждащи понякога по време на отлив като платна на потънали кораби, които още плават по дъното на реката. Всеки път, когато гледах как корабите плават към морето, разперили белите си платна, аз си спомнях мис Хавишам и Естела; спомнях си ги и когато светлината от фара осветяваше косо далечината, някой облак, някое корабно платно, зеления склон на хълм или водния хоризонт. Сякаш мис Хавишам и Естела, странната къща и странният живот в нея бяха свързани с всичко прекрасно на тоя свят.

Един неделен ден, когато Джо пушеше с такова удоволствие лулата си и дотолкова прехвали своята „ужасна тъпота“, че се отказах от обучението през този ден, аз лежах доста време върху насипа, подпрям с ръка брадичката си, като съзирах следи от мис Хавишам и Естела из цялата гледка, по небето и по водата, и най-после се реших да изкажа една мисъл за тях, която отдавна се въртеше из главата ми.

– Джо – казах аз, – не мислиш ли, че трябва да посетя мис Хавишам?

– Как да ти кажа, Пип – отговори Джо, като се замисли. – Защо?

– Защо ли, Джо? Защо изобщо се ходи на гости?

– Има някои посещения, Пип – каза Джо, – които никога не знаеш защо се правят. А сега за посещенията у мис Хавишам... Тя може да помисли, че нещо искаш... – че очакваш нещо от нея.

– А нима не мога да кажа, Джо, че не искам нищо?

– Можеш, приятелю – каза Джо. – И тя може да ти повярва. А може и да не ти повярва.

Джо почувствува, както почувствувах и аз, че е казал нещо много уместно, и засмука жадно лулата си, за да не намали значението на довода си, като го повтори.

– Виждаш ли, Пип – продължи Джо, щом тази опасност отмина, – мис Хавишам постъпи великодушно към тебе. А след като постъпи великодушно, тя ме върна, за да ми каже, че това е всичко.

– Да, Джо. Чух.

– _Всичко_ – повтори натъртено Джо.

– Да, Джо. Казах ти, че чух.

– Искам да кажа, Пип, че тя разбира навярно тая работа така: всичко е свършено!... Сега кой където си е бил!... Аз на север, а вие на юг! Всеки по своя път!

И аз мислех така, затова не беше никак утешително да узная, че и той мисли по същия начин, защото предположението ми ставаше сега по-вероятно.

– Но, Джо...

– Кажи, друже.

– Наближава вече година, откакто работя при тебе, а аз още не съм благодарил на мис Хавишам, не съм запитал как е тя, не съм показал, че я помня.

– Вярно е, Пип; не знам само дали да не и подарим четири подкови... искам да кажа, дали такива четири подкови са подарък на място, защото в тая къща копито се не мярка...

– Не мисля за такъв спомен, Джо; не смятам да й правя подарък.

Но Джо си бе втълпил мисълта за подарък и не можеше да се отърве от нея.

– Или да речем – каза той, – че ти помогна да й изковеш нова верига за пътната врата или една-две гроси винтове за това-онова, или някоя хубава дреболийка, да речем, вилица за вадене на препечени филийки от жаравата... или скара за риба, или нещо подобно.

– Не смятам да й правя подарък, Джо – прекъснах го аз.

– Да – каза Джо, продължавайки да развива мисълта си за подарък, като че аз особено държах на нея. – И аз на твоето място, Пип, нямаше да й подарявам нищо. _Не_, нямаше. За какво й е верига за вратата, когато вратата си е все с верига? А винтовете може да се изтълкуват зле. Ако речеш да направиш вилица за препечен хляб, трябва да работиш с пиринч и ще се изложиш. Ако речеш да е скара... ще трябва да я работиш от мед. А като работи с мед, и най-добрият работник не може да направи нещо хубаво, защото скарата си е скара... – говореше убедително Джо, сякаш се стараеше да ме избави от дълбока заблуда. – Може да си я намислил кой знае каква, а, щеш не щеш, скарата ще си стане скара... и ти не можеш я промени...

– Мили Джо – изкрещях отчаяно аз, като го хванах за палтото, – престани, моли ти се. Никога не съм мислил да правя подарък на мис Хавишам.

– Добре, Пип – съгласи се Джо, сякаш досега бяхме спорили все по тоя въпрос;

– и искам да ти кажа, Пип, че си прав.

– Така е, Джо, а пък аз исках да ти кажа, че сега нямаме много работа, та ако искаш да ме пуснеш утре за половин ден, ще отида до града да се обадя на мис Ест... Хавишам.

– Тя не се казва Естхавишам, Пип – поправи ме сериозно Джо, – освен ако не са я кръстили повторно напоследък...

– Зная, Джо, зная. Случайно сбърках. Как мислиш, Джо?

Накратко казано, Джо сметна, че щом аз намирам за уместно да отида, и той го намира за уместно. Но направи уговорката, че ако не ме приемат сърдечно или не ме поканят да повторя посещениято, което щях да направя само от благодарност за получената услуга, няма да повторя опита си. Обещах да спазя тези условия.

Джо имаше един работник по презиме Орлик, на когото плащаше на седмица. Този човек твърдеше, че е бил кръстен Долдж – нещо очевидно невъзможно; но тъй като беше упорит, предполагах, че не се заблуждаваше в това отношение, а съзнателно искаше да наложи това име пред селяните, за да се подиграе с невежеството им. Той беше широкоплещест, трмав, мургав мъж, много як, но винаги отпуснат. Никога не влизаше в ковачницата като човек, който идва на работа, а се вмъкваше сякаш случайно; когато пък отиваше да обядва в „Тримата весели лодкари“ или си тръгваше вечер, той се влачеше като Каин или Скитника евреин*, сякаш не знаеше къде отива и не възнамеряваше да се върне. Живееше край блатата у един пазач на шлюзовете и в делничните дни се домъкваше бавно от леговището си, с ръце в джобовете и с окачен на врата вързоп с храна, който се люшкаше на гърба му. В неделя се търкаляше по цял ден около отворите на шлюзовете или стоеше облегнат на някоя купа сено или плевня. Винаги се влачеше, втренчил поглед в земята, а ако някой му заговореше или се наложеше да вдигне глава по друг повод, поглеждаше полувъзмутено-полузачудено, сякаш единствената мисъл, минала някога през ума му, беше, че е странно и обидно, гдето никога няма за какво да мисли.

[* __Скитника евреин__ – намек за широко разпространената средновековна легенда, постоянно възкресявана от романтиците, за евреина, който заради злобата си към Христос по пътя за Голгота бил осъден вечно да се скита по земята.]

Този навъсен работник не ме обичаше. Когато бях още съвсем малък и се страхувах от всичко, той ми разправяше, че в един ъгъл на ковачницата живеел дяволът, с когото бил голям приятел; или че всеки седем години огънят трябвало да се запалва с живо момче; та да си зная, че ще послужи за подпалка. Когато станях чирак на Джо, у Орлик може би се затвърди подозрението, че ще го измества; затова му станях още по-противен. Той не проявяваше открита враждебност ни на думи, ни на дело; само забелязах, че винаги удря с чука така, та искрите да летят към мене, а щом запеех „Старият Клем“, започваше да приглася, но непременно не в такт.

На другия ден, когато напомних на Джо за полудневната отпускат, Долдж Орлик беше на работа. Той не каза нищо в същия момент, защото обработваше с Джо парче нажежено желязо, а аз надувах меха; но след някое време се облегна на чука си и каза:

– Слушай, майсторе, да не мислиш да благодетелствуващ само един от нас? Щом даваш на младия Пип половин ден отпускат, дай и на Стария Орлик.

Той нямаше повече от двадесет и пет години, но обикновено се представяше за старец.

– Защо ти е половин ден отпускат? – каза Джо.

– Защо ли? А на него защо е? И аз ще я използвам, както и той – каза Орлик.

– Пип ще отиде в града – отговори Джо.

– И Стария Орлик ще отиде в града – отвърна тая знаменитост. – И двамата могат да отидат в града. Да не би само той да може да отиде в града?

– Не се горещи! – каза Джо.

– Ще се горещя, щом искам! – изрева Орлик. – В града щял да иде! Така, майсторе! Да няма предпочитания! Бъди мъж!

Тъй като майсторът отказваше да разговаря, докато работникът не се успокои, Орлик бръкна в пещта, извади оттам една нажежена пръчка, насочи я към мен, сякаш искаше да ме прониже с нея, завъртя я над главата ми, сложи я на наковалнята и почна да я чука – а на мен ми се стори, че пръчката съм аз и искрите са струи от моята бликнала кръв; най-после, когато сам се зачерви от чукането, а желязото

изстина, той се облегна пак на чука си и каза:

– Е, майсторе?

– Успокои ли се? – запита Джо.

– Успокоих се – изръмжа Стария Орлик.

– Тогава, щом си гледаш работата не по-зле от другите – каза Джо, – за всички ще има по половин ден почивка.

Сестра ми бе стояла през това време безшумно на двора да подслушва – тя най-безсрамно следеше и подслушваше – и веднага надникна в ковачницата през един прозорец.

– Ех, че си глупак – викна тя на Джо, – да дадеш половин ден отпуска на такива безделници! Много си богат, изглежда, та така пилееш надниците! Ех, не съм му аз господар!

– Ти щеше да станеш всекиму господар, ако можеше – изсмя се злобно Орлик.

– Не я закачай! – каза Джо.

– Щях да се разправам с всички простаци и мошеници – отвърна сестра ми, вече разярена. – А ще мога да се разправам с простациите, щом се разправам с твоя господар, който е техният твърдоглав тартор. Мога да се разправам и с мошениците, щом се разправам с теб, най-лошия изрод и мошеник оттук до Франция. Разбра ли?

– Каква мръсна вещица си, стрино Гарджъри! – изрева работникът. – Ставаш за съдия на разбойници!

– Не я закачай, чуваш ли? – каза Джо.

– Какво каза? – закрещя сестра ми. – Какво каза? Какво каза тоя Орлик, Пип? Как ме нарече, и то пред мъжа ми? О! О! О! – Всяко възклицание беше писък; тук трябва да отбележа, че сестра ми, както и всички свадливи жени, които съм виждал, не избухваше поради неукротимо въннение: тя не се вълнуваше изобщо, а съзнателно, преднамерено и с големи усилия изпадаше в необузdana ярост: – Как ме нарече пред недостойния ми мъж, който се е клел, че ще ме защитава? О! Дръж ме! О!

– Ех! – изрева през зъби работникът. – Как щях да те хвана аз, ако ми беше жена! Щях да ти туря главата под чучура и щях да я охладя както трябва!

– Не я закачай, казвам ти! – каза Джо.

– О! Чувате ли го? – изкрещя сестра ми и плесна с ръце (това беше вторият ѝ стадий). – Чувате ли как ме нарича? Този Орлик! В собствения ми дом! Мен, една омъжена жена! И то пред мъжа ми! О! О!

Като изпищя и плесна с ръце още няколко пъти, сестра ми почна да се удря в гърдите и по коленете, после хвърли бонето и разпусна косите си – последният стадий в разяряването ѝ. Успяла вече да стане същинска фурия, тя се спусна към вратата, която аз за щастие бях заключил.

Какво можеше да стори сега нещастният Джо, след като неговите предупреждения в скоби не бяха зачетени? Той се изправи пред работника си и най-напред го запита как дръзва да застане между него и мисис Джо, а след това – ще се разправят ли по мъжки? Стария Орлик разбра, че работата е стигнала наистина до бой и зае веднага отбранителна стойка; и без дори да свалят мръсните си обгорени престилки, те се нахвърлиха един срещу друг като двама великани. Аз не бях виждал досега из околността човек, който можеше да противостои на Джо. Също като бледия млад джентълмен Орлик се озова скоро във въглищния прах, без да се опитва да стане. Едва тогава Джо отключи вратата и вдигна на ръце сестра ми, припаднала под прозореца (струва ми се, след като бе видяла изхода от битката), занесе я в къщи, сложи я на леглото и я посъветва да се съвземе, а тя само се дърпаше и вкопчваше ръце в косата му. След това настъпи особеният покой и тишина, които следват всяка буря; после, обзет от смътното чувство, което изпитвах винаги при такова затишие – именно, че е неделя и някой е умрял, – аз се качих да се облека.

Когато слязох отново, заварих Джо и Орлик да метат; единствената следа от побоя беше една драскотина върху ноздрата на Орлик, която не му придаваше нито по-голяма изразителност, нито повече красота. От „Веселите лодкари“ бе пристигнала една кана с пиво, от която те се черпеха поред мирно и тихо. Затишието бе повлияло успокоително философски на Джо, който ме изпрати по пътя и ми каза следното насърчително напътствие:

– Човек повилнее, Пип, па се укроти: такъв е животът!

Няма смисъл да разказвам с какви неуместни въннения тръгнах отново към дома

на мис Хавишам (защото едни и същи чувства, ако ги изпитва мъж, ни изглеждат напълно сериозни, а ако ги изпитва момче – смешни). Нито как отминах няколко пъти портата, преди да се реша да позвъня. Нито как размишлявах дали не трябва да си отида, без да позвъня. Нито как, ако знаех, че ще мога да дойда пак, сигурно бих си отишъл.

На вратата се яви мис Сара Покет. Естела я нямаше.

– Пак ли идваш? – каза мис Покет. – Какво искаш?

Когато казах, че искам да науча как е мис Хавишам, Сара явно се замисли дали да ме изгони. Но като не поиска да поеме такава отговорност, тя ме пусна да вляза и след малко донесе рязкото известие, че трябва „да се кача“.

Нищо не бе се променило тук; само че мис Хавишам беше сама.

– Е-е! – каза тя, като ме погледна втренчено. – Надявам се, че не ще искаш нищо? Защото нищо няма да получиш.

– Не, разбира се, мис Хавишам. Искан само да ви съобща, че напредвам в занаята и съм ви много признателен.

– Добре, добре! – И тя размърда неспокойните си старчески пръсти. – Идвай от време на време; ела на рождения си ден. За Естела ли се оглеждаш, а? – извика тя внезапно, като се обърна заедно със стола си към мен.

Аз се бях огледал – и то наистина за Естела, – затова изказах със заекване надеждата, че тя е добре.

– В чужбина е – каза мис Хавишам, – за да получи възпитание, подобаващо на една дама; недостижима, още по-красива, всички се възхищават от нея. Чувствуваш ли, че си я изгубил?

Тя изрече последните думи с такова злорадство и се изсмя толкова неприятно, че не знаех какво да отговоря. Но ме избави от това неудобно положение, като ме отпрати. Когато Сара с орехочерупестото си лице затвори вратата зад мене, аз се почувствувах още по-недоволен от моя дом, от занаята си, от всичко на света; това беше единствената придобивка от идването ми.

Както скитах по главната улица, разглеждайки тъжно витрините и размисляйки какво бих си купил, ако бях джентълмен, кого, мислите, зърнах да излиза от книжарницата? – Самия мистър Уопсъл. Той държеше в ръка трогателната трагедия „Джордж Барнуел“*, за която току-що бе похарчил шест пенса, с намерение да проглуши с нея ушите на Пъмбълчук, у когото отиваше на чай. Щом ме видя, той сметна, както изглежда, че провидението му изпраща още един слушател, затова веднага се вкопчи в мене, настоявайки да го придружа до Пъмбълчук. Като знаех, че в къщи е тъжно, нощите са тъмни, пътят – мрачен и кой да е спътник е за предпочитане пред самотата, аз не се противих дълго; така ние пристигнахме у Пъмбълчук тъкмо когато по улиците и магазините почнаха да палят лампите.

[* — „Джордж Барнуел“ — английска трагедия от началото на 18-и век от Джордж Лило, чието представяне на театрална сцена е предизвиквало бурния възторг на публиката и по времето на Дикенс. Героят ѝ Барнуел е чирак в Лондон. Той се влюбва в порочната Сара Милуд и тя го насърчава да ограби господаря си и чичо си. Накрая той убива чичо си в Камбъруел. Милуд го предава и двамата ги обесват.]

Не съм присъствувал на друго представление на „Джордж Барнуел“, та не зная колко време трае обикновено; но добре помня, че тази вечер трая до девет и половина и когато мистър Уопсъл влезе в Югейт, помислих, че никога няма да стигне до бесилото: толкова бавно се провлече позорният му живот. Прекалено бе също да се оплаква, че го прекършват току-що цъфнал, защото той бе прецъфтял още когато бе поел тоя жизнен път. Но тази нескончаема досада беше все пак търпима. Нетърпимо беше друго; че свързваха цялата история с моята съвсем невинна личност. Когато Барнуел се отклони от правия път, Пъмбълчук ме изгледа така възмутено, че аз наистина се почувствувах виновен. Уопсъл се постара също да ме представи в най-лоша светлина, като някакъв едновременно свиреп и страхлив негодяй, който убива чичо си без каквито и да било смекчаващи вината обстоятелства; Милуд ме оборваше при всеки спор; дъщерята на господаря ми се бе влюбила просто до лудост в мене; а задъхването и бавенето ми през съдбоносната утрин отговаряха напълно на моята безхарактерност. Дори след като благополучно ме обесиха и Уопсъл затвори книгата, Пъмбълчук продължи да ме гледа втренчено и каза, клатейки глава:

– Внимавай, момче, внимавай!

Сякаш беше всеизвестно, че възнамерявам да убия някой свой роднина, щом той прояви слабостта да ме облагодетелствува.

Беше късна нощ, когато четенето свърши и ние с мистър Уопсъл тръгнахме към къщи. Вън от града ни обгърна влажна и гъста мъгла. Фарът се бе превърнал в мътно петно и изглеждаше изместен от обичайното си място, а лъчите му приличаха на твърди ивици сред мъглата. Ние ги гледахме и разговаряхме как мъглата се разсейва, когато вятърът задуха откъм друг край на блатата, когато зърнахме един мъж, който се бе свил на завет до фара.

– Хей! – извикахме ние и се спряхме. – Орлик ли е там?

– Аха! – отговори той. – Поспях се да дочакам дружина.

– Закъснял си – забелязах аз.

– И ти си закъснял – отговори уместно Орлик.

– Ние – каза мистър Уопсъл, още възбуден от неотдавнашното четене, – ние, мистър Орлик, бяхме на интелектуална вечер.

Стария Орлик изръмжа нещо под нос, защото не знаеше какво да каже, и тримата тръгнахме заедно. След малко аз го запитах в града ли е прекарал полудневната си отпуска.

– Да – каза той. – Пристигнах след тебе. Не те видях, но трябва да съм вървял наблизко подир тебе. А днес оръдията пак стреляха.

– От каторгата ли? – запитах аз.

– Аха! Пак е избягало някое пиле от кафеза. Почнаха да стрелят, след като се мръкна. Ей сега ще ги чуете.

И наистина не бяхме изминали и няколко ярда, когато познатият гърмеж се разнесе глухо в мъглата и отекна тежко из низините край реката, сякаш гонеше и заплашваше бегълците.

– Чудесна нощ за бягане – каза Орлик. – В такава нощ мъчно бихме улучили излетиелата птица.

Тези думи ми напомниха много неща, върху които се замислих мълчаливо. Мистър Уопсъл, взел ролята на пострадалия чичо от току-що прочетената трагедия, започна да размишлява на глас в своята градина в Камбъруел. Орлик се влачеше трмаво до мене с ръце в джобовете. В този ред ние газехме из тъмния, мокър и кален път. Нови гърмежи достигаха от време на време до нас и пак отекваха сърдито към реката. Мистър Уопсъл издъхна спокойно в Камбъруел, невероятно храбро на Бозуърт Фийлд и в страшни мъки в Гластънбъри*. Орлик понякога ревеше: „Чукай, чукай, та изчукай, Стари Клем! За юнака ти звънти, Стари Клем!“ Мислех, че е пил; но не беше пиан.

[* __Камбъруел... Бозуърт Фийлд... Гластънбъри.__ – Камбъруел фигурира в „Джордж Барнуел“. Бозуърт е, разбира се, мястото, където умира Ричард III в едноименната трагедия на Шекспир. Гластънбъри е една загадка. Възможно е Дикенс да се е объркал, защото той по погрешка пише за Гластънбъри вместо за Суинстед Аби, където Шекспировият герой, крал Джон, умира по много неприятен начин в едноименната му историческа драма. Такова е мнението на Т. У. Хил, на чийто бележки върху романа до голяма степен се дължат и нашите. Ролята на крал Джон е била много популярна сред големите актьори на 19-и век и по всяка вероятност Дикенс е виждал своя приятел Макреди да я изпълнява блестящо.]

Така стигнахме до селото. Пътят ни минаваше покрай „Тримата весели лодкари“ и тъй като вече беше единадесет часът, ние се изненадахме, като видяхме, че там цари вълнение: вратата беше съвсем отворена, навсякъде се виждаха набързо грабнати и оставени по земята лампи. Мистър Уопсъл влезе да види какво се е случило, като предполагаше, че са заловили избягалия каторжник, но почти веднага изтича навън.

– Нещо лошо се е случило у вас, Пип – каза той, без да се спре. – Тичайте!

– Какво се е случило? – запитах аз и се втурнах след него. А Орлик след мене.

– Не можах да разбера. Изглежда, че някой е нахълтал у вас, когато Джо Гарджъри не е бил в къщи. Предполагат, че са били избягалите каторжници. Нападнали и наранили някого.

Тичахме толкова бързо, че не можехме да говорим повече, и спряхме едва когато влязохме в кухнята. Там беше пълно с хора; цялото село беше вътре и на двора; наред кухнята се бяха събрали един лекар, Джо и няколко жени. Щом ме видяха, насъбралите се любопитни се отдръпнаха и аз видях сестра си простряна неподвижна и безчувствени на голите дъски, повалена там от страшен удар в тила, нанесен ѝ от

неизвестна ръка, както е стояла, обърната към огъня... за да не беснее никога вече, докато е съпруга на Джо.

Глава шестнадесета

Както бе бръмнала главата ми от „Джордж Барнуел“, в първия миг аз бях готов да допусна, че съм съучастник в нападението срещу сестра ми или най-малко – поради близкото ни родство и всеизвестните ми задължения към нея – мога да бъда заподозрян по-основателно от всеки друг. Но когато на другата сутрин размислих по-спокойно по въпроса и чух какво говорят хората, аз си съставих друго, много по-разумно мнение за случката.

Джо си пушил тая вечер лулата в „Тримата весели лодкари“ от осем и четвърт до десет без четвърт. През това време сестра ми стояла пред вратата на кухнята и се поздравила с един ратай, който се прибирал в къщи. Ратаят не можеше да каже в колко часа точно я видял (и съвсем се обърка, когато се опита да го определи), но смяташе, че е било преди девет. Когато се върнал в десет без пет, Джо я намерил повалена на пода и веднага потърсил помощ. Огънят още горял, а свещта нямала голям нагар; но била изгасена.

Нищо не било откраднато от къщи. Освен изгасяването на свещта – която беше на масата до вратата и е била зад сестра ми, когато са я ударили, както е стояла пред огнището – единственото безредие в кухнята беше причинено от падането на сестра ми и от изтеклата кръв. Но на мястото бе останало ценно веществено доказателство. Сестра ми беше ударена по главата и гръбнака с някакъв тъп и тежък предмет; нещо тежко е било запратено по нея и след това, когато вече е паднала по очи. А когато я вдигнал, Джо намерил на пода до нея изпилена и отключена каторжническа окова.

След като я разгледал с опитното око на ковач, Джо заявил, че тя е била изпилена и отключена доста отдавна. А тъй като олелията стигнала до кораба-каторга, оттам дошли да разгледат оковата и мнението на Джо се потвърдило. Никой не можел да каже кога оковата е напуснала кораба-каторга, откъдето положително изхождала; но всички твърдели, че не е на ни един от двамата каторжници, избягали снощи. Освен това единият от двамата бил вече заловен, и то с окова на крака.

Но тъй като знаех и други неща, аз си съставих собствено заключение. Мислех, че оковата е на моя каторжник, същата, която изпиляваше край блатата – но не допусках, че той я е употребил вчера, а смятах, че някой друг я е взел и използвал за тази жестока цел. Или Орлик, или чужденецът, който ми бе показал незабелязано пилата.

Обаче Орлик бе отишъл в града, както и сам ни каза, когато го настигнахме до фара. През цялата вечер го бяха виждали из града в разни кръчми и с различни другари, а после се бе върнал с мене и мистър Уопсъл. Единствената улика срещу него беше скарването; но с него, както и с всички наоколо си, сестра ми се караше постоянно. А ако чужденецът се е върнал за двете банкноти, разпра за тях беше невъзможна, защото сестра ми беше готова да ги върне. Освен това не бе имало разпра; нападателят бе влязъл така тихо и внезапно, че я бе повалил още преди тя да се обърне.

Мисълта, че макар и несъзнателно, бях доставил оръжието, ме ужасяваше, но не можех да мисля другояче. Измъчвах се от размисъл дали да се освободя най-после от клетвата, с която бях обвързан като дете, и да разкажа всичко на Джо. Месеци поред аз решавах всеки ден този въпрос отрицателно, а на другата сутрин си го задавах отново и пак започвах да споря със себе си. Тази борба завърши най-после така: тайната беше толкова отдавнашна, така се бе сраснала и вживяла в мен, че не можех да я изтръгна от себе си. Аз се страхувах, че след като бе причинила такова зло, тайната би отчуждила Джо от мене, ако я повярва; но още повече се страхувах, че няма да я повярва, а ще я сметне за чудовищна лъжа от рода на измислените кучета и телешките котлети. Затова си казах, че няма защо да бързам и останах да се люшкам както винаги между доброто и злото, като реших да разкажа всичко, ако ми се удаде случай, за да помогна по този начин за откриването на нападателя.

Полицейските комисари и хората от Боу Стрийт и Лондон – случката бе станала в дните на изчезналата вече полиция с червени жилетки – се въртяха една-две седмици

из къщи и постъпиха така, както знаех, че тия представители на властта постъпват в подобни случаи. Задържаха някои явно невинни хора, блъскаха си главите в погрешни изводи, упорствуваха да нагаждат обстоятелствата към изводите си, вместо да извлекат изводите от обстоятелствата. Навъртаха се около „Веселите лодкари“ с израз на осведомени, но мълчаливи хора, от които всички в тоя край се възхищаваха; а чашите хващаха така тайнствено, като че хващат престъпника, с тази разлика, че него не можаха никога да хванат.

Сестра ми боледува тежко и дълго, след като тия представители на властта се разотидоха. Зрението ѝ беше повредено, тя виждаше предметите двойни и посягаше към въображаеми чаши за чай и вино вместо към истинските; отслабнали бяха и слухът, и паметта ѝ; говорът ѝ беше неразбираем. Когато се пооправи най-после дотолкова, че можеше да слиза с наша помощ, трябваше да стоя с плочата си край нея, за да ни пише това, което не можеше да изговори. Тъй като (извън нечетливия почерк) тя едва знаеше да пише, а Джо едва знаеше да чете, между тях възникваха много големи недоразумения, които аз трябваше да разрешавам. Но и на мене се случваше да ѝ дам овнешко месо вместо лекарство; да прочета чай вместо Джо или хлебар вместо млекар. Това бяха, разбира се, най-малките грешки.

Ала тя все пак бе станала много по-добра и търпелива. Краката и ръцете ѝ взеха постоянно да треперят, и през два-три месеца започваше да притиска с ръце главата си и изпадаше по цяла седмица в умопомрачения. Чудехме се къде ще ѝ намерим подходяща прислужница, но едно навременно събитие ни освободи от тази грижа. Пралелята на мистър Уопсъл победи своя дълбоко вкоренен навик да живее и Биди стана член на нашето семейство.

Около месец след като сестра ми бе слязла отново в кухнята, Биди дойде у нас с малко шарено сандъче, където бяха прибрани всичките ѝ земни богатства, и стана благодат за нашия дом. Преди всичко за Джо, защото добрият човечец беше сломен, като гледаше постоянно съсипаната си жена, докато ѝ прислужваше вечер, обръщаше от време на време насълзените си сини очи и казваше:

– Каква хубава жена беше тя едно време, Пип!

Тъй като Биди започна веднага да се грижи за сестра ми така, като че я знаеше от детинство, Джо взе постепенно да оценява настъпилото успокоение в живота му и да отива от време на време до „Веселите лодкари“ за разнообразие, което му се отрази добре. Полицайте, както се полага, подозираха донякъде и горкия Джо (при все че той никога не узна това) и всички до един го смятаха за най-прикрития човек, когото са срещали.

Първата победа за Види в новата ѝ служба бе, че разреши една загадка, с която аз не бях успял да се справя. Всичките ми усилия бяха останали напразни. Ето каква беше работата:

Сестра ми постоянно чертаеше на плочата една буква, която приличаше на нещо като Т, после ни я показваше настойчиво, за да разберем, че тъкмо това нещо иска от нас. Напразно ѝ носех всичко, което започваше с буквата Т – тенджера, трион, тиган. Най-после се сетих, че тази буква прилича на чук, и след като изговорих високо тази дума в ухото на сестра ми, тя започна да чука по масата в знак на съгласие. Тогава ѝ донесох всички чукове, които намерих, но напразно. След това помислих, че иска патерица – и тя прилича доста на чук, – намерих една в селото и я показах на сестра ми, уверен, че съм отгатнал. Но тя така заклати глава, когато ѝ я показах, че се изплашихме да не си изкриви врата, както е отслабнала.

Като откри, че Биди я разбира много бързо, сестра ми нарисува отново тайнствения знак. Биди го погледна замислено, изслуша обяснението ми, погледна замислено сестра ми, после Джо (означаван винаги на плочата с началната си буква) и изтича в ковачницата, последвана от Джо и от мен.

– То се знае! – извика Биди с ликуващо изражение. – Не разбрахте ли? _Той_ е бил!

Орлик, разбира се! Забравила бе името му и можеше да го означа само с чука. Когато му казахме защо искаме да дойде в кухнята, той остави бавно чука, избърса челото си с ръка, след това с престилката и се повлече с леко огънати колене – неговата обичайна походка.

Признавам, че очаквах сестра ми да го обвини и бях разочарован от това, което видях. Тя прояви особено желание да се помири с него, беше довольна, че най-после е

дошъл, и показа, че иска да го почерпим. Тя го наблюдаваше, сякаш искаше да се увери, че е доволен от този прием, и правеше всичко възможно да се помирят: в цялото й държане личеше смирено покорство на дете пред строг учител. Отсега нататък не минаваше ден тя да не начертае чук на плочата и Орлик да не се довлече и да не застане пред нея като истукан, сякаш и той знаеше колкото мене какво значи всичко това.

Глава седемнадесета

Аз потънах в постоянно еднообразие на чирашкия живот, ограничен в тесния кръг на нашето селце и блатата, което бе нарушено от две не много забележителни събития – настъпването на рождения ми ден и новото посещение у мис Хавишам. При звъна се яви пак мис Сара Покет, мис Хавишам намерих точно така, както я бих оставил, тя ми говори за Естела по същия начин, а може би и със същите думи. Разговорът ни трая само няколко минути; когато си тръгнах, тя ми даде една гвинея и ми каза да дойда пак на следния си рожден ден. Тук трябва да спомена, че това посещение стана ежегоден обичай. Първия път се опитах да не приема гвинеята, но успях само да си навлека сърдития въпрос повече ли съм очаквал. Затова започнах да я приемам.

Всичко тук – и мрачният стар дом, и жълтеникавата светлина в затъмнената стая, и повехналият призрак на стола пред огледалото на тоалетната масичка – беше така непроменено, щото ми се стори, че със спирането на часовниците е спряло да тече и времето в този тайнствен дом, който оставаше неизменен, докато и аз, и всичко извън него старееше. Светлина не проникваше не само в този дом, но и в моите мисли и спомени за него. Той ме бе замаял и ме караше да мразя тайно своя занаят и да се срамувам от родния си дом.

Неизвестно как, аз долових някаква промяна у Биди. Тя вече не нахлузваше, а обущаше обущата си, косата й беше чиста и прибрана, ръцете й бяха винаги измити. Тя не беше хубава – беше проста девойка и не можеше да се сравни с Естела, – но беше приятна, добра и кротка. Едва бе минала година, откакто дойде у нас (помня, че по това време току-що бе свалила траура), когато една вечер забелязах, че тя има необикновено внимателни и замислени очи, очи, които бяха и красиви, и добри.

Това се случи, когато вдигнах глава от заниманието, над което се потях – аз се бях изхитрил да преписвам извадки от една книга, за да уча едновременно две неща, – и видях как Биди ме наблюдава. Аз оставих писалката си, а Биди престана да шие, без да остави ръкоделието си.

– Биди – казах аз, – как се справяш? Или аз съм много глупав, или ти си много умна.

– С какво да се справям? Не разбирам – каза усмихнато Биди.

Тя се справяше, и то чудесно, с цялата домашна работа; но аз нямах предвид нея, при все че това, което имах пред вид, беше още по-чудно за една домакиня.

– Как се справяш, Биди – казах аз, – да научиш всичко, което уча аз, и никога да не изоставаш от мене?

Аз бях започнал да се възгордявам с учеността си, защото харчих за нея не само парите, получавани за рождените ми дни, но и голяма част от това, което ми давах за дребни разходи; и днес не се съмнявам, че съм заплащал премного скъпо малкото, което бях научил.

– И аз мога да те попитам, ами ти как се справяш? – каза Биди.

– Не е тъй. Защото, щом се прибера вечер от ковачницата, аз сядам да уча. А ти никога не сядаш да учиш, Биди.

– Науката сигурно ме хваща сама... като кашлица – каза спокойно Биди и продължи да шие.

Аз се облегнах на дървения стол, загледах как Биди шие, наклонила глава на една страна, и реших, че тя е наистина необикновена девойка. Защото си припомних, че познава отлично ковашкия език, наименованията на различните видове работа и на сечивата ни. С една дума, Биди знаеше толкова, колкото знаех и аз. На теория тя беше не по-лош, а може би и по-добър ковач от мене.

– Ти си от тия хора, Биди – казах аз, – които използват всяка възможност да се учат. Преди да дойдеш у нас, нямаше такива възможности, а сега виж колко се

изучи!

Биди ме погледна за миг, след това продължи да шиє.

– А при това аз бих първият ти учител, нали? – каза тя, без да вдигне глава.

– Биди! – извиках смаяно аз. – Плачеш ли?

– Не – каза Биди, като вдигна глава, и се засмя. – Откъде ти дойде наум?

Откъде ли? Ами от сълзата, която блесна и капна на ръкоделието ѝ! Аз

замълчах, спомняйки си каква робиня беше тя, докато пралелята на мистър Уопсъл не бе успяла да победи лошия си навик да живее, от който някои хора би трябвало непременно да се отърват. Припомних си безнадеждния ѝ живот в малкото дюкянче, шумното бедняшко вечерно училище с жалката невежа старица, която тя трябваше винаги да влачи и подкрепя. Предположих, че и в ония усилни години у Биди трябва да е дремало това, което сега бе разцъфнало; защото при първите си тревоги и недоволства аз се обърнах за помощ именно към нея. Биди шиеше спокойно, без да пролее втора сълза, а аз я гледах, припомних си всичко и си казах, че може би не съм ѝ достатъчно признателен. Може би съм прекалено сдържан, може би трябва да я удостои (макар че не употребих мислено тази дума) с повече доверие.

– Да, Биди – забелязах аз, като поразмислих, – ти беше моят пръв учител, и то по време, когато надали можеше да ни мине през ум, че някога ще бъдем заедно в тази кухня.

– Ох, клетичката! – отговори Биди. Себеотрицанието ѝ я накара да свърже веднага казаното от мен със сестра ми, да стане и да я настани по-удобно на леглото. – А тъй се случи за жалост.

– Знаеш ли, че трябва да разговаряме повече, както едно време. И аз трябва да се съветвам по-често с тебе, както някога. Да се поразходим идущата неделя към блатата, Биди, за да поговорим по-надълго.

Ние не оставяхме никога сестра ми сама; но Джо приє с готовност да се грижи за нея в неделя следобед, а ние с Биди излязохме. Беше през лятото, денят беше прекрасен. Щом отминахме селото, църквата, гробището и стигнахме до блатата, откъдето се виждаха платната на плаващите кораби, образите на мис Хавишам и Естела изплуваха както винаги пред мене. А когато стигнахме до реката и седнахме на брега, заслушани в плискането на водата под нозете ни, от което околната тишина ставаше сякаш още по-дълбока, аз реших, че едва ли ще намеря по-подходящо време и място да поверя на Биди своите съкровени тайни.

– Биди – казах аз, след като тя ми обеща да пази в тайна разговора ни, – аз искам да стана джентълмен.

– О, аз на твоє място не бих искала – отвърна тя. – Мисля, че няма да ти подхожда.

– Биди – казах малко по-строгo аз, – имам особени причини за това.

– Ти по-добре знаеш, Пип; но не смяташ ли, че така си по-щастлив?

– Биди – извиках нетърпеливо аз, – та аз никак не съм щастлив сега.

Отвращавам се и от занаята си, и от сегашния си живот. Те са ми противни още откакто станах чирак. Не говори глупости!

– Глупост ли казах? – отвърна Биди, като вдигна спокойно вежди. – Извинявай. Не искам да кажа глупост. Исках да ти є добре и да си спокоєн.

– Разбери тогава веднъж за винаги, че аз никога няма и не мога да бъда спокоєн... а мога само да страдам, разбра ли, Биди... ако не успея да променя сегашния си живот.

– Жалко! – каза Биди и поклати тъжно глава.

Сам аз мислех много често, че є жалко; затова при нестихващия своеобразен спор, който водех със себе си, едва не се разплаках от раздразнение и мъка, когато Биди изказа своето, а заедно с това и мое чувство. Казах ѝ, че є права, че є наистина жалко, но няма какво да се прави.

– Ако можех да се примиря с този живот – обърнах се аз към Биди, като почнах да скубя ниската трева около мене, както някога скубех заедно с косата си своите чувства и ги ритях в зида на пивоварната, – ако можех да се примиря с този живот и да обикна ковачницата поне наполовина, колкото я обичах в детинство, зная, че щеше да є много по-добре за мене. Тогава на тебе, на мене и на Джо нямаше да ни трябва нищо друго, а след изтичането на чирашкия ми срок, можех да стана съдружник на Джо и дори да бъда подходящ за тебе, така че в някой хубав неделен ден щяхме да седим

на тоя бряг по-другояче. Щях да бъда подходящ за тебе, нали, Биди?

Загледана в отминаващите кораби, Биди въздъхна и каза:

– Да; аз не съм кой знае колко придилична.

Отговорът не беше много любезен, но аз знаех, че тя не бе имала намерение да ме оgorчи.

– А сега – казах, като изскубах още трева и почнах да дъвча едно-две стръкчета – виж какъв станах. Недоволен, неспокоен и... В същност какво щеше да ме интересува, че съм груб и прост, ако не бяха ми го казали?

Биди се обърна внезапно към мене и ме погледна много по-внимателно, отколкото бе гледала досега плаващите кораби.

– Това не е вярно, пък и не е учтиво да се казва – забеляза тя и загледа пак корабите. – Кой ти каза?

Аз се смутих, защото се бях увлякъл, без да разбера докъде ще стигна. Но сега вече не можех да отстъпя, затова отвърнах:

– Хубавата девойка у мис Хавишам; тя е най-хубавата девойка на света, аз ужасно я харесвам и заради нея искам да стана джентълмен.

Като направих това налудничаво признание, аз започнах да хвърлям в реката наскубаната трева, и то така, като че мислех сам да се хвърля след нея.

– Искаш да станеш джентълмен, за да я подразниш ли, или да я спечелиш? – запита спокойно Биди след кратко мълчание.

– Не зная – отвърнах мрачно аз.

– Защото, ако искаш да я подразниш – продължи Биди, – според мене... но ти знаеш по-добре... ще постъпиш по-достойно и по-независимо, ако не обърнеш внимание на думите й. А ако искаш да я спечелиш, според мене... но ти знаеш по-добре... тя не заслужава да я спечелиш!

Точно така бях мислил неведнъж и аз. Точно това ми беше напълно ясно и сега. Но как бих могъл аз, нещастното замаяно селянче, да се отърва от удивителната непоследователност, в която всеки ден изпадат най-достойни и мъдри мъже?

– Всичко това е може би съвсем вярно – казах на Биди, – само че аз ужасно я харесвам.

Като казах това, обърнах се по очи на тревата и затеглих с две ръце косата си. Знаех отлично колко безумно и неуместно е сърдечното ми увлечение, затова смятах за напълно заслужено да издърпам главата си за косата и да я блъсна в прибрежните камъчета за наказание, че принадлежи на такъв идиот.

Биди беше много разумна девойка, затова не се опита да ме увещава. Тя сложи една след друга ръцете си – нежните си, макар и задебелили от работа ръце! – върху моите и ги отдели полака от косата ми. После ме потупа леко и утешително по рамото, а аз се разплаках, скрих лице в ръкава си – точно така, както бях плакал в двора на пивоварната, – със смъртното убеждение, че някой или може би всички се отнасят много зле към мене.

– Само едно нещо ме радва, Пип – каза Биди, – и то е, че намери за добре да ми се довериш. Радва ме и това, че, както знаеш вече, аз ще запазя в тайна казаното и винаги ще заслужавам доверието ти. Ако първата ти учителка (такава нещастна учителка, господи, която сама имаше нужда да се учи!) ти беше учителка сега, щеше по-добре да знае какъв урок да ти даде. Но ти мъчно би го научил, а пък вече си я надминал, та няма смисъл.

После, като въздъхна тихичко за мене, Биди се изправи и каза със съвсем променен, жизнерадостен и приятен глас:

– Ще се поразходим ли още малко, или ще се връщаме вече?

– Биди – извиках аз, като скочих и я прегърнах и целунах, – винаги и всичко ще ти доверявам.

– Докато станеш джентълмен – каза Биди.

– Знаеш, че никога няма да стана; значи – винаги ще ти се доверявам, при все че няма да има какво да ти казвам, защото ти знаеш толкова, колкото зная и аз... както ти оная вечер в къщи.

– Ах! – почти прошепна Биди и погледна корабите. После повтори с предишния си жизнерадостен, приятен глас: – Ще се разходим ли още малко, или ще се връща ме вече?

Казах й, че ще се поразходим още малко, и тръгнахме. Летният ден завършваше с

прекрасна лятна вечер. Аз почнах да размишлявам дали за мене не е много по-естествено и полезно да живея в тази обстановка, вместо да играя на карти в осветената със свещи стая със спрените часовници и да търпя презрението на Естела. Мислех, че ще е много добре, ако мога да я прогоня от съзнанието си заедно с всички останали спомени и мечти и като се заловя здраво за работата си, да я обикна и да преуспея в нея. Нима не знаях, казвах си аз, че ако с мене сега беше не Биди, а Естела, тя щеше да ме накара да страдам? Принуден бях да призная, че щеше положително да е така и си рекох: „Какъв глупак си, Пип!“

Поприказвахме си още много, докато се разхождахме, и всяка дума, казана от Биди, изглеждаше напълно вярна. Биди никога не обиждаше, не капризничеше, не се променяше постоянно; би изпитала не радост, а само мъка, ако ми причини мъка; би причинила страдание по-скоро на себе си, отколкото на мене. Защо тогава не предпочитам нея?

– Биди – обадох се аз, когато тръгнахме към къщи, бих искал да ме излекуваш.

– И аз бих искала! – каза Биди.

– Ако успея да се влюбя в тебе... Не ми се сърдиш, че ти говоря така откровено, като на отдавнашна приятелка, нали?

– О, господи, не, разбира се – възкликна Биди. – Не се тревожи за мене.

– Ако успея да се влюбя, това ще ме оправи.

– Само че никога няма да успееш – каза Биди.

В оная вечер това не ми се струваше толкова невероятно, както би ми се сторило няколко часа по-рано. Затова забелязах, че не съм убеден дали наистина няма да успея. Но Биди заяви, и то съвсем решително, че е убедена. Аз знаех в душата си, че е права; и все пак се почувствувах засегнат от увереността ѝ.

Когато приближихме гробището, трябваше да минем през един вал и да се изкачим през един шлюз. И изведнъж из шлюза, из ракитата или из тинята (нещо твърде подходящо за бавното му влачение) изникна Стария Орлик.

– Здравейте! – изръмжа той. – Къде сте тръгнали така двамата?

– Към къщи, къде другаде?

– Да ме разчекнат тогава – каза той, – ако не ви изпратя до в къщи.

У него бе станало навик да си пожелава това наказание. Той не придаваше на тази дума истинското ѝ значение, а я употребяваше като измисленото си име, за да дразни хората и да им подсказва нещо гибелно и жестоко. Когато бях малък, вярвах, че ако рече да ме разчекне, ще го направи с остра крива кука.

Биди никак не искаше той да тръгне с нас, затова ми прошепна:

– Не се съгласявай да дойде с нас; не го обичам.

Тъй като и аз не го обичах, осмелих се да кажа, че му благодарим, но не искаме да ни придружи до в къщи. Той посрещна думите ми със смях и поизостана малко, но все пак вървеше не много далеко след нас.

Аз любопитствувах да узная дали Биди го подозира, че е взел участие в престъпното нападение, за което сестра ми не бе могла да разкаже нищо, затова я запитах защо не го обича.

– О! – каза тя, като погледна през рамо как той са влачи подире ни. – Защото се... се страхувам, че ме харесва.

– Казвал ли ти е никога, че те харесва? – запитах възмутено аз.

– Не – отвърна Биди и погледна пак през рамо, – никога не ми е казвал; но щом забележи, че мога да го видя, почва да се навърта около мене.

Колкото неочаквана и странна да беше за мене тази проява на нежни чувства, аз не се усъмних, че е била правилно изтълкувана. И страшно се разгневих, загдето Стария Орлик дръзва да се възхищава от Биди; разгневих се, сякаш ми бе нанесъл лична обида.

– Но това е все едно за тебе – каза спокойно Биди.

– Да, Биди, все едно е, но не ми се нрави. Не го одобрявам.

– И аз също – каза Биди. – Само че за тебе е все едно.

– Съвсем вярно – казах аз, – но трябва да ти кажа, Биди, че бих си развалил мнението за тебе, ако той се навърта около тебе с твое съгласие.

След този ден започнах да наблюдавам Орлик и щом му се представеше възможност да се навърта около Биди, заставах помежду им, за да му попреча да се прояви. Той бе пуснал здрави корени в предприятието на Джо поради неочакваното пристрастяване

на сестра ми към него; ако не беше то, бих се опитал да го махна оттук. Той напълно разбираше тия добри намерения и ми се отплащаше за тях, както имах случай да узная по-късно.

Освен това сякаш не ми стигаше по-раншното объркване, ами аз го увеличих петдесет хиляди пъти, като чувствавах често, че Биди е неизмеримо по-добра от Естела, а в простия и честен трудов живот, за който бях роден, няма нищо срамно; напротив, че той ми дава достатъчно възможности за лично достойнство и щастие. В такива минути аз бях твърдо убеден, че моето изстиване към добрия Джо и ковачницата е вече минало, че щом порасна, ще стана съдружник на Джо и ще се задомя за Биди... Но някакъв смущаващ спомен за времето, прекарано при мис Хавишам, ме връхлиташе внезапно като гибелен снаряд и разсейваше добрите ми намерения. Веднъж разсеяни, добрите намерения се събират мъчно; а често пъти още преди да успея да ги събера, те се пръскаха, отново от заблудата, че може би мис Хавишам все пак ще ме благодетелствува, когато приключи чиракуването си.

Предполагам, че тези недоумения нямаше да се разрешат дори ако бях приключил срока на чиракуването си. Но не го приключих, защото той бе прекратен преждевременно, както ще разкажа по-нататък.

Глава осемнадесета

Това се случи през четвъртата година от чиракуването ми при Джо, в една съботна вечер. Пред камината в „Тримата весели лодкари“ бяха насядали няколко души и слушаха мистър Уопсъл, който им четеше вестник. Между тия хора бях и аз.

Извършено беше едно много шумно убийство и мистър Уопсъл бе затынал в кръв до шия. Той поглъщаше жадно всяко ужасно прилагателно от описанието и се отъждествяваше с всеки свидетел от следствието. Простенваше тихо: „Загинах!“ от името на жертвата и реवेशе зверски: „Сега ще се разплата с тебе!“ от името на убиеца. Даде лекарско заключение, като подражаваше точно на местния лекар; а представяйки престарелия пазач на фара, който чул ударите, така пискаше и трепереше като паралитик, че можеше да предизвика съмнение в умственото състояние на този свидетел. Представен от мистър Уопсъл, следователят се превърна в Тимон Атински, а съдебният пристав в Кориолан. В такова приятно настроение стигнахме до присъда за предумишлено убийство.

Едва тогава аз забелязах един непознат джентълмен, сложил ръка върху облегалото на отсрещната скамейка. Лицето му изразяваше презрение и докато ни наблюдаваше, той хапеше отстрана дългия си показалец.

– И така – обърна се непознатият към мистър Уопсъл, след като четенето приключи, – не се съмнявам, че разрешихте въпроса точно както ви се иска.

Всички трепнаха и вдигнаха глави, сякаш в стаята бе влязъл самият убиец. А непознатият ги изгледа със студена насмешливост.

– Виновен, разбира се? Казвайте! Хайде!

– Сър – отвърна мистър Уопсъл, – при все че нямам честта да ви познавам, пак ще кажа: виновен.

При тия думи всички се осмелихме да измърморим нещо в негова подкрепа.

– Зная, че така ще кажете – рече непознатият; – знаех, че ще го кажете. И ви го казах. Но сега ще ви попитам нещо. Знаете ли, или не знаете, че според английските закони всеки човек е невинен, докато не се докаже, да, докато не се докаже, че е виновен?

– Сър – започна мистър Уопсъл, – като англичанин, аз...

– Казвайте! – каза непознатият, като хапеше показалеца си и гледаше мистър Уопсъл. – Не се отклонявайте от въпроса. Или знаете, или не знаете. Кое от двете?

Наклонил главата си и цялото си тяло на една страна в заплашително-въпросителна поза, той протегна към мистър Уопсъл показалеца си, преди да го захапел отново.

– Хайде! – каза той. – Знаете или не знаете?

– Зная, разбира се – отвърна мистър Уопсъл.

– Знаете, разбира се. А защо тогава не отговорихте веднага? Ще ви попитам сега още нещо. – Той се разпореждаше с мистър Уопсъл така, като че имаше някакви

прави върху него. — Знаете ли, че ни един свидетел не е бил разпитан досега?

Мистър Уопсъл започна:

— Мога да кажа само...

Но непознатият го прекъсна:

— Какво? Не желаете да отговорите на въпроса ми? Да или не? Ще ви запитам отново. — И пак протегна показалец към него. — Внимавайте. Знаете ли, или не знаете, че ни един свидетел не е бил разпитан? Казвайте, само една дума чакам от вас: да или не?

Мистър Уопсъл се колебаеше и ние започнахме да се разочароваме от него.

— Казвайте! — каза непознатият. — Аз ще ви помогна. Не заслужавате помощ, но ще ви помогна. Погледнете хартията, която държите в ръка. Каква е тя?

— Каква е тя ли? — повтори мистър Уопсъл, като гледаше в недоумение вестника.

— Дали не е — продължи подигравателно и подозрително непознатият — вестникът, който току-що четяхте?

— Несъмнено.

— Несъмнено. Погледнете сега във вестника и ми кажете: не пише ли там черно на бяло, че следвайки изрично съвета на адвокатите си, обвиняемият се въздържа засега от всякаква защита?

— Ей сега го прочетох — защити се мистър Уопсъл.

— Не е важно какво сте прочели ей сега; и не ви питам какво сте прочели. Можете да прочетете „отче наш“ отзад напред, ако желаете... и може би ви се е случвало някога да го прочетете. Погледнете вестника. Но, не, не, приятелю, не в началото на колоната; вие знаете къде — най-долу, най-долу! (На всички ни мина през ум, че мистър Уопсъл хитрува.) Е-е, намерихте ли?

— Ето го — каза мистър Уопсъл.

— Прегледайте сега още веднъж това място и ми кажете: написано ли е там черно на бяло, че следвайки изрично съвета на адвокатите си, обвиняемият се въздържа засега от всякаква защита? Хайде! Така ли го прочетохте?

— Не е казано точно така! — отговори мистър Уопсъл.

— Не е казано точно така! — повтори хапливо непознатият. — А точно такъв ли е смисълът?

— Да — каза мистър Уопсъл.

— Да — повтори непознатият, като изгледа всички с протегнатата десница към свидетеля Уопсъл. — А сега ще ви попитам: каква съвест има според вас човек, който знае тези редове и все пак може да легне и заспи, след като е признал ближния си за виновен, без да го изслуша?

Всички започнахме да подозираме, че мистър Уопсъл съвсем не е такъв, за какъвто сме го смятали, и скоро ще бъде разобличен.

— А не забравяйте, че същият този човек — продължи джентълменът, като вдигна заканително пръст към мистър Уопсъл, — същият този човек може да бъде повикан като съдебен заседател при разглеждането на делото и въпреки едно толкова тежко провинение ще се върне при домашните си и ще си легне, след като е положил съзнателно клетва, че ще разреши добросъвестно и правдиво спора между краля, нашия върховен господар, и обвиняемия затворник, като ще създаде с божията помощ справедлива присъда въз основа на показанията.

Всички бяха дълбоко убедени, че нещастният Уопсъл е отишъл много далеко по кривите пътеки и най-добре ще стори да се върне о`време.

С изражение на неоспорима власт и с държане, подсказващо, че за всекиго от нас знае по някаква тайна, с която може да го погуби, непознатият джентълмен се отстрани от пейката и застана точно срещу огъня между двете скамейки, сложил лявата си ръка в джоба и захапал показалеца на дясната.

— Според сведенията, които имам — каза той, като видя как сме се стъписали пред него, — имам основание да предполагам, че между вас има ковач на име Джоузеф... — или Джо... Гарджъри? Кой е?

— Аз съм! — каза Джо.

Непознатият джентълмен му направи знак да се приближи и Джо отиде към него.

— Вие имате чирак — продължи непознатият, — когото всички наричат Пип. Тук ли е той?

— Ето ме! — извиках аз.

Човекът не ме позна, но аз познах, че той е джентълменът, когото срещнах на стълбите при второто си посещение у мис Хавишам. Познах го още когато го видях как гледаше иззад гърба на пейката, а сега, когато застанах пред него и той сложи ръка на рамото ми, забелязах пак особеностите на голямата му глава, мургавото лице, дълбоките очи, гъстите черни вежди, широката верижка на часовника, черните точки на мястото на обръснатата брада и бакенбарди и дори мириса на парфюмения сапун от едрата му ръка.

– Искам да поприказвам насаме с вас двамата – каза той, след като ме разгледа. – И то по-надълго. Може би ще е по-добре да отидем у вас. Предпочитам да не ви съобщавам още сега това, което трябва да ви кажа; по-късно вие можете да съобщите на приятелите си, каквото намерите за добре – това си е ваша работа.

Излязохме сред учудване и мълчание от „Тримата весели лодкари“ и в учудване и мълчание стигнахме до в къщи. Докато вървахме, непознатият джентълмен ту ме поглеждаше от време на време, ту хапеше показалеца си. Когато наближихме, Джо съобрази някак, че случаят е важен и тържествен, затова избърза напред – да отвори парадния вход. Разговорът ни се състоя в гостната, при слабата светлина на свещта.

Непознатият джентълмен седна до масата, приближи свещта към себе си и погледна някакви бележки в куфарчето си. После го прибра, огледа полумрака на стаята, за да види къде сме ние с Джо, и бутна настрана свещта.

– Казвам се Джагърс – каза той, – лондонски адвокат. Добре известен. При вас идвам по една съвсем необикновена работа, и то не по свой почин. Ако ми бяха поискали съвет, нямаше да съм тук сега. Но не го поискаха, затова съм тук. Изпълнявам това, което съм длъжен да изпълня като довереник на трето лице. Ни повече, ни по-малко.

Като сметна, че не ни вижда добре от мястото си, той стана, праметна крак през облегалото на един стол и се наведе над него с един крак върху стола, а с другия на пода.

– И така, Джоузеф Гарджъри, аз съм натоварен с предложението да ви освободя от този младеж, вашия чирак. Вие няма да откажете да прекратите договора между вас по негово искане и за негово добро? И няма да искате нищо в замяна?

– Бог да ме пази да поискам нещо, за да попреча на Пип! – каза Джо, като погледна смаяно.

– „Бог да ме пази“ е благочестив отговор, но не е отговор по същество – отвърна мистър Джагърс. – Въпросът е: ще искате ли нещо? Искате ли нещо?

– Отговарям – каза Джо, – не!

Когато мистър Джагърс погледна Джо, стори ми се, че смята безкористието му за глупост. Но бях толкова замаян от любопитство и изненада, че не мога да твърдя дали е било наистина така.

– Много добре – каза мистър Джагърс. – Помнете думите си и не се опитвайте да се откажете от тях по-късно.

– Кой ще се опитва? – възрази рязко Джо.

– Не казвам, че някой ще се опитва. Имате ли куче?

– Да, имам.

– Помнете тогава, че Джафко е добър пес, но Дръж е по-добър*. Ще помните, нали? – повтори мистър Джагърс, като притвори очи и кимна към Джо, сякаш му прощаваше някакво провинение. – Връщам се сега към младежа. Трябва да му съобща, че за него се разкриват големи надежди.

[* — Джафко е добър пес, но Дръж е по-добър — тази поговорка е била на мода през 16-и век и означава: „Най-добре е да си държиш езика зад зъбите“.]

Ние с Джо зяпнахме и се спогледахме.

– Натоварен съм да ви съобща – каза мистър Джагърс, като ме посочи с пръст, – че ще получи един ден огромно състояние. По-нататък: сегашният собственик на това състояние желае младежът да изостави незабавно сегашния си начин на живот и сегашното си местожителство, за да получи възпитание на джентълмен... С една дума, на младеж с големи надежди за блестящо бъдеще.

Мечтата ми се сбъдваше: безумният ми блян бе надминат от трезвата действителност; мис Хавишам бе решила да създаде с широк замах бъдещето ми.

– И така, мистър Пип – продължи адвокатът, – останалата част от поръчението се отнася до вас. Трябва да разберете първо, че лицето, от чието име действувам,

желае да запазите завинаги името Пип. Предполагам, че нямате нищо против утежняването на големите ви надежди с това леко условие, но ако имате нещо против, трябва да ми го кажете още сега.

Сърцето ми биеше толкова бързо, а ушите ми така шумяха, щото едва можах да измърморя, че нямам нищо против това условие.

– Така си и мислех. Сега второ: трябва да разберете, мистър Пип, че името на вашия щедър благодетел ще остане в тайна, докато самият той не реши да го открие. Упълномощен съм да ви съобщя, че този човек възнамерява да ви го открие при лична среща с вас. Кога и къде ще бъде изпълнено това намерение, не мога ви кажа; никой не може да каже. Може да стане след години. Но вие трябва ясно да разберете, че ви е безусловно забранено да правите каквито и да е издирвания по този въпрос, както и да загатвате или посочвате, макар и отдалеко, че някое лице е именно това лице. Ако в душата ви се породил известно подозрение, оставете го там. Причините за тази забрана са без значение за вас; те може да са много сериозни и основателни, а може да са и обикновена прищявка. Но вие не бива да ги издирвате. Приемането и задължителното спазване на това условие е последното поръчение, с което съм натоварен от лицето, чиито нареждания изпълнявам, без да нося каквато и да е отговорност за тях. От същото лице зависи осъществяването на вашите надежди, а тайната е известна само на него и на мене. И второто условие не е много тежко бреме за преуспяване като вашето; но ако имате нещо против, трябва да го кажете още сега. Говорете!

Аз пак смънках със запъване, че нямам нищо против.

– Така си и мислех. Значи, мистър Пип, свърших с уговорките. – При все че ме наричаше „мистър Пип“ и започна да се държи по-учтиво с мене, той все още не можеше да се отърве от известна груба мнителност; и сега дори притваряше от време на време очи и вдигаше заканително пръст към мене, докато говореше, сякаш искаше да подсказе, че знае много неща, които биха ме изложили, ако реши да ги каже. – Стигаме до подробности в уреждането на работата. Трябва да знаете, че макар и да споменах неведнъж думата „надежди“, не сте удостоен само с надежди. Още отсега ми е поверена значителна сума, напълно достатъчна за вашето образование и издръжка. Ще благоволите да ме признаете за свой опекун. О – тъй като се готвех да му благодаря, – трябва да ви кажа, че услугите ми се заплащат, иначе не бих ги правил. Смята се, че поради промяната в живота ви ще трябва да получите по-добро образование и ще разберете колко е важно да се възползвате веднага от предоставената ви възможност.

Казах, че винаги съм копнял за нея.

– Няма значение за какво сте копнели, мистър Пип – възрази рязко той. – Не се отклонявайте от въпроса. Достатъчно е сега да копнеете за такава възможност. Да смятам ли, че сте готов да постъпите веднага при подходящ учител? Това ли искате да кажете?

Смънках, че това съм искал да кажа.

– Добре. Сега трябва да се осведоим за склонностите ви. Имайте пред вид, че не го смятам за разумно, но такова е даденото ми поръчение. Познавате ли някой учител, когото бихте предпочели пред друг?

Не познавах други учители освен Биди и пралелята на мистър Уопсъл, затова отговорих отрицателно.

– Аз познавам донякъде един учител, който би бил, струва ми се, подходящ – каза мистър Джагърс. – Имайте пред вид, че не го препоръчвам; защото никога и никого не препоръчвам. Джентълменът, за когото говоря, е някой си мистър Матю Покет.

Ах! Аз се залових веднага за това име. Роднината на мис Хавишам. Матю, за когото говорех мистър и мисис Камила. Матю, чието място щеше да бъде до главата на мис Хавишам, когато я положат мъртва в булчинската рокля върху сватбената трапеза.

– Познато ли ви е това име? – каза мистър Джагърс, като ме изглежда изпитателно, а след това зачака с притворени очи отговора ми.

Отговорът ми бе, че съм чувал това име.

– О! – каза той. – Чували сте го, значи! Но въпросът е: какво ще кажете за него?

Казах или се опитах да кажа, че съм му много признателен за тази препоръка...

– Не, млади приятелю! – прекъсна ме той, като поклати бавно голямата си

глава. — Опомнете се!

Без да се опомня, аз казах отново, че съм му много благодарен за препоръката...

— Не, млади приятелю! — прекъсна ме той, като клатеше глава и се мръщеше, и усмихваше едновременно. — Не, не, не; много добре казано, но не на място. Много сте млад още, за да ме обвържете по тоя начин. Препоръка не е подходящата дума, мистър Пип, потърсете друга.

Аз се поправих и казах, че съм му много признателен, загдето спомена мистър Матю Покет...

— Така е някак по-добре! — извика мистър Джагърс.

— ... и — добавих аз — с готовност ще се уча при този джентълмен.

— Добре. Най-уместно ще бъде да се учите в дома му. Отиването ви ще бъде подготвено; най-напред можете да се срещнете със сина му, който е в Лондон. Кога ще дойдете в Лондон?

Отговорих (след като погледнах Джо, който ни наблюдаваше неподвижно), че мога да замина вероятно веднага.

— Преди всичко — каза мистър Джагърс — ще ви трябва нов костюм, и то не работен костюм. Да кажем, точно след една седмица. Ще ви трябват и пари. Да ви оставя ли двадесет гвиней?

Той извади съвсем равнодушно една голяма кесия, преброи парите на масата и ги бутна към мене. После свали крака си от стола и започна да размахва кесията, като поглеждаше Джо.

— Е, е, Джоузеф Гарджъри, вие като че се смаяхте?

— Така е — отвърна решително Джо.

— Помните, нали, че — както се разбрахме — няма да искате нищо за себе си?

— Така се разбрахме — каза Джо. — Така се разбира. И така ще се разбира винаги.

— И какво ще кажете — продължи мистър Джагърс, като продължаваше да размахва кесията, — какво ще кажете, ако имам поръчение да ви направя подарък, като обезщетение?

— Обезщетение за какво? — запита Джо.

— Задето ще се лишите от работника.

Джо сложи ръка на рамото ми с женствена нежност. Когато размишлявах по-късно за това съчетание от сила и нежност, често оприличавах Джо на парен чук, който може и човек да смаже, и едва да се докосне до черупката на яйце.

— Толкова сърдечно се радвам за Пип — каза Джо, — дето ще се отърве от работата и ще заживее в почит и охолство, че не намирам думи да изкажа радостта си. А ако мислите, че парите могат да ме обезщетят за загубата на детето... което дойде в ковачницата... и ми беше винаги най-добър приятел...

Мили, добри Джо, когото с такава готовност и непризнателност напусках, виждам те пак как закри очи с мускулестата си ковашка ръка, как гърдите ти тежко се повдигаха, а гласът ти измени. О, мили, добри, верни Джо, усещам и сега как любещата ти ръка потрепери върху рамото ми така тържествено, сякаш ме докосна ангелско крило!

Опитах се да утеша Джо. Залутан в дебрите на бъдещото си преуспяване, не можех да си спомня страничните пътеки, които бяхме изминали заедно. Помолих го да се успокои, защото (както каза той) ние винаги сме били и (както казах аз) винаги ще си останем най-добри приятели. Джо изтри очи със свободната си ръка, като ги натисна така, сякаш искаше да ги извади, но вече не продума.

Мистър Джагърс ни наблюдаваше като човек, за когото Джо е селски идиот, а пък аз съм негов пазач. Когато ние се успокоихме, той каза, като измерваше на длан колко тежи кесията, която бе престанал да размахва:

— Предупреждавам ви, Джоузеф Гарджъри, че това е последният случай, който ви се представя. Аз не признавам полумерки. Ако възнамерявате да приемете подаръка, който съм упълномощен да ви направя, кажете, за да ви го дам. Ако ли пък смятате да кажете...

Но за най-голяма своя изненада той трябваше да замълчи, защото Джо сви юмруци и тръгна към него с явно нападателни намерения.

— Смятам да кажа — извика Джо, — че ако сте дошли в къщата ми да ме подигравате и дразните, махайте се! Смятам да кажа, че ако сте мъж, елате да си

премерим силите! Смятам да кажа, че каквото съм казал веднъж, е казано и до гроб държа на него!

Аз дръпнах Джо настрана и той веднага се укроти; само ми каза любезно, като учтиво предупреждение към всеки, за когото би могло да се отнася, че няма да позволи на никого да го подиграва и дразни в собствения му дом. Още при първата крачка на Джо мистър Джагърс отстъпи към вратата. Оттам именно, без да прояви каквото и да е намерение да се върне, той произнесе прощалното си слово.

– И така, мистър Пип, щом трябва да станете джентълмен, колкото по-скоро се махнете оттук, толкова по-добре. Нека бъде, както вече казахме, след една седмица; дотогава ще получите адреса ми. От спирката на дилижанса в Лондон може да наемете файтон, който ще ви докара право при мене. Помнете, че не изказвам никакво мнение за задължението, което поемам. Плащат ми за него и аз го поех. Помнете го винаги! Помнете!

Той вдигна пръст към нас и предполагам, че щеше да каже още нещо, ако не се страхуваше от Джо и не смяташе, че е по-добре да си отиде.

Докато отиваше към „Веселите лодкари“, където го чакаше наемен файтон, едно хрумване ме накара да го догоня по пътя.

– Извинете, мистър Джагърс!

– Е-е! – каза той, като се обърна. – Какво има?

– Искам да не сбъркам, мистър Джагърс, и да се придържам към нарежданията ви; затова реших, че е по-добре да ви попитам. Имате ли нещо против, ако се сбогувам с познатите си тук, преди да замина?

– Не – каза той и ме загледа така, като че ли не ме разбира.

– Имам пред вид не само в селото, но и в града.

– Не – каза той. – Нямам нищо против.

Благодарих му и изтичах обратно към къщи, където видях, че Джо бе заключил вече главния вход, напуснал бе гостната и седеше пред камината в кухнята, с ръце на коленете, загледан втрънчено в жарта. И аз седнах пред камината и загледах жарта. Дълго мълчахме.

Сестра ми беше в своя ъгъл, на тапицирания стол, а Биди шиеше пред камината; Джо седеше до Биди, аз до него в ъгъла до сестра ми. Колкото повече гледах жарта, толкова по-неспособен се чувствах да погледна Джо; колкото по-дълго мълчахме, толкова по-ясно разбирах, че не ще мога да заговоря.

Най-после можах да изрека:

– Каза ли на Биди, Джо?

– Не, Пип – отговори Джо, като продължаваше да гледа огъня и да стиска коленете си, сякаш бе уведомен тайно, че те се готвят да избягат никъде. – Оставих ти да й кажеш, Пип.

– Предпочитам да й кажеш ти, Джо.

– Ще кажа тогава, че Пип става джентълмен и богаташ – каза Джо. – И бог да го благослови!

Биди пусна ръкоделието си и ме погледна. Джо стискаше колене и ме гледаше. Аз загледах и двамата. След кратко мълчание и двамата ми честитиха сърдечно; но в думите им прозвуча тъга, която ме огорчи.

Аз сметнах за свой дълг да подчертая пред Биди (а по този начин и пред Джо), че моите приятели не трябва да знаят и да разправят нищо за благодетеля ми. Добавих, че всичко ще се изясни, когато му дойде времето, а дотогава не бива да се разправя нищо друго освен това, че един тайнствен покровител ме е дарил с големи надежди. Биди кимна замислено, все още загледана в огъня, взе отново ръкоделието си и каза, че ще внимава да не се раздрънка; а Джо, все още стиснал колене, се обади:

– Тъй, тъй, и аз ще внимавам, Пип.

После ми честитиха отново и толкова се чудиха, че ще стана джентълмен, щото ми стана просто неприятно.

След това Биди положи големи усилия да обясни някак на сестра ми станалото. Доколкото можах да разбера, тези усилия пропаднаха напълно. Сестра ми се засмя и кимна няколко пъти, като дори повтори след Биди думите „Пип“ и „благосъстояние“. Но предполагам, че те имаха значение колкото предизборни лозунги – не мога да намеря по-мрачно сравнение за нейното душевно състояние.

Не бих допуснал, че такова нещо може да се случи, ако не го бях преживял; но

докато Биди и Джо си възвърнаха обичайната спокойна веселост, аз дълбоко се натъжих. Не бях недоволен, разбира се, от промяната в моята съдба; възможно е обаче да съм бил, макар и несъзнателно, недоволен от себе си.

Както и да е, аз седях загледан в огъня, опрял лакът на коляното си и подпрял с ръка главата си, а Биди и Джо разговаряха кога и как ще замина, какво ще правят без мене и така нататък. Щом зърнех, че някой от тях ме поглежда, и то по-приветливо от всякога (а те ме поглеждаха често – особено Биди), аз се чувствах оскърбен, сякаш изказвах недоверие към мене. При все че бог ми е свидетел, те не сториха такова нещо нито с дума, нито със знак.

Когато ме поглеждаха, аз ставах и отивах да надникна през вратата; защото от вратата на кухнята ни се излизаше право на пътя, а в летните вечери я държахме до късно отворена за проветряване. Със срам трябва да призная, че самите звезди, когато вдигнах поглед към тях, ми се струваха нищожни и жалки, защото осветяваха селската обстановка, сред която бях прекарал живота си досега.

– Днес е събота вечер – казах аз, когато седнахме да вечеряме с хляб, сирене и пиво. – Още пет дни до деня пред _оня_ ден. Бързо ще минат.

– Да, Пип – забеляза Джо и гласът му прозвуча глухо в канчето с пиво, – бързо ще минат.

– Бързо, бързо ще минат – обади се и Биди.

– Ето какво намислих, Джо: когато отида в понеделник в града да си поръчам нов костюм, ще кажа на шивача, че искам или да го облека у него, или да го прати у мистър Пъмбълчук. Не ми се иска всички тук да ме зяпат.

– Мистър и мисис Хъбъл сигурно ще искат да те видят, Пип, като се докараш – каза Джо, докато си режеше старателно хляб със сирене върху лявата длан и поглеждаше непокътнатата ми вечеря, сякаш си спомняше времето, когато сравнявахме филиите си. – И мистър Уопсъл също. А за „Веселите лодкари“ ще е чест да идеш там.

– Тъкмо това не искам, Джо. Те ще си направят такава реклама с това... такава груба и просташка реклама... че няма да зная къде да се дяна.

– Прав си Пип! – каза Джо. – Щом няма да знаеш къде да се денеш...

В разговора се намеси и Биди, както държеше в ръка чинията на сестра ми:

– А помисли ли кога ще се представиш на мистър Гарджъри, на сестра си и на мене? На нас ще се представиш, нали?

– Биди – отвърнах малко раздражено аз, – ти все избързваш, та човек не може да те настигне.

– Тя си е все бърза – забеляза Джо.

– Ако бе изчакала една минутка, щеше да чуеш, че някоя вечер... ще донесе тук дрехите си във вързопче... навярно последната вечер, преди да замина.

Биди не продума вече. Аз й простих великодушно, а след малко пожелах любезно лека нощ на нея и на Джо и отидох да си легна. Когато се прибрах в стаичката си, седнах и дълго я разглеждах – стаичката, с която щях скоро да се разделя, над която щях завинаги да се издигна. Тя беше изпълнена с чисти младежки спомени и аз почувствах, че сърцето ми се раздвоява между нея и разкошното жилище, в което отивах да живея, както толкова често се раздвояваше между ковачницата и мис Хавишам, между Биди и Естела.

Слънцето бе напекло през деня покрива на таванското помещение и стаята ми беше топла. Когато отворих прозореца и погледнах навън, видях, че Джо излезе бавно от тъмната врата долу и започна да се разхожда навън; после видях, че Биди му изнесе лулата и му я запали. Той не пушеше никога толкова късно, затова предположих, че по един или друг повод се нуждае от утеха.

След малко застана да пуши пред вратата точно под моя прозорец; Биди се спря до него и заговори тихо. Знаех, че говорят за мене, защото неведнъж чух как и двамата произнасяха с любов името ми. И да можех да ги чуя добре, не бих останал да подслушвам; затова се отдръпнах от прозореца и седнах до леглото на единствения стол, като си мислех колко е тъжно и странно, че първата вечер от започващото ми преуспяване е най-самотната от всички досегашни вечери в моя живот.

Когато погледнах към отворения прозорец, видях, че там се вият светли спирали от лулата на Джо, които ми се сториха като негова благословия към мене – не натрапчива и самохвална, а лъхаща от самия въздух, който дишахме. Аз изгасих свещта и се вмъкнах а леглото; но то ми се стори сега неудобно и аз не спях вече ни веднъж

в него така сладко и дълбоко, както бях спал някога.

Глава деветнадесета

Утрото промени значително гледището ми за живота и го озари до неузнаваемост. Гнетеше ме само мисълта, че до заминаването ми има още цели шест дни, защото се страхувах да не би през това време с Лондон да се случи нещо и когато стигна там, да го намеря погрознял или дори съвсем изчезнал.

Джо и Биди се държаха много мило и любезно, когато заговорях за предстоящата раздяла, но я споменавах само ако аз заговорех за нея. След закуската Джо донесе от шкафа в гостната договора, за да го изгорим; сега вече се почувствувах напълно свободен. Изпълнен с това ново чувство, аз отидох с Джо на църква и докато бях там, си мислех, че ако свещеникът знаеше за станалото, нямаше да прочете притчата за богатия и за царството божие.

След ранния обед се измъкнах навън сам с намерението да се сбогувам още днес с блатата и да се простя веднъж за винаги с тях. Когато минах край църквата, изпитах (както и при богослужението сутринта) великодушно състрадание към нещастните създания, осъдени да ходят там всяка неделя през целия си живот и най-после да изтлеят в забвение под ниските зелени могили. Обещах си някой ден да сторя нещо за тях и реших, че всеки жител на нашето село ще получи от мене един обед от ростбиф, пудинг със стафиди, един пайнт пиво и цял галон благосклонност.

Досега си бях спомнял често почти със срам за приятелството си с беглеца, когото бях видял някога да куца между гробовете, но с какво чувство си го спомних в днешния неделен ден, когато гробището ме подсети за дрипавия, треперещ нещастник с издайническата окова на крака. Утешавах се с мисълта, че това се бе случило много отдавна, че каторжникът е бил откаран сигурно някъде далеко, далеко, че за мене – а може би и в действителност – той е мъртъв.

Няма да има вече блатиста равнина, язове и шлюзове, няма да има крави по пасбищата... при все че въпреки своята тъпота те се държаха сякаш по-почтително и се обръщаха, за да могат да погледат колкото могат повече притежателя на такива големи надежди... Сбогом, скучни другари на моето детство; аз съм предопределен за Лондон и за слава, а не за ковашки труд и за вас! Стигнах ликуващ до старата батарея, легнах на тревата да размисля дали мис Хавишам ме е определила за съпруг на Естела и заспах.

Когато се събудих, видях с изненада, че Джо седи до мене и пуши лулата си. Той поздрави с радостна усмивка пробуждането ми и каза:

– Нали е за последен път, Пип, реших да те придружа.

– Много се радвам, че дойде, Джо.

– Благодаря, Пип.

– Уверявам те, мили Джо – продължих аз, след като си стиснахме ръце, – че няма никога да те забравя.

– Да, да, Пип – каза успокоително Джо, – сигурен съм. Сигурен съм, мили. Бог да те благослови. Щом поразмисли човек, ще разбере, че е тъй. Ала трябва малко време, за да се разбере, толкова ненадейно дойде тая промяна, нали?

Не зная защо не ми беше много приятно, че Джо е така безусловно уверен в мене. Би ми се искало да прояви известно вълнение, да каже: „Прави ти чест, Пип“ или нещо подобно. Затова не отговорих нищо на първата му мисъл; а на втората отвърнах кратко, че промяната дойде наистина ненадейно, но аз отдавна мечтаех да стана джентълмен и много, много пъти бях мислил как ще постъпя, ако наистина стана.

– Мислил ли си? – каза Джо. – Я гледай!

– Много е жалко сега, Джо – казах аз, – че ти не запомни нещо повече, когато те уцех. Нали?

– Какво да ти кажа? – отвърна Джо. – Сам не зная дали е тъй. Много съм тъп. Разбирам само от занаята си. Винаги е било жалко, че съм толкова тъп; и сега е жалко, но не повече, отколкото, да речем... преди година...

Аз исках да намекна, че когато забогатеея и бъда в състояние да сторя нещо за Джо, би било добре той да е по-достоеен за новото си положение. Но намекът ми се оказа толкова неразбираем за него, щото реших, че ще е по-добре да го разясня на

Биди.

Затова щом се върнахме и изпихме чая си, аз излязох с Биди в градината край пътя, казах ѝ за ободрение, че няма никога да я забравя и добавих, че искам да я помоля за една услуга.

– Услугата, Биди – казах аз, – е да не пропускаш случай да пооправяш Джо.

– Как да го пооправям? – запита Биди, като ме погледна строго.

– Как да ти кажа... Джо е прекрасен човек... всъщност мисля, че няма по-прекрасен човек от него... Но в известни отношения е поизостанал. В учението и в държането например.

При все че аз я гледах, докато говорех, и при все че самата тя разтвори широко очи след казаното от мене, Биди не ме погледна ни веднъж.

– О, държането ли? Значи, държането му не е добро, така ли? – запита Биди, като откъсна лист от черно френско грозде.

– Добро е, мила Биди, за тук...

– О, за _тук_, значи, е добро? – прекъсна ме Биди, като разглеждаше внимателно листа в ръката си.

– Изслушай ме по-напред... Ако поискам да взема Джо в по-добро общество, както се надявам да го взема, когато получа богатството си, с такова държане ще му е малко неудобно.

– А не смяташ ли, че той знае това? – запита Биди.

Въпросът беше толкова предизвикателен (защото на мене и през ум не би ми минавала подобна мисъл), че аз отвърнах рязко:

– Какво искаш да кажеш, Биди?

След като стри листата между дланите си – мирисът на лист от черно френско грозде ми напомня и досега за онази вечер в градината край пътя, – Биди каза:

– А не си ли помислил, че той може да има гордост?

– Гордост ли? – повторих аз с пренебрежително натъртване на думата.

– О, има различни видове гордост – каза Биди, като ме погледна в лицето и поклати глава, – гордостта не е еднаква у всички...

– Е-е? Защо мълкна? – казах аз.

– Не е еднаква у всички – продължи Биди. – Неговата гордост може да не позволи да го изведат от мястото, където той работи, и то с успех и чест. Да ти кажа правото, аз смятам, че той я има тази гордост, при все че думите ми могат да ти се сторят дръзки, защото сигурно го познаваш много по-добре от мене.

– Биди – рекох аз, – много съм огорчен от това, което каза. Не очаквах такова нещо от тебе. Ти завиждаш, Биди, и се мусиш. Недоволна си от моето преуспяване и не можеш да скриеш недоволството си.

– Ако съвестта ти позволява да мислиш така – отвърна Биди, – кажи го. Пак повтори, че мислиш така, щом съвестта ти позволява да помислиш такова нещо.

– Искаш да кажеш, Биди, щом съвестта ти позволява да си такава – заявих наставнически и надменно аз, – няма защо да хвърляш вината върху мене. Много съм огорчен, като виждам тази... тази лоша човешка черта. Щях да те помоля да използваш след заминаването ми всяка възможност да превъзпитаваш милия Джо. Но сега не искам вече нищо. Безкрайно съм огорчен, Биди – повторих аз, – като виждам у тебе... тази лоша човешка черта.

– И да ме хокаш, и да ме хвалиш – каза нещастната Биди, – можеш да бъдеш еднакво сигурен, че аз ще се старая винаги да правя всичко, което е по силите ми. А пък и каквото мнение за мене да отнесеш оттук, то няма да промени спомена ми за тебе. Но един джентълмен все пак не бива да е несправедлив – каза Биди и извърна глава.

Аз пак повторих разпалено, че това е лоша човешка черта (по-късно се убедих, че преценката ми изобщо е правилна; само че не и в сегашния случай), и тръгнах по пътеката, като оставих Биди; тя си влезе в къщи, а пък аз излязох и се шлях унило, докато дойде време за вечеря, с все същото чувство, че е много тъжно и странно и втората вечер от моето светло бъдеще да е самотна и неприветна като първата.

Но утрото пак озари настроението ми, аз простих милостиво на Биди и вече не заговорихме по този въпрос. Облякъл най-хубавите си дрехи, аз пристигнах в града, когато току-що отваряха магазините, и отидох у шивача мистър Траб, който още закусваше в стаичката си зад магазина. Като не сметна, че си струва труда да

прекъсне закуската си, той ме повика при себе си.

– Е-е! – каза мистър Траб с любезно-шеговит приятелски тон. – Как сте и с какво мога да ви услужа?

Мистър Траб бе току-що разрязал препечения си хляб на три пухкави пласта, между които вмъкваше масло. Той беше охолол стар ерген, отворения му прозорец гледаше към великолепна цветна и овощна градина, до камината му имаше скъпа желязна каса, където сигурно се пазеха в торбички купчинките на неговото охолство.

– Мистър Траб – казах аз, – неприятно ми е да споменавам това, защото прилича на самохвалство, но трябва да кажа, че получих голямо състояние.

Мистър Траб се преобрази. Забравил маслото в топлата му постеля, той стана, изтри пръсти в покривката на масата и извика:

– Господи, помилуй!

– Заминавам за Лондон при опекуна си – казах аз, като извадих уж случайно от джоба си няколко гвиней и ги загледах. – Затова ми трябва хубав костюм, който съм готов да предплатя – добавих аз, защото се страхувам, че иначе той може само да обещае и да не ушие костюма.

– Драги сър – каза мистър Траб, като се наведе почтително, протегна ръце и се осмели да ме докосне по лактите, – не ме обиждайте с такива думи. Ще ми позволите ли да ви поздравя? Ще благоволите ли да минете в магазина?

Прислужничето на мистър Траб беше най-дръзкото хлапе из целия край. Когато влязох, то метеше магазина и за развлечение бръсна с метлата към мене. Когато се върнах в магазина с мистър Траб, то продължаваше да мете, като бръскаше метлата във всички ъгли и възможни препятствия, за да покаже (така поне мислех аз), че не стои по-долу от кой да е жив или мъртъв ковач.

– Престани да вдигаш шум – викна му строго мистър Траб – или ще те пребия! Благоволете да седнете, сър. Ето, сър – мистър Траб свали един топ сукно и го разгъна плавно върху масата, преди да вмъкне под него ръка, за да покаже лъскавината му, – това е нещо много хубаво. Мога да ви го препоръчам, сър, защото е наистина екстра качество. Но ще ви покажа и други. Ей, ти там, я ми подай номер четири! (Тези думи към хлапето бяха придружени с ужасно строг поглед поради възможната опасност непрокопсаникът да ме цапне с топа по главата или да си позволи друга волност.)

Мистър Траб не отдели поглед от хлапето, докато то не остави на масата номер четири и не се отдалечи отново на почетно разстояние. След това му заповяда да донесе номер пет и номер осем.

– И без фокуси – каза мистър Траб, – иначе ще се каеш, негоднико, до последния си ден.

С тези думи мистър Траб се наведе към номер четири и с почтително, доверителен тон ми го препоръча като лек плат за летни дрехи, на мода между благородниците; за него, добави той, би било чест да облече с този плат свой виден земяк (ако му разреша да ме нарече така).

– Донесе ли номер пет и осем, разбойнико – обърна се той към хлапето, – или ще трябва да те изрита от магазина и да си ги донеса сам?

Подпомогнат от преценките на мистър Траб, аз си избрах плат за костюм и отидох пак в стаичката, за да ми вземе мярка. Защото – при все че имаше мерките ми и се бе задоволявал досега с тях – мистър Траб се извини, че „при новата обстановка, сър, тия мерки няма да вършат работа... Никак няма да вършат работа“. Затова мистър Траб ме измери и пресметна в стаичката си, като че аз бях някакво имение, а той най-грижлив землемер, и то с такова невероятно старание, щото сметнах, че никаква цена не би могла да възнагради труда му. Когато най-после свърши и обеща да изпрати костюма у мистър Пъмбълчук в четвъртък вечерта, мистър Траб каза с ръка на бравата:

– Зная, сър, че по начало не може да се очаква от лондонските джентълмени да поддържат провинциалните шивачи; но ако благоволите да ме навестявате понякога като земяк, ще ми направите голяма чест. Довиждане, сър, много съм ви благодарен... Вратата!

Последната дума бе предназначена за хлапето, което нямаше и понятие дори какво означава тя. Но се слиса, когато видя как господарят му ми отваря собственоръчно вратата и ме изпраща до прага; първото ми запознаване с огромната

мощ на парите настъпи следователно, когато видях как те сразиха морално хлапето на Траб.

След това паметно събитие аз отидох у шапкаря, после при обущаря и продавача на долни дрехи и се почувствувах най-сетне като кучето на баба Хъбард*, за което бяха потребни грижите на толкова занаятчийи. Отидох и до спирката на дилижанса, за да си запазя място за колата, която тръгваше в събота в седем часа сутринта. Не беше необходимо да обяснявам навред, че съм получил огромно състояние, но когато се случеше да го спомена, търговецът преставаше да гледа през прозореца към главната улица и съсредоточаваше вниманието си върху мене. Като направих всичките си поръчки, тръгнах към Пъмбълчук; когато наближих заведението на този джентълмен, забелязах, че той е пред вратата си.

[* — Като кучето на баба Хъбард — в пълната версия на популярната песничка за деца, написана от Сара Мартин и отпечатана през 1806 година, баба Хъбард отива при шивача, при шапкаря, при бръснаря, при обущаря, при продавача на трикотаж, за да купи всичко необходимо да облече своето куче.]

Очакваше ме с голямо нетърпение. Рано сутринта бе минал с кабриолета си край ковачницата и бе научил новината. Поръчал бе закуска за мене в салона, където се бе състояло четенето на „Джордж Барнуел“, и при влизането на свещената ми особа в магазина и той заповяда на продавача си да „не се мотае из краката ми“.

— Скъпи приятелю — каза мистър Пъмбълчук, като хвана и двете ми ръце, когато останахме насаме със закуската, — така се радвам за сполуката ви! Напълно заслужена, напълно заслужена!

Тези думи бяха казани на място и аз ги сметнах за разумно изказване.

— Мисълта — продължи мистър Пъмбълчук, след като пухтя няколко минути от възхищение, — че и аз дадох своя скромнен принос в това дело, е гордост и награда за мен.

Помолих мистър Пъмбълчук да не забравя, че по този въпрос не трябва нито да се говори, нито да се намеква.

— Скъпи млади приятелю — каза мистър Пъмбълчук, — ако ми позволите да ви наричам така...

— Разбира се! — промърморих аз.

Мистър Пъмбълчук хвана пак и двете ми ръце, при което жилетката му се раздвижи сякаш от силни чувства, ако не беше толкова ниско.

— Скъпи млади приятелю, разчитайте, че ще сторя всичко възможно със скромните си сили, за да не позволя на Джоузеф да забрави... Джоузеф!!! — каза мистър Пъмбълчук като някакъв състрадателно умолителен зов. — Джоузеф! Джоузеф!!! — След това поклати глава и чукна с пръст по нея, за да посочи къде според него е слабото място на Джоузеф.

— Но, скъпи драги приятелю — продължи мистър Пъмбълчук. — Вие трябва да сте гладен и преуморен. Заповядайте. Ето едно пиленце направо от „Глигана“; и още нещичко направо от „Глигана“; надявам се, че ще ми направите честта да ги опитате... Но нима — каза мистър Пъмбълчук и стана пак, след като бе току-що седнал, — нима виждам този, с когото играех в дните на щастливото му детство? И ще позволите ли... ще позволите ли?...

Това „ще позволите ли“ означаваше, че му се иска да ми стисне ръката. Позволих му, той я стисна и седна отново.

— Ето и вино — каза мистър Пъмбълчук. — Да пийнем, да благодарим на съдбата и да пожелаем да избира все така сполучливо своите любимци! Но аз все пак не мога — каза мистър Пъмбълчук, като стана — да стоя пред човека... и да пия за здравето му... без да изкажа отново... Ще позволите ли?... Ще позволите ли?...

Позволих му, той ми стисна пак ръката, изпразни чашата си и я обърна; така постъпих и аз; но дори да бях обърнал не чашата, а себе си с главата надолу, виното не би стигнало така бързо до главата ми.

Мистър Пъмбълчук ми поднесе едно вкусно крилце и резен сочен език (нямаше ги вече ония свински части, отредени само за мене), а за себе си, може да се каже, че почти не се погрижи.

— Ах, птицо, птицо! — обърна се мистър Пъмбълчук към птицата в чинията. — Могла ли си да помислиш, когато си била още пиле, какво ти е било отредено? Могла ли си да помислиш, че ще нахраниш един ден под тоя скромнен покрив човек като...

обвинете ме в слабост, ако искате – каза мистър Пъмбълчук, като стана пак, – но ще ми позволите ли?... Ще позволите ли?...

Ставаше вече излишно да се повтаря формулата, че позволявам, затова той изпълни веднага намерението си. Как успяваше да го изпълнява толкова често, без да се пореже от ножа ми, и аз сам не зная.

– А сестра ви – заговори той отново, след като си похапна здраво, – на която се падна честта да ви отгледа с двете си ръце! Жалко е да си помисли човек, че тя не е в състояние да разбере напълно тази чест. Ще...

Видях, че се готви пак да стане, и го спрях.

– Да прием за нейно здраве – казах аз.

– Ах! – извика мистър Пъмбълчук, като се облегна на стола си, разкиснат от възхищение. – Ето по какво се познават хората, сър! – (Не зная кой беше този „сър“; сигурно не бях аз; а трети човек в стаята нямаше.) – По това се познават хората с благородно сърце, сър! Всеопрощаващи и вселюбезни. На някой прост човек – каза раболепният Пъмбълчук, като побърза да остави недокоснатата си чаша, за да стане пак – би могло да се стори, че прекалявам... но ще позволите ли?...

Щом изпълни намерението си, той седна и пи за здравето на сестра ми.

– Няма защо да си затваряме очите – каза мистър Пъмбълчук – пред недостатъците в нрава ѝ, но нека се надяваме, че намеренията ѝ са били добри.

По това време забелязах, че лицето му се бе страшно зачервило; а моето ме смъдеше така, като че бе наикиснато във вино.

Споменах на мистър Пъмбълчук, че бих искал да оставят новите ми дрехи в дома му и той се трогна от честта, която съм се сетил да му направя. Споменах защо искам да не ме зяпат из селото и той възхвали до небесата това мое желание. След като ми даде да разбере, че никой друг освен него не е достоен за доверието ми и... с една дума, ще позволя ли... той ме запита с умиление дали си спомням как сме се забавлявали със задачите по смятане, как сме отишли заедно да ме зачислят чирак при Джо, как е бил винаги мой любим приятел. И десет пъти повече да бях пил, пак щях да зная, че не само не е бил никога мой любим приятел, но ме възмущава до дъното на душата ми подобна възможност. Ала въпреки това почувствувах, че съм го преценявал погрешно и че той е всъщност един разумен, практичен, добродушен, прекрасен човек.

Той започна постепенно да изпитва толкова голямо доверие към мене, че ми поиска съвет за собствените си дела. Спомена, че сегашното му предприятие би могло да се разшири в мощен монопол за търговия със зърнени храни и семена, какъвто не е имало нито в нашия, нито в съседните окръзи. За постигането на голямо забогатяване по този път беше потребен само малко по-голям Капитал. Само тия две думички: по-голям Капитал. И Пъмбълчук смяташе, че ако този капитал бъде вложен в предприятието от нов съдружник, участващ само с парите си... А този съдружник, сър, ще има грижата само да проверява от време на време лично или чрез свой заместник търговските книги и да идва два пъти в годината да прибере в джоба си печалбата, достигаща до петдесет на сто от капитала... Да, той смяташе, че това е изгоден случай, заслужаващ вниманието на някой разумен и същевременно състоятелен младеж. Как мисля аз? Той има голямо доверие в моята преценка, затова иска да знае как мисля. Моето мнение бе: „Почакайте малко!“ Размахът и яснотата на това гледище го поразиха дотолкова, че той не поиска вече позволение, а просто каза, че трябва да ми стисне ръката... И направо я стисна.

Докато изпихме всичкото вино, мистър Пъмбълчук многократно се задължи да държи Джоузеф в определените (неизвестно какви) граници и да ми оказва винаги полезни (неизвестно какви) услуги. Повери ми също за пръв път свято пазената досега тайна, че винаги е казвал за мене: „Това момче е необикновено и помнете ми думата, ще има необикновена съдба.“ Просълзен и усмихнат, той каза, че просто се слисва, като си спомня тия свои думи, което аз потвърдих. Най-после си тръгнах със смътното чувство, че слънцето пече някак необикновено, и стигнах до бариерата полузаспал, без да разбира как съм изминал пътя.

На това място ме сепна гласът на мистър Пъмбълчук. Той беше още много назад по огрения от слънцето път и ми правеше изразителни знаци да спра. Спрях се и той ме настигна запъхтян:

– Не, скъпи приятелю – каза, след като си пое дъх и можа да заговори. – Не мога да позволя такова нещо. Днешният случай не може да завърши без една последна

любезност от ваша страна... Ще позволите ли като стар приятел и доброжелател? Ще позволите ли?

Стиснахме си ръцете най-малко за стотен път, при което той заповяда възмутено на някакъв млад колар да се отстрани от пътя ми. След това ме благослови и остана да ми маха с ръка, докато минах завоя; а пък аз навлязох в една нива и преди да продължа към къщи, се наспах здраво край един плет.

За Лондон щях да замина с малко багаж, защото съвсем малка част от малкото ми имущество подходеше за моето ново положение. Но понеже си бях втълпил, че не трябва да губя ни минута, започнах да събирам вещите си още същия следобед, като прибирах, без да му мисля, неща, които знаех, че ще ми потрябват още на следващата сутрин.

Така минаха вторник, сряда и четвъртък; в петък сутринта отидох у мистър Пъмбълчук да облека новите си дрехи и да посетя мис Хавишам. Мистър Пъмбълчук ми бе предоставил за преобличането собствената си стая, украсена за случая с чисти кърпи за лице. Костюмът, както става винаги, ме разочарова. Вероятно нито една многоочаквана нова дреха, откакто хората са почнали да носят дрехи, не е задоволрила очакванията на собственика си. Но след като прекарах половин час в новия костюм и се въртах, докато ми дотегна, пред малкото огледало на мистър Пъмбълчук с напразното старание да видя краката си, стори ми се, че костюмът ми стои по-добре. Тъй като днес беше пазарен ден в съседния град на десетина мили оттук, мистър Пъмбълчук не беше у дома си. Не бях му казал кога точно възнамерявам да замина и надали щяхме да си стиснем пак ръце преди заминаването ми. Това беше чудесно и аз излязох в новата си премяна, като се срамувах ужасно, че ще трябва да мина покрай продавача на мистър Пъмбълчук, защото подозирах, че в нея изглеждам по-зле – приличах донякъде на Джо в празничния му костюм.

До мис Хавишам стигнах след дълго обикаляне из крайните улички и позвъних несръчно поради дългите корави пръсти на ръкавиците. На звъна се отзова Сара Покет, която явно се стъписа, като ме видя така променен; а лицето и, наподобяващо орехова черупка, стана жълтозелено.

– Вие ли сте? – каза тя. – Вие? Боже милостиви! Какво искате?

– Отивам в Лондон, мис Покет – казах аз, – и искам да се сбогувам с мис Хавишам.

Явно бе, че не са ме очаквали – защото тя ме заключи в двора и отиде да пита дали да ме пусне. Но след малко се върна и ме поведе нагоре, без да отделя поглед от мене.

Мис Хавишам се разхождаше из стаята със сватбената трапеза, като се подпираше на своя бастун с извита дръжка. Стаята беше осветена както някога. Когато Сара Покет влезе, мис Хавишам се обърна и се спря – точно пред изгнилия сватбен кейк.

– Не си отивайте, Сара – каза тя. – Е, какво има, Пип?

– Заминавам за Лондон, мис Хавишам, утре заминавам – аз внимавах за всяка своя дума – и помислих, че няма да сметнете за дързост от моя страна да дойда да се сбогувам с вас.

– Много добре изглеждаш, Пип – каза тя и размаха пред мене бастуна си като добрата фея, която ме е преобразила, а сега ме удостоява с последен подарък.

– Такова щастие ми се случи, мис Хавишам, след последното ми идване тук – промълвих аз. – И толкова съм благодарен, мис Хавишам.

– Да, да! – каза тя, като погледна с радост слисаната от завист Сара. – Видях мистър Джагърс, и научих всичко, Пип. Значи, утре заминаваш?

– Да, мис Хавишам.

– И си осиновен от някой богаташ?

– Да, мис Хавишам.

– Чието име не знаеш?

– Да, мис Хавишам.

– А мистър Джагърс става твой опекун?

– Да, мис Хавишам.

Тя почти ликуваше при тия въпроси и отговори, толкова дълбока беше радостта ѝ от завистливото смущение на Сара Покет.

– Чудесно! – продължи тя. – Пред теб се открива многообещаващо бъдеще. Бъди добър... за да го заслужиш... И изпълнявай нарежданията на мистър Джагърс. – Тя

погледна най-напред мене, после Сара, чието изражение изтръгна от нея една жестока усмивка. – Сбогом, Пип!... Ти ще запазиш завинаги това име, нали?

– Да, мис Хавишам.

– Сбогом, Пип.

Тя ми подаде ръка, а аз коленичих и поднесох тази ръка до устните си. Не бях обмислял как ще се сбогувам с нея; постъпих така съвсем естествено и неочаквано. Тя погледна тържествуващо Сара Покет със своите зловещи очи и аз оставих моята добра фея, сложила двете си ръце върху бастуна, застанала сред стаята пред изгнилия и обвит с паяжини сватбен кейк.

Сара Покет ме придружи до долу, сякаш бях призрак, който трябва да бъде отпратен вън от къщи. Тя още не можеше да се съвземе от появата ми и беше невероятно разстроена; когато ѝ казах:

– Сбогом, мис Покет – тя само ме погледна втренчено, без да се е опомнила достатъчно, за да разбере, че съм казал нещо. Аз побързах да се прибера у Пъмбълчук, съблякох новия костюм, свих го във вързоп и се върнах в къщи със старите дрехи, в които – трябва да призная – се чувствах много по-леко, при все че носех и вързоп.

Шестте дни, които трябваше да минат толкова бавно, минаха и отминаха и утрешният ден се изпречи пред мене много по-смело, отколкото аз се осмелявах да го погледна. Докато шестте вечери се стопяваха в пет, четири, три и две, присъствието на Джо и Биди ми ставаше все по-скъпо и по-скъпо. Последната вечер облякох за тяхно удоволствие новия си костюм и стоях така наконтен, докато дойде време за спане. Поради тържествения случай имахме топла вечеря с неизбежната печена кокошка и пунш. Всички бяхме много унили, без да се оживим от усилието да се преструваме на весели.

Трябваше да замина от село с куфарчето си в пет часа сутринта. Бях казал вече на Джо, че искам да отида в града сам. Предполагам – със съжаление! – че това желание бе породено от страха пред голямото несъответствие между нас, ако застанем заедно пред дилижанса. Аз се стараех да се убедя, че в желанието ми нямаше и следа от подобен страх; но когато се качих последната вечер в стаичката си, бях принуден да призная пред себе си, че е така, и бях готов за сляза долу, за да поканя Джо да дойде на сутринта с мене. Но не слязох.

През цялата нощ из неспокойния ми сън се носеха дилижанси, които пътуваха за къде ли не, но не и за Лондон; а в тях бяха впрегнати кучета, котки, свини, хора... но не и коне. Невероятно объркани пътешествия изпълваха съня ми, докато се развидели и птиците запяха. Тогава станах, облякох се наполовина и седнах на прозореца да погледам за последен път навън; и както гледах, така и заспах.

Биди бе станала толкова рано да ми приготи закуска, че не бе минало и час, откакто бях заспал на прозореца, когато усетих откъм кухнята мирис на дим и се събудих с ужасното предположение, че отдавна е минало пладне. Но дълго време след като се събудих и чух звънтенето на чайните прибори и след като бях вече напълно готов, аз не намерих сили да сляза, а продължавах да си стоя горе, като отвързвах и отварях, после пак затварях и завързвах куфарчето си, докато Биди извика, че ще закъснея.

Закусих набързо и без сладост. Щом станах, казах някак прибързано, сякаш току-що съм се сетил:

– А сега трябва да тръгвам, струва ми се!

След това целунах сестра си, която се смееше, кимаше и се тресеше на стола си, целунах Биди и прегърнах Джо. После взех куфарчето си и излязох. За последен път зърнах близките си, когато чух след малко някакъв шум зад себе си, и като се обърнах, видях, че Джо хвърля подир мене една вехта подкова, а Биди втора. Аз се спрях и размахвах шапка, милият Джо размахна високо десница и викна дрезгаво:

– Ура-а! – А Биди закри лице с престилката си.

Тръгнах с бързи крачки, като си мислех, че раздялата стана по-леко, отколкото очаквах, и си казах, че би било ужасно да хвърлят подир дилижанса някоя вехта подкова – пред очите на всички от главната улица. Вървах безгрижно и си подсвирквах. Селото беше тихо и спокойно, леката мъгла се разсейваше тържествено, сякаш искаше да ми разкрие света, а аз бях досега толкова малък и невинен, а толкова непознат и голям беше светът, че нещо ме задави в гърлото и още в следващия миг се разридах. Като стигнах до пътепоказателя накрай селото, аз го докоснах с

ръка и казах:

– Сбогом, мили, скъпи приятелю!

Ние наистина не трябва никога да се срамуваме от сълзите си, защото те са роса върху ослепяващия земен прах, напластен по коравите ни сърца. Почувствувах се по-добър, след като поплаках – по-тъжен, по-нежен, съзнаващ по-ясно своята неблагодарност. Ако се бях разплакал по-рано, Джо щеше да е сега с мене.

От тия сълзи и от следващите, които пролях из самотния си път, изпадناх в такова умиление, че когато дилижансът излезе във от града, започнах да размишлявам с наболяло сърце дали не трябва да слеза при смяната на конете, да се върна, да прекарам още една вечер в къщи и да се разделя по-мило със своите. Конете бяха сменени, но аз още не бях решил нищо, само си казах за собствено утешение, че мога да слеза при втората смяна. А докато размишлявах така, неведнъж ми се стори, че някой идващ насреща ни пешеходец е Джо и сърцето ми се разтуптяваше... Като че Джо можеше да се озове тук!

Смениха конете още веднъж и още веднъж, сега беше вече много късно и далеко да се върна и аз не се върнах. А мъглата се бе разсеяла тържествено и светът се разстилаше широко пред мене.

__Тук свършва първата част от надеждите на Пип.__

Глава двадесета

Пътуването от нашия град до столицата траеше около пет часа. Току-що бе минало пладне, когато запрегнатият с четири коня дилижанс, в който пътувах, нахълта сред шумното улично движение недалече от Крос Кийс, на Уд Стрийт в лондонския квартал „Чийп-сайд“.

По това време ние, британците, бяхме установили, че и ние, и всичко в нашата страна е връх на съвършенството и би било предателство да се усъмним в това; ако не беше така, мисля, че бих се запитал дали улиците на необятния Лондон, от който се изплаших, не са грозни, криви, тесни и мръсни.

Мистър Джагърс ми бе изпратил своевременно адреса си: той живееше на Литъл Бритън*1 и бе написал на картичката си: „... точно пред Смитфийлд, до самото бюро на дилижанса“. При все това един кочияш, който имаше сякаш толкова пелеринки на мазния си шинел, колкото години на гърба си, ме натовари на колата си и ме затвори с такава преграда от сгъваеми дрънчащи стъпала, сякаш щеше да ме вози на петдесет мили. Докато се качи на капрата, покрита с вехто, избеляло и проядено от молци зелено сукно, мина цяла вечност. Каретата беше чудесна, с шест коронки отстрани*2 и нащърбена скара отзад, на която можеха да застанат няколко лакеи, а под нея железни зъбци, които не биха позволили на любителите на безплатното возене да се поддадат на това изкушение.

[*1 __Литъл Бритън__ – тази улица съществува и днес в Лондон близо до катедралата „Св. Павел“ и „Оулд Бейли“. Тя се простира между Олдъргейт Стрийт и Смитфийлд Маркет. Странното ѝ име идва от това, че тя пресича мястото, където се е издигала старата къща на херцозите от Бритън.]

[*2 __С шест коронки отстрани__ – това означава, че неговата кола, както и много други по онова време, които са били използвани като наемни, някога е била собственост на благородник.]

Не бях успял още да се нарадвам на каретата и да почувствувам колко много напомня тя плевня или още по-добре вехтошарски дюкян, нито да се начудя защо в нея трябва да стоят и конските торби, когато забелязах, че кочияшът се готви да слеза, като че бяхме вече стигнали. И наистина след малко каретата спря в една мрачна улица пред кантора с отворена врата, на която беше написано М-р ДЖАГЪРС.

– Колко? – обърнах се аз към кочияша.

– Един шилинг – отговори той, – ако не пожелаете да добавите нещо.

Казах, разбира се, че не желая да добавя нищо.

– Един шилинг тогава – повтори кочияшът. – Не ми се иска да имам разпавии.

Нали си го знай!

Той смигна мрачно, като погледна към името на мистър Джагърс, и поклати глава.

След като си получи шилинга, кочияшът се качи пак така бавно на капрата и (с явно облекчение) си тръгна обратно, а аз влязох с куфарчето в ръка във външната кантора и запитах в къщи ли е мистър Джагърс.

– Не – отвърна чиновникът. – В съда е. Вие да не сте мистър Пип?

Потвърдих, че съм мистър Пип.

– Мистър Джагърс поръча да почакате в стаята му. Не знаеше колко време ще се забави, защото има дело. Но тъй като времето му е много ценно, няма да остане ни минута повече, отколкото се налага.

С тези думи чиновникът отвори една врата и ме въведе в друга стая. Някакъв едноок господин в кадифено сако и къси панталони, който четеше вестник, изтри нос с ръкава си, когато нашето влизане прекъсна заниманието му.

– Излез да почакаш навън, Майк – каза чиновникът.

Започнах да се извинявам да не би да съм попречил, но чиновникът изведе господина с безцеремонност, каквато не бях виждал още, захвърли калпака му подир него и ме остави сам.

Кабинетът на мистър Джагърс, осветяван само от прозорче на тавана, беше много мрачно помещение; прозорчето, налепено чудновато, като пукната глава, изкривяваше очертанията на съседните къщи, които сякаш извиваха врат, за да ме зърнат през него. В стаята имаше по-малко книжа, отколкото очаквах, и много чудновати вещи, които никак не очаквах да видя – един стар ръждясал пищов, сабя в ножница, разни чудновати кутии и пакети, а на полицата две ужасни гипсови маски с изкривени носове. Креслото на мистър Джагърс, с висок гръб, тапицирано в черна материя с втъкани конски косми и обковано с жълти гвоздеи, приличаше на ковчег, аз дори си представих как той се обляга на това кресло и хапе пръст, гледайки посетителите. Стаята беше малка, та посетителите бяха свикнали, както изглежда, да се облягат на стената; тази, която беше точно срещу креслото на мистър Джагърс, беше замърсена от допира на гръбовете им. Спомних си, че и едноокият господин се измъкна покрай стената, когато станах неволно причина за изгонването му.

Седнах на стола за посетителите, поставен срещу креслото на мистър Джагърс, и почувствувах как потъвам в замайващата атмосфера на стаята. Спомних си, че и чиновникът се държи като патрона си – сякаш знае за всекиго някаква уличаваща тайна. Питах се колко ли чиновници има още горе и всички ли смятат, че имат такава злотворна власт над ближните си. Питах се каква е историята на събраните странни предмети и откъде са попаднали тук. Питах се дали двете подути лица не са на някои роднини на мистър Джагърс и ако е имал нещастieto да има такива грозни роднини, защо ги е изложил на прашната полица, за да ги замърсяват чернилките и мухите, вместо да им намери място в дома си. Аз не бях свикнал, разбира се, с летните лондонски дни и може би съм бил замаян от горещината, праха и пясъка, които покриваха всичко. Както и да е, останах да чакам и да се чудя в кабинета на мистър Джагърс, докато най-после не можех да понасям двете маски на полицата над креслото му, и си излязох.

Когато казах на чиновника, че ще се поразходя на въздух, докато чакам, той ме посъветва да свия зад ъгъла и да изляза на Смитфийлд. Така аз се озовах на Смитфийлд; и позорният площад сякаш се залепи за мене със своята мръсотия, мазнотия, кръв и пяна. Аз побързах да се отърва от него, като свих в една съседна улица, където големият чер купол на „Св. Павел“ изникна пред мен иззад мрачно каменно здание; един минувач ми каза, че това е Нюгейтската тъмница. Докато вървах покрай стената на тъмницата, забелязах, че улицата е постлана със слама, за да се заглушава шумът от минаващите коли; от това, както и от множеството събрани хора, които миришеха ужасно на спирт и пиво, аз заключих, че заседанията на съда продължават.

Докато разглеждах наоколо си, един невероятно мръсен и полупиян служител на правосъдието* ме попита дали не искам да послушам едно-две дела и ми обясни, че може да ми даде за половин лира някое от първите места, откъдето ще мога да видя отлично лорда върховен съдия в перука и тога; той говореше за тази важна личност като за някаква восьчна кукла и накрая ми го отстъпи за осемнадесет пенса. Тъй като отклоних предложението му под предлог, че имам уговорена делова среща, той благоволи да ме въведе в един двор и да ми покаже къде са бесилките, къде се извършва публично бичуване, а след това ми показа и „вратата на длъжниците“, през

която осъдените отивали към бесилото, като засили любопитството ми към ужасната врата със съобщението, че „четирима от ония“ ще излязат в друг ден оттук в осем часа сутринта, за да бъдат убити един подир друг. Това беше ужасно и ме изпълни с отвращение към Лондон; още повече, защото „стопанинът“ на върховния съдия беше облечен от глава до пети в плесенявали дрехи, които очевидно не бяха негови, включително и носната му кърпа, а – както веднага ми хрумна – са били купени евтино от палача. При тези обстоятелства реших, че съм се отървал лесно, като му дадох само един шилинг.

[* __Служител на правосъдието__ – иронично название на пазача на Нюгейтския затвор.]

Върнах се в кантората да запитам дали мистър Джагърс е дошъл и тъй като той не беше дошъл, излязох отново да поскитам. Този път обиколих Литъл Бритън и стигнах до двора на „Св. Барто̀ломю“; сега разбрах, че и други хора чакат като мене мистър Джагърс. Двама мъже с тайнствена външност се разтакаваха в двора на „Св. Барто̀ломю“, като пъхаха замислено краката си в изкъртените места на паважа, докато разговаряха; когато минаха за пръв път покрай мене, единият каза: „Ако такова нещо изобщо е възможно, Джагърс ще го направи.“ В един ъгъл бяха застанали трима мъже и две жени, едната жена плачеше, скрила лице в мръсния си шал, а другата я утешаваше, като се загръщаше със своя шал: „Нали Джагърс го защитава, Милия, какво повече искаш?“ Докато скитах из двора, пристигна едно еврейче със зачервени очи, придружено от друго, което първото изпрати някъде; докато пратеното отсъствуваше, забелязах, че еврейчето, крайно неспокойно и възбудено, започна да се върти като побъркано около уличния фенер, като пригласяше на танца си: „О, Джагърф, Джагърф, Джагърф, само ти си апашагърф! Дайте ми само Джагърф!“ Тези доказателства за известността на моя опекун ми направиха дълбоко впечатление и аз още повече започнах да се възхищавам и учудвам.

Най-после, като гледах към улица Литъл Бритън иззад желязната врата на двора на „Св. Барто̀ломю“, видях, че мистър Джагърс пресича улицата и идва към мене. В същия миг и другите го видяха и се втурнаха към него. Мистър Джагърс сложи ръка на рамото ми, поведе ме, без да продума, и заговори веднага с тези, които го чакаха.

Най-напред се обърна към двамата мъже с тайнствена външност.

– С вас няма какво да говоря – каза мистър Джагърс, като ги посочи с пръст, – не ми трябва да зная повече от това, което зная. А изходът на делото е като хвърляне на зар. Още отначало ви казах, че е като хвърляне на зар. Платихте ли на Уемик?

– Тази сутрин събрахме парите, сър – каза смирено единият, докато другият се мъчеше да разгадае изражението на мистър Джагърс.

– Не ви питам кога и къде сте ги събрали, нито дали изобщо сте ги събрали. Получи ли ги Уемик?

– Да, сър – казаха едновременно и двамата.

– Много добре; можете да си вървите тогава. Не искам да слушам нищо! – каза мистър Джагърс, като махна с ръка, за да ги отпъди. – Нито дума! Инак ще се откажа да гледам делото!

– Ние мислехме, мистър Джагърс... – започна единият мъж, като свали шапка.

– Тъкмо това ви казах да не правите! – каза мистър Джагърс. – _Мислили_ сте! Нали аз мисля за вас: това ви стига! Ако ми потривате, зная къде да ви намеря; няма нужда да ме търсите. Сега не искам да слушам. Нито дума!

Двамата мъже се спогледаха, докато мистър Джагърс ги отпъждаше с ръка, оттеглиха се покорно и не се чува вече.

– Е-е, а вие? – каза мистър Джагърс, като се спря внезапно и се обърна към двете жени с шалове, от които тримата мъже се бяха покорно отдалечили. – О, това е Амилия, нали?

– Да, мистър Джагърс.

– А помните ли – отсече мистър Джагърс, – че ако не бях аз, нямаше да сте тук?

– О, да, сър! – извикаха заедно и двете жени. – Бог да ви благослови, сър. Много добре помним.

– Защо сте дошли пак тогава? – запита мистър Джагърс.

– За моя Бил, сър! – простена разплаканата жена.

– Ето какво ще ви кажа – започна мистър Джагърс. – Веднъж за винаги. Ако вие не знаете, че вашият Бил е в добри ръце, аз зная. А ако идвате да ми досаждате за вашия Бил, ще го зарежа – за негово и ваше назидание. Платихте ли на Уемик?

– Да, сър. До последния фартинг.

– Добре. Изпълнили сте, значи, всичко, което трябваше да сторите. Но ако продумате пак – ако кажете само една думичка, – Уемик ще ви върне парите.

Тази ужасна заплаха накара и двете жени да се отдръпнат веднага. Оставаше само неспокойното еврейче, което бе докоснало вече няколко пъти с устни крайчеца на редингота на мистър Джагърс.

– Не познавам този човек – каза мистър Джагърс със съкрушително презрение. – Какво иска той?

– Уважаеми мифтър Джагърф! Аз съм роден брат ни Хейбрахам Ласаръс!

– Кой е той? – каза мистър Джагърс. – Пусни ми дрехата!

Молителят целуна още веднъж крайчеца на редингота, преди да го пусне, и отговори:

– Хейбрахам Ласаръс е заподозрян в кражба на сребърни прибори.

– Закъснели сте – каза мистър Джагърс. – Аз съм на противниковата страна.

– Отче свети, мифтър Джагърф! – извика моят неспокоен познат, като пребледня.

– Нима сте против Хейбрахам Ласаръс?

– Да, против него съм – каза мистър Джагърс. – И точка. Махай се от пътя ми.

– Мифтър Джагърф! Само половин минутка! Братовчед ми ей сега отиде при мистър Уемик да приеме, каквито условия му се предложат. Осмина минутка, мифтър Джагърф! Ако благоволите да ви откупим от противниковата страна... За каквата цена кажете!... Парите нямат никакво значение... мифтър Джагърф!... Мифтър...

Моят опекун отмина с величествено равнодушие просителя и го остави да подскача на улицата като по жарава. След това стигнахме вече, без да ни спират, до кантората, където намерихме чиновника и мъжа с кадифения костюм и кожения калпак.

– Майк дойде – каза чиновникът, като стана и се приближи поверително до мистър Джагърс.

– О – каза мистър Джагърс и се обърна към човека, който подръпваше кичури коса на челото си, както бикът от песента за Кок Робин дърпал връвта на камбаната*, – на твоя човек редът ще дойде днес следобед. Какво става?

[* __Както бикът от песента за Кок Робин...__ – бикът в песничката за деца, която, изглежда, е доста стара, отговаря на въпроса: „Кой ще бие камбаната?“, така:

„Аз, казал бикът,
защото аз мога да дърпам връвта,
значи, аз ще бия камбаната.“

]

– Ами, мастър Джагърс – отговори Майк с гласа на човек, болен от простуда, – след големи перипетии намерих човек, какъвто ни трябва.

– Какво може да засвидетелствува под клетва?

– Ами, мастър Джагърс – каза Майк, като изтри този път нос с калпака си, – изобщо... каквото поискате.

Мистър Джагърс изведнъж побесня.

– Предупреждавал съм те вече – каза той, като заплаши с пръст ужасения клиент, – че ако дръзнеш някога да заговориш тук по този начин, ще те науча! Как смееш ти, адско изчадие, на мене именно да кажеш такова нещо?

Клиентът погледна изплашено и учудено, сякаш не разбираше какво е сторил.

– Глупак! – каза тихо чиновникът и го побутна с лакът. – Празноглавец! Казват ли се такива неща в очите на човека?

– Слушай сега какво те питам, тъпако – каза строго моят опекун. – Питам те отново, и то за последен път, за какво може да се закълне човекът, когото си довел?

Майк погледна втренчено опекуна ми, сякаш искаше да отгатне по изражението му какво трябва да отговори, после каза бавно:

– Може да опише какъв е онзи, а може и да каже, че не се е отделял от него през оная нощ.

– Внимавай сега. Какъв занаят има този човек?

Майк погледна калпака си, после пода, след това тавана и дори мене, преди да отговори неспокойно:

– Ние го облякохме като...

Но моят опекун пак избухна:

– Какво? Вие ли?...

– Глупак – добави отново чиновникът и пак го побутна с лакът.

Майк се замисли безпомощно, но скоро отговори с прояснено лице:

– Облечен е като почтен продавач на банички. Един вид като сладкар.

– Тук ли е? – попита опекунът ми.

– Оставих го да почака – каза Майк – пред един вход зад ъгъла.

– Мини с него покрай прозореца – да го видя.

Той посочи прозореца на кантората. И тримата отидохме до този прозорец, застанахме зад телената мрежа и след малко видяхме как клиентът мина уж случайно, придружен от висок мъж с кръвожадна външност в къси бели платнени дрехи и книжна шапка. Този простоват сладкар в никакъв случай не беше трезвен, а под окото му имаше синина, започнала вече да позеленява и поприкрита с някакво мазило.

– Кажете му да махне веднага оттук този свидетел – каза възмутително моят опекун на чиновника си – и го питайте откъде накъде е довел такава особа.

След това ме заведе в своята стая и докато обядваше прав със сандвичи от една кутия и с шери от джобна бутилка (при което сякаш нахокваше и сандвичите, преди да ги глътне), ме осведоми какво е уредил за мене. Трябваше да отида в странноприемницата „Барнард“, в жилището на мистър Покет-син, където било вече пратено легло за мене; трябваше да остана с мистър Покет-син до понеделник; в понеделник щях да отида заедно с него на гости у баща му, за да видя ще ми хареса ли там. Каза ми и каква издръжка ще получавам – тя беше много щедро определена, – а след това ми подаде и прибраните в едно чекмедже картички с адреси на търговци, към които можех да се отнеса за облекло и други необходими вещи.

– Ще видите, че имате достатъчно голям кредит, мистър Пип – каза опекунът ми, чието шише с шери замириса като цяло буре, докато той се ободряваше с него, – а аз ще мога по този начин да следя сметките ви и да ви подръпвам о`време, ако видя, че прекалявате. Вие, разбира се, все ще направите някоя пакост, но то няма да е по моя вина.

След като поразмислих върху това насърчително мнение, аз запитах мистър Джагърс дали мога да изпратя за кола. Той каза, че не си струва труда, защото няма да ходя далеко; ако желая, Уемик може да ме придружи.

Така открих, че Уемик е чиновникът от съседната стая. От горния етаж повикаха друг чиновник да го замести и аз тръгнах заедно с Уемик, след като се сбогувах с опекуна си. Пред вратата се бяха насъбрали нови посетители, но Уемик си проправи път между тях, като им каза спокойно и твърдо:

– Казвам ви, че няма смисъл да чакате; днес той няма да разговаря вече с никого.

Ние се отървахме много скоро от тях и продължихме заедно пътя си.

Глава двадесет и първа

Като поглеждах отстрани мистър Уемик, докато вървахме, за да видя как изглежда на дневна светлина, забелязах, че той е доста сух и нисък, с дървено четвъртито лице, чиито черти бяха издялани несръчно с тъпо длето. По това лице имаше белези, които щяха може би да бъдат ямички, ако материалът беше по-мек и сечивото по-тънко; сега тези белези бяха просто грапавини. Длетото бе направило по носа му три-четири такива опита за разхубавяване, но се бе отказало от тях, без да се постарее да ги доизглади. Съдейки по измачканото му бельо, реших, че мистър Уемик е ерген, и то преживял не малко погребения; защото имаше четири траурни пръстена и една брошка, представяща дама и плачуща върба над гроб със старинна ваза. Забелязах още няколко пръстена и печати по верижката на часовника му – той изглеждаше претоварен със спомени за починали приятели. Очите му бяха лъскави, малки, пронизващи и черни, устата широка, устните тънки, с петънца. Всичко това той бе получил, предполагам, преди четиридесет, а може би и петдесет години.

– Значи, досега не сте идвали в Лондон? – запита мистър Уемик.
– Не – казах аз.
– И аз бях някога новак тук – каза мистър Уемик. – Просто ми е чудно, като си спомня това време.

– А сега познавате навярно добре Лондон?
– Да, познавам го – каза мистър Уемик. – Зная всичките му пътеки.
– Опасен град ли е? – запитах аз повече за да кажа нещо, отколкото за да се осведомя.

– В Лондон може да ви измамат, да ви ограбят и да ви убият. Но и другаде ще се намерят хора да постъпят така с вас.

– Ако сте във вражда с тях – казах аз, за да смекча думите му.
– О, не зная дали зависи от враждата – отвърна мистър Уемик. – Обикновено хората вършат тия работи не от вражда, а за да спечелят нещо от тях.

– Още по-зле тогава.
– Така ли мислите? – отговори мистър Уемик. – Аз бих казал, че е все едно.
С килната на темето шапка той вървеше, като гледаше само пред себе си, и то така невъзмутимо, сякаш нищо не можеше да привлече вниманието му. Устата му, напомняща отвор на кутия за писма, като че непрестанно се усмихваше. Едва когато стигнахме до най-високата част на Холбърн Хил, аз разбрах, че това е само несъзнателна гримаса и че той съвсем не се усмихва.

– Знаете ли къде живее мистър Матю Покет? – попитах аз мистър Уемик.
– Да – отговори той, като кимна в съответната посока. – В Хамърсмит, на запад от Лондон.

– Далечно ли е?
– Ами, да речем, пет мили.
– Познавате ли го?
– О, вие сте същински следовател! – каза мистър Уемик, като ме погледна одобрително. – Да, познавам го. _Аз_ именно го познавам!

Той изрече тия думи с полуснизходително, полупренебрежително изражение, което ме смути; аз все още гледах изкосо дървеното му лице с надежда да открия някаква насърчителна нотка в казаното, когато той ми съобщи, че сме стигнали до странноприемницата „Барнард“. Това съобщение не разсея смущението ми, защото бях очаквал, че странноприемницата е хотел, чийто собственик е мистър Барнард, и че „Синият глиган“ в нашия град ще прилича на прост хан пред него. Всъщност обаче се оказа, че мистър Барнард е някакъв безплътен дух или фикция, а странноприемницата му е мръсна сбирщина от разнебитени сгради, струпани в един вонящ ъгъл – нещо като котарашки клуб.

В това убежище влязохме през една въртяща се врата, а някакъв коридор ни отведе в мрачно дворче, което ми се стори като изравнено гробище. Стори ми се, че никога досега не съм виждал такива унили дървета, такива унили врабци, такива унили котки и такива мрачни къщи (около шест-седем). Прозорците на отделните квартирки в тия къщи излагаха на показ всякакъв вид изпокъсани завеси, нащърбени саксии, пукнати стъкла, прашни вехтории и жалки отпадъци; а от празните стаи ме стрелкаха безброй обяви „Дава се под наем, дава се под наем, дава се под наем“, като че тук не идваха вече никакви нови нещастници, а отмъщението на Барнардовата душа се задоволяваше с постепенното самоубийство на сегашните обитатели, погребвани без опело под чакъла в дворчето. Това несретно Барнардово създание беше обгърнато в зловонен траур от сажди и дим, посипало бе главата си с пепел и сведено до обикновена яма за смет, изтърпяваше своето покаяние и унижение. Такива бяха зрительните ми възприятия: а вонята на суха и влажна смет на какви ли не мръсотии, които гниеа безгласно из запустелите тавани и зимници на плъхове, мишки, дървеници и съседни конюшни, гъделичкаше обонянието ми и стенеше: „Опитайте Барнардовия еликсир!“*

[* __Опитайте Барнардовия еликсир__ – това вероятно се отнася за някое лекарство, широко рекламирано по онова време.]

Осъществяването на първата ми голяма надежда беше толкова жалко, че аз погледнах тревожно мистър Уемик.

– Да – каза той, като разбра погрешно смущението ми, – това уединение ви напомня провинцията. И на мене също.

Той ме отведе до един ъгъл в двора, а оттам по стълба, която се разпадаше полека – така че след някой и друг ден, помислих аз, наемателите от горните етажи ще погледнат от вратите си и ще видят, че няма как да слязат, – до едно жилище на най-горния етаж. На вратата беше написано с боя името: „Мистър Покет“ – син, а на пощенската кутия имаше бележка: „Ще се върна скоро.“

– Не ви е очаквал толкова рано – обясни мистър Уемик. – Аз не ви трябва вече, нали?

– Не, благодаря – казах аз.

– Тъй като аз водя касата – добави мистър Уемик, – вероятно честичко ще се виждаме. Довиждане.

– Довиждане.

Аз подадох ръка, която мистър Уемик погледна отначало така, като че му исках нещо. След това погледна мене и каза, за да поправи грешката си:

– То се знае! Да. Вие, изглежда, сте свикнали да се ръкувате при сбогуване.

Аз се посмутих, като предполагах, че това не е прието в Лондон, но отговорих утвърдително.

– Аз пък отвикнах – каза мистър Уемик. – Само понякога – при дълга раздяла. Много се радвам, че се запознахме. Довиждане.

След като си стиснахме ръцете за сбогом и той си отиде, аз отворих прозореца на стълбището, при което щях без малко да бъда обезглавен, защото жлебовете на прозореца бяха изгнили и той се спусна като гилотина. За щастие това стана толкова бързо, че още не бях успял да подам главата си. След това произшествие аз се задоволих да наблюдавам като в мъгла странноприемницата през залепналата по прозорците мръсотия и да гледам тъжно навън, казвайки си, че Лондон е незаслужено прехвален.

Мистър Покет-син и аз имаме съвсем различно схващане за понятието „скоро“, защото аз почти полудях да гледам половин час навън и да пиша с пръст името си върху праха на всяко квадратче от прозореца, докато накрая чух стъпки по стълбите. Постепенно пред мен се показаха шапката, главата, вратовръзката, жилетката, панталоните и обувката на гражданин от моята категория. Той носеше под мишници две книжни кесии, а в ръка кошница ягоди и се бе задъхал от бързане.

– Мистър Пип? – каза той.

– Мистър Покет? – казах аз.

– Ах! – извика той. – Безкрайно съжалявам; но аз знаех, че има един дилижанс от вашия край, който пристига по обед, и мислех, че ще дойдете с него. В същност излязох заради вас – това не е извинение, разбира се, – защото помислих, че ако идвате от провинцията, ще ви се иска да хапнете следобед плодове, та отидох на пазара в Ковънт Гардън за по-хубави.

Съвсем основателно бе да почувствувам, че ми се завива свят. Аз благодарих несвързано за вниманието и започнах да се питам дали не сънувам.

– Ох! – каза мистър Покет-син. – Тази врата така се запъва!

Тъй като плодовете щяха да се превърнат в мармалад, докато той натискаше вратата все още с кесиите под мишница, помолих го да ги предаде на мене. Той ми ги даде с любезна усмивка и продължи да се бори с вратата като с див звяр. Най-после тя отстъпи така ненадейно, че той политна към мене, а аз към отсрещната врата, при което и двамата се разсмяхме. И аз пак почувствувах, че ми се завива свят и навярно сънувам.

– Влезте, моля – каза мистър Покет-син. – Позволете ми да ви покажа пътя. Тук е малко бедничко, но надявам се, че ще прекарате как да е до понеделник. Баща ми помисли, че ще ви бъде по-приятно да прекарате утрешния ден с мене вместо с него и може би ще пожелае да се поразходите из Лондон. Аз ще ви разведа с голямо удоволствие. Що се отнася до трапезата ни, надявам се, че няма да ви се стори лоша, защото ще ни прашат храна от близката чайна, и то (редно е да ви кажа) за ваша сметка съгласно нарежданията на мистър Джагърс. Жилището не е разкошно, защото аз трябва да си печеля сам хляба; баща ми не може да ми даде нищо, а пък и да може, аз не бих взел. Това е нашата всекидневна – столовете, масите, килимът и така нататък са каквито можаха да ми отделят от къщи. За покривката, лъжиците и съдовете не отговарям, защото ги донесоха за вас от чайната. Тук е спалната ми стаичка; малко влажна е, но в „Барнард“ е изобщо влажно. А тук е вашата спалня; мебелировката е

взета под наем, но надявам се, ще ви бъде удобно; ако се нуждаете от нещо, ще ви го набавя. Стайте са уединени и ние ще бъдем съвсем сами, но предполагам, че няма да се сбием. Боже мой, извинете, вие още държите плодовете! Моля ви се, дайте ми тия кесии. Просто ме е срам!

Застанал пред мистър Покет-син, за да му предам едната, а след това и втората кесия, видях и в неговите очи същото изумление, което чувствах в моите, и той каза, като се отдръпна:

– Господи, та вие сте момчето, което се мотаеше из градината!

– А вие – казах аз – сте бледият млад джентълмен!

Глава двадесет и втора

Бледият млад джентълмен и аз се гледахме доста време в странноприемницата „Барнард“, докато най-после и двамата се разсмяхме.

– Като си помисля само, че сте _вие_! – каза той.

– Като си помисля само, че сте _вие_! – казах аз.

Загледахме се отново и пак се разсмяхме.

– Както и да е – каза бледият млад джентълмен, като ми подаде добродушно ръка, – надявам се, че всичко е вече забравено и вие ще ми простите, че ви набих.

От тези думи аз разбрах, че мистър Хърбърт Покет (бледият млад джентълмен се именувахе Хърбърт) все още не съзираше разликата между някогашното си намерение и изпълнението му. Но моят отговор бе скромен и ние си стиснахме сърдечно ръцете.

– По онова време щастieto още не бе ви споходило, нали? – каза Хърбърт Покет.

– Не – отговорих аз.

– Да – потвърди той, – чух, че това станало напоследък. В същност по онова време аз очаквах такова щастие.

– Така ли?

– Да. Мис Хавишам ме бе повикала, за да види дали ще ѝ се понравя. Но не можах... или поне тя не ме хареса.

Сметнах, че учтивостта налага да се покажа изненадан.

– Проява на лош вкус! – засмя се Хърбърт. – Но все пак факт... Да, тя ме повика да ѝ погостувам за изпитание и ако го бях минал успешно, предполагам, че бъдещето ми щеше да бъде осигурено; може би дори щяха да ме... как се казва... за Естела.

– Какво? – запитах аз, жегнат ненадейно.

Докато разговаряхме, той подреждаше плодовете в чинийки, а това раздвояваше вниманието му и той не можеше да си спомни съответната дума.

– Да ме сгодят – обясни той, все още зает да нарежда плодовете. – Да ме сватосат... да ме свържат... знам ли какво? Нещо от тоя род.

– А как понесохте това разочарование? – запитах аз.

– Уф! – каза той. – Никак не се трогнах. Тя е същински тиран.

– Мис Хавишам ли?

– И тя, разбира се; но аз имах пред вид Естела. Тя е невероятно сурова, високомерна и своенравна девойка, отгледана от мис Хавишам, за да отмъсти на всички мъже по земята.

– Каква роднина е тя на мис Хавишам?

– Никаква. Храненица.

– А защо трябва да отмъсти на всички мъже по земята? За какво?

– Господи, мистър Пип! Нима не знаете?

– Не – казах аз.

– Ах! Та това е цял роман... Ще ви го разкажа на обед. А сега позволете да ви задам един въпрос. Как бяхте попаднали там тогава?

Докато му разказвах, той ме слушаше внимателно, после пак се разсмя и запита дълго време ли ме е боляло? аз не запитах дали и него го е боляло дълго, защото имах напълно установено мнение по този въпрос.

– Доколкото разбрах, ваш опекун е мистър Джагърс – продължи той.

– Да.

– Знаете ли, че той е пълномощник и адвокат на мис Хавишам, която има в него такова доверие, на каквото никой друг не се радва?

Почувствувах, че това ме отвежда към опасен разговор. Отговорих с подчертана сдържаност, че бях видял мистър Джагърс в дома на мис Хавишам в същия ден, когато се бяхме сбили, но смятах, че той надали си спомня да ме е виждал там.

– Той имал любезността да предложи за ваш възпитател баща ми и дори го посети, за да му съобщи това. Баща ми той познава, разбира се, поради връзките си с мис Хавишам. Моят баща е братовчед на мис Хавишам; но те не поддържат роднински отношения – баща ми не умее да хитрува и не желае да ѝ се подмилква.

Хърбърт Покет се държеше с подкупваща свобода и откровеност. Нито дотогава, нито след това съм виждал човек, който да изразява така ярко с всеки поглед и дума вродената си неспособност да бъде потаен и дребнав. От него лъхаше чудна самоувереност, а в същото време нещо ми подсказваше, че той никога няма да постигне успех и богатство. Не зная защо мислех така. Това чувство ме обзе още в първия ден, преди да седнем да обядваме, без да мога да определя по какъв повод.

Той си беше пак блед млад джентълмен и въпреки своята веселост и живост имаше някаква скрита вялост, която не беше признак на физическа сила. Лицето му не беше красиво, но имаше нещо по-ценно от красотата – беше весело и приветливо. Фигурата му беше малко недодялана, както по времето, когато моите пестници се стоварваха с такава волност по нея, но изглеждаше, че ще остане вечно подвижна и млада. Кой знае дали провинциалните изделия на мистър Траб щяха да стоят на него по-добре, отколкото на мене; но аз чувствувах, че със своите произвехтели дрехи той изглежда много по-добре облечен, отколкото аз в новия си костюм.

Той беше толкова общителен, та почувствувах, че ще бъде некрасиво и неподобаващо за възрастта ни да бъда сдържан към него. Затова му разказах цялото си житие-битие, като подчертах, че ми е забранено да се опитвам да узная благодетеля си. След това обясних, че ме подготвяха да стана провинциален ковач, поради което не зная почти никакви правила на учтивост, и ще му бъда много благодарен, ако ми подсказва как да постъпвам, когато види, че не зная или съм сбъркал.

– С удоволствие – каза той. – Но мога да предрека, че ще се нуждаете твърде малко от такова подсказване. Предполагам, че ние ще се виждаме често, затова бих искал да премахна всякакви безполезни церемонии помежду ни. Ще ми направите ли удоволствието да почнете да ме наричате още отсега по име – просто Хърбърт?

Благодарих му и казах, че ще го наричам така. А от своя страна му съобщих, че моето име е Филип.

– Аз не харесвам много това име – каза усмихнато той, – защото ми напомня момчето от поучителния разказ в читанката*, което било толкова лениво, че паднало в езерото, толкова затлъстяло, че не можело да си отвори очите, толкова голям скъперник, че заключвало баничката си, докато я изяли мишките, и така твърдо решено да лови малки птиченца, че било изядено от мечките, които живеели наблизко. Ще ти кажа какво ми хрумна. Ние така добре си хармонираме, а освен това ти си бил ковач... Дали няма да имаш нещо против?...

[* __Момчето от поучителния разказ в читанката__ – това е навярно широко използваната читанка, съставена от преподобния Уилям Мейвър (1758–1837), в която били съчетани поучителни разкази с дълъг списък от думи за упражнение по правопис.]

– Няма да имам нищо против, каквото и да предложиш – казах, – само че не те разбирам.

– Имаш ли нещо против да те наричам Хендел? От Хендел има прекрасна композиция, която се нарича „Музикалният ковач“.

– Много ще ми е приятно.

– Тогава, драги Хендел – каза той, като се обърна и отвори вратата, – обедът е готови аз те моля да заемеш мястото на домакин, защото ти ме гощаваш.

Аз не исках и да чуя такова нещо, затова домакинското място бе заето от него, а аз седнах отсреща. Обедът беше чудесен – според тогавашните ми разбирания, само кметът на града би могъл да даде такъв пир, – а още по-приятен беше поради това, че бяхме съвсем независими, без по-възрастни от нас, и в сърцето на Лондон.

Удоволствието ни се засилваше и от известно бохемство в уредбата на пира: защото, макар че храната беше – както би се изразил мистър Пъмбълчук – връх на разкоша, защото бе донесена от чайната, самата обстановка в стаята беше доста бедна и даваше възможност за изобретения, налагайки на келнера скитническите похвати да слага приборите на пода (и да се препъва в тях), разтопеното масло върху креслото, хляба

върху лавицата за книги, сиренето в кофата за въглища, а варената кокошка върху леглото ми в съседната стая, в което намерих доста магданоз и замръзнала мазнина, когато се прибрах да спя. Да, пирът беше прекрасен и тъй като келнерът не оставаше при нас да ме гледа, радостта ми беше безгранична.

Бяхме вече доста похапнали, когато напомних на Хърбърт обещанието му да ми разкаже за мис Хавишам.

– Наистина – отговори той. – Ей сега ще ти разкажа. Вместо предговор, Хендел, позволи да ти напомня, че в Лондон не е прието да се яде с нож – за да не се пореже човек, – а като се яде с вилица, не бива да я налапваме повече, отколкото е необходимо. Не заслужава да се говори за тия неща, но все пак е добре да се постъпва така, както правят всички. Лъжицата пък се държи не отгоре, а отдолу. Това има две предимства. По-лесно я поднасяш към устните си (което е всъщност и целта) и не си издаваш толкова десния лакът, като че ще отваряш стриди.

Той ми даде тези приятелски съвети така живо и весело, щото и двамата се разсмяхме и аз почти не се изнервих.

– А сега – продължи той – за мис Хавишам. Трябва да ти кажа, че мис Хавишам е била разглезена още от детинство. Майка ѝ умряла, когато тя била съвсем малка, и баща ѝ не ѝ отказвал нищо. Баща ѝ бил земевладелец из вашия край, където имал и пивоварна. Не зная защо се смята, че е голяма работа да имаш пивоварна; всички смятат, че за благородника е недостойно да пече хляб, а може да си свръхблагороден и да вариш пиво. Това се среща навсякъде.

– Но един джентълмен не може да държи кръчма, нали? – запитах аз.

– В никакъв случай – отговори Хърбърт. – Обаче кръчмата може да храни един джентълмен. Както и да е! Мистър Хавишам бил много богат и много горд. Дъщеря му също.

– Единствено дете ли е мис Хавишам? – осмелих се да попитам аз.

– Почакай малко. И до това ще стигна. Не, не е единствено дете; има един несъщия брат. Баща ѝ се оженил тайно – струва ми се за готвачката си.

– Нали бил горд? – казах аз.

– Бил е, драги Хендел. И затова се оженил тайно. След някое време и втората му жена умряла. Доколкото зная, едва след смъртта ѝ той казал на дъщеря си за своята женитба и синът влязъл в семейството и в къщата, която ти така добре познаваш. Когато пораснал, синът станал гуляйджия, своенравен, непокорен – с една дума, загубен човек. Най-после бащата го лишил от наследство; но преди смъртта си се смилил и го осигурил, макар и не така добре, както дъщеря си... Изпий още една чашка и позволи да ти кажа, че обществото не изисква така добросъвестно да си изпразваш чашата, та да я нанизваш на носа си с дъното нагоре.

Така бях постъпил от прекалено улисване в разказа му. Благодарих и се извиних.

– Няма защо – каза той и продължи: – Мис Хавишам станала богата наследница и мнозина започнали да я ухажват. Несъщият ѝ брат имал също достатъчно средства, но с плащане на стари дългове и с нови лудории скоро ги свършил. Той имал с нея повече разпавии, отколкото с баща си и хората предполагат, че я ненавиждал дълбоко, като подозирал, че тя именно е повлияла на бащата. Стигам до най-тежката част на разказа – прекъсвам го, драги Хендел, само да ти кажа, че кърпата за ядене не се прибира в чашата.

Сам не зная защо се опитвах да прибера моята кърпа в чашата си. Зная само, че с постоянство, достойно за по-добра цел, правех отчаяни усилия да я натъпча там. Пак му благодарих и се извиних, а той ми каза весело:

– Няма защо, разбира се. – След това продължи: – Сега из театри, по надбягвания, на балове или другаде се появява един човек, който почва да ухажва мис Хавишам. Никога не съм го виждал (защото това е станало преди двадесет и пет години, когато и двамата не сме били още на тоя свят, Хендел), но чувах от баща си, че бил представителен мъж, подходящ за нея. Обаче баща ми винаги е твърдял упорито, че само от невежество и предразсъдък човек можел да го сметне за джентълмен; защото според баща ми, откакто свят светува, който не е истински джентълмен по душа, не може да бъде истински джентълмен по държане. Баща ми казва, че никакъв лак не може да закрие нишката на дървото; колкото повече лак туряш, толкова по-ясно ще се покаже дървото. Както и да е! Този човек се въртял неотстъпно около мис Хавишам и

се показвал извънредно предан. Предполагам, че до това време тя не проявявала особена чувствителност; но сега вече всичката ѝ чувствителност се пробудила и тя се влюбила пламенно в него. Няма съмнение, че просто го е боготворила. Използвайки умело любовта ѝ, той измъкнал от нея големи суми. Убедил я да откупи за огромна цена дела на брат си в пивоварната (който баща му завещал от слабост), като твърдял, че иска да управлява цялата пивоварна, когато стане неин съпруг. Вашият опекун още не бил довереник на мис Хавишам, а самата тя била толкова високомерна и влюбена, че не приемала съвет от никого. Роднините ѝ били бедни и користни с изключение на баща ми; и той бил беден, но не бил раболепен и завистлив. Само той бил достатъчно независим, за да я предупреди, че проявява прекалено доверие към този човек и се поставя премного в негова власт. Но тя се възползвала от първия удобен случай да изгони баща ми от къщи в присъствието на другия и оттогава баща ми не е стъпвал у нея.

Спомних си, че тя каза: „Матю ще дойде най-после да ме види, когато ме положат мъртва на тази маса“, и запитах Хърбърт толкова озлобен ли е баща му към нея?

– Той не е озлобен – каза Хърбърт, – но тя го обвинила в присъствието на бъдещия си съпруг, че бил изгубил надеждата да я използва за собствената си изгода; затова, ако отиде сега, и на него – а още повече на нея – ще се стори, че е била права. Но да се върнем към оня и да свършим с него. Денят за сватбата бил определен, булчинската рокля била готова, сватбеното пътешествие уредено, гостите поканени. Денят дошъл... но женихът не дошъл. Той написал писмо...

– Кое то тя получила, когато се обличала във венчалната си рокля, нали? В девет без двадесет?

– Точно тогава – кимна Хърбърт. – В същия час и минута, на които по-късно спряла всички часовници в къщата. Не мога да ти кажа – защото сам не зная – какво е съдържало писмото извън жестоко известие, че сватбата няма да се състои. Когато се оправила от тежкото боледуване, тя опразнила целия си дом, както го знаеш, и не се показвала вече на дневна светлина.

– Това ли е цялата история? – запитах аз, след като помълчах.

– Това е всичко, което зная; и то като си го сглобявах сам от случайно научени неща; защото баща ми отбягва да говори по този въпрос и дори когато мис Хавишам ме покани да отида у нея, той ми каза само толкова, колкото беше необходимо, за да мога да разбера някои неща. Но, забравих нещо. Предполага се, че човекът, комуто тя оказала такова незаслужено доверие, действувал в съгласие с несъщия ѝ брат; че помежду им имало заговор и са си делили печалбите.

– Чудя се защо не се е оженил за нея, за да получи целия имот – казах аз.

– Възможно е да е бил вече женен и брат ѝ да го е избрал умишлено, за да ѝ отмъсти по-жестоко – каза Хърбърт. – Но не зная, разбира се, така ли е било.

– А какво е станало с ония двамата? – запитах аз, като помълчах и размислих отново.

– Стигнали до още по-голям позор и падение... ако изобщо има по-голям и... до пълен провал.

– Живи ли са?

– Не зная.

– Ти току-що каза, че Естела не е роднина, а само храненица на мис Хавишам. Кога е била осиновена?

Хърбърт вдигна рамене.

– Откакто помня мис Хавишам, Естела е все при нея. Нищо повече не зная. Сега, Хендел – каза той така, като че окончателно изоставяше разказа си, – между нас има пълна откровеност. Ти знаеш за мис Хавишам всичко, което знам и аз.

– И ти – отвърнах аз – знаеш всичко, което зная аз.

– Вярвам. Така че между нас няма никакво съперничество или недоразумение. А що се отнася до условието, свързано с твоето преуспяване в живота – именно да не издирваш и да не разсъждаваш кому го дължиш, – можеш да си сигурен, че нито аз, нито близките ми ще засегнем дори с намек този въпрос.

Той каза това с такава деликатност, щото разбрах, че въпросът е приключен, дори ако прекарам години поред в дома на баща му. А в същото време така многозначително, щото разбрах, че и според него, както според мене, моя

благодетелка беше несъмнено мис Хавишам.

Досега не бе ми минавало през ум, че той заговори на тази тема, за да я премахне веднъж за винаги от отношенията ни; но като почувствувах колко по-леко ни е, след като я бяхме изяснили, разбрах, че я бе засегнал нарочно. Бяхме весели и разговорливи, затова го запитах с какво се занимава.

– Аз съм капиталист – отговори той, – застраховам кораби.

Предполагам, че забеляза как оглеждам стаята за някакви следи от кораби или капитал, защото добави:

– В Сити.

За мене застрахователите на кораби от Лондонското Сити бяха много богати и важни личности; затова трепнах, като си спомних, че бях повалил по гръб този млад застраховател, оставил бях синини около пронизателното му око и бях разцепил натоварената му с отговорности глава. Но пак изпитах – този път с облекчение – странното чувство, че Хърбърт Покет няма никога да преуспее и забогатее.

– Аз няма да се задоволя само със застраховане на кораби. Ще закупя акции от някое солидно дружество за застраховки на живот и ще вляза в управата му. Ще вложя малко пари и в мини. Всичко това няма да ми попречи да наема няколко хиляди тона за моя сметка. Възнамерявам – каза той, като се облегна на стола си – да търгувам с Индия, като закупувам коприни, шалове, колониални стоки, индиго, наркотици и скъп дървен материал. Тази търговия е много интересна.

– А печалбата голяма ли е? – казах аз.

– Огромна – отвърна той.

Аз пак се разколебах и си казах, че неговите надежди са много по-големи от моите.

– Мисля да търгувам – продължи той, като сложи палци в джобовете на жилетката си – и със Западна Индия. Оттам ще внасям захар, тютюн и ром. А от Цейлон слонова кост.

– Много кораби ще ти трябват – казах аз.

– Цяла флота – отговори той.

Съвсем слисан от грандиозността на тези търговски сделки, аз го запитах с кои страни главно търгуват корабите, които застрахова.

– Още не съм започнал да застраховам – каза той. – Засега само разучавам.

Това занимание ми се стори някак си по-подходящо за странноприемницата „Барнард“. И казах съвсем убеден:

– Аха-а!

– Да. Засега съм в една кантора. И разучавам.

– А изгодно ли е да си в кантора? – запитах аз.

– За кого? За младежа, който работи там ли? – запита в отговор той.

– Да; за тебе.

– За мене... н-не. – Той каза това като човек, който грижливо е пресметнал всички „за“ и „против“. – Нямам никаква пряка изгода. Искам да кажа, че не ми плащат нищо и аз трябва... да се издържа сам.

Това наистина не изглеждаше никак изгодно, затова аз поклатих глава, за да изкажа мнението си, че с такъв доход ще е мъчно да се натрупа голям капитал.

– Важното е – каза Хърбърт Покет – да разучаваш. _Това_ е същественото. Разбираш ли, да си в кантора и да разучаваш.

Стори ми се доста странно, че ако не си в кантора, разбираш ли, не можеш да разучаваш; но се съгласих мълчаливо с неговата опитност.

– След това – продължи Хърбърт – ти се представя случай да започнеш сам... Ти не го изпускаш, натрупваш капитал и работата е наред! Натрупаш ли капитал, остава само да го използваш.

Всичко това ми напомни напълно държането му по време на нашата борба в градината. Той понасяше своята бедност точно така, както понесе и поражението си. Стори ми се, че посреща всички удари на съдбата така, както посреща някога и моите. Очевидно беше, че има само най-необходимото, защото всичко, което привлече вниманието ми, се оказа донесено от чайната или от другаде заради мене.

Но макар и да се чувствуваше вече забогатял, той не се гордееше и аз му бях благодарен, че не се надува. Това беше приятна добавка към приятния му нрав и ние се сприятелихме чудесно. Вечерта излязохме да се поразходим из улиците, после

отидохме на театър – на евтини места; на другия ден отидохме на черква в Уестминстърското абатство, а следобед се разходихме из парковете; там се запитах кой ли подковава всички тия коне и съжалих, че не е Джо.

И при най-скромното пресмятане ми се струваше, че бяха минали доста месеци, откакто се бях разделил с Джо и Биди. Тази раздяла ставаше още по-голяма и поради разстоянието между мене и тях – толкова далеко оттук бяха нашите блатата. Обстоятелството, че миналата неделя бях в нашата стара черква с вехтите си неделни дрехи, ми се струваше напълно невъзможно от географско, обществено и всякакво друго земно и небесно гледище. А при това из многолюдните лондонски улици, така ярко осветени във вечерния полумрак, аз като че долавях укорни намеци, задето бях изоставил толкова далеко бедната ни стара кухня; и стъпките на някакъв некадърен измамник, който обикаляше цяла нощ странноприемницата „Барнард“, уж за да я пази, отекваха тежко в моето сърце.

В понеделник сутринта в девет без четвърт Хърбърт тръгна за кантората да се яви на работа – а, предполагам, и да изучава – и аз го придружих. Той трябваше да се върне след час-два, за да ме заведе до Хамърсмит. Стори ми се, че яйцата, от които ще се излюпят младите застрахователи, трябва да се заравят в гореща пепел като яйцата на щрауса (ако се съди по местата, където тия бъдещи исполини се явяваха в понеделник сутринта). Самата кантора, в която работеше Хърбърт, не беше добра наблюдателница; тя се намираше на втория етаж във вътрешната сграда, беше във всяко отношение неприветлива и вместо да има отпреде си простор, гледаше в друг втори етаж.

Към обяд отидох на борсата, където под обявите на корабоплаването бяха насядали небръснати мъже, които взех за важни търговци, при все че не можех да разбера защо са толкова омърлушени. След като дойде Хърбърт, отидохме да обядваме в един прочут ресторант, който ме изпълни тогава със страхопочитание, а сега ми се струва, че беше най-жалкото недоразумение в Европа; но и тогава дори ми направи впечатление, че по ножовете, покривките на масите и дрехите на келнерите имаше повече сос, отколкото по печеното. Нахранихме се срещу умерена цена (защото не платихме и за мазните петна), след това отидохме в странноприемницата „Барнард“ да приберем куфарчето ми, и взехме дилижанса за Хамърсмит. Там стигнахме към два-три часа след пладне. От спирката до дома на мистър Покет беше съвсем близо. Отворихме входната врата и влязохме в градинка с изглед към реката, където децата на мистър Покет си играеха. И ако не се лъжа по един въпрос, който не засяга интересите ми или предубежденията ми, децата на мистър и мисис Покет не израстваха, отглеждани и възпитавани от някого, а просто сами се катереха нагоре по възрастта.

Седнала на градински стол с кръстосани крака, мисис Покет четеше: двете бавачки зяпаха насам-нататък а децата играеха.

– Ето младия мистър Пип, мамо – каза Хърбърт.

При тези думи мисис Покет ме поздрави с любезно достойнство.

– Мистър Алик и мис Джейн – извика едната бавачка, – ако тичате при ония храсти, ще паднете в реката и ще се удавите, а какво ще каже татко ви тогава?

В същото време бавачката вдигна кърпичката на мисис Покет с думите:

– Шести път вече я изпускате, мадам!

Мисис Покет се засмя, каза:

– Благодря, Флопсън! – настани се само на единия стол и продължи да чете.

Лицето ѝ веднага доби смръщено и съсредоточено изражение, сякаш четеше от седмица насам; но преди да прочете и десет реда, вдигна поглед към мене и каза:

– Надявам се, че майка ви е добре.

Този неочакван въпрос ме обърка съвсем; аз започнах да мънкам, че ако имах майка, сигурно би била добра, би благодарила за вниманието и би изпратила поздравите си на мисис Покет; но бавачката ми дойде неочаквано на помощ.

– Ето! – извика тя, като вдигна пак кърпичката. – Седем пъти вече! Какво ви е днес, мадам?

Мисис Покет прибра кърпичката си, погледна я отначало учудено, сякаш я виждаше за пръв път, после я позна, засмя се и каза:

– Благодаря, Флопсън! – забрави ме и продължи да чете.

Освободен по тоя начин, почнах да броя малките Покетовци и открих, че те са най-малко шест, в различни степени на покатерване. Не бях ги доизброил още, когато

отнякъде се понесе жалният глас на седмото.

– Сигурно е Бейби! – каза изненадано Флопсън. – По-скоро тичай горе, Милърс!

Милърс, втората бавачка, изтича в къщи и плачът постепенно стихна, после спря, като че бяха запушили устата на детето. През това време мисис Покет престана да чете и аз се запитах каква ли е книгата ѝ.

Предполагах, че чакаме мистър Покет; във всеки случай нещо чакахме, а през това време аз имах възможност да наблюдавам едно забележително семейно явление: щом някое дете дотичваше до мисис Покет, то непременно се спъваше и падаше върху коленете ѝ, при което тя го поглеждаше с краткотрайна изненада, а то надаваше продължителен рев. Не можех да си обясня това странно обстоятелство и неволно се замислих; в това време Милърс излезе с бебето, подаде го на Флопсън, а Флопсън тръгна да го подаде на мисис Покет, но и тя се препъна и щеше да падне заедно с детето върху мисис Покет, ако Хърбърт и аз не бяхме успели да я задържим.

– Господ да ми е на помощ, Флопсън! – каза мисис Покет, като вдигна за миг глава от книгата си. – Всички се препъвате!

– Наистина господ да ви е на помощ, мадам! – отвърна Флопсън, като се изнерви. – Какво сте оставили пред вас?

– Пред мене ли, Флопсън? – запита мисис Покет.

– Да, оставили сте столчето си! – извика Флопсън. – А щом сте го скрили така с полата си, как няма да се препъваме? Хайде, вземете малкия, мадам, и ми дайте книгата.

Мисис Покет я послуша и почна да друса неумело детето на скута си, докато другите деца се гонеха около нея. След малко мисис Покет каза, че децата трябва да поспят. Така още през първия ден направих второ откритие: че отглеждането на малките Покетовци се състои в последователно катерене и спане.

При тези обстоятелства, когато Флопсън и Милърс въведоха децата в къщата като стадо агънца, а мистър Покет излезе оттам, за да се запознаем, не се учудих, като видях пред себе си джентълмен със загрижено изражение и разчорлени посивели коси, който сякаш не знаеше как би могъл да тури нещо в ред.

Глава двадесет и трета

Мистър Покет изказа радостта си от запознаването с мене и надеждата, че не съжалявам за запознаването с него.

– Защото – добави той, усмихвайки се точно като Хърбърт – аз наистина не съм някоя опасна личност.

Въпреки загриженото си изражение и силно посивели коси той беше младолик и се държеше естествено. Искам да кажа – без никаква престореност; записаното му изражение беше донякъде комично и би било направо смешно, ако не личеше, че сам той чувства това. След като поговори с мене, той се обърна към мисис Покет, като сви почти тревожно красивите си черни вежди:

– Надявам се, Белинда, че си се запознала с мистър Пип?

Тя вдигна глава от книгата и каза:

– Да.

После ми се усмихна унесено и ме запита дали обичам портокаловата вода*. Тъй като въпросът ѝ нямаше никаква близка или далечна връзка с предишен или следващ разговор, реших, че го зададе, както и по-раншните си въпроси, от светска учтивост.

[* __Портокалова вода__ – цветовете на горчивия портокал се дестилирали за получаването на една от съставките на парфюма. Остатъка, който се споменава, се използвал като средство за подсилване.]

Само след няколко часа аз научих – и най-добре ще е още сега да разкажа, – че мисис Покет била единствена дъщеря на някакъв случайно награден с благородничество и вече починал джентълмен, който си бил втълпил, че покойният му баща щял да получи титлата барон, но някой си – не помня точно кой: кралят ли, първият министър ли, лорд-канцлерът ли, кентърбърийският архиепископ ли, или някой друг – се противопоставил решително на това от лична злоба. И по силата на този предполагаем факт баща ѝ се причислил към благородниците. А аз предполагам, че е получил титлата „сър“, защото е щурмувал с перо английската граматика, за да напише на пергамент

ужасен адрес по случай полагане основния камък на някаква сграда и е подал на някой член от кралското семейство хоросана или мистрията. Както и да е, той наредил мисис Покет да бъде отгледана още от люлка като девойка, на която е отредено да се омъжи за човек с благородническа титла и да бъде запазена от придобиване на плебейски домакински знания.

Този разумен родител установил толкова успешен надзор над младата девойка, че я превърнал във великолепно, но съвсем безпомощно и безполезно украшение. С този щастливо създаден характер девойката срещнала още в разцвета на младостта си мистър Покет, също в разцвета на младостта си и още нерешил дали да стане председател на Камарата на лордовете, или да сложи епископска митра. Тъй като достигането на която и да е от тия цели било само въпрос на време, те решили да уловят Времето за перчема (който бил доста дълъг, та трябвало да го подрежат) и се оженили без знанието на разумния родител. А разумният родител, който не можел да даде или откаже нищо друго освен благословията си, след кратка борба ги удостоил щедро с този дар и съобщил на мистър Покет, че „жена му е съкровище, достойно за принц“. Мистър Покет използвал това княжеско съкровище така, както тия съкровища се използват от памтивека, но по всяка вероятност със съвсем незначителен доход от него. И все пак повечето хора гледаха със странно, почтително съчувствие на мисис Покет, загдето не се бе омъжила за човек с благородническа титла, и със странен, снизходителен укор на мистър Покет, задето не бе успял да получи такава титла.

Мистър Покет ме заведе в стаята ми, която беше приветлива и наредена така, че можех да я използвам удобно и за гостна. След това почука на вратите на други две стаи и ме запозна с обитателите им, именувани Дръмъл и Стартоп. Дръмъл, старолик младеж с тежка и тромава външност, си подсвиркуваше с уста. Стартоп, по-млад на възраст и вид, четеше, уловил с две ръце главата си, сякаш се страхуваше да не се пръсне от толкова силен заряд знания.

И мистър, и мисис Покет изглеждаха толкова зависими от някого, че аз се питах кой е в същност господарят в този дом, в който са ги допуснали да живеят, докато най-после открих, че тази неизвестна сила е прислугата. Този начин на живот беше може би удобен, защото избавяше от неприятности, но изглеждаше скъп, защото прислугата смяташе за свой дълг да си похапва и попийва, колкото желае, както и да приема немалко гости на долния етаж. Слугите хранеха много щедро мистър и мисис Покет, но все пак според мене в този дом човек би се хранил най-добре в кухнята при условие, че е в състояние да се самоотбранява, защото още в първата седмица от пристигането ми една съседка, с която семейство Покет дори не се познаваше, съобщи с писъмце, че видяла как Милърс бие бебето. Мисис Покет се разплака, като го прочете, после каза, че е чудно защо съседките не си гледат своите работи.

Постепенно и главно от Хърбърт аз научих, че мистър Покет се е учил, и то с отличен успех, в Хароу и Кембридж, но тъй като имал щастието да се ожени още съвсем млад за мисис Покет, не можал да напредне и останал само да преподава частни уроци. След като подготвил доста много тъпаци – чиито влиятелни бащи винаги обещавали да му помогнат да напредне и винаги забравяли обещанието си, щом тъпациите напускали училището, – това жалко занятие му дотегнало и той се прибрал в Лондон. Тук, загубвайки полека-лека по-възвишените си надежди, той започнал да „преподава“ на най-различни хора, които не са имали или са пропуснали възможността да се учат, подготвял други за отделни случаи, използвал образованието си за литературни компилации или поправяне на чужди съчинения и с така получените средства, прибавени към съвсем скромната му лична рента, успявал да поддържа дома така, както го видях.

Мистър и мисис Покет имаха една прекалено любезна съседка – вдовица, изпълнена с толкова много съчувствие, че се съгласяваше с всеки, благославяше всеки и според обстоятелствата имаше за всеки усмивка или сълзи. Тя се казваше мисис Койлър и аз имах честта да я отведа до трапезата още в деня на пристигането ми. Докато слизахме по стълбите, тя ми загатна колко тежко е за милата мисис Покет да вижда, че милият мистър Покет е принуден да преподава частни уроци. Това не се отнасяло и до мене, добави тя в изблик на доверие и любов (аз се познавах едва от пет минути с нея); ако всички приличали на мене, би било съвсем друго нещо.

– А на милата мисис Покет – каза мисис Койлър – след първото й разочарование (за което мистър Покет няма никаква вина) са потребни толкова разкош и изящество...

– Да, мадам – казах аз, за да я накарам да млъкне, защото се страхувах, че ще

се разплаче.

– А тя е такава аристократка по нрав...

– Да, мадам – казах пак със същата цел.

– ... щото наистина е много тежко – продължи мисис Койлър, – че милият мистър Покет не може да отдаде всичкото си време и внимание на милата мисис Покет.

Аз неволно си помислих, че би било много по-тежко, ако време и внимание за мисис Покет не би могъл да отдели месарят; но не казах нищо, защото вниманието ми беше погълнато всъщност от грижата да не се изложи с държането си.

Докато внимавах как да си служа с ножа, вилницата, лъжицата, чашите и другите средства за самоубийство, от разговора между мисис Покет и Дръмъл (малкото му име беше Бентли) можах да разбера, че този Дръмъл е втори поред наследник на титлата барон. По-нататък се разбра, че книгата, която мисис Покет четеше в градината, се отнася до разните титли и че мисис Покет знаеше точната дата, когато дядо ѝ би попаднал в тази книга, ако изобщо би попаднал. Дръмъл не говореше много, но доколкото вземаше участие в разговора (той ми направи впечатление на намусен младеж), говореше като човек от висшите кръгове, който признава мисис Покет за жена от своята среда. Към разговора им проявявах интерес само те и раболепната мисис Койлър, а на Хърбърт той като че беше дори неприятен; въпреки това този разговор щеше да продължи може би още много време, ако слугата не бе влязъл да съобщи, че готвачката не знае къде е дянала говеждото. За най-голяма моя изненада видях за първи път как мистър Покет се успокоява по един твърде странен начин, който не прави впечатление на никого и с който и аз като всички други свикнах. Той остави на масата ножа и вилницата, с които в момента разрязваше месо, и улови с две ръце разчорлената си коса, като се мъчеше да се вдигне по тоя начин от мястото си. Но като видя, че не може да се вдигне, продължи спокойно предишното си занимание.

Сега мисис Койлър промени разговора и започна да ме ласкае. Отначало това ми бе приятно, но ласкателствата ѝ бяха толкова недодялани, че удоволствието скоро се изпари. Когато се приближаваше към мене, преструвайки се, че е живо заинтересувана от приятелите и местата, с които се бях разделил, тя приличаше напълно на змия с раздвоен език; а когато се нахвърляше от време на време върху Стартоп (който разговаряше много малко с нея) или върху Дръмъл (който почти не разговаряше), аз просто им завиждах, че са от другата страна на трапезата.

След обедата донесоха децата и мисис Койлър започна да се възхищава от очите, носовете и крачетата им – един разумен възпитателен подход. Покетовци имаха четири момиченца и две момченца, освен бебето, което можеше да мине и за едното, и за другото, и наследника му, който засега не беше нито едното, нито другото. Флопсън и Милърс ги доведоха, сякаш бяха сержантки, изпратени да съберат деца и намерили именно тези; а мисис Покет гледаше младите несбъднати аристократи така, като че бе имала вече удоволствието да ги отгледа, но не знаеше какво да ги прави.

– Дайте ми вилницата си, мадам, и вземете малкото! – каза Флопсън. – Но не го вземайте така, защото главата му ще остане под масата.

Изпълнявайки този съвет, мисис Покет го взе другояче и главата му попадна върху масата; всички присъстващи разбраха това по силното ѝ раздрусване.

– Ох, господи! Дайте ми го, мадам! – каза Флопсън. – А вие, мис Джейн, елате да поиграете на бебето, хайде!

Едно от момиченцата, съвсем мъничко, но поело преждевременно задължението да се грижи за другите, напусна мястото си до мене и почна да подскача пред малкото, докато то престана да плаче и дори се засмя. Засмяха се и другите деца, мистър Покет (който се бе опитал още два пъти да се вдигне за косите) също се засмя, засмяхме се и се развеселихме и ние.

Флопсън изви малкото, както беше повито като холандска кукла, сложи го без злополука в скута на мисис Покет и му даде да си играе с орехотрошачката, като поръча на мисис Покет да внимава да не би детето да навре в очите си дръжките на орехотрошачката и натовари строго мис Джейн със същата задача. След това двете бавачки излязоха и се сборичкаха на стълбите с разхайтения лакей, който ни прислужваше на обедата и положително бе загубил половината си копчета в игра на комар.

Аз се разтревожих твърде много, като видях, че мисис Покет, унесена в разискване с Дръмъл за две баронства и в ядене на портокалови резени, потопени в

захар и вино, съвсем забрави бебето, което въртеше застрашително орехотрошачката. Но малката Джейн забеляза, че главичката му е в опасност, напусна безшумно мястото си и успя с разни хитрини да измъкне от ръцете му опасното оръжие. Мисис Покет, току-що завършила яденето на портокали, не одобри това и каза на Джейн:

– Ах ти, лошо дете, как смееш? Веднага да си седнеш на мястото!

– Мамичко – замънка момиченцето, – Бейби щеше да си извади очите.

– Как смееш да ми говориш така! – възрази мисис Покет. – Още сега да си седнеш на мястото!

Достойнството на мисис Покет беше така съкрушително, че смути и мене, сякаш аз именно бях предизвикал с нещо негодуванието ѝ.

– Белинда – упрекна я мистър Покет от другия край на масата, – как може да си толкова неблагоприятна? Та Джейн се намеси само за да спаси малкото.

– Не позволявам никому да се намесва – каза мисис Покет. – Учудвам се, Матю, че ме излагаш на такова оскърбление.

– Господи! – извика мистър Покет в изблик на горчиво отчаяние. – Нима децата трябва да се пребият с орехотрошачката, без някой да се опита да ги спаси?

– Не искам да ми се дават обяснения от Джейн – каза мисис Покет, като погледна величествено невинната малка нарушителка на реда. – Мисля, че зная какъв беше горкият ми дядо. Джейн ще ми разправя!

Мистър Покет се улови пак за косите и този път наистина се вдигна няколко инча от стола си.

– Чувате ли? – обърна се безпомощно той към световните стихии. – Бебетата може да се пребият с орехотрошачка заради някой си нещастен дядо!

После се отпусна на стола си и млъкна.

В това време ние гледахме неловко покривката на масата. Настъпи мълчание, през което честното и неукротимо бебе се дърпаше и гукаше към Джейн, като че тя беше единственият му познат в тази къща (с изключение на прислужниците).

– Мистър Дръмъл – каза мисис Покет, – бихте ли позвънили за Флопсън? Ти, непослушнице, върви веднага да спиш! А ти, миличко, ела с мама!

Но малкото беше олицетворение на честността и започна с все сила да роптае. То така се изви в ръцете на мисис Покет, че вместо нежното му лице гостите видяха плетените му терлички и дебели краченца, и продължи да проявява бурно недоволството си, докато го изнасяха, като успя по този начин да се наложи; защото след няколко минути видях през прозореца, че е в ръцете на Джейн.

Другите пет деца останаха в трапезарията, защото Флопсън имаше навярно своя лична работа, а никой друг не се грижеше за тях. Така аз имах възможност да разбера отношенията им с мистър Покет, които се проявиха по следния начин. Мистър Покет ги погледа няколко минути с разчорлени коси и още по-учудено изражение, сякаш не можеше да разбере как са попаднали в този дом и защо природата не ги е отредила другиму. После запита студено, по мисионерски, защо маншетката на малкия Джо е скъсана, а Джо отговори, че Флопсън ще я зашие, па*, когато има време; или как се е порязала малката Фани, която отговори: „Милърс ще ме превърже, па, но все забравя.“ След това, обзет от бащинска нежност, той даде по шилинг на всяко дете и им каза да идат да играят; а щом те излязоха, се опита пак да се вдигне за косите и престана да мисли върху тази безнадеждна тема.

[* __Па__ – съкратено от рара (татко).]

Вечерта се разходихме по реката. Тъй като и Дръмъл, и Стартоп имаха лодки, и аз реших да си взема лодка и да ги надмина в гребането. Аз бях изкусен във всички физически упражнения, познати на селските момчета, но като чувствах, че не съм достатъчно изискан, за да се явя по Темза – да не говорим за други водни пътища, – наех веднага за учител един шампион по гребане, който спираше пред нашия пристан и с когото се запознах чрез новите си другари. Този неоспорим авторитет ме смути твърде много, като каза, че имам мишци за ковач. Съмнявам се дали би казал това ласкателство, ако знаеше, че заради него щеше без малко да загуби един ученик.

Когато късно вечерта се върнахме, в къщи ни чакаше студена вечеря и предполагам, че щяхме да прекараме добре, ако не се бе случила една семейна неприятност. Мистър Покет беше в добро настроение, когато една от прислужниците влезе и каза:

– Ако позволите, сър, бих искала да поговоря с вас.

– Да говориш с господаря си? – каза мисис Покет, чието достойнство бе пак засегнато. – Как можеш да помислиш такова нещо? Иди говори с Флопсън. Или с мене... в друго време.

– Моля да ме извините, мадам – отвърна прислужницата, – искам да говоря още сега, и то с господаря.

Мистър Покет излезе, а ние се постарахме да се занимаваме как да е, докато се върне.

– Хубава работа, Белинда! – каза мистър Покет, като влезе огорчен и отчаян. – Готвачката лежи пияна на пода в кухнята, а на бюфета е оставен пакет прясно масло, приготвено за замяна с мас.

Мисис Покет веднага се развълнува и каза:

– Това е работа на отвратителната София!

– Какво искаш да кажеш, Белинда? – запита мистър Покет.

– София те е надумала – каза мисис Покет. – Нали я видях и чух, като дойде ей сега в стаята и поиска да говори с тебе.

– Но тя ме заведе долу – възрази мистър Покет – и ми показа готвачката и пакета.

– Нима ще я защитаваш, Матю, за тази лъжа?

Мистър Покет изохка.

– Нима аз, внучката на дядо си, съм нищо в този дом? – каза мисис Покет. – А готвачката си е много добра и почтена жена; още когато дойде да уговорим постъпването ѝ, каза, че съм родена за херцогиня.

Мистър Покет бе застанал до едно канапе, на което се повали в позата на умирация гладиатор*. Все още в тази поза, той ми каза глухо:

[* __„Умиращият гладиатор“__ – известна класическа скулптура, която изобразява проснат на земята мъж, повдигнат на едната си ръка.]

– Лека нощ, мистър Пип – при което сметнах за уместно да го оставя и да отида да спя.

Глава двадесет и четвърта

Два-три дни по-късно, след като вече се бях наредил в стаята си, бях ходил няколко пъти до Лондон и бях поръчал на доставчиците си всичко, от което имах нужда, поговорих надълго с мистър Покет. Той знаеше за моето бъдеще повече, отколкото знаех аз, защото, както ми съобщи, мистър Джагърс му казал, че няма да се подготвям за никаква професия, а ще е достатъчно да се държа на „равна нога“ с другите заможни младежи. Аз се съгласих, разбира се, защото няхах никакви данни, с които бих могъл да го опровергая.

Мистър Покет ме посъветва да посещавам някои лондонски учебни заведения, където бих могъл да получа необходимите основни познания, а той само ще ми помага и ще ръководи учението ми. Надяваше се, че с разумно напътствие ще срещна твърде малко затруднения и не след дълго ще мога да минавам само с неговата помощ. С всичко това, както и с много други неща на същата тема, той съумя да установи пълно доверие помежду ни; и трябва веднага да добавя, че изпълнявайки винаги усърдно и честно задълженията си към мене, той ме заставяше и аз да изпълнявам усърдно и честно задълженията си към него. Ако се бе показал равнодушен учител, не се съмнявам, че и аз бих се показал равнодушен ученик; но той не ми даде повод за това и всеки от нас се държеше както трябва с другия. Не изглеждаше и смешен, защото беше винаги сериозен, честен и добър в ролята си на наставник.

След като установихме тази програма и аз започнах да я изпълнявам, мина ми през ум, че ако мога да запазя стаята си в странноприемницата „Барнард“, животът ми ще бъде приятно разнообразен, а обществото на Хърбърт ще изтънчи държането ми. Мистър Покет не възрази срещу това намерение, но настоя да поискаме мнението на опекуна ми, преди да предприемем нещо такова. Това внимание се дължеше според мене на обстоятелството, че в такъв случай разходите на Хърбърт щяха да се намалят; затова отидох на Литъл Бритън да съобща на мистър Джагърс желанието си.

– Ако мога да купя взетите под наем мебели – казах аз – и още някои дреболии, ще се чувствавам там съвсем у дома си.

– Карайте! – каза мистър Джагърс с кратък смях. – Казах ви вече, че ще напреднете. Е-е, колко ви трябват?

Казах, че не зная.

– Хайде! – отвърна рязко мистър Джагърс. – Колко? Петдесет лири?

– О, не, много са.

– Пет лири? – каза мистър Джагърс.

Намалението беше толкова голямо, че аз казах смутено:

– О, повече!

– Повече, значи? – отвърна рязко мистър Джагърс, като сложи ръце в джобовете си, наведе глава на една страна и загледа някъде зад мене. – Колко повече?

– Мъчно е да определя сумата – казах неуверено аз.

– Хайде! – каза мистър Джагърс. – Да свършим тази работа. Два пъти по пет? Стигат ли? Три пъти по пет? Стигат ли? Четири пъти по пет? Стигат ли?

Казах, че са предостатъчно.

– Четири пъти по пет са предостатъчно, така ли? – каза мистър Джагърс, като сви вежди. – Кажете сега, колко са според вас четири пъти по пет?

– Според мене ли?

– Да – каза мистър Джагърс. – Колко?

– Предполагам, че според вас са двадесет лири – казах усмихнато аз.

– Не е важно колко са според мене, приятелю – забеляза мистър Джагърс, като кимна с лукава заядливост. – Искам да зная според вас колко са.

– Двадесет лири, разбира се.

– Уемик! – каза мистър Джагърс, като отвори вратата на кабинета си. – Вземете разписка от мистър Пип и му изплатете двадесет лири.

Това строго делово държане ми направи силно и при това неприятно впечатление. Мистър Джагърс никога не се смееше; но носеше големи лъскави обувки, които скърцаха; когато застанеше прав в очакване на отговор, наклонил на една страна голямата си глава със свити вежди, общата му понякога скърцаха, като че се надсмиваха сухо и подозрително. Тъй като той излезе, а Уемик беше във весело и разговорливо настроение, аз му казах, че не мога да разбера държането на мистър Джагърс.

– Той би сметнал това за похвала – отговори Уемик, – защото не мисли, че хората трябва да разбират държането му. О! – продължи той, като видя, че се учудвам. – Това държане не е лично, а професионално, само професионално.

Уемик седеше пред бюрото си и обядваше, по-точно казано, отчупваше късчета сухар и ги пускаше в голямата си уста като в пощенска кутия.

– Винаги ми се е струвало – каза Уемик, – като че той поставя капан за хора и го наблюдава. И изведнъж – щрак! – ето че си попаднал вътре!

Без да изкажа мисълта си, че капаните за хора не са хубаво нещо, отговорих, че мистър Джагърс е навярно много вещ в работата си.

– Несравним! – каза Уемик. – Учен е, колкото оттук до Австралия – и посочи с писалката си пода на кантората, за да поясни, че Австралия се намира точно в отвъдната половина на земното кълбо. – Ако има по-далечно място – добави Уемик, като върна писалката си по хартията, – и дотам.

Аз казах, че той има навярно много добра работа, а Уемик отговори:

– От-лич-на!

После запитах дали има много чиновници, на което Уемик отговори:

– Нямаме нужда от много чиновници, защото Джагърс е един и хората не искат да се свързват с него чрез посредници. Само четирима сме. Искате ли да видите и другите? Вие сте, така да се каже, наш човек.

Приех предложението му. След като мистър Уемик пусна в пощенската кутия всичкия сухар и ми изплати парите, които извади от една огнеупорна каска (ключът ѝ висеше на гърба му и той го извади изпод яката на палтото си като желязна плитка), ние се качихме на горния етаж. Помещението на кантората беше тъмно и неприветливо, мазните гърбове, оставили следи в кабинета на мистър Джагърс, се бяха отърквали, както изглежда, години поред и в стените на стълбището. На първия етаж, в стая към улицата, един едър, блед и подпухнал чиновник, който приличаше и на кръчмар, и на мишеловец, се занимаваше усърдно с трима-четирима бедно облечени посетители, отнасяйки се с тях така безцеремонно, както се отнасяха тук с всички, които внасяха своята дан в касите на мистър Джагърс.

– Събира показания за Бейли – каза мистър Уемик, когато излязохме.

Над тази стая едно дребно слабовато чиновниче, космато като териер (изглежда, че не бе стриган още от паленце), се занимаваше с друг човек, който недовиждаше и когото мистър Уемик представи за леяр, в чийто винаги кипящ казан бих могъл да разтопя, каквото поискам; този леяр беше потънал в пот, като че опитваше на себе си своя занаят. В една стая с прозорци към двора едър мъж с подута буза, превързана с мръсно фланелено шалче, облечен във вехт и като че ли излъскан с восък чер костюм, се бе навел да преписва на чисто за мистър Джагърс бележките на двамата си другари.

Това беше цялото заведение. Когато слязохме пак долу, Уемик ме въведе в стаята на моя опекун и каза:

– Тук вече бяхте.

– Моля ви се – казах аз, когато двете отвратителни маски привлякоха отново погледа ми, – тези пък кои са?

– Тези ли? – каза Уемик, като се качи на един стол и издуха праха от тях, преди да ги свали. – Те са знаменитости. Наши прочути клиенти, с които се прославихме. Този приятел (ти, разбойнико, трябва да си надничал нощем в мастилницата, та си си очернил така веждата!) бе убил господаря си, и то така изкусно, че нищо не може да се докаже.

– Прилича ли си? – запитах аз, като се отдръпнах от този скот, а Уемик плюна върху веждата му и почна да я търка с ръкава си.

– Да си прилича ли? Та той е цял-целеничък тук. Направиха отливката в Нюгейт, щом го свалиха от вѐжето. Ти имаше голяма слабост към мене, хитрецо! – каза Уемик. А за да обясни това нежно обръщение, докосна брошката с дамата и плачущата върба над гроба с погребалната ваза и ми каза: – Нарочно за мене я поръча!

– А дамата известна ли е? – казах аз.

– Не – отвърна Уемик. – Това бе просто негово шеговито хрумване. (Ти обичаше да се шегуваш, нали?) Не, в делото нямаше замесена никаква дама, мистър Пип, или по-точно имаше една... но тя никак не приличаше на дама и никога не би погледнала към тази ваза... ако няма нещо за пиене в нея.

Тъй като вниманието му се насочи към брошката, Уемик остави гипсовата отливка и започна да лъска с носната си кърпа брошката.

– И другият ли завърши по същия начин? – запитах аз. – И неговото изражение е същото.

– Прав сте – каза Уемик; – точно такава му беше изражението. Като че бяха дръпнали едната му ноздра нагоре с конски косъм и рибарска кукичка. Да, и той завърши по същия начин; естествен край на нашите клиенти, уверявам ви. Този хубостник подправял завещания, а може и да е пращал на оня свят предполагаемите завещатели. При това ти беше джентълмен, момко (мистър Уемик заговори пак на отливката), и казваше, че можеш да пишеш на гръцки. Да, самохвалко! Какъв лъжец беше ти! Не съм срещал друг като тебе! – Преди да постави отново на лавицата покойния си приятел, Уемик докосна най-големия от траурните си пръстени и каза: – Изпрати да го купят за мене един ден преди смъртта си.

Докато той постави на мястото ѝ втората отливка и слезе от стола, мина ми през ум, че всичките му скъпоценности са навярно все от същия произход. И тъй като не бе проявил стеснителност на тази тема, позволих си да го запитам, докато изтриваше пред мене ръцете си от праха.

– О, да – каза той. – Всички са подаръци от този род. Единият води друг, нали знаете; така вървят тия работи. А аз винаги ги приемам. Те са интересни спомени. Освен това са имущество. Може да не са много ценни, но все пак са имущество, и то движимо. За вас, при вашето блестящо бъдеще, това няма особено значение, но аз се ръководя винаги от правилото: „Не изпускай движимо имущество“.

След като го поздравих за прозрението му, той продължи приятелски:

– Ако ви хрумне някога да видите къде живея, заповядайте в Уолуърт*; за мене ще бъде чест да пренощувате в моя дом. Не мога да ви покажа кой знае какво; но имам два-три спомена, които може да ви се сторят интересни. А имам и хубава градинка с беседка.

[* __Уолуърт__ – по онова време е било малко село, разположено в низината между Кенингтън Парк, Оулд Кент Роуд и Камбъруел. Сега то е част от Лондон.]

Казах, че приемам с удоволствие тази покана.

– Благодаря – отговори той. – Да смятаме тогава, че ще заповядате, когато ви е угодно. Обядвали ли сте у мистър Джагърс?

– Не още.

– Той ще ви почерпи с вино – каза Уемик, – и то с чудесно вино. А аз ще ви почерпя с пунш... и то не лош. А сега ще ви кажа нещо. Когато отивате на обяд у мистър Джагърс, обърнете внимание на икономката му.

– Нещо особено ли ще видя?

– Какво да ви кажа? – отвърна Уемик. – Ще видите укротен звяр. Ще кажете, че това не е нещо особено. А аз ще ви отговоря, че зависи от това, колко свиреп е бил звярът и колко труд е трябвало, за да го укротите. Вашето възхищение от дарбите на мистър Джагърс само ще се засили. Та обърнете внимание.

Казах му, че няма да забравя, защото това предупреждение пробуди живо любопитство в мене. Когато си тръгнах, той ме попита не искам ли да пожертвувам пет минути, за да видя мистър Джагърс „на работа“.

По няколко причини – между другото и защото не знаех на каква „работа“ ще видя мистър Джагърс – отговорих утвърдително. Ние потънахме в Сити и изплувахме в препълнената зала на полицейския съд, където един голям любител на брошки, свързан кръвно (от углавно гледище) с покойника, бе застанал на мястото за подсъдимите и дъвчеше неловко; а моят опекун разпитваше своя – или чужда – свидетелка, като изпълваше със страх и трепет и нея, и съдиите, и зрителите. Ако някой – безразлично от какъв ранг – произнесе дума, която не му беше по вкуса, той изискваше незабавно „да се протоколира“. Ако някой не искаше да признае нещо, той казваше: „Ще го измъкна аз от тебе!“ А ако признаеше, казваше: „Пипнах ли те?“ Съдиите потреперваха, щом забелязваха, че захапва пръста си. И крадци, и полицейски агенти го слушаха уплашени и омагьосани и потреперваха, щом някой косъм от веждите му се обърнеше към тях. Не можех да разбера на коя страна е сега, защото ми се струваше, че смисла в една мелница всички; ясно ми беше само едно – когато се измъкнах на пръсти от залата, той не беше на страната на съдиите, защото нозете на стария джентълмен, който председателствуваше, потреперваха под масата от обвиненията срещу днешното му поведение като представител на английската законност и правосъдие.

Глава двадесет и пета

Бентли Дръмъл, намусен младеж, който дори с книгите се държеше така, като че авторите им са му нанесли някаква обида, не се отнасяше по-любезно и с новите си познати. С тромава снага, движения и ум – със заспало изражение и тежък език, който се люшкаше в устата му така, както самият той се влачеше из стаята, – Дръмъл беше ленив, надменен, стиснат, затворен и мнителен. Родителите му, богати хора от Съмърсетшър, отгледали съчетанието на тия качества, докато един ден открили, че той е вече пълнолетен дръвник. Така Бентли Дръмъл пристигнал у мистър Покет, когато бил вече с цяла глава по-висок от този джентълмен и с няколко глави по-тъп от повечето джентълмени.

Стартоп беше разглезен от слабохарактерната си майка, която го бе държала у дома си, когато е трябвало да го праща на училище; но той я обичаше предано и безмерно се възхищаваше от нея. Имаше женствени черти и „както виждаш, при все че никога не си я виждал – ми каза Хърбърт, – съвсем прилича на майка си“. Стартоп ми се понрави естествено много повече от Дръмъл и още в първите вечери ние се връщаме заедно по реката, като разговаряхме от лодките си, а Дръмъл гребеше сам след нас почти между тръстиките, до самия надвиснал бряг. Дори и тогава, когато приливът би му помогнал да се движи по-бързо, той се промъкваше до самия бряг като плаха земноводна гадинка; спомням си го винаги така – как се влачи подир нас в тъмнината, докато нашите две лодки разсичат сред реката отражението на залеза или на луната.

С Хърбърт бяхме сърдечни приятели. Аз му предоставих половината собственост върху лодката, затова той си идваше често в Хамърсмит; а тъй като бях полусобственик на квартирата му, аз отивах често в Лондон. Ние изминавахме по всяко време този път. При все че той не е вече така приятен, както беше тогава, аз и досега изпитвам към него обичта, възникнала във впечатлителните дни на една наивна младост, изпълнена с надежди.

Бях прекарал вече месец-два в дома на мистър Покет, когато там се мярнаха мистър и мисис Камила. Камила беше сестра на мистър Покет. Мярна се и Джорджиана, която бях виждал заедно с тях у мис Хавишам. Тя беше тяхна братовчедка – непоносима стара мома, която наричаше суровостта си религия, а жлъчността си – любов. Тези хора ме мразеха с цялата неизчерпаемост на своята алчност и измамни надежди. А в същото време се умилкваха най-раболепно около мене. Към мистър Покет, когото смятах за дете, лишено от каквото и да е понятие за интересите си, проявявах известната вече любезна снизходителност. Мисис Покет презираха, но я съжалявах, загдето е била жестоко разочарована в живота си, защото това съжаление озаряваше със слаб отблясък и самите тях.

В такава именно обстановка се настаних аз и започнах да уча. Скоро свикнах да живея нашироко, да харча такива суми, които само до няколко месеца биха ми се сторили баснословни, но в никакъв случай не се отделях от книгите си. Заслугата ми в случая беше само в това, че разбирах колко малко зная. Напредвах бързо – с помощта на мистър Покет и Хърбърт; а тъй като един от двамата беше винаги до мене, за да ме упътва и премахва пречките по пътя ми, би трябвало да съм дръвник като Дръмъл, за да не напредна.

Няколко седмици вече не бях виждал мистър Уемик и реших да му пиша кога смятам да отида у него. Той отговори, че ще му бъде много приятно и ще ме чака в шест часа в кантората. Когато отидох в определения час, той вече спускаше на гърба си ключа от касата.

– Бихте ли желали да отидете до Уолуърт пеша? – попита той.

– Разбира се – казах аз, – ако и вие желаете.

– С удоволствие – отговори Уемик, – защото краката ми стоят цял ден под масата и бих искал да ги поразмърдам. А сега да ви разкажа, мистър Пип, какво съм приготвил за вечеря. Ще имаме домашно приготвен бифтек и студена печена кокошка – от гостилницата. Предполагам, че кокошката ще е крехка, защото стопанинът на гостилницата беше онзи ден съдебен заседател по някои наши дела и ние не го разтакахме дълго. Припомних му това, като купувах кокошката, и му казах: „Избери ми хубава кокошчица, стари британецо, защото можехме да те влачим още два-три дни до съда, ако искахме.“ А той отговори: „Позволете да ви подаря тогава най-хубавата птица в моето заведение.“ Позволих му, разбира се. Нали е движимо имущество? Надявам се, че нямате нищо против старците?

Помислих, че говори още за кокошката, но той добави:

– Защото в къщи имам стар баща.

Отговорих така, както изисква учтивостта.

– Значи, не сте обядвали още у мистър Джагърс? – продължи той, докато вървяхме.

– Не още.

– Така ми каза и той днес следобед, като чу, че ще дойдете у нас. Очаквам да ви покани утре. Ще покани и другарите ви. Трима са, нали?

При все че не бях свикнал да причислявам Дръмъл към другарите си, отговорих:

– Да.

– Решил е да покани цялата тайфа. – Не мога да кажа, че се почувствувах поласкан от тази дума. – С каквото и да ви нагости, ще бъде първо качество. Не очаквайте разнообразие, но качеството ще е отлично. А в неговия дом има и друго чудновато нещо – продължи след кратко мълчание Уемик, като че бе помислил през това време за икономката – той никога не позволява да затварят нощем вратите и прозорците.

– Не са ли го обирали?

– Там е работата – отвърна Уемик, – че той заявява на всеослушание: „Искам да видя кой ще е този, който ще ограби именно _мене_.“ Боже мой, колко пъти съм го чувал да казва в кантората на известни крадци с взлом: „Знаете къде живея. Трябва да ви кажа, че не заключвам; защо не се заловите за работа у мене? Хайде, нима не се изкушавате?“ Но ни един не ще дръзне да се опита, сър; за нищо на света.

– Толкова ли се страхуват от него? – казах аз.

– Да се страхуват ли? – каза Уемик. – Страхуват се наистина. Но и той хитрува, при все че се държи така предизвикателно към тях. У него няма никакво сребро, сър. Всичко, до последната лъжичка, е от алпака.

– Няма да спечелят много, значи – забелязах аз, – дори ако...

– Да – прекъсна ме Уемик, – но той ще спечели много. И те знаят, че е така: ще държи в ръце живота им, живота на десетки крадци. И ще получи от тях, колкото може да изтръгне. А не може да се каже колко би изтръгнал, стига да поиска.

Унесъл се бях в мисли за могъществото на моя опекун, когато Уемик заговори пак:

– А това, че не държи сребро, си е негова тайна. И той като реките си има своя тайна. Нали знаете верижката на часовника му? Тя е от чисто злато.

– И при това много тежка – казах аз.

– Тежка ли? – повтори Уемик. – И още как! И часовникът му е златен; струва най-малко сто лири. В тоя град, мистър Пип, има най-малко седемстотин крадци, които знаят този часовник; всеки мъж, жена или дете измежду тях може да познае и най-малкото звено от верижката му, но ако се докосне случайно до нея, ще я пусне веднага, като че е пипнал нажежено желязо.

С такива приказки и с разговор на по-обща теми ние съкращавахме времето и пътя, докато мистър Уемик ми съобщи, че сме стигнали до предградието Уолуърт.

То беше сбор от тъмни улички, трапища и градинки със скучен и самотен изглед. Къщицата на Уемик беше дървена* и се намираше между няколко градинки; горната част на фасадата ѝ беше изрязана и боядисана като артилерийско укрепление.

[* —Къщицата беше дървена.— От това, което пише Кенет Кларк в „Готическото възраждане“, разбираме, че Уемик е чудак само защото е построил своята миниатюрна готическа къща от дърво, и то със собствените си ръце. „През 1825 година масово са се продавали всякакви готически орнаменти и украси.“ Манията за готически вили отразява изключителното еднообразие в периода на регентството на Уелския принц Георг в началото на 19-и век и интереса към „живописното“, който романтиците са проявявали и поддържали. Тази мода е била в разгара си по времето, когато се развива действието в романа „Големите надежди“. Тук, както и на много други места, фантазията на Дикенс ни поднася неправдоподобни неща. Но той в действителност „не прекрива границите на нескромността на природата“, ако си послужим с думите на Бърнард Шоу.]

– Сам го направих – каза Уемик. – Хубавичко е, нали?

Похвалих го от сърце. Струва ми се, че не бях виждал досега по-малка къщица с такива чудновати готически прозорчета (повечето зазидани) и толкова малка готическа врата, че човек едва можеше да влезе през нея.

– Онова там е флаг-мачта – каза Уемик. – В неделен ден на нея издигам знаме. А сега погледнете моста – щом минем по него, ще го вдигна... Ей така... и съобщенията се прекъсват.

Мостът беше една дъска, поставена върху ров, около четири фута широк и два дълбок. Забавно беше да се наблюдава гордостта, с която Уемик го вдигна и закачи, усмихвайки се този път не само с устни, а от все сърце.

– Всяка вечер в девет часа по Гринуич – каза Уемик – се дава топовен изстрел. От ей онова оръдие. Виждате ли го? Като го чуете, ще кажете, че е Горолом.

Оръдието, за което ставаше дума, се намираше върху една кула от кръстосани летви, а за предпазване от дъжд имаше остроумно измислен брезентов покрив във формата на дъждобран.

– А зад къщата – каза Уемик, – за да не се виждат и да не развалят представата за замък – защото моят принцип е: имаш ли някаква идея, трябва да я прокарваш и да ѝ подчиняваш всичко – не зная дали и вие сте на такова мнение...

Казах, че напълно го споделям.

– ... зад къщата отглеждам прасе, някоя и друга птица и зайци; сковах си и парник, където отглеждам краставици; на вечерята ще видите какви салати съм изкарал. Така че, сър – каза Уемик, като се усмихна сериозно и поклати глава, – ако предположим, че владението ми бъде обсадено, доста време ще издържи... що се отнася до хранителните припаси.

След това ме поведе към една беседка, която отстоеше на десетина ярда от нас; но до нея се стигаше през такива криволичещи пътечки, че отиването ни отне не малко време; чашите вече ни чакаха в това самотно кътче. Пуншът се изстудяваше в малкото езерце, до което се намираше беседката. В това кръгло езерце (с островче по средата – може би от пригответената за вечерята салата) имаше водоскок; щом завъртите един

винт и отпушите една тръбичка, водоскокът изпръскваше ръката ви.

– Аз съм си и механик, и дърводелец, и водопроводчик, и всякакъв майстор – каза Уемик в отговор на похвалите ми. – Това не е лошо. Така забравям нюгейтската пасмина и доставям удоволствие на стария. Бихте ли желали да ви запозная веднага с него? Ако нямате нищо против.

Аз изказах готовността си и ние влязохме в замъка, където един престарял човек във фланелен костюм седеше край камината, чистичък, бодър, спретнат, но съвършено глух.

– Е-е, стари татко – каза Уемик, като му стисна сърдечно и шеговито ръка, – как сме?

– Отлично, Джон, отлично! – отговори старецът.

– Това е мистър Пип, стари татко – каза Уемик. – Жалко, че не можеш да чуеш името му. Кимнете му, мистър Пип; това му е много приятно. Кимнете му пак, ако обичате, като че се съгласявате с него.

– Моят син има чудесна къща, сър – извика старецът, докато аз му кимах с все сили. – Истинско място за отмора, сър. След смъртта на сина ми народът трябва да наследи и поддържа за общо ползване и мястото, и прекрасните строежи в него.

– А ти се гордееш с тях, нали, стари татко? – каза Уемик и суровото му лице светна от умиление, докато наблюдаваше стареца. – Ей сега ще ти кимна! – И той тръсна с все сила глава. – И още веднъж! – тръсна я още по-силно. – Нали ти е много приятно това? Ако не ви уморява, мистър Пип – при все че за несвикнал човек е уморително, – бихте ли му кимнали пак? Нямате представа колко му е приятно това.

Кимнах му още няколко пъти и видях, че той наистина се зарадва много. След това тръгна да нахрани птиците, а ние отидохме да си изпием пунша в беседката; докато пушехме там лулите си, Уемик ми каза, че доста години са били потребни, за да приведе имението си до сегашното съвършенство.

– Ваше собствено ли е, мистър Уемик?

– О, да – каза Уемик. – Сдобих се с него малко по малко. Сега вече е истинско имение.

– Нали? Надявам се, че мистър Джагърс много го харесва.

– Той нито го е виждал – каза Уемик, – нито е чувал за него. И стареца не е ни виждал, ни чувал. Кантората е едно, личният живот – друго. Когато отивам в кантората, оставям замъка зад гърба си, а когато отивам в замъка, оставям кантората зад гърба си. И ще ви бъде много задължен, ако постъпите по същия начин. Не искам да разговарям в службата за дома си.

Сметнах, разбира се, че почтеността ми налага да изпълня това искане. Пуншът беше много хубав и ние продължихме да пием и да разговаряме почти до девет часа.

– Наближава време за изстрела – каза Уемик и остави лулата си. – Развлечението на стария.

Когато влязохме пак в замъка, намерихме стареца да нагрива със светнал поглед една маша като подготовка за голямото вечерно тържество. Уемик зачака с часовник в ръка минутата, когато щеше да вземе от стареца нажежената маша и да отиде на батареята. След малко взе машата, излезе и твърде скоро Гороломът изгърмя и така разтърси къщурката, че всички стъкла и чаши в нея зазвънтяха. Старецът, който сигурно би изхвъркнал от креслото си, ако не се държеше с две ръце за облегалката му, извика тържествено:

– Гръмна! Чух го! – И аз започнах да му кимам и кимах, докато, без преувеличение мога да кажа, всичко се завъртя пред очите ми.

Преди да вечеряме, Уемик ми показа своята сбирка от ценности. Повечето бяха свързани с някакво престъпление: писалка, с която е било написано прочуто писмо за измама; един-два прославени бръснача, няколко кичура коса, няколко ръкописни признания, написани след прочитане на присъдата, които Уемик ценеше особено много, защото – както се изрази сам – „всички са лъжливи, сър“. Те бяха подредени с вкус, между дребни порцеланови и стъклени украшения, разни красиви дреболийки, изработени от собственика на музея, и няколко пръчици за пълнене на лула, работа на стареца. Всички бяха изложени в онази стая на замъка, където бях въведен още при пристигането ни; ако се съди по тенджерата на огнището и красивото украшение, предназначено за закачване на скарата за печене над него, тази стая беше не само всекидневна, но и кухня.

Малка спретната прислужница се грижеше през деня за стареца. След като девойката нареди трапезата за вечеря, Уемик спусна подвижния мост и тя си отиде. Вечерята беше отлична; при все че дървената част на замъка бе загнила и намирисваше на развален орех, а би било добре и прасето да е по-далеко, аз останах много доволен от цялото си гостуване. И стаичката ми под кулата не беше лоша; само таванът, който ме отделяше от флаг-мачтата, беше извънредно тънък, та когато легнах по гръб в кревата, ми се стори, че цяла нощ ще трябва да крепя с челото си тази мачта.

Уемик стана много рано и мисля, че изчисти общата ми. После отиде да поработи в градината; там, както видях от готическото си прозорче, той се преструваше, че намира работа и на стария, комуто кимаше сърдечно. След закуската, която не отстъпваше на вечерята, точно в осем и половина тръгнахме за Литъл Бритън. Докато отивахме нататък, Уемик ставаше все по-затворен и студен, а стиснатата му уста заприлича пак на пощенска кутия. Когато стигнахме най-послед до кантората и той измъкна ключа изпод яката на сакото си, изглеждаше, че не си спомня вече имението в Уолуърт, сякаш и замъкът, и подвижният мост, и беседката, и езерцето, и фонтанът, и старецът бяха превърнати в прах от последния изстрел на Горолома.

Глава двадесет и шеста

Стана това, което Уемик ми бе казал, че ще стане: скоро ми се удаде случай да сравня обстановката у моя опекун с тази у неговия касиер и чиновник. Когато влязох в кантората след завръщането си от Уолуърт, моят опекун, който беше в кабинета си и си миеше ръцете с парфюмиран сапун, ме повика и както Уемик ме бе предупредил, ме покани на вечеря с приятелите ми.

– Без официалности – постанови той, – никакво вечерно облекло и, да кажем, утре.

Запитах го къде трябва да отидем (защото няхах представа къде живее); но тъй като – струва ми се – не обичаше да дава никога пряк отговор, той каза:

– Елате тук; аз ще ви заведа у нас.

Използвам случая да отбележа, че той се миеше като хирург или зъболекар след всеки клиент. За целта в кабинета му имаше едно преградено ъгълче, което миришеше на парфюмерия. На вратата беше окачена необикновено голяма кърпа, с която той си триеше дълго ръцете, след като ги измиеше при всяко завръщане от полицейския съд или изпращане на клиент. Когато дойдох с приятелите си в шест часа на другия ден, той се бе занимавал както изглежда с някое по нечисто дело от обикновено, защото бе заврял глава зад преградата да измие не само ръцете, но и лицето си, освен това правеше и гаргара. След като най-старателно се изми и изтри, той извади джобното си ножче, за да изчисти изпод ноктите си следите от нечистото дело, и едва тогава си облече палтото.

Когато излязохме на улицата, видяхме няколко души, които се мотаеха пред кантората с явното желание да поговорят с него; но уханието на парфюмирания сапун го ограждаше с такова недостъпно сияние, че те се отказаха за днес от намерението си. Докато вървахме все на запад, неведнъж се случваше някой от уличните минувачи да го познае; в такъв случай той винаги ми заговаряше по-високо, но с нищо друго не подсказваше, че е познал някого или е забелязал, че са го познали.

Заведе ни в Сохо, на Джерард Стрийт, в доста внушителен частен дом въпреки изпокъртената му фасада и мръсни прозорци, от южната страна на улицата. Той извади ключ, отключи и ни въведе в празно, мрачно, запуснато каменно преддверие. След това се качихме по тъмнокафява дървена стълба и стигнахме до три тъмнокафяви стаи на първия етаж. Под лампериите на стените имаше резба с гирлянди и докато той, застанал пред тях, ни канеше да се настаним, аз се сетих на какво ми приличат те – на клупове.

Вечерята бе поднесена в най-хубавата от трите стаи; втората беше тоалетна, а първата – спалня на мистър Джагърс. Той ни каза, че държи цялата къща, но рядко използва повече от тези три помещения. Трапезата беше добре наредена – без никакви сребърни прибори, разбира се, – а до стола на домакина имаше доста голяма масичка на колелца с най-разнообразни бутилки, кани и четири фруктиери с плодове за десерт.

Направи ми впечатление, че всичко това му е през цялото време подръка и той го поднася лично.

В стаята имаше библиотека; от заглавията по гърба на книгите видях, че те са правилници за водене на следствия, углавни закони, биографии на престъпници, парламентарни актове и други подобни. Мебелите бяха масивни и от най-добро качество, като верижката на часовника му. Но всичко беше строго официално, без каквито и да е украшения. В един ъгъл имаше масичка с книжка и лампа с абажур; изглежда, че и в това отношение той пренасяше кантората си в къщи, за да работи и вечер.

Почти незабелязал досега тримата ми другари – защото ние с него вървахме все пред тях, – той застана на килимчето пред камината, позвъни със звънчето и ги загледа изпитателно. За най-голяма моя изненада вниманието му бе привлечено главно, ако не изключително, от Дръмъл.

– Пип – каза той, като сложи на рамото ми голямата си ръка и ме отведе към прозореца, – аз не познавам ни един от тях. Кой е тоя паяк?

– Паяк ли? – казах аз.

– Онзи дългият, начумереният, с пъпките!

– Бентли Дръмъл – отвърнах аз. – А другият, с нежното лице, е Стартоп.

Без да обърне внимание на „другия с нежното лице“, той каза:

– Бентли Дръмъл, така ли? Харесва ми този приятел.

И веднага заговори с него; неохотните и бавни отговори на Дръмъл не го обезсърчаваха, а явно засилваха желанието му да го разприказва. Бях ги загледал, когато между мене и тях се появи икономката с първото ястие.

Тя беше около четиридесетгодишна, но може би ми се е сторила по-млада, отколкото в същност е била. Височка, стройна, много бледа, с големи угаснали очи и буйна коса. Не знаей дали дишането с полуотворена уста и странно неспокойният и напласан израз на лицето ѝ не се дължаха на запъхтяване поради сърдечна болест; но преди ден-два бях гледал Макбет и лицето ѝ, разстроено сякаш от горещ въздух, ми напомни лицата, които изскачаха от котела на вещиците.

Тя остави яденето, побутна леко с пръст по лакътя моя опекун, за да му съобщи по този начин, че вечерята е поднесена, и изчезна. Насядахме около кръглата трапеца, при което моят опекун настани от едната си страна Дръмъл, а от другата Стартоп. Икономката бе поднесла чудесна риба, след което се появи превъзходно овнешко, а подир него първокачествено птиче месо. Сосове, вина, всички необходими подправки – и то все от най-добро качество – ни се поднасяха от домакина, който ги вземаше от масичката на колелца, сервираше поред на всички и ги оставяше отново на мястото им По същия начин ни сменяше при всяко ново ястие чиниите и приборите, като пускаше използваните в две кошници, оставени на земята до стола му. Освен икономката не се мярна никакъв друг прислужник. Тя внасяше всяко ядене и при всяко нейно влизане ми се струваше, че виждам лице, изскочило от котела на вещиците. След много години аз създадох едно страхотно подобие на тази жена, като накарах друга, която напомняше само с буйната си коса, да мине в тъмна стая зад паница с пламнал пунш.

Поразителната външност на икономката и предупреждението на Уемик ме караха да я наблюдавам внимателно и така забелязах, че при всяко свое влизане в стаята тя не сваля поглед от моя опекун, докато оставя неуверено блюдото пред него, сякаш се страхуваше, че ще я повика обратно, и предпочиташе, ако ще ѝ каже нещо, да го каже, докато не е излязла. Стори ми се също, че той долавя това и нарочно я държи в постоянно очакване.

Вечерята мина весело и при все че наглед моят опекун по-скоро поддържаше, отколкото насочваше разговора, чувствавах как изважда на показ най-неприятните ни слабости. За себе си мога да кажа, че щом отворих уста, се изложих със склонност към разточителство, с покровителствено държане към Хърбърт и със самохвалство за блестящото си бъдеще. Така се проявиха и другите, особено Дръмъл, чиято наклонност да се присмива злобно и мнително на всички лъсна още преди да изнесат рибата.

По-късно, когато ни поднесоха сирене, разговорът мина към успехите ни в гребането и ние почнахме да се шегуваме с Дръмъл, че една вечер бе изостанал от нас, влачейки се като някое земноводно. Тогава Дръмъл каза на домакина, че не иска да ни знае, че е по-ловък от когото и да е от нас, а ако става дума за сила, може

да ни разхвърли като сламки. Използвайки този незначителен повод, моят опекун успя неусетно да го вбеси; и Дръмъл почна да запретва ръкави, за да покаже яките си мишци; същата глупост извършихме и ние.

В това време икономката раздигаше трапезата; без да ѝ обръща внимание, облегал се на стола с гръб към нея и захапал показалец, моят опекун следеше Дръмъл с внимание, което ми се струваше съвсем необяснимо. И изведнъж, както икономката бе простряла ръка над масата, той я притисна като в капан със своята едра ръка. Това бе сторено толкова неочаквано и ловко, че ние прекратихме веднага глупавото си състезание.

– Ако приказвате за сила – каза мистър Джагърс, – ей сега ще ви покажа какво се казва сила. Покажи им китката си, Моли.

Той все още държеше върху масата едната ѝ ръка, но другата тя бе успяла да скрие зад гърба си.

– Недейте, господарю – промълви тя, втренчила в него внимателен и умоляващ поглед.

– Ще ви покажа какво се казва сила – повтори мистър Джагърс с непоколебимо решение да ни покаже. – Покажи им китката си, Моли.

– Моля ви се, господарю! – промълви отново тя.

– Моли – каза мистър Джагърс, без да я погледне, все пак втренчил поглед в отсрещната стена, – покажи им двете си китки. Хайде, покажи ги!

Той пусна ръката ѝ, която беше на масата. Тя сложи до нея и другата. Втората китка беше обезобразена на безброй места от дълбоки разрези. Когато показва ръцете си, жената отдели очи от мистър Джагърс, за да погледне изпитателно всекиго от нас.

– Ето какво се казва сила – каза мистър Джагърс, като очерта равнодушно с показалеца си мускулите ѝ. – Малцина мъже имат такива яки ръце като тази жена. Тези ръце могат невероятно силно да стискат. Имал съм случай да наблюдавам много ръце; но по-силни в това отношение не съм виждал нито у мъже, нито у жени.

Докато той изказваше нехайно преценката си, тя продължаваше да ни гледа един след друг, както бяхме насядали. Щом млъкна той, тя го загледа отново.

– Това е, Моли – каза мистър Джагърс, като ѝ кимна леко; – възхитихме ти се, сега можеш да си отидеш.

Тя прибра ръцете си от масата и излезе; а мистър Джагърс взе каната от масичката на колелца, напълни най-напред своята чаша и предаде каната по-нататък.

– В девет и половина, джентълмени – каза той, – ще трябва да се разделим. Моля ви да се позабавлявате добре дотогава. Много се радвам, че се запознах с вас. За ваше здраве, мистър Дръмъл.

Ако с това внимание към Дръмъл целеше да го накара още повече да се прояви, напълно сполучи. Намръщен и ликуващ, Дръмъл подчертаваше все по-оскърбително мрачното си презрение към всеки от нас, докато най-после стана съвсем непоносим. Мистър Джагърс го наблюдаваше през всичкото време с все същото странно внимание, като че Дръмъл беше за него най-пикантната подправка към днешната вечеря.

Предполагам, че поради младежката невъздържаност много пихме и съм уверен, че премного приказвахме. Особено много ни раздражни просташката подигравка на Дръмъл, че пилеем много пари. Това ме накара да му кажа, твърде разпалено и несдържано, че не му подобава да говори така, след като преди една-две седмици взе в мое присъствие заем от Стартоп.

– Какво от това? – възрази Дръмъл. – Ще го върна.

– Не съм имал намерение да кажа, че няма да го върнете – казах аз, – но мисля, че трябваше да си поддържате езика, когато говорите за нас и за парите ни.

– Вие ли мислите? – възрази Дръмъл. – О, господи!

– И предполагам – продължих аз, като се стараех да говоря строго, – че вие не бихте заели пари на никого от нас, ако ни се случи да имаме нужда.

– Прав сте – каза Дръмъл. – На никого от вас не бих дал и шест пенса. На никого изобщо не бих дал в заем шест пенса.

– В такъв случай смятам, че е недостойно да вземате пари в заем.

– Вие смятате! – повтори Дръмъл. – О, господи!

Това влоши толкова много положението – главно защото не намерих начин да се справя с неговата начумерена тъпота, – че въпреки усилията на Хърбърт да ме вразуми аз казах:

– Слушайте, мистър Дръмъл, щом заговорихме по този въпрос, ще ви кажа какво си помислихме ние с Хърбърт, когато взехте в заем парите.

– Не искам и да знам какво сте си помислили с Хърбърт – изръмжа Дръмъл. И струва ми се, добави под носа си, да вървим и двамата по дяволите и да не се видим вече.

– И все пак – отвърнах аз – ще ви го кажа, все едно дали искате, или не искате да знаете. Когато видяхме с какво удоволствие прибрахте парите в джоба си, ние си казахме, че сигурно се надсмяват на слабостта му да ви ги даде в заем.

Дръмъл се разсмя и се смя доста време в лицата ни, с ръце в джобовете, вдигнал широките си плещи, сякаш искаше да подчертае, че казаното е напълно вярно и че смята всички ни за магарета.

Много по-учтив от мене, Стартоп го помоли да се държи по-любезно. Тъй като Стартоп беше жизнерадостен младеж, Дръмъл, пълна негова противоположност, беше винаги готов да го ненавижда и да смята за лично оскърбление всяка негова постъпка. Той му възрази и сега с някаква груба глупост, а Стартоп се постара да промени разговора с невинна шега, която разсмя всички ни. Вбесен още повече от този успех, Дръмъл извади ръце от джобовете си, отпусна широките си рамене, изруга, грабна една голяма чаша и щеше да я запрати без предупреждение по главата на противника си, ако нашият домакин не бе успял ловко да задържи ръката му още докато Дръмъл я вдигаше.

– Джентълмени – каза мистър Джагърс, като остави полека чашата и извади златния си часовник с тежката верижка, – с най-голямо съжаление трябва да ви съобща, че часът е девет и половина.

При тези думи всички станахме. Още преди да излезем на улицата, Стартоп наричаше вече Дръмъл „драги приятелю“, като че нищо не бе се случило. Но „драгият приятел“ беше толкова неотзивчив, че дори не тръгна за Хамърсмит по същата страна на улицата и тъй като ние с Хърбърт щяхме да нощуваме в града, видяхме как двамата тръгнаха поотделно. Стартоп вървеше напред по единия тротоар, а Дръмъл се мъknеше подир него по другия в сянката на къщите, както се влачеше и с лодката си.

Тъй като вратата не беше още затворена, реших да оставя за миг Хърбърт, за да кажа две думи на опекуна си. Намерих го в тоалетната сред цял куп обуща, зает да си измива усърдно ръцете от нас.

Казах, че съм се върнал, за да се извиня за станалата неприятност и да го помоля да не ми се сърди много.

– Пфу! – каза той, като плисна лицето си. – Дребна работа, Пип. А Паяка ми хареса.

Той се бе обърнал към мене, като клатеше глава, пухтеше и се изтриваше.

– Радвам се, че ви е харесал, сър – казах аз. – Но аз не го харесвам.

– Да, да – съгласи се моят опекун. – По-добре ще е да нямате работа с него. Стойте колкото можете по-настрана. Но тоя младеж ми хареса, Пип; той е чиста порода; ако бях гадател...

Надничайки през кърпата, той срещна погледа ми.

– Само че аз не съм гадател – каза той, като обви пак глава с единия край от кърпата, и започна да си изтрива ушите. – Вие знаете какъв съм, нали? Лека нощ, Пип.

– Лека нощ, сър.

След не повече от месец обучението на Паяка у мистър Покет завърши и за най-голямо облекчение на всички в къщи, с изключение на мисис Покет, той се прибра в домашното си леговище.

Глава двадесет и седма

„Драги мистър Пип,

Пиша ви настоящото по молба на мистър Гарджъри, за да ви съобща, че той ще отиде в Лондон заедно с мистър Уопсъл и ще се радва, ако ви е приятно да му позволите да ви види. Той ще дойде в странноприемницата «Барнард» във вторник сутринта в девет часа, ако ще ви е приятно, моля, съобщете. Горката ви сестра е все така, както я оставихте. Ние говорим всяка вечер за вас в кухнята и се питаме какво

ли правите и приказвате. Ако сметнете настоящото за волност, простете заради хубавото старо време. Засега, драги мистър Пип, само това от вашата вечно признателна и предана

Биди

П.п. Той настоя много да ви пиша, че ще бъде _голямо веселие_. Каза, че ще разберете. Надявам се и не се съмнявам, че ще ви е приятно да го видите, макар да сте джентълмен, защото вие имахте винаги добро сърце, а той е толкова добър, толкова добър човек. Прочетох му цялото писмо без последните думи, а той настоя пак да ви пиша, че ще бъде _голямо веселие_.“

Това писмо пристигна по пощата в понеделник сутринта, а срещата беше за следващия ден. Нека призная откровено с какви чувства очаквах пристигането на Джо.

Не с радост, при все че толкова много неща ме свързваха с него, не, очаквах го с доста голямо безпокойство, с известно огорчение и с острото съзнание за неуместността на тази среща. Ако можех да я отклоня с пари, сигурно бих ги дал. Успокояваше ме само това, че той ще дойде в странноприемницата „Барнард“, а не и Хамърсмит, та нямаше да се срещне с Бентли Дръмъл. Нямах нищо против да го види Хърбърт или баща му, защото уважавах и двамата, но по никакъв начин не исках да го види Дръмъл, когото презирах. Така през целия си живот ние вършим най-недостойните си и жалки постъпки именно заради хора, които най-много презираме.

Аз бях започнал да украсявам стаите с разни непотребни и неподходящи вещи, а това състезание с „Барнард“ се оказа доста скъпо. Сега стаите имаха съвсем друг вид и аз имах честта да заемам няколко страници в сметководните книги на съседния мебелист. Толкова се разпуснах напоследък, че дори си взех един малък лакей в ботуши, който просто ме зароби. Защото, след като открих това чудовище (от непрокопсаниците в семейството на моята перачка) и го нагиздих със синьо палто, жълта жилетка, бяла вратовръзка, кремави къси панталони и вече споменатите високи ботуши, аз трябваше да му доставям малко работа и много ядене – две ужасни искания, с които той непрестанно ме преследваше.

На този отмъстителен призрак бе заповядано да се яви във вторник сутринта в осем часа в хола (с размер два квадратни метра, както бе установено по сметката за килима), а Хърбърт предложи закуска, която смяташе по вкуса на Джо. Аз му бях искрено признателен за това участие и внимание, но същевременно бях обзет от странното и донякъде неприятно подозрение, че надали би проявил същото старание, ако Джо идваше на него на гости.

Както и да е, аз отидох в града още в понеделник вечерта, за да чакам Джо, на сутринта станах рано и се погрижих стаята и трапезата да имат най-тържествен вид. За нещастие утрото беше дъждовно и никой не би могъл да скрие факта, че „Барнард“ проливаше по прозорците си почернели от сажди сълзи като някой плачлив исполински коминочистач.

Колкото повече уреченият час приближаваше, толкова повече ми се искаше да избягам; но изпълнителният Отмъстител беше в хола, а най-послед по стълбите се чуха и стъпките на Джо. Разбрах, че е Джо по тромавото изкачване – защото парадните му обувки бяха винаги много големи – и по спирането на всеки етаж, за да прочете имената на живеещите там. Когато спря най-послед пред нашата врата, чух как шари с пръст по буквите на името ми, написано на самата врата, а след това как въздъхна в ключалката. Той почука тихичко само веднъж и Пипера – такова просто име имаше Отмъстителя – съобщи: „Мистър Гарджъри!“ Стори ми се, че Джо няма да престане с изтриването на обувката си и ще трябва да отида да го отделя от изтривалката; но той все пак влезе.

– Здравей, Джо, как си?

– А ти как си, Пип?

Доброто му, честно лице сияеше от радост, когато той остави шапката си на пода между нас, сграбчи и двете ми ръце и започна да ги друса, като че бях някакъв най-нов вид помпа.

– Радвам се, че те виждам, Джо. Дай си шапката.

Но Джо я вдигна внимателно с две ръце като пълно с яйца птиче гнездо, без намерение да се раздели с нея, и продължи да говори, държейки я неловко пред себе си.

– Колко си пораснал – каза Джо – и си понадебелял, и си се огражданил... – той помисли доста преди да намери тази дума – та наистина правиш чест на краля и страната.

– И ти изглеждаш много добре, Джо.

– Благодаря богу – каза Джо, – по-добре съм от мнозина. И сестра ти не е по-зле, отколкото беше. Биди си е все такава сърцата. И другите приятели, ако не са по-добре, не са и по-зле. Само Уопсъл изпадна.

Докато говореше, Джо продължаваше да държи най-внимателно с две ръце птичето гнездо и да оглежда последователно ту стаята, ту цветята по халата ми.

– Изпадна ли, Джо?

– Изпадна ами! – каза Джо, като сниши глас. – Напусна църквата и стана актьор. Та това актьорство ни доведе в Лондон. Той поръча – каза Джо, като тури за малко птичето гнездо под лявата си мишница и почна да рови в него с дясната – да ти предам, ако позволиш, ей това нещо.

Взех подадената от Джо хартийка – смачкан афиш на малък лондонски театър, който съобщаваше, че през настоящата седмица на сцената му ще дебютира „прочутият провинциален актьор-любител Нов Росций*“, чието несравнимо изпълнение в най-трагичната творба на нашия национален Бард предизвика неотдавна такава голяма сензация в местните драматически среди“.

[* __Росций__ – прочут римски актьор от времето на Цицерон, I в.н.е.]

– Беше ли на представлението, Джо? – запитах аз.

– Бях – каза натъртено и тържествено Джо.

– Голяма ли беше сензацията?

– Как да ти кажа – отвърна Джо, – портокалови кори имаше много. Особено когато видя призрака. Макар че, помислете сам, сър, дали човек може да си свърши добре работата, когато постоянно прекъсват разговора му с призрака и му викат: „Амин!“ Човек може да е служил в църквата: и такова нещастие се случва – продължи Джо, като сниши прочувствено и убедително глас, – но няма защо да му навирате това нещастие в очите при такъв случай. Искам да кажа, ако и бащиният призрак не може да прикове вниманието на човека, какво друго може да го прикове, сър? И още нещо, ако жалейната му шапка е направена за нещастие толкова малка, че тежките черни пера постоянно я накривяват, как ще я държи права на главата си?

От изражението на Джо, който погледна така, сякаш бе видял призрак, разбрах, че в стаята е влязъл Хърбърт. Представих го на Хърбърт, който му подаде ръка; но Джо се отдръпна назад, стиснал още по-здраво птичето гнездо.

– Ваш покорен слуга, сър – каза Джо. – Надявам се, че вие с Пип... (при тия думи той погледна Отмъстителя, който слагаше на масата препечен хляб, а аз забелязах в този поглед толкова ясно намерение да включи и младежа в нашия семеен кръг, че се намръщих и още повече го смутих) – искам да кажа, че се надявам и двамата джентълмени да сте здрави, макар и да живеете в такова тясно помещение. Защото тази странноприемница може да е много добра според лондонските разбирания – каза поверително Джо – и вярвам, че е; ала аз не бих затворил и прасе тук, ако искам да има вкусно месо, като го угодя.

След като изказа тази похвална преценка за достойнствата на нашето жилище и прояви между другото склонността си да ме назове „сър“, Джо бе поканен на закуска; но преди да седне на масата, той огледа стаята, за да намери подходящо място за шапката си – за която имаше, както изглежда, малко кътчета за отдих на тоя свят, – и най-после я остави върху самия ръб на камината, откъдето тя падна на няколко пъти.

– Чай ли ще пиете или кафе, мистър Гарджъри? – запита Хърбърт, който винаги домакинствуваше на закуска.

– Благодаря, сър – отвърна Джо, седнал като вдървен на стола си. – Ще пия, каквото обичате.

– Тогава кафе?

– Благодаря, сър – отговори Джо, явно разочарован от предложението, – щом избрахте кафе, няма да ви противореча. Но не сте ли забелязали, че възбужда?

– Тогава чай – каза Хърбърт и му наля една чашка.

В този миг шапката на Джо падна от камината; той скочи от стола си, вдигна я и я постави точно на същото място. Но благоприятието като че ли изискваше тя да

падне пак след малко.

– Кога дойдохте в Лондон, мистър Гарджъри?

– Дали не беше вчера следобед? – каза Джо, като се изкашля в шепа, сякаш бе успял да се разболе в Лондон от магарешка кашлица. – Не, не беше вчера. Или не, вчера беше. Да, вчера следобед. (В гласа му се долавяше мъдрост, спокойствие и строго безпристрастие.)

– Видяхте ли вече нещо в Лондон?

– То се знае, сър – каза Джо. – Ние с Уопсъл отидохме да видим магазините за вакса. Само че те не приличат на ония, които виждаме по червените афиши, залепени по вратите на дюкяните; искам да кажа – добави Джо, – че там са нарисувани много архитектуурално.

Джо навярно би удължил тази дума (много подходяща според мене за известен вид архитектура) до същински припев, ако вниманието му не бе привлечено навреме от шапката, която щеше пак да падне. Тази шапка изискваше от него непрекъсната бдителност и ловкост като при игра на крикет. Джо прояви необикновено умение при тази игра; ту се втурваше да я сграбчи още щом падне, ту я задържаше на половината път, изтупваше я, разнасяше я из всички ъгли на стаята, отъркваше я о тапетите; най-после намери за уместно да я остави, като я пусна в кошчето, откъдето аз си позволих да я прибера.

Що се касае до яките на ризата и палтото му, и двете поставяха неразрешими гатанки. Защо човек трябва да търпи да го ожулят до такава степен, за да смята, че е добре облечен? Защо трябва да смята, че за опрощение на греховете му е необходимо да се измъчва с празничните си дрехи? Освен това Джо се унесе в такива дълбоки размисли, задържал вилицата между чинията и устата си, така се бе загледал неизвестно къде, така ужасно кашляше, седеше толкова далеко от масата, изпускаше на земята много повече, отколкото ядеше, като се преструваше, че нищо не е изпуснал, че аз от сърце си отдъхнах, когато Хърбърт ни остави, за да отиде в града.

Аз не бях нито достатъчно благоразумен, нито достатъчно добросърдечен, за да разбера, че всичко става по моя вина, че ако се бях държал по-естествено с Джо, и той щеше да се държи по-естествено с мене. Ядосвах се и едва го търпях; и тъкмо при това положение той ми каза нещо, от което главата ми пламна.

– Като останахме сега сами, сър... – започна Джо.

– Джо – прекъснах го неволно аз, – как можеш да ме наричаш сър?

Той ме погледна за миг с едва уловим упрек. Колкото и да бяха смешни вратовръзката и яките му, аз почувствувах достойнството на този поглед.

– Като останахме сега сами – продължи Джо – и като нямам намерение и възможност да остана още много време, ей сега ще свърша... или по-точно ще започна съобщението, поради което имах чест да дойда. Защото – каза Джо с някогашния си навик да се изразява ясно, – ако не беше желанието да ти услужа, не бих имал честта да закуся заедно с джентълмени в дома им.

Дотолкова не ми се искаше да видя пак укор в погледа му, че не протестирах при тия приказки.

– И така, сър – продължи Джо, – ето как стана тая работа. Миналата вечер, Пип, бях у „Лодкарите“ – щом надделееше обичта му към мене, той ме наричаше Пип, а щом вземеше връх учтивостта, ме наричаше сър – и не щеш ли, ето ти Пъмбълчук с кабриолета. Та тая именно личност – увлече се Джо в друга посока – понякога ме вбесява, като разправя наляво и надясно, че ти е бил другар още от детинство и ти го смяташ за приятел.

– Глупости. Мой приятел си ти, Джо.

– Така мисля и аз, Пип – каза Джо, като поклати леко глава. – Макар че това няма значение сега, сър. И така, Пип, тая същата личност, това дрънкало, идва при мене в „Лодкарите“ (не е грях, сър, работник човек да изпуши една лула и да изпие пайнт пиво) и казва: „Джоузеф, мис Хавишам иска да поприказва с тебе.“

– Мис Хавишам ли, Джо?

– Искан да те види... така рече Пъмбълчук. – Джо седна и обърна очи към тавана.

– Така ли, Джо? Продължавай, моля ти се.

– На другия ден, сър – каза Джо, като ме погледна така, сякаш бях кой знае колко далече от него, – та се произчистих и отидох да видя мис Ха.

– Мис Ха ли, Джо? Мис Хавишам ли?

– Искам да кажа, сър – отвърна важно Джо, сякаш диктуваше завещанието си, – мис Ха, значи, мис Хавишам. А тя се изказа ето как: „Във връзка ли сте с мистър Пип, мистър Гарджъри?“ Нали бях получил писмо от тебе, отговорих: „Във връзка съм.“ (Когато се ожених за сестра ти, сър, казах: „Ще бъда.“ А когато отговорих на приятелката ти, казах: „Съм.“) „Предайте му тогава, рече тя, че нашата Естела се върна и иска да го види.“

Почувствувах, че лицето ми пламва, когато погледнах Джо. Искане ми се да отдам поне отчасти това изчервяване на мисълта, че ако знаех с каква поръчка идва Джо, бих го посрещнал по-добре.

– Когато се върнах в къщи – продължи Джо – и помолих Биди да ти напише това поръчение, тя се поопъна. „Аз знам – рече Биди, – че той ще се зарадва да чуе лично тия думи. А сега идват празници и ми се иска да го видите, та най-добре идете!“ Това беше всичко, сър – каза Джо, като стана. – А сега, Пип, желая ти всичко добро и все повече и повече да напредваш.

– Нима си тръгваш, Джо?

– Да, тръгвам си – каза Джо.

– Но за обед ще дойдеш, нали?

– Не, няма да дойда – каза Джо.

Когато погледите ни се срещнаха и той ми подаде ръка, и споменът дори за някакъв „сър“ се бе изпарил от това доблестно сърце.

– Пип, мили друже, животът е съставен, така да се каже, само от чести раздели. Един е ковач, друг калайджия, трети златар, а четвърти казанджия. На тия хора се случва да се разделят и те трябва да го сторят. Ако нещо не бе редно днес, вината е само у мене. Ние не сме да се показваме заедно в Лондон или другаде; можем да се срещаме само насаме, между познати, между приятели, където всичко се разбира. Не ти говоря от гордост, а защото искам да ти кажа истината – ти няма да ме видиш вече в тия дрехи. Тия дрехи не са за мене. За мене си е ковачницата, кухнята, блатата. И ти ще ме гледаш с по-добро око, като ме видиш с ковашката престилка, с чук, та ако щеш, и с лула в ръка. Ще ме гледаш с по-добро око, ако речем, ти се поиска да ме видиш, когато надникнеш през прозорчето на ковачницата и видиш там ковача Джо пред старата наковалня, с вехтата обгорена престилка, да работи, както е работил всякога. Аз съм страшно тъп, ала все ми се ще да вярвам, че изковах най-последно някоя права приказка. Господ да те благослови, мили Пип, господ да те благослови, друже!

Не бях грешил, когато смятах, че у него има чистосърдечно достойнство. Смешните дрехи не го намаляваха, както нямаше да намалят и изгледите да отиде в рая. Той ме погали леко по челото и излезе. Щом се опомних, аз изтичах подир него и го потърсих из съседните улици; но той бе изчезнал.

Глава двадесет и осма

Ясно беше, че още на следния ден трябва да отида в нашия град и в първия порив на разкаяние почувствувах също така ясно, че трябва да отседна у Джо. Но след като си запазих място при кочияша в дилижанса за следния ден и ходих у мистър Покет, не бях вече толкова убеден в неотменността на второто решение, та започнах да търся поводи и оправдания, за да отседна в „Синият глиган“. Щях да създам неудобства на Джо; там не ме очакваха и нямаше легло за мене; щях да бъда много далеко от мис Хавишам, а тя беше придилична и това би могло да не ѝ се понрави. Най-изкусен измамник на този свят е оня, който мами себе си, и аз естествено успях да се измамя. Странно, разбира се. Не би било чудно да взема изфабрикувана от другиг фалшива половин лира; но да приема за истинска изфабрикуваната от самия мен фалшива пара? Под предлог да опази по-добре банкнотите ми, някой услужлив чужд човек би могъл да ги измъкне и да завие вместо тях орехови черупки; какво е обаче неговият фокус в сравнение с моя? Та аз сам си завивам в пакет орехови черупки и си ги подавам като банкноти!

След като реших, че ще отседна в „Синият глиган“, започнах да се измъчвам от колебания – да взема ли, или да не взема Отмъстителя. Изкушаваше ме желанието да видя как този скъпо струващ наемник ще се перчи с ботушите си пред входа на „Синият

глиган“. Истинско тържество беше да си представя как бих го завел уж случайно в магазина на шивача, за да слисам безочливото хлапе на Траб. От друга страна, хлапето на Траб би могло да се сприятели с него и да му поразкаже това-онова; или каквото беше безразсъдно и неразбрано, би могло да го освирка на главната улица. Освен това и моята благодетелка би могла да узнае за него и да не одобри постъпката ми. Затова реших да оставя Отмъстителя в Лондон.

Бях си запазил място в следобедния дилижанс, а тъй като зимата бе вече настъпила, щях да пристигна два-три часа след мръкване. Щяхме да тръгнем от Крос Кийс в два часа следобед. Аз отидох на спирката четвърт час по-рано, придружен от прислужника си (ако мога да нарека така човека, който се стремеше само към едно – да не ми прислужва).

По онова време беше нещо обикновено да препращат с дилижанс каторжници на работа в доковете. Често бях чувал за такива пътници и сам ги бях виждал неведнъж по шосето да клатят окованите си нозе от покрива на дилижанса, та не се изненадах, когато Хърбърт, който бе дошъл да ме изпрати, каза, че с нас ще пътуват двама каторжници. Но имах основание – макар и твърде отдавнашно вече – да трепвам неизбежно, щом чуя думата каторжник.

– Няма ли да ти е неприятно, Хендел? – каза Хърбърт.

– О, не.

– А на мене ми се струваше, че не ги обичаш.

– Не мога да кажа, че ги обичам, а предполагам, че и ти не ги обичаш много. Но няма да ми е неприятно.

– Погледни! Ето ги! – каза Хърбърт. – Излизат от лавката. Каква жалка и противна гледка!

Изглежда, че бяха влезли да почерпят пазача си, защото и тримата изтриваха с ръка устните си. Двамата каторжници бяха оковани заедно с общи белезници на ръцете, а на нозете имаха добре познатите ми окови с верига. И облеклото им ми беше добре познато. Пазачът им имаше два пищова и дебела сопа под мишница; но беше в най-добри отношения с тях и както бе застанал помежду им, за да гледат заедно впрягането на конете, приличаше на пазител на крайно интересна изложба, която още не е открита за публиката. Единият каторжник беше по-висок и по-едър от другия и на него – според тайнствените наредби, прилагани както в каторгата, така и в свободния свят – се бяха паднали по-тесните дрехи. Ръцете и краката му издуваха като възглавници ръкавите и панталоните, облеклото му го правеше съвсем неузнаваем; но аз го познах веднага по притвореното око. Пред мене беше човекът, когото видях една събота вечер в „Тримата весели лодкари“ и който ме прострелваше с невидимата си пушка.

Несъмнено беше, че не би могъл да ме познае сега. Той погледна към мене, прецени като добър познавач верижката на часовника ми, плюна и каза нещо на другаря си; и двамата се засмяха, обърнаха се, като дръннаха с общите си белезници, и се загледаха другаде. Големите номера на гърбовете им като на входни врати; задебелялата, покрита със струпей кожа, като у скитащи псета; оковите на нозете, поприкрити с носни кърпи; погледите и отдръпването на присъстващите – всичко това, както каза Хърбърт, беше противно и жалко зрелище.

Но то не беше най-лошото. Оказа се, че всички места в задната част на дилижанса са заети от семейство, което напуска Лондон, и за двамата каторжници оставаше място само на предната скамейка, точно зад кочияша. Щом разбра това, някакъв раздражителен господин, на когото бяха продали четвъртото място на скамейката, избухна, развика се, че е противно на всички наредби да го карат да пътува до такива негодници, че го излагат на зараза, на опасност, на срам и позор, на какво ли още не. През това време бяха впрегнали конете. Кочияшът бързаше да тръгне, ние се готвехме да се качим, каторжниците бяха дошли заедно с пазача си, донасяйки особения затворнически лъх на запарен хляб, шаяк, конопена връв и огнище.

– Не се ядосвайте толкова, сър – замоли се пазачът, като се обърна към сърдития пътник. – Аз ще седна до вас, а тях ще туря по-нататък. Те няма да ви пречат, сър. Няма и да ги забележите.

– А _на мене_ няма защо и да се сърдите – изръмжа каторжникът, когото бях познал. – Не съм тръгнал по своя воля. И съм готов да си остана тук. Ако питат мене, всекиму отстъпвам мястото си.

– И аз също – обади се пресипнало другият. – Ако питаха мене, на никого от

вас нямаше да преча.

И двамата се засмяха, след това почнаха да чупят орехи и да плюят черупките им – както бих постъпил сигурно и аз, ако бях на тяхно място, така презиран от всички.

Най-после се разбра, че сърдитият господин трябва или да пътува със случайните си спътници, или да остане. Той зае мястото си, като продължаваше да мърмори. Пазачът седна до него, каторжниците се качиха както могат и каторжникът, когото бях познал, седна точно зад мене, така че чувствавах дъха му във врата си.

– Добър път, Хендел! – извика Хърбърт, когато тръгнахме. А аз си казах, че беше истинско щастие, гдето ми бе измислил друго име вместо Пип.

Не мога да изкажа колко неприятно ми бе да усещам дишането на каторжника не само във врата, но и по целия си гръб. Като че в жилите ми проникваше някаква остра, пронизваща киселина, от която и зъбите ми дори изтръпваха. Той дишаше много по-често и по-шумно от другите хора и аз чувствавах, че се изгърбвам от едната си страна в усилието да се запазя от него.

Беше кучешко време и двамата каторжници непрестанно ругаеха студа. След малко всички заключомахме, а когато отминахме странноприемницата на половината път*, повечето от нас дремеха, трепереха и мълчаха. И аз задряхах, както размишлявах да дам ли на този човек две лири стерлинги, преди да се разделим, и как да му ги дам. Пробудих се изплашено тъкмо когато се бях навел така, че щях да падна между конете, и продължих да обсъждам същия въпрос.

[* __Странноприемницата на половината път__ – това е вероятно странноприемницата „Гай, графът на Уорик“ в Уелинг, Кент.]

Но трябва да съм спал повече, отколкото предполагах, защото – при все че не можех да разпозная нищо в тъмнината при треперливата светлина на фенерите ни, усетих мирис на блата в студения влажен вятър, който духаше срещу нас. Сгушени, за да се топят, каторжниците бяха сега още по-близо до мене и ме предпазваха от вятъра. Първите думи, които чух, когато се събудих напълно, бяха повторение на собствената ми мисъл: „Две банкноти по една лира.“

– Откъде ги е взел? – запита този, когото не бях виждал по-рано.

– Откъде да зная? – отвърна другият. – Скътал ги е някак. Може и приятели да са му ги дали.

– Да ги имах сега! – каза първият, като изруга пак студа.

– Две банкноти по една лира ли или приятели?

– Две банкноти по една лира. За една лира бих продал всичките си някогашни приятели... и то с печалба. Е, после? Той каза...

– Той каза – заговори пак каторжникът, когото бях познал, – а цялата работа стана за половин минута, зад куп дърва на доковете... „Тебе, значи, те освобождават.“ Да, рекох, освобождават ме. Тогава той ме помоли да намеря момчето, което го нахранило и не го издало, и да му дам две банкноти по една лира. Казах, че ще го направя. И го направих.

– Ех, че си глупак – изръмжа другият. – Аз щях да ги изям и изпия като мъж. Оня трябва да е бил новак. Искам да кажа, не те е познавал!

– Никак. Бяхме в различни групи, на различни кораби. После го съдиха пак за бягство от затвора. Осъдиха го до живот.

– А ти само тогава ли... честно казано... си се подвизавал из ония краища?

– Само тогава.

– Е-е, какво ще кажеш, добро ли е мястото?

– От лошо по-лошо. Кал, мъгла, мочурища и работа; работа, мочурища, мъгла и кал.

И двамата наругаха мястото, после стихнаха постепенно и най-сетне млъкнаха съвсем.

След като чух този разговор, сигурно бих предпочел да сляза и да остана сам в тъмнината, ако не бях напълно убеден, че този човек и не подозира дори самотичността ми. Аз бях не само израснал, но облеклото и целият ми вид бяха толкова променени, че той никога не би ме познал без случайно подсказване. Но аз изтръпвах от страх, че както се бяхме озовали един до друг по случайно съвпадение, друго съвпадение може всеки миг да му даде възможност да чуе името ми. Затова реших да сляза от колата, щом влезем в града. И изпълних успешно намерението си. Малкото

ми куфарче беше в багажника под нозете ми; трябваше само да завъртя един райбер, за да си го взема; пуснах го на пътя, скочих след него и заставах пред първия фенер, върху първите плочи на градската настилка. А каторжниците продължиха с дилижанса до мястото, откъдето знаех, че ще ги отправят към реката. Аз си представих лодката с гребци каторжници, която ги чака пред калния пристан... чух дрезгавата команда: „Тръгвайте!“, която някой изревава като на псета... видях пак върху черните води прокълнатия ноев ковчег.

Не бих могъл да кажа от какво се страхувах, защото страхът ми беше едновременно неопределен и неясен; но много се страхувах. Докато вървах към хотела, чувствувах, че треперя от страх – а това не можеше да се обясни само с мъчителното или неприятно опасение, че могат да ме познаят. Уверен съм, че този страх наистина нямаше определено основание и беше само възкръсналата за миг уплаха от детските ми дин.

Гостилницата „Синият глиган“ беше празна; и все пак келнерът ме позна не когато поръчах обета си, а едва когато започнах да се храня. След като се извини за слабата си памет, той запита да прати ли някое дете да повика мистър Пъмбълчук.

– Не – казах аз, – няма нужда.

Келнерът (същият, който бе донесъл важния протест на търговците от залата в долния етаж, когато обядвахме тук, след като ме бяха обвързали за чирак при Джо) като че се изненада, но се възползува от първата възможност да остави един зацапан стар брой от местния вестник толкова близо до мене, че трябваше да го взема и да прочета следната бележка:

„Нашите читатели ще прочетат с интерес във връзка с неотдавнашното романтично преуспяване на един млад работник железар от нашия край (каква благодатна тема между другото за вълшебното перо на все още непризнатия от всички наш съгражданин Тоби, поетическия сътрудник на вестника ни!), че най-ранният покровител, другар и приятел на младежа е една дълбоко уважавана личност, свързана донякъде с търговията на зърнени храни и семена, чието извънредно подходящо и удобно търговско заведение се намира недалеко от главната улица. Ние го изтъкваме тук като ментор на нашия млад Телемах с чувство на лично задоволство, защото не е зле да се помни, че създателят на благополучието му е именно от нашия град. Дали върху замисленото чело на местния мъдрец и в светлия поглед на местната красавица ще видим въпроса: чие благополучие? Струва ни се, че Квинтин Мацис е бил анверски _ковач_.*1 Verb sap...*2“

[*1 __Ментор... Телемах... Квинтин Мацис.__ – Ментор е старият мъдър приятел на Телемах, син на Одисей, с когото той тръгва да търси баща си. Квинтин Мацис е велик фламандски живописец, за когото се смята, че е бил ковач, преди да стане художник.]

[*2 __Verbum sat sapienti__ (лат.) – на умния една дума стига.]

Убеден съм въз основа на богат опит, че ако бях отишъл в дните на преуспяването си на Северния полюс, и там щях да срещна някой бездомен ескимос или цивилизован гражданин, който щеше да ми каже, че мой пръв благодетел и създател на благополучието ми е Пъмбълчук.

Глава двадесет и девета

На другата сутрин станах и излязох много рано. Не беше още време за посещение у мис Хавишам, затова поскитах въвн от града – недалеко от квартала, където живееше мис Хавишам, и твърде далеко от дома на Джо, където можех да отида и утре... А сега мислех за моята благодетелка и си представях какво блестящо бъдеще ми готви тя.

Осиновила Естела, почти осиновила мене, тя сигурно възнамеряваше да ни свърже. На мене бе отредила да възстановя запустелия дом, да разтворя тъмните стаи за слънчевата светлина, да навия часовниците и запали огън в камините, да обера паяжините и унищожа гадините... с една дума, да извърша всички блестящи подвизи на приказния млад рицар и да се ожения за принцесата. На минаване покрай къщата и аз се спрях да я погледам; потъмнелите червени стени, прозорците с железни пръчки, огромният бръшлян, обвил и комините дори със своите вейки и ластуни като с жилести старчески ръце... всичко съставляваше някаква привличаща тайна, а аз бях неин герой.

Естела беше, разбира се, нейна същност и сърце. Но при все че тя ме бе завладяла така безусловно, при все че всичките ми мечти и надежди бяха устремени към нея, при все че влиянието ѝ върху моя живот беше всемогъщо, и в това романтично утро дори аз и приписвах само ония качества, които тя притежаваше. Споменавам го нарочно още сега, защото само с тази нишка може да бъде проследен в тъмния лабиринт, в който попаднах. От личен опит знам, че обичайната представа за влюбения не винаги е вярна. Безспорна истина е, че когато се влюбих в Естела като мъж, аз се влюбих в нея просто защото не можех да устоя на тази любов. И веднъж за винаги. Много често, да не кажа постоянно, аз разбирах за жалост, че любовта ми е безразсъдна, безнадеждна, безответна, пагубна за моето щастие и покой. Но това съзнание не ми пречеше да обичам Естела така, както ако я смятах за най-съвършеното създание на тоя свят.

Аз разчетох времето за разходка, за да се явя пред входа по същото време, в което идвах някога. Дръпнах неуверено звънчето и обърнах гръб към вратата, докато си поема дъх и успокоя разтуптяното си сърце. Чух, че страничната врата се отвори, чух приближаващите стъпки по двора; но се преструвах, че не чувам нищо, дори когато вратата скръцна с ръждясалите си панти.

Когато почувствувах най-после, че някой ме побутва по рамото, аз трепнах и се обърнах. Трепнах и след това, като видях пред себе си мъж в строго сиво облекло... човека, когото можех най-малко да си представя като вратар в дома на мис Хавишам.

– Орлик!

– Да, господарче, не само във вашия живот стават промени. Ала влезте, влезте. Забранено ми е да държа вратата отворена.

Аз влязох, а той затвори вратата, заключи я и извади ключа.

– Да – каза Орлик, като се обърна, изминал вече няколко стъпки пред мене по пътя към къщата. – Тук съм, както виждате.

– Как дойде?

– Пеша – отговори дръзко той. – А сандъка ми докараха с количка.

– Сериозно ли оставаш тук?

– Надявам се, че не е на шега, господарче.

На шега може би не е, но навярно не е на добро, помислих аз, докато той вдигна полека тежкия си поглед, втренчен в тротоара, и ме изгледа от глава до пети.

– Напусна, значи, ковачницата! – казах аз.

– Та няма тук прилича на ковачница? – отвърна Орлик, като се огледа оскърбено наоколо. – Прилича ли, а?

Запитах го откога е напуснал ковачницата на Гарджъри.

– Тук дните си приличат толкова един на друг, че трябва да хвърля чоп, за да разбера кога съм дошъл. Както и да е, дойдох, след като вие заминахте.

– Зная, Орлик.

– Знаете я – отвърна сухо той. – Нали затова сте учен.

Стигнали бяхме вече до къщата; неговата стаичка беше до самата странична врата, с прозорче към двора. Тя напомняше канторката на парижки вратар. На стената бяха окачени няколко ключа, към които той добави и този от входната врата; леглото му, покрито с черга, беше по-навътре, в малка ниша. Всичко беше занемарено, затворено, заспало – напомнящо клетка за маймуна ленивец в човешки образ; а самият Орлик, тромава тъмна фигура, застанала в сянката до вратата, напомняше маймуната ленивец в човешки образ – какъвто беше всъщност, – за когото клетката е била подредена...

– Не бях виждал досега тази стая – забелязах аз, – пък и вратар едно време нямаше.

– Нямаше – каза той, – но по едно време почнаха да разправят, че къщата е без пазач, а това е опасно из тоя край, дето скитат избягали каторжници и какви ли не още. Тогава някой ме препоръчал, че мога да посрещна всекиго, както заслужава... и ме взеха. По-леко е, не е като да надуваш мях и да чукаш... Пълна е.

Погледът ми се бе спрял над камината върху една пушка с обкована с мед дървена част; а неговият поглед бе проследил моя.

– Е-е – казах аз, без желание да продължавам този разговор, – да се кача ли при мис Хавишам?

– Да пукна, ако знам – възрази той, като се протегна и раздруса. – Зная само

каквото ми е заповядано, господарче. Ще чукна звънчето с ей това чукче, а вие тръгнете по коридора и вървете, докато срещнете някого.

– Предполагам, че ме чакат?

– Още веднъж да пукна, ако знам! – каза той.

След тези думи аз тръгнах по дългия коридор, откъдето бях минал за пръв път с грубите си обуца, а той звънна със звънчето. Неговият звън още не бе стихнал, когато в края на коридора се озовах пред Сара Покет, която пожълтя и позеленя, щом ме зърна.

– О-о! – каза тя. – Вие ли сте, мистър Пип?

– Аз съм, мис Покет. Приятно ми е да ви съобщя, че мистър Покет и семейството му са много добре.

– А поумнели ли са? – каза Сара и поклати тъжно глава. – На тях им трябва повече разум, отколкото здраве. Ах, Матю, Матю! Знаете ли пътя, сър?

Много добре го знаех, защото неведнъж се бях качвал в тъмнината по тази стълба. Този път се изкачих с леки градски обуца и почуках както някога на вратата на мис Хавишам.

– Така чука само Пип – обади се веднага отвътре мис Хавишам. – Влез, Пип.

Тя седеше на същия стол, до същата маса, в същата рокля, сложила ръце върху бастуна, подпряла брадичка на тях, втренчила поглед в огъня. А до нея, взела в ръка необуваната бяла обувка и навела глава, за да я разгледа, седеше изискана дама, която не бях виждал досега.

– Влез, Пип – промълви пак мис Хавишам, без да вдигне глава или да ме погледне. – Влез, Пип. Как си, Пип? Целуваш ми ръка като на кралица, а?... После?

Тя ме погледна ненадейно, без да вдигне глава, и повтори с мрачна шеговитост:

– После?

– Чух, мис Хавишам – започнах объркано аз, – че сте поискали да ме видите, и веднага дойдох.

– После?

Дамата, която не бях виждал досега, вдигна глава и ме погледна лукаво; видях, че ме гледат очите на Естела. Но тя се бе толкова променила, толкова разхубавила, станала бе толкова женствена, така възхитителна, че в сравнение с нея аз не бях направил и стъпка напред. Докато я гледах, ми се стори, че ставам пак грубо и просто селянче. О, как остро чувствавах различието и разстоянието между нас, които я правеха така недостъпна!

Тя ми подаде ръка. Аз започнах да мънкам, че много се радвам да я видя пак и много, много отдавна съм чакал този ден.

– Намираш ли, че много се е променила, Пип? – запита мис Хавишам, като ме погледна хищно и почука с бастуна си по стола между нея и Естела, за да ми посочи къде да седна.

– Когато влязох, мис Хавишам, нито лицето, нито фигурата ми напомниха Естела; но сега всичко ми напомня толкова странно някогашната...

– Какво? Някогашната Естела ли? – прекъсна ме мис Хавишам. – Тя беше надменна и зла и ти искаше да се махнеш от нея. Не си ли спомняш?

Започнах пак да мънкам, че това беше много отдавна, че толкова ми е стигал умът и тъй нататък. Естела се усмихна сдържано, после каза, че сигурно съм бил съвършено прав, защото е била навярно много неприятна.

– А той променил ли се е? – обърна се към нея мис Хавишам.

– Много – каза Естела, като ме погледна.

– Не е толкова груб и прост ли? – каза мис Хавишам, като си играеше с къдриците на Естела.

Естела се засмя, погледна обувката, която държеше, след това погледна мене и остави обувката. Тя се отнасяше с мене все още като с малко момче, но това още повече ме привличаше към нея.

В сънния полумрак на стаята, чието странно обаяние ме бе омагьосало, аз научих, че Естела се бе току-що върнала от Франция и щеше да отиде в Лондон. Все така надменна и своенравна, тя бе успяла дотолкова да слее тези свои качества с красотата си, че би било невъзможно и неестествено – така поне мислех аз – да ги разделиш. А за мене беше невъзможно да й отделя от жалките копнежи за пари и издигане в обществото, измъчвали детските ми години... от всички неуместни стремежи,

които ме караха да се срамувам от своя дом и от Джо... от бленувания образ, който се извисяваше в пламтящия огън, излиташе с желязото над наковалнята, изникваше из нощния мрак, за да надникне през прозорчето на ковачницата и да изчезне след миг. Невъзможно ми беше, с една дума, да я отделя от своите най-съкровени някогашни и сегашни преживявания.

Решено бе да остана тук целия ден, да пренощувам в странноприемницата и на другия ден да си замина за Лондон. Поговорихме още малко и мис Хавишам ни изпрати да се поразходим из занемарената градина; а когато се върнем, каза тя, би искала да я поразходя както някога.

И така ние с Естела влязохме в градината през същата вратичка, през която бях отишъл при бледия млад джентълмен, сега просто Хърбърт; аз – потръпващ от вълнение и влюбен дори в подгъва на роклята ѝ; а тя – напълно спокойна и положително не влюбена в подгъва на палтото ми. Когато наближихме мястото на двубоя, тя каза:

– Трябва да съм била наистина странно създаение, за да се скрия да гледам борбата ви в оня ден; но го направих, и то с голямо удоволствие.

– Вие толкова добре ме възнаградихте.

– Така ли? – отвърна разсеяно тя, забравила вече всичко. – Спомням си, че вашият противник ми беше много неприятен, защото го бяха довели тук да ми досажда с присъствието си.

– Ние сме големи приятели сега.

– Нима? Впрочем, доколкото си спомням, вие се учите при баща му?

– Да.

Направих неохотно това признание, защото то ме превръщаше в ученик, а тя се отнасяше и без това с мене като с момче.

– Щом положението и бъдещето ви се измениха, вие променихте и приятелите си – каза тя.

– Съвсем естествено – отвърнах аз.

– И неизбежно – добави високомерно тя. – Тези, които са били подходящи другари за вас някога, ще са съвсем неподходящи сега.

Искрено казано, много се съмнявам дали у мене бе останало и най-малкото намерение да навестя Джо; но ако бе останало, тази забележка го прогони.

– По онова време – каза Естела, като махна леко с ръка, за да ми даде да разбере, че говори за времето, когато се бяхме сбили с Хърбърт – вие още не знаехте каква сполука ви очаква, нали?

– Ни най-малко.

Аз чувствавах дълбоко разликата между самодоволното превъзходство, с което тя се движеше край мене, и младежката покорност, с която аз вървях до нея. Но тази разлика би ме измъчвала много повече, ако не се смятах избран и определен за Естела.

Градината беше толкова занемарена и буренясала и толкова мъчно беше да се ходи из нея, че след като я обиколихме два-три пъти, отидохме в двора на пивоварната. Аз посочих на Естела къде я бях видял да върви по буретата при първото ми идване тук, а тя погледна студено и безгрижно нататък и каза:

– Така ли?

Напомних ѝ откъде бе излязла да ми донесе ядене и пиво, а тя каза:

– Не помня.

– Не помните, че ме разплакахте? – казах аз.

– Не – каза тя, като поклати глава и погледна на друга страна.

От това, че тя не помнеше и не искаше и да ме знае, аз се разплаках отново – този път безгласно... А това е най-горчивият плач.

– Трябва да знаете – заговори Естела с благоволение на блестяща красавица, – че аз нямам сърце... ако то оказва влияние върху паметта.

Позволих си да изкажа с твърде неподходящи изрази, че се съмнявам в думите ѝ, че тя греши, че такава красавица не може да бъде без сърце.

– О, не се съмнявам, че имам сърце, което може да бъде пронизано с нож или куршум – каза Естела. – И, разбира се, ако то престане да тупти, аз ще престана да съществувам. Но вие разбирате какво искам да кажа. В него няма никаква нежност... никакви симпатии... чувства... глупости.

Какво ми мина изведнъж през ума, когато тя замълча и ме загледа внимателно?

Нещо, което бях зърнал у мис Хавишам ли? Не. В нейното държане имаше понякога далечно сходство с мис Хавишам, каквото децата придобиват често от възрастните, с които са живели продължително и уединено, за да го проявят по-късно, когато пораснат, в поразително еднакво изражение на лицата, свършено различни едно от друго. Но тук не можех да намеря никаква следа от мис Хавишам. Погледнах отново Естела и при все че тя продължаваше да ме гледа, неуловимото видение бе отлетяло.

Какво бе то?

— Аз говоря сериозно — каза Естела и лицето ѝ не се намръщи (защото челото ѝ беше съвсем гладко), а като че се помрачи. — Ако ще трябва да сме често заедно, по-добре е да повярвате още отсега, че е така. Не! — прекъсна ме повелително тя, като видя, че се готвя да заговоря. — Никому не съм подарила нежността си. Просто никога не съм я имала.

След миг бяхме в отдавна изоставената пивоварна и тя посочи високата галерия, където я бях видял да минава все в същия ден на първото ми идване тук, като каза, че си спомня как видяла оттам изплашеното ми лице. Докато следях с поглед движението на бялата ѝ ръка, аз изпитах отново същото неясно, неуловимо чувство. Забелязвайки моето неволно трепване, Естела докосна ръката ми. В същия миг видението се мярна отново и изчезна.

Какво бе то?

— Какво има? — запита Естела. — Пак ли се изплашихте?

— Бих се изплашил, ако вярвах на това, което току-що казахте — отговорих аз, за да отклоня разговора.

— Не ми вярвайте, значи? Добре. Но аз все пак ви го казах. Мис Хавишам навярно ви очаква вече да я разходите както някога, при все че според мене това би могло да се изостави заедно с други стари навици. Да обиколим още веднъж градината и да се приберем. Да, днес няма да ви разплача с жестокостта си; вие ще бъдете мой паж и аз ще се облегна на ръката ви.

Разкошната ѝ рокля се влачеше по пътеката. Тя я приповдигна с една ръка, а другата сложи леко на рамото ми. Така ние обиколихме още два-три пъти изоставената градина, където сега всичко ми се струваше разцъфтяло. Ако жълтите и зелени бурени, поникнали из пукнатините на стария зид, бяха най-редки и скъпи цветя, надали бих запазил по-скъп спомен за тях.

Разделяше ни не разликата в годините; ние бяхме почти на еднаква възраст, при все че тя изглеждаше по-голяма; моята радост и увереността ми в решението на моята благотелка да ни определи един за друг се помрачаваше от това, че Естела беше недостижима поради своята красота и обноски. Клето момче!

Най-после се прибрахме в къщи, където узнах с изненада, че мойт опекун идвал да види мис Хавишам и ще дойде пак за вечеря. Докато ние се бяхме разхождали навън, в стаята с изгнилия сватбен кейк бяха запалили свещите в студените свещници и мис Хавишам ме чакаше на стола си.

Когато започнахме да обикаляме полека останките на сватбения пир, стори ми се, че плъзнах към миналото и самото кресло. И в тази погребална обстановка, пред седналия в креслото мъртвешки образ, втренчил поглед в нея, Естела беше още по-лъчезарна и прекрасна и още по-властно ме завладя със своя чар.

Времето летеше много бързо, ранният час за вечерята наближи и Естела отиде да се приготви. Бяхме се спрели към средата на дългата трапеза и мис Хавишам бе сложила върху жълтата покривка своята свита, набръчкана ръка. Когато Естела погледна през рамо, преди да излезе, мис Хавишам ѝ изпрати с тази ръка една въздушна целувка с хищност, която ме ужаси.

А когато Естела излезе и ние останахме сами тя се обърна към мене и запита шепнешком:

— Красива ли е? Мила ли е? Пораснала ли е? Възхищаваш ли се от нея?

— От нея се възхищава всеки, който я види, мис Хавишам.

Тя обгърна с ръка шията ми, наведе главата ми към себе си и каза:

— Обичай я! Обичай я! Обичай я! Как се държи с тебе?

Преди да отговоря (ако изобщо бих могъл да отговоря нещо на този толкова тежък въпрос), мис Хавишам повтори:

— Обичай я! Обичай я! Обичай я! Обичай я, ако е благосклонна към тебе! Обичай я и ако те измъчва! Ако разкъса сърцето ти — а колкото повече растеш, толкова по-

силно и по-дълбоко ще чувствуваш, че го разкъсва, – обичай я! Обичай я!

Никога не бях виждал да се говори с такава страстна настойчивост. Чувствувах как мускулите на тънката ръка, обгърнала врата ми, се надуват от това усилие.

– Слушай, Пип! Аз я осинових, за да бъде обичана. Отгледах я и я възпитах, за да бъде обичана. Създадох я такава, каквато е, за да може да бъде обичана. Обичай я!

Тя повтаряше непрестанно тази дума и несъмнено искаше да каже тъкмо това; но ако повтаряната дума беше не обичай я, а мрази я... отчай я... отмъсти й... предай я на жестоката смърт... надали би звучала в тази уста като по-тежко проклятие.

– Ще ти кажа – продължи тя със същия бърз и страстен шепот – какво е истинска любов. Тя е сляпа преданост, безответно самоунижение, безусловна покорност, доверие и вяра въпреки собственото убеждение и това на целия свят, отдаване на цялата душа и сърце на своя мъчител... както ги отдадох аз!

При тия думи и последвалия безумен вик аз трябваше да я прегърна през кръста. Защото тя се изправи в своята рокля-саван и разцепи с ръка въздуха, сякаш възнамеряваше със същата сила да разбие главата си в стената.

Всичко това стана само за няколко секунди. Когато я настанявах да седне на стола, усетих познат парфюм и щом се обърнах, видях опекуна си.

Той имаше винаги (мисля, че не съм споменал това досега) скъпа копринена кърпа с внушителни размери, много ценна от професионално гледище. Виждал бях как стряска някой клиент или свидетел, като разгъне тържествено тази кърпа с привидното намерение да издуха носа си, а след това се спре, сякаш знае, че не ще има време да го стори, защото клиентът или свидетелят веднага ще направи очакваното признание; и самопризнанието наистина идваше веднага. Когато го видях, той държеше с две ръце изразителната носна кърпа и гледаше към нас. Щом срещна погледа ми, той изказа ясно, макар и без думи, а само с мигновено спиране: „Нима? Странно!“ После използва великолепно кърпата според предназначението й.

Мис Хавишам видя опекуна ми в същия миг, когато го видях и аз, и (както всички хора) се уплаши от него. Правейки усилие да се успокои, тя каза с все още неуверен глас, че той е точен както винаги.

– Точен както винаги – повтори моят опекун, като се приближи към нас. – (Как сте, Пип? Да ви поразходя ли, мис Хавишам? Една обиколка?) Тук сте, значи, Пип?

Казах му кога съм дошъл, как мис Хавишам ме бе поканила да се видя с Естела. На което той отговори:

– А! Тя е прекрасна госпожичка!

После започна да тика с голямата си ръка стола на мис Хавишам и пхна другата в джоба на панталона си, сякаш този джоб беше пълен с тайни.

– Я ми кажете, Пип, колко често сте виждали по-рано Естела? – каза той, когато се спря.

– Колко често ли?

– Да. Колко пъти? Десет хиляди?

– О, сигурно по-малко.

– Два пъти?

– Джагърс – намеси се за най-голямо мое облекчение мис Хавишам, – оставете на мира моя Пип и идете да вечеряте с него.

Той се подчини и ние заслизахме опипом по тъмната стълба. Докато отивахме към отстраненото отделение през постлания с плочи двор, той ме запитва колко пъти съм виждал мис Хавишам да се храни, предлагайки ми пак да избира между сто пъти или веднъж.

Аз помислих и казах:

– Никога.

– И никога няма да я видите, Пип – отвърна рязко той, като се усмихна мрачно.

– Откакто е почнала сегашното си съществуване, тя не е позволила на никого да я види кога яде или пие. Нощем обикаля из къщата и яде каквото намери.

– Извинете, сър – казах аз, – мога ли да ви запитам нещо?

– Можете – каза той. – Аз мога да не ви отговоря. Питайте.

– Как е презимето на Естела – Хавишам ли или... – Не знаех какво да добавя.

– Или какво? – запитва той.

– Хавишам ли?

– Хавишам.

Стигнали бяхме до трапезата, където тя ни чакаше заедно със Сара Покет. Мистър Джагърс зае почетното място, Естела седна срещу него, а аз срещу моята жълтозелена приятелка. Вечерята беше много хубава; поднасяше ни я една прислужница, която не бях виждал никога при по-раншните си идвания, при все че тя е била навярно винаги в този тайнствен дом. След вечерята пред моя опекун бе сложена бутилка отлично старо порто (явно беше, че той добре познава това вино) и двете дами ни оставиха сами.

У никого досега, дори и у самия мистър Джагърс, не бях виждал такава решителна сдържаност, каквато той прояви в този дом. Моят опекун криеше дори и погледа си от нас; през цялото време на вечерята надали погледна поне веднъж Естела. Когато тя му говореше, той слушаше и своевременно ѝ отговаряше; но нито веднъж не забелязах да я погледне. Тя обаче го поглеждаше често с интерес и любопитство, а може би и с недоверие; но той не даваше вид, че забелязва това. По време на вечерята той си доставяше жестокото удоволствие да разговаря с мене за моите надежди за бъдещето, за да гледа как Сара Покет става все по-жълтозелена; но и в този случай се преструваше, че не върши това умишлено, а просто случайно ме подвежда – и наистина ме подвеждаше, макар и да не зная как – да говоря най-чистосърдечно за тях.

Когато останахме сами, държането му стана почти непоносимо за мене – дотолкова той си даващо вид, че е принуден да не казва истината, която знае. А тъй като нямаше кого друго да разпитва, започна да разследва виното си. Вдигна чашата си пред свещта, вкуси виното, поддържа го в устата си, глътна го, погледна пак чашата, помириша виното, опита го, изпи го, напълни повторно чашата си, заразглежда я отново и най-после ме разстрои така, като че виното му поверяваше някакви уличаващи ме тайни. Три-четири пъти се опитах да започна разговор; но щом забележеше, че искам да го запитам нещо, той ме поглеждаше с чашата в ръка и с пълна уста, сякаш искаше да ми каже, че е безполезно да го заговарям, защото няма да може да ми отговори.

Мис Покет съзнаваше, струва ми се, че моето присъствие я излага на опасността да полудее или може би да хвърли бонето си – един отвратителен муселинов парцал – и да започне да мете пода с косите си, израснали положително не на нейната глава. Тя не се яви, когато ние отидохме по-късно в стаята на мис Хавишам, където играхме вист. Междувременно на мис Хавишам бе хрумвало да украси чудновато косата, шията и ръцете на Естела с най-красивите скъпоценности от своята тоалетна маса; и аз забелязах, че дори моят опекун поглеждаше Естела изпод гъстите си вежди и ги вдигаше леко пред тази красавица в пълния разцвет на своя блясък и багри.

Няма да разказвам как той прибираше всичките си козове, а след това се оказваше, че е имал някакви жалки карти, пред които нашите попове и дами бяха съвсем безпомощни; нито колко ясно чувствавах, че за него ние сме три много прости загадки, които той отдавна е разгадал. Това, от което страдах, беше несъвместимостта между неговото студено присъствие и моите чувства към Естела. И то не защото знаех, че никога няма да мога да заговоря с него за нея, че няма да мога да изтърпя, ако заскърца с обущата си към нея, или ако измие ръцете си, след като се е ръкувал с нея; не! Но да се възхищавам от нея на две стъпки от него... моите чувства към нея да са в една стая с него... това, именно беше непоносимото мъчение.

Играхме до девет часа, после уговорихме, че ще ме предизвестят за пристигането на Естела в Лондон, за да я посрещна при спирката на дилижанса; след това се сбогувах с нея, докоснах ръката ѝ и си отидох.

Моят опекун ношуваше в „Глиганът“, в съседната стая. Думите на мис Хавишам: „Обичай я! Обичай я! Обичай я!“ звучаха до късно през нощта в ушите ми. Аз ги промених по своему и ги повтарях стократно на възглавницата си: „Обичам я! Обичам я! Обичам я!“ След това потънах в изблик на благодарност, задето са я отредили за мене, някогашния ковашки чирак. После, уверен, че тя надали изпитва пламенна благодарност за тази съдба, се запитах кога ли ще почувствува някакъв интерес към мене, кога ще пробудя нейното безответно и спящо сърце.

Уви! Тези вълнения ми се струаха възвишени и благородни. А не помислих ни за миг колко недостойно и дребнаво е да страня от Джо само защото зная, че тя ще го презира. Само преди един ден Джо ме бе разплакал; но сълзите ми бяха изсъхнали

скоро – нека бог ми прости! – много скоро.

Глава тридесета

Докато се обличах на другата сутрин в „Синият глиган“, аз обмислих добре въпроса и реших да кажа на опекуна си, че според мене Орлик не е много подходящ да заема доверена длъжност в дома на мис Хавишам.

– Разбира се, че не е подходящ, Пип – каза моят опекун, предварително доволен от своето мнение по тоя въпрос, – защото доверените длъжности не се заемат никога от подходящ човек.

Той изглеждаше много доволен, че и в случая няма изключение от това правило, и изслуша със задоволство всичко, което можех да му кажа за Орлик.

– Много добре, Пип – каза той, когато свърших. – Ей сега ще намина там и ще го уволня.

Поразтревожен от тази решителна стъпка, аз предложих да я поотложи и дори намекнах, че може би не е толкова леко да се справи с тоя приятел.

– О не! – каза моят опекун, като размаха самоуверено кърпичката си. – Много би ми се искало да видя как би се опитал да спори с _мене_.

Ние щяхме да заминем заедно за Лондон с обедния дилижанс и тъй като на закуска едва не изпуснах чашата си от бързане, за да не ме завари Пъмбълчук, аз се възползувах от случая и казах на мистър Джагърс, че искам да се поразходя, докато той е зает, като го помолих да поръча на кочияша да спре, когато ме настигнат, за да заема мястото си. Така можах да избягам от „Синият глиган“ веднага след закуската. След един обход от две мили извън града зад имота на Пъмбълчук аз излязох отново на главната улица далеко от тази клопка, чувствайки се вече в сравнителна безопасност.

Забавно беше да се намеря отново в спокойния стар град и съвсем не беше неприятно да видя, че тук-там са ме познали и ме заглеждат. Някои търговци дори изскочиха от магазините си и тръгнаха по улицата пред мене, за да могат да се върнат – уж че са забравили нещо – и да ме срещнат, при което не знаей кой постъпваше по-зле: те ли, като се преструваха, че не се връщат нарочно, или аз, като се преструвах, че не ги забелязвам. Моето положение беше все пак завидно и аз бях доволен от него, докато съдбата не изпречи на пътя ми непоправимия нечестивец – хлапето на Траб.

Когато огледах по едно време улицата, видях, че хлапето на Траб иде към мене, като премята една празна синя торба. Реших, че ще е най-добре да го погледна спокойно, без да му обърна внимание, за да обуздам по този начин лошите му намерения, и продължих пътя си. Смятах вече да се поздравя за успеха си, когато коленете на хлапето се огънаха ненадейно, косата му щръкна, шапката хвъркна от главата му и то се разтрепера от глава до пети, залитна наред улицата и изписка към минавачите: „Дръжте ме! Страх ме е!“ Като че беше ужасено и слисано от появата ми. Когато минах покрай него, зъбите му тракаха шумно и то се простря най-унизително в праха.

Това беше мъчно поносимо, но беше все пак нищо. Не бях изминал и двеста метра, когато за най-голям свой ужас, изненада и възмущение видях отново пред себе си хлапето на Траб. Появи се откъм най-близкия ъгъл. Синята торба беше метната през рамото му, погледът му изразяваше почтено трудолюбие, от бодрата походка личеше, че бърза към магазина на Траб. Щом ме видя, то трепна, а след това бе пак обладано от бесовете; само че този път започна да се върти със залитане около мене, като преплиташе нозе и вдигаше ръце за милост. Една групичка минавачи приветствуваха с радостни викове мъчението му, а аз просто потънах в земята.

Не бях успял да стигна до пощата, когато хлапето на Траб изскочи отново пред мене от една задна уличка. Този път то беше съвсем променено. Носеше синята торба така, както аз носех горното си палто, и пристъпваше срещу мене по отсрещната страна на улицата, придружено от група развеселени млади приятели, към които се провикваше от време на време и им махаше с ръка: „Не ви познавам!“

Не мога да изразя с думи досадата и обидата, които хлапето на Траб ми причини, когато, минавайки покрай мене, подръпна яка, зави перчема си, сложи ръце

на кръста, захили се глупаво, закълчи се и замънка повлечено към другарите си:

– Не ви познавам! Не ви познавам! Честна дума, не ви познавам!

После ме придружи с кукуригане през моста, като някой възмутен петел, който ме е познавал още когато бях ковач. Това оскърбление увенча позора, с който бях изпратен или по-скоро изхвърлен вън от града.

И сега дори не зная какво друго бих могъл да сторя в този случай с хлапето на Траб, освен да търпя... или да го убия на място.

Да се сборичкам с него на улицата или да му изтръгна каквото и да е възмездие извън пробождане в сърцето, би било безполезно и унижително. Освен това то беше хлапе, което никой не можеше да улови; беше неуязвимо и изплъзващо се като змия; ако го притиснат до стената, щеше да се измъкне между краката на противника си с презрително кикотене. Все пак още на другия ден писах на мистър Траб, че мистър Пип ще трябва да се откаже от по-нататъшни делови отношения с човек, който дотолкова е забравил задълженията си към обществото, че държи на работа момче, предизвикващо отвращение у всеки почтен човек.

Дилижансът с мистър Джагърс ме настигна навреме. Аз заех отново мястото си и пристигнах в Лондон жив, но не и здрав, защото бях с наранено сърце. Щом пристигнах, изпратих на Джо лакерда и буренце стриди (че не го посетих лично) и се прибрах в странноприемницата „Барнард“.

Хърбърт, който вечеряше със студени закуски, се зарадва, че се връщам. След като изпратих Отмъстителя до гостилницата за допълнителна храна, почувствувах, че още тази вечер трябва да споделя мъките си с моя приятел и съквартирант. Тъй като и дума не можеше да става за поверителен разговор, докато Отмъстителя е в хола (който беше в същност само едно преддверие за подслушване), аз го изпратих на театър. Едва ли има по-добро доказателство за робуването ми на този господар от постоянните унижителни старания да му намеря работа. Понякога стигах дотам, че го изпращах до входа на Хайд Парк да види колко е часът.

Когато се наобядвахме и седнахме пред камината, аз казах на Хърбърт:

– Драги Хърбърт, имам да ти поверя нещо много важно.

– Драги Хендел – отвърна той, – ще се отнеса с почит и уважение към доверието ти.

Хърбърт кръстоса крака, наведе глава на една страна и загледа огъня, а тъй като аз не продължих, погледна и мене.

– Хърбърт – казах аз, като сложих ръка на коляното му, – аз съм влюбен...

Обожавам Естела.

Вместо да се смае, Хърбърт отговори съвсем спокойно:

– Така. А после?

– Е, добре, Хърбърт, само това ли ще ми кажеш? А после?

– Искам да кажа какво е станало по-нататък – каза Хърбърт. – Това знаех, разбира се.

– Как си го узнал? – запитах аз.

– Как съм го узнал ли, Хендел? Ами че от тебе.

– Никога не съм ти го казвал.

– Не си ми го казвал наистина. Ти никога не ми казваш, че си се подстригал, но аз имам очи да го видя. Та ти я обожаваш още откакто те познавам. Ти донесе тук това обожание заедно с куфара си. Не бил ми казвал! Ами че ти ми го казваш от сутрин до вечер! Когато ми разказа живота си, за мене беше ясно, че си започнал да я обожаваш, щом си я видял, когато си бил в същност още момче.

– Добре тогава – рекох аз, почти зарадван от това пояснение, – и не съм престанал да я обожавам. А тя се е върнала още по-красива и изискана. Видях я вчера. Ако досега я обожаваш, сега двойно повече я боготворя.

– Тогава, Хендел – каза Хърбърт, – за тебе е щастие, че са те избрали и предопределили за нея. Без да засегнем забранената тема, можем да кажем, че това е несъмнено. А имаш ли понятие как се отнася Естела към въпроса за обожанието?

Аз поклатих мрачно глава. И казах:

– Ох, тя е на хиляди мили далеко от мене.

– Търпение, драги Хендел: има време, има време. Нещо друго?

– Срам ме е да го кажа – отвърнах аз, – при все че е толкова срамно да го кажа, колкото и да го мисля. Ти каза, че съм щастлив. Щастлив съм, разбира се. До

вчера бях ковашки чирак! А днес съм... Какъв съм днес?

– Да кажем, добро момче, щом сам не знаеш как да се наречеш – отвърна усмихнато Хърбърт и ме потупа приятелски по ръката; – добро момче, странна смесица от буйност и нерешителност, смелост и неувереност, динамичност и мечтателност.

Аз помълчах, за да преценя дали такава смесица наистина съществува в нрава ми. И при все че, общо взето, не можех да я призная за напълно вярна, сметнах, че не си струва да споря по тая преценка.

– Когато се питам какъв съм днес, Хърбърт – продължих аз, – имам пред вид мислите си. Ти казваш, че съм щастлив. Зная, че не съм сторил нищо за преуспяването си в живота; че то се дължи само на съдбата. Това значи наистина да си щастлив. И все пак, когато помисля за Естела...

– А кога ли не мислиш – прекъсна ме Хърбърт, все така загледан в огъня, и аз си казах, че това е много мило и съчувствено от негова страна.

– Тогава, драги Хърбърт, не мога да ти кажа колко несигурен и неуверен се чувствавам, до каква степен смятам, че съм изложен на хиляди случайности. Без да засегна забранената тема, както постъпи преди малко и ти, мога да кажа, че всичките ми надежди зависят от постоянството на една личност (която не назовавам). А и в най-добрия случай дори, колко неопределено и незадоволително е да имаш толкова смътна представа за тия надежди.

С тези думи аз освободих съзнанието си от мисълта, която го гнетеше отдавна, а особено много от вчера.

– Слушай, Хендел – отвърна Хърбърт със своя весел и ободрителен тон, – струва ми се, че поради униинето, предизвикано от твоето увлечение, ние гледаме през увеличително стъкло зъбите на харизания кон. Струва ми се също, че като съсредоточаваме вниманието си в това разглеждане, ние забравяме напълно едно от най-добрите качества на животното. Та нали ти сам ми каза, че твойт опекун мистър Джагърс още отначало споменал, че имаш на разположение не само надежди? Дори ако не бе ти казал – макар че това ако е много важно, – можеш ли да повярваш, че не някой друг, а тъкмо мистър Джагърс би приел да ти бъде опекун, ако не знае всички подробности?

Не можех да отрека, че доводът е сериозен. Но както се постъпва често в такива случаи, признах това като неохотна отстъпка пред истината и правдата... при все че няхах никакво желание да отрека правотата му.

– И аз мисля, че доводът е не само сериозен, но че ти не би могъл да измислиш по-сериозен от него – каза Хърбърт; – а за останалото ще трябва да чакаш знак от опекуна си, който пък ще трябва да чака знак от доверителя си. Ти едва ли ще научиш повече подробности, преди да навършиш двадесет и една години. Във всеки случай тогава ще остане малко да чакаш, защото въпросът ще трябва все пак да се изясни най-после.

– Какъв жизнерадостен дух имаш! – казах аз, признателен и възхитен от неговата веселост.

– Трябва да го имам – каза Хърбърт, – защото нямам почти нищо друго. Впрочем трябва да призная, че заслугата за смисленото нещо, което казах, не е моя, а на баща ми. Единственото изказване, което той направи по твоя случай, беше именно това: „Работата е уредена, иначе мистър Джагърс не би се заловил за нея.“ А сега, преди да кажа още нещо за баща си или за сина му, за да отплатя на доверието с доверие, искам да ти стана за малко доста неприятен... направо противен.

– Няма да успееш – казах аз.

– И как още! – отвърна той. – Едно, две, три... започвам. Мили Хендел... – при все че говореше все така весело, личеше, че е напълно сериозен. – Откакто седим и разговаряме днес пред огъня, аз все си мисля, че щом опекунът ти не е споменал досега ни дума за Естела, тя сигурно не е свързана с получаването на наследството. Правилно ли съм разбрал казаното от тебе... искам да кажа, че той никога не е говорил нито пряко, нито косвено за нея? Не е намеквал например, че твойт покровител има намерение най-после да ви ожени?

– Никога.

– Кълна ти се в честта си, Хендел, че в душата ми няма ни следа от завист или ревност. Но щом не си обвързан по тоя начин, не можеш ли да се отървеш от нея?... Казах, че ще ти стана неприятен.

Аз отвърнах глава, защото в душата ми нахлу с внезапен порив – както вятърът откъм морето нахлуваше някога в нашите блатата – същото чувство, което ме бе обзело в утрото, когато напуснах ковачницата, когато мъглата се вдигна тържествено и аз докоснах с ръка пътния показател. Настъпи няколкоминутно мълчание.

– Да, виждам, мили Хендел – продължи Хърбърт, като че не бяхме замълчавали, – чувството е много сериозно, щом е пуснало толкова дълбоки корени в душата на момче, романтично и по природа, и поради външните условия. Помисли за нейното възпитание; помисли за мис Хавишам. Помисли каква е самата Естела. (Сега вече съм напълно противен и ти положително ме ненавиждаш.) Всичко това може да завърши много зле.

– Зная, Хърбърт – казах аз, все още отвърнал глава от него, – но нищо не мога да сторя.

– Не можеш да се отървеш ли?

– Не. Невъзможно е.

– Не можеш ли да опиташ, Хендел?

– Не. Невъзможно е.

– Добре тогава – каза Хърбърт, като стана, разтърси глава, сякаш се събуждаше от сън, и разрови огъня. – Ще се постарая да ти стана пак приятен.

Той се разходи из стаята, изтърси завеските, подреди столовете по местата им, прибра разхвърляните книги и други вещи, надзърна в преддверието, в кутията за писма, затвори вратата и най-после седна пак пред огъня, като обгърна с две ръце левия си крак.

– Щях да кажа една-две думи, Хендел, за баща си и за сина му. За жалост за сина на баща ми надали е необходимо да подчертая, че домакинството на моя баща не е особено блестящо.

– Но там има такова изобилие, Хърбърт – казах аз от желание да го утеша.

– О, да! Така казва и метачът, и антикварят от уличката зад нас. Сериозно, Хендел, защото въпросът е съвсем сериозен, ти знаеш не по-зле от мене какво е положението у нас. Предполагам, че е било време, когато баща ми още не е бил махнал с ръка на всичко; но дори ако е било, това време е отдавна минало. Позволи ми да те попитам, имал ли си случай да забележиш из вашия край, че децата от несполучливи бракове най-много бързат да се оженят?

Въпросът беше толкова чудноват, че аз запитах на свой ред:

– Така ли?

– Не зная – каза Хърбърт – и точно това искам да узная. Защото у нас е точно така. Горката Шарлот, която беше подир мене и умря, преди да навърши четиринадесет години, беше поразителен пример. Както и малката Джейн. Ако чуеш желанието ѝ да се омъжи, ще помислиш, че през целия си кратък живот не е виждала нищо друго освен семейно щастие. Малкият Алик е още в рокличка, а вече подготвя брака си с подходящо девойче от Кю. В същност мисля, че всички освен най-малкото сме сгодени.

– И ти ли? – запитах аз.

– И аз, само че тайно – каза Хърбърт.

Уверих го, че ще запазя тайната, и го помолих да ми каже нещо повече. Той бе говорил така смислено и съчувствено за моята слабост, та исках да науча нещо за неговата сила.

– Мога ли да попитам за името? – казах аз.

– Клара – отвърна Хърбърт.

– В Лондон ли живее?

– Да. Трябва може би да спомена – каза Хърбърт, изпаднал в особено униние и умиление, откакто заговорихме на тази интересна тема, – че родословието ѝ не отговаря на глупавите изисквания на майка ми. Баща ѝ се е грижил за снабдяването на пътнически кораби. Нещо като корабен домакин.

– А сега какъв е? – запитах аз.

– Сега е инвалид – отвърна Хърбърт.

– И живее?...

– На първия етаж – каза Хърбърт. Това не бе отговор на моя въпрос, защото аз имах пред вид от какво живее. – Не съм го виждал още, защото, откакто се познавам с Клара, той не е слизал от стаята си на горния етаж. Но постоянно го чувам. Вдига ужасен шум – реве и блъска по пода с някакви страшни сечива.

Хърбърт ме погледна, разсмя се от сърце и си възвърна за известно време

жизнерадостта.

– Не се ли надяваш да го видиш? – казах аз.

– Разбира се, постоянно се надявам да го видя – отговори Хърбърт, – защото, щом го чуя, очаквам да се сгромоляса през тавана. Не зная само колко време ще издържат гредите.

Той се изсмя отново от сърце, после пак оклюма и каза, че щом посъбере капитал, възнамерява да се ожени за тази девойка, добавяйки за обяснение на унинието си:

– Нали знаеш, човек не може да се ожени, додето не се нареди.

Докато наблюдавахме огъня и размишлявах каква мъчно достижима мечта е понякога да се събере капитал, аз пхнах ръце в джобовете си. В единия напипах някаква смачкана хартийка, която извадих и видях, че е полученият от Джо билет за представлението на прочутия провинциален артист-любител, новия Росций.

– Господи помилуй! – извиках неволно аз. – Та то било тая вечер!

Темата на разговора ни се промени изведнъж и ние решихме набързо да отидем на театър. И така, след като уверих Хърбърт, че ще го утешавам и подкрепям в сърдечните му грижи по всички възможни и невъзможни начини, а той ми каза, че ще ме представи на годеницата си, която ме знае вече по име, след като си стиснахме сърдечно ръцете в знак на взаимно доверие, ние изгасихме свещите и огъня, заключихме вратата и тръгнахме да търсим мистър Уопсъл и Дания.

Глава тридесет и първа

Когато пристигнахме в Дания, намерихме краля и кралицата на дворцов прием, седнали в две кресла върху кухненска маса. На приема присъствуваше целият датски двор, който се състоеше от един знатен младеж в меки кожени ботуши, останали от някой пралядо великан, един достопочтен благородник с нечисто лице, който се бе издигнал навярно неотдавна от простолюдието, и от датското рицарство, представено с гребенче в косите и с чифт бели копринени чорапи – изобщо с напълно женска външност. Моят даровит съгражданин стоеше мрачно настрана със скръстени ръце. Когато го видях, аз си казах, че косите и челото му би трябвало да изглеждат по-правдоподобни.

По време на представлението се изясниха някои любопитни обстоятелства. Оказа се, че покойният датски крал не само е бил болен от кашлица, когато е починал, но е отнесъл кашлицата в гроба си и се е върнал с нея на земята. Освен това около скиптъра на царствения призрак беше навит някакъв призрачен ръкопис, към който той като че поглеждаше от време на време с твърде загрижено изражение и, изглежда, намираще трудно съответното място, а това подсказваше, че е обикновен смъртен. Предполагам, че това поглеждане именно даде повод галерията да посъветва призрака: „Обърни!“ – препоръка, която той посрещна много зле. Трябва да се отбележи също, че царственият душ се появяваше винаги така, като че идваше отдалеко, докато в същност излизаше от съседната стена. Поради това мъките му се посрещаха с присмех. Датската кралица беше доста закръглена и при все че историята ни я представя като твърде безсрамна и закачлива, зрителите сметнаха, че все пак се е накичила с премного дрънкулки: една жълта метална лента придържаше брадичката ѝ към диадемата (като че се бе подула от зъбобол), втора пристягаше кръста ѝ, други две украсяваха ръцете ѝ: затова я нарекоха открито „литавра“. Благородният младеж с пралядовските ботуши беше твърде непостоянен; той се явяваше почти едновременно като опитен моряк, странствуващ актьор, гробар, духовник и най-важната личност при дворцовите дуели, където опитното му око и справедливо отношение преценяваха най-оспорваните удари. Поради това публиката постепенно изгуби търпението си към него, а когато той се яви като духовник и отказа да извърши опелото, всеобщото възмущение се изрази с хвърляне на орехи. Офелия пък полудя и запя така проточено, че когато най-после свали, сгъна и заровя муселиновия си шал, един намръщен зрител, който от доста време разхлаждаше нетърпеливия си нос в желязната преграда на галерията, изръмжа: „Щом туриха вече детето да спи, можем да вечеряме!“, забележка, която беше най-малкото проява на лошо възпитание.

Що се отнася до моя злополучен съгражданин, публиката направо се забавляваше

с него. Щом този нерешителен принц трябваше да зададе някой въпрос или да изкаже съмнение, зрителите му идваха на помощ. Така например на въпроса, дали „е по-достойно да страда“, някой изрева: „да“, друг – „не“, а трети, склонен да приеме и едното, и другото, предложи да „хвърлят ези-тура“; така изникна цял кръжок за разисквания. Когато той запита защо създания като него се влачат между земята и небето, се чуха гръмки одобрителни викове: „Слушайте! Слушайте!“ Когато се яви с недооправени чорапи (това бе изразено според обичая с една гънка в горния им край, получена вероятно чрез оглаждане с ютия), в галерията казаха, че кракът му е много блед, и се запитаха дали тази бледност не се дължи на уплахата от призрака. А щом взе флейтата – съвсем еднаква с черната свирчица от оркестъра и подадена по-късно навън през вратата, – всички единодушно поискаха да им засвири „Владей, Британийо!“. Когато препоръча на актьора да не цепи така въздуха, сърдитият мъж от галерията каза: „И ти не го цепи; ти си много по-лош от _него_!“ Трябва със съжаление да добавя, че при всеки подобен случай мистър Уопсъл бе посрещан с гръмки смехове.

Но най-тежките изпитания го чакаха в гробището, което приличаше на девствена гора с някаква колибка в единия край вместо черква и с въртяща се врата в другия. Когато зърнаха мистър Уопсъл да влиза с широката черна наметка през въртящата се врата, някой предупреди доброжелателно гробаря: „Внимавай! Собственикът на погребалното бюро пристига да види как си гледаш работата!“ Във всяка културна държава е добре известно, предполагам, че мистър Уопсъл не можеше да остави черепа, след като бе пофилософствувал над него, без да си изтрие пръстите с бяла салфетка, която извади от пазвата си; но и тази невинна и неизбежна постъпка дори не мина без проникване: „Келнер!“ Донасянето на покойницата за погребението (в празен черковен ковчег с хлопащ капак) бе знак за обща радост, която се засили, когато между носачите видяха някакъв познат. Тази радост придружи мистър Уопсъл по време на дуела му с Лаерт до самия ръб на трапа за оркестъра и на гроба, а не стихна и когато той повали краля от кухненската маса и след това сам умря инч по инч от глезените нагоре.

Отначало ние направихме няколко слаби опита да ръкопляскаме на мистър Уопсъл; но те бяха толкова безнадеждни, че ги прекратихме. Седяхме си и го съжалявахме, ала въпреки това се смеехме от сърце. Аз се смеех неволно през цялото време, защото всичко беше наистина крайно смешно; а при това чувствавах смътно, че в декламацията на мистър Уопсъл наистина има нещо прекрасно – казвам това не поради някогашното ни познанство, а защото той декламираше много бавно, много мрачно, ту много гръмко, ту много тихо, съвсем различно от начина, по който хората се изразяват при обикновените обстоятелства в живота и пред смъртта. Когато трагедията свърши и мистър Уопсъл бе извикан на сцената, за да го освиркат, аз казах на Хърбърт:

– Да си вървим веднага, за да не го срещнем.

Слязохме колкото можем по-бързо, но пак бяхме закъснели. Застаналият пред изхода евреин с невероятна гъсти вежди ме загледа още докато слизахме и щом се изравнихме с него, каза:

– Мистър Пип и приятелят му, нали?

Признахме, че сме мистър Пип и приятелят му.

– Мистър Уолдънгарвър – каза човекът – ще се радва, ако го удостоите с честта.

– Уолдънгарвър ли? – попитах аз, а Хърбърт ми прошепна на ухото: „Навярно Уопсъл.“

– О, да! – казах аз. – Трябва да ви последвам ли?

– Само няколко крачки, ако обичате. – Когато тръгнахме по един страничен коридор, той се обърна и попита: – Как изглеждаше според вас?... Аз го облякох.

Не зная дали приличаше на нещо друго освен на участник в погребално шествие; а голямата датска звезда или слънце, окачена на шията му със синя лента, му придаваше вид на застрахован при някое специално дружество за осигуровки против пожар.* Но казах, че изглеждаше много добре.

[* __Някое специално дружество за осигуровки против пожар__ – в най-ранните дни на противопожарните застраховки застрахователите са имали свои отряди (до 1866 година в Лондон не е съществувала организирана противопожарна охрана). Клиентите на всички, застрахователни дружества получавали големи метални значки с отличителна

форма, така че в случай на пожар пожарните команди, които се притичвали на помощ, да могат веднага да разберат по този знак в кое дружество е застрахована къщата или магазинът и да го оставят на съответната команда да го изгаси. Дикенс също е застраховал къщите си на Даути Стрийт и Девъншър Теръс в Сън Файър Офис. Отличителната му значка е била във формата на слънце (сън на англ. е слънце), оттам навярно идва и сравнението за украшението на Уопсъл.]

– Когато застана пред гроба – каза водачът ни, – той показва чудесно плаща си. Но доколкото можах да зърна иззад кулисите, струва ми се, че можеше да покаже по-добре чорапите си, когато видя призрака при покоите на кралицата.

Аз се съгласих смирено с него и ние хлътнахме през една замърсена летяща врата в някакъв затоплен амбалажен сандък. Тук мистър Уопсъл събличаше датските си дрехи, а ние оставихме вратата (или капака на сандъка) отворена, за да можем да се сместим някак в него и да погледаме, като надничае през рамото на другаря си.

– Джентълмени – каза мистър Уопсъл, – за мене е чест да ви видя. Надявам се, мистър Пип, че ще ме извините, загдето пратих да ви повикат. Аз имах щастието да ви познавам в миналото, а театърът винаги е търсил и получавал закрилата на благородните и заможните.

През това време мистър Уолдънгарвър, потънал в пот, се мъчеше да се измъкне от траурното благородническо облекло.

– Смъкнете чорапите, мистър Уолдънгарвър – каза собственикът им, – иначе ще ги скъсате. Ще ги скъсате, а заедно с тях ще скъсате и тридесет и пет шилинга. Шекспир не е имал никога такива чорапи. Седнете спокойно на стола си и оставете аз да ги събуя.

С тези думи той коленичи и започна да свлича кожата на жертвата си, която сигурно би паднала по гръб заедно със стола при смъкването на първия чорап, ако изобщо имаше място къде да падне.

До този миг аз не бях посмял да заговоря за представлението; но мистър Уолдънгарвър ни погледна самодоволно и каза:

– Как изглеждаше играта, джентълмени, гледана от залата?

Застанал зад мене, Хърбърт каза (и в същото време ме смуши в гърба):

– Великолепна.

Тогава и аз казах:

– Великолепна.

– Какво ще кажете за моето тълкуване на героя, джентълмени? – запита мистър Уолдънгарвър ако не съвсем, то почти покровителствено.

Хърбърт се обади изотзад (като ме смуши отново):

– Внушително и точно.

Тогава и аз казах твърдо, като че мисълта беше моя и трябваше да я наложа:

– Внушително и точно.

– Радвам се, че го одобрявате, джентълмени – отвърна с достойнство мистър Уолдънгарвър, при все че беше притиснат до стената и се държеше с две ръце за седалището на стола си.

– Но аз, мистър Уолдънгарвър – каза коленичилият мъж, – ще ви посоча едно място, където грешите в тълкуването. Имайте пред вид, че не ме интересува какво казват другите; аз ви казвам, че е така. Вие грешите в представянето на Хамлет, когато показвате краката си в профил. Последният Хамлет, когото обличах, правеше същата грешка при репетициите, докато го накарах да залепи на чорапите си, малко по-долу от коленете, по една голяма червена лепенка. На следващата репетиция (която беше и последна) аз седнах, сър, на последния ред от резервираните места и щом забелязвах, че е застанал в профил, се провиквах: „Не виждам лепенките!“ По този начин играта му на самото представление беше прекрасна.

Мистър Уолдънгарвър ми се усмихна, сякаш искаше да каже: „Предан помощник... Не му се сърдя за глупостта“, после каза:

– Моето изпълнение е премного класическо и смислено за тукашните зрители; но и те ще се издигнат, ще се издигнат.

Ние с Хърбърт се обадихме едновременно:

– О, несъмнено ще се издигнат.

– Забелязахте ли, джентълмени – каза мистър Уолдънгарвър, – че в галерията имаше един мъж, който се опитваше да осмее службата... искам да кажа,

представлението?

Отговорихме лицемерно, че май забелязахме такъв човек. А аз добавих:

– Сигурно е бил пиан.

– О, моля ви се, не, сър – каза мистър Уопсъл. – Не беше пиан. Този, който го е изпратил, не би позволил такова нещо, сър. Не би му позволил да се напие.

– Познавате ли човека, който го е изпратил? – запитах аз.

Мистър Уопсъл затвори очи, след това отново ги отвори; и двете церемонии бяха извършени много бавно.

– Трябва да сте забелязали, джентълмени – подхвана той, – невежото ревящо магаре със злобното изражение и дрезгавия глас, което имаше – няма да кажа дори, че изнесе – ролята (ако позволите да употребя френската дума) на Клавдий, датския крал. Този човек именно го е пратил, джентълмени. Такава е нашата професия!

Без да съзнавам ясно дали бих съжалявал повече мистър Уопсъл, ако беше отчаян, толкова много го съжалявах в сегашното му състояние, че се възползувах от случая, когато той се обърна с гръб към нас, за да си сложи тирантите – при което ни избута въвн от помещението, – и запитах Хърбърт да го поканим ли на вечеря. Хърбърт каза, че ще е добре да го поканим; тогава аз го поканих и той дойде с нас в странноприемницата „Барнард“, загърнат до уши. Ние се постаряхме да го нахраним, колкото може по-добре, а той остана до два часа сутринта, като приповтаряше успеха си и развиваше планове за бъдещето. Забравих ги в подробности, но си спомням, че смяташе да започне обновяването на театъра и накрая да го погребее, тъй като собствената му смърт щеше да бъде непоправима загуба за сцената.

Легнах си най-после угнетен, мислех със скръб за Естела и сънувах, че всичките ми надежди са се изпарили, че ще трябва да се оженя за Хърбъртовата Клара и ще играя ролята на Хамлет, а мис Хавишам – на призрак, пред двадесет хиляди зрители, без да зная и двадесет думи от своята роля.

Глава тридесет и втора

Един ден по време на заниманията с мистър Покет получих по пощата писмо, което ме развълнува дълбоко със самата си външност; защото макар и да не познавах почерка, отгатнах чия ръка го е писала. То беше без обръщение; никакъв „Драги мистър Пип, драги Пип, драги сър или драги еди-кой си“, а просто:

„Ще дойда в Лондон в друг ден с обедния дилижанс. Струва ми се, че бе уговорено да ме посрещнете? Мис Хавишам във всеки случай е останала с такова впечатление, поради което ви пиша. Тя ви поздравява.

Естела“

Ако имах време, щях да си поръчам навярно няколко костюма по този случай; но тъй като време нямаше, бях принуден да се задоволя с тези, които имах. Аз загубих мигновено апетита си и няхах нито миг покой до настъпването на уречения ден. Впрочем и тогава не се успокоих; напротив, вълнението ми се засили и аз започнах да обикалям около спирката на Уд Стрийт в Чийпсайд още преди тръгването на дилижанса от „Синият глиган“ в нашия град. Знаех прекрасно, че колата още не е тръгнала, но все пак смятах, че не трябва да се отдалечавам от спирката за повече от пет минути; в такова умопомрачение бях прекарал първия половин час от четири-петчасовото чакане, когато Уемик се изпречи неочаквано пред мене.

– О-о, мистър Пип – каза той, – здравейте! И през ум не ми е минавало, че мога да ви видя насам.

Обясних му, че чакам някого, който ще пристигне с дилижанса, и попитах как са Стария и замъкът.

– Благодаря, всичко е отлично, особено Стария – каза Уемик. – Просто цъфти. А скоро ще навърши осемдесет и две години. Искане ми се в тоя ден да дам осемдесет и два изстрела, ако съседите нямат нищо против и ако топчето издържи. Впрочем този разговор не е за Лондон. Как мислите, къде отивам?

– В кантората – казах аз, защото той отиваше в тази посока.

– Не точно там, но наблизко – отвърна Уемик. – Отивам в Нюгейт. Имаме дело за

ограбване на банка, та отидох да огледам мястото на престъплението, а сега трябва да разменя една-две думи с клиента.

– От вашия клиент ли е извършена кражбата? – запитах аз.

– Господ да ви е на помощ! Не, разбира се – отвърна съвсем сухо Уемик. – Но го обвиняват, че я е извършил. Така могат да обвинят и вас, и мене. Нали знаете, всекиго могат да обвинят.

– Но все пак не ни обвиняват – забелязах.

– Охо! – каза Уемик, като докосна леко с показалеца си гърдите ми. – Не сте вчерашен, мистър Пип! Бихте ли искали да надзърнете в Югейт? Имате ли време?

Имах толкова много време, че предложението му беше просто спасително за мене, макар и да беше несъвместимо със скритото ми желание да не отделям очи от спирката на дилижанса. Като смънках, че ще запитам дали има време да отида с него, аз влязох в бюрото и дълго измъчвах търпението на чиновника, докато узнах съвсем точно кога най-рано може да се очаква дилижансът, при все че вече знаех това не по-зле от самия него. После се върнах при мистър Уемик. Престорих се, че поглеждам часовника си, че съм изненадан от това, което виждам, и най-сетне приех предложението му.

След няколко минути стигнахме в Югейт и през караулната будка, по чиито голи стени бяха закачени окови и тъмнични наредби, влязохме в самия затвор. Затворите тогава бяха много занемарени: далеко беше още времето на прекаления поврат в обратната посока – последица на всяко обществено провинение и негово най-тежко и продължително изкупление. Така че злодеите не бяха настанени и хранени по-добре от войниците (да не говорим за бедняците) и понякога подпалваха тъмниците си с извинителната цел да подобрят вкуса на чорбата си*. Когато Уемик ме въведе, беше време за свиждания. Един прислужник от кухнята обикаляше из двора с пиво; а затворниците, застанали зад решетките, си купуваха пиво и разговаряха с приятелите си; воняща, грозна, безредна, угнетителна гледка.

[* — Да подобрят вкуса на чорбата си — Дикенс намеква с горчива ирония за големите бунтове, избухнали през февруари 1861 година в Чатамския затвор, т.е. по времето, когато той е писал романа си. Осъдените няколко пъти се вдигали на бунт в знак на протест срещу намаляването на затворническите дажби. Прогресивните възгледи на Дикенс от по-ранните му години за тежките условия в затвора се променят коренно до 1861 година, както става ясно тук. Той смята, че със затворниците се отнасят прекалено добре.]

Стори ми се, че Уемик се движи между затворниците като градинар между цветята си. Тази мисъл ми мина през ум за пръв път, когато той видя една пръкнала се през нощта нова издънка и каза:

– О, капитан Том, и вие ли сте тук? Я гледай!

Или:

– А там зад бурето Черния Бил ли е? Не съм те виждал през последните два месеца. Как си?

А когато спираше пред решетките, затворил пощенската си кутия, и изслушваше – винаги насаме – разтревожения шепот на затворниците, Уемик ги гледаше така, като че искаше да разбере колко са израснали след последното му наблюдение и дали ще разцъфтят както трябва при гледането на делото.

Той беше много известен и доколкото разбрах, едно от служебните му задължения беше да е по-достъпен от мистър Джагърс, при все че ореолът на мистър Джагърс налагаше известна граница и в отношенията с него. Когато познаеше някой клиент, той кимваше, понаместваше с две ръце шапката си, стискаше пощенската кутия и пъхваше ръце в джобовете си. Веднъж-дваж изникнаха трудности относно размера на хонорара; в такива случаи мистър Уемик се отдръпваше колкото може по-назад от предлаганата недостатъчна сума, като казваше:

– Безполезно е, моето момче. Аз съм подчинено лице. Не мога да ги взема. Не се дръж така с един подчинен. Ако не можеш да събереш нужната сума, моето момче, обърни се към друг шеф на адвокатска кантора; знаеш, че такива има предостатъчно и сума, която не е подходяща за един, може да е напълно подходяща за друг, това мога да те посъветвам като подчинено лице. Не прави напразни опити. За какво ти са? А сега кой е следващият?

Така се движехме ние из оранжерията на Уемик, докато най-послед той се обърна и ми каза:

– Обърнете внимание на човека, с когото ще се ръкувам.

Щях да го сторя и без това предупреждение, защото той не бе се ръкувал досега с никого.

Почти в същия миг в един ъгъл зад решетките застана снажен, съвсем изправен мъж (и сега го виждам пред себе си) в изтъркан зеленикав редингот, с някога румено, а сега избледняло лице и с блуждаещ поглед, въпреки старанието му да го задържи; той вдигна ръка към шапката си – нечиста и мазна като изстинала чорба, – сякаш полусериозно, полушеговито ни отдаваше чест.

– Здравейте, полковник! – каза Уемик. – Как сте, полковник?

– Добре, мистър Уемик.

– Направено бе всичко възможно, полковник, но доказателствата срещу нас бяха много силни, полковник.

– Да, сър... доказателствата бяха много силни... Но малко ме е грижа.

– Да, да – каза равнодушно Уемик, – няма защо да ви е грижа. – После се обърна към мене: – Този човек е служил на негово величество. Беше строеви офицер, но се откупи от военната служба.

– Така ли? – казах аз. А човекът погледна мене, след това някъде над главата ми, после наоколо, най-сетне прекара длан по устните си и се засмя.

– Мисля, че ще изляза оттук в понеделник, сър – каза той на Уемик.

– Възможно е – отвърна моят приятел. – Но нищо не се знае.

– Радвам се, че имах възможност да ви пожелаая всичко най-добро, мистър Уемик – каза човекът, като протегна ръка между двете железа на решетката.

– Благодаря – каза Уемик, като му стисна ръката. – И на вас същото, полковник.

– Ако това, което имах, когато ме задържаха, не беше фалшиво, мистър Уемик – каза човекът с явно нежелание да отдръпне ръката си, – щях да ви помоля да приемете още един пръстен... в знак на признателност за вашите грижи.

– Ще се задоволя и с желанието ви – каза Уемик. – Впрочем вие имяхте като че ли слабост към гълъбите. – Човекът погледна към небето. – Казаха ми, че сте имали чудесна порода гълъби, които се премятат във въздуха. Бихте ли могли да поръчате на някой приятел да ми донесе един чифт, ако не ви трябват вече?

– Ще бъде сторено, сър.

– Отлично – каза Уемик. – Ще бъдат гледани чудесно. Всичко най-добро, полковник. Прощавайте.

Те си стиснаха пак ръце, а когато се отдалечиха Уемик ми каза:

– Фалшификатор на монети, много голям майстор. Присъдата ще бъде изготвена днес и сигурно в понеделник ще я изпълнят. Но чифт гълъби са все пак движимо имущество.

При тези думи той се обърна назад и кимна на своето загиващо цвете, а след това, като тръгна към изхода, започна да се оглежда наоколо си, сякаш искаше да прецени с коя саксия най-добре ще го замести.

Когато излизахме от затвора през караулната будка, разбрах, че и надзирателите ценят моя опекун не по-малко от тия, които са поставени под техен надзор.

– Кажете, мистър Уемик – попита надзирателят, като ни задържа между двете обковани с желязо врати на будката, заключвайки грижливо едната, преди да отключи другата, – какво ще прави мистър Джагърс по онова убийство на крайбрежната? За случайно убийство ли ще го представи, или как?

– Защо не питаш него? – отвърна Уемик.

– О, как не! – каза надзирателят.

– Ето какви са тук, мистър Пип – забеляза Уемик, като разтвори пощенската кутия и се обърна към мене. – Какви ли не въпроси задават на мене, подчинения; но никога няма да ги видите да питат шефа ми.

– Да не би този млад джентълмен да се учи или да работи във вашата кантора? – попита надзирателят, като се усмихна на шегата на мистър Уемик.

– Ето го пак, виждате ли? – извика Уемик. – Нали ви казах! На подчинения задава втори въпрос още преди да е получил отговор на първия. Добре, да предположим, че мистър Пип учи или работи при нас, какво от това?

– Ако е така – рече надзирателят, като се усмихна пак, – той знае какъв е

мистър Джагърс.

– Така, значи! – извика Уемик, като се обърна изведнъж шеговито към надзирателя. – А когато имаш работа с шефа ми, ти си безгласен като ключовете си. Пусни ни сега да излезем, стара лисицо, иначе ще го накарам да заведе против тебе дело за незаконно задържане.

Надзирателят се засмя, пожела ни всичко най-добро и остана да се смее зад остриетата на вратата, докато ние слизахме по стълбите към улицата.

– Обърнете внимание, мистър Пип – каза сериозно Уемик до самото ми ухо, като ме улови под ръка за по-голяма потайност, – най-доброто у мистър Джагърс е, че може да се държи на такава висота. Той е винаги недостъпен. Тази постоянна недостъпност отговаря напълно на необхватните му дарби. Оня полковник не би дръзнал да се ръкува с _него_, както и надзирателят не би дръзнал да го пита как възнамерява да води някое дело. А между тия хора и своята недостъпност той вмъква подчинения си... нали виждате?... И по тоя начин ги владее телом и духом.

Аз бях дълбоко поразен – и то не за пръв път – от хитростта на моя опекун. Да си кажа правата, от сърце желях – и то не за пръв път – да имам друг опекун с по-малко дарби.

Разделих се с мистър Уемик при кантората на Литъл Бритън, където просители чакаха както винаги мистър Джагърс, и се върнах на поста си пред спирката на дилижанса с цели три часа пред мене. През това време си мислех непрекъснато колко е странно, че съм постоянно обкръжен от затвори и престъпления, още като дете ги срещнах една зимна вечер из самотните блата; срещнах ги още два пъти, когато те се появили като някое избледняло, но не изчезнало петно; а сега придружаваха моето благополучие и издигане. Заедно с тези мисли си представях как прекрасната, млада, изтънчена и горда Естела идва към мене, представях си с отвращение контраста между тъмнината и нея. Съжалявах, че срещнах Уемик, че се съгласих да отида с него, че тъкмо днес и дъхът, и дрехите ми бяха пропити с въздуха на Нюгейт! Докато се разхождах назад-напред, аз отърсвах от краката и дрехите си праха на затвора, изхвърлих въздуха му от дробовете си. Като знаех кого посрещам, аз се чувствах толкова омърсен, та ми се стори, че дилижансът пристигна много по-рано – преди да се отърва от оскверняващото съзнание за парника на мистър Уемик – и видях до прозореца лицето на Естела, която ми махаше с ръка.

Чия безименна сянка мина отново в този миг пред мене?

Глава тридесет и трета

В своя украсен с кожи пътнически костюм Естела изглеждаше по-прекрасна от всякога, дори за моите очи. Тя се държеше с мене по-подкупващо от преди, а аз отдадох тази промяна на влиянието на мис Хавишам.

Заставахме в двора на гостилницата, тя ми посочи багажа си и едва когато всички отделни вещи бяха събрани, аз си спомних – защото междувременно бях забравил всичко друго освен нея, – че не зная за къде пътува.

– Отивам в Ричмонд – каза тя. – Предупредиха ме, че има два Ричмонда: един в Съри, друг в Йоркшър. Моят е в Съри. На десет мили оттук. Трябва да наема файтон, да вие трябва да ме придружите. Ето чантата ми; вие плащате разходите, но с мои пари. О, непременно трябва да вземете чантата! Можем да сторим само едно – да изпълняваме дадените нареждания. Нито вие, нито аз имаме правото да постъпваме, както желаем.

Когато ме погледна, като ми даваше чантата си, аз се опитах да схвана някакъв скрит намек в думите ѝ. Тя ги бе изрекла нехайно, но не и недоволено.

– Ще трябва да потърся файтон, Естела. Ще си отпочинете ли за малко тук?

– Да, трябва да си поотпочина и да пия чай, а вие трябва да се погрижите за мене.

Тя ме улови под ръка, като че по задължение, а аз казах на келнера, който се бе заяпал по дилижанса, сякаш никога досега не бе виждал такова нещо, да ни отведе в отделна стая. При тези думи той измъкна отнякъде една салфетка като някаква магическа пръчка, без която не би могъл да намери пътя за горния етаж, и ни въведе в скривалището на заведението, мебелирано с едно умалително огледало (съвършено излишно, като се имат пред вид размерите на скривалището), сервизче с олио и оцет

за риба и нечии налъми. Тъй като не харесах това помещение, той ни отведе в друг салон, където имаше трапеза за тридесет души, а под пепелта в камината се подаваше обгорял лист от тетрадка. След като погледна угасналото пожарище и поклати глава, той зачака нарежданията ми и тъй като те бяха само: „Един чай за дамата“, излезе, съвсем отпаднал духом.

Струваше ми се – а, струва ми се, и сега, – че въздухът в стаята, наситен с миризмата на конюшня и варено месо, би могъл да наведе на мисълта, че дилижансите не дават добър доход и предприемчивият собственик използва конете за храна в гостилницата. И все пак тази стая беше всичко на света за мене, щом Естела беше в нея. Струваше ми се, че с нея бих се чувствувал тук щастлив цял живот. (А забележете, че в същото време не бях щастлив и много добре го съзнавах.)

– При кого отивате в Ричмонд? – запитах я аз.

– Отивам да живея – отвърна тя, – и то срещу много висока цена, у една дама, която има – или поне казва, че има – възможност да ме въведе в обществото, да ме запознава, да ми показва хората и да ме показва на тях.

– Предполагам, че ще се радвате на такова разнообразие, на възможността да се възхищават от вас?

– Да, струва ми се.

Тя отговори така нехайно, че аз ѝ казах:

– Вие говорите за себе си като за съвсем чужд човек.

– А откъде знаете как говоря за другите? Хайде, хайде – продължи Естела с очарователна усмивка, – не се надявайте, че можете да ме учите; аз ще си говоря, както зная. А как я карате с мистър Покет?

– Прекарвам много приятно; или поне... – стори ми се, че пропуснах един удобен случай.

– Или поне?... – повтори Естела.

– Толкова приятно, колкото мога да се чувствавам далеко от вас.

– Ах вие, глупаво момче! – каза съвсем невъзмутимо Естела. – Как можете да говорите такива глупости? Предполагам, че вашият приятел мистър Матю стои по-високо от роднините си?

– Много по-високо наистина. Той не е враг на никого...

– Не добавяйте: „освен на себе си“ – прекъсна ме Естела, – защото ненавиждам такива хора. Но чувах, че е наистина безкористен и не се поддава на дребнава завист и злоба.

– Имам основания да твърдя, че е така.

– Но нямате основание да твърдите това и за роднините му – рече Естела, като ми кимна едновременно сериозно и шеговито, – защото те обсаждат мис Хавишам с доноси и измислици против вас. Следят ви, клеветят ви, пишат за вас писма (често анонимни), вие сте главното мъчение и занимание в живота им. Едва ли можете да си представите омразата, която тия хора изпитват към вас.

– Надявам се, че не могат да ми навредят?

Вместо да ми отговори, Естела се разсмя. Това ми се стори много странно и аз я загледах смаяно. Когато престана да се смее – а тя се смя не превзето, от сърце, – аз ѝ казах неуверено, както се държах винаги пред нея:

– Надявам се, че няма да се радвате, ако успеят да ми навредят?

– Не, не, можете да бъдете уверен в това – отвърна Естела. – Можете да бъдете уверен, че се смея, защото не успяват. Ох, какви мъки търпят тия хора около мис Хавишам.

Тя се разсмя пак и макар да ми бе казала вече защо се смее, смехът ѝ ми се стори пак твърде странен, защото не се съмнявах в искреността му, а поводът за него ми се струваше недостатъчен. Смятах, че тук има наистина нещо, което аз не знаех; тя отгатна тази моя мисъл и ѝ отговори:

– И за вас дори не е лесно – каза Естела – да разберете какво удоволствие изпитвам, като виждам как тия хора не сполучват и колко се радвам, когато стават смешни. Защото вие не сте отраснали от дете в този странен дом. А аз съм. Вие не сте разтваряли все по-широко и по-широко детските си очи при постепенното разбиране на тая измамница, която разпределя своите запаси от добро настроение само за през времето, когато се събуди нощем. А аз съм.

Естела не се смееше вече, спомените ѝ бяха изплували не от повърхността, а от

гълбините на душата ѝ. Аз бях готов да се откажа от всичките си надежди само за да не бъда причина за сегашното ѝ изражение.

– Две неща мога да ви кажа – продължи Естела. – Първо, противно на пословицата, че капка по капка пробива камък, вие можете да сте уверен, че дори цял век да се мъчат, тия хора не ще успеят никога да ви навредят пред мис Хавишам. И второ – аз съм ви признателна, защото сте причината да проявяват напразни страдания и дребнавост; и ви стискам ръката по този повод.

Тя ми я подаде весело – защото мрачното настроение бе траяло само миг, – а аз я взех и поднесох към устните си.

– Ах вие, смешно момче – каза Естела, – никога ли няма да разберете от дума? Или целувате ръката ми със същото настроение, с което аз ви оставих някога да ме целунете по бузата?

– С какво настроение? – попитах аз.

– Чакайте да помисля. От презрение към раболепните и интригантите.

– Ако ви отговоря, че е същото, мога ли да ви целуна пак по бузата?

– Трябваше да ме попитате, преди да ми целунете ръката. Но можете, ако желаете.

Аз се наведох към лицето ѝ, безстрастно като лик на статуя.

– А сега – рече Естела, като се отдръпна, щом докоснах бузата ѝ – трябва да се погрижите за чая и да ме заведете в Ричмонд.

Това напомняне, че сме само кукли, събрани тук насила по чужда воля, ми причини страдание; но всичко в нашите отношения ми причиняваше страдание. Както и да ми говореше тя, думите ѝ не вдъхваха ни вяра, ни надежда; а аз продължавах да я обичам – без вяра и без надежда. Защо го повтарям хиляди пъти? Така беше и тъй щеше да бъде.

Позвъних за чая и келнерът, появявайки се отново с вълшебната си пръчка, внесе последователно петдесетина принадлежности за закуската, но от чая нямаше ни следа. Табла, чайни чаши и чинийки, чинии, ножове и вилници (включително ножове за разрязване на месо, лъжици (всякакви размери), солници, едно меко кейкче, най-грижливо покрито с дебел железен капак, полуразтопено парче масло между стръкчета магданоз като Мойсей в тръстиките, бледо хлебче с напудрена глава, две триъгълни филии хляб с отпечатъци, доказващи допира им с кухненската скара, и най-послед дебел домашен чайник, който келнерът внесе със залитане, измъчен от тежестта му. След продължително прекъсване в подготовката на угощението той се появи най-сетне пак със скъпоценна кутийка с някакви клончета. Попарих ги с вряла вода и като последица от всички тия приготовления получих за Естела чашка неизвестно питие.

След като платих сметката – без да забравя келнера, коларя и камериерката, с една дума, след като раздадох толкова почерпки, че предизвиках презрение и ненавист в цялото заведение, а чантата на Естела доста поолекна, – ние се качихме във файтона и потеглихме. Файтонът сви към Чийпсайд, после затрополи по Нюгейт Стрийт и скоро стигнахме до стените, от които толкова много се срамувах.

– Какво е това? – попита Естела.

Престорих се глупаво, че не мога да се сетя изведнъж какво е, после ѝ казах. А когато тя изгледа затвора и прибра пак главата си във файтона, прошепвайки: „Горките!“, за нищо на света не бих признал, че бях влизал там.

– Мистър Джагърс – казах аз, за да насоча ясно разговора към нещо друго – минава за човек, който знае тайните на това мрачно заведение по-добре от всеки друг лондончанин.

– Струва ми се, че той знае най-добре тайните на всички сгради – каза тихо Естела.

– Предполагам, че често сте го виждали?

– Виждала съм го ту по-рядко, ту по-често, още откакто се помня. Но и сега го познавам толкова, колкото по времето, когато се учех да говоря. А вие разбирате ли се с него? Сближихте ли се?

– Откакто свикнах с недоверчивото му държане – отговорих аз, – всичко върви добре.

– Близки ли сте?

– Вечерях веднъж в дома му.

– Сигурно е интересен дом – рече Естела, като се сви.

И с нея дори не би трябвало да разговаряме много свободно за опекуна си; но аз бих се отпуснал да ѝ опиша вечерята на Джерард Стрийт, ако не бяхме се озовали внезапно пред уличен фенер; докато минавахме по осветената от него ивица, всичко изглеждаше озарено и съживено от необяснимото чувство, което бях вече изпитал; а когато я отминахме, няколко мига бях замаян, като че бях ослепен от мънция.

Започнахме друг разговор – за пътя, по който пътувахме, и за лондонските квартали, които се намираха от двете му страни. Естела ми каза, че големият град ѝ е почти непознат, защото не се отделяла никога от мис Хавишам, преди да замине за Франция, а и тогава само минала през Лондон на отиване и на връщане. Запитах я дали моят опекун е натоварен да се грижи за нея при престоя ѝ тук. Тя ми отговори твърде красноречиво:

– Пази боже! – без да прибави нито дума.

Невъзможно беше да не забележа, че се старае да ме привлече, че се държи подкупващо и дори прави усилие да ме спечели. Но аз не се чувствах по-щастлив от това нейно държане, защото, дори да не се държеше така, като че с нас се разпореждат други, пак щях да почувствувам, че си играе със сърцето ми само защото ѝ е хрумвало да постъпи така, а не защото би ѝ било жал да го разбие и захвърли.

Когато минахме през Хамърсмит, аз и посочих къде живее мистър Матю Покет и казах, че домът му не е много далеко от Ричмонд, та се надявам да я виждам от време на време.

– О, да, ще ме виждате; ще идвате, когато намирате за добре. Ще съобщят за вас на семейството, в което ще живея; в същност вече са му съобщили.

Запитах дали семейството, при което ще живее, е многобройно.

– Не, само двама души: майка и дъщеря. Майката била знатна лейди, но няма нищо против да увеличи дохода си.

– Чудно ми е как мис Хавишам е могла да се раздели отново и толкова скоро с вас.

– Това е част от плановете на мис Хавишам за моето бъдеще, Пип – каза Естела и въздъхна, като че беше уморена; – трябва постоянно да ѝ пиша, да се връщам редовно при нея, да ѝ давам отчет как съм... аз и скъпоценностите... защото почти всичките са вече мои.

Тя ме назова за пръв път по име. Стори го, разбира се, преднамерено, като знаеше, че аз ще скътам като съкровище в паметта си това обръщение.

В Ричмонд стигнахме прекалено бързо; местоназначението ни беше един дом край парка. Солиден стар дом, откъдето турнюри, пудри, бенки, бродирани палта, дълги чорапи и шпаги са тръгвали неведнъж към двореца. Няколко стари дървета пред къщата напомняха със своите неестествено подрязани корони турнюрите, перуките и колосаните фусти; но отреденото им място в шествието на мъртъвците не беше далеко и те щяха скоро да го заемат и да отшумят като всичко останало.

Звънче със старинен звън – което е възвестявало често: зеления кринолин... меча с елмазената дръжка... пантофките с червени токчета и сапфир – прозвуча глухо в лунната светлина и две камериерки с бузки като черешки изтичаха да посрещнат Естела. Парадният вход погълна скоро вещите ѝ, тя ме дари с ръкуване и усмивка, пожела ми лека нощ и бе погълната на свой ред от входа. Останах да гледам къщата и си мислех колко щастлив щях да бъда, ако живеях тук с Естела, като съзнавах ясно в същото време, че с нея никога не съм щастлив, а винаги страдам.

Качих се с дълбока болка във файтона, за да се върна в Хамърсмит, и слязох с още по-дълбока болка. Пред входа видях малката Джейн Покет, която се връщаше от гостуване, придружавана от своя малък избраник; и му завидях, при все че той се намираше под властта на Флопсън.

Мистър Покет бе отишъл някъде да изнесе лекция; той изнасяше прекрасни лекции по уредбата на домакинствата, а ръководствата му за отношенията към децата и прислугата се смятаха за най-добрите по този въпрос. Но мисис Покет си беше в къщи и при това твърде загрижена, защото на най-малкото бяха дали да се залъгва с един игленик, докато Милърс се бавеше необяснимо (с някакъв роднина от пехотната гвардия). А от игленика липсваха сега повече игли, отколкото можеха да се препоръчат на един толкова млад пациент за външна употреба или като укрепващо лекарство.

Тъй като мистър Покет се ползуваше със заслужена слава, че дава превъзходни

практически съвети, има ясни и здрави схващания и необикновено проникателен ум, аз, обзет от своята дълбока болка, си помислих дали да не поискам позволение да му се доверя. Но щом вдигнах глава и зърнах мисис Покет, която четеше книгата за титлите, след като бе предписала на малкия всемогъщото лекарство сън, аз си казах: „В същност... не, няма да му се доверя.“

Глава тридесет и четвърта

След като свикнах с надеждите си, започнах неусетно да забелязвам влиянието, което те оказваха върху мене и околните. Влиянието върху собствения ми характер се стараех, доколкото е възможно, да не признавам, но много добре знаех, че не е така благотворно. Живеех постоянно със съзнанието, че не се държа добре към Джо. Съвестта ми не беше спокойна и по отношение на Биди. Когато се пробуждах нощем – като Камила, – аз се измъчвах от мисълта, че щях да бъда по-щастлив и по-добре, ако не бях срещал никога мис Хавишам, а бях израснал у дома си, доволен от съдружието с Джо в почтената стара ковачница. Неведнъж вечер, седнал сам пред камината и загледан в огъня, си казвах, че каквото и да разправят хората, няма по-хубав огън от огъня в ковачницата и в родната кухня.

А Естела беше така неразделно свързана с моите тревоги и безпокойства, че наистина не знаех доколко и аз самият не съм виновен за тях. Искам да кажа, че не бях сигурен дали, ако нямах никакви надежди, щях да съм много по-добре, ако мислех, както и сега, само за Естела. Такова недоумение не съществуваше, що се отнася до влиянието на моето положение върху другите хора, затова разбирах – макар и смътно, – че това влияние не е благотворно за никого и особено за Хърбърт. Тъй като беше слабоволев по природа, моите разточителни навици го увличаха лесно в разходи, които той не би трябвало да си позволява, погубваха скромността и смущаваха спокойствието му с тревоги и съжаления. Не изпитвах угризения, че непреднамерено съм тикнал другите издънки на рода Покет към жалки интриги; защото тези дребнави низости бяха тяхна вродена черта и ако не от мене, щяха да бъдат пробудени от някой друг. Но случаят с Хърбърт беше съвсем различен и сърцето ми се свиваше твърде често при мисълта, че му направих лоша услуга, като отрупах полупразното му жилище с неподходяща и ненужна мека мебел и поставих на негово разположение жълтогръдия Отмъстител.

Тръгнал по изпитания път да се обкръжавам с все по-големи удобства, аз започнах да правя дългове. А тъй като ми подражаваше във всичко, Хърбърт не закъсня да ме последва и в това. По предложение на Стартоп ние се записахме за кандидат-членове на един клуб, наричан „Горски чинки“. Никога не можах да отгатна с каква цел е бил учреден; знаех само, че членовете му трябваше да си устройват два пъти в месеца скъпи обеда, да се скарат колкото може повече след обяда и да накарат келнерите да се търкалят пияни по стълбите. Тези приятни обществени задължения се изпълняваха така неизменно, щото на първия традиционен тост в това дружество ние с Хърбърт разбрахме само едно: „Джентълмени, дано между горските чинки преобладават винаги настоящите добри чувства.“

Чинките пилееха луди пари (хотелът, където обядвахме, се намиреше в Ковънт Гардън*), а първата чинка, която видях, когато имах честта да бъда приет в Гората, беше Бентли Дръмъл; по това време той се разкарваше из града в собствен кабриолет и нанасяше доста повреди на стълбовете по уличните ъгли. Случваше се понякога да изхвъркне от колата си с главата напред над капрата; видях го веднъж как се изтърси неволно пред входа на Гората като чувал с въглища. Но в случая поизбързвам с разказа си, защото не бях още чинка и според свещените закони на това общество не можех да бъда, докато не навърша пълнолетие.

[* __Ковънт Гардън__ – деликатен намек за това, което не бива да се споменава. Ковънт Гардън е бил известен като свърталище на проститутките.]

Уверен в собственото си богатство, аз щях да поема с готовност разходите на Хърбърт; но той беше горд, та не можех да му направя подобно предложение. Затова затрудненията се трупаха върху него отвред, а той продължаваше да разучава. Когато постепенно свикнахме да се заседяваме до късно, забелязах, че на закуска той изглеждаше доста унил; към пладне изглеждаше по-обнадежден; за вечеря се прибираше

съвсем покрусен; след вечеря като че започваше доста ясно да съзира в далечината очертанията на капитала; към полунощ почти го натрупваше; а към два часа сутринта изпадаше пак в такова униение, че заразказваше как ще си купи пушка и ще замине за Америка, за да принуди бизоните да му натрупват богатство.

В Хамърсмит прекарвах обикновено половината седмица и през тия дни често посещавах Ричмонд; но това ще разкажа отделно и постепенно. Хърбърт идваше често в Хамърсмит. При тези посещения бащата сигурно разбираше, че очакваният от сина му щастлив случай още не се е явил. Но при общото катерене в семейството изкатерването на Хърбърт в живота трябваше да се извърши някак от само себе си. Междувременно мистър Покет все повече старееше и все по-често се опитваше да се измъкне от затрудненията с косата си. А мисис Покет препъваше цялото семейство със столчето си, четеше своята книга за титлите, губеше носната си кърпичка, разказваше ни за дядо си и учеше малките да растат, като ги пращаше да спят, щом се мернеха пред очите ѝ.

Тъй като описвам една епоха от моя живот, с цел да разчистя място за по-нататъшния си разказ, най-добре ще е да попълня картината с описанието на постоянните ни навици и живот в странноприемницата „Барнард“.

Ние харчехме колкото можем повече, а хората ни даваха срещу това колкото могат по-малко. Винаги се чувствувахме нещастни и повечето ни познати бяха в същото положение. Всички поддържахме бодрата измама, че си живеем весело, и всички съзнавахме тайно, че не е така. Убеден съм, че нашият случай беше в същност твърде обикновен.

Всяка сутрин Хърбърт тръгваше като за пръв път към Сити да изучава. Често го посещавах в тъмната кантора, където той съжителствуваше с една мастилница, една закачалка, кофа с въглища, кълбо канап, календар, писалище, стол и линия; и не помня да е вършил нещо друго, освен да се е оглеждал наоколо си. Ако всички изпълнявахме намеренията си така добросъвестно, както Хърбърт изпълняваше своите, щяхме да живеем в републиката на добродетелите. Нещастникът нямаше никакво друго занимание, освен всеки следобед в определен час да отива във фирмата „Лойдс“ – съблюдавайки навярно церемониала да се види с шефа си. Доколкото можах да открия, работата му в „Лойдс“ се заключаваше само в това, да се върне оттам. Когато почувствуваше, че положението му е необикновено сериозно и непременно трябва да намери щастливия случай, той отиваше в работно време на борсата и се въртеше между събраните магнати като някаква мрачна фигура на селски празник.

– Защото – казваше Хърбърт, когато се връщаше за обед след такова особено посещение – разбрах, Хендел, че щастливият случай не идва при тебе, а ти трябва да отидеш при него... Затова и отидох.

Ако не бяхме толкова привързани един към друг, предполагам, че редовно всяка сутрин щяхме да се намразваме. В този час за покаяние нашето жилище ми беше невероятно противно, а ливреята на Отмъстителя ми беше просто непоносима; сутрин ми се струваше много по-скъпа и безполезна, отколкото във всяко друго време на денонощието. Колкото повече задължнявахме, толкова повече закуската ни се превръщаше в една все по-куха формалност, а когато веднъж на закуска бях заплашен (писмено) със съдебно преследване, „свързано донякъде“ – както бяха писали в нашия местен вестник – „с бижутерни изделия“, аз просто сграбчих Отмъстителя за синята яка и така го разтърсих само защото си бе позволил да предположи, че трябва да ни донесе кифли, щото той полетя във въздуха като обут в ботуши Купидон.

В определени или по-точно в неопределени случаи (защото те зависеха от нашето настроение) казвах на Хърбърт, като че правех някакво забележително откритие:

– Драги Хърбърт, работите ни вървят зле.

– Драги Хендел – отговаряше ми най-чистосърдечно Хърбърт, – вярвай, че по някакво странно съвпадение същите думи ми бяха на езика.

– В такъв случай, Хърбърт – добавях аз, – да видим как да ги пооправим.

Определянето на ден и час за това занимание ни изпълваше с дълбоко задоволство. Винаги смятах това за делово и правилно отношение към въпроса за сграбчване на врага за гърлото. И съм уверен, че Хърбърт споделяше моето разбиране.

За да подкрепим ума си и да се справим със задачата си, ние си поръчвахме за вечеря нещо по-особено заедно с бутилка също тъй необикновено питие. След вечерята изваждахме цял куп перодръжки, напълнена догоре мастилница, голям запас от хартия

за писане и попивателна. Защото обилните запаси от принадлежности за писане действаха особено успокоително.

После вземах лист хартия и с четлив почерк написвах на горния му край заглавието: „Списък на дълговете на Пип“, като добавих грижливо датата и адреса – странноприемница „Барнард“. Хърбърт вземаше също лист хартия и написваше по същия начин: „Списък на дълговете на Хърбърт“.

После всеки от нас почваше да се справя с безреден куп бележки, поставени до него, а дотогава захвърлени в чекмеджета, изпокъсани от носене в джобове, пообгорени при запалване на свещи, втикнати по цели седмици в рамките на огледала и изобщо похабени по най-различни начини. Скърцането на писците ни ободряваше неизразимо, така че понякога се затруднявах да различа това възпитателно делово занимание от истинското плащане на дълговете. Двете неща ми се струаха почти еднакво похвални.

След кратко писане запитвах Хърбърт как му върви работата. В това време Хърбърт обикновено се чешеше неспокойно по врата и гледаше нарастващата стълбица на числата.

– Нямам свършване, Хендел – казваше Хърбърт; – ей богу, нямам свършване.

– Бъди твърд, Хърбърт – отговарях аз и натисках усърдно писеца. – Не отвръщай поглед от трудностите. Гледай ги право в лицето, докато се справиш с тях.

– Така и правя, Хендел, само че те ще се справят с мене.

Моето решително държане все пак оказваше въздействие и Хърбърт се залавяше отново за работа. След някое време той пак спираше под предлог, че не е получил сметка от Коб, Лоб или Ноб – според случая.

– Тогава пресметни я сам, Хърбърт; пресметни я приблизително и я запиши.

– Колко си находчив! – отговаряше възхитено моят приятел. – Ти имаш наистина забележителни делови способности.

Така мислех и аз. В такива случаи си приписвах славата на първокласен делови човек – бърз, решителен, енергичен, прозорлив, хладнокръвен. След като запиших на листа всичките си дългове, проверявах всеки един със сметката и я отмятах. Изпитвах особена наслада при тези отметки. Щом ги свърших, сгъвах еднообразно всички сметки, надписвах ги на гърба и ги връзвах в подредено снопче. После постъпвах по същия начин със сметките на Хърбърт (който казваше скромно, че не притежава моите административни дарби) и изпитвах чувството, че съм подредил работите му.

Моите делови навици имаха още една добра черта, която наричах „оставяне на резерв“. Например: ако предположим, че дълговете на Хърбърт са сто шестдесет и четири лири, четири шилинга и два пенса, аз казвах: „Остави резерв и ги запиши двеста лири.“ Или ако предположим, че моите са четири пъти по толкова, оставях резерв и ги записвах седемстотин. Ценях особено високо мъдростта на това изобретение, но съм принуден да призная, като погледна назад, че то ни струваше доста скъпо. Защото ние правехме незабавно нови дългове до пълния размер на резерва, а понякога, поради свободата и платежоспособността, която си приписвахме чрез него, навлизахме доста надалеко и в следващата стотица.

След такъв преглед на положението настъпваше покой, отдих, добродетелно притихване, чрез което получавах временно много добро мнение за себе си. Успокоен от заниманията и методичността си и от похвалите на Хърбърт, аз седях, сложил на масата сред пръснатите принадлежности за писане двете подредени снопчета, и чувствавах, че съм не обикновено частно лице, а нещо като банка.

В такива тържествени случаи ние заключвахме входната врата, за да не ни прекъсват. При подобно спокойно настроение една вечер чухме, че в прореза на вратата бе пуснато писмо, което падна на пода.

– За тебе е, Хендел – рече Хърбърт, който бе отишъл да го вземе. – Надявам се, че не се е случило нещо лошо.

Тези негови думи бяха подсказани от големия черен печат и траурния плик.

Писмото носеше подписа Траб и сие, а от съдържанието му научихме, че аз съм уважаван сър, когото си позволяват да уведомят, че мисис Дж. Гардъри починала в понеделник, в шест и двадесет вечерта, и когото очакват за погребението идущия понеделник в три часа следобед.

Глава тридесет и пета

За пръв път в живота ми пред мене зина гроб и празнината, която той издълба в равния ми жизнен път, беше удивителна. Образът на сестра ми, седнала на своя стол край огнището в кухнята, ме преследваше и дено, и ноще. Умът ми не беше в състояние да разбере, че кухнята може да съществува без нея; и при все че напоследък мислех за нея нарядко или почти никак, сега изпитвах странното чувство, че тя идва срещу мене по улицата или че ей сега ще почука на вратата. Дори в жилището ни, с което тя не беше ни най-малко свързана, настъпи внезапна пустота като след смърт, мяркаше ми се лицето или фигурата ѝ, счуваше ми се гласът ѝ, като че тя беше още жива и бе идвала често тук.

Както и да се наредеше бъдещето ми, надали бих си спомнял с особена любов за сестра си. Но струва ми се, че жал може да ни разтърси и без особена любов. Под нейно влияние (а може би и за запълване липсата от по-топло чувство) аз бях обзет от дълбоко възмущение срещу нападателя, който ѝ бе причинил толкова страдания; и чувствавах, че ако имах достатъчно доказателства, бих искал безмилостното наказание на Орлик или изобщо на виновника.

След като написах на Джо съболезнователно писмо и го уверих, че ще отида на погребението, прекарах дните до заминаването си в странното душевно състояние, което току-що описах. Заминах рано сутринта, та когато слязох при „Синият глиган“, имах достатъчно време да стигна до ковачницата.

Беше пак прекрасен летен ден и докато вървях към село, си спомних ясно времето, когато бях безпомощно малко създанийце, което сестра ми никак не щадеше. Но спомних си го с умиление, което смекчи дори върха на Гъдела. Защото самият дъх на боба и детелината нашепваше сега на сърцето ми, че ще дойде ден, когато ще е добре за паметта ми, ако някой друг, зареял се из полята в слънчев ден, си спомни с умиление за мене.

Зърнах най-после нашата къща и видях, че Траб и сие са я обсебили за подготовка на погребението. Две мрачни и безсмислени фигури, всяка от които държеше обвит в креп жезъл – като че този предмет можеше да утеша някого, – бяха оставени на пост пред главния вход; в едната от тях познах разносвача, уволнен от „Синият глиган“, защото бе блъснал в канавката младоженци, които се връщаха от църква: толкова бил пиан, че можел да седи на коня си само ако се държи с две ръце за шията му. Всички деца и повечето жени от селото се бяха събрали да гледат тази траурна стража и затворените прозорци на къщата и ковачницата; когато се зададох, една от двете фигури (разносвачът) почука на вратата... което значеше, че аз съм толкова съкрушен от скръб, та няма да имам сили да почукам сам.

Другият траурен страж (дърводелец, който на времето се хванал на бас и изял наведнъж две гъски) отвори вратата и ме въведе в парадната гостна. Тук мистър Траб бе заел най-хубавата маса, удължил я бе със странични дъски и бе устроил някакъв траурен базар, обсипан с черни карфици. Когато влязох, той току-що бе обвил с дълъг черен креп нечия шапка, която бе заприличала на африканско бебе; и веднага ми протегна ръка. Заблуден от тази негова постъпка и смутен от цялата обстановка, аз стиснах горещо подадената ръка.

Горкият Джо, загърнат в черна наметка, вързана под брадата с голяма джувка, седеше сам в другия край на стаята; явно, Траб го бе настанил там като най-важния опечален. Когато се наведох към него и го запитах:

– Как си, скъпи ми Джо? – той отвърна:

– Пип, мили, ти я познаваше, когато тя беше една прекрасна... – после стисна ръката ми и не каза нито дума повече.

Биди, много спретната и скромна в черната си рокля, се движеше тихо насам-натам и вършеше всичко потребно. Смятайки, че сега не е време за разговори, след като я поздравих, аз седнах редом с Джо и едва тогава се запитах къде се намира в същност онова... онази... тоест сестра ми. Усещайки лек мирис на кейк, аз се огледах да видя къде е наредена трапезата за угощение. Човек можеше да я забележи едва след като свикнеше с полумрака; на нея имаше нарязан кейк със сливи, резени от портокали, сандвичи, бисквити и две кани, които познавах много добре като украшения на бюфета, но никога в живота си не бях виждал да влизат в употреба: едната беше пълна с порто, другата с шери. До масата бе застанал раболепният Пъмбълчук в черна

наметка и няколко метра креп; той ту се тъпчеше с ядене, ту правеше раболепни движения, за да привлече вниманието ми. Щом забеляза, че е успял, дойде при мене (с дъх на шер и топъл хляб) и каза шепнешком:

– Позволявате ли, драги сър? – И изпълни веднага намерението си.

След това забелязах мистър и мисис Хъбъл, последната – застанала в ъгъла в подобаващо за случая безмълвно отчаяние. Всички щяхме да „придружаваме“ покойницата до гроба, затова Траб щеше да омотае поотделно всеки от нас като смешен вързоп.

– Искам да кажа, Пип – прошепна ми Джо, докато мистър Траб ни „строяваше“ (както сам се изрази) по двама в гостната като за някакъв зловещ танц, – искам да кажа, сър, че бих предпочел да си я занеса сам до черквата или само с двама-трима приятели, които биха ми помогнали от сърце; но размислихме как ще погледнат съседите на такова нещо, дали няма да помислят, че сме го сторили от неуважение.

– Извадете си кърпичките! – извика печално и деловито мистър Траб. – Извадете кърпичките! Готови сме!

Всички приближихме кърпичките до лицата си, сякаш ни течеше кръв от носа, и се строихме по двама; Джо и аз, Биди и Пъмбълчук, мистър и мисис Хъбъл. Тленните останки на нещастната ми сестра бяха вече изнесени през кухненския вход и тъй като погребалният церемониал изискваше шестимата носачи на ковчега да се задушават и заслепяват под ужасно черно покривало с бял бордюр, цялата картина напомняше някакво съвсем чудовище с дванадесет човешки нозе, които се тътреха неуверено, водени от двамата надзорници – разносвача и другаря му.

Обаче съседите одобряваха напълно тези церемонии и ни гледаха с възхищение, докато минавахме из улиците на селото; най-младите и най-буйните се опитваха от време на време да ни препречат пътя, като ни причакваха на удобни места. В такива случаи най-излиятелните се провикваха възбудено, щом ни зърнеха да се задаваме от очакваното място.

– Идат! Ето ги! – И едва не ни посрещаха с „ура“. При това шествие най-много ми досаждаше противният Пъмбълчук, който вървеше точно зад мене и за да прояви уважението си, през всичкото време оправяше развиващия се креп на шапката и наметката ми. Мислите ми се отвличаха и от прекалената гордост на мистър и мисис Хъбъл, които проявяваха невероятно самодоволство и суетност поради това, че участваха в толкова тържествено шествие.

Най-после пред нас се простряха нашироко блатата с изникналите над тях платна на речните кораби; влязохме в гробището, стигнахме до гробовете на родителите ми, които никога не бях видял – Филип Пирип, бивш жител на тази енория, и Джорджиана, съпруга на гореспоменатия. Там спуснаха полака сестра ми в земята, над която пееха чучулиги, а лек ветрец разстилаше върху нея прекрасните сенки на облаци и дървета.

За държането на пристрастения към земния живот Пъмбълчук ще кажа само това, че всяка негова постъпка беше насочена към мене; дори когато се четяха тържествените редове, напомнящи на хората, че са дошли на тоя свят без нищо и нищо няма да отнесат от него, че отминават като сянка и никъде не се спират за дълго, той се изкашля в знак на несъгласие, защото имаше пред вид случая с един млад джентълмен, получил неочаквано голямо състояние. Когато се върнахме в къщи, той има нахалството да изкаже съжаление, задето сестра ми не могла да види какви почести съм й оказал, и намекна, че тя е заслужила напълно тази чест със смъртта си. След това доизпи всичкото шер, а мистър Хъбъл всичкото порто и двамата започнаха да разговарят така (впоследствие разбрах, че това е нещо обичайно при такива случаи), като че са от съвсем различна порода с покойницата и са положително безсмъртни. Когато най-после си тръгна заедно с мистър и мисис Хъбъл, аз бях уверен, че отиде във „Веселите лодкари“, за да се повесели и да разкаже, че е мой пръв благодетел и създател на преуспяването ми.

Когато всички си отидоха, Траб и помощниците му – без хлапето, което не беше дошло – отнесоха в чантите си маскарадните костюми и къщата стана по-поносима. Бяхме само тримата; след малко Биди ни поднесе студена вечеря; но вместо в старата кухня вечеряхме в парадната гостна, а Джо толкова много внимаваше как да си служи с ножа, вилицата, солницата и тъй нататък, че всички се почувствувахме особено неловко. Ала след вечеря, когато го накарах да запали лулата си и след като се поразходихме заедно из ковачницата, седнахме на големия камък пред нея, ние се почувствувахме по-свободно. Забелязах, че след погребението Джо се преоблече в нещо

средно между празничните и работните си дрехи; в това облекло младият човек изглеждаше естествен, такъв, какъвто си беше.

Той се зарадва много, когато го запиташ дали мога да пренощувам в някогашната си стаичка, а и аз се зарадвах: защото почувствувах, че съм постъпил много добре, като поисках това. Когато се стъмни съвсем, избрах удобен миг да изляза и да поговоря с Биди в градината.

– Биди – подзех аз, – струва ми се, че можеше да ми съобщиш тъжната новина.

– Така ли, мистър Пип? – отговори Биди. – Щях да ви пиша, ако се бях сетила.

– Не мисли, че искам да бъда нелюбезен, Биди, но мисля, че трябваше да се сетиш.

– Така ли, мистър Пип?

Тя беше толкова кротка, държеше се така чинно, добросърдечно и мило, че не ми се искаше да я разплаквам отново. След като погледнах сведенията й очи, докато вървеше редом с мене, аз се отказах да продължавам разговора на тази тема.

– Предполагам, мила Биди, че за тебе ще бъде неудобно да останеш и занаят тук.

– Да, не мога да остана, мистър Пип – каза Биди със съжаление и спокойна увереност в гласа. – Говорих с мисис Хъбъл и утре отивам у тях. Надявам се, че заедно с нея ще можем да се грижим за мистър Гарджъри, докато той се нареди.

– А как ще преживяваш, Биди? Ако имаш нужда от па...

– Как ще преживявам ли? – прекъсна ме Биди и се изчерви за миг. – Ще ви кажа, мистър Пип. Ще се опитам да стана учителка в току-що завършеното ново училище. Всички съседни мога да ми дадат добра препоръка, а аз се надявам, че ще бъде прилежна, търпелива и ще се уча сама, докато уча другите. Нали знаете, мистър Пип – продължи усмихната Биди, като вдигна поглед към мене, – новите училища не приличат на старото, но аз научих оттогава доста нещо от вас, а и по-късно можах да понапредна.

– Мисля, че ти ще напредваш винаги, Биди, и при всякакви условия.

– Но няма да премахна лошите черти в характера си – прошепна Биди.

Това беше не толкова упрек, колкото изказана гласно мисъл. Няма що, реших да изостави и тази тема. Поразходих се още малко с Биди, като продължавах да гледам мълчаливо сведенията й очи.

– Още не зная подробности по смъртта на сестра ми, Биди.

– Няма и какво особено да се разказва. Горката, беше изпаднала пак в тежко състояние – макар че напоследък то се подобряваше, а не се влошаваше, – но след четири дни една вечер се опомни по време на чая и каза съвсем ясно: „Джо.“ Отдавна не бе произнасяла нито дума, затова изтичах веднага до ковачницата да повикам мистър Гарджъри. Тя ми обясни със знаци, че иска той да седне близо до нея, а аз да ѝ помогна да го прегърне. Помогнах ѝ и тя сложи глава на рамото му, доволна и успокоена. След малко каза пак „Джо“, после „прощавай“ и най-после „Пип“. Така и не си вдигна вече главата, а след един час я положихме в леглото ѝ, защото разбрахме, че е свършила.

Биди заплака; потъналата в мрак градина, уличката, първите звезди – всичко се замъгли пред погледа ми.

– Нищо ли не можа да се разкрие, Биди?

– Нищо.

– Знаеш ли какво става с Орлик?

– Като съдя по цвета на дрехите му, мисля, че работи в каменоломните.

– Виждаш ли го, значи?... Защо гледаш към онова тъмно дърво в уличката?

– Видях го там същата вечер, когато тя почина.

– И то не за последен път, нали, Биди?

– Не; видях го и преди малко, когато дойдохме да се разходим тук... Няма смисъл – каза Биди, като сложи ръка на рамото ми, защото аз се готвех да изтичам навън, – знаете, че няма да ви излъжа; той само се показва и изчезна.

Възмутих се пак от дън душа, че този човек продължава да я преследва, и още по-дълбоко го намразих. Казах това на Биди, като добавих, че не бих пожалил пари и труд, за да го махна от нашия край. Биди успя да измести полека-лека разговора, като започна да ми разказва колко ме обича Джо, как никога не се оплаква (тя не каза от кого и нямаше нужда да каже, защото знаех, че става дума за мене...); как

винаги изпълнява дълга си с честен труд, без много приказки и от все сърце.

– Той заслужава наистина всяка похвала – казах аз; – а ние с тебе, Биди, ще трябва да разговаряме по-честичко за тия неща; защото сега ще идвам, разбира се, по-често насам. Няма да остави сам клетия Джо.

Биди не продума.

– Не чуваш ли, Биди?

– Чувам, мистър Пип.

– Като оставим настрана това „мистър Пип“, с което просто ме обиждаш, Биди, какво искаше да кажеш с това „чувам“?

– Какво искам да кажа ли? – запита плахо Биди.

– Биди – казах убедително и самоуверено аз, – настоявам да науча какво искаш да кажеш с това.

– С това ли? – попита Биди.

– Не повтаряй – отвърнах рязко аз. – Едно време не повтаряше така, Биди.

– Едно време! – възкликна Биди. – О, мистър Пип! Едно време!

Какво да се прави! Реших, че ще трябва да изоставя и тази тема. След още една мълчалива обиколка из градината пак се върнах към първоначалния разговор.

– Биди – рекох аз, – когато споменах, че ще идвам често тук да навестявам Джо, ти посрещна думите ми с многозначително мълчание. Бъди добра да ми обясниш защо.

– А уверен ли сте, _че ще идвате_ често да го навестявате? – запита Биди, като се спря под звездното небе сред тясната градинска пътечка и ме загледа със своите ясни и честни очи.

– Ох, боже! – отговорих, принуден да се откажа от спора с Биди. – Това е наистина лоша черта в характера ти! Моля ти се, Биди, не казвай нито дума повече. Безкрайно много ме огорчаваш.

По тази причина се държах студено с Биди по време на вечерята, а когато тръгнах за някогашната си стаичка, се сбогувах с нея толкова високомерно, колкото недоволната ми съвест сметна за съвместимо с мисълта за гробищата и събитията от същия ден. Колкото пъти се събуждах през нощта, а това ставаше всеки четвърт час, все си мислех колко нелюбезно, оскърбително и несправедливо се бе държала Биди към мене.

Щях да си замина рано сутринта. Излязох много рано и без да ме види някой, надникнах в ковачницата иззад дървените капаци. Дълго стоях там да гледам как Джо вече работи, а лицето му сияе от здраве и сила, озарено сякаш от яркото слънце на живота, който го очакваше занапред.

– Сбогом, мили Джо!... Не, не, за бога, не изтривай ръка, дай ми я, както е очертена!... Скоро ще дойда пак и често ще идвам.

– Дано е по-скоро, сър – рече Джо. – И дано е по-често, Пип.

Биди ме чакаше пред вратата на кухнята с канче прясно мляко и филия хляб.

– Биди – казах аз, когато й подадох ръка на раздяла, – не ти се сърдя, но съм огорчен.

– О, не се огорчавайте – промълви умолително и развълнувано тя; – аз трябва да съм огорчена, защото не бях великодушна.

Когато тръгнах, мъглата се разсейваше отново пред мене. А – както предполагам – искаше да ми разкрие, че _няма_ да се върна и че Биди е свършено права, мога да кажа само едно: и мъглата беше свършено права.

Глава тридесет и шеста

Ние с Хърбърт все повече и повече затъвахме в дългове въпреки описването им, въпреки оставянето на „резерв“ и други образцови сделки. А времето си течеше както винаги, без да обръща внимание на нищо, и както Хърбърт предрече – аз достигнах пълнолетие, без да усетя как.

Сам Хърбърт бе достигнал пълнолетие осем месеца преди мене. Тъй като той не се надяваше да достигне нищо друго освен пълнолетието си, събитието не предизвика особено вълнение в странноприемницата „Барнард“. Но моя двадесет и първи рожден ден очаквахме с много догадки и надежди, защото и двамата смятахме, че по този случай

моят опекун непременно ще ми съобщи нещо по-определено.

Бях се погрижил на Литъл Бритън да се помни кога е рожденият ми ден. Предния ден получих официално съобщение от Уемик, че на тоя щастлив ден мистър Джагърс ще се радва да ме види в кантората си в пет часа следобед. Това ни убеди, че ще се случи нещо много важно, и ме изпълни с необичайно вълнение, когато на следния ден тръгнах за кантората на опекуна си, като се погрижих да стигна точно в определеното време.

Във вътрешната канцелария Уемик ми поднесе поздравленията си и някак случайно потърка носа си със сгъната цигарена хартийка, която много ми се хареса. Но не каза нищо за нея, а само посочи с кимване кабинета на опекуна ми. Беше ноември, та моят опекун бе застанал пред огъня, облегнат на камината и сложил ръце под краищата на редингота си.

– Е-е, Пип – започна той, – днес трябва да ви наричам мистър Пип. Честито, мистър Пип.

Ръкувах се – неговото ръкуване беше винаги извънредно кратко – и аз му благодарих.

– Седнете, мистър Пип – каза моят опекун.

Когато седнах, а той остана в същото положение, загледан намръщено в обувката си, почувствувах се така малък и безпомощен, както някога, когато ме бяха сложили върху надгробния камък. Двете противни гипсови отливки бяха близо до него и сякаш се напъваха безсмислено да вземат участие в разговора.

– А сега, млади приятелю – започна моят опекун, като че бях свидетел на разпит, – ще трябва да поговоря с вас.

– Моля ви се, сър.

– Как мислите – рече мистър Джагърс, като се наведе напред, за да погледне пода, а след това отметна глава назад, за да погледне тавана, – как мислите, колко пари харчите годишно?

– Колко харча ли, сър?

– Колко... – повтори мистър Джагърс, като продължаваше да гледа тавана – харчите... годишно?

След това огледа стаята и замълча, задържал неподвижно ръката с носната кърпичка недалече от носа си.

Толкова често бях преглеждал сметките си, че няха вече никакво понятие за размера им. Затова трябваше по неволя да призная, че не съм в състояние да отговоря на въпроса. Този отговор, както изглежда, се понрави на мистър Джагърс, който каза:

– Така и предполагам! – И издуха самодоволно носа си.

– Значи, приятелю, аз ви зададох своя въпрос – продължи мистър Джагърс. – Имате ли и вие да ме запитате нещо?

– Бих ви задал с радост не един, а няколко въпроса, сър: но помня забраната ви.

– Задайте ми един – каза мистър Джагърс.

– Ще узная ли днес кой е моят благодетел?

– Не. Задайте друг.

– Скоро ли ще узная тази тайна?

– Отложете временно и този – рече мистър Джагърс – и задайте друг.

Аз го погледнах, но сега вече ми се стори, че е невъзможно да отбягна въпроса:

– Ще... получа ли нещо, сър?

При тези думи мистър Джагърс заяви победоносно:

– Предполагам, че ще стигнем дотук! – И повика Уемик. Уемик влезе, подаде му хартиятата и изчезна.

– А сега, мистър Пип – рече мистър Джагърс, – обърнете внимание, ако обичате. Вие изтегляхте твърде често пари оттук; името ви се среща твърде често в касовата книга на Уемик; но, разбира се, имате дългове, нали?

– За съжаление трябва да призная, че е така, сър.

– Знаехте, че трябва да го признаете, нали? – подметна мистър Джагърс.

– Да, сър.

– Не ви питам колко дължите, защото не знаете; а ако знаете, няма да ми кажете; ще кажете по-малко. Да, да, приятелю – извика мистър Джагърс, като ме

заплаши с пръст, щом забеляза, че имам намерение да възразя; – вероятно мислите, че няма да го сторите, но ще го сторите. Прощавайте, аз зная повече от вас. Вземете сега тази хартийка. Вземте ли я? Отлично. Разгънете я и ми кажете какво е това нещо.

– Банкнота – рекох – от петстотин лири.

– Банкнота – повтори мистър Джагърс – от петстотин лири. Великолепна сума според мен. Съгласен ли сте?

– Мога ли да не се съглася?

– Само че отговорете на въпроса ми – настоя мистър Джагърс.

– Несъмнено.

– Според вас това е несъмнено великолепна сума. И тази великолепна сума, Пип, е за вас. Тя е дар за рождения ви ден – един вид аванс от вашите надежди. Такава великолепна сума – но не повече – ще можете да харчите годишно, докато се яви дарителят ѝ. С други думи, ще поемете в собствените си ръце паричните си дела, като получавате от Уемик по сто двадесет и пет лири на тримесечие, докато влезете във връзка със самия източник, а не само с изпълнителя. Както ви казах и по-рано, аз съм само изпълнител. Изпълнявам нарежданията, които получавам и за които ми се плаща. Смятам тези нареждания за неразумни, но не ми плащат, за да давам мнение за достойнствата им.

Готвех се да изкажа към моя благодетел благодарност за щедростта, която проявява, но мистър Джагърс ме прекъсна.

– Не ми плашат, Пип – заяви студено той, – за да предавам на някого думите ви.

После изостави и краищата на редингота, и темата, на която разговаряхме, и загледа намръщено обущата си, сякаш ги подозираше в коварни намерения.

След известно мълчание аз промълвих плахо:

– Преди малко, мистър Джагърс, вие ми казахте да отложам временно въпроса, който ви зададох. Надявам се, че няма да ме смърите, ако го задам отново?

– Кой въпрос? – запита той.

Трябваше да зная, че той няма никога да ми помогне; но необходимостта да изразя въпроса така, като че го задавам за пръв път, съвсем ме обърка.

– Има ли вероятност, мистър Джагърс – подзех след известно колебание аз, – моят покровител... източникът, за който говорихте, скоро да... – Тук от благоприятие замълчах.

– Скоро какво? – запита мистър Джагърс. – Нали виждате, че така, както се изразихте, това не е никакъв въпрос.

– Скоро да дойде в Лондон – продължих аз, като се помъчих да намеря подходящ израз – или да ме повика другаде?

– Слушайте – отвърна мистър Джагърс, като за пръв път ме изгледа втренчено със своите дълбоки тъмни очи, – трябва да се върнем към оная вечер, когато се видяхме за пръв път във вашето село. Какво ви казах тогава, Пип?

– Казахте ми, мистър Джагърс, че може да минат години, преди това лице да се яви.

– Точно така – кимна мистър Джагърс. – Това е моят отговор.

Докато се гледахме очи в очи, почувствувах, че се задъхвам от желание да изтръгна нещо повече от него. А чувствувах не само че се задъхвам, но че и той съзира това и сега имам по-малко от всеки друг път изгледи да изтръгна нещо от него.

– Предполагате ли, че ще минат още години, мистър Джагърс?

Мистър Джагърс поклати глава – не за да отговори отрицателно на въпроса ми, а да отхвърли дори мисълта, че би могъл по някакъв начин да отговори на него... Двете ужасни отливки на обезобразените лица, които погледнах случайно, като че се бяха уморили от напрегнатото внимание и ей сега щяха да кихнат.

– Слушайте – каза мистър Джагърс, като затопли прасците си със затоплени от камината длани. – Ще бъда искрен с вас, приятелю Пип. Не бива да ми задавате този въпрос. Ще ме разберете по-добре, когато ви кажа, че този въпрос, може да ме изложи. Хайде! Ще отида дори по-далеко; ще ви кажа нещо повече.

Той дотолкова се наведе, за да се смръщи на обущата си, че можа да потърка прасците си, докато мълчеше.

– Когато това лице се яви – продължи мистър Джагърс, като се изправи, – вие с него ще уредите сами работите си. Когато това лице се яви, моето участие в цялата работа ще се свърши. Когато това лице се яви, за мене не ще бъде нужно да зная нищо повече. Това е всичко, което мога да ви кажа.

Ние се гледахме дълго, докато аз сведох най-последно очи и погледнах замислено пода. От този разговор заключих, че по известни причини, а може би и съвсем без причина мис Хавишам не бе споделила с него намерението си да ми отреди Естела; че той е недоволен и се чувства засегнат от това; или че не одобрява нейното намерение и не желае да има нищо общо с него. Когато вдигнах отново очи, видях, че той ме бе гледал упорито през цялото време и продължаваше да ме гледа.

– Ако това е всичко, което можете да ми кажете, сър – забелязах, – и на мене не ми остава да кажа нищо повече.

Той кимна в знак на съгласие, извади часовника си, вдъхващ такъв ужас на крадците, и ме запита къде ще вечерям. Отговорих, че ще вечерям у дома си с Хърбърт. Сметнах за необходимо да запitam дали би ни удостоил със своето присъствие и той прие с готовност поканата. Но настоя да дойде у нас заедно с мене, за да не мога да направя особени приготовления за него. А тъй като той трябваше да напише едно-две писма и (разбира се) да си измие ръцете, заявих, че ще изляза в канцеларията да поговоря с Уемик.

В същност, когато петстотинте лири влязоха в джоба ми, през ум ми мина една мисъл, която и досега ме бе навествявала често; а струваше ми се, че Уемик е най-подходящият човек, от когото мога да поискам съвет по такъв въпрос.

Той бе заключил вече касата и се готвеше да си тръгне. Станал бе от бюрото, вдигнал бе оттам двете замърсени свещи и ги бе поставил заедно с щипците за фитила на една поличка до вратата, където щеше да ги изгаси; заровил бе жарта в камината, пригответил бе за обличане балтона и шапката си и вместо гимнастика след работния ден удряше гърдите си с ключа от касата.

– Мистър Уемик – започнах, – искам да чуя вашето мнение. Имам голямо желание да направя услуга на един приятел.

Уемик стисна пощенската кутия и поклати отрицателно глава, като че не можеше в никакъв случай да даде мнение за такава съдбоносна слабост.

– Този приятел – продължих аз – се опитва да си пробие път в търговския свят, но няма пари и е много затруднен и обезсърчен в първите си стъпки. Затова искам някак да му помогна.

– С пари ли? – попита Уемик с тон, който беше по-сух и от най-сухия талаш.

– С _малко_ пари – отвърнах аз, защото в същия миг ме стрелна неприятният спомен за добре подредените във вързоп книжа в къщи; – с малко пари, а може би и с кредит срещу бъдещите ми вземания.

– Мистър Пип – рече Уемик, – бих искал да преброим заедно, ако обичате, всички лондонски мостове* оттук до Челси. Да видим: Лондонският – един; Саутуърският – два; Блэкфрайърс – три; Уотърлу – четири; Уестминстър – пет; Воксхол – шест. – Той отброяваше поред всеки мост, като удряше по дланта си с ключа от касата. – Както виждате, цели шест моста, между които можете да избирате.

[* __Всички Лондонски мостове__ – още едно уточняване на времето на действието на романа. Старият Лондонски мост е бил разрушен през 1831 година, а той фигурира в романа. Уотърлу пък не е бил построен преди 1817 година. Така че този разговор става между 1817 и 1831 година.]

– Не ви разбирам – казах аз.

– Изберете си един мост, мистър Пип – отвърна Уемик, – поразходите се по него и хвърлете парите си в Темза, като застанете над средния му свод. И няма да ги видите вече. Услужете с парите си на приятел и пак няма да ги видите; само че загубата ще е по-неприятна и безполезна.

След тия думи той така разтвори уста, че бих могъл да пусна там цял вестник.

– Много ме обезсърчихте – промълвих аз.

– Това беше и целта ми – отговори Уемик.

– Значи, според вас – запитах, леко възмутен – човек не трябва никога...

– ... да влага движими имуществата у приятели ли? – довърши Уемик. – Не трябва, разбира се. Освен ако не иска да се отърве от приятеля си... а в такъв случай трябва да си помисли колко заслужава да се пожертвува за целта.

– И това ли е вашето окончателно мнение, мистър Уемик? – попитах аз.
– Това е моето окончателно мнение – отвърна той – тук, в кантората.
– Аха! – опитах се да го притисна аз до стената, защото ми се стори, че е готов да отстъпи. – А какво ще бъде мнението ви в Уолуърт?
– Мистър Пип – отвърна сериозно той, – Уолуърт е едно, кантората – друго. Както и Стария е едно, а мистър Джагърс – друго. Те не бива да се смесват. Моите уолуъртски разбирания се узнават в Уолуърт; в кантората могат да узнаят само служебните ми разбирания.
– Много добре – казах с облекчение аз. – Можете да бъдете уверен, че в такъв случай ще ви посетя в Уолуърт.
– Мистър Пип – отвърна той, – ще бъдете добре дошъл, когато дойдете на частно посещение.
Разговаряхме съвсем тихо, защото знаехме, че моят опекун има необикновено остър слух. Когато той се показва на вратата, като си изтриваше ръцете, Уемик облече балтона си и отиде да угаси свещите. На улицата излязохме заедно, но там Уемик тръгна веднага по своя път, а мистър Джагърс и аз – по нашия.
Неведнъж тази вечер съжалих, че мистър Джагърс няма на Джерад Стрийт стар баща, оръдие, изобщо нещо или някого, които да го поразведрят. Неприятно беше да помислиш на двадесет и първия си рожден ден, че надали си е струвало труда да достигнеш пълнолетие в такъв недоверчив и мнителен свят, какъвто той създаваше наоколо си. Беше хилядократно по-образован и умен от Уемик, но аз бих предпочел хилядократно Уемик да вечеря с нас. При това мистър Джагърс успя да угнети дълбоко не само мене; когато той си отиде, Хърбърт каза, втренчил поглед в огъня, че сигурно някога е извършил някакво тежко престъпление, което напълно е забравил вече – толкова угнетен и виновен се чувствувал.

Глава тридесет и седма

Като предполагам, че неделята е най-подходящият ден да се узнае уолуъртското мнение на мистър Уемик, аз посветих следващия неделен следобед на поклонение до замъка. Като пристигнах пред крепостните стени, видях, че знамето се развява и подвижният мост е вдигнат; но без да се смутя от тази проява на недоверие и готовност за съпротива, позвъних на вратата и бях най-миролюбиво посрещнат от Стария.

– На моя син, сър – каза старецът, след като вдигна отново моста, – му минаваше през ум, че може да наминете, затова поръча да ви предам, че ще се върне скоро от следобедната си разходка. Той, синът ми, е много постоянен в разходките си. Във всичко е постоянен.

Кимнах на стареца така, както би му кимнал самият Уемик; след това влязохме и седнахме пред камината.

– Вие, сър – заговори пискливо старецът, като грееше ръцете си на огъня, – навярно сте се запознали със сина ми в кантората? – Аз кимнах. – Хе! Чувам, че моят син си разбира много от работата, сър? – Кимнах по-силно. – Да, така ми казват. Той се занимава с адвокатство, нали? – Кимнах още по-силно. – Това е и най-чудното – каза старецът; – защото не се е учил за адвокат, а за кацар.

Любопитен бях да узная доколко славата на мистър Джагърс е известна на стареца, затова му извиках това име. Но той ме обърка съвсем, като се засмя от все сърце и отвърна весело:

– Не, разбира се; имате право.

И досега не мога да разбера какво искаше да каже или каква шега смяташе, че бях казал.

Като не можех само да седя и да кимам, без да правя опит да го заговоря, запитах високо дали и той е бил кацар. След като повторих няколко пъти последната дума и го потупах с пръст в гърдите, за да му разясня, че става дума именно за него, можа най-после да ме разбере.

– Не – каза старецът. – Бях магазинер. Най-напред ей там – той посочи комина, но аз разбрах, че иска да ми посочи Ливърпул; – а после в лондонското Сити. Само че поради недъга ми... защото недочувам, сър...

Изказах с мимика най-голяма изненада.

– Да, недочувам; като ме сполетя този недъг, синът ми се залови с адвокатството, почна да ме издържа и полека-лека си направи това прекрасно имение. А колкото до онова, което казахте, виждате ли – продължи старецът и се засмя пак от все сърце, – пак ще кажа: не, разбира се, имате право.

Питах се скромно дали бих могъл да измисля някога такова остроумие, което би го развеселило поне наполовина толкова, колкото го разсмя въображаемата ми шега, когато се стреснах от щракване откъм камината, където от стената отскочи загадъчно една дъсчица с надпис „Джон“. Проследил погледа ми, старецът извика тържествено:

– Синът ми се връща! – И двамата излязохме да спуснем подвижния мост.

Струваше си да се заплати, каквото ви поискат, за да видите как Уемик ме приветствува от отвъдната страна на рова, при все че много лесно можехме да си стиснем ръцете. На стареца доставяше такова удоволствие да спуска и вдига подвижния мост, че не предложих да му помогна, а дочаках спокойно Уемик да мине по моста и да ме представи на мис Скифинс – тоест на дамата, която го придружаваше.

Мис Скифинс имаше малко вдървена външност и принадлежеше като кавалера си към пощенското ведомство. Тя изглеждаше две-три години по-млада от Уемик и смятам, че притежаваше известни движими имуществва. Кройката на дрехата ѝ и отпред, и отзад, от кръста нагоре приличаше на детско хвърчило; цветът на роклята беше според мене много яркооранжев, а ръкавиците много яркозелени. Но тя изглеждаше добър човек и проявяваше голяма почит към Стария. Скоро открих, че е честа гостенка в замъка; защото, докато влизахме и аз поздравявах Уемик за остроумното му хрумване да съобщава завръщането си на Стария, той ме помоли да погледна към другата страна на камината и изчезна. След малко щракна нещо и от стената отскочи друга дъсчица с надпис: „Мис Скифинс“; после мис Скифинс се прибра и отскочи Джон; най-после мис Скифинс и Джон отскочиха и след това се прибраха заедно. Когато се върна след това, като бе изпробвал тези улеснения и аз му изказах възхищението си от тях, Уемик каза:

– Какво да ви кажа, те са и приятни, и полезни за Стария. Заслужава си да се отбележи, сър, че от всички хора, които идват тук, само Стария, мис Скифинс и аз знаем тайната на този механизъм.

– А мистър Уемик – добави мис Скифинс – сам го измисли и направи.

Докато мис Скифинс сваляше бонето си (тя остана през цялата вечер със зелените ръкавици за нагледно доказателство, че в къщи има гости), Уемик ме покани да се поразходим из имението и да видим как изглежда островчето през зимата. Помислих, че прави това, за да ми даде възможност да узная уолуъртското му мнение, и се възползувах от случая още щом излязохме от замъка.

Обмислил грижливо въпроса, аз заговорих така, като че никога не бях намекнал за него. Съобщих на Уемик, че се тревожа за бъдещето на Хърбърт Покет, разказах му как се срещнахме за пръв път и как се сбихме. Описах семейството на Хърбърт, характера му, казах, че няма други средства освен тия, които получава от баща си, и при това никога не знае кога и колко ще получи. Споменах колко много неща научих от него, когато бях още съвсем прост и неук, и признах, че му се отплатих твърде зле, че без мене и моите надежди за бъдещето той би живял може би по-добре. Без да спомена нито дума за мис Хавишам, все пак намекнах, че може би съм се явил като съперник на неговите изгледи за бъдещето, че той притежава безспорно благородна душа и е далеко от всякакво дребнаво недоверие, отмъщение или интриги. Поради всички тези причини, казах аз, и поради това, че той е мой другар и приятел, когато много обичам, желая собственото ми щастие да озари донякъде и него, затова бих искал Уемик, който познава така добре хората и живота, да ме посъветва как бих могъл най-добре да помогна на Хърбърт с някакъв редовен доход – да речем, сто лири годишно, които да поддържат бодростта и надеждите му, а след това да му откупя постепенно съдружие в някакво малко предприятие. В заключение помолих Уемик да не забравя, че Хърбърт не трябва никога да узнае или заподозре моята помощ и че от никого другиго не бих могъл да поискам съвет. Завърших, като сложих ръка на рамото му с думите:

– Не можах да се откажа от намерението да ви се доверя, макар и да зная, че ви затруднявам; но и вие сте виновен, че ме поканихте на гости.

Уемик помълча малко, след това каза тихо, като че се сепва внезапно:

– Ех, мистър Пип, само едно нещо мога да ви кажа. Постъпвате дяволски добре.
– Тогава кажете, че ще ми помогнете да постъпя така – рекох аз.
– Няма как – отговори Уемик, като поклати отрицателно глава, – занаятът ми не е такъв.

– Но тук не е кантората – възразих.

– Прав сте – отвърна той. – На място ударихте, мистър Пип. Ще поразмисля. Защото, струва ми се, че това, което искате да сторите, може постепенно да се осъществи. Скифинс (братът) е счетоводител и търговски посредник. Ще се срещна с него и ще уредим нещо за вас.

– Хиляди благодарности.

– Напротив – каза той, – аз ви благодаря. Макар и да разговаряме за строго частни дела, все пак трябва да се спомене, че наоколо ни висят нюгейтски паяжини, а по този начин те могат да бъдат отхвърлени.

Като поговорихме още малко на тази тема, ние се върнахме в замъка, където мис Скифинс приготвяше чая. Отговорната задача да препича и намазва са масло хляба беше възложена на Стария и прекрасният старик я вършеше така усърдно, щото имаше опасност да разтопи и очите си. Очакваше ни не символично, а истинско, и при това обилно угощение. Старецът бе приготвил такъв куп препечени филии, наредени върху скарата, прикрепена за горния край на решетката пред камината, че едва можех да го забележа зад тях; а мис Скифинс бе приготвила такива халби чай, че прасето от задния двор изказваше многократно и възбудено желанието си да вземе участие в угощението.

Свалиха знамето, оръдието изгърмя в определения час и аз се почувствувах така изцяло откъснат от останалия свят, като че ровът беше тридесет стъпки широк и толкова дълбок. Нищо не нарушаваше покоя на замъка; само дъсчиците отскачаха от време на време с щракане от стената, защото страдаха от някакви спазми, при които мис Скифинс и Джон трепваха съчувствено, докато им свикна. От увереното домакинстване на мис Скифинс заключих, че тя приготвя тук чая всяка неделя; и предположих, че класическата ѝ брошка, представляваща профил на неприятна жена с прекалено прав нос под прекалено тънък лунен сърп, беше подареното ѝ от Уемик движимо имущество.

Изядохме всички препечени филийки, изпихме съответно количество чай и така се загряхме и изпомазахме с масло, че беше истинско удоволствие да ни гледа човек. Особено Стария можеше да мине за някой чистичък стар главатар на дивашко племе, току-що намазан с масло. Малката прислужница прекарваше, както изглежда, неделните следобеди в лоното на своето семейство, затова мис Скифинс изми след кратка почивка чайните прибори, но с такива шеговити любителски движения, че никой от нас не се почувствува неловко. После сложи пак ръкавиците си, всички насядахме около огъня и Уемик каза:

– Сега, татко, поразправи ни какво има във вестника.

Докато Стария изваждаше очилата си, Уемик ми обясни, че тук е обичай вестникът да се чете от стареца, който изпитва голямо удоволствие да чете на глас новините.

– Няма защо да ви искам извинение – каза Уемик, – защото той не е в състояние да изпитва други удоволствия... Нали, татко?

– Така е, Джон, така е – отвърна старецът, като разбра, че се говори за него.

– Вие само му кимвайте от време на време, когато вдига глава от вестника – добави Уемик, – и той ще е щастлив като крал. Хайде, татко, слушаме.

– Добре, Джон, добре – отвърна бодрият старец, и то толкова деловито и радостно, че беше наистина прекрасно да го слушаш.

Четенето на стареца ми напомни занятията в училището на пралелята на мистър Уопсъл, с тази приятна разлика, че идваше сякаш през ключалката. Тъй като той искаше свещите да са по-близо до него и постоянно навираще в тях ту главата, ту вестника си, трябваше да го наблюдаваме като барутен склад. Но Уемик бдеше така неуморно и мило, че старецът четеше, без да подозира колко пъти е бил спасяван от беда. Щом ни погледнеше, ние проявявахме най-голям интерес и изненада, като му киммахме, докато той подновеше четенето.

Уемик и мис Скифинс седяха един до друг, а аз бях в по-тъмен ъгъл, откъдето имах възможност да наблюдавам как устата на мистър Уемик бавно и постепенно се

удължава едновременно с бавното и постепенно промъкване на ръката му около кръста на мис Скифинс. След някое време видях как ръката му се появи от другата страна на мис Скифинс; но в този миг мис Скифинс рязко го спря със зелената ръкавица, свали ръката му така, като че сваляше колан, и най-внимателно я сложи на масата пред себе си. Самообладанието на мис Скифинс през това време беше едно от най-забележителните зрелища, които съм виждал, и ако е възможно такава постъпка да е съвместима с разсеяност, бих допуснал, че мис Скифинс я извърши машинално.

След някое време забелязах, че ръката на Уемик пак изчезва постепенно. А малко по-късно устата му започна отново да се разтяга. След кратко очакване, изпълнено с трепет и дори с болка, видях как ръката му се появи от другата страна на мис Скифинс. Още същия миг мис Скифинс я спря с ловкостта на невъзмутим боксьор, свали, както и по-рано, този колан (или боксьорска ръкавица) и го остави на масата. Ако приемем, че масата представляваше пътя на добродетелта, с основание мога да кажа, че докато траеше четенето на вестника от страна на стареца, ръката на Уемик се отклоняваше постоянно от пътя на добродетелта, а мис Скифинс я връщаше към него.

Най-после старецът се приспа с четенето си, а Уемик извади веднага едно котленце, табличка с чаши и черна бутилка с порцеланова запушалка, представляваща засмян и зачервен свещенослужител. С тези прибори се приготви топъл грог; от него не се отказа и старецът, който отново се събуди. Забелязах, че мис Скифинс, която приготви грога, пиеше от една чаша с Уемик. Аз не предложих, разбира се, да съпровода мис Скифинс до дома ѝ и при дадените обстоятелства реших, че ще е най-добре да си тръгна пръв; така и направих, като се сбогувах сърдечно със стареца след приятно прекараната вечер.

Не мина и вечер, когато получих от Уемик писмо от Уолуърт, с което ми съобщаваше, че е уредил нещо във връзка с въпроса, който бяхме обсъждали като частни лица, и ще му бъде приятно да поговорим още веднъж. И така, отидох в Уолуърт още веднъж и дважд, и трижд, срещам няколко пъти Уемик в Сити по предварително уговорено време, но ни веднъж не засегнахме този въпрос на или близо до Литъл Бритън. В заключение намерихме един почтен млад търговец или посредник за морски транспорти, който бе почнал работа неотдавна и се нуждаеше от интелигентен помощник и от капитал, а след известно време и при известни парични вноски щеше да се нуждае и от съдружник. Сключихме таен договор в полза на Хърбърт, дадох веднага половината от моите петстотин лири и се задължих да направя и други вноски; едни на определени дати от сегашните ми доходи, а друга част, когато вляза във владение на цялото си състояние. Преговорите се водеха от брата на мис Скифинс. Уемик ги ръководеше от начало до край, но ни веднъж не се яви лично.

Цялата работа бе извършена така умело, че Хърбърт не заподозря ни най-малко участието ми в нея. Никога не ще забравя сияещото лице, с което се върна един следобед и ми събщи голямата новина, как попаднал на някой си Кларикър (името на младия търговец), как този Кларикър проявил особено добро разположение към него и как сега му се струва, че дългоочакваният случай най-после се е явил. Колкото повече надеждите му се увеличаваха и лицето му се разведряваше, толкова по-предан приятел трябва да съм изглеждал към него, защото сдържах с мъка радостните си сълзи при неговото щастие.

Най-после, когато всичко се уреди и той постъпи в кантората на Кларикър, а след това цяла вечер не млъкна, възбуден от радостта и сполуката си, щом си легнах, аз наистина се разплаках при мисълта, че моите надежди са сторили някому добро.

Стигаме вече до голямото събитие, до повратната точка в моя живот. Но преди да го разкажа и да изброя всички промени, свързани с него, трябва да посветя една глава на Естела. Това не е много за образ, толкова дълго владял сърцето ми.

Глава тридесет и осма

Ако един ден след смъртта ми достолепният старинен дом край ричмондския парк бъде обитаван от призрак, то той сигурно ще бъде моят. Колко дни и нощи поред неспокойният ми дух витаеше край тоя дом, докато Естела живееше там! Където и да се намирах телом, духом аз винаги витаех, витаех, витаех около него.

Дамата, у която беше настанена Естела, на име мисис Брандли, беше вдовица с

дъщеря няколко години по-голяма от Естела. Майката беше младолика, а дъщерята старолика; майката имаше румено, дъщерята жълтеникаво лице; майката се увличаше в лекомислие, а дъщерята в богословие. Те бяха от тъй нареченото добро общество и правеха и приемаха много посещения. Между тях и Естела не съществуваше никаква близост, но съществуваше споразумението, че са си взаимно необходими. Мисис Брандли била приятелка на мис Хавишам, преди последната да се затвори в своя дом.

Във и вълн от дома на мисис Брандли изживях всички видове и степени мъчения, които Естела можеше да ми причини. Естеството на нашите отношения, които й позволяваха да се държи с мене свойски, но без благосклонност, ме влудяваше. Тя си служеше с мене, за да дразни другите си поклонници, и използваше близостта ни, за да се надсмива постоянно над моята преданост. Ако бях неин секретар, лакей, несъщ брат, беден роднина... ако бях по-млад брат на бъдещия й съпруг... пак нямаше да я чувствам така недостижима, макар и да бях толкова близо до нея. Позволението да я назовавам по име и да бъда назоваван от нея по име само увеличаваше изпитанията ми при дадените обстоятелства; и при все че навярно е вбесявало и другите й поклонници, то положително подлудяваше и мене.

Тя имаше безброй поклонници. Без съмнение моята ревнивост превръщаше в поклонник всеки, който се приближеше към нея; но и без това те бяха предостатъчно.

Виждах я често в Ричмонд, чувах често да се говори за нея в града и често се разхождах с нея и семейство Брандли по реката; придружавах я на екскурзии, празненства, театри, опери, концерти, увеселения, на най-разнообразни развлечения, които бяха винаги мъчения за мене. Нямах нито миг щастие в нейно присъствие, а при това денонощно мислех за щастието да бъда до гроб с нея.

През това време – то продължи, струва ми се, твърде дълго – тя все още изтъкваше с държането си, че нашето познанство ни е наложено от друг. Но понякога изоставяше това държане и изобщо всичките си своеволия и като че почваше да ме съжалява.

– Пип, Пип – каза тя една вечер при подобна промяна, когато бяхме седнали настрана под тъмнеещия прозорец в ричмондската къща, – никога ли няма да се научите да се предпазвате?

– От какво?

– От мене.

– Искате да кажете, да се пазя от вашето очарование, Естела?

– Искам да кажа ли? Ако не сте разбрали какво искам да кажа, трябва да сте спял.

Щях да й отговоря, че любовта изобщо е спяпа, но ме възпря както винаги мисълта – която беше едно от постоянните ми мъчения, – че е недостойно да й се натрапвам, когато тя знае, че трябва да се покори на волята на мис Хавишам. Винаги се страхувах, че съзнанието за тази принуда наранява гордостта й и я кара да се бунтува в душата си срещу свързването с мене.

– Във всеки случай – казах аз – този път не съм бил принуден да се пазя; защото вие ми писахте да дойда.

– Вярно е – отвърна Естела с оная безгрижна студена усмивка, която винаги ме смразяваше.

След като погледа известно време в полумрака навън, тя продължи:

– Мис Хавишам пак ме вика да отида за един ден в Сатис; вие можете да ме придружите дотам и обратно, ако желаете. Тя предпочита да не пътувам сама, а не иска да отида с камериерката си, защото се ужасява от мисълта такива хора да приказват с нея. Можете ли да ме заведете?

– Дали мога да ви заведа, Естела?

– Значи, можете? В други ден, ако обичате. Всички разходи ще плащате от моята кесия. Чувате ли условието, при което можете да дойдете?

– И се подчинявам – отговорих аз.

Това беше цялата подготовка, която получих за това посещение и за другите подобни на него: мис Хавишам никога не бе ми писала, не бях виждал дори почерка й. Заминахме след един ден и я заварихме в стаята, където я бях видял най-напред; излишно е да добавям, че в Сатис Хаус нямаше никакви промени.

Нейната страшна нежност към Естела се бе увеличила, откакто ги бях видял заедно последния път; съзнателно повтарям думата страшна, защото в погледите и

ласките ѝ имаше наистина нещо страшно; тя се опиваше от красотата на Естела, от думите, от движенията ѝ и захапваше своите треперещи пръсти така, като че разкъсваше прекрасното създание, което бе отгледала.

След това се обръщаше към мене с изпитателен поглед, с който искаше сякаш да проникне в сърцето и да измери раните му.

— Как се държи тя с тебе, Пип, как се държи с тебе? — запита ме пак мис Хавишам с любопитство на вещица, без да иска да знае, че Естела слуша.

Но най-зловеща ми се стори, когато седяхме вечерта край мъжеещата камина; уловила и стиснала под ръка Естела, тя повтаряше това, което девойката ѝ бе писала в редовно изпращаните писма, и изтръгваше от нея имената и общественото положение на мъжете, които Естела бе очаровала. Докато слушаше този списък с упорството на един смъртно ранен и болен разсъдък, мис Хавишам бе сложила другата си ръка на бастуна, облегла бе брадичка на нея, а замъглените ѝ светли очи ме гледаха втренчено като очите на призрак.

Колкото и да страдах от тези разговори, колкото и горчиво да беше чувството на зависимост и дори на унижение, което те пробуждаха в мене, разбирах, че Естела е отглеждана, за да нанесе на мъжете отмъщението на мис Хавишам, и няма да бъде дадена, преди да задоволи поне донякъде това чувство. В тях съзирах и доказателство, че Естела е определена за мене. Мис Хавишам я бе изпратила в обществото, за да привлича, измъчва и причинява страдание, с коварната увереност, че тя ще бъде недостъпна за всичките си поклонници и всички, които заложат на този зар, ще изгубят. Съзирах, че и аз съм жертва на извратената ѝ изобретателност, при все че наградата беше определена за мене. Съзирах тук обяснение и за това, че толкова дълго ме бе държала в неведение, и за неотдавнашното нежелание на опекуна ми да признае, че този план му е известен. С една дума, съзирах във всичко това мис Хавишам такава, каквато я виждах и каквато винаги я бях виждал; съзирах ясно и сянката на мрачния зловещ дом, в който бе скрила живота си от слънцето.

Свещите, които осветяваха стаята ѝ, бяха в метални поставки на стените, високо над пода, и горяха с бавния мътен пламък на светило в рядко опресняван въздух. Когато погледнах бледия им светлик, спрения часовник, избелелите украси на булчинската рокля, пръснати по масата и пода, страхотния ѝ образ и призракното му отражение, хвърляно от огъня по тавана и стената, във всичко видях потвърждение на моите догадки. А когато мисълта ми мина към просторната отсрещна стая с наредената трапеза, видях догадките си написани в паяжините, които падаха от вазата, в пълзенето на паяците, в цвърченето на изплашените мишлета зад ламперията на стените, в пълненето на хлебарките по пода.

Случи се така, че при това наше посещение Естела и мис Хавишам си размениха някои остри думи. Никога досега не бях ги виждал в несъгласие.

Седяхме край камината, както току-що разказах, мис Хавишам все още стискаше под ръка възпитаничката си, когато Естела започна постепенно да се отдръпва. И порано тя бе проявявала неведнъж надменна нетърпеливост и само бе понасяла тази бурна нежност, без да ѝ отговаря с взаимност.

— Какво? — каза мис Хавишам, като я стрелна с поглед. — Дотегнах ли ти?

— Започнах сама да си дотягам — отвърна Естела, като освободи ръката си и отиде към високата плоча над камината, където застана, вторачена в огъня.

— Кажи истината, неблагодарнице! — извика мис Хавишам и удари гневно с бастуна си по пода. — Аз съм ти дотегнала.

Естела я погледна съвсем равнодушно, след това се вторачи пак в огъня. Самообладанието и равнодушието в нейното изискано държане и прекрасно лице пред яростното избухване на другата бяха просто жестоки.

— Ти си от дърво и камък! — извика мис Хавишам. — Със студено, ледено сърце!

— Какво! — рече Естела, все така равнодушно облегната на камината, като вдигна само поглед. — Упреквате ме, че съм студена? Вие?

— Нима не си? — бе резкият отговор.

— Вие би трябвало да знаете, че съм такава, каквато ме направихте. На вас се пада похвалата или укорът; ваше дело е успехът или неуспехът; с една дума — аз съм ваше дело.

— Вижте я, вижте я! — извика горчиво мис Хавишам. — Вижте колко е жестока и неблагодарна пред самото огнище, където израсна! Където я прибрах на нещастната си

гърд, окървавена от току-що нанесените рани; където пропилях толкова нежност към нея!

– Във всеки случай аз не съм участвувала в това съглашение – каза Естела, – защото по време на сключването му едва можех да ходя и да говоря. Но какво искате от мене? Вие бяхте много добра, аз ви дължа всичко. Какво искате?

– Любов – отвърна другата.

– Имате я.

– Нямам я – каза мис Хавишам.

– Майко осиновителке – възрази Естела, без да промени свободната изисканост на държането си, без да повиши глас като другата, без да се поддаде на гняв или умиление, – майко осиновителке, казах, че ви дължа всичко. Всичко, което притежавам, е направо ваше. Всичко, което сте ми дали, можете да заповядате да ви го върна. Вън от това не притежавам нищо друго. А ако искате да ви дам нещо, което никога не сте ми давали, моята признателност и чувство за дълг не могат да сторят нещо невъзможно.

– Никога ли не съм й давала любов? – извика мис Хавишам, обръщайки се почти обезумяла към мене. – Никога ли не съм й давала пламенна любов, изпълнена винаги с ревност и горчива мъка, щом ми заговори така? Нека ме нарича луда! Нека ме нарича луда!

– Защо ще ви наричам луда? – отвърна Естела. – И то именно аз, а не някой друг? Има ли човек на тоя свят, който да знае по-добре от мене какви ясни цели имате? Има ли на тоя свят човек, който да знае по-добре от мене каква силна памет имате? От мене, израснала пред това огнище на столчето, което е и сега до вас, за да слушам онова, на което ме учехте, и да ви гледам в лицето, когато то ме учудваше и плашеше?

– Много скоро! – простена мис Хавишам. – Много скоро е забравено всичко!

– Не, не е забравено – възрази Естела. – Не е забравено, а е стаено в паметта ми. Кога е било да не се съобразя с поуците ви? Кога се е случило да не съм обърнала внимание на уроците ви? Кога сте открили да съм допуснала тук – тя докосна с ръка гърдите си – нещо, което ми е било забранено от вас? Бъдете справедлива към мене.

– Толкова горда! Толкова горда! – простена мис Хавишам, като приглади с две ръце назад посивелите си коси.

– Кой ме научи да бъда горда? – отвърна Естела. – Кой ме хвалеше, когато научих този урок?

– Толкова жестока, толкова жестока! – простена мис Хавишам и повтори същото движение.

– Кой ме научи да бъда жестока? – отвърна Естела. – Кой ме хвалеше, когато научих и този урок?

– Но да си горда и жестока към мене! – почти изкрещя мис Хавишам и протегна ръце. – Естела, Естела, Естела, да бъдеш горда и жестока към мене!

Естела я погледна за миг със спокойно учудване, без да мръдне; след това загледа пак огъня.

– Не мога да разбера – каза тя след известно време, като вдигна поглед – защо трябва да се държите така неразумно, когато идвам да ви видя след дълга раздяла. Никога не съм забравила вашите нещастия и причините им. Никога не съм изневерила на вас или на уроците ви. Не мога да се обвиня, че съм проявила някога каквато и да е слабост.

– Нима би било слабост да отвърнеш с любов на любовта ми? – извика мис Хавишам. – Но да, да; тя би нарекла това слабост!

– Започвам да мисля – каза замислено Естела след ново спокойно учудване, – че почти разбирам как се случи това. Ако след като отгледахте осиновената си дъщеря в затворените тъмни стаи, без да й позволите да узнае, че има дневна светлина, или без да види самата вас при тая светлина, ако след като сте сторили това, я накарате с някаква цел да опознае и разбере светлината – бихте ли се разочаровали и разсърдили?

Скрила глава в ръцете си, мис Хавишам простена и се залюля на стола си, но не отговори.

– Или – продължи Естела – да кажем нещо по-ясно: ако след като сте я учили

още от първия проблясък на съзнанието ѝ, с цялата си настойчивост и сила, че дневната светлина съществува, но само за да я заплашва и погубва, и тя трябва да се обръща винаги с гръб към тази светлина, която, след като е погубила вас, може да погуби и нея; ако, след като сте сторили това, я накарате с някаква цел да се държи така, както трябва, към дневната светлина и тя не може – бихте ли се разочаровали и разсърдили?

Мис Хавишам я слушаше (или поне изглеждаше, че слуша, защото не можех да видя лицето ѝ), но пак не отговори.

– Така че – каза Естела – трябва да ме приемете такава, каквата съм създадена. Нямам участие нито в успеха, нито в неуспеха на това дело, но и едното, и другото личат у мене.

Не можах да разбера как мис Хавишам се озова на пода сред извехтелите булчински принадлежности, пръснати по него. Възползувах се от случая – още отначало търсех такава възможност, – за да изляза, като помолих с ръка Естела да се погрижи за нея. Когато напуснах стаята, Естела стоеше все още до камината, където бе стояла през всичкото време. Посивелите коси на мис Хавишам, разпилени по пода между другите булчински останки, бяха жалка и тъжна гледка.

Повече от час се разхождах с натезало сърце из двора, из пивоварната и занемарената градина. Когато най-после намерих сили да се върна в къщата, заварих Естела седнала в скута на мис Хавишам да зашива някаква прогнила част от облеклото ѝ, за което впоследствие често си спомнях при вида на избелелите вехти хоругви, окачени из катедралите. След това ние с Естела играхме както някога карти – само че сега играехме с повече умение, и то френски игри. Така вечерта мина и аз отидох да спя.

Приготовили ми бяха легло в отделната сграда през двора. За пръв път останах да ношувам в Сатис Хаус, та сънят отказваше да дойде. Хиляди мис Хавишам ме преследваха упорито. Стояха от двете страни на леглото ми, до възглавницата, до нозете, зад открехнатата врата на тоалетната стая, в самата тоалетна стая, в стаята над мене и под мене... навред. Най-после, когато нощта пропълзля към два часа, почувствувах, че не мога да лежа повече в тази стая и трябва да стана. Станах, облякох се, минах през двора и влязох в дългия каменен коридор с намерението да се поразходя във вътрешния двор, за да се освежа. Но още щом влязох в коридора, трябваше да угася свещта си: защото видях мис Хавишам, която се движеше като призрак и плачеше тихо. Проследих я отдалеко, докато започна да се изкачва по стълбите. В ръката си държеше свещ, взета навярно от свещниците в стаята, и при тази призрачна светлина тя приличаше съвсем на привидение. Застанал в подножието на стълбата, аз усетих спарения въздух на парадната гостна, без да чуя кога е била отворена вратата, чух как мис Хавишам влезе там, след това отиде в стаята си и пак се върна в гостната, като не преставаше да плаче. След някое време се опитах в тъмнината да се върна и да изляза, но успях да го сторя едва когато първите лъчи на зората проникнаха тук и ми показаха накъде да тръгна. Дотогава, колкото пъти отивах до подножието на стълбата, все виждах движещата се свещ и чувах стъпките ѝ и непрестанния тих плач.

Скарването с Естела не се повтори нито до заминаването ни на следния ден, нито при другите ни посещения; а те, доколкото си спомням, бяха четири. Не се промени и държането на мис Хавишам към Естела, като изключим промъкването на известен страх към досегашните и отличителни черти.

Не мога да обърна тази страница от моя живот, без да сложа върху нея и името на Бентли Дръмъл; иначе с радост бих я обърнал.

Веднъж, когато по някакъв случай се бяха събрали всички чинки и доброто настроение бе настъпило след обичайното общо скарване, председателстващата чинка призова Гората към ред, защото мистър Дръмъл още не бил пил наздравица за своята дама, съгласно устава на клуба; а днес беше ред именно на това животно. Струва ми се, че докато каните обхождаха присъстващите, той ме гледаше със злорадство, но тъй като не се обичахме, това не ми беше никак чудно. С какво възмущение и изненада чух след това да предлага наздравица за девойка, на име „Естела“.

– Естела чия? – попитах.

– Не е ваша работа – възрази Дръмъл.

– Естела откъде? – казах аз. – Длъжен сте да кажете откъде. – Това беше

наистина задължение на всяка чинка.

– От Ричмонд, джентълмени – отговори Дръмъл, без да се обърне към мене. – И при това несравнима красавица.

– Много разбира тоя жалък идиот от несравними красавици – прошепнах на Хърбърт.

– Аз познавам тази дама – каза Хърбърт през масата, когато всички изпразниха чашите си.

– Така ли? – отвърна Дръмъл.

– Също и аз – добавих, като се изчервих.

– Така ли? – каза Дръмъл. – О, господи!

Това беше единственият отговор, който тази недодялана твар можеше да запрати в лицето ми – освен чаша или чиния, но отговорът ме раздразни като някаква остроумна подигравка, затова станах незабавно от мястото си и казах, че не мога да не сметна за безочливост от страна на почитаемата чинка да се яви в Гората – ние винаги говорехме за явяване в Гората, като смятахме този израз за строго парламентарен – и да предложи на здравица за някоя дама, която дори не познава. При тия думи мистър Дръмъл скочи и запита какво искам да кажа. А моята последна дума бе, че предполагам, знае къде могат да ме намерят секундантите му.

Въпросът, дали е възможно в християнска страна да се мине в такъв случай без кръвопролитие, предизвика големи разногласия между чинките. Спорът се оживи и най-малко още шест почтени членове на клуба казаха на други шест, че навярно знаят къде могат да им се пратят секунданти. Въпреки това накрая се взе решение (защото Гората беше и другарски съд), ако мистър Дръмъл донесе и най-малкото доказателство, че има честта да познава тази дама, мистър Пип, като джентълмен и чинка, ще изкаже съжаление, че „се е поддал на разпалеността си“. Представянето на доказателството бе определено за следващия ден (да не би честта ни да изстине от по-дълго отлагане) и още на другия ден Дръмъл се яви с учтива бележница от Естела, която съобщаваше, че е имала честта да танцува няколко пъти с него. За мене не оставаше нищо друго, освен да изкажа съжаление, че „съм се поддал на разпалеността си“ и да оттегля като съвсем неуместно изявлението, че знаят къде могат да ме намерят. След това ние с Дръмъл ръмжахме още цял час един срещу друг, докато в Гората се водеха безразборни спорове и най-после бе обявено, че добрите чувства там удивително са се засилили.

Разказвам всичко това с леко сърце, но тогава никак не ми беше леко. Не мога да изразя, както подobaва, колко страдах при мисълта, че Естела е проявила благосклонност към този презрян, недодялан, намусен простак, далеч по-долу от средното човешко равнище. И досега смятам, че мисълта да я видя принижена до този скот ми беше непоносима само поради чистотата на моята великодушна и безкористна любов към нея. Няма съмнение, че щях да страдам, ако тя проявяваше благосклонност към когото и да е; но един по-достоеен съперник би ми причинил по-друга мъка.

Лесно беше да открия и наистина скоро открих, че Дръмъл я ухажда настойчиво и тя му позволява това. Не след много той беше почти винаги с нея, поради което се срещаме едва ли не всеки ден. Той продължаваше ухаждането си с тъпа упоритост, а Естела я подхранваше: ту го насърчаваше, ту го обезсърчаваше, ту го ласкаеше, ту пред всички му се надсмиваше, ту се отнасяше с него като с добър познат, ту се преструваше, че не си го спомня.

Но Паяка, както го бе нарекъл мистър Джагърс, бе свикнал да дебне и обладаваше търпението на своята порода. Към това се добавяше и упоритата му вяра в мощта на неговите пари и голям род, която му беше понякога много полезна – почти заместваше съсредоточаването и ясно определената цел. По този начин, като следеше упорито Естела, Паяка успя да измести много по-ярки насекоми и често се спускаше от паяжината си тъкмо когато трябва.

На бала на някакво дружество в Ричмонд (в ония времена имаше много балове и дружества), когато Естела бе затъмнила всички други красавици, недодяланият Дръмъл беше така неотстъпно до нея и тя проявяваше такава търпимост към него, че реших да й заговоря на тази тема. Използувах първия удобен случай, когато тя бе седнала малко настрана, между саксии с цветя, очаквайки мисис Брандли, за да си отидат. Аз бях с тях, защото почти винаги ги придружавах при подобни излизания.

– Изморена ли сте, Естела?

– Донякъде, Пип.

– И трябва да сте.
– В същност не трябва да съм; защото, преди да си легна, трябва да пиша в Сатис Хаус.
– За да разкажете за тазвечерната си победа ли? – попитах. – Много жалка победа, Естела.
– Какво искате да кажете? Не забелязах нищо подобно.
– Естела – продължих, – погледнете в онзи ъгъл човека, който гледа към вас.
– Защо да го погледна? – отвърна Естела и погледна не него, а мене. – Какво има за гледане у човека в онзи ъгъл, както го нарекохте вие?
– Тъкмо този въпрос исках да ви задам и аз – казах аз. – Защото той се въртя през цялата вечер около вас.
– Около светлината на свещта се въртят всякакви мушици и грозни буболечки – отвърна Естела, като погледна този път към него. – Може ли свещта да им попречи?
– Не – отговорих. – Но нима Естела не може?
– Да-а – каза тя след малко, като се засмя. – Възможно е и да мога. Да. Както обичате.
– Но изслушайте ме, Естела. Аз съм съкрушен, като виждам как насърчавате един презиран от всички човек като Дръмъл. Знаете, че е презиран.
– После?
– Вие знаете, че и душата му е така некрасива, както външността. Той е един долен, зъл, мрачен, тъп човек.
– После? – каза тя.
– Знаете, че той може да се похвали само с парите си и със смешен списък от изкуфели прадеди, знаете, нали?
– После? – потрети тя; и всеки път, когато задаваше този въпрос, прекрасните ѝ очи все повече и повече се разширяваха.
За да преодолее трудността да избягна тази думичка, аз я присвоих и повторих натъртено:
– После ли? Тъкмо от това съм съкрушен.
Ако можех да допусна, че поощрява Дръмъл с намерение да причини страдания на мене... именно на мене... бих го понесъл по-леко; но и сега както винаги тя не ми обръщаше никакво внимание, та не можех да допусна никакъв умисъл.
– Пип – рече Естела, като огледа стаята, – не бъдете глупав да се дразните от това. Други трябва да се дразнят и може би това именно целя. Но няма смисъл да разискваме.
– Напротив, има – отговорих. – Защото не мога да понасям хората да казват: „Тя пропиява прелестта и очарованието си за един простак, и то най-недостойния от всички.“
– А аз мога да го понеса – каза Естела.
– О, Естела, не бъдете толкова горда и неумолима!
– Сега пък ме нарича горда и неумолима – въздъхна Естела, като разпери ръце,
– а само преди миг ме укоряваше, че се принизявам до един простак!
– Няма съмнение, че се принизявате – отвърнах малко възбудено. – Та нима тази вечер не го удостоихте с погледи и усмивки, с каквито никога не удостоявате... мене?
– Да не би да искате – попита Естела, като се обърна внезапно към мене с вторачен и сериозен, макар и не сърдит поглед – да мамя и разигравам и вас?
– Нима го мамите и разигравате, Естела?
– Да, и него, и мнозина други... всички освен вас. Но ето мисис Брандли. Нищо повече няма да кажа.

След като посветих една глава на въпроса, който владееше сърцето ми така цялостно и толкова често го караше да страда, нищо не ми пречи вече да мина към събитието, което отдавна витаеше около мене; събитието, което бе започнало да се подготвя още по времето, когато не знаех, че на света съществува някаква Естела, в дните, когато детското ѝ съзнание бе започнало да се извърта в гибелните ръце на мис Хавишам.

В една източна приказка* тежката плоча, която трябвало да падне върху разкошното ложе на владетеля в разгара на най-голямото му тържество, била дълго-дълго издялвана в каменоломнята, подземният ход за въжето, което трябвало да я прикрепи на мястото ѝ, бил дълго-дълго изсичан през цели левги скали, плочата била

бавно вдигната и наместена върху покрива, въжето било закрепено за нея и спуснато полека през няколко мили дълъг ходник до голямата желязна халка. Когато всичко било приготвено с тежък труд и уреченият час дошъл, султанът бил събуден посред нощ, острата секира, която щяла да отдели въжето от голямата желязна халка, му била подадена, той замахнал с нея, въжето се скъсало и отлетяло, а таванът се строполил. Така беше и с мене; всичко, което водеше отблизо и далеко към целта, бе извършено; после само в един миг ударът бе нанесен и покривът на моята крепост се сгромоляса върху ми.

[* __В една източна приказка__ – цитира се шестата приказка от „Приказки за духове“. Тази книга е била част от малката семейна библиотека на Дикенс в Чатам и той я прочел на един дъх още като дете. На десетгодишна възраст я използвал за основа при написването на своята първа творба – „трагедията“, наречена „Султанът на Мизнар“.]

Глава тридесет и девета

Навърших двадесет и три години. Минала бе вече една седмица от двадесет и третия ми рожден ден, а не бях чул нито дума за изяснение на моите надежди. Преди повече от година бяхме напуснали странноприемницата „Барнард“ и живеехме в Темпъл. Стаите ни бяха в Гардън Корт до самата река.

Ние с мистър Покет бяхме прекратили от известно време заниманията си, при все че продължавахме да сме в най-приятелски отношения. Въпреки негодността ми да се заема с нещо определено – дължима, както предполагах, на това, че не разполагах спокойно и напълно със средствата си, – аз много обичах да чета и четях редовно по няколко часа на ден. Работите на Хърбърт все напредваха, а моите си бяха все такива, каквито ги описах в предидущата глава.

Хърбърт бе заминал по работа в Марсилия. Бях сам и изживявах тежко самотата. Обезсърчен и неспокоен, отдавна чакаш, че утре или идната седмица бъдещето ще се проясни, и отдавна разочарован, копнеех за веселото лице и бодрата отзивчивост на моя приятел.

Времето беше ужасно: бури и влага, бури и влага, и кал, кал, кал до колене по всички улици. Ден след ден в Лондон нахлуваше откъм изток тежко було, като че там се бе събрала цяла вечност от облаци и вятър. Вятърът беше толкова силен, че в града отнасяше ламарината от покривите на високите здания, а в селата изкореняваше дървета и откъртваше перките на вятърните мелници; от крайбрежието пристигаха тъжни известия за корабокрушения и гибел. Бурите се съпровождаха от поройни дъждове, а току-що приключилият ден, който бях решил да прекарам в четене, беше най-лош от всички.

В тази част на Темпъл са извършени големи промени и той не е сега така уединен и ненаселен покрай реката, както беше по онова време. Ние живеехме на най-горния етаж на последната сграда и вятърът, който духаше откъм реката, люлееше тази нощ къщата като оръдейни изстрели или крайбрежни вълни. И когато дъждът плискаше по прозорците и аз поглеждах към скърцащите им рамки, струваше ми се, че се намирам във фар сред бурно море. Димът от комина се спускаше от време на време през камината в стаята, като че не смееше да излезе в такава нощ навън; а когато отворих вратите и погледнах към стълбището, лампите по него угаснаха; после, като засенчих лице с ръцете си и погледнах през тъмните прозорци (немислимо беше дори да ги открявам при такъв вятър и дъжд), видях, че и лампите в двора бяха угаснали, лампите по мостовете и брега потрепваха и мигаха, а искри от запалените на катерите огньове се разнасяха от вятъра като пламнали дъждовни струи.

Бях оставил часовника си на масата с намерението да чета до единадесет часа. Когато затварях книгата си, часовникът на „Св. Павел“ и всички многобройни черковни часовници в Сити – някои по-напред, други заедно с него, трети по-назад – удариха същия час. Звукът им бе странно изопачен от вятъра; и докато мислех как вятърът сграбчва и разкъсва този звън, чух стъпки по стълбите.

Няма значение каква безумна уплаха ме накара да тропна и да свържа в ужас тези стъпки със стъпките на покойната си сестра. Тя трая само миг и когато се ослушах отново, чух, че стъпките приближават колебливо. Спомних си, че лампите по

стълбището бяха угаснали, затова взех от масата моята лампа и излязох на площадката. Виждайки лампата ми, този, който се качваше, бе спрял, защото нищо не се чуваше вече.

– Има ли някой долу? – извиках аз, като се наведох през парапета.

– Да – обади се един глас от тъмнината.

– Кой етаж търсите?

– Най-горния. Мистър Пип.

– Аз съм. Да не се е случило нещо?

– Нищо не се е случило – отвърна гласът. И човекът тръгна пак.

Държах лампата си извън парапета и човекът се появи бавно в осветеното от нея поле. Лампата беше с абажур, приготвена за четене, та осветяваше съвсем малко пространство; затова той се появи в него само за миг и веднага пак изчезна. В този миг зърнах едно непознато лице, което гледаше нагоре, кой знае защо, развълнувано и зарадвано, че ме вижда.

Местейки лампата според неговите движения, открих, че той беше облечен добре, но малко грубо: като човек, който е пътувал по море. Че има дълги посивели коси. Че е на шестдесетина години. Че е едър и здрав мъж, със загоряло от слънце и ветрове лице. Когато стигна до последните стъпала и светлината на лампата обгърна и двама ни, аз видях с глупашко изумление, че той протяга към мене и двете си ръце.

– По каква работа, моля? – запитах.

– По каква работа ли? – повтори той, като се спря. – Аха-а, да. Ще ви обясня по каква работа, с ваше позволение.

– Желаете да влезете ли?

– Да – отговори той. – Желая да вляза, мистър.

Зададох въпроса доста негостоприемно, защото радостта и задоволството, озарили лицето му, след като ме бе познал, ми бяха крайно неприятни. Неприятни ми бяха, защото подсказваха, че той очаква да ги споделя. Но аз го въведох в стаята, откъдето бях току-що излязъл, оставих лампата на масата и го помолих, колкото можех по-учтиво, да се обясни.

Той огледа стаята с много странно изражение – с изражение на учудване и радост, като че имаше дял в това, от което се възхищаваше, после свали грубата си върхна дреха и шапката. Тогава видях, че главата му е набръчкана и плешива на темето, а дългите посивели коси растяха само отстрани и отзад. Но не видях нищо, което би могло да ми обясни кой е. И все пак в следния миг той протегна отново към мене двете си ръце.

– Какво значи това? – попитах аз, като започнах да подозирам, че имам пред себе си умопобъркан.

Той отвърна поглед от мене и потърка бавно глава с дясната си ръка.

– Тежко е за човека – каза той пресипнало, пресекливо и тъжно, – след като е чакал толкова време и е дошъл толкова отдалеко; но ти не си виновен за това... никой от нас не е виновен. След минутка ще разкажа всичко. Почакай една минутка, моля.

Той седна на един стол пред камината и закри чело с големите си, тъмни, жилести ръце. Погледнах го внимателно и се поотдръпнах от него; но не го познах.

– Никой няма тук, нали? – рече той, като погледна през рамо.

– Защо ми задавате този въпрос вие, един непознат, дошъл в жилището ми посред нощ? – казах аз.

– Изглеждаш ми смелчага – отвърна той, като поклати глава с явна обич, съвсем неразбираема и непоносима за мене; – радвам се, че си станал смелчага. Но не се закачай с мене. Иначе ще съжаляваш.

Отказах се от намерението, което той бе отгатнал, защото го познах! Не можех да си спомня ни една черта от лицето му, и все пак го познах! Ако вятърът и дъждът биха могли да отнесат наслоените години, да разпръснат натрупаните събития, да ни върнат към гробището, където се видяхме за пръв път при такива неравни условия, пак не бих познал моя каторжник по-добре, отколкото го познах сега, както бе седнал на стола пред камината. Излишно беше да вади от джоба си пила и да ми я показва; излишно беше да сваля от врата си кърпата и да я връзва около главата; излишно беше да се улавя с две ръце, потрепервайки сякаш от студ, да обикаля стаята и да ме поглежда, очаквайки да го позная. Познах го преди кое да е от тези подсещания, при все че само преди миг дори не подозирах самоличността му.

Той пристъпи към мене и протегна отново двете си ръце. Като не знаех какво да сторя – защото изненадата отне напълно самообладанието ми, – аз му подадох неохотно моите. Той ги сграбчи сърдечно, поднесе ги до устните си, целуна ги и продължи да ги държи.

– Ти постъпи благородно, моето момче – каза той. – Славен Пип! И аз никога не го забравих!

Подозирайки по промяната в държането му, че има намерение да ме прегърне, сложих ръка на гърдите му, за да го отстраня.

– Оставете! – казах. – Недейте! Ако сте ми благодарен за това, което сторих за вас, когато бях още дете, надявам се, че сте проявили благодарността си, като сте станали друг човек. Ако сте дошли да ми благодарите, не си е струвало труда. Но все пак, щом сте се потрудили да ме намерите, сигурно ви води добро чувство и аз няма да ви отблъсна; трябва да разберете... че аз...

Той бе втренчил така особено поглед в мене, че думите замряха на езика ми.

– Ти каза – забеляза той, след като се гледахме някое време мълчаливо, – че все пак ще трябва да разбере. Какво все пак трябва да разбере?

– Че при сегашните изменени условия аз не мога да желая подновяването на отдавнашното ни случайно познанство. Радвам се, като мисля, че сте се разкаjali и поправили. Радвам се, че мога да ви кажа това. Радвам се, че сте дошли да ми благодарите, като мислите, че заслужавам благодарност. Но въпреки това нашите пътища са различни. Вие сте измокрен и изглеждате уморен. Искате ли да пиинете нещо, преди да си отидете?

Той бе сложил пак кърпата на врата си и застанал пред мене, хапеше единия ъ край и ме гледаше изпитателно.

– Да – отговори той, като продължаваше да хапе края на кърпата и да ме гледа изпитателно, – да, благодаря, _ще пиина_ нещо, преди да си отида.

Върху една странична маса имаше готов поднос с бутилки и чаши. Донесох го на масата пред камината и запитах госта си какво би желал да пиине. Той докосна една от бутилките, без да продума, без да я погледне дори, и аз започнах да му приготвям пунш. Стараех се ръката ми да не трепере, но тъй като той не преставаше да ме гледа втренчено, облеган на стола си и все още стиснал със зъби дългия орфан край на кърпата, която очевидно бе съвсем забравил, много мъчно можех да овладее ръката си. Когато най-после му поднесох чашата, забелязах смаян, че очите му бяха пълни със сълзи.

Бях стоял през всичкото време прав, за да не скрия желанието си по-скоро да го изпратя. Но неговото умиление ме трогна и аз почти се укорих.

– Надявам се – подзех, като си налях набързо малко пунш и дръпнах един стол към масата, – че думите ми не са ви се сторили много резки. Нямах намерение да бъда рязък и съжалявам, ако съм бил. За ваше здраве и щастие!

Когато поднасях чашата до устните си, той погледна учудено края на кърпата, който падна от устата му, когато я отвори, и ми протегна ръка. Подадох му моята, той отпи от пунша, после изтри с ръкав очите и челото си.

– С какво се занимавате? – запитах аз.

– Развъждах овце и рогат добитък, опитах много занаяти из Новия свят – отговори той; – на хиляди, хиляди мили зад бурното море.

– Надявам се, че ви е провървяло.

– Провървя ми невероятно много. Провървя и на други, които дойдоха там заедно с мене, но на никого не провървя така, както на мене. Прочух се със сполуката си.

– Радвам се.

– Надявах се, че ще се радваш, милото ми момче.

Без да се опитам да разбере думите и тона, с който бяха казани, заговорих по друг въпрос, който току-що ми хрумна.

– Виждали ли сте пак човека, когото пратихте едно време при мене – запитах аз, – за да изпълня поръчението ви?

– Не, повече не съм го виждал. И нямаше как.

– Той ме намери и ми донесе две банкноти по една лира. Както знаете, тогава бях бедно момче, а за едно бедно момче тази сума е цяло богатство. Но и на мене ми провървя след това като на вас, затова позволете да ви ги върна. Може да ги дадете на друго бедно момче.

Аз извадих кесията си.

Той не снемаше поглед от мене, докато оставих кесията на масата, докато я отворих и избрах оттам две нови и чисти банкноти по една лира. Разгънах ги и му ги подадох. Без да сменя поглед от мене, той ги сложи една върху друга, сгъна ги по дължина, преви ги, запали ги на лампата и хвърли пепелта им в камината.

— А смея ли да запитам — каза той след това с усмивка, която приличаше повече на мръщение, и с мръщение, което приличаше повече на усмивка — как ти е провървяло от онова време, когато се срещнахме из безлюдните студени блата?

— Как ли?

— Аха!

Той изпразни чашата си, изправи се и застана до камината, подпрял на плочата ѝ тежката си мургава ръка. Когато сложи единия си крак на скалата пред огъня, за да се изсуши и стопли, мокрият ботуш започна да изпуска пара; но той не погледна нито него, нито огъня, а гледаше вторачено само мене. Едва сега наистина се разтреперах.

Когато устните ми се раздвижиха и изрекоха беззвучно някакви слова, аз направих усилие да му кажа (макар и не много ясно), че съм избран да наследя някакво имущество.

— А позволено ли е на един презрян каторжник да запита какво имущество? — рече той.

— Не зная — смънках.

— А позволено ли е на един презрян каторжник да попита чие имущество? — каза той.

— Не зная — смънках отново аз.

— Дали ще мога да отгатна — продължи каторжникът — какъв годишен доход имаш, откакто си пълнолетен? Каква е, да речем, първата цифра. Пет ли?

Със сърце, което туптеше като тежък и безредно удрян чук, аз станах, облегнах се с ръце на гърба на стола и загледах смаяно госта си.

— Сега да минем на опекуна — рече той. — Трябва да си имал някакъв опекун или нещо подобно, докато си бил малолетен. Някой адвокат навярно. Да видим как започва името на този адвокат. Не е ли с Дж?

Истината блесна изведнъж пред мене; и всички разочарования, опасности, унижения, всички най-разнообразни последици нахлуха като порой, който ме повлече така, че едва смогнах да си поема дъх.

— Да речем — продължи той, — че доверителят на адвоката, чието име започва с Дж и е може би Джагърс... да речем, че този човек е пристигнал по море в Портсмут, слязъл е и е пожелал да дойде при тебе. „Но все пак ме намерихте“, каза преди малко ти. Да-а! А как те намерих? Просто писах от Портсмут на един човек в Лондон да ми съобщи адреса ти. Името на този човек ли? Чисто и просто Уемик.

Не бих могъл да кажа нито дума, дори ако трябваше да спасявам живота си с нея. Стоях, опрял едната си ръка на гърба на стола, другата на гърдите, които сякаш се задушаваша... Стоях така и го гледах като замаян, докато най-после трябваше да се уловя с две ръце за стола, защото стаята се люшна и завъртя около мене. Той ме хвана, отведе ме до дивана, облегна ме на възглавниците и застана на едно коляно пред мене, като приближи съвсем лицето си, от което потреперах, след като си го бях спомнил вече съвсем ясно.

— Да, Пип, да, мило момче, аз те направих джентълмен! Аз и никой друг! Още по онова време се заклех: спечеля ли гвинея, тя ще е за тебе. После се заклех: щом натрупам пари и забогатея, ще забогатееш и ти. Живях тежко, та ти да живееш леко; трудих се без отдых, та ти да не узнаеш що е труд. Е-е, мило момче, да не мислиш, че ти разправям това, да ми бъдеш благодарен? Съвсем не. Разправям ти го, за да знаеш, че онова подгонено мръсно псе, което ти спаси, се издигна толкова високо, та можа да създаде един джентълмен... и този джентълмен, Пип, си ти!

Ненавистта ми към този човек, ужасът ми от него, отвращението, с което се отдръпнах, нямаше да са по-силни, ако той беше някой страшен звяр.

— Слушай, Пип, аз съм ти втори баща. Ти си мой син... Много по-скъп от всякакъв син. Пестях пари — да ги харчиш ти. Когато се главих овчар и живеях в една самотна колиба само с овцете, та дори забравих как изглеждат хорските лица, и тогава виждах твоето лице. Колко пъти в тая колиба съм захвърлял ножчето си, докато обядвам или вечерям, и съм си казвал: „Ето, момчето ме гледа пак как ям и пия!“ Колко пъти те

виждах там така ясно, както в ония мъгливи блата! „Господ да ме порази – казвах всеки път и излизях да го повторя под открито небе, – ала ако се сдобия някой ден със свобода и пари, ще направя от това момче джентълмен.“ И го направих. Та погледни се, мило момче! Погледни жилището си – като на лорд! На лорд ли? Ами! Ти можеш да се обзаложиш с кой да е лорд, че си по-богат от него, и да спечелиш облога!

Опиянен и тържествуващ, разбрал, че едва не припаднах, той не забеляза как посрещам думите му. Това беше единствената капчица утеха за мене.

– Погледни – продължи той, като извади часовника от джоба ми и обърна пръстена ми с камъка към себе си, при което аз се свих от докосването му като от змия, – златен и при това чудесен; като за джентълмен, нали? Диамант, обкръжен от рубини: като за джентълмен, нали? Погледни бельото си: тънко и прекрасно! Погледни дрехите си: по-хубави не могат да се намерят! Ами книгите ти – той огледа стоята – със стотици са наредени по лавиците! И ти ги четеш, нали? Видях, че четеш една, когато влязох. Ха-ха-ха! Ще четеш и на мене, милото ми момче! А ако са на чужди езици, от които не разбирам нито дума – пак ще се гордея, като че съм ги разбрал.

Той взе отново ръцете ми и ги долепи до устните си, докато кръвта се смрази в жилите ми.

– Не си давай труд да разговаряш, Пип – каза той, после избърса с ръкав очите и челото си и издаде в гърлото си добре познатия ми звук, като ми стана още по-противен със своята загриженост; – за тебе ще е най-добре да помълчиш, момчето ми. Ти не си очаквал това години поред като мене; не си бил подготвен за него като мене. Не ти ли мина никога през ум, че може да съм аз?

– О, не, не, не! – отговорих аз. – Никога, никога!

– А както виждаш, ето че съм само аз и никой друг! Освен мене и мистър Джагърс жива душа не знаеше какво става.

– Никои друг ли? – запитах аз.

– Не – каза той и ме погледна с изненада; – кой друг би могъл да знае? Колко си се разхубавил, моето момче! Има ли нейде прекрасни очи, а? Прекрасни очи, които обичаш и за които мислиш?

О, Естела, Естела!

– Ще бъдат твои, моето момче, ако могат да се купят с пари! Не искам да кажа, че джентълмен като тебе, при това толкова възпитан, не може да ги спечели със свои сили; ала парите ще те подкрепят, момчето ми! От колибата и ратайството донесох пари, оставени от господаря ми (той умря, а беше от моята пасмина), после, като изтече срокът на наказанието ми, започнах да работи за своя сметка. Каквото и да почвах, започвах го за тебе. „Господ да ме порази – казвах, каквото и да започвах, – ако не бъде за малкия!“ И ми вървеше като по чудо! Нали ти казах преди малко – прочух се с тая сполука. Парите, дете ми останаха от господаря и колкото спечелих през първите години, изпратих тук на мистър Джагърс... все за тебе... Тогава той те потърси, както му бях писал.

Ох, да не бе идвал никога! Да бе ме оставил в ковачницата... макар и недоволен, но колко, колко по-щастлив!

– А за мене, чуваш ли, моето момче, беше награда да знам... само аз и никой друг... че отглеждам джентълмен. Чистокръвните коне на разните там колонисти ме покриваха с прах, като минавах пеша покрай тях; а аз какво? Само си казвах: „Аз отглеждам такъв джентълмен, какъвто никой от вас няма да стане!“ Когато някой от тях казваше на друг: „Тоя беше до преди няколко години каторжник, а и сега си е простак и невежа, колкото и да му върви“, аз какво? Само си казвах: „Ако не съм нито джентълмен, нито образован, имам си свой джентълмен; вие всички имате земя и стада; но има ли някой от вас истински лондонски джентълмен?“ Така се крепях. И през цялото време си повтарях, че един ден без друго ще дойда да видя момчето си, да му се обадя у дома му.

Той сложи ръка на рамото ми. А аз изтръпнах при мисълта, че тази ръка е може би опетнена с кръв.

– Не беше леко, Пип, да оставя ония места, а не беше и безопасно. Но си рекох, че ще го сторя, и колкото по-мъчно беше, толкова по-твърдо беше решението ми да го сторя. Най-после сполучих. Сполучих, момчето ми!

Опитах се да събера мислите си, но бях просто замаян. През цялото време ми се

струваше, че слушам повече вятъра или дъжда, отколкото него; и сега дори не можех да отделя неговия глас от тях, при все че те продължаваха да шумят, а той бе млъкнал.

– Къде ще ме настаниш? – запита след малко той. – Трябва да ме настаниш някъде, моето момче.

– За спане ли? – попитах.

– Да. Трябва здраво да се наспя – отговори той. – Защото месеци поред са ме люскали и обливали морски вълни.

– Приятелят, с когото живея – казах аз, като станах от дивана, – отсъствува; можете да се настаните в неговата стая.

– Няма ли да се върне утре?

– Не – отвърнах с усилие и почти без да съзнавам какво говоря; – няма да се върне утре.

– Защото, слушай, моето момче – каза той, като сниши глас и допря многозначително до гърдите ми дългия си показалец, – налага се предпазливост.

– Защо... предпазливост?

– Та, дявол да го вземе, иначе – смъртта.*

[* —Дявол да го вземе, иначе смърт— — Филип Колинс в „Дикенс и престъплението“ (Макмилан, 1962 г.) пояснява, че Магуич в същност не е трябвало да се страхува от обесване, макар Дикенс да скрива или да пренебрегва факта, че това престъпление отдавна е престанало да се смята за тежко по времето, когато се развива действието в романа. Последният случай, когато обесват завърнал се каторжник, осъден на депортиране до живот, е през 1810 година, макар че фиктивно това се е считало за тежко престъпление до 1835 година.]

– Защо смърт?

– Изгонен съм до живот. Връщането значи смърт. Много свят се върна през последните години. Та ако ме заловят, бесилото ми е сигурно.

Само това оставаше! След като ме бе омотавал години поред с жалките вериги на своето злато и сребро, нещастникът излагаше на опасност живота си, за да дойде при мене, и аз го държа сега в ръцете си! Ако изпитвах към него не омраза, а любов; ако не се отдръпвах с отвращение, а бях привързан към него с най-дълбоко възхищение и обич – пак нямаше да се чувствам по-зле. Напротив, бих се чувствувал по-добре, защото тогава съвсем естествено и от все сърце бих се постарал да го спася.

Първата ми грижа бе да затворя прозорците с дървените им капаци, за да не се забелязва отвън, че са осветени, след това да затворя и заключа вратите. През това време той седеше на масата, пиеше ром и ядеше бисквити; щом го погледнах, видях отново как моят каторжник ядеше из блатата. Стори ми се дори, че ей сега ще се наведе, за да почне да стърже с пила оковата си.

След като влязох в стаята на Хърбърт и затворих всичките ѝ изходи, така че от стълбището до нея можеше да се стигне само през стаята, в която разговаряхме, запитах госта си не иска ли да си легне. Той отговори утвърдително, като ме помоли да му дам малко от моето „джентълменско бельо“, за да се облече на сутринта. Извадих бельо, занесох му го и кръвта пак се смрази в жилите ми, когато той улови отново и двете ми ръце, за да ми пожелае лека нощ.

Не помня как се отделих от него, но щом се върнах в стаята, където бяхме стояли доскоро, разрових огъня и седнах край камината, защото се страхувах да си легна. Повече от час се чувствах толкова замаян, че не можех да мисля; и едва когато почнах да размишлявам, разбрах колко съм нещастен, как корабът, с който бях отплавал, е напълно разбит.

Намеренията на мис Хавишам за бъдещето ми бяха само сън; Естела не ми беше отредена; в Сатис Хаус бях страдал само за чуждо удоволствие, използван като жило за измъчване на алчните роднини, като мишена с изкуствено сърце, по което да се упражняват, когато няма други жертви под ръка; това бяха първите страдания, които изпитах. Но най-острата и дълбока болка беше, че заради каторжника, провинен кой знае в какви престъпления, когото могат всеки миг да изведат от жилището, където аз си стоя и размишлявам, за да го обесят пред входа на Оулд Бейли... заради този човек бях напуснал Джо.

Никакви съображения не биха ме накарали сега да се върна нито при Джо, нито при Биди: навярно затова, защото съзнанието за недостойното ми държане към тях беше

по-силно от каквито и да било съображения. Никаква земна мъдрост не би ми дала утехата, която бих получил от тяхната простота и вярност; но аз не бих могъл никога, никога, никога да поправам вината си пред тях.

Всеки миг във виенето на вятъра и плискането на дъжда чувах преследвачи. Бих могъл да се закълна, че на два пъти чух почукване и шепот пред входната врата. Обзет от такива страхове, започнах да си въобразявам или да си спомням, че появата на този човек бе предшествувана от тайнствени предупреждения. Седмици поред бях срещал по улиците лица, които ми напомняха неговото. Тези оприличавания бяха зачестили заедно с приближаването му към брега. Като че порочният му дух бе изпращал тези пратеници към моята душа, докато най-послед той бе удържал на думата си и ме бе намерил в тази бурна нощ.

Към тези размисли се прибавяше и споменът от детските ми дни, че той е невероятно буен мъж; чул бях как другият каторжник го обвиняваше в опит за убийство; видял бях как се бореше с противника си като див звяр. В полуосветената от камината стая от тези спомени изникна полуосъзнатият страх, че може би не е безопасно да стоя заключен с този човек в глухата самотна нощ. Този страх изпълни постепенно стаята, докато най-послед ме накара да взема свещта, да вляза в другата стая и да погледна ужасното си бреме.

Той бе вързал главата си с кърпа, а лицето му беше строго и намръщено в съня. Беше заспал, и то спокойно, макар и с пищов до възглавницата. Извадих полека ключа, заключих вратата отвън, след това седнах пак пред камината. Постепенно съм се смъкнал от стола и съм се прострял на пода. Когато се събудих, запазил и в съня си съзнанието за своето нещастие, църковните часовници от източната част на града удържаха пет, свещите бяха догорели, огънят изгаснал, а от вятъра и дъжда непрогледният мрак изглеждаше още по-черен.

__Това е краят на втората част от надеждите на Пип.__

Глава четиридесета

Щастие бе за мене, че трябваше да се погрижа (доколкото ми беше възможно) за безопасността на моя застрашен гост; защото тази мисъл, която ми се натрапи, щом се събудих, отстрани другите ми объркани мисли.

Очевидно беше, че не мога да го крия в жилището си. Това беше невъзможно, а ако се опитам да го сторя, неизбежно бих пробудил подозрения. Наистина Отмъстителя не беше вече при мене; но сега ми прислужваше една избухлива старица, с помощта на жив вързоп парцали, наричан от нея племенница; да не ги пусна в някои от стаите, би значило да раздухам любопитството и клюкарството им. И двете имаха слабо зрение, което отдавах на навика им да надничат през ключалките, и двете се явяваха, когато не ти трябват; в същност това беше единственото им неизменно качество извън навика да пипат. За да не надушат нещо, реших още сутринта да им кажа, че неочаквано е пристигнал от провинцията чичо ми.

Взех това решение още докато търсех опипом в тъмнината с какво да запаля свещта. Като не намерих нищо, бях принуден да отида до съседната будка, за да помоля нощния пазач да дойде с фенера си. Но докато слизах все така опипом по тъмните стълби, аз се спънах в нещо, което се оказа сгушен в ъгъла човек.

Тъй като човекът не отговори на въпроса ми, какво прави тук, а само се отдръпна мълчаливо, аз изтичах до будката и настоях пред пазача да дойде веднага, като му разказах по пътя какво бях открил. Вятърът беше все така силен, затова не посмяхме да запалим лампите по стълбището от страх да не угасне и свещта във фенера; но макар и да разгледахме стълбището от долу до горе, не намерихме никого там. Тогава ми мина през ум, че човекът може да се е вмъкнал в жилището ми; затова запалих свещта си от фенера на пазача, оставих го да пази пред вратата и разгледах внимателно всичките стаи, включително и тази, в която спеше ужасният ми гост. Навсякъде беше тихо и личеше, че в жилището ми няма чужд човек.

Разтревожих се, че тъкмо тази нощ някой се бе скрил на стълбището, и с надежда да науча нещо от пазача го почерпих пред вратата, за да го запитам отварял ли е снощи на някой позакъснял на гуляй джентълмен. Да, отговори той; на трима души, в различни часове. Единият живеел на Фаунтин Корт, другите двама на Лейн; и

тримата се прибрали по домовете си. А единственият човек, който живееше в същата къща, бе заминал преди няколко седмици в провинцията и не се бе върнал още, защото, когато се качвахме, видяхме, че вратата му е запечатана.

– Нощта беше толкова лоша, сър – каза пазачът, като ми подаде чашката, – че съвсем малко хора минаха през вратата. Освен тримата джентълмени, които споменах, не помня друг да е минавал докъм единадесет часа, когато един непознат човек попита за вас.

– Да – смънках, – чичо ми.

– Видяхте ли го, сър?

– Да, видях го.

– И другия, който беше с него?

– Който беше с него ли? – повторих аз.

– Предположих, че беше с него – отговори пазачът. – Защото се спря, когато другият се спря да попита за вас, а когато гостът ви влезе, и онзи влезе.

– Какъв беше този човек?

Пазачът не бе обърнал внимание; приличал на работник; доколкото си спомнял, имал пепеливи дрехи и тъмен балтон. Пазачът не се вълнуваше като мене от този въпрос и това беше напълно естествено, защото той нямаше моите основания да му отдава някакво значение.

Когато се отървах от него – което побързах да сторя без по-нататъшни обяснения, – съпоставянето на двете обстоятелства ме разтревожи твърде много. При все че всяко от тях поотделно можеше да се обясни по най-виден начин: например някой, погулял вън от къщи или дори в къщи, е могъл – без да мине покрай будката на пазача – да се промъкне в моето стълбище и да заспи там... Или пък възможно беше моят безименен гост да е дошъл с някого, който му е посочил пътя дотук. Но взети заедно, те бяха твърде неприятни за човек, готов да се отнесе към всичко с недоверие и страх, както постъпвах аз след промените в живота ми от последните няколко часа.

Запалих огън, който се разгоря със слаб, блед пламък в ранното утро, и задряхмах пред камината. Когато часовниците удариха шест и ме събудиха, стори ми се, че съм дрямал цяла нощ. А тъй като до разсъмване имаше още час и половина, аз задряхмах отново и ту ми се чуваше, че наоколо ми разговарят шумно, без да разбирам за какво, ту вземах за гръмотевица виенето на вятъра в камината; но най-после съм заспал дълбоко и се събудих със стряскане едва когато се бе съвсем развиделило.

Нито по-рано, нито сега бях в състояние да обмисля положението си. Нямах сили да го сторя. Бях дълбоко угнетен и огорчен, но не можех да определя чувствата си. А да съставя някакъв план за бъдещето, беше все едно да хвъркна в облаците. Когато отворих капациите на прозорците и погледнах навън към влажното, бурно, сивосинкаво утро; когато тръгнах от стая в стая; когато седнах пак разтреперан пред огъня да чакам появата на перачката, чувствавах, че съм нещастен, но почти не знаех защо и откога, в кой ден от седмицата бях забелязал това и дори кой съм в същност аз.

Най-после старицата и племенницата й – чиято глава не можеше да се различи лесно от прашната й метла – пристигнаха и се изненадаха, като ме видяха пред камината. Съобщих им, че през нощта е пристигнал чичо ми, който още спи, и наредих да се приготи допълнителна закуска. След това, докато те изтупваха мебелите и вдигаха прах, аз се измих, облякох се и се озовах пак като сомнамбул пред камината, очаквайки... Го... да дойде за закуска.

След малко вратата на стаята му се отвори и той излезе. Непоносимо ми беше да го погледна – денем беше още по-противен.

– Не зная дори как да ви наричам – казах тихо аз, докато той седнаше пред масата. – На другите казах, че сте мой чичо.

– Добре, добре, моето момче. Казвай ми чичо.

– Предполагам, че при пътуването сте имали някакво име?

– Да, момчето ми; казах, че се наричам Провис.

– И смятате да запазите това име?

– Защо не, милото ми момче, то не е по-лошо от някое друго... освен ако ти не предпочиташ друго.

– А как е истинското ви име? – запитах шепнешком.

– Магуич – отвърна по същия начин той. – Кръстното ми име е Ейбъл.

– За какво се бяхте подготвяли?

– За каторжник, моето момче.
Той го каза съвсем сериозно, като че назоваваше някаква професия.
– Когато влязохте в Темпъл снощи... – подзех аз и замълчах, защото се чудех дали наистина снощи се е случило това, което ми се струваше толкова отдавнашно.
– Какво, момчето ми?
– Когато влязохте през вратата и запитяхте нощния пазач за пътя, нямаше ли някой с вас?
– С мене ли? Не, моето момче.
– А изобщо имаше ли някой наблизко?
– Не обърнах внимание – каза неуверено той, – защото не познавам мястото. Но мисля, че някой наистина влезе заедно с мене.
– Познават ли ви в Лондон?
– Надявам се, че не! – отговори той и прекара пръст по шията си, при което почувствувах, че пламвам и ми прилошава.
– А някога познавахте ли ви?
– Не особено много, моето момче. Аз живеях главно в провинцията.
– В Лондон ли... ви съдиха?
– За кой път? – запита той и ме погледна втренчено.
– Последния път.
Той кимна утвърдително.
– Тогава се запознах за пръв път с мистър Джагърс. Джагърс ме защитаваше. Искаше ми се да го запитам за какво са го съдили, но той взе един нож, замахна с него и каза:
– А каквото съм извършил, напълно го отработих и заплатих! – и се залови да закусва.

Неприятно беше да го гледаш как яде: хищно, грубо, шумно, лакомо. Зъбите му бяха изпадали, откакто го бях видял да яде в блатата, и когато премяташе храната в устата си, като наклоняваше глава, за да може да залови хапката със здравите корени, той напомняше ужасно гладно старо псе.

Дори да имах апетит, това зрелище би го прогонило и бих седял пак така, както седях сега – отблъснат от непреодолимото отвращение, загледан мрачно в покривката на масата.

– Аз много си похапвам, моето момче – извини се учтиво той, когато привърши закуската, – винаги съм бил такъв. Да не бях такъв, и мъките ми щяха може би да са по-малко. И без тютюн не мога. Когато станах овчар на другия край на света, мисля, че ако не беше пушенето, щях да се превърна сам в някаква тъжна овца.

С тия думи той стана от трапезата, пхна ръка в горния джоб на дебелата моряшка куртка и извади оттам къса черна лула и шепя тютюн от сорта „Негърска глава“*. След като напълни лулата, прибра останалия тютюн обратно в джоба си като в кутия. После взе с машата един въглен от камината, запали лулата си и застана на килимчето с гръб към огъня, като повтори любимото си движение – простря към мене и двете си ръце.

[* —Негърска глава— — това е вид тютюн от Кавъндиш с много тъмен цвят, подправен с меласа, за да е по-приятен за дъвчене, и омесен на топки. Употребявал се е най-много от моряци и работници.]

– Ето, значи – каза той, като поддърсваше ръцете ми в своите, – ето джентълмена, когото създадох! Истински, същински джентълмен! Добре ми е, като те гледам, Пип! Нищо друго не искам, само да стоя така и да те гледам, милото ми момче!

Още при първата възможност освободих ръцете си и почувствувах, че започвам постепенно да разбирам положението си. Докато слушах дрезгавия му глас и гледах набръчканата плешива глава с посивели коси по края, разбрах за кого и с каква тежка верига съм прикован.

– Моят джентълмен не бива да цапа из уличната кал; обущата му не бива да се калят. Моят джентълмен трябва да има коне, Пип! Коня за езда и за кола, и за съпругата му. Нима колонистите ще имат коне (и то чистокръвни, велики боже!), а моят лондонски джентълмен няма да има? Не-е! Ще им покажем ние какво можем, нали, Пип?

Той извади от джоба си голям, дебел портфейл и го хвърли на масата.

– Оттук има какво да се харчи, моето момче. Всичко е твое. Всичко, което съм спечелил, не е мое, а твое. Не бой се, това не е всичко, има още там, откъдето съм дошъл. А дойдох, за да погледам как моят джентълмен ще харчи като джентълмен. Това ще ми е радостта. Радостта ми ще е да го видя как ще харчи. Всички други – дяволите да ви вземат! – заключи той, като огледа стаята и щракна шумно с пръсти. – Дяволите да ви вземат, като се почне от съдията с перуката и се свърши с колониста, който ме караше да гълтам прах, когато яздеше край мене. Ще ви покажа аз един джентълмен, който струва повече от всички вас, взети вкупом!

– Спрете! – възкликнах аз, почти обезумял от страх и отвращение. – Искам да поговоря с вас. Искам да разбера какво трябва да се предприеме. Как ще осигуря безопасността ви, колко време ще стоите, какви са намерения ви.

– Слушай, Пип – рече той, като сложи ръка на рамото ми, внезапно променен и укротен; – слушай най-напред. Аз се позабравих преди малко. Недостойни работи казах, така е: недостойни. Слушай, Пип. Не ми се сърди. Няма да се държа вече така.

– Преди всичко – почти простенах аз – какви мерки трябва да вземем, за да не ви познаят и заловят?

– Не, мило момче – каза все така кротко той, – това не е най-важното. Най-важното е да не се държа недостойно. Не съм се мъчил толкова години да създам джентълмен, а след това да не зная как да се държа пред него. Слушай, Пип. Държах се недостойно, така е: недостойно. Не ми се сърди, моето момче.

Съзирайки мрачния комизъм в държането му, се разсмях раздразнено и казах:

– Не ви се сърдя. Не повтаряйте, за бога, все едно и също.

– Добре, ама все пак послушай – настоя той. – Не съм дошъл, моето момче, толкова отдалеко, за да се държа недостойно. Продължавай сега, милото ми момче. Какво казваш?

– Как ще ви предпазим от опасността, на която сте се изложили?

– Ех, моето момче, опасността не е толкова голяма. Ако не ме издаде някой, опасност няма. А знаете само Джагърс, Уемик и ти. Кой друг би могъл да ме издаде?

– Дали някой няма да ви познае случайно на улицата? – казах аз.

– Какво да ти кажа – отвърна той, – такива хора надали ще се намерят. Нямам намерение да давам обява във вестниците, че Е. М. се е завърнал от Ботаническият залив*; а години минаха, слава богу, доста; и никой няма да спечели от това. Все пак слушай, Пип: и петдесет пъти по-голяма да беше опасността, пак щях да дойда да те видя.

[* __Ботаническият залив__ – на това място, на брега на Ню Саут Уелс в Австралия, са дебаркирали осъдените на депортиране каторжници.]

– А колко време ще стоите?

– Колко време ли? – попита той, като извади от устата си черната лула и ме загледа с отпуснати бузи. – Та аз няма да се връщам. Завинаги си дойдох тук.

– И къде ще живеете? – рекох. – Какво ще ви правя? Къде ще се криете?

– Ех, мило момче – отвърна той, – за пари можеш да си купиш и перука, и пудра за коса, и очила, и черни дрехи... и къси панталони*, и какво ли не. И преди мене са се предрешвали така, а каквото са правили някога, може да се направи и сега. Колкото до това, къде и как ще живея, моето момче, кажи ми как мислиш ти.

[* __Къси панталони__ – разбира се, това не са истински къси панталони, които носят момченцата. Това са бричове, които са се носели от свещеници и хора с някои други професии.]

– Вие говорите сега спокойно за това – казах аз, – ала нощес бяхте много угрижени, дори се заклехте, че то значи за вас смърт.

– И пак се кълна, че е смърт – отговори той, като захапа отново лулата, – смърт на бесило наред улицата недалече оттук; и ти трябва да разбереш, че е така. Но какво да правим, станалото – станало. Дойдох. Да се върна назад, е толкова лошо, колкото и да остана... дори по-лошо. Освен това, Пип, дойдох, защото години поред мечтаех да съм при тебе. А колкото до опасността – стара птица съм вече, през много капани съм минавал, откакто съм се излюпил, та не се боя да кацна и на плашило, дори ако в него се е скрила смъртта. Но ще повярвам, че е пред мене, чак когато се покаже. А сега да погледам пак моя джентълмен.

Той сграбчи отново и двете ми ръце и ме изгледа с чувство на възхитен собственик, като продължаваше да пуши.

Аз от своя страна реших, че ще бъде по-добре да му намеря някое спокойно жилище недалеко оттук, където да го настаня, когато Хърбърт се завърне след два-три дни. За мене беше очевидно, че е неизбежно да посветя Хърбърт в тайната, независимо от облекчението, което щях да изпитам, като я споделя с него. Но за мистър Провис (реших да го назовавам с това име) тази неизбежност не беше толкова очевидна и той си запази правото да се съгласи едва като види Хърбърт и получи благоприятно впечатление от физиономията му.

– А пък и тогава, моето момче – добави той, като извади от джоба си една малка, омазнена и закопчана черна библия, – ще го накараме да се закълне.

Не бих могъл да твърдя, че моят страшен благодетел разнасяше по света тази малка черна библия само за да кара хората да се заклеват върху нея... Но никога не видях да я използва за нещо друго. Самата книга изглеждаше открадната от някое съдилище и може би поради това или от собствен опит в тази насока той се уповаваше на нея като на някаква юридическа магия или заклинание.

При тази първа нейна поява си спомних как преди много години ме бе накарал да му се закълна във вярност на гробището и как бе казал снощи, че когато бил сам, винаги се заклевал да изпълни своите решения.

Тъй като засега беше облечен в прост моряшки костюм, като някакъв продавач на пури и папагали, почнах да разисквам с него как трябва да се облече. Той дълбоко вярваше в чудотворното предreshване с „къси панталони и дълги чорапи“ и си бе измислил някакво облекло, което би го превърнало в нещо средно между първосвещеник на катедрала и зъболекар. Едва можах да го убедя, че трябва да се облече като заможен земеделец; уговорихме се, че ще се остриже и ще напудри косите си. И тъй като перачката и племенницата й още не бяха го видели, решихме да се крие от тях, докато се предreshи.

Вземането на тези предпазни мерки изглеждаше просто; но аз бях толкова замаян – да не кажа полудял, – че можах да ги привърша едва към два-три часа следобед. Докато отсъствувах, той трябваше да стои заключен в стаята и в никакъв случай да не отваря.

Знаех, че на Есекс Стрийт има почтен пансион, чиито задни стаи гледаха към Темпъл, само на две-три крачки от моите прозорци; затова отидох най-напред в този пансион и сполучих да наема втория етаж за чичо си, мистър Провис. След това тръгнах от магазин на магазин да купя всичко необходимо за промяната на външността му. Като свърших и тази работа, отидох от любопитство на Литъл Бритън. Мистър Джагърс седеше пред бюрото си, но щом ме видя, че влизам, стана и отиде пред камината.

– Слушайте, Пип – започна той, – бъдете внимателен.

– Ще бъда, сър – отвърнах аз. Защото, докато идвах насам, бях намислил какво ще му кажа.

– Не се излагайте – продължи мистър Джагърс – и не излагайте никого. Разбирате ли – никого. Не ми казвайте нищо: не искам нищо да зная. Не любопитствувам.

От това разбрах, че той знае за пристигането на моя гост.

– Искам само, мистър Джагърс – рекох аз, – да се уверя дали това, което ми е било казано, е вярно. Нямам надежда, че не е, но искам поне да проверя.

Мистър Джагърс кимна.

– Как се изразихте: казано или съобщено? – запита той, наклонил глава на една страна и загледал не мене, а пода, и то така, сякаш се ослушваше. – „Казано“ като че предполага устно съобщение. Вие, както знаете, не можете да получите устно съобщение от човек, който е в Ню Саут Уелс.

– Искам да кажа „съобщено“, мистър Джагърс.

– Добре.

– Съобщено ми бе от лицето, именувано Ейбъл Магуич, че той именно е моят неизвестен досега благодетел.

– Така е – потвърди мистър Джагърс, – той е... от Ню Саут Уелс.

– И само той ли е? – попитах аз.

– Само той – отговори мистър Джагърс.

– Не съм толкова неразсъдлив, сър, за да ви смятам отговорен за моите заблуди и неверни изводи; но винаги предполагах, че е мис Хавишам.

– Както сам казвате, Пип – отвърна равнодушно мистър Джагърс и ме погледна, хапейки показалеца си, – ни най-малко не съм отговорен за това.

– А то изглеждаше все пак толкова вероятно, сър – защитих се сломено аз.

– Нямаше никакви доказателства, Пип – рече мистър Джагърс, като поклати отрицателно глава и прибра краищата на редингота си. – Не приемайте нищо според външния му вид; приемайте само по доказателства. Няма по-добро правило.

– Няма какво повече да кажа – въздъхнах аз след кратко мълчание. – Проверих съобщението и толкова.

– А сега, когато Магуич – от Ню Саут Уелс – най-после се обади – додаде мистър Джагърс, – ще разберете, Пип, колко неотстъпно се придържах в нашите разговори само към фактите. Никога не съм се отклонявал от строгото спазване на фактите. Ясно ли ви е това?

– Напълно, сър.

– Когато Магуич – от Ню Саут Уелс – ми писа за пръв път – от Ню Саут Уелс, – аз го предупредих, че не може да очаква от мене да се отклоня от строгото спазване на фактите. Струва ми се, че той загатна смътно в своето писмо за далечното си намерение да ви види един ден тук в Англия. Предупредих го, че не желая да чуя за подобно нещо; че няма никаква вероятност да бъде помилван; че е изгонен до края на живота си; че появата му тук ще бъде углавно престъпление, което ще му навлече най-тежкото наказание. Предупредих в това отношение Магуич – каза мистър Джагърс, като ме гледаше втренчено; – писах му в Ню Саут Уелс. И той несъмнено се е съобразил с предупреждението ми.

– Несъмнено – казах аз.

– Уемик ми съобщи – продължи мистър Джагърс, като продължаваше да ме гледа втренчено, – че получил писмо, датирано от Портсмут, от някой си колонист на име Първис или...

– Или Провис – подсказах му аз.

– Или Провис... благодаря, Пип. А може и наистина да е Провис? Може би знаете, че е Провис?

– Да – кимнах.

– Така, знаете. Едно писмо, датирано от Портсмут, от някой си колонист на име Провис, който искал адреса ви от името на Магуич. Доколкото разбрах, Уемик му изпратил с обратна поща исканите сведения. Чрез Провис навярно сте получили обясненията на Магуич – от Ню Саут Уелс?

– Чрез Провис – отговорих аз.

– Довиждане, Пип – каза мистър Джагърс, като ми подаде ръка; – радвам се, че ви видях. Когато пишете на Магуич... или влезете във връзка с него чрез Провис... бъдете добър да споменете, че всички подробни книжа и оправдателни документи за дългогодишните ни отношения ще ви бъдат предадени заедно с останалите суми; защото има и останали суми. Довиждане, Пип.

Стиснахме си ръцете и той не отдели поглед от мене, докато излязох. Когато се обърнах на прага, той продължаваше да ме гледа втренчено, а двете отвратителни гипсови маски от лавицата като че се мъчеха да отворят очи и да изрекат с подутите си гърла: „О, какъв човек!“

Уемик не беше в кантората, но и да беше, не би могъл да ми помогне. Върнах се право в Темпъл, където намерих ужасния Провис да пие спокойно ром с вода и да пуши „Негърска глава“.

На другия ден донесоха поръчаните дрехи, които той облече. Но за най-голямо мое огорчение, каквото и да облечеше, по-малко му приличаше от досегашното облекло. Струва ми се, че в него имаше нещо, поради което всеки опит за предрешване беше безнадежден. Колкото повече и по-хубави дрехи обличаше, толкова повече заприличваше на някогашния прегърбен беглец из блатата. Без съмнение това въздействие върху тревожното ми въображение се дължеше отчасти на факта, че все по-ясно си припомнях някогашното му лице и държане; но струва ми се, че той влачеше крак, сякаш още му тежи окова, и че от главата до петите си беше каторжник.

Освен това навиците от самотния колибарски живот му придаваха външност на дивак, която никакви дрехи не бяха в състояние да смекчат; към тях се прибавяха и навиците от по-сетнешния му живот на заклеймен човек. А отгоре на всичко той съзнаваше, че трябва отново да хитрува и да се крие. Като го погледнеше човек как

стои или седи, яде, пие или се замисля, неуверен и свит, как изважда големия си нож с кокалена дръжка, изтрива го в панталона и реже храната си с него; как вдига леките стъклени и порцеланови чаши до устните си, като че са тежки кани; как отчупва парче хляб и обира с него до капка всичкия сос в чинията, като че няма да види вече друг, а след това изтрива с хляба пръстите си и го глътва – като гледаше всичко това и безброй още дребни примери от всекидневния живот, човек виждаше ясно пред себе си затворника, престъпника, каторжника.

След като се отказа от късите панталони с дълги чорапи, той намисли да си напудри косата и аз най-после се съгласих, но с пудрата той изглеждаше така, както би изглеждал навярно мъртвец с червило; под това леко прикритие всичко, което трябваше да се скрие, изпъкна така ясно, като че пламна върху плешивата му глава. Така че това хрумване трябваше веднага да се изостави, а вместо него решихме само да подстриже посивелите си коси.

Не мога да изразя какво чувство изпитвах тогава от ужасната тайна, която той представляваше за мене. Когато заспиваше вечер, стиснал с костеливите си ръце облегалата на креслото и отпуснал на гърди плешивата си глава, татуирана от дълбоки бръчки, аз седях и се опитвах да отгатна какво е извършил, като му приписвах всички възможни престъпления, докато ме обземаше властното желание да скоча и да избягам, където ми видят очите. Отвращението ми към него се увеличаваше дотолкова с всеки изминат час, щото мисля, че ако не очаквах Хърбърт, бих се поддал на тези желания още при първите страдания, причинени от неотлъчното му присъствие, въпреки всичко, което беше сторил за мене, и въпреки опасността, в която се намираше сега. Една нощ наистина скочих от леглото и започнах да обличам най-вехтите си дрехи, решил набързо да го оставя заедно с всичко, което бях притежавал досега, и да се запиша доброволец за Индия.

Съмнявам се дали някой призрак би ме ужасявал повече в самотното жилище през тия дълги вечери и нощи с нестихващ вятър и дъжд. Призрактът не би могъл да бъде задържан и обесен по моя вина, а страхът, че този човек може да бъде, засилваше още повече ужаса ми. Когато не спеше или когато не нареждаше някакъв сложен пасианс с изпокъсана колода карти негово производство – игра, каквато не бях виждал дотогава и никога вече не видях и при която той отбелязваше печалбите си, като забиваше ножа в масата, – когато не беше зает с някое от тези занимания, той искаше да му чета...

– На чужд език, моето момче!

Докато четях, той стоеше пред камината с изражение на изложител, без да разбира нито дума, а между пръстите на ръката, с която заслонявах очите си от светлината, виждах как подканва с безгласни жестове мебелите да обърнат внимание на моите способности. Едва ли измисленият учен*, преследван от злополучното съзнание за нечестивата си мисъл, е бил по-нечастен от мене, преследван от човека, който ме бе създал и от когото бяха толкова по-упорито, колкото повече той ме обикваше и се възхищаваше от мене.

[* __Измисленият учен__ – това е Франкенщайн от прочутия готически роман на Мери Шели, излязъл за първи път през 1818 година.]

Чувствавам, че описвам тези събития така, като че са траяли година. А те траяха само пет дни. Очаквайки през цялото време Хърбърт, аз не смеех да изляза от къщи и само когато се стъмни, извеждах Провис да подиша малко въздух. Най-после една вечер, когато бях задрямал след вечеря от изтощение – защото нощите ми бяха неспокойни и сънят прекъсван от ужасни сънища, – внезапно бях събуден от дългоочакваните стъпки по стълбището. Провис, също задрямал, трепна от шума при моето ставане и в следващия миг ножът блесна в ръката му.

– Спокойно! Хърбърт идва! – казах аз; и Хърбърт наистина се втурна, внасяйки свежестта на шестстотинте мили, пропътувани из Франция.

– Хендел, мили, как си? Как си, казвай, как си? Струва ми се, че цяла година не съм бил тук. И трябва наистина да е минала година, защото ти си страшно отслабнал и пребледнял, Хендел, ми... о, извинете.

Той прекъсна излиянията и ръкостисканията, щом зърна Провис. Без да отделя от него втрещения си поглед, Провис прибра полека ножа и затърси нещо в другия си джоб.

– Хърбърт, скъпи – подзех аз, като затворих входната врата, докато той ни гледаше смаяно, – случи се нещо съвсем необикновено. Този човек е... мой гост.

– Добре го каза, моето момче! – рече Провис, като пристъпи със закопчаната черна книжка и се обърна към Хърбърт. – Вземете я в дясната си ръка. Господ да ви порази на място, ако продумате някому нещо! Целунете я!

– Направи, каквото ти казва – обърнах се аз към Хърбърт.

Хърбърт се покори, гледайки ме с дружелюбно смущение и изненада, а Провис му стисна веднага ръка с думите:

– Сега, както знаете, сте свързани с клетва. И можете да ме сметнете за последен лъжец, ако Пип не ви направи джентълмен.

Глава четиридесет и първа

Напразно е да се опитвам да опиша учудването и тревогата на Хърбърт, когато седнахме тримата пред огъня и аз му разказах цялата тайна. Достатъчно е да спомена, че върху лицето на Хърбърт видях отразени собствените си чувства и преди всичко отвращението към човека, който бе направил толкова много за мене.

Дори ако нищо друго не разделяше този човек от нас, неговото тържествуване от моето преуспяване в живота беше достатъчно да постави граници помежду ни. Като изключим мъчителното му чувство, че веднъж се бе държал „недостойно“ след завръщането си – с което почна да досажда на Хърбърт още щом свърших разказа си, – той не виждаше никакъв повод да бъде недоволен от своето благополучие. Когато се хвалеше, че ме е направил джентълмен и е дошъл да види как живея по джентълменски с неговите пари, той смяташе, че говори и от мое, и от свое име. Беше твърдо убеден, че и двамата можем да се радваме и гордеем с това.

– Макар че, слушайте, приятелю на Пип – каза той на Хърбърт след един продължителен монолог, – много добре зная как веднъж след завръщането си – за половин минута – се държах недостойно. И на Пип рекох, знам, че се държах недостойно. Но вие не се вълнувайте по този повод. Не може аз да направя от Пип и Пип да направи от вас джентълмен, а пък да не зная как трябва да се държа и към двамата ви. Ти, мило момче, и ти, приятелю на Пип, можете да сте сигурни, че винаги ще се държа както трябва. След онази половин минута, когато се изтървах и се държах недостойно, аз си сложих намордник и ще го нося винаги.

Хърбърт отговори:

– Вярвам – но като че не виждаше особена утеха в това и си остана неспокоен и мрачен.

Ние чакахме с нетърпение да тръгне за новото си жилище и да ни остави сами, но явно беше, че на него не му се искаше и се застоя до късно. Едва към полунощ го изпратих благополучно по Есекс Стрийт до тъмната врата на новия му дом. Когато тя се затвори след него, за пръв път след пристигането му изпитах известно облекчение.

Тъй като не бях се отървал от мисълта за човека, когото бях видял свит на стълбището, винаги когато извеждах госта си след мръкване или се връщах с него, се оглеждах наоколо си. Огледах се и сега. Колкото и да е трудно в големия град да се отървеш от чувството, че те следят, когато изпитваш подобен страх, не можех да се убедя, че някой от минавачите се интересува от моята личност. Малцината срещнати бързаха всеки по своя път, а когато се връщах в Темпъл, улицата беше пуста. Никой не излезе от вратата заедно с нас, никой не се прибра заедно с мене. Когато пресякох двора при фонтана, видях, че прозорецът му светеше спокойно, а когато се спрях за няколко мига пред входа на сградата, в която живеях, преди да тръгна по стълбите, и дворот, и стълбището бяха еднакво тихи и безлюдни.

Хърбърт ме посрещна с отворени обятия и аз почувствувах по-остро от всеки друг път какво щастие е да имаш приятел. След като той ми каза няколко смислени думи на съчувствие и насърчение, седнахме да обсъдим въпроса: Какво трябва да сторим?

Тъй като столът на госта беше още на същото място (Провис имаше неспокойния затворнически навик да се върти все на едно място из стаята, да повтаря едни и същи движения със своята лула с „Негърска глава“, с ножа, картите и така нататък, като че изпълнява заповед, написана на черната дъска), тъй като, казвам, столът му беше на същото място, Хърбърт седна несъзнателно на него, но веднага скочи, блъсна го настрана и взе друг. Излишно беше след това да каже, че моят благодетел му е

противен, излишно беше да правя подобно признание и аз. Ние споделихме безмълвно общото си чувство.

– А сега – обърнах се към Хърбърт, когато той се настани на друг стол – какво да правим?

– Клетти, мили Хендел – отвърна той, като се хвана за главата, – толкова съм слисан, че не мога да мисля.

– Така беше и с мене, Хърбърт, когато научих. И все пак трябва да се направи нещо. Той е намислил нови разходи – коне, каляски, какви ли не разточителства. Трябва някак да го възпрем.

– Искаш да кажеш, че не можеш да приемеш...

– Как да приема? – отвърнах аз, докато той мълчеше. – Помисли само кой е! Погледни го!

И двамата изтръпнахме неволно.

– А най-ужасното е, Хърбърт, че той е страшно привързан към мене. Каква съдба!

– Клетти, скъпи Хендел – повтори Хърбърт.

– Но дори и да спра дотук – казах аз, – като не взема повече ни пени от него, помисли колко му дължа досега! И съм страшно задължиял... а това е още по-ужасно сега, когато нямам никакви надежди... никаква професия и за нищо не ме бива.

– Хайде, хайде! – укори ме Хърбърт. – Не казвай, че не те бива за нищо!

– А за какво ме бива? Само за едно: да отида войник. И щях да отида, мили Хърбърт, ако нямах надежда да получа от тебе сърдечен приятелски съвет.

При тия думи аз се разплаках; Хърбърт се престори, че не забелязва това и само ми стисна горещо ръката.

– Във всеки случай, мили Хендел – продължи след малко той, – войнишката служба не е за тебе. Ако смяташ да се откажеш от покровителството и подкрепата на тоя човек, предполагам, че ще сториш това все пак с надеждата да изплатиш един ден всичко, което си получил досега. А ако станеш войник, тази надежда няма да бъде особено голяма. Пък и глупаво е. Ще бъдеш несравнено по-добре в Кларикър Хаус, при все че то е дребно предприятие. Трябва да знаеш, че аз ще стана съдружник в него.

Клетият младеж! Той и не подозираше с чии пари.

– Но има и друг въпрос – добави Хърбърт. – Той е упорит невежа, обзет отдавна от една натрапчива мисъл. Нещо повече, струва ми се (може би греша), че е безразсъден и свиреп.

– Зная – отвърнах аз. – Ще ти кажа какви доказателства имам за това.

И разказах онова, което не бях му споменал отначало: някогашното сбиване с другия каторжник.

– Слушай тогава – каза Хърбърт. – Размисли малко! Той идва тук, като излага на опасност живота си, за да осъществи своята натрапчива мисъл. И тъкмо когато след толкова труд и чакане я осъществява, ти отнемаш почвата под нозете му, унищожаваш мечтата му, лишаваш от стойност богатството му. Не си ли помислил какво би могъл да стори той в своето разочарование?

– Мислил съм, Хърбърт, и сънувам това всяка нощ след оная съдбоносна вечер, когато той пристигна тук. Най-много се страхувам да не позволи нарочно да го заловят.

– Можеш да си сигурен – добави Хърбърт, – че има голяма опасност да постъпи именно така. По този начин той ще те държи в своя власт, докато е в Англия, и тъкмо това безразсъдство може да извърши, ако го изоставиш.

Тази мисъл, която ме гнетеше още отначало и – ако се осъществи – би ме накарала да се смятам донякъде за негов убиец, ме порази дотолкова, че не можех да остана на стола си, а започнах да се разхождам насам-нататък. И казах на Хърбърт, че дори ако Провис бъде задържан, защото някой го е познал случайно, ще се измъчвам от мисълта, че аз съм виновен за задържането му. Страдах и сега, разбира се, когато той беше на свобода недалеко от мене, и бих предпочел хиляди пъти да работя цял живот в ковачницата, вместо да доживея този ден!

Но все пак не можехме да разрешим въпроса: Какво да сторим?

– Най-важно и най-първо – предложи Хърбърт – да го махнем от Англия. Ще трябва да заминеш и ти с него. Само така ще го уговориш да тръгне.

– Но където и да го заведе, мога ли да му попреча да се върне?

– Мили Хендел, нима не е очевидно, че е много по-опасно да го накараш да обезумее на две стъпки от Нюгейт, отколкото някъде другаде? Дали не може да го изведеш от Англия под някакъв предлог, свързан с другия каторжник или с нещо друго от миналия му живот?

– И това не става! – въздъхнах аз, като заставах пред Хърбърт и разперих отчаяно ръце. – Не зная нищо за живота му. Щях да полудея, докато го гледах цяла нощ, свързан с моето щастие и нещастие и все пак свършено непознат за мене, като изключим това, че ме бе накарал в детството ми да треперя цели два дни от страх.

Хърбърт стана, улови ме подръка и двамата почнахме да се разхождаме бавно из стаята, загледани в килима.

– Хендел – подзе Хърбърт, като се спря, – ти си твърдо убеден, че не можеш да приемаш вече никакви добрини от него, така ли?

– Разбира се. Нима и ти не би постъпил тъй, ако беше на мое място?

– Убеден си също, че трябва да прекъснеш всякакво познанство с него?

– Как можеш да ми задаваш такъв въпрос, Хърбърт?

– Но тъй като се грижиш – и си длъжен да се грижиш – за живота, който той излага на опасност заради тебе, трябва да му попречиш да се погуби. Следователно трябва да го изведеш от Англия, преди да мръднеш и малкия си пръст, за да се отървеш от него. Едва след това ще видим как ще се справяме заедно, моето момче.

След тези думи беше истинска утеха да си стиснем ръце и да продължим разходката си из стаята, при все че не бяхме свършили още нищо.

– А сега, Хърбърт – казах аз, – по въпроса, как да научим нещо за житието му: аз виждам само една възможност за това – да запитам самия него.

– Попитай го – рече Хърбърт, – когато седнем да закусваме утре.

Защото на сбогуване с Хърбърт той бе казал, че ще дойде да закуси с нас.

След това решение си легнахме. Цялата нощ го виждах в най-невероятни сънища и се събудих, без да съм отпочинал; а щом се събудих, ме обзе отново позабравеният през нощта страх дали няма да се разбере, че се е завърнал самovolно. Този страх не ме напускаше нито за миг, когато бях буден.

Той дойде в определеното време, извади джобното си ножче и седна да се храни. Имаше безброй планове как „неговият джентълмен трябва да блесне като истински джентълмен“. И настояваше да използвам по-бързо портфейла, който ми бе оставил. Нашето и своето жилище смяташе за временни местопребивавания и затова ме посъветва да потърся веднага някоя „модерна кошара“ близо до Хайд Парк, където ще има „местенце“ и за него. Когато свърши закуската и започна да изтрива ножчето в панталона си, аз му казах без никакво предисловие:

– След като си отидохте снощи, разказах на моя приятел за сбиването, при което войниците ви заловиха в блатата. Помните ли?

– Как да не помня!

– Искане се да научим нещо за оня човек... и за вас. Странно е, че не знам и за двамата ви, а особено за вас, нещо повече от онова, което можах да кажа снощи. Не може ли днес да научим нещо повече?

– Добре де – подзе той, като поразмисли. – Ти, приятелю на Пип, помниш, че се закле, нали?

– Разбира се – отвърна Хърбърт.

– И за това, което ще разкажа, нали? – настоя той. – Клетвата се отнася до всичко.

– Така я разбирам и аз.

– Слушайте сега! Каквото и да съм извършил, аз съм го отработил и изплатил – настоя отново той.

– Така да бъде.

Той извади черната си лула и се приготви да я напълни с „Негърска глава“, но след като погледна шепата си и навярно се уплаши да не изгуби при пушенето нишката на разказа си, прибра тютюна, бодна лулата в една петлица на палтото си, сложи ръце на коленете си, погледа няколко мига мълчаливо и сърдито огъня, после се обърна към нас и заговори.

– Мило момче и приятелю на Пип, няма да ви разказвам живота си, както се пише в песни или приказки. Ще ви го разкажа кратко и ясно, с две-три английски думи. В затвора, на свобода, в затвора, на свобода, в затвора, на свобода. Това е то. Така вървеше обикновено животът ми, докато ме изпратиха накрай света, след като се бяхме сприятелили с Пип.

Какво ли не съм патил от хората – само не ме обесиха. Затваряха ме като сребърен чайник. Препращаха ме от място на място, гонеха ме от град на град, връзваха ме за позорния стълб, биеха ме, измъчваха ме, преследваха ме. Зная къде съм роден толкова, колкото знаете и вие. Първото нещо, което помня, е, че крадях репи, за да не умра от глад. Някакъв мъж... калайджия... избягал от мене, като отнесъл със себе си и огъня, и ме оставил на студено.

Знаех, че фамилното ми име е Магуич, а кръстното Ейбъл. Как съм узнал ли? Ами как съм узнал, че едни птици в гората са синигери, други врабци, трети дроздове? Можех да помисля, че всичко е лъжа, но като видях, че птиците имена излязоха верни, казах си, че и моето трябва да е вярно.

Доколкото помня, щом някой срещнеше тоя гладен и гол Ейбъл Магуич, най-напред се уплашваше от него, а после или го прогонваше, или го пращаше в затвора. Толкова пъти ме затваряха, та мога да кажа, че израснах в затвора.

Така вървяха работите, че още като мъничък дрипльо, когото бих съжалил, ако го видех (вярно е, че не бях се виждал в огледало, защото не бях влизал в наредени къщи), си спечелих слава на непоправим. „Ето – казваха и ме сочеха на посетителите в затвора – този е непоправим. Може да се каже, че е прекарал живота си само из затворите.“ След това те ме гледаха, гледах ги и аз, някои почваха да ми измерват главата*... по-добре биха сторили да ми премерят стомаха... други ми даваха книжлета, които не можех да чета, и ми говореха работи, които не можех да разбера. Все за дявола ми разправяха. Но какво да сторя, дявол да ги вземе! Нали трябваше да плюскам нещо?... Впрочем пак казах недостойни приказки, а зная, че не бива. Не бойте се, мило момче и приятелю на Пип, няма да се държа вече недостойно.

[* __Да ми измерват главата__ – намек френолозите (примитивни психолози), които смятали, че по формата на главата може да се определи характера и интелекта на човека.]

Скитах, просех, пооткрадвах, поработвах понякога, ако намерех работа – макар и не много често – та и вие дори надали бихте ми дали някаква работа, – браконьерствувах, ставах ратай, колар, косач, уличен продавач, опитвах всичко, което носи малко печалба и много разправии, докато възмъжах. Някакъв избягал войник, заровен до шия в куп парцали в един хан, ме научи да чета; а да пиша ме научи един странствуващ великан, който продаваше подписа си срещу едно пени. Сега вече не ме затваряха толкова често, но ключарите пак си имаха работа с мене.

Преди двадесетина години на конните надбягвания в Епсъм се запознах с един човек, на когото бих смачкал черепа с ей тази маша, дето прилича на щипци на рак, ако можех да го пипна. Казваше се Компейсън; него, моето момче, ти ме видя да налагам в канавката, както си разказал вярно на приятеля си снощи, след като си отидох.

Той искаше да мине за джентълмен, пък и наистина бил възпитаван в пансион и беше образован. Умееше да говори изкусно и да се държи като джентълмен. А беше и хубавец. Намерих го накрай града в една лавка, където се отбивах. Когато влязох, той седеше с приятели около една маса, а стопанинът на лавката (тоя славен мъж ме знаеше) го извика настрана и му каза: „Мисля, че този човек (сиреч аз) ще ти свърши работа.“

Компейсън ме огледа от глава до пети: изгледах го и аз. Той имаше часовник с верижка, пръстен, карфица на връзката, чудесни дрехи.

– Ако се съди по външността, изглежда, че съдбата не ви се усмихва – пика Компейсън.

– Да, господарю – отговарям, – и никога не ми се е усмихвала много. (Неотдавна бях излязъл от Кингстънския затвор с присъда за скитничество; можеха да ме осъдят и за друго, ала тоя път не улучиха.)

– Съдбата е изменчива – казва Компейсън; – и вашата може да се промени.

А аз:

- Надявам се. Има още време.
- Какво можете да вършите? – пита Компейсън.
- Да ям и да пия – казвам аз, – ако дадете, каквото трябва.

Компейсън се засмя, огледа ме пак от глава до пети, даде ми пет шилинга и ми определи среща за следващата вечер на същото място.

Следващата вечер отидох на същото място при него. Той ме взе за другар и съдружник. Ще кажете, каква му беше работата, в която щяхме да сме съдружници? Работата му беше да върши мошеничества, да подправя почерци, да пробутва крадени банкноти и тъй нататък. Всякакви капани, каквито можеше да измисли с хитрата си глава, ала без да попадне сам в тях, а само да измъкне печалбата и да тикне друг в клопката – такава беше работата на Компейсън. Сърце у него имаше, колкото у желязна пила, беше студен като самата смърт, ала главата му беше като на споменатия дявол.

С Компейсън имаше още един, по име Артър – в същност това не му беше името, а нещо като прякор. Той беше много отпаднал – същински мъртвец, като го погледнеш. Няколко години по-рано двамата с Компейсън изиграли някак си една богата дама и спечелили много пари; но Компейсън играеше комар и се обзалагаше, та можеше лесно да види сметката и на кралската хазна, а Артър беше последен бедняк, комуто какво ли не се привиждаше вече от пиене. Жената на Компейсън – той я тупаше по пет пъти на ден – жалеше Артър и му помагаше, колкото може, ала Компейсън не жалеше никого и нищо.

Аз можех да се попредпазя, като виждах докъде е стигнал Артър, но не го сторих; а няма да се преструвам, че съм бил и много придирчив... каква полза щях да имам от това, мило момче и приятелю на Пип? И така, започнах аз работа с Компейсън и започна той да ме върти, както си ще. Артър живееше в най-горната стая в къщата на Компейсън (а тя беше до Брентфорд); Компейсън държеше точна сметка за наема и храната му, та ако Артър се оправи един ден – да ги отработи. Ала Артър скоро уреди сметката. Бях го виждал само веднъж-дваж, когато той се втурна късно една нощ в гостната на Компейсън по фланелен халат, със сплъстени от пот коси и се обърна към жената на Компейсън:

– Сали, тя е наистина при мене горе, не мога да се отърва от нея. Облечена е в бяло – вика, – с бели цветя в косата; ужасно е сърдита, метнала е на ръка саван и казва, че ще ме покрие с него в пет часа сутринта.

А Компейсън му казва:

– Ти не знаеш ли, глупако, че тя е жив човек? Как е могла тогава да се качи горе, щом не е минала нито през вратата, нито през прозореца, нито по стълбата?

– Не зная как се е качила – отговаря Артър и трепери от пьянски припадък, – ала е застанала в ъгъла откъм долния край на леглото и е ужасно сърдита. А там, дето е разбито сърцето й... _ти_ го разби!... се виждат капки кръв.

Компейсън беше храбрец на приказки, ама инак беше страхлив.

– Качи се заедно с тоя побъркан дърдорко – обърна се той към жена си. – И ти, Магуич, ще й помогнеш, нали?

Но сам не припари нататък.

Ние с жената на Компейсън заведохме Артър горе и го накарахме да си легне, а той забълнува още по-ужасно.

– Вижте я! – крещеше. – Плаши ме със савана! Не я ли виждате? Погледнете я в очите! Не ви ли е страх, като я гледате толкова сърдита? – После завика: – Ще го хвърли върху ми... и ще ме довърши! Вземете го от ръцете й, вземете го!

След това се вкопчи в нас и докато той продължаваше да й приказва, а тя уж да му отговаря, просто ми се стори, че я виждам пред очите си.

Жената на Компейсън беше свикнала с неговите припадъци, даде му да пийне нещо, за да се оправи, и полека-лека той се успокои.

– Ох, отиде си! Пазачът ли дойде да си я отведе? – попита той.

– Да – отвърна жената на Компейсън.

– Каза ли му да я заключи и да залости вратата?

– Да.

– И да й вземе онова ужасно нещо?

– Да, да, всичко наредих.

– Вие сте добра душа – каза той. – Само не ме оставяйте. Благодаря ви.

Той се укроти и лежа спокойно, кажи-речи, до пет часа; тогава, като скочи

изведнъж, и запищя:

– Ето я! Пак е взела савана! Разгъва го... тръгва от ъгъла. И идва към леглото. Дръжте ме и двамата... Един оттук, друг оттук. Не я оставяйте да ме докосне с него. Ех, не ме достигна и този път! Не я оставяйте да го метне на плещите ми. Не я оставяйте да ме вдигне и да ме обвие с него. Ето, почна да ме вдига! Дръжте ме!

Той се изправи сам и издъхна.

Компейсън понесе леко станалото, защото и двамата се отвърнаха един от друг. Ние се заловихме наскоро за работа; нали беше хитрец, та ме накара най-напред аз да се закълна върху моята книжка – ей това черно книжле, моето момче, върху което заклех приятеля ти.

Няма да изброявам всичко, каквото Компейсън измисляше, а аз вършех – цяла неделя няма да ми стигне да го изброя, – а само ще ви кажа, мило момче и приятелю на Пип, че този човек така ме уплете, та ме направи свой роб, винаги му бях длъжник, винаги бях под негова заповед, винаги му работех и се излагах на опасност. Той беше по-млад от мене, но по хитрост и ученост ме надминаваше петстотин пъти и не знаеше милост. Моята жена, с която имах неприятности... ала не! _Нея_ не съм споменавал досега...

Той се поогледа смутено, като че бе загубил съответното място в книгата на спомените, обърна се към огъня, разпери ръце върху коленете си, вдигна ги и пак ги сложи.

– Няма какво да разказвам тая работа – рече той, като се оглед пак. – Като кажа, че не съм преживял по-тежки временна от ония, когато работех с Компейсън, все едно, че съм ви разправил всичко. Казах ли ти, че докато бях с Компейсън, само мене съдиха за лошите ни дела?

– Не – отвърнах аз.

– Съдиха ме – продължи той – и ме осъдиха. А по подозрение ме задържаха два-три пъти през ония четири-пет години; само че нямаше доказателства. Най-после и двамата с Компейсън бяхме обвинени в углавно престъпление – че сме пуснали в обращение крадени банкноти, освен това имаше и други обвинения.

„Ще се защитаваме всеки поотделно – каза Компейсън. – Никаква връзка помежду ни.“ И толкова. А аз бях такъв бедняк, че не можех да наема Джагърс, докато не продадох всичко и останах само с дрехите на гърба си.

Когато ни извадиха пред съда, най-напред видях как Компейсън се беше докарал като джентълмен – с накъдрена коса, черен костюм и бяла кърпичка, и какъв жалък дрипльо бях аз. Когато започна предварителното четене на уликите, забелязах колко тежко те се стоварваха върху мене и колко леко върху него. Когато почнаха свидетелските показания, забелязах, че все мене изтъкват напред и все против мене говорят: как все на мене давали пари, как все аз съм вършил всичко и съм вземал печалбата. А когато почна защитата, всичко се изясни; ето както каза неговият адвокат:

„Милорд и джентълмени, пред вас стоят двама души; вие виждате каква голяма разлика има между тях; по-младият е добре възпитан и за него ще се говори съответно; по-старият е зле възпитан и за него ще се говори съответно; по-младият почти никога не е залавян, а само е бил подозиран в подобни постъпки; по-старият е бил винаги залавян и винаги вината му е била доказвана. Можете ли да се съмнявате, ако само единият е виновен, кой е именно, а ако са двамата, кой е по-виновният?“ – и така нататък. Като дойде ред да ни обрисуват, Компейсън бил образован, имал такива и такива съученици, свидетелите го знаели от такива и такива клубове и дружества, никой не бил казал лоша дума за него. А аз съм бил осъждан и ме знаели из цяла Англия, из всички изправителни домове и затвори. Когато ни дадоха думата, Компейсън поговори, поговори и току скрие лице в бялата си кърпичка... та и стихчета дори им каза... А пък аз можех само да им река: „Джентълмени, този човек до мене е един рядък мошеник.“ Когато предлагаха присъдата, за Компейсън поискаха снизхождение, защото имал добро поведение и лоши другари и защото дал показания против мене; а за мене намериха само една дума: виновен. А като казах на Компейсън: „Щом излезем от съда, ще ти смажа мутрата!“, Компейсън помоли съдията за защита и веднага нареди да се даде двама ключари между нас. Когато прочетоха присъдата, той получи седем години, а аз четиринадесет, а пък съдията дори го пожали, защото от него можело да стане човек, а за мене каза, че съм закоравял буен престъпник, който

навярно ще извърши и нещо по-лошо.

Провис беше страшно възбуден, но смогваше да се владее, пое три пъти въздух, преглътна по обичая си, простря ръка към мене и каза успокоително:

– Няма да се държа вече недостойно, моето момче.

Дотолкова се бе разгорещил, че извади кърпичка и изтри лицето, главата, врата и ръцете си, преди да продължи:

– Казах на Компейсън, че ще му смажа мутрата, и се заклек: господ да разбие моята, ако не го сторя. Бяхме на един и същи кораб-каторга, ала колкото и да се мъчех, дълго време не можех да се доближа до него. Най-после застанах веднъж зад него и го цапнах по бузата, та да го цапна по мутрата, като се обърне, ала ме видяха и заловиха. Карцерът в тази каторга не беше кой знае какво чудо за човек, който е виждал много кариери и умее да се гмурка и да плува. Изскочих на брега, скрих се в гробището и завидях на тия, които лежаха там и се бяха отървали от всичко; там видях и моето момче!

Той ме огледа с любов, от която ми стана пак противен, при все че дълбоко го съжалявах.

– От моето момче научих, че и Компейсън се крие из тия блатата. Ей богу, помислих, че е избягал от мене, без да знае, че съм на брега. Подгоних го, разбих му мутрата, „а сега, казвам, ще те завлека обратно, без да ме е грижа за самия мене“. И наистина щях да го завлека сам за косата до кораба, без помощта на войниците.

Разбира се, той и сега се отърва по-леко – нали беше джентълмен! Решиха, че избягал, защото обезумял от страх да не го убия, и му наложиха леко наказание. Мене ме оковаха във вериги, съдиха ме отново и ме осъдиха на изгнание до живот. Ала не останах там до живот, мило момче и приятелю на Пип, щом съм тук.

Той се изправи отново, както и по-рано, после извади полека от джоба си тютюн, дръпна лулата от петлицата, напълни я бавно и запуши.

– Умря ли? – попитах след кратко мълчание аз.

– Кой, моето момче?

– Компейсън.

– Можеш да си сигурен, че ако е жив, се надява аз да съм умрял – каза свирепо Провис. – Не съм чувал вече нищо за него.

Хърбърт написа с молив нещо върху корицата на една книга, бутна я полека към мене, докато Провис пушеше, загледан в огъня, и аз прочетох:

„Младият Хавишам се казвал Артър. Компейсън е човекът, който се е представял за годеник на мис Хавишам.“

Аз кимнах леко на Хърбърт, затворих книгата и я оставих настрана; никой от нас не продума; само загледахме Провис, който пушеше край камината.

Глава четиридесет и трета

Трябва ли да се питам доколко моето отвращение от Провис се дължеше на Естела? Трябва ли да сравнявам стремежа си да се отърва от тъмничния въздух, преди да я срещна на спирката, със съзнанието за бездната, отделяща прекрасната и горда Естела от каторжника, когото укривах? Пътят ни нямаше да стане от това по-гладък, нито краят му по-добър; то нямаше да е от полза за Провис, нито да донесе облекчение за мене.

Разказът му ме изпълни с нов страх; или по-точно придаде ясна форма на съществуващия досега. Ако Компейсън е жив и открие завръщането му, можех да не се съмнявам в последиците. Знаех по-добре и от двамата какъв смъртен страх изпитва Компейсън от него; а едва ли можех да допусна, че човек като Компейсън – както Провис ми го бе описал – ще се поколебае да се отърве веднъж за винаги от смъртния си враг и няма да го издаде.

На Провис не бях продумал и никога нямаше да продумам – така поне реших – нищо за Естела. Но на Хърбърт казах, че преди да замина за чужбина, трябва да видя Естела и мис Хавишам. Казах му го, когато останахме сами, след като Провис ни

разправи житието си. Реших да отида на другия ден в Ричмонд и отидох.

Когато се представих в дома на мисис Брандли, прислужницата на Естела съобщи, че госпожицата заминала за провинцията. Къде? За Сатис Хаус, както винаги. Не, казах аз, не както винаги, защото тя не бе заминавала никога досега без мене; а кога ще се завърне? В отговора имаше известна колебливост, която засили недоумението ми, защото прислужницата предполагаше, че Естела ще се върне само за кратко тук. Разбрах само едно: че не искат да ми кажат нищо, и се върнах съвсем разстроен.

При новото нощно съвещание между мене и Хърбърт, след като Провис си бе отишъл (аз го придружавах винаги, като се оглеждах внимателно наоколо), стигнахме до заключението, че няма да споменаваме за заминаване в чужбина, докато не се върна от посещението си у мис Хавишам. Междувременно решихме всеки поотделно да обмисли как именно ще е най-добре да заговорим: дали да се престорим, че сме изплашени от навъртането на подозрителни личности, или да предложим едно пътуване в чужбина, защото не бях ходил досега там. И двамата знаехме, че той ще се съгласи, каквото и да предложим. И двамата бяхме съгласни, че е немислимо да го държим дълго в сегашното несигурно положение.

На следващия ден извърших низостта да се престоря, че съм обещал да посетя Джо; каква ли низост в същност не бях способен да извърша по отношение на Джо или името му! Провис трябваше да бъде крайно предпазлив, докато ме няма, а Хърбърт щеше да се грижи за него, както се бях грижил аз досега. Щях да отсъствам само една нощ и след завръщането си щях да задоволя нетърпението му да заживея като истински джентълмен – на по-широка нога. Тогава ми мина през ум – същата мисъл, както узнах по-късно, бе хрумнала и на Хърбърт, – че най-лесно ще е да го отведе в чужбина именно под такъв предлог – за покупки или нещо подобно.

Подготвил по този начин отиването си у мис Хавишам, аз заминах с първия дилижанс още преди да съмне, и бях вече далеко от Лондон, когато денят започна да се промъква неуверен, стенещ и зъзнещ, загърнат като просяк в дрипи от облаци и кръпки от мъгла. А когато след пътуването в ситния дъжд пристигнахме пред „Синия глиган“, кой, мислите, излезе с клечка за зъби в ръка да посрещне дилижанса? Сам Бентли Дръмъл!

Тъй като той си даде вид, че не ме вижда, и аз се престорих, че не съм го видял. И двамата се преструвахме много неумело; защото и двамата влязохме в кафенето, където той току-що беше закусил, а аз си поръчах закуска. Стана ми противно, като го видях, защото знаех за какво е дошъл.

Аз седях до масата и се преструвах, че чета един стар изцапан вестник, в който можеха да се прочетат само половината местни новини, защото останалите бяха изпопръскани като от шарка с петна от кафе, туршия, рибен сос, бульон, разтопено масло и вино; а Дръмъл стоеше пред камината. Постепенно взе да ми се струва, че е непоносима обида да го гледам застанал така пред огъня. И станах, твърдо решен и аз да се възползувам от него. Когато се приближих, трябваше да вмъкна ръката си между решетката на камината и краката на мистър Дръмъл, за да взема машата и да разровя огъня; но продължавах да се преструвам, че не съм го забелязал.

– Какво, не се ли познаваме вече? – запита мистър Дръмъл.

– О! – възкликнах аз с машата в ръка. – Вие ли сте? Как сте? Тъкмо се питах кой ли ми препречва огъня.

При тези думи започнах с все сила да разравям жарта, после заставах редом с мистър Дръмъл, като вдигнах рамене и обърнах гръб към огъня.

– Сега ли пристигнахте? – продължи мистър Дръмъл, побутвайки ме малко настрана с рамото си.

– Да – отговорих аз и го бутнах също малко настрана с рамото си.

– Противно място – забеляза Дръмъл. – Струва ми се, че вие сте оттук?

– Да – признах. – Казват, че много приличало на вашия Шропшър.

– Никак не прилича – каза Дръмъл.

Тук мистър Дръмъл погледна обущата си, а аз моите; след това той погледна моите, а аз неговите.

– Отдавна ли сте тук? – запитах аз, решен да не отстъпя нито инч от огъня.

– Достатъчно, за да ми дотегне – отговори Дръмъл, като се простори, че се прозява, също тъй решен да не отстъпва.

- И дълго ли ще останете?
- Не зная – отговори мистър Дръмъл. – А вие?
- Не зная – казах аз.

Някакво вътрешно потреперване ми подсказа, че ако мистър Дръмъл се опита да ме избута само на косъм от рамото си, ще го изхвърля през прозореца; почувствувах също, че ако моето рамо предяви подобно намерение, мистър Дръмъл ще ме захвърли в най-близкия сандък. Той почна да си подсвирква. Аз също.

– Насам има много блата, струва ми се? – рече Дръмъл.

– Да. Какво от това? – казах аз.

Мистър Дръмъл ме погледна, след това погледна обувката ми, каза:

– О! – И се засмя.

– Изглеждате весел, мистър Дръмъл!

– Не – отвърна той. – Не особено. Отивам да се поразходя на кон. Искам да поразгледам за развлечение блатата. Разправят, че там имало забутани селца, забавни кръчмици... ковачници... и така нататък. Келнер!

– Да, сър.

– Готов ли е конят ми?

– Пред вратата е, сър.

– Слушайте сега. Младата дама няма да излезе днес; времето не струва.

– Разбирам, сър.

– А аз няма да вечерям тук, защото ще вечерям у младата дама.

– Разбирам, сър.

Дръмъл ме погледна и въпреки тъпото изражение на дебелия му лице неговото безочливо тържество така прониза сърцето ми и ме вбеси, че изпитах желание да го сграбча (както крадецът от приказката сграбчил старицата) и да го настаня върху разпалилите въглини.

Едно нещо беше ясно и на двамата ни – докато не настъпи успокоение, никой от нас няма да се отдели от камината. Ние стояхме пред нея с ръце на гърба, рамо до рамо и крак до крак, без да мръднем нито на косъм. Конят чакаше в дъжда пред вратата, моята закуска бе сложена на масата, закуската на Дръмъл прибрана, келнерът ме покани да седна, аз кимнах, но и двамата не мръднахме от местата си.

– Ходили ли сте в Гората напоследък? – попита Дръмъл.

– Не – отвърнах аз. – Нагледах ѝ се последния път.

– Когато беше разправията ли?

– Да – отвърнах кратко аз.

– Хайде, хайде! Много лесно се отървахте – ухили се Дръмъл. – Не трябваше да губите самообладание.

– Мистър Дръмъл – отговорих аз, – не е ваша работа да давате съвети по този въпрос. Когато изгубя самообладание (не искам да кажа, че тогава съм го изгубил), аз не чупя чаши.

– Аз пък чупя – рече Дръмъл.

Поизгледах го веднъж-дваж с растяща съдържана радост и казах:

– Мистър Дръмъл, не аз започнах този разговор и не го намирам приятен.

– Сигурно не е – подхвърли той подигравателно през рамо. – Но това е без значение за мене.

– Следователно – продължих аз – с ваше позволение предлагам да прекратим познанството си за в бъдеще.

– Аз съм на същото мнение – каза Дръмъл – и щях да предложа... или по-вероятно да сторя същото нещо, без да го предлагам. Но не губете самообладание. Нима не сте изгубили вече достатъчно?

– Какво искате да кажете, сър?

– Келнер! – провикна се Дръмъл, вместо да ми отговори.

Келнерът дойде отново.

– Слушай, приятелю, разбра ли, че младата дама няма да излезе днес на разходка и че аз ще вечерям у младата дама?

– Точно така, сър.

Келнерът опипа с длан бързо изстиващия чайник, погледна ме умолително и излезе, а Дръмъл извади от джоба си пура, като внимава да не отмести рамото си от моето, и отхапа крайчеца ѝ, без да мръдне. Макар и да кипях от възмущение,

чувствувах, че ако заговорим, ще произнесем името на Естела, което не бих понесъл да чуя от неговите уста; затова загледах тъпо отсрещната стена и упорито мълчах, като че бях свършено сам. Невъзможно е да се каже колко време бихме стояли в това смешно положение, ако в стаята не бяха нахълтали трима жизнерадостна фермери – въведени вероятно от келнера; разкопчавайки палта и потърквайки ръце, те се втурнаха към камината и ни принудиха да се отдръпнем.

След малко видях през прозореца как Дръмъл се хвана за гривата на коня и се метна грубо и несръчно на седлото, при което конят се люшна встрани и назад. Мислех, че вече е тръгнал, но той се върна и поиска огън за пурата, която стискаше в уста, забравил да я запали. Не знаех откъде – от двора на странноприемницата ли, от улицата ли или от другаде – се появи мъж в пепеляв костюм и докато Дръмъл се наведе да запали пурата и кимна засмяно към прозорците на гостилницата, ситните рамене и разчорлените коси на човека, застанал гърбом към мене, ми напомниха Орлик.

Бях толкова разстроен по това време, че нито се замислих той ли е, нито се докоснах до закуската си, а само измих лицето и ръцете си след пътуването и тръгнах към незабравимия старинен дом... Колко по-добре би било да не бях го виждал, да не бях пристъпвал никога неговия праг!

Глава четиридесет и четвърта

В стаята с тоалетната маса, осветена от восъчни свещи в стенните свещници, намерих мис Хавишам и Естела; мис Хавишам седеше на канапе до камината, а Естела на възглавница в нозете ѝ. Тя плетеше, мис Хавишам я гледаше. И двете вдигнаха глава, когато влязох, и забелязаха промяната в мене. Разбрах това по погледите, които си размениха.

– Какъв вятър те носи насам, Пип? – запита мис Хавишам.

Погледът ѝ беше твърд, но все пак видях, че е смутена. А когато Естела поднови работата си, след като бе спряла да плете, докато ме гледаше, пръстите ѝ сякаш изразиха като с азбука за глухоними, че тя е узнала за пристигането на моя благодетел.

– Мис Хавишам – отвърнах аз, – вчера отидох в Ричмонд да поговоря с Естела; но разбрах, че вятърът я е отвел насам, и дойдох след нея.

След като мис Хавишам ми направи за трети или четвърти път знак да седна, аз се настаних на стола до тоалетната маса, където я бих виждал често да седи, защото сметнах, че това място сред отломките от толкова крушения е най-подходящото днес за мене.

– Това, което щях да кажа на Естела, мис Хавишам, ще го кажа пред вас... след няколко минути. То няма да ви изненада, нито ще ви е неприятно. Аз съм толкова нещастен, колкото сте искали да бъда.

Мис Хавишам не снемаше от мене твърдия си поглед. Естела ме слушаше – движението на пръстите ѝ доказваше това, – но не вдигна глава.

– Научих кой е благодетелят ми. Това откритие не е радостно и не ще ми донесе ни слава, ни знатност, ни богатство. Не мога да ви кажа нищо повече. Защото трябва да запазя не моя, а чужда тайна.

Докато мълчах, гледайки Естела и обмисляйки как да продължа, мис Хавишам повтори:

– Не твоя, а чужда тайна. После?

– Когато вие поръчахте, мис Хавишам, да дойда тук, още когато живеех в селцето, което не трябваше да напускам, аз предположих, че дойдох, както би могло да дойде кое да е момче... като прислужник, повикан да задоволи потребност или хрумване, за които ще му се плати.

– Да, Пип – рече мис Хавишам, като кимна уверено, – така беше.

– А мистър Джагърс?

– Мистър Джагърс – прекъсна ме твърдо мис Хавишам – нямаше нищо общо с тази работа и нищо не знаеше за нея. Това, че е мой довереник, и довереник на твоя благодетел, е просто случайно съвпадение. Такова нещо може лесно да се случи, защото той има такива отношения с твърде много хора. Както и да е, това е станало съвсем случайно без ничия намеса.

Поглеждайки намръщаното ѝ лице, всеки би разбрал, че тя не премълчава и не извърта нищо.

– Но когато аз изпаднах в заблудението, което продължи толкова време, вие го поддържахте, нали? – казах аз.

– Да – отвърна тя и пак кимна уверено, – поддържах го.

– Добре ли постъпихте?

– Коя съм аз – извика мис Хавишам, разсърдена внезапно, и удари така с бастуна си по пода, че Естела вдигна изненадано глава, – коя съм аз, за бога, та искате да съм добра?

Бях задал въпроса си от мъка, почти неволно. Когато ѝ обясних това, тя замълча замислено след своето избухване, преди да каже:

– Добре, добре. А после?

– Някогашната ми служба тук бе щедро заплатена – казах аз, за да я успокоя, – като ме пратихте да уча занаят; а въпросите си зададох само за собствено осведомяване. Сега продължавам с друга (надявам се, по-безкористна) цел. Като поддържахте заблудата ми, мис Хавишам, вие искахте да накажете... да поучите... може би сама ще намерите най-безобидното определение за намеренията си... вашите користни роднини?

– Така е. Та те сами си го търсеха! Както и ти. Защо след всичко преживяно трябваше да си правя труда да ви разубеждавам? Вие сами се уплетохте. Аз нямам никаква вина за това.

Почаках да се успокои – защото ти избухна пак с внезапна ярост – и продължих:

– Аз попаднах в семейството на ваши роднини, мис Хавишам, и съм постоянно между тях, откакто съм в Лондон. Зная, че те споделиха искрено като самия мене моята заблуда. Бих бил неискрен и подъл, ако не кажа – все едно дали ще се съгласите с мене и ще ми повярвате, или не, – че още сте дълбоко несправедлива към мистър Матю Покет и сина му Хърбърт, ако не ги смятате великодушни, честни, откровени, неспособни на никаква хитрост и низост.

– Те са твои приятели – вметна мис Хавишам.

– Те станаха мои приятели – казах аз, – макар и да предполагаша, че съм ги изместил; а в същото време Сара Покет, мис Джорджиана и мисис Камила не бяха, струва ми се, мои приятели.

С радост забелязах, че това съпоставяне на Хърбърт и баща му с другите ги издига в очите на мис Хавишам. Тя ме погледна за миг втренчено, после попита спокойно:

– Какво искаш за тях?

– Само да не ги поставяте на едно равнище с другите – отвърнах аз. – Може да са от една и съща кръв, но вярвайте ми, те са съвсем други хора.

Продължавайки да ме гледа втренчено, мис Хавишам повтори:

– Какво искаш за тях?

– Виждате ли – отговорих аз, чувствавайки, че се изчервявам, – не съм толкова храбър, за да мога да скрия, че наистина искам нещо. Ако можете, мис Хавишам, да отделите малко пари, за да направите на приятеля ми Хърбърт добро за цял живот, само че без той да узнае, ще ви кажа как може да стане това.

– А защо, без да узнае? – запита тя и сложи ръце върху бастуна си, за да ме гледа по-внимателно.

– Защото – отговорих – преди повече от две години аз сам започнах тази услуга без негово знание и не искам да се издам. Не мога да обясня защо не съм вече в състояние да я довърша. Това е част от чуждата тайна, за която споменах.

Мис Хавишам отмести полека поглед от мене и впери очи в огъня. След като го наблюдава дълго в настъпилата тишина при светлината на бавно догарящите свещи, тя се сепна от падането на няколко въглена и ме погледна отново... отначало унесено, след това все по-съсредоточено. През това време Естела не преставаше да плете. Когато вторачи отново погледа си в мене, мис Хавишам каза така, като че разговорът не бе прекъсван:

– После?

– Естела – подзех аз, като се обърнах сега към нея, мъчейки се да овладеем своя разтреперан глас, – вие знаете, че ви обичам. Знаете, че отдавна и дълбоко ви обичам.

Чула, че се обръщам към нея, тя вдигна поглед към мене и ме изгледа невъзмутимо, а пръстите ѝ продължаваха усърдно да плетат. Забелязах, че мис Хавишам премести погледа си от мене към нея, после отново към мене.

– Щях да кажа това много по-рано, ако не беше продължителната ми заблуда. Тя ме караше да се надявам, че мис Хавишам ни е предопределила един за друг. И докато мислех, че вие не сте свободна да избирате, аз се въздържах да говоря. Но сега трябва да го кажа.

Като запази невъзмутимото си изражение и продължи да плете, Естела поклати отрицателно глава.

– Зная – казах аз в отговор на това движение, – зная. Нямам никаква надежда, Естела, че ще мога да ви нарека някога моя. Не зная какво ме чака в близко бъдеще, дали няма да стана бедняк, къде ще попадна. Но аз ви обичам. Обикнах ви от първия ден, когато ви видях в този дом.

Тя ме погледна все така невъзмутимо, продължавайки да плете, и поклати пак глава.

– Мис Хавишам е постъпила жестоко, ужасно жестоко, като се възползува от впечатлителността на едно нещастно момче и го измъчва толкова години с напразни надежди и неосъществимо очакване, ако е помислила за последиците от постъпката си. Но смятам, че не е помислила. Смятам, Естела, че погълната от собствените си страдания, тя е забравила моите.

Видях как мис Хавишам сложи ръка на сърцето си и я задържа там, докато гледаше последователно ту мене, ту Естела.

– Изглежда – каза съвършено спокойно Естела, – че има чувства... хрумвания... не зная как да ги назова... които не съм в състояние да разбера. Когато казвате, че ме обичате, аз разбирам само думите, които изричате; и нищо повече. Вие не пробуждате нищо в моите гърди, не затрогвате нищо там. Думите ви са ми напълно безразлични. И аз се опитах да ви предпазя; не беше ли така?

– Да – отвърнах унило.

– Да. Но вие не искахте да се предпазите, защото мислехте, че говоря несериозно. Така мислехте, нали?

– Да, мислех и се надявах, че не говорите сериозно. Вие, младата, неопитна, прекрасна Естела! Това е толкова неестествено!

– Това е напълно естествено за _мене_ – отговори тя. И добави, подчертавайки всяка дума: – Напълно естествено за мене, такава, каквато ме създадоха. Казвам това, защото ви отделям напълно от всички други. Нищо повече не мога да ви кажа.

– Нима не е вярно – запитах аз, – че Бентли Дръмъл е тук и ви ухажда?

– Съвършено вярно – отговори тя с равнодушие, изразяващо пълно презрение към него.

– Че го насърчавате, че ще излезете на езда с него и той ще вечеря днес у вас?

Тя бе малко изненадана, че зная всичко това, но пак отговори:

– Съвършено вярно.

– Но вие не го обичате, Естела?

Пръстите ѝ престанаха за пръв път да се движат, докато ми отговаряше почти сърдито:

– Какво ви казах? Да не би въпреки това да мислите, че пак не говоря сериозно?

– Но вие няма да се омъжите за него, нали, Естела?

Тя погледна мис Хавишам и се замисли, престанала да плете. После отговори:

– Защо да не ви кажа истината? Ще се омъжа, и то наскоро, за него.

Аз захрих лице с ръцете си, но успях да се овладее по-добре, отколкото очаквах, като имате пред вид каква смъртна болка ми причиниха тези думи. Когато вдигнах отново глава, призракният образ на мис Хавишам ме порази въпреки дълбокото ми вълнение и мъка.

– Мила, скъпа Естела, не позволявайте на мис Хавишам да ви тикне към тази непоправима стъпка! Отхвърлете ме завинаги – зная, че вече сте го сторили, – но отдайте живота си на по-достоеен мъж от Дръмъл. Мис Хавишам ви дава на него, за да огорчи и унизи мнозина несравнимо по-добри хора, които се възхищават от вас, и малцината, които истински ви обичат. Между тия малцина може би има човек, който ви

обича също тъй дълбоко, макар и не толкова отдавна, както ви обичам аз. Омъжете се за него и аз ще понеса мъката по-леко – като смятам, че ще бъдете щастлива!

Моят страстен зов дотолкова я смая, че би я трогнал може би, ако тя можеше да разбере душевното ми състояние.

– Наскоро – повтори тя по-меко – аз ще се омъжа за него. Пригответе сватбата започнаха вече. Защо споменавате с упрек името на моята осиновителка? Аз постъпвам така по собствена воля.

– По собствена воля ли, Естела, се хвърляте на такъв скот?

– А на кого да се хвърля? – възрази усмихната тя. – На човек, който ще почувствува веднага (ако хората чувствуват тия неща), че не мога нищо да му дам? Както и да е! Свършено е вече. Аз ще се чувствам доста добре, съпругът ми също. Колкото до мис Хавишам, не тя ме тикна към тъй наречената от вас непоправима стъпка; тя би желала да не се омъжвам още; ала аз съм уморена от живота, който има твърде малко чар за мене, и искам да го променя. Но стига вече. Ние няма никога да се разберем.

– Такъв жалък, такъв глупав скот! – настоях отчаяно аз.

– Не смятайте, че аз ще го направя щастлив – каза Естела. – Нищо подобно. Хайде! Дайте си ръката! Да се разделим така, мечтателно момче... или мъж.

– О, Естела! – отвърнах аз, докато горчивите ми сълзи оросяваха ръката ѝ въпреки усилието да ги сдържа. – Дори ако остана в Англия и смогна да живея като всички хора, как бих могъл да ви видя жена на Дръмъл?

– Глупости! – отвърна тя. – Глупости! Скоро ще ви мине.

– Никога, Естела.

– След седмица няма и да помислите за мене.

– Да не помисля за вас ли? Та вие сте част от моя живот, част от самия мене. Вие сте във всеки ред, който съм прочел, откакто дойдох за пръв път тук неуго, просто момче, чието нещастно сърце разбихте още тогава. Вие бяхте във всяко нещо, което виждах след това... в реката, в платната на корабите, в блатата, в облаците, в светлината и в мрака, във вятъра, в горите, в морето, по улиците на града. Вие бяхте възплащението на най-прекрасните мечти, изникнали в моето въображение. Както камъните, с които са иззидани най-здравите лондонски сгради, са действителни и не могат да бъдат поместени от вас, така и вашето присъствие и влияние беше и ще бъде винаги неизменно с мене. До последния ми час, Естела, вие ще бъдете част от моето същество, част от малкото добро и от злото в него. Но в часа на нашата раздяла аз ви свързвам и ще ви запазя винаги свързана само с доброто, защото сигурно сте ми направили повече добро, отколкото зло, въпреки всичкото страдание, което ми причинявате сега. Бог да ви благослови и да ви прости!

Сам не знаей какъв страдалчески порив изтръгна от мене тия несвързани слова. Този стон бликна като кръв от скрита рана. Няколко мига задържах ръката ѝ до устните си... и излязох. Но никога след това не забравих (а наскоро си спомних по особен повод), че докато Естела ме поглеждаше само в недоверчива изненада, призрачният образ на мис Хавишам, все още притиснала с ръка сърцето си, изглеждаше потънал в скръб и разкаяние.

Всичко бе свършено, всичко бе рухнало! Дотолкова бе свършено и рухнало, че когато излизах от вратата, денят изглеждаше по-мрачен, отколкото беше, когато влизах тук. Поскитах из крайните улички, после хукнах пеш към Лондон*. Опомнил се бях вече достатъчно, за да разбера, че не мога да се върна в странноприемницата и да видя Дръмъл; нито мога да пътувам с дилижанса и да разговарям; единственото добро нещо, което можех да сторя, беше да се уморя до забрава.

[* __Хукнах пеш към Лондон__ – достоверността на този факт е поставена под съмнение, тъй като разстоянието е около 26 мили. Но самият Дикенс веднаж, когато е бил на около четиридесет и пет години, вбесен от поведението на жена си и нейните родители в дома им в Лондон, излязъл от къщи и тръгнал пеш за Гадс Хил, където стигнал за една нощ. А разстоянието дотам не е по-малко, отколкото до град Рочестър.]

Минаваше полунощ, когато минах Темза по Лондонския мост. Продължавайки по тесните пресичащи се улички, които по онова време отиваха на запад към Мидълсекския бряг, щях да стигна най-лесно до Темпъл откъм реката, по Уайтфрайърс Стрийт. Никои не ме очакваше днес, но аз имах ключ, та ако Хърбърт бе заспал, можех да си легна,

без да го безпокоя.

Тъй като рядко се случваше да минавам през вратата на Уайтфрайърс, след като Темпъл е затворен, а бях и много кален и изморен, не се учудих, че нощният пазач ме изгледа твърде внимателно, когато пооткрехна вратата. За да го подсетя кой съм, аз си казах името.

– Така си и мислех, сър, ала не бях съвсем сигурен. За вас има едно писъмце, сър. Човекът, който го донесе, каза, ако обичате, да го прочетете още тук, при моя фенер.

Доста изненадан от това поръчение, аз взех писмото. То бе адресирано до Филип Пип, ескуайър, а над този адрес бе написано:

„Моля, прочетете го веднага“.

Скъсах плика и при светлината на фенера, който пазачът вдигна към мене, прочетох следните думи с почерка на Уемик:

„Не се прибирайте в къщи“.

Глава четиридесет и пета

Щом прочетох това предупреждение, излязох от вратата на Темпъл, стигнах, както можах, до Флийт Стрийт, където намерих закъснел файтон, и отидох в Ковънт Гардън, в странноприемницата „Хамъмс“*. В ония дни там можеше да се намери легло във всяко време на денонощието. Портиерът ми отвори веднага, запали пригответената на лавицата свещ и ме заведе в посочената в списъка свободна стая. Тя беше на долния етаж, със сводест таван и прозорци към двора, заета почти изцяло от огромно легло с четири колони, стъпило с една в камината, с друга до вратата и притиснало като всемогъщо божество жалкото умивалниче.

[* Странноприемницата „Хамъмс“ се е намирала в Ковънт Гардън, на ъгъла на Ръсел Стрийт. Екзотичното ѝ име произлиза от това, че е била построена на мястото на турска баня. На арабски вана е „хамам“.]

Поисках някакъв светилник за през нощта и портиерът ми донесе – преди да се прибере – обичайния светилник от доброто старо време – нещо като призрачна тръстикова пръчка, която се пречупваше, щом я докоснеш, не можеше да се запали с нищо и стоеше самотна като затворник в дъното на висока тенекиена куличка с кръгли прорези, отразени на стената като будни, втренчени очи. Когато си легнах, смазан от умора и мъка, видях, че не мога да затворя нито своите очи, нито очите на този глупав Аргус.* И ние се гледахме цяла нощ с него в гибелния полумрак.

[* __Аргус__ – царят на Аргус в древногръцката легенда, който имал сто чифта очи, от които само две спели. След смъртта му богинята Юнона ги прехвърлила на опашката на свещената си птица – пауна.]

Каква мъчителна нощ! Тежка, скръбна и безкрайна! В стаята се носеше неприятен мирис на студени сажди и затоплен прах; а когато поглеждах нагоре към ъглите на балдахина, аз си мислех колко мухи от месарниците, щипалки от пазара и гъсеници от полето са се спотаили там в очакване на новото лято. Това ме накара да се замисля дали могат да паднат и веднага ми се стори, че усещам леко докосване по лицето – много неприятна мисъл, която предизвика още по-осезателни усещания по гърба ми. След някое време почнаха да ми се чуват странни гласове, с които тишината е пълна. Шкафът прошепна, камината въздъхна, умивалничето тропна, от скрина прозвучаваше от време на време струна на китара. А очите на стената придобиха в това време ново изражение и във всеки загледал ме кръг можех да прочета: „Не се прибирайте в къщи“.

Никакви нощни видения и звуци не можеха да прогонят това. „Не се прибирайте в къщи“. То се преплиташе като физическа болка във всяка моя мисъл. Не много отдавна бях чел във вестниците как някакъв непознат джентълмен дошъл да пренощува в „Хамъмс“, легнал си и се самоубил – на утрото го намерили удавен в собствената му кръв. Мина ми през ум, че той може да е бил в същата стая и станах, за да се уверя, че из стаята няма следи от кръв; след това отворих вратата, огледах коридорите и се

ободрих от присъствието на една далечна лампа, край която знаех, че дреме портиерът. Но през цялото време съзнанието ми беше дотолкова заето от въпросите: защо не бива да се прибирам в къщи, какво се е случило там, кога ще трябва да се върна, в безопасност ли е Провис – че надали имаше място за някаква друга мисъл. Дори когато си спомних за Естела, за това, че бяхме се разделили завинаги вчера, когато си спомних всички подробности на тази раздяла, погледите, гласа, движението на пръстите ѝ, докато плетеше – и тогава дори не престанах да виждам навред предупреждението „Не се прибирайте в къщи“. Когато най-последно задрямах, напълно изтощен духом и телом, то се превърна в огромен призрачен глагол, който трябваше да спрягам в сегашно време и повелително наклонение*: не отивай в къщи, да не отива в къщи, не отивайте в къщи, да не отиват в къщи. След това в условно наклонение: не бих могъл и не трябва да отида в къщи; не биваше, не можех, нямаше и не би трябвало да отида в къщи; докато най-последно почувствувах, че се побърквам, обърнах се на възглавницата и пак загледах втренчените очи на стената.

[* __Повелително наклонение__ – това е пародия на правилата за спрягане на латинските глаголи, които и днес се срещат в учебниците по латинска граматика.]

Бях поръчал да ме събудят в седем: защото разбирах много ясно, че най-напред трябва да видя Уемик, и то само с уолуъртските му чувства. За мене беше облекчение да изляза от стаята, където бях прекарал толкова тежка нощ, затова не бе нужно да почукат два пъти на вратата, за да скоча от неприятното легло.

Зъбчатите стени на замъка изникнаха пред мене в осем часа. Тъй като малката прислужница влизаше в крепостта с две топли хлебчета, аз минах заедно с нея по подвижния мост и по този начин се озовах неочаквано пред Уемик, когато той приготвяше чай за себе си и стареца. През отворената врата се виждаше в дъното на сцената Стария, още в леглото.

– Здравейте, мистър Пип – каза Уемик. – Върнахте се, значи?

– Да – отвърнах аз, – но не се прибрах в къщи.

– Много добре – рече той, като потърка ръце. – Аз оставих за всеки случай писъмце за вас при всяка врата в Темпъл. През коя врата дойдохте?

Казах му.

– Днес ще обиколя другите, за да унищожа писъмцата – продължи Уемик. – Най-добре е да не се оставят никога писмени доказателства... знае ли човек кога ще ги използват? А сега ще си позволя да ви поискам една услуга – имате ли нещо против да препечете малко от тази наденица за Стария?

Казах, че ще го сторя с най-голямо удоволствие.

– В такъв случай, Мери-Ан – обърна се Уемик към прислужничката, – ти можеш да си гледаш работата; както виждате, мистър Пип, така ще останем сами – добави той и ми смигна, когато тя излезе.

Благодарих му за приятелството и предпазливостта, след което заговорихме тихо, докато аз препичах наденицата, а той намазваше с масло хлебчетата на Стария.

– Както знаете, мистър Пип – започна Уемик, – ние с вас се разбираме. Разговаряме като частни лица, от по-рано сме свързани с тайни сделки. Официалните разговори са друго нещо. Но ние не разговаряме сега официално.

Съгласих се с готовност. Бях толкова развълнуван, че запалих наденицата на Стария като факла и трябваше да духам, за да я угася.

– Вчера заранта – каза Уемик – случайно чух на едно място, където ви водих веднъж... дори когато сме насаме, мистър Пип, пак е по-добре да не се споменават никакви имена...

– Най-добре – съгласих се аз. – И така ви разбирам.

– Случайно чух там вчера заранта – рече Уемик, – че някакъв човек, свързан някак си с колониите и собственик на известно движимо имущество... не зная кой именно... няма да го назовавам по име...

– Не е необходимо – прекъснах го аз.

– ... е създал доста вълнение в една част на света, където мнозина отиват, но не винаги по собствено желание, а често пъти на държавни разноски...

Загледан в него, аз подпалих отново наденицата като фойерверк, отвличайки по този начин и моето, и неговото внимание, за което се извиних.

– ... като изчезнал оттам, без да се разбере къде е отишъл. Поради което – продължи Уемик – се правят разни предположения и догадки. Чух също, че наблюдавали,

а може би и сега наблюдават и вас, и жилището ви в Гардън Корт, Темпъл.

– Кой? – попитах аз.

– Това не мога да кажа – отвърна уклончиво Уемик, – защото може да наруша служебните си задължения. Чух, каквото ви казах, както съм чувал на същото място и други интересни неща. Никой нищо не ми е казвал лично. Просто чух тия неща.

Докато говореше, той взе от мене вилницата и наденицата и подреди изискано на табличка закуската на Стария. Преди да му я поднесе, той влезе в стаята на стареца с чиста бяла кърпа, завърза я на врата му, повдигна го да седне и му понакриви ношната шапчица, за да му придаде по този начин по-младежки вид. След това постави грижливо закуската пред него и каза:

– Добре ли е така, стари татко?

На което веселият старец отговори:

– Отлично, Джон, отлично, моето момче.

Тъй като по мълчаливо съгласие бяхме приели, че старецът не е готов за гости и трябва да се смята невидим, аз се престорих, че не забелязвам какво става.

– Това, че наблюдават и мене, и жилището ми (както и сам имах основание да предположа) – казах аз на Уемик, когато той се върна, – е заради човека, на когото току-що говорихте, нали?

Уемик стана съвсем сериозен.

– Не мога да твърдя с положителност, че е така. Тоест не мога да твърдя, че още отначало е било така. Но сега вече или е, или ще бъде, или има опасност да бъде така.

Като разбрах, че верността му на подчинен от кантората на Литъл Бритън не му позволява да каже всичко, което знае, и като чувствах с благодарност колко много се отклонява от тази вяност, съобщавайки ми всичко това, не настоях. Но след като поразмислих, загледан в огъня, казах, че бих искал да му задам един въпрос, на който той би могъл да отговори или да не отговори, защото зная, че каквото и да стори, ще постъпи, както е трябвало да постъпи. Той прекъсна закуската си, скръсти ръце, почна да пощипва ръкавите на ризата си (за да се чувства напълно удобно, той стоеше у дома си без палто) и ми кимна в знак, че очаква моя въпрос.

– Чували ли сте за някакъв негодник на име Компейсън?

Той отговори с ново кимване.

– Жив ли е?

Ново кимване.

– В Лондон ли е?

Той кимна пак, стисна здраво пощенската кутия, кимна за последен път и продължи закуската си.

– А сега – каза Уемик, – след като свършихте въпросите си – той подчерта и повтори тези думи за моя ориентация, – да кажа какво направих, след като чух, каквото ви казах. Отидох в Гардън Корт да ви намеря; като не ви намерих, отидох у Кларикър да намеря мистър Хърбърт.

– Намерихте ли го? – запитах разтревожено аз.

– Намерих го. Без да споменавам имена и да влизам в подробности, дадох му да разбере, че ако знае да има в жилището ви или някъде наблизо някое външно лице – все едно дали е Том, Джек или Ричард, – най-добре ще е да премести другаде този Том, Джек или Ричард още докато ви няма.

– Той трябва да се е смаял какво да стори?

– Той наистина се смая какво да стори; още повече, като изказах мнение, че засега не е безопасно да се опита да премести Том, Джек или Ричард много далеко. Защото, мистър Пип, ще ви кажа, че при дадените обстоятелства най-доброто място е големият град, щом веднъж сте в него. Не бива човек да избързва да го напусне. Трябва да се кротува. Да се почака, докато наоколо поутихне, преди да се излезе на въздух, може би в чужбина.

Благодарих му за ценния съвет и запитах какво е направил Хърбърт.

– Мистър Хърбърт – отвърна Уемик – стоя половин час като замаян, после намисли нещо. Спомена ми под секрет, че ухажва млада дама, чийто баща, както сигурно знаете, бил на легло. Тоя баща бил някога домакин на кораб и сега лежал пред един френски прозорец, откъдето гледал как корабите плават нагоре-надолу по реката. Вие навярно познавате младата дама.

– Не лично – отговорих аз.

Истината е, че Клара смяташе приятелството ми вредно за Хърбърт, защото го въвлечам в големи разходи, и когато Хърбърт предложи да ни запознае, тя приела предложението му толкова хладно, щото той се бе почувствувал задължен да ми признае истината, като изказа мнение да отложи за известно време запознаването. А след като започнах да помагам тайно за издигането на Хърбърт, понасях това положение с насмешливи размишления; той и годеницата му не бързаха, естествено, да вмъкнат трети човек при срещите си; затова, макар Хърбърт да ме уверяваше, че съм израснал в очите на Клара и макар отдавна да си разменяхме чрез него поздрав и любезности, аз все още не бях я виждал. Но не досадох на Уемик с подобни подробности.

– Тъй като къщата с френските прозорци – продължи Уемик – е край реката, при басейна между Лаймхаус и Гринуич, и е наета, както разбрах, от една много почтена вдовица, която дава под наем мебелирани стаи на горния етаж, мистър Хърбърт ме запита какво ще кажа, ако настани временно Том, Джек или Ричард. Отговорих, че ще бъде много удобно по три причини, които ще ви кажа. Първо: къщата е съвсем далеко от всички места, където се навъртате, както и от всички малки и големи многолюдни улици. Второ: без да отивате сам нататък, ще можете да знаете винаги чрез мистър Хърбърт в безопасност ли е Том, Джек или Ричард. Трето: когато след някое време поискате да измъкнете, ако ви бъде възможно, Том, Джек или Ричард с някой чужд кораб – ще можете веднага да го сторите.

Твърде много успокоен от тези съображения, аз благодарих няколко пъти на Уемик и го помолих да продължи.

– И така, сър, мистър Хърбърт се залови усърдно за работа и снощи към девет часа настани благополучно Том, Джек или Ричард – за нас е безразлично кого именно – в новото жилище. На досегашния му хазаин казаха, че са го повикали в Дувър; той и Хърбърт тръгнали наистина по пътя за Дувър, а после свили встрани. Най-важното в тая история е, че тя стана без вас и ако някой се интересува по-особено от вашите постъпки, всеизвестно е, че вие сте били на стотици мили вън от Лондон, зает със съвсем други грижи. Това отклонява и обърква подозренията; по същата причина препоръчах, ако се върнете снощи, да не се прибирате в къщи. Това обърква още повече нещата, а такова объркване ви е крайно необходимо.

При тези думи Уемик, свършил вече закуската, погледна часовника си и стана да си облече палтото.

– А сега, мистър Пип – каза той още преди да вмъкне ръцете си в ръкавите, – трябва да ви кажа, че направих всичко, което бе по силите ми; но ако мога да сторя още нещо – говоря ви от уолуъртска гледна точка като свършено частно лице, – с радост ще го сторя. Ето ви адреса. За вас няма никаква опасност, ако отидете довечера да видите сам как е настанен Том, Джек или Ричард; само че преди да се приберете у дома си... Затова не биваше да се прибирате още снощи у дома си. Но след като си отидете в къщи, не идвайте повече тук. Вие сте, разбира се, всякога добре дошли, мистър Пип – той бе извадил вече ръцете си от ръкавите и аз ги стиснах сърдечно, – но позволете ми накрая да изтъкна още едно важно съображение. – Той сложи ръце на раменете ми и добави с тържествен шепот: – Възползвайте се от тазвечерната среща, за да приберете движимото му имущество. Вие не знаете какво може да се случи на човека. Но не оставяйте движимото му имущество да пропадне.

Тъй като няхах никаква надежда, че Уемик ще разбере схващанията ми по този въпрос, не се и опитах да му ги разясня.

– Времето върви – каза Уемик – и аз трябва да тръгвам. Ако нямате някоя бърза работа, бих ви посъветвал да останете тук, докато мръкне. Изглеждате много разстроен, затова за вас ще бъде добре да прекарате един съвсем спокоен ден със Стария... той ще стане след малко... и с... помните ли прасето?

– Разбира се – отвърнах аз.

– Така; и с някое парченце от _него_. Наденицата, която препичахте, беше от него. То се оказа изобщо първокачествено във всяко отношение. Опитайте го, ако не за друго, то заради някогашното познанство. Довиждане, стари татко! – викна весело той.

– Чудесно, Джон, чудесно, моето момче! – изписука старецът от стаята си.

Скоро заспах пред камината на Уемик, където си правехме компания със стареца, като спяхме почти през целия ден. Обядвахме свинско филе и зеленчук от собствената

им градина и аз кимах най-добросъвестно на стареца, освен когато задрямвах. Беше се стъмнило съвсем, когато го оставих да пали огъня за препичане на филиите за чая; от броя на чаените чаши, както и от честите му погледи към двете дъсчици на стената, разбрах, че очакват мис Скифинс.

Глава четиридесет и шеста

Часът минаваше осем, когато навън ме посрещна приятният мирис на талаш и стърготини откъм работилниците на крайбрежните дърводелци, които правеха лодки, мачти, весла и скрипки. Крайбрежието от двете страни на басейна под Лондонския мост ми беше непознато и щом тръгнах покрай реката, разбрах, че мястото, което търся, не се намира там, където предполагах, и не ще бъде лесно да го намеря. То се наричаше Брега на мелничното езеро при Чинксовия басейн; а Чинксовия басейн можех да намеря само по Старата въжарска работилница*.

[* __Старата въжарска работилница__ – имената на местата в този пасаж, изглежда, са измислени от Дикенс.]

Не е важно между колко кораби, оставени на сух док, се лутах, между колко стари черупки, обречени на разрушаване, из каква тиня, кал и други останки от приливите газих, из колко корабостроителници и кораборазбивачници, покрай колко ръждясали, отдавна изхвърлени от употреба и забити в пръстта котви, през какви могили от бурета и дървен материал, покрай колко въжарски работилници, които не бяха Старата въжарска работилница. След като бях свивал безброй пъти много рано към брега и бях задминавал безброй пъти целта си, най-ненадейно се озовах пред Брега на мелничното езеро. Едно прохладно кътче, където вечният вятър духаше на воля; тук-там растяха дървета, виждаха се останки от разрушена вятърна мелница, и Старата въжарска работилница очерта на лунната светлина своя дълъг и тесен силует със забити в земята дървени подпори, напомнящи престарели гребла, загубили от старост всичките си зъбци.

Като избрах между няколкото чудновати къщи по Брега на мелничното езеро един дом с дървена фасада и френски (не еркерни) прозорци и прочетох на вратата фирмичката „Мисис Уимпъл“ (което беше търсеното от мене име), аз почуках; отвори ми една приятна възрастна дама с цветуща външност. Но тя бе отместена веднага от Хърбърт, който ме въведе мълчаливо в гостната и затвори вратата. Странно беше да видя неговото толкова познато лице в тази съвсем непозната обстановка, в която той явно се чувствуваше у дома си; и усетих, че разглеждам и него така, както разглеждах стъкларията и порцелана в ъгловия бюфет, раковините по камината и цветните гравюри по стената, представящи смъртта на капитан Кук, спускане на някакъв кораб във водата и негово величество крал Джордж III с парадна кочияшеска перука, кожени бричове и високи ботуши на терасата на Уиндзорския дворец.

– Всичко е наред, Хендел – каза Хърбърт; – той е много доволен, само че те чака с нетърпение. Милото ми момиче е при баща си; ако я почакаш да слезе, ще те запознае, след това ще се качим горе... _Това_ е баща й.

Бях чул отгоре обезпокоително ръмжене, което се бе отразило навярно по лицето ми.

– Страхувам се, че сигурно е неприятен стар негодник – рече усмихнато Хърбърт, – но никога не съм го виждал. Усещаш ли миризмата на ром? Той непрекъснато се налива.

– С ром ли? – попитах аз.

– Да – отвърна Хърбърт; – можеш да си представиш колко е полезно за подаграта му. Освен това държи в стаята си всички продукти и дава от тях само колкото е необходимо за един ден. Наредил ги е на лавици над главата си и винаги ги претегля. Стаята му трябва да прилича на бакалница.

Докато той говореше, ръмженето се превърна в продължителен рев, след това затихна.

– Може ли да бъде, другояче – каза Хърбърт, за да поясни рева, – щом реже сам сиренето? Човек с подагра на дясната ръка... и навред другаде... не може да се надява, че ще разреже пита двойно глостърско сирене, без да се пореже.

Изглежда, че се бе порязал не на шега, защото се чу нов яростен рев.

– За мисис Уимпъл е същински дар господен, че можа да даде горния си етаж на Провис – продължи Хърбърт, – защото хората не могат да търпят, разбира се, такъв шум. Интересно място, нали, Хендел?

Интересно място наистина; но много чисто и добре поддържано.

– Мисис Уимпъл – каза Хърбърт, като чу мнението ми – е незаменима домакиня и аз наистина не знам какво би правила моята Клара без нейната майчинска помощ. Защото Клара няма майка, Хендел, и изобщо няма на света никого другото освен стария Бухал.

– Предполагам, че това не е фамилното му име, Хърбърт.

– Не – отговори Хърбърт. – Аз го наричам така. Фамилното му име е мистър Барли. А какво щастие е за сина на моя баща и моята майка да е влюбен в девойка, която няма никакви роднини и никога няма да занимава себе си и хората с приказки за своето семейство!

Хърбърт ми бе разказвал по-рано и сега ми припомни, че се запознал с мис Клара Барли, когато тя завършвала образованието си в едно учебно заведение в Хамърсит; а когато я повикали в къщи да се грижи за баща си, те двамата поверили тайната си на мисис Уимпъл, която оттогава покровителствувала благосклонно и мълчаливо чувствата им. Решили, че старият Барли не може да бъде посветен в никакви сърдечни тайни, защото не е в състояние да разбере нищо по-възвишено от подагра, ром и корабни провизии.

Докато ние разговаряхме тихо, а ревът на стария Барли продължаваше да кънти откъм гредата на тавана, вратата се отвори и в стаята влезе с кошница в ръка двадесетинагодишна, хубавичка, слаба, тъмноока девойка; Хърбърт я освободи нежно от кошницата, изчерви се и ми я представи с името „Клара“. Тя беше наистина очарователна девойка и човек можеше да помисли, че е фея, открадната и заробена от жестокия стар змей Барли.

– Гледай сега – каза след малко Хърбърт, като ми показва със съчувствена и нежна усмивка кошницата, – ето какво се дава всяка вечер на горката Клара за вечеря. Порция хляб, резенче сирене и ром... който аз изпивам. А това е утринната закуска на мистър Барли, дадена за готвене: два овнешки котлета, три картофа, пюре от грах, малко брашно, две унции масло, щипка сол и всичкият този чер пипер. Всичко се задушава заедно, яде се горещо и сигурно е чудесно за подагратата!

Примирението, с което Клара гледаше показаните от Хърбърт провизии, беше толкова естествено и подкупващо... смирението, с което позволяваше на Хърбърт да я прегърне, беше толкова доверчиво, любещо и невинно... тя беше толкова мила и беззащитна тук, на Брега на мелничното езеро, до Чинксовия басейн и Старата въжарска работилница, докато гласът на стария Барли кънтеше над гредата... че не бих развалил годежа между нея и Хърбърт за нищо на света, нито дори за всичките пари в портфейла, който не бях отворил досега.

Аз я гледах с радост и възхищение, когато ръмженето се превърна отново в рев и над главите ни се разнесе страшно блъскане, като че някой великан с дървен крак искаше да продъни тавана, за да слезе при нас. При тоя шум Клара се обърна към Хърбърт:

– Татко ме вика, мили! – и избяга.

– Виждаш ли го каква е безсъвестна стара акула! – рече Хърбърт. – Какво мислиш, че му трябва, Хендел?

– Не знам – отговорих аз. – Може би да пие?

– Тъкмо това! – извика Хърбърт, сякаш бях отгатнал нещо необикновено мъчно. – Грогът му е готов в медниче на масата. Почакай малко и ще чуеш как Клара ще го привдигне, за да може той да достигне медничето... Ето! (Нов рев с продължително потреперване към края.) Сега – каза Хърбърт, когато настъпи тишина – е започнал да пие. А сега – продължи Хърбърт, когато ревът прокътна пак над гредата – е легнал отново по гръб.

След малко Клара се върна и Хърбърт ме придружи до горния етаж, за да видя нашия пленник. Когато минавахме покрай вратата на мистър Барли, той мъмореше отвътре пресипнало с глас, засилващ се и стихващ като вятър, някакви припеви, в които заменям с благопожелания съвсем противоположни на тях изрази:

„Ехей! Господ да ви благослови, ето го стария Бил Барли! Ето го стария Бил

Барли, господ да ви благослови! Ето го стария Бил Барли, легнал по гръб, господи помилуй, легнал по гръб като понесен от вълните мъртъв стар калкан, ето ви го стария Бил Барли, господ да ви благослови! Ехей! Господ да ви благослови!”

Хърбърт ме уведоми, че невидимият Барли намира утеха в тия денонощни разговори със себе си, при които денем често пъти прилепвал око до закрепения за кревата му телескоп, за да може да наблюдава реката.

Намерих Провис удобно настанен в двете най-горни стаи-каюти, които бяха прохладни, приятни и където мистър Барли се чуваше много по-малко, отколкото долу. Той не изказа, а навярно и не изпитваше никаква особена тревога; бях поразен само от едно: че беше много укротен... Нито тогава, нито по-късно можах да определя как; но положително беше укротен.

Възможността да обмисля всичко, докато си почивах през деня, ме доведе до решението да не му споменавам нищо за Компейсън. Защото, доколкото го познавах, ненавистта му към този човек би го подтикнала да го търси и по този начин да се втурне към собствената си гибел. Затова, когато Хърбърт и аз седнахме заедно с него пред камината, най-напред го запитах дали има доверие в преценките и осведомеността на Уемик.

– Да, да, мило момче – отвърна той и кимна сериозно. – Джагърс знае много добре това.

– Ето що тогава: аз говорих с Уемик и дойдох да ви кажа какви предпазни мерки препоръчва той и какъв съвет дава.

Разказах му най-точно всичко, като премълчах само току-що споменатото съображение; казах му как Уемик чул в Нюгейтския затвор (не знаех дали от чиновници или затворници), че ни следят и наблюдават жилището ми; как Уемик препоръчва самият Провис да се крие известно време, а аз да не се мяркам около него; какво казва за отиване в чужбина. Добавих, че когато дойде това време, аз ще замина, разбира се, заедно с него или ще го последвам наскоро – както Уемик намери за по-безопасно. Не споменах какво ще стане по-нататък; защото в същност това не ми беше ясно, нито ми се искаше да го обмислям сега, когато виждах Провис толкова укротен и попаднал в опасност заради мене. А колкото до воденето на по-разкошен живот, предложих му да прецени сам дали при сегашните обстоятелства едно увеличаване на разходите ми не би било най-малкото смешно, за да не кажа нещо по-лошо.

Той не отрече това и бе наистина много благодарен през целия разговор. Каза, че завръщането му е било опасна стъпка – винаги съзнавал, че е така. Но нямало да направи нищо, за да я превърне в гибелна; а при такива добри грижи много малко се страхувал за безопасността си.

Хърбърт, който гледаше замислено огъня, се обади, че предложението на Уемик му подсказало една мисъл, която може би си струва да се обсъди.

– И двамата, Хендел, сме добри гребци и когато му дойде времето, можем сами да го изведем от града по реката. Не ще има нужда да наемаме нито лодка, нито лодкар; това ще ни даде възможност да не предизвикаме подозрения, а всяка подобна възможност трябва да се използва. Въпреки сезона не смяташ ли, че би било добре да си наемеш лодка и да я държиш пред пристана в Темпъл, за да се разхождаш понякога с нея по реката? Като свикнат да те виждат, кой ще те забележи или кому ще прави впечатление? Щом си излязъл двадесет или петдесет пъти, няма да изглежда никак чудно, че излизаш за двадесет и първи или петдесет и първи път.

Планът ми се хареса, а Провис беше във възторг от него. Решихме, че ще го приведем в изпълнение, но Провис никога не бива да дава вид, че ни познава, ако дойдем някога отсам моста и покрай Брега на мелничното езеро. Освен това решихме, когато минаваме покрай къщата, той да спуска щора на източния прозорец, за да ни съобщи по този начин, че всичко е наред.

Тъй като съвещанието ни приключи и всичко бе уговорено, станах да си вървя; на Хърбърт казах, че е по-добре да не се връщаме в къщи заедно, затова ще го изпреваря с половин час.

– Не ми е приятно, като ви оставям тук – казах аз на Провис, – макар и да не се съмнявам, че тук сте в по-голяма безопасност, отколкото при мене. Сбогом.

– Милото ми момче – отвърна той, като ми стисна ръцете, – не знаая кога ще се видим пак, но това сбогом не ми се харесва. Кажи лека нощ.

– Лека нощ! Хърбърт ще ни държи в редовна връзка, а когато му дойде времето, можете да бъдете сигурен, че ще бъда готов. Лека нощ.

Сметнахме за по-добре той да стои горе и го оставихме на площадката пред жилището му с лампа в ръка, за да ни осветява стълбите. Обръщайки се да го погледна, аз си спомних нощта на завръщането му, когато местата ни бяха разменени и когато надали бих могъл да допусна, че ще изпитвам някога толкова мъка и тревога при раздяла с него.

Когато минахме покрай вратата на стаята му, старият Барли ревеше и ругаеше; навярно нито бе млъквал, нито имаше намерение да млъква. А когато слязохме до най-долния етаж, запитах Хърбърт дали гостът ни е запазил името Провис. Не, разбира се, отвърна Хърбърт, нашият наемател се записа под името Камбъл. Обясни ми също, че в този дом знаят само едно: мистър Камбъл е поверен на грижите на Хърбърт, който е лично заинтересован той да бъде гледан много добре и да води усамотен живот. Затова, когато влязохме в гостната, където мисис Уимпъл и Клара работеха всяка своето ръкоделие, аз не споменах нито дума за моето отношение към мистър Камбъл.

След като се сбогувах с хубавичкото и мило девойче и с добрата жена, запазила все още почтено съчувствие към една истинска любов, почувствувах, че Старата въжарска работилница напълно се е преобразила. Старият Барли можеше да е по-стар от околните хълмове и да ругае като цял полк хусари, но край Чинксовия басейн имаше младост, вяра и надежда, които биха могли да го запълнят изцяло. След това си припомних Естела и раздялата ни и се върнах в къщи съвършено сломен.

В Темпъл беше спокойно както винаги. Прозорците на стаите, където бе живял доскоро Провис, бяха затворени и тъмни, в Гардън Корт нямаше жива душа. Преди да тръгна по стълбите към жилището си, обиколих два-три пъти фонтана, но не видях никого. Когато влезе в спалнята ми след половин час – разстроен и уморен, аз си бях легнал веднага, – Хърбърт ми каза същото. Той отвори един прозорец, погледна улицата, обляна в лунна светлина, и съобщи, че е тържествено безлюдна като катедрала посред нощ.

На другия ден отидох лично да потърся лодка. Намерих лесно и не след много тя бе докарана пред пристана в Темпъл на една-две минути от вратата ми. След това започнах да се разхождам с нея – ту сам, ту с Хърбърт, – за да се упражнявам. Много често я карах в студ, дъжд и суграшица. Но след няколкодневни разходки никой вече не ми обръщаше внимание. Отначало се движех само отвъд моста Блакфрайърс; но тъй като часовете на прилива се промениха, тръгнах и към Лондонския мост. В ония времена това беше все старият Лондонски мост и в известни часове приливът нахлуваше под него стремително като водопад, създавайки му лоша слава. Но като наблюдавах други гребци, аз се научих бързо как да се „промъквам“ под моста и скоро започнах да се движа между корабите и лодките в басейна и до самия Иърит. Първия път, когато минах покрай Брега на мелничното езеро, бях с Хърбърт; както на отиване, така и на връщане някой спусна пред нас щорите на източните прозорци. Хърбърт ходеше там най-малко три пъти седмично и ни веднъж не ми съобщи нещо обезпокоително. И все пак знаех, че има основания за безпокойство, а не можех да се отърва и от чувството, че ме следят. Това чувство не те напуска, щом веднъж те е обзело; мъчно бих могъл да изброя колко най-невинни хора подозирах, че ме наблюдават и следят.

С една дума, бях нащрек за безразсъдния човек, когото криехме. Хърбърт ми бе казал някога, че му е приятно да стои след мръкване на прозореца да гледа отлива и да мисли, че водата тече и отнася всичко към неговата Клара. Но аз мислех с ужас, че тя тече към Магуич и всяка черна точка върху нея е може би някой преследван, който отива бързо, безшумно и сигурно да го залови.

Глава четиридесет и седма

Няколко недели минаха без каквато и да е промяна. Чакахме знак от Уемик, но той не се обаждаше. Ако не бях го виждал във Литъл Бритън и не бях имал честта да бъда приеман свойски в замъка, бих могъл да се усъмня в него; но тъй като го познавах добре, не се усъмних нито за миг.

През това време моите парични работи взеха твърде мрачен обрат и кредиторите ми почнаха да настояват за пари. И аз сам дори започнах да чувствавам нужда от пари

(искам да кажа от пари в собствения си джоб) и да я задоволявам, като продавах скъпоценности, с които можех лесно да се разделя. Но бях твърдо убеден, че ще извърша безсърдечна измама, ако взема пари от благодетеля си, докато мислите и намеренията ми са толкова неопределени. Затова му върнах по Хърбърт непокътнатия портфейл и изпитах известно задоволство – не мога да кажа дали беше искрено, или неискрено, – че не бях се възползвал от неговата щедрост, след като узнах самоличността му.

С течение на времето ме обзе мъчителното чувство, че Естела се е омъжила. От страх, че това убеждение ще се потвърди, отбягвах да чета вестници и помолих Хърбърт (на когото бях разказал подробно последната ни среща) да не ми говори никога за нея. Сам не знаех защо пазех още жалкото късче от разкъсаната и отнесена от вятъра надежда. Защо ли и ти, читателю, си проявил подобна непоследователност преди година, преди месец или седмица?

Животът ми беше много нещастен и най-голямата тревога в него, извисена като висок връх сред планинска верига, не изчезваше никога от съзнанието ми. А при това нямаш никакви нови основания да се страхувам. Колкото и да скачах нощем в леглото, обзет от внезапен страх, че са го открили, колкото и да се ослушвах ужасен, за да чуя дали Хърбърт няма да се върне тичешком с лоши новини, животът течеше с обичайния си ход. Обречен на бездействие, на непрестанно напрежение и безпокойство, аз скитах с лодката си и чаках, чаках, чаках търпеливо.

Понякога се случваше, след като съм слязъл по реката, да не мога да се прибера през водовъртежите под сводовете на стария Лондонски мост; в такива случаи оставях лодката си до пристана край митницата, за да ми я докарат после в Темпъл. Това не ми беше неприятно, защото така хората свикваха с мене и лодката ми. От това незначително обстоятелство последваха две срещи, за които ще трябва да разкажа.

Една вечер към края на февруари слязох на пристана след мръкване. Бях отишъл до Гринуич с отлива, а се върнах с прилива. През деня беше ясно, но към залез слънце падна мъгла и аз трябваше да се промъквам много внимателно между съдовете по реката. И на отиване, и на връщане видях на прозореца сигнала „Всичко е наред“.

Тъй като вечерта беше студена и аз бях настинал, реших, че ще е най-добре веднага да се навечерям; а тъй като в Темпъл ме очакваха дълги часове на тягостна самота, намислих да отида след вечеря на театър. Театърът, в който мистър Уопсъл бе пожънал своите съмнителни лаври, се намираше недалече оттук, край реката (той не се намира никъде вече) и аз реших да отида именно там. Знаех, че мистър Уопсъл не бе успял да съживи театъра, а, напротив, споделяше упадъка му. От афишите научих злокобната вест, че е играл ролята на верен негър при една благородна девойка и маймунката ѝ. А Хърбърт го бе видял да разсмива публиката в ролята на хищен татарин, с червено като тухла лице и калпак със звънчета.

Вечерях в една от гостилниците, които ние с Хърбърт наричахме географски лавки – защото на всеки половин ярд от покривките имаше карти на света, образувани от отпечатъците на чашите за бира, а по ножовете имаше морски карти от застиналия сос (и до днес из владенията на кмета едва ли има поне една не географска гостилница!) и съкратявах времето, като дремех над трохите, заглеждах газовата лампа и се топлех от парата на гозбите. Най-после станах и тръгнах за театъра.

Там намерих един доблестен боцман, който служеше на негово величество – отличен човек, при все че би било по-добре панталоните му да не бяха толкова тесни на някои места и толкова широки на други, – който поставяше всеки на мястото му, макар че иначе беше много великодушен и храбър и въпреки голямото си родолюбие не искаше и да чуе някой да плаща данъци. В джоба му имаше кесия с пари, напомняща пудинг със салфетка; с това имущество той се ожени сред общо ликуване за една млада девойка, щерка на търговец на юргани; цялото население на Портсмут (девет души според последното преброяване) излезе на брега, като потриваше своите и стискаше чуждите ръце, пеейки: „Налей, налей!“ Обаче някакъв мургав морски офицер, който не искаше да налее и изобщо да прави, каквото му кажат (и за когото боцманът открито заяви, че сърцето му е черно като лицето), предложи на още двама морски офицери да създават колкото могат повече неприятности на хората; така и стана (защото семейството на офицера имаше голямо политическо влияние), поради което половината вечер мина в оправяне на бъркотията, и то само благодарение на едно почтено бакалче с бяла шапка, черни гетри и червен нос, което се вмъкна, въоръжено с ръжен, в един

часовник, откъдето подслушваше всичко, а след това излезе, като поваляше изотзад с ръжена всеки, когото не можеше да убеди, че наистина е чул разговорите. След него на сцената излезе мистър Уопсъл (за когото досега не бе се чувало нищо) със знака на Ордена на жартиерата, като властен пратеник, дошъл направо от адмиралтейството, за да каже, че всички моряци трябва да отидат веднага в затвора, и да донесе на боцмана едно английско знаме, като скромно признание за заслугите му към държавата. Разчувствувайки се за пръв път, боцманът изтри почтително очите си със знамето, после благодари на мистър Уопсъл, като го нарече „ваше почтение“, и поиска позволение да му стисне ръката. Мистър Уопсъл я подаде с изискано достойнство, а след това бе отправен незабавно към един пращен ъгъл, защото всички започнаха да играят някакъв моряшки танц; от този именно ъгъл, като наблюдаваше недоволен зрителите, той забеляза и мене.

Следващият номер беше най-новата коледна комична пантомима, където в първата сцена забелязах с болка мистър Уопсъл в панталони от червено вълнено трико, огромно, светнало от фосфора лице и коса от червени ресни за пердета да изковава мънии в една пещера, където се изплаши отчаяно, когато господарят му великан се прибра (пресипнал) за вечери. Но скоро се представи в по-добра светлина, когато на Духа на младежката любов потрябва помощ – поради родителската грубост на един неук фермер, който се противопостави на избора на дъщеря си, като се строполи нарочно в брашен чувал от прозореца на първия етаж върху избраника на сърцето ѝ, – и той призова мъдър вълшебник. Последният, пристигнал изпод земята малко неуверено, вероятно поради опасното пътуване, се оказа не друг, а самият мистър Уопсъл с островърха шапка и дебел трактат по черна магия под мишница. А тъй като земната дейност на този вълшебник се състоеше в това, да го призовават, да му пеят, да се блъскат в него, да танцуват наоколо му и да го оцветяват с различни огньове, той имаше предостатъчно свободно време. И аз забелязах с голяма изненада, че той го използва да гледа смаяно към мене.

Растящото смайване в погледа на мистър Уопсъл беше толкова необичайно, той премисляше, както изглежда, толкова много неща, които го смущаваха, че аз не можех нищо да разбера. И продължавах да се чудя дълго след като той се бе извисил в облаците в голяма часовникова кутия, все още без да разбера нищо. Продължавах да се чудя и след един час, когато излизах от театъра и видях, че той ме чака пред изхода.

– Как сте? – попитах аз, като му стиснах ръката, и тръгнахме заедно по улицата. – Видях, че ме забелязахте.

– Че съм ви забелязал ли, мистър Пип? – отвърна той. – Забелязах ви, то се знае. Кой беше другият с вас?

– Друг ли?

– Чудно! – рече мистър Уопсъл все така смутен. – И все пак мога да се закълна, че беше той.

Твърде разтревожен, помолих мистър Уопсъл да обясни какво значат тия думи.

– Не зная дали бих го забелязал, ако не бяхте вие – добави все така смутено мистър Уопсъл; – не съм сигурен; но мисля, че бих го забелязал.

Огледах се неволно, както се оглеждах винаги когато се прибирах в къщи, защото изтръпнах от тези тайнствени думи.

– О, той едва ли ще е някъде тук – каза мистър Уопсъл. – Отиде си, преди да изляза. Видях го, като си тръгна.

Тъй като имах достатъчно основания да бъда мнителен, погледнах с подозрение дори този нещастен актьор. Допусках, че има за цел да ме въвлече в някакво признание и продължих безмълвно да го гледам, докато вървахме заедно.

– Отначало, мистър Пип, допуснах глупавата мисъл, че трябва да е дошъл заедно с вас, но после видях, че вие дори не подозирате как седи зад вас като призрак.

Изтръпнах отново, решен все пак да не заговоря, защото от думите му личеше, че той желае да свържа тия намеци с личността на Провис. А аз бях напълно сигурен, че Провис не е бил там.

– Предполагам, мистър Пип, че думите ми ви учудват; да, да, така е. Но случаят е наистина толкова странен! Просто няма да повярвате това, което ще ви кажа. И аз не бих повярвал, ако ми го бяхте казали вие.

– Така ли? – попитах аз.

– Да, точно така. Помните ли, мистър Пип, една отдавнашна Коледа, когато бяхте още дете? Аз бях на обед у семейство Гарджъри и няколко войника донесоха за поправка чифт белезници.

– Много добре помня.

– Помните ли, че тръгнаха след това да гонят двама каторжника и ние се присъединихме към преследвачите, Гарджъри ви носеше на гръб, аз вървах напред, а вие се мъчехте да ме настигнете?

– Много добре помня. – По-добре, отколкото той предполагаше... с изключение на последната подробност.

– Помните ли, че настигнахме двамата в една канавка, където те се боричкаха и единият бе жестоко набил и окървавил другия?

– Като че сега ги виждам.

– Войниците запалиха факли, оградиха ги и ние тръгнахме подир тях да видим докрай какво ще стане, а факлите озаряваха лицата им, докато вървахме из тъмните блата... Подчертавам: факлите озаряваха лицата им, а наоколо цареше пълен мрак.

– Да – кимнах аз, – всичко помня.

– Значи, мистър Пип, единият от двамата каторжници седеше тази вечер зад вас. Видях го зад рамото ви.

„Бъди нащрек!“ – казах си аз и запитах:

– Кой от двамата предполагате, че сте видели?

– Бития – отвърна веднага той. – Готов съм да се закълна, че го видях. Колкото повече мисля, толкова повече съм сигурен, че беше той.

– Много интересно! – подхвърлих аз, като се постарях да се престоря, че казаното никак не ме засяга. – Наистина много интересно.

Не мога да изкажа дълбоката тревога, в която изпаднах от този разказ, и необикновения, напълно основателен страх от съобщението, че Компейсън е седял „като призрак“ зад мене. Защото, ако изобщо не бях мислил някога за него, откакто започнахме да се крием, то бе именно тогава, когато той е бил най-близо до мене; а като си помислих, че въпреки всичката си предпазливост все пак не бях го усетил и той ме бе надхитрил, изпитах чувството, че съм затворил стотина врати поред, за да се запазя от него, и изведнъж съм го видял до себе си. Нямаше никакво съмнение, че той бе дошъл тук заради мене, а това значеше, че колкото спокойна и да изглеждаше обстановката около нас, опасността беше близка и действителна.

Започнах да разпитвам мистър Уопсъл кога е влязъл този човек. Той не можа да ми каже; видял го, когато видял и мене. А го познал доста по-късно; но още отначало почувствувал смътно, че този човек е свързан някак си с мене още от времето, когато бях на село. Как е бил облечен? Много добре, но нищо очебийно; доколкото забелязал – в черно. Имал ли някакви белези по лицето? Не, вероятно нямал; и аз мислех така, защото – макар и да не бях обърнал внимание на хората зад мене, както бях унесен в мислите си – предполагам, че едно лице с белези би привлякло вниманието ми.

След като мистър Уопсъл ми съобщи всичко, което можа да си припомни или аз можах да изтръгна от него, и след като го почерпих както подобава след вечерната умора, ние се разделихме. В Темпъл стигнах между полунощ и един часа сутринта, та вратите бяха затворени. Когато влязох и се прибрах в къщи, наоколо ми не се виждаше жива душа.

Хърбърт си бе вече дошъл и ние седнахме край огъня да обмислим сериозно положението. Но не можехме да сторим нищо друго, освен да съобщим на Уемик това, което бях научил тази вечер, и да му напомним, че очакваме указанията му. Като смятах, че мога да го изложа, ако ходя много често в замъка, направих съобщението си в писмо, което написах, преди да си легна, и веднага излязох да го пусна; наоколо пак не видях никого. И двамата с Хърбърт смятахме, че трябва да бъдем крайно предпазливи. И бяхме наистина крайно предпазливи – много повече, отколкото досега: аз отивах към Чинксовия басейн само когато се разхождах с лодката си, и поглеждах към Брега на мелничното езеро така, както поглеждах всяка друга местност, край която минавах.

Втората от двете срещи, за които споменах в предишната глава, се случи около една седмица след първата. Оставил бях лодката си на пристана, който е по-долу от Лондонския мост; този път бях слязъл един час по-рано и тъй като не бях решил къде да вечерям, отидох до Чийпсайд, където тръгнах като човек без работа в тълпата от забързани, заети хора, но скоро усетих, че някой сложи изотзад на рамото ми едрата си ръка. Беше мистър Джагърс, който побърза да я свали, и ме хвана под ръка.

– Тъй като отиваме в една и съща посока, Пип, можем да вървим заедно. Накъде сте тръгнали?

– Към Темпъл, струва ми се – отговорих аз.

– Нима не знаете? – запита мистър Джагърс.

– Как да ви кажа – отвърнах аз доволен, че не се смутих от разпита му, – не зная наистина, защото още не съм решил.

– Но смятате да вечеряте, нали? – каза мистър Джагърс. – Предполагам, че нямате нищо против да признаете това?

– Не – отвърнах аз, – нямам нищо против да го призная.

– И не сте канени никъде?

– Нямам нищо против да призная и това, че не съм канен.

– Тогава – предложи мистър Джагърс – елате да вечеряте у мене.

Готвех се да отклоня поканата, когато той добави:

– Ще бъде и Уемик.

Промених отказа в съгласие – произнесените няколко думи можеха да послужат и в двата случая – и след още няколко крачки по Чийпсайд свихме към Литъл Бритън, където лампите вече светеха ярко по витрините, а уличните фенерджии, едва успяващи да намерят място за стълбите си сред вечерното движение, се катереха и слизаха, тичаха насам-нататък и запалваха в припадащата мъгла ярки червени очи, много повече от белите, които моят тръстиков свещник бе запалил върху призрачната стена в „Хамъмс“.

В кантората на Литъл Бритън започна обичайното писане на писма, измиване на ръце, загасяне на свещите и заключване на касата, с което свършваше дневната работа. Докато стоях край камината на мистър Джагърс, двете гипсови маски на лавицата, озарени от ту гаснещия, ту просветващ пламък, като че играеха на някаква дяволска криеница с мене; а двете дебели корави свещи, осветили неясно мистър Джагърс, който пишеше в ъгъла си, бяха украсени с нечисти восъчни огърлия, като че в памет на многобройните обесени клиенти.

За Джерард Стрийт тръгнахме и тримата в наемен файтон; вечерята ни бе поднесени веднага. При все че и през ум не можеше да ми мине в този дом да намека с дума или поглед за уолуъртските чувства на Уемик, с радост бих се спогледал приятелски с него от време на време. Но и дума не можеше да става за такова нещо. Когато вдигаше поглед от трапезата, той го насочваше към мистър Джагърс, а към мене се държеше така сухо и студено, като че съществуваша двама Уемиковци – близнаци, и лошият тук не ме познаваше.

– Препратихте ли на мистър Пип писъмцето от мис Хавишам, Уемик? – запита мистър Джагърс още щом започнахме вечерята.

– Не, сър – отвърна Уемик; – щях да го изпратя по пощата тъкмо когато доведохте мистър Пип в кантората. Ето го. – Той го подаде не на мене, а на шефа си.

– Писъмце от два реда, Пип – каза мистър Джагърс, като ми го подаде, – изпратено от мис Хавишам до мене, тъй като не била уверена в адреса ви. Пише ми, че иска да ви види по някакъв делови въпрос, за който сте споменали. Ще отидете ли?

– Да – отвърнах аз, като хвърлих поглед върху писъмцето, написано точно в този дух.

– Кога смятате да отидете?

– Имам известно задължение – отговорих аз, поглеждайки към Уемик, който пускаше парче риба в пощенската кутия, – поради което не разполагам напълно с времето си. Но смятам да замина веднага.

– Ако мистър Пип възнамерява да замине веднага – обърна се Уемик към мистър Джагърс, – няма защо да отговаря на писмото.

Като сметнах, че това е намек да не отлагам, реших да замина още на следващия ден и им съобщих това решение. Уемик изпи чаша вино, след това погледна с мрачно задоволство мистър Джагърс, но не и мене.

– Значи, Пип – каза мистър Джагърс, – нашият приятел Паяка добре изигра козовете си и спечели играта!

Не можах да сторя нищо, освен да призная, че е така.

– Ех, той може да стигне далеко... както си знае... само че дали ще може да я кара, както си знае. По-силната воля побеждава винаги накрая, но трябва да се знае чия воля е по-силна. Ако рече да я набие...

– Мистър Джагърс – прекъснах го аз с пламнало лице и сърце, – вие сигурно не допускате, че той е негодник, който може да стори и това?

– Не съм казал такова нещо, Пип. Изказвам само едно предположение. Ако реши да я набие, силата ще се окаже може би на негова страна; ако се състезават по ум, сигурно няма да е на негова страна. Да гадаеш как човек като него ще се прояви при такива обстоятелства, е все едно да хвърляш зар за две възможности.

– Мога ли да ви запitam кои са те?

– Човек като нашия приятел Паяка – отговори мистър Джагърс – може или да бие, или да се подмилква. Може да се подмилква с ръмжене или без ръмжене, но може само да бие или да се подмилква. Питайте и Уемик какво мисли по този въпрос.

– Само да бие или да се подмилква – отвърна Уемик, без да се обърне към мене.

– Да пием тогава за мисис Бентли Дръмъл – рече мистър Джагърс, като взе от въртящата се масичка кана с първокачествено вино и наля чашите ни – и да пожелаем въпросът за превъзходството да се разреши, както е угодно на тази дама! Невъзможно е да се разреши, както би било угодно и на нея, и на джентълмена! Ох, Моли, Моли, Моли, колко се бавиш днес!

Тя бе застанала в този миг зад него и оставяше на трапезата донесеното блюдо. После се отдръпна една-две стъпки, мълвейки смутено някакво извинение. Докато говореше, вниманието ми бе привлечено от начина, по който движеше пръстите си.

– Какво има? – запита мистър Джагърс.

– Нищо – казах аз. – Просто изпитах мъка от разговора ни.

Тя движеше пръсти така, като че плете. И не снемаше поглед от господаря си, защото не знаеше дали може да си отиде, или той има да й каже още нещо и ще я повика обратно, ако си тръгне. Погледът й беше много неспокоен. Да, аз бях сигурен, че неотдавна, в един паметен за мене ден, бях видял също такива очи и ръце!

Той я остави да си тръгне и тя се измъкна безшумно от стаята. Но аз я виждах пред себе си така ясно, като че беше още тук. Виждах ръцете, очите, вълнистите коси; сравнявах ги с други ръце, с други очи, с други коси, които познавах много добре, и с това, което те ще станат след двадесет години бурен живот със съпруг грубиян. Виждах отново ръцете и очите на икономката и си спомних необяснимото чувство, което ме бе обзело, когато се разхождах последния път – не сам – в запустялата градина и изоставената пивоварна. Спомних си как същото чувство ме бе обзело, когато видях лицето, което ме гледаше, и ръката, която ми махаше от прозорчето на дилижанса; как то ме бе обзело и ослепило като мълния, когато минах във фойтон – не сам – през внезапно осветения път на една тъмна улица. Спомних си как една-единствена нишка ми бе помогнала да установя самоличността на човека в театъра, как също такава, досега липсваща нишка, се появи внезапно, когато – веднага след споменаване името на Естела – видях случайно тези пръсти, които плетяха, и тези втренчени очи. И почувствувах с непоколебима увереност, че тази жена е майка на Естела.

Мистър Джагърс ме бе виждал с Естела и надали бе пропуснал да забележи чувствата, които аз не се мъчех да скрия. Той кимна, когато казах, че разговорът е мъчителен за мене, наля отново вино и продължи вечерята си.

Икономката влезе само два пъти още, при което оставаше съвсем за малко, а мистър Джагърс се държеше много рязко с нея. Но нейните ръце бяха ръцете на Естела, очите й бяха очите на Естела – още сто пъти да бе дошла, увереността ми нямаше нито да се засили, нито да се намали.

Вечерта мина мрачно, защото Уемик пиеше виното си – когато му налееха – като по служебно задължение, както би получавал заплатата си, когато му дойде редът, и без да смене очи от шефа си, седеше така, като че е готов всеки миг за кръстосан разпит. Що се отнася до количеството вино, неговата пощенска кутия го приемаше със същата безучастна готовност, с която една пощенска кутия приема всякакви количества писма. От мое гледище той продължаваше да е непознатият ми близък, приличен само

външно на Уемик от Уолуърт.

Сбогувахме се рано и тръгнахме заедно. Едва когато се спънахме в обувката на мистър Джагърс, докато търсехме шапките си, почувствувах, че познатият близък ей сега ще се появи; и след като изминахме пет-шест ярда от Джерард Стрийт към Уолуърт почувствувах, че вървя под ръка с познатия близък, докато непознатият се беше изпарил във вечерния въздух.

— Е-е! — въздъхна Уемик. — Свърши се! Чудесен човек, няма втори като него, но когато вечерям тук, чувствавам, че трябва да се стягам с винт... а аз вечерям по-удобно, ако не съм завинтен.

Почувствувах, че преценката му е много сполучлива, и му го казах.

— Не бих я казал никому освен на вас — отвърна той. — Защото зная, че казаното между нас не отива по-далеко.

Запитах го виждал ли е осиновената дъщеря на мис Хавишам — мисис Бентли Дръмъл. Отговори ми, че не я е виждал. За да не бъде много дързък, заговорих за стария, после за мис Скифинс. Когато споменах мис Скифинс, той погледна лукаво и спря наред улицата, да си издуха носа, като тръсна глава със скрито самодоволство.

— Уемик — продължих аз, — спомняте ли си, че още преди да отида в дома на мистър Джагърс, вие ме предупредихте да обърна внимание на икономката му.

— Така ли? — отговори той. — Ах, да, струва ми се, че го сторих. Да, дявол да го вземе! — Добави намръщено той. — Спомням си, че беше така. Изглежда, че още не съм се отвинтил напълно.

— И я нарекохте укротен звяр.

— А _вие_ как бихте я нарекли?

— Също така. Как я е укротил мистър Джагърс, Уемик?

— Това си е негова тайна. Тя живее отдавна в неговия дом.

— Бих искал да ми разкажете житието й. Имам особени причини да се интересувам от него. Знаете, че казаното между нас не отива по-далеко.

— Какво да ви кажа — отговори Уемик, — аз не зная житието й — искам да кажа, че не зная всичко. Но ще ви кажа, каквото зная. Разговаряме, разбира се, като напълно частни лица.

— Разбира се.

— Преди двадесетина години тази жена беше съдена в Оулд Бейли за убийство и бе оправдана. Красавица беше тя на младини — циганска кръв има в жилите й, струва ми се. Гореща кръв във всеки случай, когато кипне, както може да се предполага.

— И все пак е била оправдана, нали?

— Мистър Джагърс я защитава — продължи Уемик, като ме погледна многозначително — и поведе удивително делото. То изглеждаше безнадеждно, той беше още начинаещ, и все пак го поведе така, че възхити всички; може да се каже, че това дело в същност му създаде славата. Пое го още от следствието в полицията, където дълго време се бори, за да не я задържат под стража; а по време на съдебното заседание, където не можеше още да се яви сам, не се отделяше от защитника... и всички знаеха, че той ръководи в същност защитата. Убитата беше жена; жена, десетина години по-стара, много по-едра и по-яка. Убийството било извършено от ревност. И двете бяха скитници, жената от Джерард Стрийт била омъжена много млада за някакъв скитник (дяволът ги венчал, както се казва) и била ревнива като фурия. Убитата — много по-подходяща по възраст за мъжа — била намерена в някакъв хамбар край Хаунслоу Хийт. Личало, че е имало тежко боричкане, може би и истински бой. Жертвата била издраскана, покрита със синини, а най-после била удушена. Нямаło никакви основания да заподозрат друг освен тази жена и мистър Джагърс построил защитата си само върху това, че тя нямала физически сили да извърши убийството. Можете да бъдете уверен — добави Уемик, като ме докосна по ръкава, — че но онова време той не показваше никога колко са яки ръцете й, както прави сега.

Аз бях казал на Уемик, че мистър Джагърс ни бе показал китките й, когато бяхме на вечеря у него.

— Значи, сър — продължи Уемик, — случи се така, виждате ли... случи се така, че след като я задържаха, тази жена започна да се облича толкова изкусно, щото изглеждаше много по-слаба, отколкото беше в същност; особено ръкавите й, както разправят, били така умело стегнати, че ръцете й изглеждаха съвсем тънички. Тя имаше само една-две синини — които са нищо за скитница като нея, — но ръцете й бяха

силно издраскани и трябваше да се установи дали е от нокти, или не. Мистър Джагърс доказва, че тя е трябвало да се промъква през тръни, които не достигали до лицето ѝ, но все пак невъзможно било да мине оттам, без да издраска ръцете си. Частици от тези тръни били наистина намерени по кожата ѝ и представени като веществени доказателства... А из местата, където се промъквала, тръните се оказали прекършени и тук-там били намерени парченца от роклята ѝ и следи от кръв. Но най-смелият му довод бе следният. Като доказателство за ревността ѝ се опитваха да я обвинят, че почти по същото време, за да отмъсти на мъжа си, тя погубила в яростта си своето тригодишно дете от него. Мистър Джагърс използва това подозрение по следния начин: „Ние твърдим, че тези следи не са от нокти, а от тръни и ви показваме тръните. Вие твърдите, че са от нокти, и изказвате предположение, че тя е погубила детето си. Дължни сте да приемете всички заключения, произлизащи от това предположение. Да предположим, че е убила детето си, и то, вкопчвайки се в нея, е издраскало ръцете ѝ. Тогава? Вие не я съдите за убийство на детето. Защо? А колкото до настоящото дело, ако _искате_ непременно да приемете, че следите са от нокти, ние смятаме, че трябва да имате обяснения за тях, като предполагаме, че не сте ги измислили само за да имате някакви доказателства.“ Накратко казано, сър – завърши Уемик, – мистър Джагърс напълно обърка съдебните заседатели и те отстъпиха.

– И оттогава тя е все на работа при него, нали?

– Да. Нещо повече – допълни Уемик, – тя постъпи на работа при него още щом я оправдаха, все така кротка, каквато е сега. След това понаучи, каквото трябва, за да изпълнява длъжността си, но още от самото начало се бе укротила.

– Спомняте ли си какво е било детето?

– Казват, че било момиче.

– Друго нещо няма ли да ми кажете тази вечер?

– Нищо. Получих писмото ви и го унищожих. Нищо друго.

Пожелахме си сърдечно лека нощ и аз се прибрах в къщи с нов повод за размишления и грижи, без да съм се отървал от старите.

Глава четиридесет и девета

Като сложих в джоба си писъмцето на мис Хавишам, което трябваше да ми послужи за оправдание, ако тя прояви изненада от пристигането ми, каквато беше своенравна, аз заминах на следващия ден. Но слязох при странноприемницата на половината път, закусих там и стигнах пеша до града, защото исках да вляза незабелязано, през странични улички, и да си отида по същия начин.

Зимният ден беше към края си, когато минах покрай спокойните кънтящи дворове зад главната улица. Развалините, където са се намирали някога манастирските трапезарии и градини, превърнати сега в скромни навеси и обори, бяха безгласни като старите монаси в гробовете. Звънът на камбаните от катедралата* не бе ми се струвал никога толкова тъжен и далечен както сега, когато бързах да се промъкна незабелязано, глухият звук на старинния орган достигаше до слуха ми като погребална музика; а гарваните, които прелитаха около сивата кула и се люлееха по оголените клони на високите дървета в манастирската градина, сякаш ми викаха, че всичко тук е променено и Естела е напуснала завинаги този край.

[* __Звънът на камбаните от катедралата__ – това е единственият случай в романа, когато Дикенс споменава катедралата в град Рочестър. Тя фигурира повече в последния незавършен роман на Дикенс „Едуин Друд“.]

Вратата ми отвори възрастна жена, която бях виждал и по-рано – една от прислужниците, обитаващи пристройката отвъд задния двор. Запалената свещ стоеше както някога в тъмния ходник, откъдето я взех и се качих сам горе. Мис Хавишам беше не в своята стая, а в залата от другата страна на площадката. Когато надникнах през вратата, след като бях почукал напразно, я видях, че седи в едно изпокъсано кресло до самата камина и съзерцава унесено покритата с пепел жарави.

Влязох и заставах до старинната камина, както бях постъпвал неведнъж досега, за да може мис Хавишам да ме види, когато вдигне глава. Тя изглеждаше така неизказано самотна, че щях да я съжаля, дори да ми бе нанесла умишлено по-дълбоко страдание от това, в което можех да я обвиня. Докато я наблюдавах със съжаление и

мислех как с течение на времето злата участ на този дом бе засегнала и мене, тя вдигна поглед и ме видя. Погледна ме втренчено, после каза тихо:

– Истина ли е това?

– Аз съм, Пип. Мистър Джагърс ми даде вчера писъмцето ви и аз не закъснях.

– Благодаря ти. Благодаря ти.

Когато занесох край камината още едно изпокъсано кресло и седнах в него, забелязах по лицето ѝ едно ново изражение – на страх от мене.

– Желая – подзе тя – да поговорим по въпроса, който ти засегна, когато беше тук миналия път, и да ти покажа, че сърцето ми все пак не е от камък. Но ти може би няма да повярваш, че в моето сърце има някакво човешко чувство.

Когато казах няколко успокоителни думи, тя протегна треперещата си десница, сякаш искаше да ме докосне; но я отдръпна още преди да разбере движението ѝ и да реша как да се отнеса към него.

– Когато говореше за приятеля си, ти ми каза, че можеш да ми обясниш как бих могла да сторя нещо полезно и добро. Нещо, което ти би искал да сторя, нали?

– Нещо, което много бих искал да сторите.

– Какво е то?

Започнах да ѝ разказвам тайната на съдружието. Не бях говорил много, когато забелязах по изражението ѝ, че разсеяната ѝ мисъл е заета с мене, а не с това, което говоря. Явно беше, че е така, защото след като престанах да говоря, минаха няколко минути, преди тя да забележи, че съм млъкнал.

– Защо млъкна? – запита тя с предишното изплашено изражение. – Защото ме мразиш толкова, че не искаш и да ми говориш ли?

– Не, не – отвърнах аз. – Как можете да мислите такова нещо, мис Хавишам! Млъкнах, защото ми се стори, че не слушахте, каквото ви говоря.

– Може и да не съм слушала – отговори тя, като сложи ръка на челото си. – Започни отново, а аз ще гледам на другаде. Хайде, започни!

Тя се облегна на бастуна си с решителното изражение, което ѝ беше така присъщо понякога, и загледа огъня с явно намерение да внимава. Продължих разказа си, казах как съм се надявал да изпълня със собствени средства договора и как съм загубил надеждата да го сторя. Този въпрос (припомних и аз) включваше подробности, които не можех да ѝ разкажа, защото те бяха гнетяща чужда тайна.

– Така – рече тя, като кимна, без да ме погледне. – А колко пари са потребни, за да се изпълни договорът?

Страхувах се да кажа, защото сумата беше наистина голяма.

– Деветстотин лири.

– Ако ти дам тази сума, ще запазиш ли това в тайна, както си запазил своята постъпка?

– Ще я запазя също така свято.

– И ще ти стане много по-леко на душата?

– Много по-леко.

– Много ли си нещастен сега?

Тя зададе този въпрос все още без да ме поглежда, но с необичайно съчувствие. Не можах да ѝ отговоря веднага, защото гласът ми измени. А тя сложи и лявата си ръка върху дръжката на бастуна и склони чело на нея.

– Съвсем не съм щастлив, мис Хавишам; но за безпокойството ми има и други причини освен онези, които са ви известни. Това са тайните, за които ви споменах.

След някое време тя вдигна глава и погледна отново огъня.

– Много благородно бе от твоя страна да кажеш, че има и други причини за нещастията ти. Наистина ли?

– Да, наистина.

– И нима аз мога да ти помогна, Пип, само като направя услуга на приятеля ти? Като смятаме това за свършено, не мога ли да сторя нещо и за тебе?

– Нищо. Благодаря ви за въпроса. Благодаря ви още повече за начина, по който го казахте. Но нищо не можете да сторите.

След малко тя стана и потърси с поглед из тъмната стая хартия и перо. Като не намери, извади от джоба си комплект пожълтели плочици от слонова кост в рамки от потъмняло злато и почна да пише върху тях с молив в потъмнял зелен калъф, който висеше на шията ѝ.

– Ти си все още в приятелски отношения с мистър Джагърс, нали?

– О, да. Вчера вечерях с него.

– Ето нареждане до него да ти изплати парите, които можеш да употребиш както искаш за приятеля си. Аз не държа тук никакви пари; но ако предпочиташ мистър Джагърс да не знае нищо, ще ти ги изпратя.

– Благодаря ви, мис Хавишам; нямам нищо против да получа парите от него.

Тя ми прочете написаното; нареждането беше точно, ясно изказано с явното намерение да не ме изложи на никакво подозрение, че бих използвал парите за себе си. Когато взех от нея плочиците, ръката ѝ потрепера отново и се разтрепера още повече, когато тя извади верижката с молива и ми я подаде, без да ме погледне ни веднъж.

– На първата плочица е моето име. Ако можеш някога – дори дълго след като разбитото ми сърце се е превърнало в прах – да напишеш под името ми „Прощавам ѝ“, моля ти се, направи го.

– О, мис Хавишам, та аз мога да го сторя още сега. Тъжни грешки бяха извършени; и аз сам бях толкова сляп и неблагодарен, толкова много се нуждаех от опрощение и напътствие, та не мога да се сърдя на вас.

Тя ме погледна за пръв път, след като бе отвърнала глава, и за най-голямо мое учудване, бих казал дори за най-голям мой ужас, коленичи пред мене, вдигнала и двете си ръце така, както ги е вдигала към небето, коленичила до майка си, когато нещастното ѝ сърце е било още младо, жизнено, ненаранено.

Като я видях коленичила в краката ми, с побелели коси и повехнало лице, аз целият изтръпнах. Помолих я да стане, прегърнах я с две ръце, за да ѝ помогна, но тя само стисна едната ми ръка, склони глава върху нея и зариде. Никога не бях я виждал да пролива сълза и като се надявах, че това ще я облекчи, се наведох към нея, без да продумам. Тя не беше вече на колена, а се бе свлякла на пода.

– О! – извика отчаяно тя. – Какво направих! Какво направих!

– Ако мислите за злото, което сте ми сторили, мис Хавишам, позволете да ви отговоря: то е твърде малко. Аз щях да я обичам въпреки всичко... Омъжи ли се?

– Да.

Въпросът ми беше излишен, защото новата пустота в този вече пуст дом ми бе подсказала, че е така.

– Какво направих! Какво направих! – Тя кършеше ръце, скубеше белите си коси и повтаряше непрестанно този стон: – Какво направих!

Не знаех какво да отговоря, как да я утеша. Много добре знаех, че бе постъпила зле, като бе потърсила възмездие за своето безсърдечно огорчение, отритната любов и наранена гордост в осакатяването на една впечатлителна детска душа. Но знаех също, че отстранявайки дневната светлина, тя бе отстранила нещо неизмеримо по-голямо: уединила се бе в самотата си от хиляди естествени, целебни влияния; знаех, че разсъдъкът ѝ, унесен в самотни блянове, се бе поболял, както винаги е ставало, не може да не става и ще става с разсъдък, тръгнал против начертания от твореца път. А можех ли да я гледам без състрадание, когато я виждах така наказана – превърната в развалина, напълно непригодна за света, в който живее, обзета от една тщеславна скръб, превърнала се във всевластна страст като тщеславното покаяние, тщеславното угризение, тщеславната скромност и всички останали чудовищни тщеславия, угнетяващи като проклетия света?

– Преди да ѝ заговориш оня ден и преди да видя в тебе като в огледало онова, което бях изпитала някога сама, не знаех какво съм направила. Какво направих! Какво направих!

И още двадесет, още петдесет пъти: какво бе направила!

– Мис Хавишам – казах аз, когато стоновете ѝ заглъхнаха, – трябва да ме изгоните от мисълта и съзнанието си. Но с Естела е друго: ако можете поне мъничко да поправите злото, което сте ѝ причинили, като сте ѝ отнели част от истинската ѝ природа, по-добре ще е да го сторите, отколкото цяло столетие да оплаквате миналото.

– Да, да, зная, че е така. Но, Пип... мили! – В тази нова нежност имаше искрено женско състрадание към мене. – Мили! Вярвай ми: най-напред, по времето, когато я взех, аз исках само да я спася от страдание като моето. Никакви други намерения няхах отначало.

– Добре, добре! – съгласих се аз. – Надявам се, че е било така.

– Но когато тя поизрасна и започна да се разхубавява, постепенно извърших злото; с похвали, накити и поуки, със собствения си образ, който беше винаги пред нея като предупреждение, подкрепящо поуките ми, аз изтръгнах сърцето ѝ и сложих на мястото му късче лед.

– По-добре би било да ѝ оставите сърцето – не се въздържах аз, – дори да бъде изранено или разбито.

При тези думи мис Хавишам ме погледна за миг разсеяно и започна пак:

– Какво направих! Ако познаваше целия ми живот – проплака тя, – би могъл по-добре да ме съжалиш и разбереш.

– Мис Хавишам – отвърнах аз колкото мога по-внимателно, – струва ми се, че познавам вашия живот; научих го още когато напуснах тия места. Той ми внуши дълбоко състрадание и мисля, че разбирам и живота ви, и влиянието му върху вас. Но дали това, което се случи между нас, ми дава право да ви задам един въпрос, който се отнася до Естела? И то не каквато е сега, а каквато е била, когато е дошла за пръв път при вас.

Тя седеше на пода, облегнала ръцете си върху изпокъсания стол и склонила глава на тях. Когато зададох въпроса си, тя ме погледна право в лицето и отговори:

– Питай.

– Кои са родителите на Естела?

Тя поклати глава.

– Не знаете ли?

Тя поклати пак глава.

– Но тя е била доведена или изпратена от мистър Джагърс?

– Доведена бе.

– Ще ми разкажете ли как стана това?

Тя заговори плахо, шепнешком:

– Отдавна вече се бях затворила в тези стаи (не помня колко отдавна – знаеш как тукашните часовници показват времето), когато му казах, че бих искала да отгледам някое девойче и да го предпазя от участ като моята. За мистър Джагърс бях чела във вестниците, преди да се отделя от света, а го видях за пръв път, когато го повиках да опразни този дом за мене. Той ми каза, че ще потърси някое сираче. Една нощ я донесе тук заспала и аз я нарекох Естела.

– Мога ли да ви запitam на колко години беше тя тогава?

– На две или три. Самата тя знае само това, че е сираче и че съм я осиновила.

Бях дотолкова убеден, че онази жена е нейна майка, щото не се нуждаех от никакви доказателства. Но все пак си казах, че връзката е ясна и пълна. Какво още можех да очаквам, ако продължа разговора? Успял бях да уредя работата на Хърбърт, мис Хавишам ми бе казала всичко, което знаеше за Естела; аз бях казал и сторил, каквото можех, за да я успокоя. Няма значение какво още си казахме на раздяла; ще спомена само, че след малко се разделихме.

Притъмняваше вече, когато излязох на чист въздух. Казах на жената, която ми бе отворила, че засега няма да я безпокоя, защото искам да се поразходя из двора. Предчувствувах, че никога вече няма да се върна тук, и счетох, че угасващата дневна светлина подхожда на тази прощална разходка.

Минавайки покрай изоставените бъчви, по които някога бях вървял, а сега виждах прогнили от дъждовете, с малки локвички вода в най-крайните от тях, аз отидох в запустялата градина. Обиколих я, минах край кътчето, където се бихме с Хърбърт, по пътеките, където се разхождахме с Естела. Навред беше студено, самотно и тъжно!

На връщане минах през пивоварната, вдигнах ръждясалата кука на вратичката и обиколих градинката от край до край. Когато излизах през отсрещната врата – която не се отвори лесно, защото мокрото дърво се бе отметнало и надуло, пантите се бяха разкривили, а прагът беше задръстен от плесен, – аз се обърнах и погледнах назад. При това неволно движение един детски спомен се съживи с поразителна сила в мене и аз помислих, че пак виждам мис Хавишам обесена на гредата. Това впечатление беше толкова силно, щото аз се спрях под гредата, разтреперан от главата до петите, докато разбере, че само така ми се е сторило.

Тъжният кът и час и уплахата от това макар и мигновено видение ме изпълниха с

неописуем ужас, когато излязох през отворената дървена врата, до която някога си скубех косите, след като Естела бе изтръгнала сърцето ми. Влизайки в предния двор, аз се подвоумих дали да повикам жената да ми отвори заключената врата, или да отида горе, за да се уверя, че мис Хавишам е жива и здрава, спрях се на второто решение и се качих.

Когато погледнах в стаята, където я бях оставил, видях, че тя седи в изпокъсания стол пред камината, съвсем близо до огъня и гърбом към мене. А когато се отдръпнах, за да се отдалеча безшумно, съзрях висок огнен стълб. В същия миг мис Хавишам изтича с писък към мене, обзета от пламъка, двойно по-висок от нея.

Горното ми палто имаше двойна пелерина, а на ръката ми беше метнато още едно дебело палто. Това, че съм ги грабнал и съм я покривил с тях, след като съм я повалил на земята; че съм грабнал за същата цел голямата покривка от масата заедно с изгнилия сватбен кейк и всички скрити в него гадинки; че се боричкахме на пода като непримирими врагове и колкото повече се мъчех да я покривя, толкова по-отчаяно тя пищеше и се мъчеше да се освободи; че всичко това е станало, разбрах от последиците, без да усетя, да разбера или да съзнавам, че съм го сторил. Разбрах го едва когато видях, че и двамата сме на пода до голямата маса, а в задимения въздух още се развяват горящи парчета от онова, което само преди един миг беше извехтяла булчинска рокля.

Когато погледнах наоколо си, видях, че разтревожените хлебарки и паяци бягат на вси страни по пода, а на вратата са застанали задъхани и разплакани прислужници. Продължавах да я натискам с все сили към пода като затворник, който би могъл да ми се изплъзне; съмнявам се дали съзнавах коя е тя, защо се борим, как се е подпалила, как съм я загасил, преди да видя, че късчета от дрехите ѝ падат като черен дъжд около нас.

Тя беше в безсъзнание, но аз не позволих да я преместят или дори докоснат. Изпратихме за помощ; докато тя пристигне, продължавах да я държа, обзет сякаш от безразсъден страх (и, струва ми се, бях наистина обзет), че ако я пусна, огънят ще пламне отново и ще я превърне в пепел. Когато станах след пристигането на лекаря и други хора, видях с изненада, че и двете ми ръце са обгорени; а не бях почувствувал кога е станало това.

След прегледа бе установено, че е получила сериозни, но не и безнадеждни обгаряния; опасността беше всъщност в нервното сътресение. По нареждане на лекаря донесоха постелки и ѝ приготвиха легло върху масата в същата стая, защото така беше най-удобно за превързване на раните ѝ. Когато я видях отново след един час, тя лежеше наистина там, където някога почукваше с бастуна си и казваше, че ще я положат един ден.

При все че – както ми казаха – цялата ѝ рокля беше изгоряла, тя имаше все още някогашния призрачен булчински вид; покрита до шията с бял памук, върху който беше метнат бял чаршаф, тя напомняше все още призрака на нещо, което е било и безвъзвратно се е променило.

От прислугата научих, че Естела е в Париж, и докторът обеща да ѝ пише с първата поща. Роднините на мис Хавишам щях да уведоми аз; възнамерявах да съобща на Матю Покет, като го оставя да постъпи по-нататък, както намери за добре. Това сторих чрез Хърбърт още на другия ден, щом се завърнах в Лондон.

До някое време тя говореше за станалото свързано, макар и с ужасна възбуда. Към полунощ започна да бълнува, а след това заповтаря пак тихо и бавно: „Какво направих!“ После: „Когато дойде най-напред, исках само да я предпазя от участ като моята!“ или: „Вземи молива и напиши под името ми: прощавам ѝ!“ Без да промени ни веднъж реда на трите изречения, тя изпускаше от време на време някоя дума в едно или друго от тях; но никога не замести изпуснатата дума – просто я изпускаше и продължаваше нататък.

Тъй като тук не можех да помогна, а в къщи ме чакаше основателен повод за тревоги и страхове, които и нейните бълнувания дори не можеха да прогонят от съзнанието ми, още през нощта реших да си замина с първия утринен дилижанс; щях да тръгна пеша от града и след една-две мили да заема мястото си в колата. Така че към шест часа сутринта се наведох над нея и докоснах с устните си нейните – тъкмо когато те мълвяха, и не мълкнаха при тоя допир: „Вземи молива и напиши под името ми: прощавам ѝ!“

Глава петдесета

Ръцете ми бяха превързани два-три пъти през нощта и отново сутринта. Лявата ми ръка беше доста обгорена до лакътя и малко по-леко при рамото; болеше ме много, но като си спомних как пламъкът се бе извил тъкмо към нея, бях благодарен, че съм се отървал само с това. Дясната ми ръка не беше толкова зле обгорена, та да не мога да движа пръстите си. И тя беше превързана, разбира се, но не така неудобно както лявата, която носех свита пред гърдите; а горното си палто можех да нося само наметнато върху плещите и вързано на врата. Косата ми беше опърлена от огъня, но главата и лицето не бяха засегнати.

След като отиде в Хамърсмит да съобщи на баща си, Хърбърт се прибра в жилището ни и през целия ден се грижеше за мене. Той беше незаменима болногледачка; в определени часове сваляше превръзките, потапяше ги в готовата разхладителна течност и ги поставяше отново с търпение и нежност, за които му бях дълбоко благодарен.

Отначало, когато лежах неподвижно на дивана, ми се струваше много мъчно, дори невъзможно да прогоня впечатлението от пламъците, от бързото им прашене и задушлива миризма. Ако задремех за миг, веднага се сепвах от писъците на мис Хавишам, която виждах да тича към мене с цял огнен стълб над главата си. С това душевно страдание се борех много по-мъчно, отколкото с физическото; Хърбърт го разбираше и правеше всичко възможно да отвлича вниманието ми.

Ни един от нас не заговори за лодката, но и двамата мислехме за нея. То личеше от мълчанието ни по тоя въпрос и от безмълвното съгласие, че ръцете ми трябва да бъдат излекувани не за седмици, а за часове.

Първият ми въпрос към Хърбърт бе, разбира се, дали всичко е наред в дома край реката. Когато той ми отговори напълно уверено и весело, че всичко е наред, до края на деня не се върнахме към тази тема. Едва привечер, докато сменяше превръзките ми, при светлината на огнището в притъмнялата стая, Хърбърт я засегна отново:

– Снощи, Хендел, прекарах цели два часа у Провис.

– Къде беше Клара?

– Милата! – каза Хърбърт. – Цялата вечер беше с Бухала. Щом го оставеше, той почваше да удря с бастуна си по пода. Съмнявам се все пак, че ще изкара още дълго време. С толкова ром и пипер... или пипер и ром... смятам, че края на чукането наближава.

– И тогава ще се ожените, нали, Хърбърт?

– А как бих могъл другояче да се грижа за милото девойче?... Сложи ръката си на гърба на дивана, милото ми момче, а аз ще седна тук и ще извадя превръзката толкова внимателно, че няма да усетиш. Но заговорих за Провис. Знаеш ли, Хендел, че той е станал по-добър?

– Нали ти казах, че още миналия път ми се стори по-укротен.

– Да, каза ми. И наистина е така. Снощи беше много приказлив и ми поразправи още нещо от живота си. Спомняш ли си как замълча тук, когато спомена за някаква жена с която имал големи неприятности?... Заболя ли те?

Бях трепнал, но не от докосването на ръцете, а от думите му.

– Забравил бих, Хърбърт, но сега, като ми заговори, си спомних.

– Така! Заговори ми за ония години от своя живот, и то какви мрачни, сурови години! Да ти разправам ли? Или би се разтревожил сега?

– Непременно ми разкажи. От край до край.

Хърбърт се наведе да ме погледне по-отблизо, сякаш не можеше да си обясни защо му отговорих толкова бързо и нетърпеливо.

– Не ти ли гори главата? – запита той, като я докосна.

– Никак – отговорих аз. – Хърбърт, мили, разправи ми какво ти каза Провис.

– Изглежда – каза Хърбърт – ... а превръзката измъкнах чудесно и сега ще поставя разхладителната... отначало ще поизтърпне, мили, но скоро ще ти стане по-добре... Изглежда, че жената е била млада, ревнива и отмъстителна; отмъстителна до крайност, Хендел.

– Как до крайност?

– До убийство... Да не изстудих много болното място?

– Не чувствавам. Как е убила? И кого?

В същност постъпката ѝ може би не заслужава това ужасно име – добави Хърбърт, – но я съдили за убийство, мистър Джагърс я защищавал и Провис научил за пръв път името му именно чрез тази защита. Жертвата била пак жена, и то много по-силна; двете се борили в някакъв хамбар. Може да се спори коя е започнала и доколко почтено или непочтено са се борили; но краят е безспорен, защото жертвата била намерена удушена.

– И жената била призната за виновна?

– Не; оправдали я... Заболя ли те, мили Хендел?

– Надали някой би бил по-внимателен от тебе, Хърбърт. И така? По-нататък?

– Оправданата млада жена имала от Провис дете, което той безумно обичал.

Същата вечер, когато съперницата ѝ била, както ти казах, удушена, жената се явила за миг при Провис и се заклела, че ще погуби детето (което било при нея), за да му го отнеме завинаги; и изчезнала веднага... Нагласихме вече по-болната ръка, сега остава само дясната, а тя е по-лека работа. Но аз ще я наглася по-добре при тази светлина, защото, ако е по-светло, ръката ми ще трепва, щом видя по-ясно раните ти... А ти, моето момче, не мислиш ли, че дишаш малко тежко? Според мене дишането ти е ускорено.

– Възможно е, Хърбърт. И изпълнила ли е жената клетвата си?

– Сега настъпват най-мрачните дни от живота на Провис. Да, изпълнила я.

– Тоест той казва това.

– Разбира се, моето момче – отвърна изненадано Хърбърт и се наведе отново да ме погледне по-отблизо. – Всичко ми бе казано от него. Други сведения нямам.

– Да, разбира се.

– Провис не каза – продължи Хърбърт – добре ли се е отнасял с майката на детето си или зле; но тя била споделила четири-пет години от жалкия му живот, който той ни описа пред ей тая камина, и, изглежда, че е изпитвал към нея състрадание и снизходителност. Затова, като се страхувал да не го повикат да даде показания за погубването на детето и по този начин да я обрече на смърт, той се укрил (колкото и да му било мъчно за детето), не се мяркал, както каза сам, нито из улиците, нито около съда, където споменали мимоходом за някой си Ейбъл, когото жената ревнувала. След като я оправдали, жената изчезнала и той изгубил и детето, и майката.

– Искам да те попитам...

– Ей сега ще свърша, моето момче... Оня зъл дух Компейсън, негодник, какъвто няма втори по света, знаел, че Провис се укрил по онова време от даване на показания, знаел и защо е постъпил така и се възползвал от това, за да му плаща по-малко и да го кара да работи повече. Снощи разбрах, че това най-много е изострило омразата на Провис.

– Искам да те попитам – прекъснах го аз – нещо особено важно, Хърбърт: каза ли ти той кога се е случило всичко това?

– Особено важно ли? Чакай да си припомня тогава какво ми каза. Да, ето какво каза: „Преди двадесетина години, почти веднага след като почнах да работя с Компейсън.“ А ти на колко години беше, когато го срещна във вашите гробища?

– Трябва да съм бил в седмата си година.

– Така. Той каза, че случката е станала три-четири години по-рано и ти си му напомнял Жестоката загуба на момиченцето, което щяло да бъде на твоите години.

– Хърбърт – заговорих бързо аз след кратко мълчание, – как ще ме видиш по-ясно: при светлината на прозореца ли или от камината?

– От камината – отговори Хърбърт, като се приближи отново.

– Погледни ме.

– Гледам те, моето момче.

– Докосни ме.

– Докоснах те, моето момче.

– Нали не смяташ, че имам огън или че съзнанието ми е разстроено от снощната случка?

– Н-не, мили – каза Хърбърт, като ме изглежда внимателно. – Малко си възбуден, но иначе съвсем на себе си.

– Знам, че съм на себе си. А човекът, когото крием край реката, е бащата на

Естела.

Глава петдесет и първа

Какви цели преследвах, когато така усърдно се стараех да открия и докажа кои са родителите на Естела — не мога да кажа. Скоро ще се разбере, че този въпрос не ми беше ясен, преди да ми го зададе човек, по-мъдър от мене.

Но когато водих с Хърбърт този важен разговор, бях обзет от трескавото убеждение, че трябва да си изясня въпроса докрай — да не го оставям, а да се срещна с мистър Джагърс и да разбера цялата истина. Аз наистина не знаех дали върша това заради Естела, или исках да озаря и човека, за чието запазване така много се грижех, с лъч от отдавна обкръжаващата ме романтика. Второто предположение е може би по-близо до истината.

Както и да е, едва ли някой би ме удържал да не отида още тази вечер на Джерард Стрийт. Само Хърбърт можа да ме удържи с довода, че ако изляза, вероятно ще легна съвсем и ще бъда напълно безполезен тъкмо тогава, когато безопасността на нашия беглец зависи изцяло от мене. След многократно повтаряната уговорка, че на другия ден, каквото и да стане, ще отида при мистър Джагърс, аз се съгласих най-после да кротувам и да си стоя в къщи, за да ме превързват. Но рано на другата сутрин ние излязохме заедно и се разделихме на ъгъла на Гилтспър Стрийт и Смитфийлд, откъдето Хърбърт тръгна за Сити, а аз за Литъл Бритън.

Мистър Джагърс и Уемик се събираха от време на време да проверят сметките на кантората, да унищожат някои документи и изобщо да подредят всичко. В такива случаи Уемик отиваше с книгата си в стаята на мистър Джагърс, а някой чиновник от горния етаж слизаше в канцеларията. Като видях тази сутрин мястото на Уемик заето от такъв чиновник, разбрах какво става; но не съжалявах, че ще намеря мистър Джагърс и Уемик заедно, защото така Уемик щеше да чуе лично, че не съм казал нищо, с което бих могъл да го издам.

Появата ми с превързана ръка и наметнато палто облекчаваше моята задача. При все че бях изпратил на мистър Джагърс съобщение за злополуката още щом пристигнах в Лондон, трябваше да му я разкажа най-подробно; а поради особеността на случката разговорът ни не беше толкова сух, кратък и строго подчинен на правилата всичко да се подкрепя с доказателства, както ставаше досега. Докато описах злополуката, мистър Джагърс стоеше според навика си пред камината. Облегнат на стол, с ръце в джобовете на панталоните, стиснал перодръжката в „пощенската кутия“, Уемик не снемаше поглед от мене. Двете грозни гипсови отливки, неразделни от всички делови разговори тук, като че душеха напрегнато дали не мирише на пожар.

След като завърших разказа си и отговорих на въпросите им, аз представих нареждането на мис Хавишам да ми се платят деветстотин лири за Хърбърт. Очите на мистър Джагърс потънаха като че още по-дълбоко, когато му подадох плочицата, но след малко той я предаде на Уемик с поръчение да приготви чек и да му го даде за подпис. Докато Уемик пишеше, аз го погледнах, а мистър Джагърс, полюшвайки се назад-напред на лъскавите си обувки, погледна мене.

— Съжалявам, Пип — каза той, след като подписа чека и аз го прибрах в джоба си, — че не правим нищо за вас.

— Мис Хавишам имаше добрината да ме запита — отвърнах аз — дали не може да стори нещо за мене, но аз й отговорих, че не може.

— Всеки си знае най-добре работата — рече мистър Джагърс.

А Уемик изрече само с устни: „движимо имущество“.

— Аз не бих и отговорил с „не“ на ваше място — каза мистър Джагърс, — но всеки човек си знае най-добре работата.

— А всекиму — добави Уемик, като ме погледна с укор — е потребно движимо имущество.

Като сметнах, че сега е най-удобно да заговоря за това, което ми беше на сърцето, аз се обърнах към мистър Джагърс:

— Все пак, сър, и аз поисках нещо от мис Хавишам. Поисках да ми даде някои сведения за осиновената си дъщеря и тя ми каза всичко, което знае.

— Така ли? — подхвърли мистър Джагърс, като се наведе да погледне обувката си,

и се изправи пак. – Хм! Мисля, че не бих постъпил по същия начин, ако бях на мястото на мис Хавишам. Но и тя сигурно си знае по-добре работата.

– Аз зная житието на осиновената й дъщеря по-добре, отколкото го знае самата мис Хавишам, сър. Зная коя е майка й.

Мистър Джагърс ме погледна изпитателно и повтори:

– Майка й ли?

– Видях я преди не повече от три дни.

– Така ли? – рече мистър Джагърс.

– И вие също, сър. Но вие сте я виждали и след това.

– Така ли? – каза мистър Джагърс.

– Зная житието на Естела може би по-добре и от вас – отговорих аз. – Зная и баща й.

Известното леко трепване на мистър Джагърс – той се владееше достатъчно добре, за да не промени държането си, но не можа да сдържи едно едва уловимо трепване – ме увери, че не знае кой е бащата. Имах достатъчно основание да предполагам това след разказа на Провис (както ми беше предаден от Хърбърт), че се е укривал, както и поради обстоятелството, че е потърсил мистър Джагърс едва след четири години, когато не е имало защо да изтъква самоличността си. Но досега не бях уверен, че мистър Джагърс не знае, а сега вече не се съмнявах в това.

– И така, Пип, вие знаете кой е бащата на тази дама? – попита мистър Джагърс.

– Да – отвърнах аз. – Името му е Провис... от Ню Саут Уелс.

И мистър Джагърс дори трепна при тия думи. Трепна едва уловимо, овладя се бързо и старателно, но все пак трепна, при все че свърза това движение с изваждането на носната си кърпа. Как бе посрещнато съобщението от Уемик, не мога да кажа, защото се страхувах да го погледна, за да не би прозорливият мистър Джагърс да открие, че между нас има някаква неизвестна нему връзка.

– И с какви доказателства, Пип – запита хладнокръвно мистър Джагърс, като задържа кърпичката си на половината път до носа, – Провис подкрепя това свое твърдение?

– Той не твърди такова нещо – отговорих аз. – Никога не го е твърдял и нито знае, нито предполага, че дъщеря му е жива.

Този път всемогъщата кърпичка се провали. Моят отговор беше толкова неочакван, че мистър Джагърс я прибра в джоба си, без да довърши обичайния ритуал, скръсти ръце и ме загледа със строг, пронизващ поглед, при все че лицето му не трепна.

Тогава разказах всичко, което бях узнал, казах и откъде го бях узнал, оставяйки все пак впечатлението, че съм научил от мис Хавишам онова, което бях научил в същност от Уемик. Положих особено старание да оставя това впечатление и не погледнах ни веднъж към Уемик, докато говорех, а сетне доста време издържах мълчаливо погледа на мистър Джагърс. Когато погледнах най-после Уемик, видях, че бе извадил перодръжката от „пощенската кутия“ и се бе навел прилежно над масата.

– Хм! – каза най-после мистър Джагърс, като пристъпи към книжата по масата. – Докъде бяхме стигнали, Уемик, когато влезе мистър Пип?

Но аз не позволих да ме отхвърлят по такъв начин и го помолих пламенно, бих казал дори възмутено, да бъде по-откровен и доблестен към мене. Припомних му в какви самоизмами се бях уплел, колко време бяха траяли те, какво бях открил най-после; загатнах за опасността, която гнетеше душата ми. Казах, че навярно заслужавам поне малко доверие от негова страна в замяна на доверието, което току-що бях проявил. Казах му, че не го укорявам, не го подозирам, нито изпитвам недоверие към него; искам само да ми потвърди истинността на това, което зная. А ако иска да знае защо искам и смятам, че имам право да зная всичко това, ще му отговоря – колкото и да му са безразлични такива жалки мечти, – че отдавна и дълбоко съм влюбен в Естела и макар да съм я загубил и да съм обречен на самота, всяко нещо, свързано с нея, ми е по-близко и по-скъпо от всичко друго на тоя свят. А като видях, че мистър Джагърс остава неподвижен и безмълвен, сякаш не беше чул този зов, аз се обърнах към Уемик с думите:

– Уемик, зная, че вие сте човек с добро сърце. Видях приятния ви дом, стария ви баща, видях с какви невинни, радостни забави подслаждате часовете си след работа. Моля ви да се застъпите за мене пред мистър Джагърс, да го убедите, че –

въпреки всичко – той трябва да бъде по-откровен с мене.

Никога не бях виждал двама души да се поглеждат така странно, както мистър Джагърс и Уемик се изгледаха след това мое изказване. Отначало се изплаших, че Уемик може да бъде незабавно уволнен; но това опасение се разсея, когато видях, че лицето на мистър Джагърс се смекчи в някакво подобие на усмивка, а Уемик стана по-смел.

– Какво значи това? – попита мистър Джагърс. – Вие със стар баща и с невинни радостни забави?

– Как какво? – възрази Уемик. – Има ли някакво значение, щом не ги водя тук?

– Пип – забеляза мистър Джагърс, като сложи ръка на рамото ми и истински се засмя, – този човек трябва да е най-хитрият измамник в целия Лондон.

– Ни най-малко – възрази Уемик, ставайки все по-смел. – Ами вие?

Те се изгледаха пак така странно, сякаш всеки подозираше, че другият е готов да го изиграе.

– _Вие_ с приятен дом? – каза мистър Джагърс.

– Щом не пречи на работата ми – възрази Уемик, – защо не? Като ви гледам, сър, няма да се учудя, ако и вие замислите и си създадете един ден приятен дом, когато работата ви дотегне.

Мистър Джагърс поклати два-три пъти замислено глава и най-после въздъхна.

– Пип – рече той, – няма да разговаряме за „жалките мечти“; от такива работи вие разбирате повече от мене, защото имате по-скорошен опит в тази насока. А по другия въпрос ще ви изложа един казус. Но имайте пред вид, че не твърдя нищо.

Той замълча, за да ми остави време да го уверя, че съм разбрал напълно изричната му уговорка.

– А сега, Пип – подзе мистър Джагърс, – ето казуса. Представете си, че някоя жена, при споменатите от вас условия, крие детето си и е принудена да съобщи това обстоятелство на своя защитник, когато той я предупреждава, че трябва да знае истината за детето, за да може да построи правилно защитата. Представете си, че в същото време една своенравна стара дама го е натоварила да й намери дете, което тя да отгледа и осинови.

– Разбирам ви, сър.

– Представете си, че този адвокат се е движил в една окаяна среда, където се раждат безброй деца, обречени на сигурна гибел. Представете си, че той е виждал често сериозно провеждани углавни процеси срещу деца, които е трябвало да вдигат на ръце, за да ги покажат на съда; представете си, че е знаел как ги затварят, бичуват, пращат в изгнание, изоставят, изхвърлят от обществото, как ги подготвят за палача и как те биват действително обесени, когато пораснат. Представете си, че той е имал основание да гледа на всички ежедневно срещани деца като на хайвер, който ще се превърне, отредена да попадне в мрежата му – да бъде обвинена, защитавана, принудена да лъжесвидетелствува, лишена от родители и измъчвана по най-различни начини.

– Разбирам ви, сър.

– Представете си, Пип, че между това множество деца едно хубавичко момиченце е могло да бъде спасено; бащата го смятал за загинало и не смеел много-много да разпитва; а майката била във властта на адвоката си, който можел да й каже: „Зная какво сте извършили и как сте го извършили. Отишли сте там и там, направили сте това и това, за да отклоните подозренията. Проследих всичките ви стъпки и мога да ви ги разкажа. Разделете се с детето, но ако бъде необходимо да го представим в съда, за да ви оправдаят, ще го представим. Дайте ми го и ще направя всичко възможно да ви измъкна. Ако ви спася, и детето ви ще бъде спасено; ако вие загинете, детето ви все пак ще остане.“ Представете си, че така и станало и че жената била спасена.

– Напълно ви разбирам.

– Но знаете, че не твърдя нищо, нали?

– Не твърдите нищо.

И Уемик повтори:

– Не твърди нищо.

– Представете си, Пип, че вълненията и страхът от смъртта са поразстроили ума на жената и когато я пуснали на свобода, тя се страхувала от хората и потърсила

убежище при защитника си. Представете си, че той я прибрал и щом виждал, че буйният ѝ нрав може да се прояви отново, я усмирявал, като ѝ напомнял пълната си власт над нея. Схващате ли този въображаем казус?

– Напълно.

– Представете си, че детето пораста и бива омъжено за пари. Че майката е още жива. Че бащата е също жив. Че майката и бащата, които не знаят нищо един за друг, живеят, разделени от хиляди мили, или ако искате дори само от ярдове. Че тайната си е останала тайна, макар да сте я надушили някак. Обмислете много внимателно последната точка.

– Обмислил съм я.

– Искам и Уемик да я обмисли много внимателно.

– Обмислил съм я – отвърна Уемик.

– За кого би било от полза да разкрие тайната? За бащата ли? Мисля, че майката няма да го гледа с по-добро око. За майката ли? Мисля, че ако наистина е извършила това, в което я обвиняват, по-добре е да си остане там, където е. За дъщерята ли? Едва ли ще е полезно за нея да се съобщи на съпруга ѝ тайната на нейния произход и да бъде изложена на позора, от който преди двадесет години е била завинаги спасена. Дори като добавим, Пип, че вие сте влюбен в нея, че към нея са били насочени вашите „жалки мечти“ – трябва да ви кажа между другото, че такива жалки мечти са замайвали главите на много повече хора, отколкото можете да допуснете, – пак ще повторя, че би било по-добре, и вие ще разберете сам това, като поразмислите, вместо да сторите такова нещо, да отсечете превързаната си лява с дясната, а след това да дадете брадвичката на Уемик, за да отсече и дясната.

Погледнах Уемик, чието лице беше съвсем сериозно. Той сложи показалеца на устните си. Същото сторих и аз.

– Е-е, Уемик – каза той, като си възвърна обичайното държане, – докъде бяхте стигнали, когато влезе мистър Пип?

Оставайки още малко при тях, след като подновиха работата си, аз забелязах, че се погледнаха няколко пъти все така странно, с тази разлика, че сега всеки от тях подозираше, да не кажа съзнаваше, че се е изложил пред другия в недостойна, непрофесионална светлина. Поради това, предполагам, сега бяха неумолими един към друг; мистър Джагърс се държеше извънредно властно, а Уемик се защитаваше упорито при най-малкото временно недоразумение. Никога не бях ги виждал в толкова лоши отношения, защото те изобщо се разбирали много добре.

Но и двамата бяха избавени от навременната поява на Майк, клиента с кожения калпак и привичката да изтрива нос с ръкава си, когото бях видял още при първото си идване тук. Този човек, който било сам, било покрай някой член от семейството си беше винаги в затруднение (на тукашен език това значеше Нюгейт), бе дошъл да съобщи, че най-голямата му дъщеря била задържана като заподозряна в кражба от някакъв магазин. Съобщавайки на Уемик това печално обстоятелство, Майк случайно се просълзи, докато мистър Джагърс стоеше величествено край камината, без да взема участие в разговора.

– Какво искаш? – запита възмутено Уемик. – За какво си дошъл да хленчиш?

– Без да искам, мистър Уемик.

– Все едно – рече Уемик. – Как смееш? Не трябва да влизаш тук, ако не можеш да говориш, без да пръскаш като развален писец. Защо хленчиш?

– Човек не може да сдържи чувствата си, мистър Уемик – извини се Майк.

– Кое? – запита почти свирепо Уемик. – Повтори!

– Слушай, драги – каза мистър Джагърс, като направи една стъпка и посочи вратата. – Махай се от тази кантора. Не желая никакви чувства тук. Махай се!

– Така ти се пада – додаде Уемик. – Махай се!

Нещастният Майк си отиде покорно, а мистър Джагърс и Уемик, възстановили доброто си разбирателство, продължиха бодро работата си, сякаш бяха току-що обядвали.

Глава петдесет и втора

От Литъл Бритън, с чека в джоба си, аз отидох у брата на мис Скифинс –

счетоводителя; братът на мис Скифинс – счетоводителят – отиде веднага у Кларикър, доведе го и за най-голямо мое удоволствие работата бе уредена. Това беше единственото добро нещо, което бях направил, и единственото, което бях завършил, откакто бях узнал моите големи надежди.

Когато Кларикър ми съобщи, че работите на фирмата му преуспяват и скоро ще може да установи малък клон от фирмата на Изток – нещо крайно необходимо за разширяване на работата му, – а в новото си качество на съдружник Хърбърт ще трябва да застане като ръководител на клона, разбрах, че ми предстои да се разделя с приятеля си, нещо твърде тежко дори ако собствените ми дела бяха по-уредени. А сега наистина почувствувах, че последната ми котва се разклаща и скоро ще бъде отнесена от вятъра и вълните.

Но аз бях възнаграден от радостта, с която Хърбърт се върна тази вечер в къщи и ми съобщи станалите промени, без да допуска, че не ми казва нищо ново, а след това започна да ми рисува бъдещето, когато ще заведе Клара Барли в страната на „Хиляди и една нощ“, където ще отида и аз (вероятно с керван от камили), ще пътуваме заедно по Нил и ще гледаме какви ли не чудеса. Без особена вяра, че ще участвам в тези блестящи планове, почувствувах, че бъдещето на Хърбърт бързо се прояснява и че старият Бил Барли трябва само да не изоставя пипера и рома, за да уреди по-скоро бъдещето на дъщеря си.

Вече беше началото на март. Макар и да не бе дала никакви усложнения, лявата ми ръка заздравяваше толкова бавно, че все още не можех да облека палтото си. Дясната беше сравнително добре – макар и обезобразена, можеше да ми служи.

Един понеделник сутринта, докато закусвах с Хърбърт, получих по пощата следното писъмце от Уемик:

„Уолуърт. Изгорете настоящото, щом го прочетете. В началото на седмицата, да кажем в сряда, можете да предприемете намисленото, ако възнамерявате да опитате. А сега – изгорете.“

Показах писъмцето на Хърбърт и след като го научихме наизуст, го изгорих; после започнахме да обмисляме какво ще правим. Бяхме загрижени, разбира се, от това, че не мога да греба.

– Мислих, мислих – започна Хърбърт – и струва ми се, че намислих нещо по-добро от това, да наемем някой лодкар от Темза. Да вземем Стартоп с нас. Той е добър, възторжен и почтен момък, обича ни и е изкусен гребец.

И аз бях помислил неведнъж за него.

– Но какво ще му кажеш, Хърбърт?

– Много малко. Ще го оставим да предполага, че се касае за някакво хрумване, което трябва да се пази в тайна до уречения ден; тогава ще му обясним, че е наложително да отплаваш заедно с Провис. Ти ще заминеш с него, нали?

– Непременно.

– Къде?

Обмислял бях неведнъж с тревога този въпрос и бях дошъл до заключението, че няма значение към кое пристанище ще се отправим – към Хамбург ли, към Ротердам или към Анверс, – важно беше само да го измъкнем от Англия. Можехме да отплаваме с всеки чужд параход, до който успеем да се доберем и който се съгласи да ни вземе. Възнамерявах да го откарам с лодката доста далеко по долното течение на реката; във всеки случай отвъд Грейвсенд, където имаше особена опасност от разпити и претърсвания, ако събудим подозрения. Тъй като чуждестранните параходи щяха да напуснат Лондон около началото на отлива, ние трябваше да се спуснем по реката при но-раншния отлив и да чакаме в някое спокойно кътче часа, когато ще можем да се приближим до някой от тях. Ако направим предварително съответната справка, бихме могли да пресметнем приблизително точно това време.

Хърбърт се съгласи с всичко и веднага след закуска излязохме да започнем проучванията си. Открихме, че най-подходящ за нас е един параход за Хамбург и към него именно насочихме вниманието си. Но забелязахме и други параходи, които щяха да отплават по същото време от Лондон, като се запознахме с цвета и размерите на всеки от тях. След това се разделихме за няколко часа; аз отидох да се снабдя веднага с необходимите паспорти, а Хърбърт отиде у Стартоп. И двамата изпълнихме без спънки

задачите си и когато се срещнахме отново в един часа, можахме да си съобщим успехите. Аз бях взел паспортите, Хърбърт бе видял Стартоп, който казал, че е готов да ни помогне.

Решихме, че те ще гребат, а аз ще направлявам кормилото. Този, когото криехме, щеше да се държи като пътник и да кротува; имяхме достатъчно време, та можехме да се отдалечим доста много. Уговорихме, че Хърбърт ще отиде на Брега на мелничното езеро, преди да се прибере за вечеря; че утре вечер, вторник, няма да отиде там, а ще поръча на Провис да слезе в сряда на някой пристан недалеко от къщата, и то след като види, че приближаваме; всички предварителни разговори с него трябваше да привършат още в понеделник вечер, след което той нямаше да се срещне с никого от нас, докато го вземем в лодката.

След уговарянето на тези предпазни мерки се прибрах в къщи.

Когато отключих входната врата, намерих в кутията едно много мръсно, макар и неграмотно писмо, адресирано до мене; донесено е било лично, след като бях излязъл, разбира се, и гласеше:

„Ако не се страхувате да отидете довечера или утре вечер в девет часа във вашите блатата и да влезете в къщичката при шлюза, до варницата, елате. Ако искате да научите нещо за чичо ви Провис, добре ще е да дойдете, без да губите време. Не казвайте на никого. Трябва да дойдете сам. Донесете и настоящото.“

Грижите ми бяха предостатъчни и преди получаването на това странно писмо. Сега вече съвсем не знаех какво да правя. Най-лошото беше, че трябваше да решавам бързо, за да не пропусна следобедния дилижанс, с който бих пристигнал навреме още тази вечер. За утре вечер не можех и да мисля, защото оставаше много малко време до бягството ни. А не знаех дали предлаганите сведения не са от особено важно значение за него.

Дори и да имах достатъчно време да размисля, смятам, че пак бих заминал. А тъй като няхах почти никакво време да мисля – часовникът ми казваше, че дилижансът тръгва след половин час, – реших да замина. Сигурно не бих заминал, ако не се споменаваха името на чичо ми Провис. Това име, дошло след писъмцето на Уемик и приготвленията ни от сутринта, реши въпроса.

Толкова е трудно да запомниш съдържанието на писмо, когато бързаш, щото трябваше да прочета още веднъж и дважд това тайнствено послание, преди да разбере почти машинално, че трябва да го пазя в тайна. Подчинявайки се пак така машинално на това поръчение, написах с молив писъмце до Хърбърт, с което му съобщавах решението си да навестя веднага мис Хавишам, за да видя лично как е, преди да замина неизвестно къде и докога. Едва успях да си наметна горното палто, да заключа жилището и да стигна до спирката на дилижанса през най-късите странични улици. Ако бях наел файтон или бях минал по главната улица, щях да го изпусна; така стигнах точно когато дилижансът тръгваше от спирката. Когато дойдох на себе си, видях, че съм единственият пътник, който се клатушка, потънал до колене в слама в друсация дилижанс.

Защото аз наистина не бях на себе си, откакто получих писмото; толкова бях смаян от него след тазсутрешното бързане. Това бързане и вълнение беше много голямо, тъй като, макар и да чаках отдавна знак от Уемик, съобщението му все пак ме изненада. Сега започнах да се питам защо съм в дилижанса, да се съмнявам дали наистина трябваше да замина, дали не трябва да се върна, да се убеждавам, че човек не бива никога да обръща внимание на анонимни съобщения – с една дума, да минавам през всички фази на противоречия и колебания, от които малцина могат да се отърват след прибързана постъпка. Но споменаването на Провис все пак надделя над всичко. Разсъждавах, както бях разсъждавал и преди да получа това писмо – ако подобна мисъл може да се нарече изобщо разсъждаване, – че ако му се случи нещо лошо именно защото не съм отишъл, цял живот няма да си простя.

Стъмни се още преди да стигнем; пътуването ми се стори много тежко и продължително, тъй като отвътре не виждах нищо, а не можех да пътувам на покрива, защото още не бях напълно оздравял. Не исках да ме видят в „Синия глиган“, затова спрях да вечерям в една по-скромна странноприемница накрай града. Докато приготвяха вечерята ми, отидох в Сатис Хаус да попитам за мис Хавишам; казаха ми, че била все

още доста зле въпреки слабото подобрене на състоянието й.

Моята странноприемница беше част от някогашна черковна постройка и аз вечерях в малка осмоъгълна столова, напомняща купел за кръщаване. Като видях, че не съм в състояние да си нарежа сам храната, старият стопанин с лъскава плешива глава дойде да ми я нареже. Разговаряхме и той има любезността да ми разкаже собствената ми история – то се знае във всеизвестната форма, че Пъмбълчук е мой пръв благодетел и създател на благополучието ми.

– Познавате ли младежа? – попитах аз.

– Как не! – отвърна стопанинът. – Зная го още когато беше една педя.

– Идва ли понякога насам?

– Идва от време на време при знатните си приятели – отговори стопанинът, – а на тоя, който го е създал, не се и обажда.

– Кой е той?

– Тоя за когото ви разправих – рече стопанинът. – Мистър Пъмбълчук.

– А да е проявил неблагодарност и към другия?

– Сигурно би проявил, ако имаше към кого – отвърна стопанинът. – Но няма. И защо? Защото само Пъмбълчук му е помогнал.

– Така ли разправя Пъмбълчук?

– Да разправя ли? – възрази стопанинът. – Няма защо да разправя.

– Но разправя ли?

– Ако го чуете какво разправя, сър, кръвта ви ще се превърне на оцет – каза стопанинът.

„А ти, Джо, помислих аз, ти, скъпи Джо, никога нищо не разправяш. Ти, търпеливи и любещ Джо, никога не се оплакваш. Както и ти, смирена Биди.“

– И охотата сте си загубили от злополуката – забеляза стопанинът, като погледна под палтото превързаната ми ръка. – Опитайте някое по-крехко парче.

– Не, благодаря – отговорих аз и загледах замислено огъня. – Не ми се яде вече. Прибирайте, моля ви се.

Никога досега не бях почувствувал неблагодарността си към Джо така остро, както я почувствувах чрез нахалните лъжи на Пъмбълчук. Колкото по-неискрен беше той, толкова по-ярко изпъкваше искреността на Джо; колкото по-дребнав беше той, толкова по-благороден ставаше Джо.

Повече от час гледах унесено огъня, чувствавайки се дълбоко и заслужено унижен. Когато биенето на часовника ме сепна, без да ме отърве от унижението и угризенията ми, аз станах, помолих да ми закопчелят палтото на врата и излязох. Бях потърсил предварително из джобовете си писмото, за да мога да го прегледам още веднъж, но не успях да го намеря и се ядосах, че може да съм го изпуснал в сламата на дилижанса. Много добре помнех все пак, че трябва да отида в девет часа в къщичката при шлюза до варницата в блатата. И тъй като няхах време за губене, тръгнах веднага нататък.

Глава петдесет и трета

Нощта беше тъмна, при все че луната изгрях тъкмо когато отминах последните градини и тръгнах из блатата. Зад тяхната тъмна линия се виждаше ивица ясно небе – толкова тясна, че огромното червено кълбо едва можеше да се побере в нея. След няколко мига то излезе от това светло поле и се вмъкна в натрупани грамади облаци.

Вятърът виеше скръбно, блатата бяха безкрайно тъжни. За не тукашен човек те биха били непоносими, а и мене дори гнетяха така, че бях почти склонен да се върна. Но тия места ми бяха познати, аз бих се оправил из тях и в много по-тъмна нощ, та веднъж дошъл, не намерих предлог да се върна. И както бях дошъл без желание, така пак без желание продължих напред.

Посоката, която бях поел, не водеше към нашия дом, нито към мястото, където бяхме търсили каторжниците. Корабът-каторга оставаше далеко зад мене, а светлините на стария фар на плажа можех да видя само ако се обърна. Знаех варницата, знаех и старата батарея, но те бяха толкова далеко една от друга, че ако бяха осветени, помежду им би се простряла дълга ивица от тъмния кръгозор.

Отначало трябваше да затварям тук-там някоя порта след себе си и да се

спирам, докато налягалите по пътеката крави станат и се завлекат до тревата и тръстиките. Но не след много останах съвсем сам из равнината.

Мина още половин час, докато приближа варницата. Варта издаваше тежка, задушлива миризма, но работници не се виждаха – запалили бяха огъня и си бяха отишли. Наблизо имаше и малка каменоломня. Тя се намираше точно на пътя ми и от изоставените чукове и колички разбрах, че днес са работили тук.

Като отминах каменоломнята и излязох отново в блатата, видях, че старата къщица край шлюза свети. Ускорих ход и потропах на вратата. Докато чаках да ми отговорят, поогледах наоколо си и забелязах, че шлюзът е изоставен и разнебитен, а дървената къщица с керемиден покрив няма да изтрае още много време на вятъра и дъжда, които пропускаше може би и сега; калта и тинята наоколо бяха размесени с вар, а задушаващите изпарения от варницата пълзяха като призраци към мене. Тъй като никой не ми отговори, потропах още веднъж. Никакъв отговор и сега... И аз натиснах резето.

То отскочи под ръката ми, вратата се отвори, надникнах вътре и видях запалена свещ на масата, скамейка и одър с дюшек. Знаех, че къщичката има и таванско помещение, та извиках:

– Има ли някой тук? – но отговор не последва. Погледнах часовника си, видях, че часът минава девет, и извиках повторно:

– Има ли някой тук? – като не получих отговор и този път, излязох навън, без да знам какво да правя.

Завалях силен дъжд. Навън също нямаше никого, затова, взирайки се в тъмнината, аз се върнах да се подслоня пред входа на къщата. Щом свещта гори, си казах, в къщата трябва доскоро да е имало човек, който ще се върне пак, и реших да видя голям ли е нагарът. Бях взел вече свещта, когато силно разтърсване я изгаси, а веднага след това разбрах, че изотзад ми метнаха вързано на клуп въже.

– Е-е – извика глухо някой и изруга, – пипнах ли те?

– Какво става? – извиках аз, правейки усилие да се освободя. – Помощ! Помощ! Помощ!

Въжето бе притиснало и двете ми ръце до тялото, при което болната ме заболя непоносимо. Някакъв едър мъж запушваше устата ми с ръка или гърди, за да заглуши виковете ми, а аз продължавах да се боря напразно в тъмнината под горещия му дъх, докато той успя най-после да ме притисне до стената.

– А сега – изруга отново глухият глас – викай, та да те довърша!

Премалял от болката в ранената ръка, смаян от изненада и все пак съзнаващ колко лесно е да се изпълни тази заплаха, аз млъкнах и се опитах да освободя поне мъничко ръката си. Но тя беше много здраво вързана. Струваше ми се, че изгореното място е попарено с вряла вода.

Внезапното изчезване на външния полумрак и настъпилата непрогледна тъмнина ми подсказа, че човекът е затворил капачите на прозореца. След като потърси опипом нещо, той намери огниво и се залови да пали огън. Напрягах зрението си да гледам искрите, падащи върху праханта, която той раздухваше, стиснал в ръка огнивото, но можах да видя – и то за не повече от миг – само устните му и синкавия край на огнивото. Праханта беше мокра – нищо чудно при такава влага – и искрите гаснеха една след друга.

Човекът не бързаше и продължаваше да щрака огнивото. Докато искрите се сипеха наоколо му като светъл дъжд, можах да видя ръцете и част от лицето му и разбрах, че той се е навел над масата; но нищо повече. След малко видях отново как синкавите му устни раздухват праханта, която пламна и освети лицето на Орлик.

Не знаейки кого очаквах да видя, но него във всеки случай не очаквах. Когато го видях, разбрах, че съм наистина в опасност и вече не отделих поглед от него.

Той запали бавно свещта, хвърли огнивото и го загаси с крак. После остави свещта на масата, за да ме освети добре, седна, облакът се и ме загледа. Разбрах, че съм вързан за закованата недалече от стената тежка подвижна стълба, по която се отиваше в таванското помещение.

– Е-е – каза той, след като се гледахме някое време, – пипнах те.

– Отвържи ме. Пусни ме да си вървя.

– Аха! – отвърна той. Ще те пусна! Ще те пусна да идеш на месечината! Ще те пусна да идеш при звездите! Като му дойде времето.

- Защо ме подмами тук?
- Нима не знаеш? – попита той с убийствен поглед.
- Защо ме нападна на тъмно?
- Защото искам сам да свърша всичко. Един човек пази тайна по-добре от двама.

Ах ти, пъклено изчадие!

Седнал със скръстени на масата ръце, той клатеше глава, люшкаше се и така злорадствуваше от гледката, която представлявах, че наистина потреперах. Докато го наблюдавах мълчаливо, той вдигна ръка към ъгъла и свали оттам пушка с обкована с мед дървена част.

– Знаеш ли я? – рече той, като се престори, че се прицелва в мене. – Знаеш ли, къде я видя по-рано? Казвай, вълче?

– Да – отвърнах аз.

– Ти ми отне онова място. Ти, нали? Казвай!

– Какво друго трябваше да сторя?

– Това стига, дори да нямаше нищо друго. А как дръзна да заставащ между мене и девойката, която бях харесал?

– Кога е било това?

– Кога не е било? Постоянно ме кореше пред нея.

– Ти сам се кореше; и сам се изложи. Аз, не можех да ти напакостя, ако ти не си пакостеше сам.

– Лъжеш! Ти не би пожалил труд и пари, то се знае, за да ме махнеш от тоя край, нали? – продължи той, повтаряйки думите от последния ми разговор с Биди. – А ето какво ще ти кажа сега аз: тъкмо тая нощ е време да ме махнеш от тоя край, ако ще да похарчиш за това и последния си фартинг!

Когато, ръмжейки като тигър, той ме заплаши с тежката си ръка, почувствувах, че казва истината.

– Какво ще правиш с мене?

– Какво ли? – викна Орлик и стана, за да удари по-силно с пестник по масата.

– Ще ти взема живота!

Като ме гледаше втренчено, той се наведе към мене, разтвори ръка, изтри устни, сякаш му бяха потекли лигите заради мене, и седна отново.

– Ти се изпречваше още от дете по пътя на Стария Орлик. Ала тая нощ ще се махнеш от пътя му. Няма да му се пречкаш вече. Свършено е с тебе.

Чувствувах, че съм пред прага на смъртта. Огледах за миг в отчаяние затвора си, за да зърна някаква възможност за бягство; но нямаше никаква.

– Нещо повече – добави той, като скръсти отново ръце на масата, – няма да оставя нито дрипа, нито кост от тебе. Ще те хвърля в пещта – двама като тебе мога да отнеса дотам – и както и да гадаят хората за съдбата ти, нищо няма да узнаят.

Представих си с невероятна бързина всички последици от подобна смърт. Бащата на Естела щеше да помисли, че съм го изоставил, ще бъде задържан и ще загине с проклетия към мене; и Хърбърт дори ще се усъмни в искреността ми, когато сравни оставеното от мене писъмце с факта, че съм се спрял само за миг пред къщата на мис Хавишам; Джо и Биди няма да узнаят никога колко жестоко съм се разкайвал тази нощ, никой няма да научи колко съм страдал, как съм искал да бъда верен и почтен, какви мъчения съм преживял. Смъртта, която ме очакваше, беше ужасна; но много по-ужасен беше страхът, че след смъртта ще ме помнят със зло. Мислите ми летяха така бързо, че моят злодей не бе доизрекъл още думите си, когато се почувствувах осъден от още неродени поколения – от децата на Естела и от техните деца.

– Сега, вълче – подзе той, – преди да те пребия като скот... а тъкмо това мисля да сторя и затова съм те вързал... искам да ти се нагледам и да ти се нарадвам. Ах ти, пъклено изчадие!

Мина ми през ум да извикам пак за помощ, при все че знаех по-добре от всеки друг колко уединено е мястото и колко безнадеждно е да се надявам на помощ. Но като видях как той злорадствува срещу мене, ненавистта и презрението към него ми вдъхнаха смелост и стиснаха устните ми. Преди всичко реших да не му се моля и да загина, като се боря до последни сили. Колкото и да ми беше жал за всички в този страшен последен час и колкото и смирено да молах прощение от бога, колкото и да страдах от мисълта, че не съм се сбогувал и не мога да се сбогувам с тия, които ми са били най-скъпи на света, нито да им се обясня или да поискам прошка за вината си

към тях – ако бих могъл да го убия, макар и в смъртния си час, бих го сторил.

Той бе пил: очите му бяха кръвясали. На шията си бе провиснал манерка, както едно време провисваше торбата с храната си. Той вдигна манерката и дълго пи от нея, а през това време ме лъхна силна миризма на спирт и по лицето на Орлик избиха алени петна.

– Вълче! – подхвана той и скръсти ръце. – Стария Орлик има да ти каже още нещо. Ти погуби свадливата си сестра.

Той не бе доизрекъл тия думи с бавния си неуверен говор, когато със същата необяснима бързина си представих нападението върху сестра ми, боледуването и смъртта ѝ.

– Ти я погуби, негоднико – казах аз.

– Аз пък ти казвам, че си ти... защото всичко стана заради тебе – възрази той, после грабна пушката и замахна във въздуха с приклада. – Нападناх я изотзад, както пипнах тази вечер и тебе, и като я цапнах! Мислех, че съм я пребил. Ако имаше и тогава наблизко някоя варница като сега, нямаше да остане жива. Но тая работа направи не Стария Орлик, а ти. Тебе те глезеха, а него ругаеха и биеха. Ще ругаят и ще бият Стария Орлин, а? Сега ще платиш за всичко. Ти си виновния – ти ще платиш.

Той отпи пак няколко глътки и още повече побесня. От накланянето на манерката разбрах, че не е останало много нещо в нея. Ясно беше, че иска да се напие, за да събере сили да ме довърши. Разбрах, че всяка капка в манерката е капка от моя живот. Знаех, че когато сам аз стана част от парата, която пропълзя неотдавна като злокобен призрак към мене, той ще стори онова, което бе сторил и след нападението върху сестра ми – ще побърза да избяга в града, където ще се влачи да пие от кръчма в кръчма. Бързата ми мисъл го придружи до града, представи си го на улицата, сравни светлината и живота там със самотните блата и витаещите над тях бели изпарения, в каквито щях да се превърна и аз.

Докато той изрече десетина думи, аз можех не само да си представя цели години, но да превърна в цяла картина и всяка негова дума. Моят свръхвъзбуден мозък не можеше да помисли за някое място, без да си го представи, да си спомни хора, без да ги види. Тези образи бяха неизразимо живи, а при това аз така напрегнато и непрестанно следях Орлик – кой няма да следи дебнещия го тигър? – че съзирах и най-лекото мръдване на пръстите му.

След като пи повторно, той стана от пейката и бутна масата встрани. После взе свещта, засенчи я със злодейската си ръка, за да ме освети по-добре, застана пред мене и ме загледа със злорадство.

– Ще ти кажа още нещо, вълче. Оная вечер на стълбището ти се препъна в Стария Орлик.

Представих си веднага стълбището с изгасналите лампи. Видях сянката на тежкия параван, отразена върху стената от фенера на нощния пазач. Видях стаите, които нямаше да видя вече; една открехната, една затворена врата; и всички мебели вътре.

– А защо беше там, Стария Орлик? Ще ти кажа, вълче. Вие _с нея_ успяхте да ме изгоните от тоя край, където не можех да изкарам вече парче хляб, затова аз си намерих нови другари и господари. Някои пишат вместо мене писма, когато поискам... Разбра ли, вълче?... Пишат писма вместо мене! А те умеят да пишат с петдесет почерка; не с един като тебе! Бях Намислил да свърша с тебе още когато дойде за погребението на сестра ти. И като исках да не те изтърва, тръгнах подире ти да разбера къде ходиш и кога се прибиращ. Ех, рекох си, кога да е, ще те пипне Стария Орлик! А както търсех тебе, налетях на чичо ти Провис, а?

Брега на мелничното езеро, Чинковия басейн – всички минаха ясно пред мене! Провис в стаята си, ненужният вече сигнал, хубавичката Клара, майчински добрата хазайка, старият Били Барли, легнал по гръб, всичко се понесе край мене, отвлечено към морето от бързото течение на моя живот!

– Чичо, а? Та аз те познавам от дома на Гарджъри още когато беше ей такава вълче, на което можех да извия с два пръста врата (колко пъти съм мислил да го сторя, когато скиташе неделен ден из горичката), и никакви чичовци нямаше да има тогава! А когато Стария Орлик подочу, че твоят чичо Провис е влачил на крака си оковата, която Стария Орлик намери разкована из тия блата преди толкова години и я прибра, та повали с нея като биволица сестра ти, а сега ще повали и тебе, а?... когато подочу тая работа... а?...

С тия дивашки насмешки той тикна свещта толкова близо до лицето ми, че аз извърнах глава, за да не се изгоря.

– А-а! – изсмя се той, като я тикна отново. – Опарено дете бяга от огън! А Стария Орлик знае, че си се опарил. Знае Стария Орлик, че ти кроиш да измъкнеш чичо си Провис; не можеш да надхитриш ти Стария Орлик – знаеше си той, че ще дойдеш тая нощ! А сега, вълче, да ти кажа още нещо и да свършим! Има хора, които чичо ти Провис няма да надхитри, както и ти няма да надхитриш Стария Орлик. Да му мисли, когато загуби племенничето си! Да му мисли, когато никой не ще може да намери нито парцалче от дрехите, нито кост от тялото на милото му роднинче. Тия хора не щат и няма да оставят Магуич – виждаш ли, че знам името му! – да живее там, където са и те; а докато е бил другаде, тия хора са следили всяка негова стъпка, за да не дойде да им напакости изневиделица. Може да са ония хора, дето умеят да пишат с петдесет почерци, а не като тебе, дето знаеш само един. Пази се, Магуич, от Компейсън и от бесилото!

Той тикна отново към мене свещта, която опърли лицето и косата ми и ме заслепи за миг, след това обърна едрия си гръб и остави свещта на масата. Докато се обърне отново към мене, аз успях да си кажа мислено молитвата и да се сбогувам с Джо, Хърбърт и Биди.

Между масата и стената имаше малко празно място. Там Орлик започна да се влачи назад-напред. Гледайки ме намръщено, отпуснал тежките си ръце, той ми се стори сега по-як от всеки друг път. Нямах нито искрица надежда. При все че вместо мисли във възбуденото ми съзнание летяха ярки картини, все пак разбирах съвсем ясно, че този човек не би ми казал никога това, което ми откри, ако не е решил да ме погуби без следа.

Той се спря внезапно, отпуши манерката и захвърли леката й запушалка. Стори ми се, че тя тупна като куршум на пода. След това започна да пие бавно, без да ме поглежда, вдигайки все повече и повече манерката. Последните капки изля на дланта си и ги облиза. После, внезапно побеснял, захвърли с ругатни манерката, наведе се и грабна един каменарски чук с дълга, тежка дръжка.

Не бях изоставил взетото решение, затова, без да губя време в напразни молби, извиках и започнах да се боря с всички сили. Можех да движа само главата и краката си, но макар и само с тях, аз се съпротивлявах с неподозирана сила. В същия миг чух в отговор викове отвън, пред вратата се мярнаха фигури и лъч от светлина, чуха се гласове и тропане, Орлик се гмурна като във водовъртеж между хората, които го бяха заобиколили, прехвърли се с един скок през масата и изчезна в тъмнината.

Когато се опомних, видях, че лежа отвързан на пода в същата стая, а главата ми е сложена на нечие коляно. Още щом отворих очи, видях стълбата край стената – видях я, преди да осъзная, че е именно тя – и от нея разбрах, че съм се свестил на същото място, където бях припаднал.

Съвсем вцепенен отначало, аз дори не погледнах кой ме подкрепя, а лежах загледан в стълбата, докато между нея и мене застана нечие лице. Лицето на хлапето на Траб!

– Нищо му няма, както изглежда! – обади се важно хлапето на Траб. – Само че е малко пребледнял!

При тия думи човекът, който ме подкрепяше, се наведе към мене и аз видях, че той е...

– Хърбърт! Велики боже!

– Полека – рече Хърбърт. – Спокойно, Хендел. Не се вълнувай.

– И старият ми приятел Стартоп! – извиках аз, когато и той се наведе към мене.

– Припомни си в какво е обещал да ни помогне – каза Хърбърт – и се успокой. Намекът ме накара да подскоча; но веднага се отпуснах от болка в ръката.

– Не сме закъснели, нали, Хърбърт? Кой ден сме днес? Откога съм тук?

Обзе ме необясним, ужасен страх, че съм тук отдавна... цял ден и цяла нощ... два дни и две нощи... и повече дори.

– Не сме закъснели. Още е понеделник.

– Слава богу.

– Утре е вторник, имаш цял ден да почиваш – успокои ме Хърбърт. – Но ти постоянно охкаш, мили Хендел. От какво? Можеш ли да се изправиш?

– Да – отвърнах аз. – Мога и да ходя. Само ръката ме боли ужасно.

Приятелите ми махнаха превръзката и направиха, каквото могат. Ръката беше така подута и възпалена, че не можеше да се докосне. Но те раздраха носните си кърпи, направиха превръзка през рамото ми и положиха внимателно ръката в нея, за да се крепи, докато стигнем до града и намерим някое охлаждателно лекарство. След малко затворихме вратата на тъмната и пуста къщичка край шлюза и тръгнахме обратно през каменоломнята. Хлапето на Траб – станало вече висок младеж – вървеше пред нас с фенера, който бях зърнал през вратата. Два часа бяха минали, откакто бях видял за последен път небето; луната беше сега много по-високо и нощта, макар и дъждовна, беше много по-светла. Белите изпарения от варницата, край която минахме, останаха зад нас и аз отново се помолих мислено. Този път, за да благодаря на бога.

След като настоях пред Хърбърт да ми разкаже как бе успял да ме спаси – отначало той отказваше рязко да говори и само настояваше да не се вълнувам, – узнах, че в бързането си съм изпуснал писмото в къщи, където той го намерил, когато се прибрал със Стартоп, когото срещнал на улицата наскоро след заминаването ми. Съдържанието на писмото го обезпокоило главно, защото противоречало на моята набързо написана бележка. Като размислил петнадесетина минути, безпокойството му се засилило и той тръгнал заедно със Стартоп, който предложил да го придружи, към спирката на дилижанса, за да се осведоми кога ще замине следващата кола. Тъй като следобедният дилижанс вече заминал и тъй като поради изникналите затруднения безпокойството му се превърнало в тревога, той решил да замине с наемна кола. Така пристигнали със Стартоп в „Синия глиган“, където били сигурни, че ще ме намерят или ще открият следите ми; като не намерили нищо, отишли у мис Хавишам, но и там не ме застигнали. Тогава се върнали в хотела (сигурно по същото време, когато аз съм слушал разпространения местен вариант на собственото си житие), за да хапнат и да намерят водач до блатата. Между празноскитащите пред входа на „Глигана“ се случило и хлапето на Траб – вярно на стария си навик да никне навред, където не го сеят. То ме видяло, когато съм отивал от дома на мис Хавишам към странноприемницата. Така хлапето на Траб ги повело към къщичката край шлюза, само че по пътя през града, откъдето аз бях избягнал да мина. Докато вървели, Хърбърт размислил, че аз може наистина да съм повикан на искрен и полезен разговор за безопасността на Провис, затова решил, че всяка външна намеса може в такъв случай да е вредна, оставил водача и Стартоп до каменоломнята, продължил сам и обиколил два-три пъти къщичката, мъчейки се да разбере какво става вътре. Като чул само неясен, глух и дрезгав глас (навярно когато аз мълчах и трескаво мислех), той дори се усъмнил дали наистина съм тук; но тъкмо тогава аз съм извикал с все сили, той се обадил, втурнал се вътре, а след него се втурнали и другите двама.

Когато разказах на Хърбърт случката в къщичката, той настоя да отидем незабавно въпреки късния час при прокурора и да поискаме заповед за задържане. Но аз бях вече размислил, че такава постъпка би ни забавила или задължила да се върнем тук и би била гибелна за Провис. Тази опасност беше толкова явна, че ние се отказахме засега от всякаква мисъл да преследваме Орлик. При сегашните обстоятелства намерихме за благоразумно да не разправяме много и на хлапето на Траб, което щеше да бъде сигурно дълбоко разочаровано, ако узнае, че намесата му ме е спасила от изгаряне във варницата. Не искам да кажа, че хлапето на Траб беше зло; то беше само прекалено жизнено и се нуждаеше от разнообразия и развлечения за чужда сметка. Когато се разделихме, му дадох две гвиней (които съвпадаха, както изглежда, с очакванията му) и изказах съжаление, че някога съм имал лошо мнение за него (което не му направи никакво впечатление).

Тъй като срядата приближаваше, ние решихме да заминем още същата нощ за Лондон с наемен файтон; пък трябваше и да се махнем оттук, докато нощното приключение не се е разчуло. Хърбърт се снабди с голяма бутилка лекарство за раната ми, като сменяше цяла нощ превръзките и ми помагаше да издържа мъчителното пътуване. В Темпъл стигнахме по светло; аз легнах веднага и лежах целия ден.

Докато лежах, ме бе обзел такъв ужасен страх да не се разболея и да стана негоден за утрешната си задача, че не зная как не се разболях в действителност. Сигурно щях да се разболея, като имаме пред вид и душевните страдания, които току-що бях преживял, ако не беше напрежението от мисълта за утрешния ден. Така тревожно го очаквахме, така обременен с последици беше той, така неузнаваем беше близкият му

изход.

Съвършено ясно беше, че днес не трябва да се срещаме с Провис; но и това решение засилваше тревогата ми. При всяка стъпка и при всеки звук трепвах от мисълта, че е бил открит и заловен и че някой иде да ми съобщи това. Вярвах, че е наистина така; че ме гнети нещо по-силно от страх или предчувствие: че той е задържан и аз съм отгатнал някак си това. Денят напредваше, без да донесе лоши новини; когато най-после се мръкна, аз бях окончателно завладян от непреодолим страх, че до сутринта ще се разболея съвсем. Изгорената ръка ме болеше ужасно, пламналата глава също ме болеше, стори ми се, че започвам да бълнувам. За да проверя дали съм на себе си, броях със стотици и хиляди или повтарях познати стихове и проза. Понякога се случваше умореният ми мозък да изпадне за миг в дрямка или да забрави някоя дума; тогава трепвах и си казвах: „Ето, започнах вече да бълнувам!“

През целия ден приятелите ми не позволяваха да мърдам, сменяха превръзката на ръката, даваха ми разхладителни напитки. Щом задремех, аз се събуждах с чувството, което имах и в къщицата край шлюза – че е минало много време и сме изтървали възможността да спасим Провис. Към полунощ станах и отидох при Хърбърт, убеден, че съм спал двадесет и четири часа и срядата е вече минала. Това беше последното изнурително усилие, предизвикано от нервното напрежение; след него дълбоко заспах.

На разсъмване погледнах през прозореца. Мигащите лампи по мостовете вече избледняваха, изгряващото слънце се бе разляло като огнено блато по кръгозора. Реката беше все още тайнствена и тъмна, пресечена от посивяващи студени мостове, по чиито парапети пламваше тук-там отблясък от небесния пожар. Докато гледах притискащите се покриви, черковни камбанарии и островърхи кули, извисени в необичайно ясения въздух, слънцето изгря и над водата заблестяха милиони искри, като че някакво було бе смъкнато изведнъж от реката. Було бе смъкнато като че ли и от мене, защото аз се чувствавах бодър и здрав.

Хърбърт спеше на леглото си, а съученикът ми на дивана. Още не можех да се облека без чужда помощ, но можах да пораздухам огъня, който не бе загаснал съвсем, и приготвих кафе. След някое време и те се събудиха бодри и здрави, разтворихме прозорците за свежия утринен въздух и загледахме водите, тласкани от прилива към нас.

– Щом стане девет часът – каза весело Хърбърт, – чакайте ни и се гответе, хора от Брега на мелничното езеро!

Глава петдесет и четвърта

Беше един от ония мартенски дни, когато грее топло слънце и духа студен вятър: когато на припек е лято, а на сянка – зима. Облекли бяхме дебели моряшки куртки, а аз бях и с пътническа чанта. От всичките си земни имуществва бях взел само най-необходимото, което можеше да се смести в нея. Къде щях да отида, какво щях да правя, кога щях да се върна, ми беше напълно неизвестно; не измъчвах и мисълта си с тия въпроси, защото тя беше изцяло заета с безопасността на Провис. Само когато пристъпих прага и се обърнах назад, аз се запитах за миг при какви ли съвършено променени условия ще видя това жилище, ако изобщо го видя някога отново!

Слязохме, без да бързаме, на пристана при Темпъл и се повъртяхме, като че се чудехме дали да тръгнем по реката. Погрижил се бях, разбира се, и лодката, и всичко друго да е готово. След тази сцена на колебание, която имаше за зрители само две-три земноводни, постоянни обитатели на нашия пристан, ние влязохме в лодката и отплавахме; Хърбърт се настани при носа, аз на кормилото. Беше към края на прилива – осем и половина.

Нашият план беше следният: тъй като отливът започваше в девет* и щеше да трае до три, възнамерявахме да продължим напред и след края му, като плаваме срещу течението, докато се стъмни. Дотогава щяхме непременно да стигнем отвъд Грейвсенд, между Кент и Есекс, където реката е широка и пустинна, а по брега са пръснати съвсем малко пивници, една от които можем да изберем за подслон. Там щяхме да прекараме нощта. Параходът за Хамбург и другият за Ротердам щяха да отплават от Лондон в четвъртък, девет часа. Щяхме да пресметнем кога можем да ги очакваме там,

където сме спрели, и щяхме да се насочим към първия, та ако по някаква случайност не ни приемат, да имаме още една възможност. Знаехме отличителните знаци и на двата парахода.

[* __Отливът започваше в девет__ – точността на детайлите в тази глава се потвърждава от пълното разписание на приливите и отливите на Темза, запазено заедно с ръкописа на романа.]

Когато пристъпихме към осъществяване на намеренията си, изпитах такова облекчение, че просто не можех да си представя състоянието, в което бях само преди няколко часа. Свежият въздух, слънцето, пътуването по реката, самото нейно течение – този воден път, който се движеше заедно с нас, сякаш ни съчувствуваше, ободряваше и насърчаваше, – всичко ме изпълваше с нови надежди. Измъчвах се от това, че бях съвсем безполезен в лодката; но мъчно можеха да се намерят по-добри гребци от двамата ми приятели, които щяха да порят цял ден водите с равномерни мощни удари.

В ония времена по Темза имаше много по-малко параходи, отколкото днес, но лодките бяха далеч по-многобройни. Баржи, платноходи с въглища и каботажни съдове имаше навярно толкова, колкото и сега; но малки и големи параходи имаше десет или дори двадесет пъти по-малко от днес. При все че беше още много рано, безброй лодки сновяха нагоре-надолу и безброй баржи се спускаха с отлива; пътуването под мостовете в открита лодка беше нещо много по-лесно и обичайно тогава, отколкото сега; и ние се промъквахме бързо между лодките и баржите.

Скоро отминахме стария Лондонски мост, стария Билингейтски пазар с неговите холандци и лодки за лов на стриди, бялата Лондонска кула, Вратата на изменниците и навлязохме между редица кораби. Тук товареха и разтоварваха параходи от Лайт, Абърдийн и Глазгоу, невероятно високи, когато ги гледахме от нашата лодка; тук имаше десетки платноходи с въглища, където претоварени носачи се показваха по палубите и прехвърляха чували с въглища през борда в лодките; тук беше и котва утрешният параход за Ротердам, който внимателно огледахме; тук беше и утрешният параход за Хамбург, под чиято предна мачта минахме. И ето че аз, седнал до кормилото, почувствувах как сърцето ми заби по-силно, защото видях вече брега и пристана край Мелничното езеро.

– Там ли е? – запита Хърбърт.

– Няма го още.

– Правилно. Не трябва да слиза, докато не ни види. А сигнала му виждаш ли?

– Оттук не се вижда добре. Но струва ми се, че го виждам... А ето го и него.

Гребете и двамата. По-леко, Хърбърт! Спрете!

Ние едва приближихме за миг до пристана, колкото да скочи Провис в лодката, и веднага отплавахме. Той беше в матроски шинел, с черна платнена чанта – истински обикновен лоцман, точно такъв, какъвто исках да го видя.

– Милото ми момче! – каза той и сложи ръка на рамото ми, като сядаше. – Вярното ми мило момче! Добре си наредил всичко. Благодаря, благодаря.

Понасяме се отново между редици кораби, пазейки се от ръждясали вериги, произтъркани корабни въжета, подскачащи шамандури, потапяме за миг плаващи скъсани кошове, разпръскваме носени от водата трески и талаш, пресичаме черна пяна от разсипани въглища, продължаваме ту надясно, ту наляво, по статуята на Джон Съндърлански, който (като повечето Джоновци) държи реч на тоя, дето духа, и на Бетси Ярмътска с огромната гръд и кръгли очи, изхвъркнали два инча извън орбитите си; наляво и надясно, между корабостроителници, където къртят чукове, скърцат триони и гърмят машини, където помпи вадят вода от пробити кораби, където скрипци се въртят и кораби излизат в открито море, където моряци се ругаят гръмогласно през вълнолома с лодкари от товарните лодки; наляво и надясно най-последно по разчистената пътека, където корабните юнги прибират предпазители, водата вече не е мътна, та да имат нужда от тях при работата, и където навитите платна могат свободно да се разгънат.

Откакто взехме Провис, аз се оглеждах внимателно дали не ни следят, но не забелязах нищо. Никаква лодка не плаваше, нито бе отплавала редом с нас или след нас. Ако видех, че ни следят, щях да откарам нашата лодка към брега, за да принудя другата да ни отмине или да издаде намеренията си. Но ние продължавахме пътя си без какъвто и да е признак за преследване.

Провис беше в моряшки шинел, както вече казах, и изглеждаше естествено

допълнение на околната гледка. Забележително беше, че (може би поради бурния си живот) той се тревожеше по-малко от нас. Не от безразличие – защото ми каза, че се надява да поживее, за да види как неговият джентълмен ще се прояви в чужбина много повече от тамошните джентълмени; доколкото разбирах, той нямаше намерение да се покори или примири със съдбата; но не се вълнуваше предварително. Когато опасността го върхлетеше, той я посрещаше без страх; но тя трябваше да го върхлети, за да го накара да се развълнува.

– Да знаеше, моето момче – каза той, – какво значи да седя тук до милото си момче и да пуша, след като съм бил толкова време между четири стени, щеше да ми завидиш. Но не знаеш.

– Мисля, че зная каква радост е да си свободен – отговорих аз.

– Аха – рече той, като поклати замислено глава. – Но не колкото мене. Трябва да си бил затворен и заключен, моето момче, за да знаеш колкото мене тая радост... Ала хайде да не приказваме недостойни приказки.

Помислих си, че бе постъпил непоследователно, като бе изложил свободата и дори живота си заради някаква натрапчива мисъл. Но после си казах, че свобода без опасност е нещо толкова необичайно в живота му, та не може да има за него ценността, която има за други. Изглежда, че не бях далеч от истината, защото, след като пуши известно време, той се обади пак:

– Виждаш ли, моето момче, когато бях отвъд, на другия край на света, все поглеждах насам; и макар че трупам пари, почна да ми дотяга там. Всички познаваха Магуич, Магуич можеше да ходи, където си иска, никой не се интересуваше от него. А тук се интересуват, моето момче... искам да кажа, щяха да се интересуват, ако знаеха къде съм.

– Ако ни провърви – казах аз, – след няколко часа вие ще бъдете пак на свобода и в пълна безопасност.

– Дано – въздъхна той дълбоко. – Надявам се.

– А не вярвате ли?

Той потопи ръка във водата, усмихна се с кротостта, която не беше нещо ново за мене, и каза:

– Да, моето момче, вярвам, струва ми се. Чудно е колко спокойно и леко плаваме. Ала... може би тъкмо защото толкова спокойно и леко плаваме, си помислих... докато пуших преди малко, че както не виждаме дъното на водата, която се опитам да уловя, така не можем да видим и следващите часове. И тях не можем да спрем като водата. Изтече между пръстите ми... и свършено, нали виждаш!

Той вдигна ръка, от която се стичаха последните капки.

– Ако не беше изражението ви, бих казал, че сте малко обезсърчен – забелязах аз.

– Никак, моето момче. Всичко е от това, че плаваме много спокойно и водата шумоли пред лодката като църковно пение в неделя. А може пък и да съм поостарял.

Той захапа пак невъзмутимо лулата, така спокоен и доволен, като че беше вече във Англия. А при това се покоряваше на всеки даден му съвет, като че се страхуваше от всичко. Така например, когато слязохме на брега да вземем няколко бутилки бира за из пътя, той тръгна заедно с нас, но аз забелязах, че за него е по-добре да си стои, където е; тогава той каза:

– Така ли мислиш, моето момче? – И седна безропотно на мястото си.

По реката беше студеничко, но денят беше ясен и слънцето грееше весело. Стараех се да се възползувам от силното течение на водата, приятелите ми гребяха здраво и ние пътувахме отлично. С неусетното спадане на водата близките гори и хълмове се скриваха постепенно между тинестите брегове, но ние плавахме все още с отлива и след като отминахме Грейвсенд. Тъй като нашият пътник беше прилично загърнат в палтото си, аз свих нарочно съвсем близо до плаващата митница, за да попадна в средата на течението, минах покрай два кораба за емигранти и под самия нос на голям военен транспорт, откъдето войниците от предните кабинни ни заглеждаха. Скоро силата на отлива намаля и всички съдове на котва се люшнаха на друга страна, а корабите, които чакаха прилива, за да се придвижат нагоре по реката, ни обградиха като флотилия. Тогава, за да се запазим, доколкото беше възможно от силата на прилива, ние се отдръпнахме към брега, като отбягвахме пясъчните и тинести места.

Няколко пъти вече нашите гребци бяха оставяли лодката да се носи за известно

време по течението, та не бяха изморени, а една петнадесетминутна почивка ги ободри съвсем. Слязохме на брега по едни хлъзгави камъни, като похапвахме и се оглеждахме. Местността напомняше нашите блатата; равна, еднообразна, с едва видим кръгозор; само реката течеше в безброй извивки надолу и големите плаващи шамандури се люшкаха из нея; всички друго беше неподвижно и безгласно. Защото и последният кораб от флотилията беше откъд последния нисък нос, който ние бяхме вече отминали: последвала го бе и последната зелена платноходка с кафяво платно; а няколко товарни лодки за баласт*1, напомнящи корабчета, построени от деца, бяха заседнали в тинята; едно ниско фарче*2 се крепеше там на голи пилони като недъгав на патериците си; кални колове, кални камъни, червени каменни стълбове – крайпътни и крайречни знаци, – един вехт пристан и някаква къщица без покрив се подаваха из тинята и всичко наоколо беше неподвижност и тиня.

[*1 __Товарни лодки за баласт__ – платноходите е трябвало да носят някаква тежест в трюмовете си, за да бъдат по-стабилни, ако нямат тежък товар. Тези товарни лодки са носели чакъл, камъни, речен пясък.]

[*2 __Едно ниско фарче__ – това е бил фарът Мъкинг Флет; малко фарче на железни подпори, което е предупреждавало корабите за опасност от плитчини.]

Ние отплавахме отново, както и накъдето можем. Пътуването беше сега много по-трудно, но Хърбърт и Стартоп постоянно бяха и гребяха, гребяха, гребяха до залез слънце. По това време реката ни поиздигна по-нависоко, та можахме да видим откъд брега едно яркочервено слънце, което се спускаше към кръгозора в лилава, бързо потъмняваща мъгла, и пустинната равнина на блатата; а оттук до извисените в далечината хълмове нямаше сякаш никакво живо същество освен някоя самотна чайка около нас.

Тъй като бързо мръкваше, а луната щеше да изгрее късно, направихме съвещание; твърде кратко, защото беше ясно, че ще трябва да пренощуваме в първата самотна странноприемница, която видим. Другарите ни натиснаха отново греблата, а аз затърсих с поглед някаква сграда. Разменяйки нарядко по някоя дума, ние изминахме четири-пет мили. Беше толкова студено, че когато срещнахме един кораб за въглища, където светлееше и димеше огън, помислихме, че виждаме собствения си уютен дом. Стъмни се съвсем; малко светлинка ни идваше не от небето, а само от реката, когато веслата се удрияха в отразените тук-там звезди.

В такъв мрачен час всички бяхме обзети, разбира се, от мисълта, че ни следят. С напредването на прилива вълните се плискаха тежко и неравномерно в брега; при тоя звук някой от нас непременно трепваше и поглеждаше нататък. Течението бе издълбало тук-там малки заливчета, които поглеждахме винаги с недоверие и безпокойство. „Какво плисна?“ – запитваше тихо от време на време някой от нас. Друг ще каже: „Лодка ли е онова?“ После ще настъпи пак гробно мълчание, а аз ще мисля тревожно, че веслата се удрят прекалено шумно в своите гнезда.

Най-после зърнахме някаква светлинка и покрив, а наскоро след това стигнахме до малък пристан, стъкмен от събрани из околността камъни. Оставих другарите си в лодката, слязох на брега и видях, че светлината идва от прозореца на една пивница. Заведението беше доста нечисто и сигурно добре известно на контрабандистите; но в кухнята гореше приятен огън, за ядене имаше яйца и бекон, а за пиене разни напитки. Имаше и две „какви да е“ – както каза стопанинът – стаи с по две легла. В заведението беше само стопанинът, жена му и един човек с прошарени коси – пазачът на пристана, кален и изцапан, като че приливът бе залял и него.

Отидох с този помощник при лодката, откъдето всички слязоха на брега, след това прибрахме веслата, кормилото, куката за изтегляне и така нататък, а после изтеглихме и самата лодка. Навечеряхме се славно край огнището в кухнята и отидохме да си разпределим стаите; Хърбърт и Стартоп щяха да са в едната, аз и пътникът ни в другата. Въздухът беше така грижливо изгонен и от двете, като че бе нещо съвсем гибелно за живота; а под леглата имаше много повече нечисти чаршафи и кутии, отколкото предполагах, че семейството може да притежава. Но въпреки това смятах, че сме се настанили много добре, защото по-уединено място не бихме могли да намерим.

Докато почивахме след вечеря край огъня, пазачът – седнал в ъгъла и обут в прогизналите обувки, които ни бе показал още когато ядяхме яйцата с бекон като интересни находки, прибрани преди няколко дни от изхвърлен на брега удавен моряк – ме запита дали сме срещнали една баржа с четири весла*, която плавала нагоре с

прилива. След отрицателния ми отговор той каза, че тя трябва да се е спуснала в такъв случай надолу, при все че отплавала от тукашния пристан нагоре.

[* __Баржа с четири весла__ – хората, които ще арестуват Магуич, са от Речната полиция на Темза.]

– Дошъл им е друг ум – предположи пазачът – и са поели надолу.

– С четири весла ли беше? – попитах аз.

– С четири – отвърна пазачът – и с двама пътника.

– Слизаха ли тук?

– Слизаха да вземат два галона бира в стомна. Щях да се радвам – рече пазачът, – ако можех да им наляя в тая бира отрова или някое горчиво лекарство.

– Защо?

– Знам си аз защо – каза пазачът. Той говореше глухо, като че и гърлото му беше задръстено от тиня.

– Той мисли – обади се стопанинът, слабоват и мечтателен мъж с бледи очи, който, изглежда, беше свикнал да се уповава на пазача, – мисли, че са такива, каквито не са.

– Знам си аз какво мисля – забеляза пазачът.

– Мислиш, че са митничари, нали? – подхвърли стопанинът.

– Така мисля – отговори пазачът.

– Значи, грешиш.

– Кой, аз ли?

След този многозначителен отговор, изпълнен с безгранична самоувереност, пазачът събу едната от издутите си обувки, погледна в нея, изтърси на пода няколко песъчинки и пак я обу. Той извърши това с изражението на човек, който може да си позволи всичко, защото е винаги прав.

– А тогава според тебе къде са си дянали копчетата? – запита стопанинът, малко разколебан.

– Къде са си дянали копчетата ли? – възрази пазачът. – Хвърлили са ги във водата. Глътнали са ги. Посели са ги, за да поникнат салатки. Това са направили.

– Не се заяждай – укори го тъжно и трогателно стопанинът.

– Митничарят ще се сети къде да си дене копчетата – сръза го пазачът, повтаряйки презрително омразната дума, – когато не иска да го видят хората. Лодка с четири весла и двама пътници няма да се разтакава нагоре-надолу с прилива и отлива или срещу прилива, ако не е митничарска.

С тези думи той напусна пренебрежително кухнята; а като нямаше вече на кого да се уповава, стопанинът не намери за уместно да продължи разговора.

От този разговор всички – а най-много аз – се почувствувахме неудобно. Вятърът шушнеше унило около къщата, водата се плискаше в брега и аз изтръпнах от чувството, че сме затворени в клопка. Тази лодка с четири весла, която се навърташе неизвестно защо и бе привлякла вниманието на пазача, беше лош признак, който не ми излизаше от ума. След като накарах Провис да си легне, излязох с двамата си приятели (Стартоп знаеше вече тайната ни) за ново съвещание. Трябваше да обсъдим дали да останем тук, докато наближи време за нашия параход, значи, докъм един часа следобед, или да отплаваме рано сутринта. Стори ни се по-разумно да си стоим, където сме, докато останат час-два до пристигането на парахода, и едва тогава да излезем във фарватера и да се спуснем по течението. С това решение се прибрахме да спим.

Легнах си почти облечен и съм спал спокойно няколко часа. Когато се събудих, вятърът се бе засилил и фирмата на пивницата „Кораб“ така шумно скърцаше и се блъскаше, че ме стресна. Станах тихо, защото спътникът ни беше дълбоко заспал, и погледнах през прозореца. Той гледаше към насипа, където бяхме оставили лодката си, и когато очите ми посвикнаха със светлината на забулената в облаци луна, видях, че двама души я разглеждат. Те минаха под прозореца, без да погледнат нищо друго, и не отидоха към пристана, където нямаше никой, а удариха през блатата към устието на реката.

Най-напред помислих да събудя Хърбърт и да му покажа двамата отдалечаващи се мъже. Но преди да стигна до стаята му, която, макар и долепена до моята, беше в задната страна на къщата, размислих, че те със Стартоп бяха прекарвали много по-уморителен ден от мене, и се отказах от намерението си. Когато се върнах отново до

прозореца, видях, че двамата вървят към блатата. Но при слабата лунна светлина скоро ги изгубих от поглед и тъй като ми беше много студено, аз си легнах, уж да обмисля въпроса, обаче веднага заспах.

Станавме рано. Докато се разхождахме и четиримата преди закуска, намерих за уместно да разкажа видяното. Нашият пътник се разтревожи пак по-малко от нас. „Много е вероятно – забеляза той – тези хора да са наистина митничари и да не са помисляли дори за нас.“ Направих усилие да се убедя, че е така – както в същност би могло да е. Но все пак предложих ние с него да отидем пеша до един отдалечен нос, който се виждаше оттук, откъдето лодката да ни вземе към обяд. Предположението ми бе прието като разумна предпазна мярка, затова веднага след закуската двамата се измъкнахме, без да се обадим в странноприемницата.

По пътя той пушеше лулата си и от време на време се спираше да ме потупа по рамото. Човек би предположил, че не той, а аз се намирам в опасност и той иска да ме успокои. Говорехме малко. Когато наближихме носа, аз го помолих да се поотстрани, докато отида да огледам мястото; защото двамата мъже се бяха насочили през нощта именно насам. Той се съгласи и аз продължих сам. До носа и наблизко нямаше никаква лодка, нито признаци някой да е отплавал оттук с лодка. Но тъй като реката се бе издигнала много през нощта от прилива, следите от стъпки бяха останали може би под водата.

Когато видях, че му махам с ръка да тръгне, Провис се показа от далечното си прикрытие, дойде при мене и ту легнали на брега, загърнати в горните си палта, ту разхождайки се да се стоплим, зачакахме нашата лодка. Най-после я зърнахме, качихме се в нея и заплавахме във фарватера. Беше вече един без десет, затова заоглеждахме няма ли да се покаже димът на парахода.

Но димът се показва едва в един и половина; а почти веднага се показва и втори. Тъй като и двата парахода се приближаваха много бързо, ние взехме в ръка пътните си чанти и се сбoguвахме с Хърбърт и Стартоп. Когато си стискахме сърдечно ръце, нито Хърбърт, нито аз можахме да съдържим сълзите си; и тъкмо в този миг една баржа с четири весла изскочи от някакво заливче малко пред нас и заплава към средата на реката.

Поради завоите на реката между нас и дима на парахода се издигаше част от брега; но след малко, приближавайки с пълна пара, се показва и самият параход. Аз извиках на Хърбърт и Стартоп да не се отделят от фарватера, та хората от парахода да разберат, че го чакаме, а на Провис заповядах да се загърне с горното си палто и да не мърда. Той отвърна бодро:

– Имай вяра в мене, моето момче! – И застана неподвижен като статуя.

През това време умело управляваната баржа ни пресече пътя, почака да се изравним с нея и заплава редом с нас. Оставяйки помежду ни само толкова място, колкото беше потребно за движението на веслата, тя се носеше свободно по течението, ако пътувахме така и ние, или пък гребците ѝ натискаха веслата, щом и нашите гребци постъпваха така. Пътникът до кормилото и гребците не отделяха поглед от нас; другият пътник, загърнат като самия Провис, като че трепна, щом ни забеляза, и прошепна някакви наставления на кормчията. След това никой не продума нито в тяхната, нито в нашата лодка.

Седнал срещу мене, Стартоп можа да открие след няколко минути кой параход върви напред и прошепна почти безгласно:

– Хамбург.

Параходът приближаваше много бързо, шумът от гребните му колела се засилваше все повече и повече. Усетих, че сянката му вече ни настига, когато откъм баржата ни извикаха. Аз се обадох.

– При вас има един самоволно върнал се каторжник – каза този, който седеше на кормилото. – Ей онзи там, загърнатият в пелерината. Казва се Ейбъл Магуич или още Провис. Задържам този човек и му заповядвам да се предаде, а на вас – да ми окажете помощ.

В същия миг, без да даде каквото и да е нареждане на своите гребци, той доближи баржата до нашата лодка. Още преди да разберем какво става, те се втурнаха към нас с един силен удар на греблата, след това ги прибраха и се удариха напреко в борда ни. Това предизвика голямо вълнение на парахода, където почнаха да викат към нас и да дават заповед за спиране на машините, които наистина спряха, но параходът

все пак ни доближаваше стремглаво. В същия миг видях, че кормчията от баржата сложи ръка на рамото на арестувания, двете лодки се понесоха по течението, а хората на парахода се разтичаха като обезумели. Все в същия миг видях, че арестуваният се наведе, протегна към баржата ръка през рамото на полицаия и смъкна пелерината от сгушения пътник. И пак по същия начин видях, че този човек беше вторият каторжник от ония далечни дни на моето детство. И пак в същия миг видях как това пребледняло от ужас лице, което никога не ще забравя, се отметна назад, после чух пронизителен писък на борда на парахода, след него силен плисък във водата и усетих, че лодката се обърна под мене.

За миг ми се стори, че се боря с хиляди мелнични колела и хиляди светлинни отблясъци; после ме извлякоха в баржата. Там бяха и Хърбърт, и Стартоп; но нашата лодка и двамата каторжници бяха изчезнали.

Зашеметен от виковете на парахода и свистенето на парата му, от неговото клатушкане и от люшкането на нашата баржа, аз не можех да различа отначало небето от земята и единия бряг от другия; но гребците на баржата бързо я оправиха и с няколко силни удара на веслата я откараха напред, после се наведоха през борда и започнаха да се вглеждат внимателно и безмълвно във водата. След малко забелязахме някакъв черен предмет, понесен към нас от течението. Никой не продума, само кормчията вдигна ръка и гребците намалиха ударите на веслата, за да спрат баржата точно пред този предмет. Когато той се приближи, видях, че е Магуич, който плуваше, но с голяма мъка. Извлякоха го в баржата и веднага оковаха в белезници и ръцете, и краката му.

Задържаха баржата на място и подновиха мълчаливото търсене във водата, но сега пък параходът за Ротердам приближаваше с пълна пара, очевидно неразбрал какво се е случило. Когато му дадоха знак да спре, той се носеше вече наскоро реката подир другия параход, а ние останахме да се люшваме в тяхната диря. Търсенето продължи дълго след като и двата парахода изчезнаха и всичко наоколо стихна; но всички разбраха, че то е вече безнадеждно.

Най-после го изоставихме и отплавахме към брега към пивницата, която бяхме напуснали неотдавна и където ни посрещнаха с голяма изненада. Тук можах да пооблекча страданията на Магуич – а не вече Провис! – който беше тежко ударен в гърдите и имаше дълбока рана на главата. Той ми разказа, че е попаднал вероятно под кила на парахода и се е ударил в него, когато си е изправил главата. А удара в гърдите (от който дишането му бе станало извънредно трудно) смяташе, че е получил от ръба на лодката. Той добави, че не знае какво е възнамерявал да стори с Компейсън, но когато дръпнал пелерината му, за да го види, негодникът почнал да се дърпа насам-натам и двамата полетели във водата; а от внезапното падане на Магуич и от усилията на полицаия да го задържи, лодката се обърнала. Разказа ми шепнешком, че двамата с Компейсън полетели към дъното, вкопчени един в друг, и се сборичкали под водата, но той успял да се изтръгне, да се издигне и да заплува.

Нямах никакво основание да се съмнявам, че казаното е напълно вярно. Полицаят при кормилото разказа по същия начин падането във водата.

Когато поисках от него позволение да сменя измокрените дрехи на задържания, като му купя други, каквито намеря в пивницата, той ми разреши с готовност; направи само уговорка, че трябва да вземе на съхранение всичко, което се намира у Магуич. Поради това портфейлът, който беше някога у мене, мина в негови ръце. Разреши ми също да придружа задържания до Лондон, но отказа да даде същото разрешение и на другите.

На пазача от пивницата „Кораб“ посочихме къде се е удавил другият и той обеща да следи за трупа там, където можеше да се очаква, че ще го изхвърлят вълните. Стори ми се, че интересът му към работата нарасна, когато разбра, че удавеният е бил с чорапи. За да се облече изцяло, са били потребни вероятно поне десетина души; това обясняваше навярно защо различните вещи от облеклото му бяха нееднакво прогнили.

В пивницата останахме до прилива, когато отведоха Магуич в баржата. Хърбърт и Стартоп щяха да се върнат в Лондон по суша, както могат. Раздялата ни беше тъжна, а когато се настанях до Магуич, разбрах, че това ще бъде мястото ми, докато той е жив.

Защото отвращението ми към него се бе напълно изпарило и в подгоненото,

ранено, оковано във вериги същество, стиснало ръката ми, аз виждах само човека, който бе поискал да ми бъде благодетел и дълги години с необичайно постоянство бе проявявал към мене обич, признателност и щедрост. В негово лице виждах човек, постъпил към мене много по-добре, отколкото аз бях постъпил към Джо.

Привечер дишането му стана по-трудно, по-мъчително и той не можеше вече да сдържи охканията си. Опитах се да го подкрепям със здравата си ръка, а в същото време мислех с мъка, че не трябва да се съжالياва за тежките му рани, защото за него беше безспорно по-добре да умре. Не се съмнявах, че все е останал жив някой негов побратим, който може и ще пожелае да установи самоличността му. А не се надявах на снизхождение към него. Знаех, че при съденето е бил представен в най-лоша светлина; след това бе избягал от затвора, бе съден повторно, върнал се бе от депортиране до живот и бе убил човека, който го бе издал.

Когато плавахме към залеза, останал вчера зад нас, както отлитаха сега назад и нашите надежди, аз му казах колко ми е тежко, като си помисля, че се бе върнал в родината си заради мене.

– Мило момче – отвърна той, – аз пък съм доволен, че го сторих. Видях момчето си, а то може да живее като джентълмен и без мене.

Не. Мислил бях и по това, докато седяхме един до друг. Не. Независимо от собственото ми решение сега ми стана ясен намерът на Уемик. Разбихах, че щом го осъдят, всичките му имуществва ще бъдат конфискувани в полза на държавата.

– Слушай, моето момче – продължи той. – За моя джентълмен ще е по-добре хората да не знаят, че е имал нещо общо с мене. Може да ме навестяваш само като случаен другар на Уемик. А когато дойде ред да се закълна – за последен път! – седни така, че да мога да те видя. Нищо повече не ми трябва.

– Аз няма да се отделям вече от вас – отговорих, – стига да ми разрешат. Бог ми е свидетел, че ще ви бъда верен, както ми бяхте верен вие.

Усетих, че ръката му потрепера в моята; той отвърна глава, както лежеше на дъното на лодката, а гърлото му издаде пак някогашния звук, само че смекчен, както се бе смекчило всичко в него. Добре стана, че той заговори по този въпрос, защото така съобразих нещо, за което иначе бих се сетил може би много късно; да не допусна никога да узнае, че надеждите му да ме направи богат са напълно провалени.

Глава петдесет и пета

На другия ден го отведоха в полицейския съд; делото щеше да бъде насрочено веднага, ако не се налагаше да повикат за установяване на самоличността му един стар надзирател от кораба-каторга, откъдето той бе избягал. Никой не се съмняваше в самоличността му; но Компейсън, който щеше да я установи, се люшкаше някъде из реката, а в Лондонския затвор нямаше сега ни един служащ, който би могъл да даде исканите показания. Отидох още същата вечер у мистър Джагърс, за да осигуря помощта му, и той обеща да не дава никакви показания срещу задържания. Нищо друго не можеше да се направи; той ми каза, че щом свидетелят се яви, делото ще се реши за пет минути и никаква земна сила няма да попречи да го решат в наша вреда.

Споделих с мистър Джагърс намеренията си да скрия от Магуич какво ще стане с богатството му. Мистър Джагърс ме смъмри сърдито, загдето „съм го изпуснал из ръцете си“, и каза, че трябва да изготвим изложение, за да се опитаме да спасим поне част от него. Но не скри от мене, че макар и не всички присъди да се придружават с конфискация на имуществото, в настоящия случай няма обстоятелства, които биха позволили тя да се избегне. Много добре разбихах, че е така. Аз не бях в роднински връзки с осъдения, не бях свързан с него с никакви признати отношения; той не бе подписал никакво завещание или дарение в моя полза, преди да бъде задържан, а сега би било вече безполезно. Нямах никакви права и реших неотменно да не се троя с безнадеждния опит да ги установявам.

Имаше основание да се допуска, че удавеният издайник се е надявал да получи възнаграждение от конфискуваното имущество и е събрал точни сведения за състоянието на Магуич. Когато намериха най-после трупа му – на няколко мили от мястото на потъването и така ужасно обезобразен, че могли да го познаят само по това, което намерили в джобовите му, – успели да разчетат някои бележки, скътани в един

портфейл. В тези бележки била записана банка в Ню Саут Уелс, където Магуич имал голям влог, и били описани много ценни имоти. Същите данни се намираха и в списъка, който Магуич предаде в затвора на мистър Джагърс с надежда, че аз ще наследя всичко. Този път невежеството на клетия човек му бе от полза; той си остана напълно сигурен, че ще го наследя, щом мистър Джагърс се е заел с тази работа.

След три дни свидетелят от кораба-каторга пристигна и лекото следствие бе приключено. Делото щеше да се гледа в най-близката съдебна сесия, която започваше след месец.

В тези мрачни дни от моя живот Хърбърт се върна една вечер твърде унил и каза:

– Мили Хендел, страхувам се, че ще трябва скоро да те оставя.

Подготвен за тази вест от съдружника му, аз се изненадах по-малко, отколкото той очакваше.

– Ако не замина още сега за Кайро, ще пропуснем много добри възможности. Затова много се страхувам, Хендел, че ще трябва да замина тъкмо когато ти имаш най-голяма нужда от мене.

– Аз ще имам винаги нужда от тебе, Хърбърт, защото винаги ще те обичам; но сега не си ми нужен повече от друг път.

– Ще бъдеш толкова самотен.

– Нямам време да мисля за това – отговорих аз. – Ти знаеш че прекарвам с него цялото време, което ми е разрешено, и бих оставал цял ден, ако можех. А пък и да не съм при него, знаеш, че мисълта ми не го напуска.

И двамата бяхме така потресени от ужасното положение, в което бе изпаднал Магуич, че не можехме да се изразяваме по-определено.

– Скъпи ми приятелю – каза Хърбърт, – само поради близката ни раздяла, защото тя е много близка, си позволявам да ти заговоря за самия тебе. Помислил ли си за своето бъдеще?

– Не, защото изобщо се страхувам да мисля за бъдещето.

– Но твоето не можеш да забравиш; и не бива да го забравяш, скъпи ми Хендел. Бих искал да поприказвам още сега приятелски за него.

– Съгласен съм – рекох аз.

– В новия клон на нашата фирма, Хендел, ще ни трябва...

Разбрах, че му е неудобно да изрече съответната дума, затова казах:

– Чиновник.

– Да, чиновник. А надявам се, че той ще може един ден да стане (както твой познат чиновник стана) и съдружник във фирмата. Значи, Хендел... с една дума, мили, съгласен ли си да дойдеш при мене?

След като каза: „значи, Хендел...“, сякаш започваше важен делови разговор, той изостави с очарователна подкупваща сърдечност този тон, протегна ми честната си ръка и заговори като ученик.

– Ние с Клара сме разговаряли неведнъж за това – продължи Хърбърт. – Милото девойче и тази вечер ме помоли със сълзи на очи да ти кажа, че ако дойдеш да живееш с нас, когато се съберем, тя ще стори всичко, което е по силите й, за да ти е добре и да се убедиш, че приятелят на мъжа й е и неин приятел. Толкова добре ще се разбираме, Хендел.

Благодарих от сърце на Клара, благодарих сърдечно и на Хърбърт, но отвърнах, че не мога да кажа още отсега дали ще приема любезното му предложение. Първо, умът ми беше толкова зает с други грижи, че не можеше да обмисли ясно този въпрос. Второ... да, второ, в съзнанието ми се таеше все още някаква смътна мисъл, която ще се разкрие едва в края на тази малка повест.

– Но ако смяташ, Хърбърт, че е възможно, без да навредиш на работата си, да оставиш въпроса открит за известно време...

– Колко време искаш! – извика Хърбърт. – Шест месеца, година!

– Не толкова – казах аз, – най-много за два-три месеца.

Хърбърт бе крайно доволен, когато си стиснахме ръцете след тази спогодба, и сега вече намери смелост да ми съобщи, че ще трябва да замине към края на седмицата.

– А Клара? – попитах аз.

– Милото девойче – отвърна Хърбърт – няма да изостави баща си, докато е жив;

но той няма да живее много. Мистър Уимпъл ми довери, че е вече пътник.

– Не искам да се покажа безсърдечен – рекох аз, – но това е най-доброто, което може да стори.

– За жалост трябва да се признае, че е така – добави Хърбърт. – Тогава аз ще се върна да взема милото девойче и двамата ще отидем безшумно в най-близката църква. Помисли си само! Това прекрасно създание, мили Хендел, не е от голям род, никога не е поглеждало родословни книги и не знае кой е дядо му. Какво щастие за сина на моята майка!

Още същата седмица – в събота – се сбогувах с Хърбърт, който замина, изпълнен със светли надежди и с горчива скръб, че ме оставя. След като го изпратих до заминаващата за пристанището пощенска кола, аз се отбих в някакво кафене да напиша писъмце до Клара, за да ѝ съобщя, че е заминал и ѝ изпраща най-нежни привети, после се прибрах в самотния си дом – ако мога да се изразя така, защото жилището ни не беше вече мой дом и защото няхах вече никъде дом.

По стълбите срещнах Уемик, който слизаше след напразно чукане на вратата ми. Не бях го виждал насаме след злополучния изход на опита за бягство; той бе дошъл да ми даде като частно лице някои обяснения във връзка с нашето проваляне.

– Покойният Компейсън – подзе Уемик – бе надушил постепенно много неща за приготвянията ни. Това, което ви съобщих, бях чул от някои попаднали в капана негови хора (а негови хора попадат постоянно в капана). Оттогава все се преструвах, че не слушам какво приказват, но слухтах и щом чух за заминаването му, реших, че е време да направим опита. А изглежда, че този хитрец е имал навика да заблуждава и собствените си оръдия дори. Надявам се, че не ми се сърдите, мистър Пип? Вярвайте ми, от все сърце се стараех да ви услужа.

– Вярвам, Уемик, и ви благодаря горещо за вашето съчувствие и приятелство.

– Благодаря, много благодаря. Лоша работа излезе – каза Уемик, като се почеса по главата. – Уверявам ви, че отдавна не съм бил така разстроен. Главно заради пропадналото движимо имущество. Жалко, жалко!

– А аз, Уемик, мисля за нещастния собственик на имуществото.

– Да, разбира се – съгласи се Уемик. – То се знае, че ще ви е мъчно за него. И аз не бих пожалил пет лири, за да го измъкна. Но ето как гледам аз на въпроса: щом покойният Компейсън е знаел предварително, че Магуич ще се върне и е бил решен да го издаде, надали би било възможно да го спасим. Обаче движимото му имущество можехме положително да спасим. Ето къде е разликата между имуществото и собственика му. Разбирате, нали?

Поканих Уемик да се качи с мене, за да изпие чаша грог, преди да тръгне за Уолуърт. Той прие поканата. Преди да доизпие чашката си, той рече някак си стеснително и без предисловие:

– Какво ще кажете, мистър Пип, за намерението ми да взема отпуск в понеделник?

– Защо не, струва ми се, че не сте вземали отпуск цели дванадесет месеца.

– По-точно цели дванадесет години – додаде Уемик. – Да, реших да взема отпуск в понеделник. Нещо повече: реших да направя и една разходка. И още нещо: реших да ви покана на тази разходка.

Готвех се да откажа под предлог, че тъкмо сега съм не особено приятен другар за разходка, но Уемик ме изпревари.

– Зная, че сте зает, мистър Пип – продължи той, – зная, че и настроението ви не е добро. Но ако бихте могли да ми направите тази услуга, ще бъде много мило от ваша страна. Разходката не ще трае дълго, и при това ще бъде рано. Тя ще ви отнеме (заедно със закуската) само времето от осем до дванадесет. Не можете ли да отделите някак толкова време?

В сравнение с всичко, което той бе сторил за мене в различни времена, искането му беше съвсем незначително. Казах му, че ще мога и ще отделя време и сам се зарадвах, като видях колко го зарадвах с моето съгласие. Тъй като той изрично настоя за това, обещах, преди да се разделим, че ще отида да го взема от замъка в понеделник в осем и половина сутринта.

Точно в уречения час в понеделник сутринта позвъних в замъка, където ме посрещна самият Уемик; той ми се стори още по-стегнат от друг път и с още по-изчистена шапка. Вътре имаше две чаши мляко с ром и два сухара. Стариат бе станал,

както изглежда, с петлите, защото, поглеждайки към стаята му, забелязах, че леглото е празно.

След като се подкрепихме с млякото с рома и сухарите и се готвехме да тръгнем, видях с изненада, че Уемик взе отнякъде една въдица и я метна на рамо.

– Та ние не отиваме да ловим риба! – възкликнах аз.

– Не – отвърна Уемик, – но аз обичам да се разхождам с въдица.

Това ми се стори странно, обаче премълчах учудването си. Тръгнахме по пътя за Камбъруелската поляна; когато я наближихме, Уемик подхвърли ненадейно:

– Я гледай! Ето ти и църква!

В това нямаше нищо чудно; но той ме изненада отново, като каза, сякаш му бе хрумнала внезапно някаква блестяща мисъл:

– Я да влезем!

След като Уемик остави въдицата си пред входа, влязохме и се заоглеждахме. През това време той ровеше из джобовите на палтото си и извади оттам нещо, увито в книга.

– Я гледай! – рече той. – Ето ти и два чифта ръкавици! Я да ги турим!

Когато ми подаде чифт бели кожени ръкавици, пощенската му кутия беше разтегната до краен предел и аз започнах да се досещам. Предположенията ми се превърнаха в увереност, когато зърнах, че от една странична врата влиза Старият заедно с една дама.

– Я гледай! – каза Уемик. – Ето ти и мис Скифинс! Я да направим една сватба!

Тази скромна госпожица беше облечена както винаги, само че в същия миг сменяше зелените си кожени ръкавици с бели. Старият бе зает със същото жертвоприношение пред брачния олтар. Но за него беше такова мъчение да си сложи ръкавиците, че се наложи Уемик да го облекне на една църковна колона, да застане сам зад нея и да започне да издърпва ръкавиците, а аз придържах през това време стария за кръста, за да може той да окаже съответна съпротива. По този остроумен начин ръкавиците му бяха чудесно сложени.

Щом дойдоха свещеникът и клисарят, ние, строени в съответния ред, заставахме пред съдбоносните стъпала. Верен на решението си да върши всичко уж случайно и ненадейно, преди започването на обряда Уемик извади нещо от джоба си и каза:

– Я гледай! Ето ти и пръстен!

Аз бях шафер на младоженеца; а една дребничка, накуцваща вратарка с детска шапчица играеше ролята на неразделна приятелка на мис Скифинс. Отговорната роля на кум се изпълняваше от Стария, който възмути неволно свещеника по следния начин. Когато свещеникът запита:

– Кой предава тази жена за съпруга на този мъж? – старецът, нямайки понятие докъде е стигнал обредът, продължаваше да се усмихва блажено на десетте божи заповеди. Поради това свещеникът повтори:

– _Кой_ предава тази жена за съпруга на този мъж?

И тъй като старецът беше все още в своето почтено неведение, младоженецът му извика като у дома си:

– Хайде, стари татко, нали знаеш: кой я дава?

А Старият вместо да каже, че именно _той_ я дава, отвърна живо:

– Добре, Джон, добре, моето момче!

След което свещеникът замълча мрачно и толкова дълго, щото аз започнах да се съмнявам, че венчавката ще се довърши в тоя ден.

Но тя бе все пак довършена. Когато излизахме от църквата, Уемик вдигна капака на купела, пусна вътре белите си ръкавици и пак го захлупи. Мисис Уемик, по-предвидлива, прибра своите бели ръкавици в джоба си и си сложи зелените.

– А сега, мистър Пип – рече Уемик, като нарами победоносно въдицата на излизане от църквата, – позволете да ви запитам, може ли някой да предположи, че сме сватбари?

Закуската беше поръчана в една приветлива гостилничка на около една миля от църквата на хълма зад полянката. В стаята имаше и билиард – в случай, че поискаме да се разсеем след тържеството. Приятно беше да се види, че мисис Уемик не отнема вече ръката на Уемик, когато тя се обвиняваше около кръста ѝ, а седнала като виолончело в кутията си на опрения до стената стол с високо облегало, позволяваше да я прегърнат, както би постъпил в такъв случай и споменатият мелодичен

инструмент.

Закуската беше отлична; ако някой се отказваше от поднасяното блюдо, Уемик казваше:

– Не се стеснявайте, всичко е включено в общата сметка.

Аз пих за здравето на младоженците, на Стария, пих за замъка, целунах на тръгване младоженката, постарах се да бъда, колкото е възможно по-любезен.

Уемик ме изпрати до вратата, където му стиснах отново ръка и му пожелах радостни дни.

– Благодаря! – отвърна той, като потриваше ръце. – Нямате представа как отглежда тя кокошки. Ще видите сам, като ви дадем яйца. Слушайте, мистър Пип! – върна ме той, за да добави шепнешком: – Моля ви се, имайте пред вид, че изказвам чисто уолуъртски чувства.

– Разбирам. Не трябва да се споменават на Литъл Бритън – казах аз.

Уемик кимна.

– Миналия път се поизтървахте, но сега е по-добре мистър Джагърс да не научи нищо. Иначе може да помисли, че ми се е размекнал мозъка или нещо подобно.

Глава петдесет и шеста

През цялото време до започването на съдебната сесия Магуич лежаше тежко болен в затвора. Имаше две счупени ребра, които бяха засегнали единия дроб, та дишането му ставаше от ден на ден все по-мъчително и трудно. Поради това той говореше едва чуто и предпочиташе да мълчи. Но винаги беше готов да ме слуша, а аз смятах за свой най-голям дълг да му говоря и да му чета онова, което мислех, че трябва да чуе.

Той беше толкова болен, че не можеше да остане в обща килия, затова още в първите дни го преместиха в болницата на затвора. Така можех да го виждам много по-често. Ако не беше болен, щяха да го държат в окови, защото го смятаха за непоправим беглец и престъпник.

Виждах го всеки ден, но за кратко; поради това редовните промеждутъци между свижданията ни бяха толкова дълги, че и най-слабата промяна във физическото му състояние можеше да се види отразена на лицето му. Не си спомням да забелязах поне веднъж някакво подобрение; откакто вратата на затвора се заключи след него, той непрестанно слабееше и се топеше.

Покорството или примирението му се дължеше на пълното изтощение. От държането му или от някоя случайно прошепната дума долавях, че размишлява дали при по-добри условия и сам той не би бил по-добър. Но никога не направи опит да се оправдае с намек в този смисъл, нито да промени непоправимото минало.

Два-три пъти в мое присъствие се случи някой от прислужващите му затворници да спомене за лошата му слава. Тогава по лицето му пробягваше усмивка и той поглеждаше доверчиво, сякаш беше уверен, че аз още като дете бях върнал проблясъка на доброто у него. През останалото време беше винаги покорен, съкрушен и не се оплака ни веднъж.

Когато сесията започна, мистър Джагърс подаде молба делото да се отложи за следващата. Тази постъпка бе направена поради убеждението, че Магуич не ще доживее до следващата сесия, но молбата бе отхвърлена. Делото му бе насрочено веднага: в съдебната зала му дадоха стол, а на мене позволиха да застана до самата решетка, отделяща подсъдимите, и да държа ръката, която той ми бе протегнал.

Заседанието беше кратко – делото беше съвсем ясно. Казано бе всичко, което можеше да се каже за него – че е станал трудолюбив, че е живял като почтен и зачитащ законите човек. Но нищо не можеше да опровергае факта, че се бе върнал и се намирал пред съдията и съдебните заседатели. А тъй като го съдеха именно за това, невъзможно беше да не го признаят за виновен.

По това време съществуваше обичай (който научих от ужасното си преживяване да тази сесия) заключителният ден да се посвещава на четене на присъдите, а за по-голям ефект смъртните присъди се прочитаха последни. Ако неизличимата картина не възкръсваше и сега в паметта ми, едва ли бих повярвал – дори когато пиша тия редове, – че видях тридесет и двама души, мъже и жени, изправени да чуят едновременно присъдите си. Пръв между тия тридесет и двама души беше той; и сега му

позволиха да седне, за да го запазят жив до края на делото.

Пред мене оживява ярко цялата картина, дори до дъждовните капки, огрени от априлското слънце по прозорците на съда. Зад решетката, до която бях застанал и сега, за да държа ръката му, бяха събрани тридесет и двамата мъже и жени; едни се държаха предизвикателно, други бяха смразени от ужас, едни плачеха и ридаеха, други криеха лица в ръцете си, трети гледаха мрачно наоколо си. Някои жени пищяха, но скоро ги укротиха и в залата настъпи тишина. Шерифи с масивни верижки и букети*, други административни безделници и чудовища, повиквачи, разсилни, зрители, изпълнили просторната зала като публичка в театър! – наблюдаваха как тридесет и двамата и съдът застанаха тържествено едни срещу други. После съдията заговори. Между нещастниците, които трябваше да удостои с отделно повикване, имаше един, известен още от дете като нарушител на закона; след многократни затваряния и наказания той бил осъден на депортиране за определен срок; но след дръзко бягство, придружено с буйство, бил осъден на депортиране до живот. Известно време, докато се намирал далеко от мястото на някогашните си простъпки, този окаяник като че осъзнал грешките си и заживял спокоен, честен живот. Но в един съдбоносен миг, отстъпвайки на склонности и страсти, които толкова време го превръщали в язва за обществото, той напуснал убежището, където живеел в покой и разкаяние, и се върнал в страната, откъдето бил изгонен. Тук твърде скоро го познали, но той успял известно време да се укрива от органите на правосъдието, а когато най-после бил заловен при опит за бягство, оказал съпротива и – сам той знаел най-добре предназначено ли, или заслепен от ярост – погубил издателя, който знаел целия му живот. Тъй като наказанието, предвидено за връщане в страната, откъдето бил изгонен, е смърт, и тъй като случаят е с утежняващи вината обстоятелства, той трябва да се приготви за смърт.

[* __Букети__ – затворниците издавали доста неприятна миризма, особено в горещия, претъпкан с народ съд. Затова по-изтънчените посетители носели със себе си разни подправки и цветя, които постоянно миришели, за да не усещат страшната воня. Това обяснява защо по пода са пръснати подправки, за които се споменава по-късно.]

Прониквайки в залата между святкащите дъждовни капки по големите прозорци, широк слънчев лъч падаше между тридесет и двамата и съдията, обединяваше ги и може би напомняше някому от присъстващите, че и единият, и другите остават – свършено равни – към великия, всеведущ, непогрешим Съд. Станал за миг отделна жива прашина в тази ивица светлина, подсъдимият каза:

– Милорд, аз получих вече смъртната си присъда от всевишния, но се прекланям и пред вашата!

И седна пак.

Някой призова към тишина, после съдията се обърна към останалите. След това стана официалното прочитане на присъдите: едни от осъдените бяха изведени под ръка, други изскочиха навън с измъчено и дръзко изражение, неколцина кимнаха към публиката, двама-трима си стиснаха ръце, трети излязоха, дъвчейки някое стръкче от пръснатите по пода подправки. Той излезе последен, защото трябваше да му се помогне да стане и защото се движеше много бавно; и държа ръката ми през цялото време, докато изведоха другите и докато зрителите напуснаха залата, оправяйки дрехите си като на излизане от църква или от другаде и сочейки един или друг осъден, най-често него и мене.

Аз искрено се надявах и молах бога той да умре преди утвърждаването на присъдата, но като се страхувах, че сегашното му състояние може все пак да продължи доста време, още същата вечер написах молба до министъра на вътрешните работи, като изложих всичко, което знаех за осъдения, и изтъкнах, че той се е върнал в Англия само заради мене. Написах я колкото можех по-пламенно и прочувствено, а след като я завърших и изпратих, написах още няколко молби до други високопоставени личности, на чието милосърдие можех да се надявам; една изпратих дори до двореца. Изцяло погълнат от съставянето им, няколко денонощия след произнасянето на присъдата аз не знаех какво е почивка, като изключим часовете, когато подремвах на стола си. А след като ги изпратих, не можех да се отдалеча от местата, до които ги бях отправил, защото ми се струваше, че така тези молби са по-малко безнадеждни. В това състояние на безразсъдна тревога и мъка скитах вечер из улиците покрай учрежденията и домовете, където се намираха подадените от мене молби. И до ден днешен мрачните улици в западната част на Лондон, дългите редици улични лампи и строги богати

домове със затворени прозорци са свързани с този спомен и ме изпълват с тъга.

Всекидневните ми посещения станаха сега по-кратки, режимът към него – по-строг. Като забелязах или си въобразих, че ме подозират в намерение да му занеса отрова, аз исках да ме претърсват, преди да седна на леглото му, и казах на надзирателя, който не се отлъчваше от нас, че съм готов на всичко, за да го уверя в добрите си намерения. Никой не се отнасяше грубо с него или с мене. Хората трябваше да изпълняват дълга си и го изпълняваха, но без каквато и да е суровост. Надзирателят ме уверяваше постоянно, че състоянието му се влошава, същото поддържаха и останалите болни от стаята, както и затворниците болногледачи (злосторници, но слава богу, нелишени от човещина!).

С минаването на дните забелязах, че той все по-често лежеше, загледан съвсем безучастно в белия таван, а потъмнялото му лице просветваше за миг само при някоя изречена от мене дума и веднага се отпускате отново. Понякога не можеше да говори; в такива случаи ми отговаряше с леко ръкостискане, чието значение свикнах да отгатвам.

На десетия ден забелязах, че промяната у него е много по-голяма от досегашните. Очите му бяха обърнати към вратата и светнаха, щом влязох.

– Милото ми момче – каза той, докато сядах край леглото му, – мислех, че си закъснял. Макар и да знаех, че няма да закъснееш.

– Тъкмо навреме ида – отвърнах аз. – Чаках пред вратата, докато отворят.

– Ти винаги чакаш пред вратата, нали моето момче?

– Да. За да не загубя ни минута.

– Благодаря ти, милото ми момче, благодаря ти. Бог да те благослови. Ти не ме изостави, милото ми момче.

Стиснах мълчаливо ръката му, защото не можех да забравя, че бях помислил веднъж да го изоставя.

– А най-доброто е – продължи той, – че откакто ме обгърна черен облак, ти си много по-внимателен, отколкото когато ме грееше слънце. Това е най-доброто.

Той лежеше по гръб и дишаше с голяма мъка. Колкото и да се бореше, колкото и да ме обичаше, лицето му все потъмняваше от време на време, а безучастният поглед, втренчен в белия таван, помътняваше за миг.

– Много ли ви е зле днес?

– Не се оплаквам от нищо, моето момче.

– Вие никога не се оплаквате.

Той бе изрекъл последната си дума. Усмихна се и по движението на пръстите му разбрах, че иска да вдигне ръката ми, за да я тури на гърдите си. Поставих я там, той се усмихна отново и сложи върху нея двете си ръце.

Разрешеното за свикване време беше вече изтекло; но когато се огледах, видях управителя на затвора, който бе застанал до мене и прошепна:

– Можете да останете още.

Благодарих му от сърце и запитах:

– Мога ли да му кажа нещо, ако ме чуе?

Управителят се отдалечи, като даде знак на надзирателя да го последва. Макар и безшумна, промяната отдръпна мътната завеса от втренчения в белия таван безучастен поглед, който се обърна с обич към мене.

– Драги Магуич, трябва най-после да ви кажа. Разбирате ли, като ви говоря?

Той стисна леко ръката ми.

– Вие сте имали някога дъщеря, която сте обичали и загубили.

Ново, по-силно стискане на ръката ми.

– Тя е жива, отгледана от знатни покровители красива дама, в която съм влюбен.

С последно слабо усилие, може би напразно, ако не бях му помогнал, той поднесе ръката ми към устните си. После я остави нежно на гърдите си и сложи отново върху нея своите ръце. Безучастният поглед се върна към белия таван и угасна, а главата клюмна безшумно на гърдите.

Тогава си припомних онова, което бяхме чели заедно, сетих се за двамата мъже, влезли в храма да се помолят*, и разбрах, че най-доброто, което мога да кажа край смъртния му одър, е:

[* —Двамата мъже влезли в храма да се помолят— това е една от притчите за

Христос от евангелието на св. Лука (гл. 18, 10-14 стих):

„Двама мъже влезли в храма да се помолят; единият – фарисей, другият – митар. Фарисеят се изправил и се молел в себе си така: «Боже, благодаря ти, че не съм като другите хора – грабител, обидник, прелюбодей или както този митар. Аз постя два пъти седмично, давам десетък върху всичко, което придобивам.» А митарят стоял издалеч, не щял и очите си към небето да повдигне, биел се в гърдите и думал: «Боже, бъди милостив към мене грешния!» Казвам ви, че той се върна у дома си повече оправдан, отколкото другия, защото всеки, който възнася себе си, ще се смири, а който смирява себе си, ще се възнесе.“

]

„Боже, бъди милостив към грешника!“

Глава петдесет и седма

Останал съвсем сам, аз съобщих намерението си да напусна жилището в Темпъл, след като изтече наемният срок, а дотогава да го дам под наем на друг. Залепих веднага обява на прозорците; защото бях потънал в дългове, нямаше никакви средства и започнах да се тревожа сериозно за паричните си работи. По-точно би било да кажа, че бих се тревожил, ако имах достатъчно сили да се съсредоточа и да разбера ясно каквото и да е друго освен факта, че съм на път сериозно да се разболея. Напрежението от последните седмици ми бе дало сили да отдалеча болестта, но не и да се отърва от нея; сега чувствавах, че тя се връща, и не усещах, нито исках да зная почти нищо друго.

Ден-два лежах на дивана или на пода – където се случваше да се строполя – с натежала глава, с болка в ръцете и краката, без сила и без цел. След това настъпи една безкрайна нощ, изпълнена с тревога и ужас; а когато на сутринта се опитах да седна в леглото и да си припомня, видях, че не мога да го сторя.

Дали наистина бях слязъл в Гардън Корт посред нощ и бях търсил опипом лодката си, предполагайки, че тя е там; дали се бях опомнил два-три пъти в ужас на стълбището, без да зная как съм се озовал вън от леглото; дали бях запалил лампата, защото мислех, че той се качва при мене, а лампите по стълбището са загасени; дали съм бил неизказано измъчван от нечий несвързани приказки, смях и охкания, съзнавайки смътно в същото време, че те са мои; дали е имало в един ъгъл на стаята затворена желязна пещ и нечий глас е повтарял непрестанно, че мис Хавишам гори в нея; всичко това аз се опитвах да разбера и подредя, докато лежах тази сутрин в постелята си. Но па`рата на някаква варница закриваше и объркваше всичко; и през тая пара видях най-после двама души, които ме гледаха втренчено.

– Какво желаете? – запитах изплашено. – Не ви познавам.

– Какво да ви кажа, сър? – отвърна единият, като се наведе и ме побутна по рамото. – Предполагам, че скоро ще уредите тази работа, но засега сте арестуван.

– За какъв дълг?

– Сто двадесет и три лири петнадесет шилинга и шест пенса. По сметка на бижутер, струва ми се.

– А какво трябва да направя?

– Най-добре ще е да дойдете с мене* – каза човекът. – Имам много приятен дом.

[* __Най-добре ще е да дойдете с мене__ – това са хората на шерифа, които ще дадат подслон на длъжника в собствения си дом срещу известна печалба, преди той да бъде затворен. Това са били нещо като предварителни арести за длъжниците.]

Опитах се да стана и да се облека. Когато се обърнах отново към двамата, те се бяха отдалечили от кревата и ме гледаха. А аз продължавах да лежа.

– Виждате състоянието ми – промълвих аз. – Бих дошъл с вас, ако можех; но наистина не мога. Ако ме изведете оттук, мисля, че ще умра по пътя.

Възможно е да са ми отговорили, да са възразили или да са се опитали да ме убедят, че не съм толкова зле, колкото мисля. Тъй като срещата ми с тях се крепи в паметта ми само чрез тази тъничка нишка, не зная какво са направили; зная само, че са се отказали да ме преместят другаде.

Това, че имах треска и хората ме отбягваха; че се мъчех страшно и често изпадах в безсъзнание; че времето нямаше край и обърквах най-невероятни съществувания с моето собствено; че бях тухла в някаква стена и молах да ме освободят от замайващата височина, където зидарите ме бяха вградили; че бях стоманен лост от огромна машина, която се въртеше с трясък над някаква пропаст, а аз молах да спрат машината и да ме измъкнат от нея; това, че съм минал през тези бълнувания, зная по спомен, а до известна степен и съзнавах още тогава. Че се борех понякога с хора, които смятах за убийци, а после разбирах изведнъж, че ми желаят доброто, и се отпусках изнемоощал в ръцете им, позволявах им да ме сложат в постеля – и това съзнавах още тогава. Но главно съзнавах, че всички тези хора – които в най-тежките дни на боледуването ми се явяваха в най-невероятни човешки образи, достигащи понякога чудовищни размери, – главно, казвам, съзнавах, че всички тези хора рано или късно заприличаваха на Джо.

Когато най-голямата опасност в болестта ми мина, започнах да забелязвам, че докато всички други чудновати образи постепенно се променяха, този не се промени. Всеки, който идваше при мене, приличаше на Джо. Когато отварях очи нощем, виждах в голямото кресло край леглото ми Джо. Когато ги отварях денем, на пейката до широко отворения прозорец със спуснати завеси, виждах отново Джо. Искях да пийна нещо разхладително. Грижливата ръка, която ми го подаваше, беше на Джо. Отпусках глава на възглавницата, след като пиех: лицето, наведено с нежност и надежда към мене, беше на Джо.

Най-после един ден се осмелих и казах:

– Джо ли е тук?

И милият, отдавна познат глас отговори:

– Той самият, мили.

– О, Джо! Ти ми разкъсваш сърцето! Разсърди ми се, Джо! Удари ме, Джо! Кажи колко съм неблагодарен. Не бъди толкова добър към мене!

Защото от радост, че съм го познал, Джо бе сложил глава на възглавницата и бе обвил с ръка шията ми.

– Ех, мили Пип – рече Джо, – та ние с тебе си бяхме винаги приятели. А когато се пооправиш и излезем на разходка – колко весело ще бъде!

След тези думи Джо отиде към прозореца и застана с гръб към мене, изтривайки очите си. А тъй като бях толкова слаб, че не можех да стана и да отида при него, аз лежах и шепнех разкаян:

– О, бог да го благослови! Бог да благослови този ангелски добър човек!

Когато Джо застана след малко до мене, очите му бяха зачервени; но аз го държах за ръка и двамата бяхме щастливи.

– Колко време, скъпи Джо?

– Ти, Пип, искаш да кажеш, мили, колко време има, откакто си болен, нали?

– Да, Джо.

– Вече сме в края на май. Утре е първи юни.

– И ти беше тук през всичкото време, така ли, скъпи Джо?

– Горещо-долу, мили. Защото, както казах на Биди, когато дойде вест, че си се разболял, а писмото донесе пощальонът, който беше все ерген, но сега се ожени, макар че не му плащат добре за толкова ходене и късане на подметки, ала него не го теглеше към богатство, а към свое семейство...

– Каква наслада е да те слушам, Джо! Но аз те прекъснах – ти щеше да разправиш какво си казал на Биди.

– Казах й – продължи Джо, – че щом си между чужди хора, а пък ние с тебе сме били винаги приятели, в такова време ти може да не се възпротивиш, ако те навестя. А Биди направо каза: „Иди при него, без да губиш време.“ Така каза Биди – повтори Джо, като си припомняше замислено разговора. – „Иди при него – рече, – без да губиш време.“ С една дума – добави Джо след кратко и сериозно размишление, – няма да те излъжа, ако кажа, че женицата рече: „Без да губиш ни минута.“

Джо съкрати неочаквано речта си и ми съобщи, че не бива да ми се говори продължително, че трябва да се храня по малко и начесто в определени часове, все едно дали ми се яде, или не ми се яде, че трябва да се покорявам на всичките му нареждания. Аз целунах ръката му и се смълчах, а той седна да пише на Биди писмо, в което обеща да я поздрави и от мене.

Явно беше, че Биди бе научила Джо да пише. Докато лежах и го наблюдавах, аз се разплаках отново от радост, като гледах с каква гордост е седнал да пише. Леглото ми, освободено от завесите, беше пренесено заедно с мене в гостната, една по-просторна и добре проветривана стая, килимът беше вдигнат, денонощно се поддържаше пълна чистота и ред. Джо се бе заловил за трудната си задача на собствената ми работна маса, бутната в един ъгъл и отрупана сега с шишенца, след като си избра предварително перо от табличката с пера така, като че вадеше тежко сечиво от сандък, и то със запретнати ръкави, сякаш ще вдига някоя кирка или тежък ковашки чук. За да започне да пише, Джо трябваше да се облегне здраво на масата с левия си лакът и да простре далеко назад десния си крак; когато започна да пише, той спускаше чертите надолу така бавно, като че са дълги по шест фута, а при всяка черта нагоре чувах как перото му обилно пръска. Неизвестно защо, му се струваше, че мастилницата се намира от оная страна, където в същност не беше, и той потапяше постоянно перото в празното пространство, напълно доволен от резултата. От време на време го спираше някое правописно препятствие, но, общо взето, той свърши работата си много добре, подписа се, пое с два пръста капналото най-накрая мастило, изтри го в темето си, стана и се повъртя около масата, съзерцавайки постижението си от различни ъгли и с безгранично задоволство.

За да не смущавам Джо с прекалената си разговорчивост (дори ако можех да разговарям дълго), отложих до утре въпроса за мис Хавишам. Когато го запитях оздравяла ли е, той поклати отрицателно глава.

– Умря ли, Джо?

– Какво да ти кажа, мили – възрази Джо с явно желание да ми съобщи истината постепенно, – няма да кажа чак такова нещо, ала тя не е...

– Между живите ли, Джо?

– Това, виж, е по-вярно – рече Джо. – Не е между живите.

– Дълго ли боледува, Джо?

– Горещ-долу, да речем (ако искаш да знаеш точно), около една седмица, след като ти заболя – каза Джо, все още загрижен да ми съобщава всичко постепенно.

– А чул ли си, мили Джо, какво ще стане с имота ѝ?

– Какво да ти кажа, мили Пип – отвърна Джо, – както разправят, тя отдавна била наредила, искам да кажа, била приписала всичко на мис Естела. Но един-два дни преди нещастията написала собственоръчно допълнение към завещанието, че оставя четири хиляди лири суха пара на мистър Матю Покет. А защо, ще си кажеш, Пип, е оставила четири хиляди суха пара за него? „Заради отзива на Пип за гореспоменатия Матю!“ Биди ми каза, че така било написано – каза Джо и повтори самодоволно правния израз – „отзива за гореспоменатия Матю“. Четири хиляди суха пара, Пип!

Никога не открих от кого бе узнал Джо, че четирите хиляди лири са били сухи, но това като че увеличаваше в неговите очи сумата и той с особено удоволствие подчертаваше, че са били сухи.

Тази вест ме зарадва много, защото така се довършваше единственото добро дело, което бях сторил. Запитях Джо чул ли е да е завещано нещо и на останалите сродници.

– На мис Сара – отговори Джо – са оставени по двадесет и пет лири годишно да си купува хапчета, защото страда от жлъчка. На мис Джорджиана – двадесет лири. Мисис... как се казваха ония животни с гърбиците, Пип?

– Камилите ли? – казах аз, като се чудех какво ли иска да узнае.

Джо кимна.

– На мисис Камила – сега вече разбрах защо ме бе запитал – оставила пет лири да си купи свещи, за да не седи на тъмно, когато се събуди нощем.

Тези подробности изглеждаха толкова правдоподобни, че повярвах напълно на съобщението на Джо.

– А сега – рече Джо – ти не си се засилил дотолкова, мили, та да можеш да чуеш други новини, ала още една ще ти кажа. Стария Орлик се вмъкнал с взлом в чуждо жилище.

– В чие? – попитах аз.

– Ех, съгласен съм – каза примирително Джо, – че той си е донякъде самохвалко, ала все пак домът на англичанина е неговата крепост, а крепости се превземат само във време на война. Пък и каквито грехове да е имал, той си беше

честен житар и семенар.

– У Пъмбълчук ли се е промъкнал?

– У него, Пип – потвърди Джо. – Обрали му чекмеджето с парите и касата, изпили му виното, изяли, каквото намерили, удряли му плесници, дърпали го за носа, вързали го за леглото, набили го здравата, а за да не вика, му напълнили устата със семена на цветя. Но той познал Орлик и Орлик е сега в затвора.

Така стигнахме постепенно до по-продължителни разговори. Поправях се много бавно, ала макар и бавно, силите ми се възстановяваха, а Джо не се отделяше от мене и аз си въобразявах, че съм станал отново малкият Пип.

Защото нежността на Джо съответствуваше така прекрасно на слабостта ми, че бях наистина като дете в неговите ръце. Той седеше и ми говореше с някогашната доверчивост, с някогашната простота, с някогашното ненаатрапващо се покровителство. И от време на време ми се струваше, че целият ми живот, след като бях напуснал нашата стара кухня, беше част от бълуванията на вече миналата треска. Той вършеше около мене всичко освен домашната работа, за която бе наел една много порядъчна жена вместо дотогавашната ми перачка, която бе освободил, щом пристигнал.

– Вярвай ми, Пип – казваше често той, за да обясни това своеволие, – видях я как бе отпорила втория дюшек като буре с бира и вадеше перушината във ведро, та да я продаде. После щеше да извади перушината и от твоя дюшек, както си лежиш на него, и въглицата щеше да измъкне полека-лека със супници и чинии, а виното и другите напитки – в ботушите ти.

Ние очаквахме деня, когато ще мога да изляза на разходка, така нетърпеливо, както бяхме очаквали някога деня за постъпването ми като чирак в ковачницата. Когато този ден настъпи и пред вратата ми спря открит файтон, Джо ме загърна, занесе ме на ръце до файтона, настави ме, като че бях все още беззащитно същество, което отрупваше така щедро с богатствата на голямото си сърце.

Джо седна до мене и потеглихме към полето, където лятото бе раззеленило вече дърветата и тревата, а въздухът беше наситен с летни ухания. Беше неделя и като погледнах околната красота, като помислих как всичко е израснало и се е променило, как полските цветя са се разцъфтели и птиците денонощно са се учили да пеят при слънчев и звезден светлик, докато аз, нещастният, лежах и се мятах в треска на леглото особено като си спомних как лежах и се мятах, – покоят ми се изпари. Но когато чух неделния камбанен звън и погледнах отново околната красота, почувствувах, че не съм така признателен, както би трябвало да бъда – че силите ми не стигат и за това дори, – и сложих глава на рамото на Джо, както я слагах някога, когато той ме водеше по панаири и къде ли не, където детските ми сетива се уморяваха да гледат и слушат.

След някое време се поуспокоих и ние се разговорихме както някога, когато лежахме на тревата край старата батарея. Джо никак не бе се променил. Какъвто го виждах някога, такъв го виждах и сега; все така простичко предан, все така простичко честен.

Когато се върнахме и той ме понесе пак – така леко! – през двора и по стълбите, аз си спомних съдбоносната Коледа, когато ме бе носил през блатата. Ние не бяхме споменали нито дума за промяната в моята съдба и дори не знаех дали му са известни последните ми преживелици. Сега имах толкова малко вяра в себе си и толкова голямо доверие в него, че не можех да реша дали трябва да му заговоря пръв.

– Чувал ли си, Джо – запитах го аз тази вечер, след като размислих, докато той пушеше лулата си до прозореца, – кой е моят покровител?

– Чух, мили – отговори Джо, – че не е била мис Хавишам.

– А чу ли кой е бил, Джо?

– Как да ти кажа, Пип? Чух, че бил някой си, дето беше пратил оня човек, дето ти даде банкнотите във „Веселите лодкари“.

– Така е.

– Чудна работа! – каза най-спокойно Джо.

– А чу ли, че е умрял, Джо? – запитах след малко и все по-неуверено аз.

– Кой? Който бе изпратил банкнотите ли, Пип?

– Да.

– Сякаш... – отвърна Джо, като помисли доста време и погледна бегло скамейката под прозореца. – Сякаш чух да разправят за него такова нещо.

– А чул ли си нещо повече за този човек, Джо?
– Нищо особено, Пип.
– Ако искаш да чуеш, Джо... – започнах аз, но Джо веднага скочи и се приближи до дивана, където лежах.

– Слушай, мили – каза той, като се наведе към мене. – Ние с тебе сме били винаги най-добри приятели, нали, Пип?

Срамувах се да му отговоря.

– Добре тогава – продължи Джо, като че му бях отговорил. – По това сме съгласни, значи. Защо да засягаме тогава, мили, работи, които нямат място между хора като нас? Та такива хора имат и без това за какво да си говорят! Господи! Да си спомним само как беснееше горката ти сестра! А Гъдела помниш ли?

– То се знае, Джо, помня го.

– Слушай, мили – каза Джо, – аз се мъчех всякак да не се срещате много често с Гъдела, ала не сполучвах винаги да изпълня намеренията си. Защото, ако на горката ти сестра хрумнеше да се нахвърли върху тебе, злото не беше там – започна да обяснява по обичая си Джо, – че се нахвърляше и върху мене, ако й се опра; злото беше, че винаги се нахвърляше още по-тежко върху тебе. Забелязал бях това. Ако някой мъж иска да избави едно дете от наказание, няма значение дали ще му пооскубят брадата, или ще го пораздрусат веднъж-дваж – такъв човек би изтърпял с радост това от сестра ти. Но ако за това оскубване и раздрусване детето си изпати двойно повече, тогава тоя човек се стряска и си казва: „Каква полза принасяш? Зло принасяш признавам, ала полза не виждам – казва си човекът. – Покажете ми ползата, сър, ако обичате.“

– Така ли казва човекът? – запитах аз, защото забелязах, че Джо чака да му отговоря.

– Така казва – потвърди Джо. – Прав ли е този човек?

– Той винаги е прав, скъпи Джо.

– Добре, мили – каза Джо. – Запомни думите му тогава. Ако е винаги прав (макар че той изобщо честичко греши), ще е прав и когато казва: „Ако ти си прикрил нещо, когато беше малък, прикрил си го главно защото си знаел, че Джо Гарджъри не може да те опази от Гъдела, както иска.“ Затова не мисли повече за тия неща и да не приказваме за тях. Биди си знае колко се измъчи, преди да замина (защото аз съм ужасно тъп), докато ме научи как да гледам на тия работи, та да ги разбере сам и да ти ги обясня. А сега – рече Джо, възхитен от своята логика, – като свърших и двете работи, ето какво ще ти каже един истински приятел. Ето що: не трябва да се преуморяваш, а да вечеряш, да изпиеш малко вино с вода и да си легнеш.

Бях дълбоко трогнат от изтънчеността, с която Джо отклони този разговор, както и от нежната тактичност и доброта, с които Биди – разбрала така скоро всичко с женския си усет – го бе подготвила за случая. Но не можах да разбера дали Джо знае колко съм беден и как всичките ми надежди са се изпарили като мъглата над нашите блатата при изгрев слънце.

И друго нещо не можах да разбера у Джо, когато го забелязах за пръв път, но скоро след това с огорчение разбрах. Колкото повече оздравявах и се засилвах, толкова по-сдържан ставаше той към мене. Докато бях слаб и зависех изцяло от него, милият човек се държеше както някога, наричаше ме ту „Пип“, ту „мили“, а това звучеше като музика за ушите ми. И аз се държах както някога, щастлив и благодарен, че той ми позволи това. Но почти неусетно, при все че аз се придържах здраво към това държане, Джо започна да го изоставя; и макар отначало да се чудех на тази промяна, скоро почнах да разбирам, че причината и вината за нея се намират само в мене.

Да! Нима не бях дал на Джо основание да се съмнява в моето постоянство, да предполага, че в щастието си аз ще охладнея към него и ще го изоставя? Нима не бях дал на простичкото му сърце основание да се страхува почти несъзнателно, че колкото повече се засилвам, толкова по-малко ще се нуждая от него и затова за него ще е по-добре да се отстрани навреме, преди да съм се измъкнал сам?

Тази промяна забелязах особено ясно, когато, облегнат на ръката на Джо, излязох за трети или четвърти път да се разходя из градините на Темпъл. Поседели бяхме на слънце в светлия и топъл ден да гледаме реката, а когато ставахме, аз казах някак случайно:

– Погледни, Джо! Мога вече да ходя без помощ. Ще видиш, че ще се върна сам.
– Само да не се преумориш, Пип – каза Джо. – Но ще съм щастлив, ако можете, сър.

Последната дума ме одраска; но как бих могъл да го укоря! Отидох само до вратата на градината и се престорих, че съм по-слаб, отколкото бях в същност, за да поискам подкрепата на Джо. Той ми даде веднага ръката си, но вече замислен.

Замислих се и аз; защото за моята разкайваща се мисъл беше трудно да реши как бих могъл да предотвратя тази засилваща се промяна. Няма да се опитвам да скрия, че се срамувах да му кажа истинското положение, до което бях изпаднал; но мисля, че това нежелание не беше съвсем осъдително: знаех, че той ще поиска да ме спаси със скромните си спестявания, а знаех също, че не бива и не ще позволя да го стори.

И двамата бяхме замислени тази вечер. Но преди да си легнем, реших, че ще почакам до утре – тъй като утре е неделя – и с новата седмица ще започна да се държа другояче. В понеделник сутринта ще поговоря с Джо за тази промяна, ще отстраня последните останки на отчужденост помежду ни, ще му кажа какво съм намислил (онова Второ, което не бе настъпило още), защо не съм решил да отида при Хърбърт и така ще премахна завинаги промяната у него. Едновременно с проясняването на моята душа се проясни и лицето на Джо, като че и той бе взел някакво решение.

Неделния ден прекарахме спокойно – излязохме вън от града и се разходихме из полето.

– Благодарен съм на съдбата, Джо, че се разболях – казах аз.

– Мили Пип, мили приятелю, вие почти оздравяхте вече, сър.

– Това време е незабравимо за мене, Джо.

– И за мене, сър – отвърна Джо.

– Ние прекарахме заедно дни, които няма да забравя никога, Джо. Зная, че позабравих миналото, но сегашните дни никога няма да забравя!

– Пип – започна малко прибързано и смутено Джо, – весели дни прекарахме някога. А каквото е било тогава между нас, сър, е свършено вече.

Когато си легнах, Джо дойде както всяка вечер в стаята ми и запита дали се чувствавам и сега така добре, както сутринта.

– Да, мили Джо, добре съм.

Той ме потупа през одеялото по рамото с добрата си едра ръка и каза с малко пресипнал глас:

– Лека нощ!

На сутринта станах ободрен, още по-закрепнал и твърдо решен да разкажа веднага всичко на Джо. Мислех да му го разкажа преди закуска. Ще се облека и ще отида в стаята му да го изненадам; защото за пръв път ставах рано. Отидох в стаята му, но той не беше там. Не само той – и сандъчето му не беше там.

Побързах да отида до масата, на която закусвахме, и намерих там едно писмо. Ето краткото му съдържание:

„Не искам да се натрапвам и си отивам защото ти си вече съвсем добре мили Пип и можеш да минеш и без
Жо.

П. П. Завинаги най-добри приятели.“

Към писмото беше приложена разписка за изплатения дълг, поради който бях арестуван, както и за разносните по него. До този миг аз бях предполагал без основание, че моят кредитор е оттеглил или отложил преследването срещу мене, докато оздравея. И през ум не ми бе минало, че Джо може да е заплатил сумата; но Джо я бе платил и разписката беше издадена на негово име.

Какво друго ми оставаше, освен да го последвам в милата стара ковачница, да му разкрия там душата си, да му се поскарам аз, разкаяният, и да освободя мисълта и сърцето си от това „Второ“, което се бе породило у мене като някаква неясна мисъл и се бе превърнало в непоколебимо намерение?

Това намерение беше да отида при Биди, да ѝ покажа колко съм се смирил и разкаял, как съм загубил всичко, за което бях мечтал, да ѝ напомня някогашните си изповеди в първите нещастни дни. След това щях да ѝ кажа: „Струва ми се, Биди, че ти ме обичаше някога, когато моето блуждаещо сърце, макар и залутано далеко от

тебе, се чувствуваше с тебе по-добре и по-спокойно, отколкото се е чувствувало където и да е другаде след това. Ако можеш да ми дадеш поне половината от оная любов, ако можеш да ме приемеш с всичките ми грешки и разочарования, ако можеш да ми простиш като на виновно дете – защото аз наистина съжалявам, Биди, и се нуждаю от утешително слово и ласка, – надявам се, че ще бъда малко – съвсем малко може би – по-достоеен за тебе. Ти сама ще решиш Биди, дали да работя в ковачницата при Джо, да потърся каква да е работа в нашия край или да заминем в далечна страна, където ме очаква място, което отклоних, когато ми го предложиха, защото исках да чуя най-напред твоя отговор. А сега, мила Биди, ако ми кажеш, че си готова да тръгнеш по света с мене, ти ще направиш и света по-добър за мене, и мене по-достоеен за него; а пък и аз ще се постарая с всички сили да го направя по-добър за тебе.”

Такова беше намерението ми. След още три дни почивка заминах за родния си край, за да го изпълня. Доколко сполучих – само това ми остава да доразкажа.

Глава петдесет и осма

Вестта за крушението на блестящото ми бъдеще бе стигнала до родния ми край преди мене. Открих, че „Синият глиган“ е вече напълно осведомен и забелязах поразителна промяна в държането му. Докато проявяваше горещо усърдие да спечели доброто ми разположение, когато бях забогатял, „Глиганът“ се държеше невероятно хладно сега, когато бях обеднял.

Пристигнах привечер, безкрайно уморен от едно пътуване, което бях минавал толкова често и толкова леко. „Глиганът“ не можа да ми даде постоянната ми стая, която била заета (вероятно от някой пътник с големи надежди); вместо в нея ме настани в една каква да е стаичка на двора между гълъбарника и навеса за дилижансите. Но и в това помещение аз спях така добре, както и при най-големите удобства, които „Глиганът“ би могъл да ми предложи, и сънувах същите сънища, които бих сънувал в най-разкошната спалня.

Рано сутринта, докато ми приготвят закуската, отидох да погледам Сатис Хаус. На вратата и на окачените по прозорците парчета от килими имаше печатни обяви, които съобщаваха, че идната седмица тук ще се състои разпродажба на мебели и покъщнина. Самата сграда се продаваше на части, които подлежах на събаряне – за да се вземе само строителния материал. На пивоварната бяха нарисувани с вар разкривени букви, отбелязващи _парцел I_; _парцел II_ беше отдавна затворената част на главната сграда. Други части на постройките бяха отбелязани като следващи парцели, бръшлянтът беше изрязан, за да се отвори място за надписите, а повехналите му вейки се търкаляха в прахта. Когато влязох през отворената врата и се огледах неспокойно като съвършено чужд човек, който няма никаква работа тук, видях, че един чиновник по разпродажбите върви по буретата и ги брои, а друг чиновник прави опис, застанал с писалка в ръка пред временно превърнатия в писалищна маса стол на колелца, който толкова пъти бях возил, тананикайки „Стария Клем“.

Когато се върнах да закуся в кафенето на „Синият глиган“, мистър Пъмбълчук разговаряше там със стопанина. Мистър Пъмбълчук (който не бе станал по-красив от неотдавнашното нощно нападение) ме чакаше и ме посрещна със следните думи:

– Съжалявам, млади момко, че ви постигна несполука. Но какво друго можеше да се очаква! Какво друго можеше да се очаква!

Той ми подаде ръка с великодушно и всеопрощаващо изражение и тъй като след изтощителното боледуване няха сили за кавга, аз поех ръката му.

– Уилям – каза мистър Пъмбълчук на келнера, – донесете едно кейкче! Докъде стигнахме! Докъде стигнахме!

Седнах унило да закуся. Мистър Пъмбълчук се изправи до мене и още преди да се докосна до чинийката, ми наля чай с изражението на благодетел, решен да бъде верен докрай.

– Уилям – продължи тъжно мистър Пъмбълчук, – подайте сол. В по-щастливи дни – обърна се той към мене – мисля, че го пиехте със захар? И мляко, нали? Така, така. Със захар и с мляко. Уилям, донесете салата.

– Благодаря – обадох се аз рязко, – не ям салата.

– Не ядете – отвърна мистър Пъмбълчук, като въздъхна и поклати няколко пъти

глава, сякаш очакваше това и го смяташе за причина за несполуката ми. – Правилно. Това е прост зеленчук. Не, не донасяйте салата, Уилям.

Аз продължих закуската си, а мистър Пъмбълчук стоеше изправен до мене, блещеше очи като риба и пухтеше шумно както винаги.

– Просто кожа и кости! – разсъждаваше гласно той. – А когато замина (мога да кажа с моята благословия) оттук, където го бях хранил като пчелица със скромните си средства, той беше пълничък като праскова.

Това ми спомни поразителната разлика между раболепието, с което ми подаваше ръка, когато бях току-що преуспял, запитвайки: „Ще позволите ли?“, и подчертаната снизходителност, с която току-що ми бе протегнал същите тези тлъсти пет пръста.

– Ха! – продължи той, като премести по-близо до мене хлебчетата с масло. – А ще отидете ли у Джоузеф?

– За бога – избухнах неволно аз. – Какво ви влиза в работа къде ще отида? Оставете на мира чайника!

Не бих могъл да постъпя по-лошо, защото дадох на Пъмбълчуък очаквания от него случай.

– Да, млади момко – каза той, като остави дръжката на току-що споменатия съд, направи една-две стъпки назад и заговори така, че да го чуят и стопанинът и келнерът, застанали на вратата; – ще оставя на мира чайника. Вие сте прав, млади момко. Този път сте прав. Аз се самозабравих, като се погрижих за закуската ви от желание отслабналият от разни прекалявания ваш организъм да се засили със здравословната храна на прадедите ви. А при това – продължи Пъмбълчук, като се обърна към стопанина и келнера и ме посочи с пръст – аз съм играл с него през щастливото му детство! Не казвайте, че не е възможно! Повтарям ви, играл съм.

И двамата промърмориха нещо в отговор. Особено развълнуван изглеждаше келнерът.

– Разхождах го с кабриолетчето си – добави Пъмбълчук. – Виждах как сестра му го отглежда с двете си ръце. На тая негова сестра, кръстена на майка си Джорджиана-Мария, бях чичо по мъж... нека отрече това, ако може!

Келнерът изглеждаше убеден, че не мога да го отрека, а с това случаят ставаше още по-лош.

– Млади момко – рече Пъмбълчук, като завъртя по старому глава към мене, – вие отивате у Джоузеф. Питайте ме, какво ми влиза в работата къде отивате, нали? А аз ви казвам, че отивате у Джоузеф!

Келнерът се поизкашля, сякаш ме подканваше да призная, че е така.

– А сега – каза Пъмбълчук с вбесяващото изражение на човек, който твърди нещо съвсем очевидно и неопровержимо – ще ви поразправам какво да кажете на Джоузеф. Ето, пред нас е стопанинът на „Глигана“, човек известен и почитан в нашия град, тук е и Уилям, по фамилия Поткинс, ако не се лъжа.

– Не се лъжете, сър – отговори Уилям.

– В тяхно присъствие – продължи Пъмбълчук – ще ви кажа, млади момко, какво да кажете на Джоузеф. Ще кажете: „Джоузеф, днес видях моя пръв благодетел и създател на благополучието ми. Няма да споменавам имена, Джоузеф, но хората го наричат така и тоя именно човек видях днес.“

– Кълна се, че не виждам тоя човек тук – намесих се аз.

– И това му кажете – възрази Пъмбълчук. – Кажете му, че сте казали такова нещо и сам Джоузеф навярно ще се смяе.

– Тук вече напълно грешите – казах. – Аз го познавам по-добре.

– Кажете му: „Джоузеф, видях този човек, който не храни омраза нито към тебе, нито към мене. Той знае права ти, Джоузеф, много добре познава упоритостта и невежеството ти; познава и моя нрав, Джоузеф, та знае и моята неблагодарност. Да, Джоузеф, ще кажете вие – тук Пъмбълчук поклати глава и ми се закани с пръст, – той знае, че съм напълно лишен от обикновеното човешко чувство – благодарност. _Той_, Джоузеф, знае това по-добре от всеки друг. Ти не го знаеш, Джоузеф, защото няма как да го разбереш, но този човек го знае.“

Макар и да знаех какво вятърничаво магаре е, все пак се смаях, че има безсрамието да ми говори така.

– Ще кажете: „Той ме натовари да ти кажа някои неща, които ще ти предам. Каза, че вижда в несполуката ми пръста на провидението. Той познал този пръст,

Джоузеф, щом го видял, а го видял съвършено ясно. Този пръст написал: „възмездие за неблагодарността към първия благодетел“. Но, Джоузеф, този човек каза, че не се разкайва ни най-малко за стореното. Това, което сторил, било редно, добро и желателно и пак би го направил.“

– Жалко – подхвърлих презрително аз, като привърших закуската си, – че този човек не казва какво е сторил и би сторил отново.

– Стопанино на „Глигана“ – обърна се Пъмбълчук към стопанина – и вие, Уилям! Нямам нищо против да разгласите из целия град, ако искате, че стореното е било редно, добро и желателно и че аз отново ще го сторя.

При тези думи мошеникът стисна важно ръка на двамата и напусна кафенето, като ме остави повече изненадан, отколкото възхитен от достойнствата на това неизяснено „го“. Аз напуснах кафенето наскоро след него и минавайки по главната улица, видях, че той разправяше (все същата история навярно) на няколко души, събрани пред магазина му, които ме удостоиха с недружелюбни погледи, когато минах по отсрещния тротоар.

Но затова пък толкова по-приятно ми беше да мисля за Биди и Джо, чието неизмеримо търпение сияеше още по-ярко пред безочливостта на тоя лицемер. Отивах към тях бавно, защото едва се държах на краката си, но колкото повече приближавах, толкова повече се засилваше облекчението и чувството, че оставям все по-далеко зад себе си нахалството и неискреността.

Юнският ден беше чудесен. Небето беше синьо, чучулигите летяха високо над зелените ниви, цялата местност ми се струваше много по-прекрасна и спокойна, отколкото я бях виждал досега. Аз се развличах по пътя, като си представях как ще заживея тук, как ще стана по-добър, когато ще ме ръководи тази, чиято простичка вяра и ясен, самобитен ум познавах така добре. Тези приятни картини ме изпълваха с нежен трепет; защото сърцето ми бе развълнувано от завръщането и аз бях така променен, че се чувствавах като човек; който се влачи бос към къщи след дългогодишни скитания из далечни земи.

Не бях виждал никога училището, където преподаваше Биди; но страничната уличка, по която минах, за да вляза незабелязано в селото, ме отведе покрай него. С разочарование разбрах, че днес няма занимания; никакви деца не се виждаха, къщичката на Биди беше заключена. Надявал се бях смътно да я видя, заета усърдно с всекидневната си работа, още преди тя да ме види; но тази надежда бе осуетена.

Ковачницата беше много наблизо и аз тръгнах към нея под уханните раззеленени липи, като се заслушвах да чуя чука на Джо. Отдавна беше време да го чуя, отдавна ми се стори, че го чувам, но разбрах, че не съм чул нищо, защото наоколо владееше пълна тишина. На мястото си бяха и липите, и кестените, и белият глог; и листата им шумоляха все така напевно, когато спирах, за да се заслушам; но познатият звън на чука не кънтеше в летния вятър.

Започнал бях вече да се страхувам неволно от срещата с ковачницата, когато най-после я видях, и то затворена. Нито пламък, нито огнен дъжд от искри, нито пухтене на мях; навред беше затворено и тихо.

Но къщата не беше изоставена, гостната изглеждаше обитавана – през отворения прозорец се развяваха бели завески и се виждаха саксии с цветя. Тръгнах полека нататък с намерение да надникна през цветята, когато Джо и Биди изникнаха пред мене, хванати подръка.

В първия миг Биди изпищя, като че бе видяла призрака ми, но още в следващия се хвърли на шията ми. И двамата се разплакахме – аз, защото я виждах толкова жизнерадостна и мила; тя – защото ме виждаше толкова изтощен и блед.

– Колко си гиздава, мила Биди!

– Да, мили Пип.

– Пък и ти, Джо, колко си променен!

– Да, Пип, да, мили.

Погледнах и двамата, най-напред единия, после другия и изведнъж...

– Днес се омъжих – извика Биди в изблик на щастие, – омъжих се за Джо!

* * *

Въведоха ме в кухнята и аз сложих глава върху старата борова маса. Биди допря

ръката ми до устните си. Джо сложи успокоително ръка на рамото ми.

– Само че той нямаше още сили за такава изненада, мила – каза Джо.

А Биди отговори:

– Трябваше да се сетя, мили Джо, но толкова съм щастлива!

И двамата бяха толкова доволни, че ме виждат, толкова се гордееха, че съм при тях, бяха така трогнати от идването ми, така възхитени, че съм пристигнал случайно именно в този ден!

Първата ми мисъл беше да благодаря безкрайно на съдбата, че не издадох пред Джо тази своя последна рухнала надежда. Колко пъти, докато беше с мене през време на болестта ми, бях готов да му заговоря! Ако бе останал само един час още, щях да издам непоправимо своята тайна!

– Мила Биди – започнах аз, – ти имаш най-добрия съпруг и ако бе го видяла край леглото ми, докато бях болен, то ти... но не, ти не би могла да го обичаш повече, отколкото го обичаш сега!

– Да, наистина не бих могла – отговори Биди.

– А ти, мили Джо, имаш най-добрата жена, която ще те направи така щастлив, както заслужаваш, мили, добри, благородни Джо!

Той ме погледна с разтреперани устни и закри очи с ръкава си.

– А вие, Джо и Биди, току-що излезли от църквата, изпълнени с милост и любов към всички, приемоте смирената ми благодарност за всичко, което сте сторили досега за мене и за което аз така зле ви се отплатих! А като ви кажа, че след един час си тръгвам, защото скоро ще замина за чужбина, и че няма да си дам почивка, докато не спечеля парите, с които ме спасихте от затвор и не ви ги изпратя, не мислете, мили Джо и Биди, че дори да ви платя хиляди пъти повече, ще съм намалил и с един фартинг дълга си към вас, или че бих искал да го намаля по този начин!

И двамата се трогнаха от думите ми и ме помолиха да не продължавам.

– Трябва да продължа. Мили Джо, надявам се, че ще имаш свои деца и някой малчуган ще седи в онзи ъгъл през зимните вечери и ще ти напомня друг малчуган, който си е отишъл завинаги оттук. Не му казвай, Джо, че съм бил неблагодарен; не му казвай, Биди, че съм бил невеликодушен и несправедлив; кажете му само, че съм уважавал и двама ви, защото и двамата сте толкова добри и предани, и съм казал, че той трябва да стане много по-добър човек от мене, защото е ваш син.

– Няма да му кажа нищо такова, Пип – отговори Джо иззад ръкава си. – И Биди няма да му каже. И никой няма да му каже.

– А сега, макар и да зная, че сте го сторили вече в милостивите си сърца, кажете, моля ви се, че ми прощавате. Моля ви да изречете тия думи, и да замина със спомена за тях. Тогава ще повярвам, че за в бъдеще ще имате доверие в мене и ще ме смятате за по-добър.

– О, мили Пип, мили приятелю – каза Джо, – бог ми е свидетел, че ти прощавам, ако е имало нещо за прощаване.

– Амин! Бог е свидетел и на мене! – повтори Биди.

– А сега нека отида горе да погледна някогашната си стаичка и да си почина малко насаме. После, като похапна и пийна нещо с вас, мили Джо и Биди, елате да ме изпратите до пътепоказателя на кръстопътя!

Разпродадох всичко, което имах, и отделих, колкото можах, за да се разплатя с кредиторите си – които ми дадоха достатъчно време за това, – после заминах при Хърбърт. Един месец след отиването ми у Джо бях напуснал вече Англия, след два месеца бях чиновник във фирмата „Кларикър и С-ие“, а след четири месеца заемах твърде отговорна самостоятелна длъжност. Защото гредата на тавана в гостната край Брега на мелничното езеро бе престанала да трепери от рева на Бил Барли и Хърбърт бе заминал да се ожени за Клара, така че аз трябваше да ръководя сам Източния клон на фирмата, докато той се върне с жена си.

Доста години минаха, докато стана съдружник във фирмата; но аз бях щастлив край Хърбърт и съпругата му, водех скромен живот, плащах дълговете си и пишех редовно на Биди и Джо. Едва когато станах трети член от фирмата, Кларикър ме издаде пред Хърбърт, като заяви, че тайната за сдружението на Хърбърт отдавна тежала на съвестта му, затова трябвало да я разкрие. Когато той я разказа, Хърбърт беше и трогнат, и изненадан, но приятелството ни не пострада от дългото премълчаване на истината. Не трябва да се смята, че ние бяхме някаква голяма фирма или трупаме

много пари. Не вършихме бог знае каква търговия, но се ползувахме с честно име, работехме и печелехме добре. Толкова много дължахме на неуморното трудолюбие и усърдие на Хърбърт, щото аз често се чудех как е могло да ми мине някога през ум, че той е неподготвен за живота, докато най-последен един ден ме осени мисълта, че неподготвеният е бил може би не той, а аз.

Глава петдесет и девета

Единадесет години не бях виждал Джо и Биди – макар и да ги виждах много често мислено, докато живях на Изток – и ето че в една декемврийска вечер, един-два часа след мръкване, сложих тихо ръка върху дръжката на старата кухненска врата. Сложих я толкова тихо, че никой не ме чу, и надникнах вътре, без да ме забележат. С лула в уста на старото си място край камината седеше Джо, бодър и як както винаги, макар и малко посивял; а заграден в ъгъла от крака на Джо, седнал на малкото ми столче и загледан в огъня, седеше... седях самият аз!

– Нарекдохме го Пип заради тебе, мили – съобщи радостно Джо, като видя, че сядам на друг стол до малкия (но без да му разрошвам косите!), – и се надявахме, че ще прилича поне мъничко на тебе, а изглежда, че така и стана!

И на мене ми се стори, че е така. На другата сутрин го изведох на разходка, където се разговорихме на воля и напълно се разбрахме. Заведох го на гробищата, качих го на един надгробен камък и той ми показа от това възвишение кой паметник е на Филип Пирип, бивш жител на тази енория, и на Джорджиана, съпруга на горепоменатия.

– Биди – казах аз, когато заговорих с нея след вечеря, докато момченцето спеше в скута ѝ, – някой ден трябва да ми дадете Пип; ако не завинаги, то поне за известно време.

– О, не – отвърна ласкаво Биди, – ти трябва да се ожениш.

– Така казват и Хърбърт, и Клара; но аз не мисля да се женя, Биди. Така добре се чувствам у тях, че надали ще се ожения. Аз съм вече истински стар ерген.

Биди погледна детето си, вдигна ръчицата му до устните си, а след това ми подаде топлата си майчинска ръка, току-що погалила детето. Това ръкостискане и лекото докосване на венчалната ѝ халка бяха красноречиви.

– Мили Пип – рече Биди, – уверен ли си, че не тъгуваш за нея?

– О, не... Струва ми се, че не, Биди.

– Кажи ми като отдавнашен приятел: забрави ли я съвсем?

– Мила Биди, не съм забравил нищо, което е имало значение в моя живот, и съвсем малко от това, което изобщо съм преживял. Но тази жалка мечта, както я наричах някога, се изпари напълно, Биди, напълно се изпари!

И все пак, докато изричах тия думи, възнамерявах тайно да посетя отново сам тази вечер, заради нея, мястото, където се бе издигал старият дом. Да, именно така. Заради Естела.

Бях чул, че животът ѝ протекъл много нещастно, че се разделила със съпруга си, който се държал твърде жестоко с нея и се прочул като образец на надменност, скъперничество, грубост и дребнавост. Чул бях и за смъртта на съпруга ѝ, причинена от злополука поради грубото отнасяне с някакъв кон. Това избавление бе дошло преди две години и доколкото знаех, тя се бе омъжила повторно.

У Джо се вечеряше рано, така че без да съкратя разговора си с Биди, пак имах достатъчно време да посетя преди мръкване познатите места. Но тъй като се заглеждах по познати кътчета и се унасях в спомени за миналото, отдавна се бе стъмнило, когато пристигнах на мястото на стария дом.

Тук нямаше вече нито къща, нито пивоварна, нито каквато и да е сграда; останала бе само оградата на някогашната градина. Разчистеното пространство беше заградено с прост стобор; като погледнах през него, видях, че старият бръшлян е покарал отново и се зеленее върху ниските безмълвни развалини. Вратата на стобора беше открехната. Бутнах я и влязох.

Студена сребриста мъгла бе забулвала следобеда, а луната не бе изгряла още, за да я разсее. Но звездите блещукаха през мъглата, луната щеше скоро да се покаже и вечерта не беше тъмна. Аз можех да определя мястото на всяка част от стария дом,

мястото на пивоварната, на вратите и на буретата. Припомнил си бях всичко и поглеждах безлюдната градинска пътека, когато ненадейно зърнах някаква самотна фигура там.

Фигурата ме бе забелязала, както изглежда, защото – тръгнала по пътеката срещу мене – се спря изведнъж. Когато наближих, видях, че е жена. Когато наближих още повече, тя понечи да си тръгне, но не тръгна, а дочака да се изравни с нея. И трепвайки от изненада, ме назова по име, а аз извиках:

– Естела!

– Толкова съм променена, че е чудно как ме познахте!

Свежестта ѝ бе наистина изчезнала, но неизразимата величественост и неизразимият чар бяха останали.

Тях аз бях виждал и по-рано; това, което не бях виждал, беше скръбният, смекчен блясък на някога гордия поглед; а това, което не бях почувствувал, беше приятелското докосване на някога безчувствената ръка.

Седнахме на една близка скамейка и аз казах:

– Странно е, Естела, че трябваше да се срещнем така след толкова години на мястото, където се срещнахме за пръв път! Често ли идвате тук?

– Ни веднъж не съм идвала оттогава.

– И аз също.

Луната се показва и аз си спомних безучастния, отдавна вече угаснал поглед към белия таван. Луната се показва и аз си спомних как той ми стисна ръката, когато изрекох последните думи, които чу на тоя свят.

Естела заговори първа след настъпилото мълчание.

– Много често мечтаех и възнамерявах да дойда тук, но различни обстоятелства ми пречеха. Бедният, бедният стар кът!

Сребрилата мъгла бе докосната от първите лъчи на лунната светлина, озарила и сълзите, които се стичаха по бузите на Естела. Без да разбере, че съм ги забелязал, правейки усилие да се овладее, тя каза спокойно:

– Чудехте ли се, докато се разхождахте тук, как всичко е останало в тоя вид?

– Да, Естела.

– Мястото е моя собственост. Това е единственото нещо, което притежавам. Всичко се изплъзна постепенно от ръцете ми, но това запазих. През всичките тия нещастни години само това отстоявах упорито.

– Ще се строи ли нещо тук?

– Най-после ще се строи. И аз дойдох да се сбогувам с мястото преди промяната. А вие – каза тя със съчувствие към скитащия бездомник – живеете още в чужбина.

– Да, все още.

– И работите ви навярно вървят добре?

– Работя усърдно и си изкарвам добра прехрана. Така, че... Да, работите ми вървят добре.

– Често мислех за вас – рече Естела.

– Така ли?

– Напоследък много често. Имаше дълги, тежки времена, когато се пазех да не си спомням онова, което бях отхвърлила, когато не знаех ценността му. Но откакто този спомен не противоречи на дълга ми, аз го допуснах в сърцето си.

– А в моето сърце вие бяхте винаги – отговорих аз.

Замълчахме отново, докато тя заговори пак.

– Никога не съм помисляла – каза Естела, – че ще се сбогувам с вас, когато се сбогувам с този кът. И се радвам, че стана така.

– Радвате се, че ще се разделим отново ли, Естела? За мене раздялата е винаги тежка. Споменът за последната ни раздяла беше винаги тъжен и мъчителен за мене.

– Но вие ми казахте – възрази припряно Естела – „Бог да ви благослови и прости!“ Щом можахте да кажете това тогава, няма да се поколебаете да го кажете и сега... сега, когато страданието – най-добрият учител – ме научи да разбирам вашето сърце. Животът ме преви и пречупи, но, надявам се, за да ме направи по-добра. Бъдете както винаги снизходителен и добър към мене и ми кажете, че сме приятели.

– Приятели сме – отвърнах аз, когато станах и се наведох към нея, докато тя ставаше от пейката.

– Ще си останем приятели, макар и разделени – каза Естела.

Аз улових ръката ѝ и ние излязохме от тъжния кът, и както някога, когато напуснах ковачницата за пръв път, утринната мъгла се бе разсеяла пред мене, така се разсея и сега вечерната мъгла и в спокойния лъчист простор пред нас не се мярна ни сянка от нова раздяла.

За края на романа „Големите надежди“

В последния момент Дикенс променил първоначалния край на романа „Големите надежди“. Неговият приятел, писателят Едуард Булуър Литън, го помолил да събере Пип и Естела, като „подкрепил идеята си с толкова убедителни доводи“ (както казал Дикенс на Фостър), „че аз се реших на тази промяна... Опитах се да я направя с колкото може по-малко думи и не се съмнявам, че с нея романът ми ще бъде по-приемлив“. Досега е известен само един случай, в който редакторът е предпочел първоначалния край на романа. Джордж Бърнард Шоу с обичайното си иконоборство го използвал в съкратеното издание на романа, излязло през 1937 година, към което той написал много интересен предговор. С Шоувска упоритост той отхвърлил втория вариант за края на романа, като писал, че „в същност първият вариант е с истински щастлив завършек“.

Заедно с ръкописа на романа „Големите надежди“, който се пази в музея на град Уизбийг, има и план за края на романа, озаглавен „Общи бележки“. По всяка вероятност тях Дикенс е нахвърлил след завършването на 53-та глава, за да се ръководи от тях. В този план пише:

„Мис Хавишам и Пип и парите за Хърбърт. Така Хърбърт става съдружник на Кларикър.

Компейсън. Как е въведен?

Естела – дъщеря на Магуич.

Орлик и попадането на Пип в клопката – освобождаването му.

Към бягството:

Начало.

Преследване.

Борба – двамата заедно на борда. Компейсън – удавен (така), Магуич – спасен от Пип и заловен.

После:

Магуич го съдят, признават го за виновен и го осъждат на _Смърт_.

Скоро умира в Нюгейт.

Имуществото му се конфискува от държавата.

Хърбърт отива в чужбина. Пип може би ще го последва.

Арестуват Пип, когато е много болен и не може да се движи – лежи с треска в квартирата си.

Ангелът, който се грижи за него, е Джо.

След като оздравява, Пип отива смирен в старото блатисто село, за да направи предложение на Биди.

Ангелът, който се грижи за него, е _Джо_.

Заминава в чужбина при Хърбърт (който се радва на сполучлив брак с Клара Барли) и става чиновник при него.

Единственото добро, което прави по време на своето благополучие, остава следа и от него има полза.“

Оказва се следователно, че вторият вариант за края на романа намалява поуката, която Дикенс е искал убедително да извлече от разказа, че единственият случай в който Пип безкористно е използвал благополучието си, остава единственият източник на щастие за него в бъдещето. При новия завършек обаче той явно е възнаграден за безумното си обожание на Естела.

Първоначалният край на романа е бил следният. Не е имало 59-та глава. Пасажът, с който тя започва, е следвал непосредствено след възхвалата на Хърбърт от страна на Пип, в края на 58-а глава. Когато Биди го пита: „Уверен ли си, че не

тъгуваш за нея?“, в първия вариант Пип отговаря: „Уверен съм и съм сигурен, Биди.“ Тогава следвала последната част, а която пишело:

„Аз я видях отново едва след две години. Бях чул, че животът ѝ протекъл много нещастно, че се разделила със съпруга си, който се отнасял извънредно жестоко с нея и се прочул като образец на надменност, грубост и дребнавост. Чул бях и за смъртта на съпруга ѝ (причинена от злополука с кон поради лошото му отношение към животното) и че тя се била омъжила пак за някакъв лекар от Шропшър, който веднаж, когато изпълнявал професионалните си задължения при мистър Дръмъл и станал свидетел на грубото му държане към нея, смело се намесил в ущърб на интересите си. Чул бях, че този лекар от Шропшър не бил богат и че те живеят от нейното състояние. Отново бях в Англия – в Лондон, и се разхождах по Пикадили с малкия Пип, когато ненадейно ме догони един слуга и ме попита дали не бих могъл да се върна, защото някаква дама във файтон искала да говори с мене. Файтонът беше с един кон – самата дама го управляваше. Ние с нея се погледнахме много тъжно.

– Много съм се променила, знам, но все пак реших, Пип, че ти би искал да се ръкуваш и с Естела. Вдигни това хубаво дете и дай да го целуна.

Тя навярно си мислеше, че детето е мое.

Много се радвах след това на този разговор, защото и върху лицето ѝ, и в гласа ѝ, и в докосването на ръцете ѝ имаше нещо, с което тя ме убеди, че страданието се е оказало по-силно от възпитанието на мис Хавишам, че то ѝ е дало сърце, с което да разбере какво е изпитвало моето някога.“

Този епизод е запазен в една от бележките към книгата „Животът на Чарлс Дикенс“ от Джон Фостър, който го предпочита като „по-съответстващ на цялостната идея и естествената развръзка на романа“.

Този завършек е трогателен дори само със своята сериозност и е по-приемлив от втория вариант. Като вземем под внимание, че в романа преобладават нотките на разкаяние, размишления и разочарование (повествованието се води от първо лице) особено там, където се говори за Естела, би било доста нелепо, ако предполагаемият автор е едновременно и преуспяващ, и щастлив в своя брак. Просто първият завършек е по-достоверен от втория.

Въпреки това сегашният край на романа е, както е вярвал и Дикенс, „едно хубаво малко съчинение“, което ние не бихме искали да загубим. От друга страна, прибавената глава съвсем не е весел каталог на благословени дечица, каквито са обикновено щастливите завършеци. Със своята съдържаност и красота той хармонира по тон с останалата част от романа. Самият Шоу ни дава най-доброто обяснение защо той не би искал да се възстанови първоначалния завършек. „Глава 59-а – казва той, – макар и неправилна в психологическо отношение, в художествено отношение е много по-подходяща от първоначалния вариант. Мястото, часа, атмосферата са вълнуващи по един много красив начин и са съвсем верни.“

Мъките на Дикенс с края на романа не свършили с отпечатването му. Последните думи в последната част, излязла като свезка и отпечатани по-късно в първото подвързано издание, са:

„... и в спокойния лъчист простор пред нас аз не видях сянката на раздялата.“

Като ги сравним с другия вариант, поправен през 1868 година, става ясно, че преработвайки края, Дикенс вероятно е искал последното изречение да не бъде съвсем ясно, а да звучи даже двусмислено. По-късният вариант носи скрито значение:

„... и в този щастлив момент пред нас не се мярна ни сянка на нова раздяла.“

___Забележка___: Бележките към „Големите надежди“ и приложението „За края на романа“ от Ангъс Коулдър са преведени от Людмила Евтимова.

\$id = 26683

Източник: Моята библиотека / <http://chitanka.info/text/26683>

Сканиране: Диан Жон, 2011

Разпознаване и корекция: taliezin, 2012

__Издание:__

Чарлс Дикенс. Избрани творби в V тома, том II, 1982

Рецензент: Людмила Евтимова

Превод: Невяна Розева

Редактор: Людмила Евтимова

Художник: Филип Малеев

Художник-редактор: Ясен Васев

Техн. редактор: Йордан Зашев

Коректор: Евдокия Попова, Сивляна Йоранова

Издателство: Народна култура